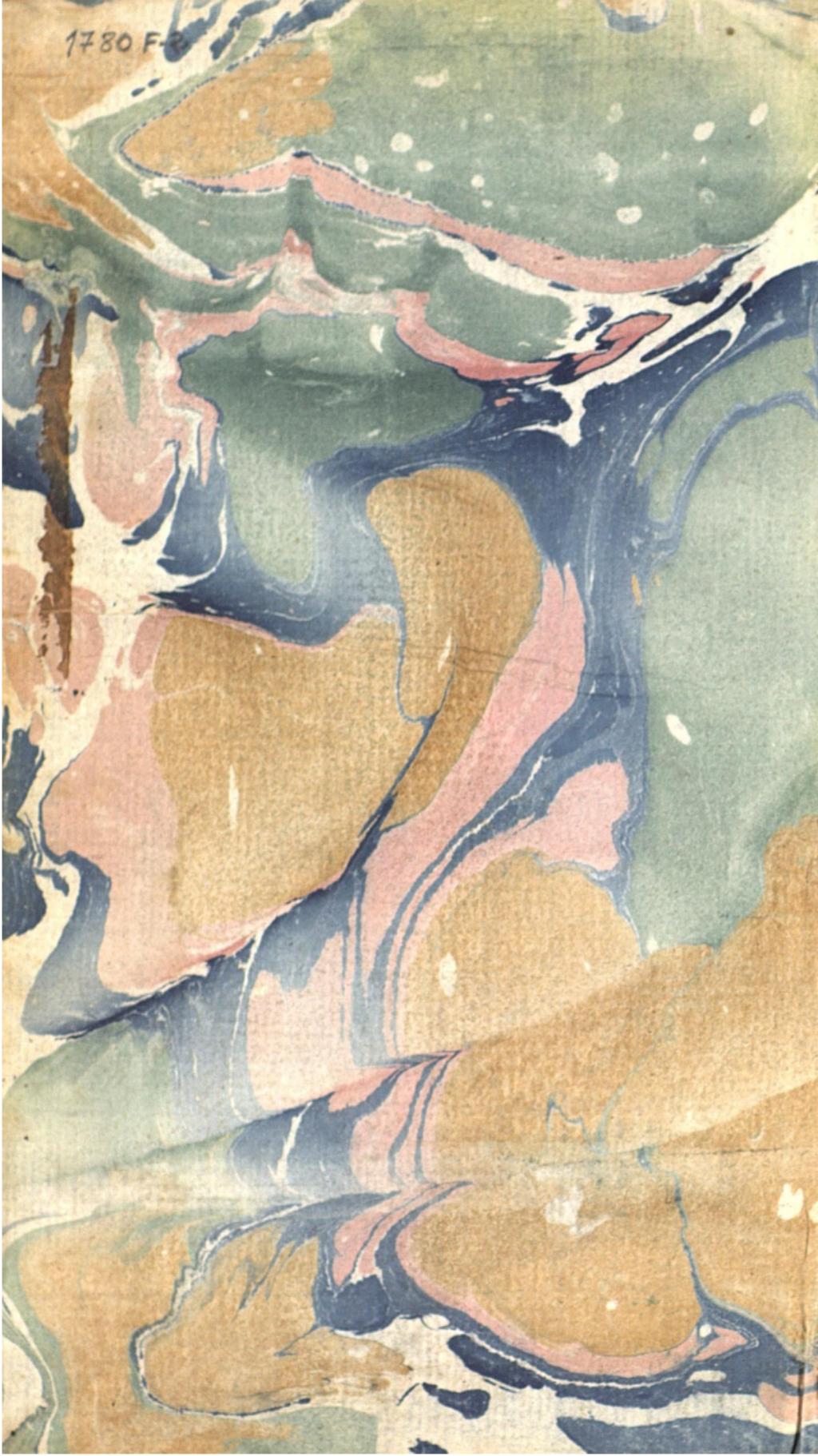

SCHRAM

THEOLOGIAE

2

1780 F-2

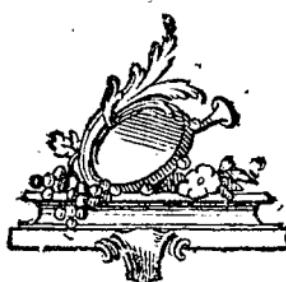

Franisco de Lora y Bahamonde

PA/83

P. DOMINICI SCHRAM,
BENEDICTINI BANTHENSI
SS. THEOLOGIÆ, ET SS. CANONUM
PROFESSORIS EMERITI,
INSTITUTIONES
THEOLOGIÆ
DOGOMATICÆ, SCHOLASTICÆ,
ET MORALIS,
METHODO SYSTEMATICA
PROPOSITÆ,
AC IN TRES TOMOS DISTRIBUTÆ.
EDITIO SECUNDA,
EMENDATA, AUCTA, ET INDICE RERUM
INSTRUCTA.

~~~~~
TOMUS II.

SUPERIORUM APPROBATIONE.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
SUMPTIBUS MATTHÆI RIEGER P. M. FILIORUM.

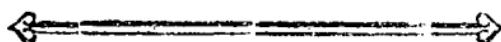
M D C C L X X X I X .

CONSPECTUS CAPITUM, PARAGRAPHORUM, SCHOLIORUM, ET COROLLARIORUM PRACTICORUM.

Quæ in hoc secundo Tomo continentur.

C A P U T VIII.

De Actibus humanis.

Explicatur natura actus humani, voluntarium, involuntarium, Liberum, & actus humani moralitas.

§. 419. Actus humanus est actus a voluntate hominis deliberate procedens.

Schol. 1. 2. Divisio, & œconomia actus humani explicatur.

Schol. 3. Quomodo intellectus voluntatem moveat.

Schol. 4. An voluntas bonum necessario appetat.

Schol. 5. An voluntas ultimum rationis judicium semper sequatur.

Schol. 6. Et quinam actus subsint imperio rationis, exponitur.

§. 420. Quia actus humanus a voluntate procedit, vocatur voluntarius.

Schol. 1. & 2. Quotuplex sit voluntarium, & an ad omissionem voluntariam obligatio actum ponendi requiratur, expenditur.

- §. 421. Involuntarium quid, & quotuplex.
- §. 422. Prima causa Involuntarii est violentia.
- §. 423. Violentia absoluta tollit voluntarium, secundum quid, illud minuit.
- Schol. Solvuntur objectiones.
- Corollar. Pract. Et resolvuntur casus conscientiae.
- §. 424. Secunda causa involuntarii est metus.
- §. 425. Metus non tollit voluntarium, sed minuit.
- Schol. 1. Solvuntur objectiones.
- Schol. 2. Et an Lot offerendo filias suas ad stuprum Sodomitis peccaverit, ostenditur.
- Coroll. Pract. Resolvuntur casus conscientiae.
- §. 426. Tertia causa involuntarii est Concupiscentia.
- §. 427. Concupiscentia sub diversa ratione auget, vel minuit voluntarium.
- Coroll. Pract. Ex quo resolvuntur casus conscientiae.
- §. 428. Quarta causa involuntarii est ignorantia,
- Schol. Quæ varie dividitur.
- §. 429. Explicatur, quomodo ignorantia causet involuntarium.
- Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiae.
- §. 430. Libertas est, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, vel non agere.
- Schol. 1. 2. 3. Divisio libertatis, & necessitatis, & radix explicatur.
- §. 431. Homo lapsus a necessitate liber est.
- Schol. 1. 2. 3. Systema Lutheranorum, & Jansenistarum de libertate explicatur, & eorum objectiones solvuntur.
- Schol. 4. An ad essentiam libertatis indifferentia,
- Schol. 5. Et potentia peccandi requiratur, expenditur.
- §. 432. Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ libertas indifferentiae requiritur.
- Schol. Objectiones Baji, & Jansenii solvuntur.
- §. 433. Quia vero actus humani liberi sunt, per regulas morum dirigi possunt, adeoque sunt morales:
- Schol. Et ideo vel boni, vel mali sunt moraliter.

§. 434. Bonitas vero & malitia moralis definiuntur primo ab objecto.

§. 435. Secundo a circumstantiis.

Coroll. Pract. Unde varii casus conscientiae resolvuntur.

§. 436. Tertio a fine.

Coroll. Pract. Ex quo iterum casus resolvuntur.

Schol. An vero actus malus ex fine sit simpliciter malus: Item an circumstantia venialiter mala totum actum vitiet; & an idem actus plures bonitates, vel malitias morales habere possit, expeditur.

§. 437. Ut actus sit moraliter malus, sufficit malitia indirecte volita; ut vero sit bonus, bonitas debet esse directe volita.

Schol. An actus malus in bonum finem relatus bonus sit, expeditur.

§. 438. Ut actus sit moraliter bonus, debet esse conformis Divinæ voluntati, sicut in volito formalis.

Schol. 1. Quando vero in volito materiali conformis esse debeat, explicatur.

Schol. 2. Qæritur, an dentur actus in individuo indifferentes.

§. 439. Actus externus non auget præmium essentiale, sed tantum accidentale.

Schol. 1. 2. Solvuntur objectiones, & quid evenitus prævisus addat, ostenditur.

C A P U T IX.

De Conscientia, & Legibus.

Agitur de Regulis morum, scilicet Conscientia, Natura Legum in genere, Lege æterna, naturali, Divina Veteri, & Nova Ecclesiastica, & Civili.

§. 440. Conscientia, Synderesis, & Prudentia universalis definiuntur.

Schol. Et variae divisiones conscientiae explicantur.

§. 441. Conscientiam rectam sequi debemus.

§. 442. Item conscientiam invincibiliter; non vero vincibiliter erroneam, quae deponenda est.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiae.

§. 443. Cum conscientia dubia non licet operari.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 444. Nec licet operari juxta opinionem tenuiter probabilem.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 445. Nec licet in conferendis Sacramentis sequi probabilem.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 446. Judex in causis civilibus probabiliorem sequi debet.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 447. Item medici, & chirurgi tenentur adhibere medicamenta tutiora, & probabiliora.

§. 448. Tutius etiam sequendum est, quando de damno ab inhonestate actionis distincto agitur.

§. 449. Quando vero de sola honestate objectiva actionis agitur, relicto probabiliori, non semper tutius sequendum est.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. An liceat sequi probabilem sententiam relictam probabiliori.

Schol. 3. Rationes pro sententia probabiliori.

Schol. 4. Solvuntur objectiones.

Schol. 5. Item an in conflitu duarum opinionum eque probabilium liceat sequi minus tutam.

§. 450. Dictamen ultimum practicum semper moraliter certum esse debet.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiae.

§. 451. Contra scrupulos agere licet.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de scrupulis.

§. 452.

§. 452. Regula morum externa est Lex,
Schol. Quæ varie dividitur.

§. 453. Lex debet ferri in bonum commune.
Schol. Solvuntur objectiones Machiavelli.

§. 454. Lex aliquo modo promulgari debet.
Schol. An promulgatio sit de effentia legis, expo-
nitur.

§. 455. Potestas legislativa est penes Principem, vel
communitatem.

§. 456. Est a Deo, in quo datur Lex æterna,

§. 457. A qua omnes leges derivantur.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 458. A lege igitur æterna descendit lex naturæ,
Schol. 1. 2. 3. Cujus definitio, divisio, & objectum
explicatur.

§. 459. Datur ergo lex naturæ.

Schol. 1. Cujus principium essendi, existendi, &
cognoscendi indagatur.

Schol. 2. Et discutitur, an detur invincibilis juris
naturæ ignorantia.

§. 460. Lex naturæ omnes obligat.

Schol. 1. Quæritur autem, an Deus in lege naturæ
dispensare possit,

Schol. 2. Et an in eo epikia locum habeat.

§. 461. Præterea datur lex Divina positiva,

Schol. Quæ in veterem, & Novam legem dividi-
tur.

§. 462. Vetus Lex est a Deo, bona, & a Moysè
tantum promulgata.

Schol. Solvuntur objectiones Manichæorum.

§. 463. Obligabat olim Judæos:

§. 464. Sed quoad cærimonialia, & judicialia a
Christo abrogata fuit.

Schol. 1. Solvuntur objectiones Ebionitarum.

Schol. 2. 3. Quo tempore abrogata fuerit, & an
S. Petrus observando legalia peccaverit, & vere
a S. Paulo reprehensus fuerit, discutitur.

§. 465. Veteri legi successit Lex Evangelica, quæ
est vere Lex, & præter fidem alia præcipit.

Schol. 1. Solvuntur objectiones Lutheranorum.

Schol. 2. Leges Evangelicæ.

§. 466. Lex Evangelica proponit etiam Consilia.

§. 467. Et durabit usque ad finem saeculi.

§. 468. Praeter legem Divinam datur Lex humana,

§. 469. Quæ spectata hominum corruptione est necessaria.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 470. Lex humana primo est Ecclesiastica, & in Ecclesiæ pastoribus datur potestas legislativa etiam coactiva.

Schol. Solvuntur objectiones Lutheranorum.

§. 471. Et Principes saeculares non possunt ferre leges Ecclesiasticæ.

Schol. Solvuntur objectiones Lutheranorum.

§. 472. Non tamen repugnat, ut jurisdictio spiritualis, & civilis in una persona convenient.

§. 473. Lex Ecclesiastica obligat in conscientia.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus.

§. 474. Ut autem obliget, promulganda est.

Schol. Quæritur, qualis promulgatio requiratur.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 475. Lex tamen Ecclesiastica non pendet ab acceptatione populi.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 476. Materia legis Ecclesiasticæ explicatur.

Schol. Et quæritur, an actus mere internos Ecclesia possit præcipere.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 477. Præcepta Ecclesiæ universalia recensentur.

Schol. 1. 2. 3. 4. Collectio juris Canonici, ejus auctoritas, decretales Siricio antiquiores, & canones Apostolorum examinantur.

§. 478. Soli subditi tenentur legibus Ecclesiasticis.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 479. Quid ad observationem legis Ecclesiasticæ requiratur, ostenditur.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 480. Ignorantia invincibilis ab observatione legis excusat.

§. 481. Item excusat impotentia.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus conscientiæ.

§. 482. Lex per abrogationem, derogationem, & irritationem obligare definit.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus.

§. 483. Item per Dispensationem.

Schol. Quæ varia est, & certa requisita habere debet.

Coroll. Pract. Ut ex resolutione casuum apparet.

§. 484. Interpretatio legis, & epikia subinde necessaria sunt.

Schol. Interpretatio hæc est multiplex.

Coroll. Pract. Quæ quomodo fieri debeat, patet ex resolutione casuum.

§. 485. Privilegium quid, & quotuplex fit, exponitur.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 486. Legislator Ecclesiasticus executionem legum per censuras urgere potest.

Schol. Quæ varie dividuntur.

§. 487. Ecclesia autem accepit potestatem ferendi censuras, seu poenas spirituales.

Schol. Solvuntur objectiones Protestantium.

§. 488. Censuras ferre potest Prælatus Ecclesiasticus.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 489. Censuris soli homines baptizati, viatores, rationis capaces, & subditi ligari possunt.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 490. Censuræ nonnisi ob peccatum mortale, externum, & contumaciam infliguntur.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus conscientiæ.

§. 491. Nonnullæ igitur causæ ab incurrenda censura excusat.

Coroll. Pract. Ut docet resolutio casuum.

§. 492. Et ipsa censura per absolutionem legitimam judicis tollitur.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 493. Prima censura est Excommunicatio.

Schol. Quid sit Excommunicatio, & quotuplex exponitur.

§. 494. Excommunicationes latæ sententiæ non sunt perniciose, nec abrogandæ.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 495. Effectus Excommunicationis majoris recententur.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 496. Effectus Excommunicationis minoris referuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 497. Altera species censuræ est Suspensio.

Schol. Quæ multiplex est.

§. 498. Effectus Suspensionis referuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 499. Tertia species censuræ est Interdictum.

Schol. Quod varium est.

§. 500. Effectus Interdicti notantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 501. Præter censuras Ecclesia habet poenas immensam vindictam: quarum prima est Depositio.

§. 502. Altera est Degradatio.

Schol. Solennitates Degradationis describuntur.

§. 503. Præter leges Ecclesiasticas dantur Leges civiles.

Schol. Quæ varie dividuntur.

§. 504. Principes sæculares leges ferre possunt.

§. 505. Quæ obligant in foro conscientiæ.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Et quæritur, an leges civiles irritantes obligent in conscientia.

§. 506. Leges pure poenales ad subeundam poenam obligant in conscientia.

Schol. Quæritur, an ad ætum sub culpa obligent.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus conscientiæ.

§. 507. Lex civilis, ut obliget, promulgari debet.
Coroll. Praet. Resolvuntur casus.

§. 508. Non tamen pendet ab acceptatione populi.
Schol. Solvuntur objectiones.

§. 509. Potestas ferendi leges civiles est penes superiorem.
Schol. A quo Princeps potestatem legislativam habeat, expenditur.

§. 510. Lege civili tenentur subditi.
Schol. An Clerici illa teneantur, examinatur.
Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 511. Materia legis civilis ostenditur.
Schol. Corpus juris civilis, & Auctores ejus indicantur.

§. 512. Modi tollendi legem civilem recensentur.

§. 513. Legislator civilis pecuniam transgressoribus infligere potest.

Schol. Poena quotplex sit, indicatur.

§. 514. Jus puniendi soli imperanti competit.

§. 515. Consuetudo quid, & quotplex sit, ostenditur.

§. 516. Consuetudo legem inducere potest.

Coroll. Pract. Quid ad hoc requiratur, resolutio casuum ostendit.

§. 517. Legem etiam abrogare potest.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus.

§. 518. Consuetudo legem interpretari potest.

§. 519. Ad consuetudinem revocatur jus gentium.
Schol. Cujus discrimin a jure naturæ explicatur.

C A P U T X.

De Vitiis & Peccatis.

Explicantur natura, distinctio specifica, & numerica, causa, effectus Peccatorum.

§. 520.

§. 520. Actus humanus difformis regulis morum est peccatum.

Schol. 1. 2. Vitium quid, & an sit contra naturam hominis, exponitur.

Schol. 3. An formale peccati sit privatio, expenditur.

§. 521. Explicatur, unde specifica peccatorum distinctio desumenda sit.

Schol. 1. Et peccatorum divisio refertur.

Schol. 2. Quæritur, an detur peccatum pure philosophicum.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus conscientiæ.

§. 522. Explicatur, unde desumatur distinctio peccatorum numerica.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 523. Peccata non sunt inter se æqualia.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 524. Explicatur, unde peccatorum gravitas defumatur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 525. Ratione inæqualitatis peccatorum, aliud est peccatum mortale.

Schol. 1. 2. Exponitur, quotplex sit, & quis fit ultimus finis peccantis mortaliter.

Schol. 3. Et quæritur, an peccatum mortale in ratione offendæ sit gravitatis infinitæ.

§. 526. Quid ad mortale requiratur, & quomodo fiat, explicatur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 527. Mortale ex se subinde veniale fieri potest.

§. 528. Motus tamen primoprimi peccata non sunt.

Schol. Solvuntur objectiones Lutheranorum.

§. 529. Mala vero desideria peccata sunt, uti & delectationes morosæ.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus conscientiæ.

§. 530. Causa peccati assignatur.

Schol. Et subjectum ejus.

Paragraphorum, Scholiorum, &c. XIII

§. 531. Ignorantia quidem est causa peccati.

§. 532. Invincibilis tamen ab eo excusat.

Schol. Objectiones Lutheri solvuntur.

§. 533. Deus causa peccati esse non potest.

Schol. Objectiones Calvinistarum solvuntur.

§. 534. Effectus peccati est corruptio boni naturalis.

§. 535. Et macula, de cuius natura agit Scholion.

§. 536. Peccatum reatum poenæ causat.

Schol. Quid sit hic reatus, explicatur.

§. 537. Hæc poena duplex est, damni & sensus.

Schol. 1. 2. 3. Quænam sit gravior, an sit infinita, & an mortale ex se poenam æternam inducat, explicatur.

§. 538. Aliud est peccatum veniale.

Schol. Quotuplex sit, & quomodo a mortali differat, ostenditur.

§. 539. Dantur peccata venialia.

Schol. 1. Solvuntur objectiones Protestantium.

Schol. 2. An in statu innocentiae homo venialiter peccare potuerit.

Schol. 3. Et an veniale stet cum solo peccato originali, expenditur.

§. 540. Explicatur, quomodo, veniale in mortale transeat.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 541. Effectus peccati venialis est macula:

§. 542. Et reatus poenæ temporalis.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Et quomodo veniale mortali conjunctum puniatur, ostenditur.

§. 543. Veniale ad mortale disponit.

C A P U T XI.

De Virtutibus Theologicis.

Explicantur natura, Objectum, Actus, Necessitas, & vitia contraria, Virtutum Theologicarum, Fidei, Spei & Charitatis.

§. 544. Habitus ex actibus regulis morum conformibus ortus vocatur virtus.

Schol. Divisio virtutum assignatur.

§. 545. Schol. Quid, & quotplex fit virtus Theologica, ostenditur.

§. 546. Prima virtus Theologica est Fides.

Schol. 1. 2. Cujus definitio explicatur.

Schol. 3. Fides contra Deistas vindicatur.

§. 547. Objectum materiale fidei ostenditur.

Schol. 1. 2. Et an revelationes privatæ, & conclusio Theologica sit de fide, expenditur.

§. 548. Symbola fidei, Apostolicum, Nicæno-Constantinopolitanum, & Athanasianum epitomen Credendorum continent.

Schol. 1. Symbolum Apostolorum vindicatur.

Schol. 2. Et in Auctorem Symboli Quicunque inquiritur.

§. 549. Objectum formale fidei statuitur.

Schol. Et quomodo Auctoritas Ecclesiæ concurrat, ostenditur.

§. 550. Prima proprietas fidei est, quod illi falsum subesse non possit.

Schol. Objectiones solvuntur.

§. 551. Secunda est, quod objectum fidei sit obscurum.

Schol. Quæritur, an obscuritas fidei sit cum evidenter attestate.

§. 552. Mysteria tamen fidei sunt evidenter credibilia.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 553. Quid sit actus fidei:

Schol. Et quid ad eum requiratur, ostenditur.

§. 554.

§. 554. Ad actum fidei evidentia credibilitatis referitur,

Schol. Et pia motio voluntatis.

§. 555. Judicium credibilitatis practicum, & pia motio voluntatis sunt ab auxilio gratiae.

Schol. Quæritur, quid sit hæc pia motio.

Coroll. Pract. Er casus resolvuntur.

§. 556. Actus fidei est necessarius ad salutem.

§. 557. Explicite credenda assignantur.

Schol. 1. Quæritur, an fides explicita Incarnationis, & S. S. Trinitatis fit necessaria.

Schol. 2. Deistæ & tolerantia in Religione refutatur.

Schol. 3. Quinam articuli fundamentales fidei.

Coroll. Pract. Et Casus resolvuntur.

§. 558. Referuntur scienda necessitate præcepti.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 559. Datur præceptum sæpius eliciendi' actum fidei.

Coroll. Pract. Quæ obliget, exponitur.

§. 560. Et fidem nūnquam exterius negare licet.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. de Ritibus Sinensibus.

Schol. 3. De ritibus Malabaricis.

Coroll. Pract. Et resolvuntur casus conscientiæ.

§. 561. Fides manet in peccatoribus.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Et quæritur, an in damnatis &c. fides permaneat.

§. 562. Fidei opponitur Infidelitas.

Schol. Cujus species recensentur.

§. 563. Infidelitas positiva est peccatum.

Schol. Quæritur, an infideles ad fidem cogendi sint & eorum ritus tolerandi.

§. 564. Quid fit hæresis, & quotplex, explicatur.

Schol. 2. Quæritur, an unicum tantum fidei articulum negans, fidem retineat.

§. 565.

- §. 565. Hærefis est grave peccatum.
 Coroll. Pract. Resolvuntur casus.
- §. 566. Hæretici excommunicationem incurunt.
 Coroll. Pract. Casus resolvuntur.
- §. 567. Lectio librorum hæreticorum prohibetur.
 Coroll. Pract. Resolvuntur casus.
- §. 568. Et cum infidelibus communicare non licet.
 Coroll. Pract. Resolvuntur casus.
- §. 569. Secunda virtus Theologica est Spes.
- §. 570. Objectum materiale Spei assignatur.
 Schol. Et quomodo bona creata sint objectum spei,
 ostenditur.
571. Schol. 1. 2. Objectum formale spei explicatur.
 Schol. 3. Quæritur, an pro alio, vel in homine
 sperare possimus.
- §. 572. Spes a fide, & charitate distinguitur.
 Schol. Objectiones Lutheranorum solvuntur.
- §. 573. Spes est certa ratione sui, incerta respectu
 nostri.
- §. 574. Unde non excludit omnem timorem.
 Schol. Qui multiplex est.
- §. 575. Nec datur in hac vita status adeo sanctus,
 qui omnem timorem & spem excludat.
- §. 576. Timor mundanus malus est.
- §. 577. Sicuti etiam timor serviliter servilis.
- §. 578. Simpliciter vero secundum substantiam ser-
 vilis bonus est.
- Schol. Solvuntur objectiones Protestantium, & pro-
 prietas timoris servilis exponuntur.
- §. 579. Timor vero filialis est optimus.
 Schol. Cujus proprietates exponuntur.
- §. 580. Actus spei explicatur.
- §. 581. Et ad salutem necessarius esse, ostenditur.
 Coroll. Pract. Unde casus conscientiae resolvuntur.
- §. 582. Spes manet in peccatoribus.
 Schol. Quæritur, in quibus spes non maneat, &
 an supposita revelatione damnationis salus spera-
 ri possit.
- §. 583. Spei per defectum opponitur Desperatio.

- §. 584. Desperatio est peccatum mortale.
Coroll. Pract. Resolvuntur casus de Desperatione.
- §. 585. Per excessum spei opponitur Præsumptio.
Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.
- §. 586. Tertia virtus Theologica est Charitas.
Schol. Cujus divisio recensetur.
- §. 587. Objectum materiale Charitatis assignatur.
Schol. Et ostenditur, quis sit noster proximus.
- §. 588. Objectum formale Charitatis statuitur.
Schol. 2. Quæritur, an Charitas Dei & proximi ad eandem speciem pertineat.
- §. 589. Charitas est quid creatum.
Schol. 1. Solvuntur objectiones.
- Schol. 2. Quæritur, an Charitas sit vera amicitia inter Deum & hominem.
- §. 590. Charitas est excellentior omnibus virtutibus.
Schol. Solvuntur objectiones, & ejus prærogationes declarantur.
- §. 591. Charitas viæ sine termino augeri potest.
Schol. 1. 2. Quæritur, quomodo, & an per actus remissos augeatur.
- §. 592. Hinc non datur status puri amoris, & indifferentie Quietistarum.
Schol. Quorum objectiones solvuntur.
- §. 593. Charitas amitti potest, & per peccatum mortale amittitur.
Schol. Solvuntur objectiones Joviniani.
- §. 594. Actus Charitatis quid sit, ostenditur.
- §. 595. Datur mandatum diligendi Deum actu interno.
Schol. Solvuntur objectiones.

§. 596.

xviii   *Conspctus Capitum,*

§. 596. Deus appretiative super omnia diligendus est.

Schol. 1. Quæritur, an etiam intensive.

Schol. 2. Et an homo omnia opera sua ad Deum propter se dilectum virtualiter explicite referre teneatur.

§. 597. Non repugnat charitati, servire Deo propter mercedem æternam.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de charitate Dei.

§. 598. Homo tenetur diligere seipsum.

Schol. Et quidem magis quam proximum.

§. 599. Homo tenetur omnes proximos suos diligere actu etiam interno.

Corell. Pract. Resolvuntur casus de amore proximi.

§. 600. Tenetur etiam diligere inimicos.

Schol. Quæritur, an melior sit dilectio inimici quam amici.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de dilectione inimicorum.

§. 601. Proximus etiam opere diligendus est, subveniendo illi per eleemosynam.

§. 602. Datur præceptum eleemosynæ.

Coroll. Pract. Quomodo obliget, casus resoluti docent.

§. 603. Alius actus charitatis est correctio fraterna, quæ est de præcepto.

Coroll. Pract. Quando obliget, indicatur.

§. 604. Charitati opponitur odium.

Schol. Quod varie dividitur.

§. 605. Odium est grave peccatum.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de odio & maledictione.

§. 606. Secundo Charitati Dei opponitur Acedia.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 607.

Paragraphorum, Scholiorum, &c. **xix**

§. 607. Tertio charitati proximi opponitur Invidia.
Coroll. Pract. De qua resolvuntur casus.

§. 608. Quarto charitati opponitur scandalum.
Schol. Quod varie dividitur.

§. 609. Scandalum ex genere suo est peccatum mortale.

Coroll. Pract. De quo resolvuntur casus.

§. 610. Quinto charitati opponitur discordia, contentio, & Rixa.

Coroll. Pract. De quibus casus resolvuntur.

§. 611. Sexto charitati opponitur Bellum injustum.

§. 612. Bellare tamen ex justa causa, & legitima auctoritate est licitum.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et de bello resolvuntur casus.

C A P U T XII.

De Virtutibus Cardinalibus.

Agitur de Prudentia, Fortitudine, Temperantia, Justitia, variis illarum speciebus, & virtutibus illis annexis.

§. 613. Virtus moralis definitur.

Schol. Et dividitur.

§. 614. Virtus moralis in medio consistit.

Schol. Quomodo constat, explicatur.

§. 615. Sine charitate veræ virtutes morales, non tamen perfectæ acquiri possunt.

§. 616. Inter virtutes morales præcipuae sunt quatuor Cardinales, Prudentia, Fortitudo, temperantia, & Justitia.

§. 617. Prudentia, & ejus actus explicantur.

§. 618. Partes integrales Prudentiae recensentur.

§. 619. Partes subjectivæ illius, seu species explicantur.

§. 620. Partes ejus potentiales, seu virtutes illi annexæ declarantur.

§. 621. Prudentiæ per defectum opponitur Imprudentia, Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstancia, & Negligentia.

Coroll. Pract. Resolvuntur de his casus conscientiæ.

§. 622. Per excessum illi opponitur Prudentia carnis, Astutia, Dolus, Fraus, nimia sollicitudo temporalium.

Coroll. Pract. Resolvuntur de his casus conscientiæ.

§. 623. Altera virtus Cardinalis est Fortitudo.

§. 624. Virtutes illi annexæ sunt, Magnanimitas, Magnificentia, Patientia, Perseverantia, & Constantia.

§. 625. Actus præcipuus fortitudinis est Martyrium.

Schol. Quod explicatur.

§. 626. Requisita ad Martyrium declarantur.

Schol. 1. Solvuntur objections.

Schol. 2. Milites ab infidelibus in bello occisi an sint Martyres.

Schol. 3. Cura Ecclesiæ in discernendis veris Martyribus ostenditur.

Coroll. Pract. Et casus de Martyrio resolvuntur.

§. 627. Fortitudini per excessum timoris opponitur timiditas, per defectum stupitas. Per excessum fiduciæ, audacia, per defectum, Ignavia.

Coroll. Pract. De quibus casus resolvuntur.

§. 628. Magnanimitati per excessum opponitur Præsumptio, Ambitio, & inanis gloria: Per defectum Pusillanimitas.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

Paragraphorum, Scholiorum, &c. **xxi**

§. 629. Magnificentiae per excessum opponitur Banalitia: per defectum Parvifientia.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 630. Patientiae per defectum opponitur durities: per excessum impatientia.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 631. Perseverantiae, & Constantiae per excessum opponitur Pertinacia: per defectum Inconstantia.

Coroll. Pract. De quibus casus resolvuntur.

§. 632. Tertia virtus Cardinalis est Temperantia.

§. 633. Cujus partes integrales sunt, Verecundia, & honestas.

§. 634. Prima species temperantiae est Abstinentia.

§. 635. Cujus actus est jejunium.

Schol. Quod vel est naturale vel Ecclesiasticum.

§. 636. Jejunium est actus virtutis, & opus satisfactoriuin.

Schol. Objectiones Protestantium solvuntur.

§. 637. Jejunium jure naturae præceptum est.

§. 638. Et jejunii tempora apte determinavit Ecclesia.

Schol. 1. 2. 3. 4. 5. Origo jejunii Quadragesimalis, feriae 6tæ, & Sabbati, quatuor temporum, Vigiliarum, & Stationum explicatur.

§. 639. Jejunium Ecclesiasticum obligat sub mortali.

Schol. Solvuntur objections.

§. 640. Requisita ad jejunium Ecclesiasticum declarantur.

Coroll. Pract. Et casus circa illa resolvuntur.

§. 641. Causæ a jejunio excusantes referuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 642. Abstinentiae opponitur gula.

xxii   *Conspedius Capitum,*

§. 643. Gula est peccatum.

Coroll. Praet. Quale sit, casus resoluti ostendunt.

§. 644. Altera species Temperantiæ est Sobrietas.

§. 645. Cui opponitur Ebrietas.

§. 646. Quæ ex se est peccatum mortale.

Schol. 1. Solvuntur objections.

Schol. 2. Quæritur, an Noe, & Lot inebriando se peccaverint.

Schol. 3. Et an liceat se inebriare pro vita, & sanitate servanda.

Coroll. Praet. Et de ebrietate casus conscientiæ resolvuntur.

§. 647. Tertia species temperantiæ est castitas.

Schol. Quotuplex sit, explicatur.

§. 648. Virginitas est licita.

Schol. Objections Lutheri solvuntur.

§. 649. Et est melior matrimonio.

Schol. Objections Joviniani solvuntur.

§. 650. Castitati opponitur luxuria.

§. 651. Quæ est peccatum mortale, in quo non datur parvitas materiæ.

Schol. Solvuntur objections.

Coroll. Praet. Et casus resolvuntur.

§. 652. Prima species luxuriæ est fornicatio, quæ est peccatum mortale.

Schol. Solvuntur objections.

Coroll. Praet. Et casus de fornicatione resolvuntur.

§. 653. Altera species luxuriæ est stuprum.

Coroll. Praet. De quo casus résolvuntur.

§. 654. Tertia species luxuriæ est Raptus.

Schol. Quæritur, an Benjamitæ rapiendo filias Israelitarum peccaverint.

Coroll. Praet. Resolvuntur casus conscientiæ.

§. 655.

§. 655. Quarta species est Adulterium.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de eo.

§. 656. Quinta species luxuriæ est Incestus.

Schol. 1. 2. Quæritur, an omnes incestus sint ejusdem speciei, & an Lot incestum commiserit.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 657. Sexta species est Sacrilegium.

Coroll. Pract. De quo casus resolvuntur.

§. 658. Septima species est peccatum contra natu-
ram. Quod primo fit per Pollutionem.

Coroll. Pract. de qua casus resolvuntur.

§. 659. Secundo per Sodomiam perfectam.

§. 660. Tertio per Sodomiam imperfectam.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 661. Quarto per Bestialitatem.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 662. Actus luxuriæ imperfecti, uti oscula, ta-
ctus &c. sunt peccata mortalia.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 663. Item delectationes morosæ sunt mortalia
peccata.

Coroll. Pract. Quod patet ex resolutione casuum.

§. 664. Partes potentiales temperantiae referuntur.

§. 665. Prima est mansuetudo, cui opponitur ira.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 666. Secunda est Clementia, cui crudelitas, &
lenitas opponitur.

§. 667. Tertia est humilitas, cui superbia, & nimia
abjectio opponitur, cum filialibus suis.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 668. Quarta est studiositas, cui curiositas, &
negligentia opponitur.

xxiv. *Conspēctus Capitūm,*

§. 669. Quinta est Modestia, cui opponitur, Petulantia, & Rusticitas.

§. 670. Sexta est Extrapolia, cui morositas repugnat.

§. 671. Quarta virtus Cardinalis est Justitia.

§. 672. Quæ in commutativam, & distributivam &c. dividitur.

Schol. Requisita ad Justitiam explicantur.

§. 673. 674. Partes justitiæ potentiales, & objectum ejus materiale assignantur.

§. 675. Objectum ejus formale declaratur.

§. 676. Quid sit Jus, exponitur.

Schol. 1. Jus aliud est ad rem, aliud in re.

Schol. 2. Differentia inter Jus in re, & ad rem.

Schol. 3. Actio quid & quotuplex.

§. 677. Primaria species juris in re est dominium.

Schol. Dominium vel est plenum, vel semiplenum, quod semiplenum vel est directum, vel utile.

§. 678. Prima species domini utilis est Usus fructus.

Coroll. Pract. Cujus effectus per casus explicatur.

§. 679. Altera species est usus.

Schol. Quæritur, an usus a dominio separari possit.

Coroll. Pract. Et effectus usus explicantur.

§. 680. Tertia species est Habitatio.

§. 681. Reliquæ species sunt, Emphyteusis, Feudum, Libelius, Pignus.

§. 682. Ad dominium semiplenum reduci potest Servitus.

Schol. Quæ varie dividitur.

Coroll. Pract. Et casus de ea resolvuntur.

§. 683. Quid & quotuplex sit possessio, ostenditur.

Coroll. Pract. Ejus privilegia declarantur.

§. 684. Objectum dominii assignatur.

Coroll. Pract. Et in casibus declaratur.

§. 685. Subjectum dominii ostenditur.

§. 686. Acquisitio dominii divisionem rerum factam supponit, quæ justa, & conveniens est, & a jure gentium descendit.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 687. Ad acquirendum dominium titulus requiriatur.

Schol. Cujus divisio exponitur.

§. 688. Modis speciales acquirendi sunt præcipue Quatuor. Primus est occupatio.

Schol. Quot modis fiat, declaratur.

§. 689. Res vacantes, & derelictæ fiunt primo occupantis.

Coroll. Pract. Casus de venatione, thesauro, Inventione &c. resolvuntur.

§. 690. Alter modus est Accessio.

Schol. Quot modis per accessionem dominium acquiratur, explicatur.

§. 691. Tertius modus est Præscriptio.

Schol. Requisita ad Præscriptionem exponuntur.

§. 692. Præscriptio dominium transfert.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 693. Quartus modus est Contractus.

Schol. Qui præter alias divisiones vel est gratuitus, vel onerosus.

§. 694. Ad validum contractum in genere requiriatur liber consensus.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 695. Requiritur persona ad contrahendum habilis.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 696. Contractus debet esse legitimus, & circa materiam honestam, & possibilem.

Coroll. Pract. Unde resolvuntur casus,

§. 697. Primus contractus gratuitus est Promissio.

§. 698. Ejus obligatio ostenditur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 699. Alter contractus gratuitus est Donatio.

Schol. Ejus divisio, &

§. 700. Obligatio declaratur.

Coroll. Pract. Et casus de ea resolvuntur.

§. 701. Tertius contractus gratuitus est Commodatum.

§. 702. Obligatio ejus explicatur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 703. Quartus contractus gratuitus est Depositum.

§. 704. Ejus obligatio declaratur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 705. Ad contractus gratuitos revocari potest Testamentum.

Schol. 1. 2. Variæ species ultimæ voluntatis, & Testamenti referuntur.

Schol. 3. Hæres quid sit, ostenditur, & quotuplex.

§. 706. Requisita ad Testamentum solenne explicantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 707. Requisita ad Testamentum privilegiatum declarantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 708. Codicillus quid sit, ostenditur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 709. Legatum quid sit, exponitur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 710. Fideicommissum explicatur.

Schol. Substitutio quid, & quotuplex fit, ostenditur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 711. Ostenditur, quinam testari possint.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 712. Declaratur, quinam hæredes institui possint.

Coroll. Pract. Successio ab intestato explicatur.

§. 713. Testamentum revocari potest.

Coroll. Pract. Quando, & quomodo revocetur, ostenditur.

§. 714. Executor Testamenti ad quid teneatur, expenditur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 715. Primus contractus onerosus est Emptio-Venditio.

Schol. 1. Pretium in venditione quotuplex sit, declaratur.

Schol. 2. Paæta venditioni addi solita, de retrovendendo, Mohatra, legis commissoriæ, addictionis in diem, & Retractus explicantur.

§. 716. Requisita ad Emptionem, & venditionem exponuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 717. Species quædam Emptionis & Venditionis est Monopolium.

Coroll. Pract. Cujus conditiones explicantur.

§. 718. Altera species est Negotiatio licita.

Coroll. Pract. Quæ tamen Clericis prohibetur.

§. 719. Secundus contractus onerosus est Mutuum.

Schol. Explicatur.

§. 720. Obligationes mutui.

Coroll. Pract. De quo casus resolvuntur.

§. 721. Lucrum, quod ex mutuo accipitur, est Usura.

Schol. Quæ varie dividitur.

§. 722. Usura est illicita.

Schol. 1. 2. Solvuntur objectiones.

Schol.

xxviii *Conspedius Capitum,*

Schol. 3. Quæritur, quid sint montes pietatis, & an sint liciti.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 723. Tertius Contractus onerosus est Census.

Schol. Explicatur, quotuplex fit.

§. 724. Census realis est licitus.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Quæritur, an census personalis, & redimibilis fit licitus.

Schol. 3. Item an Census Germanicus liceat.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 725. Quartus contractus onerosus est Cambium.

Schol. Quod dividitur.

§. 726. Cambium est licitum.

Schol. In qua specie pecuniae solvendum.

§. 727. Quintus contractus onerosus est Societas.

Schol. Ejus divisio explicatur.

§. 728. Contractus Societatis est licitus.

Schol. 1. 2. Quæritur, an contractus duplex, & trinus fit licitus.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 729. Sextus Contractus onerosus est Ludus.

§. 730. Ludus est licitus.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 731. Septimus contractus onerosus est Sponsio.

§. 732. Dicti contractus onerosi dominium directum transferunt; utile tantum transfert Locatum, Conductum.

§. 733. Cujus obligationes explicantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 734. Schol. Secundo Emphyteusis; quæ varia est.

§. 735. Cujus obligationes explicantur.

§. 736.

- §. 736. Schol. Tertio Feudum, quod dividitur.
- §. 737. Et ejus obligationes declarantur.
- §. 738. Quarto Libellus.
- §. 739. Quinto Pignus, Hypotheca, affsecratio, Fidejussio.
- Schol. Pignori pactum legis commissoriæ, & Anti-chreticum subinde adjicitur.
- Coroll. Pract. Casus resolvuntur.
- §. 740. Jus alterius si lædatur, peccatum injustitiæ committitur.
- Schol. Quot modis jus alterius lædatur, ostenditur.
- §. 741. Proximus lædi potest in bonis animæ.
- Coroll. Pract. Casus resolvuntur.
- §. 742. In bonis corporis proximus læditur per homicidium.
- Schol. Cujus divisio exponitur.
- §. 743. Auctoritate publica licet occidere malefactors.
- Schol. Objectiones Solvuntur.
- Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.
- §. 744. Non licet occidere seipsum.
- Coroll. Pract. Casus resolvuntur.
- §. 745. Non licet occidere innocentem.
- Coroll. Pract. Resolvuntur casus.
- §. 746. Licet tamen defendere vitam propriam cum occisione injusti aggressoris.
- Schol. 1. 2. Solvuntur objectiones.
- Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.
- §. 747. Ulterius in bonis corporis læditur proximus per procurationem abortus.
- Coroll. Pract. Resolvuntur casus.
- §. 748. Tertio in bonis corporis læditur proximus per mutilationem, & vulnerationem.
- Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 749. Quarto læditur per Duellum.

Schol. Quod dividitur.

§. 750. Duellum est peccatum mortale.

Coroll. Pract. I. Casus resolvuntur.

Coroll. Pract. II. De homicidio casuali.

§. 751. Restitutio pro homicidio, & mutilatione facienda est.

Coroll. Pract. Quomodo fieri debeat.

§. 752. Quinto in bonis corporis proximus læditur per stuprum, & adulterium.

Coroll. Pract. Qualis pro his restitutio fieri debeat.

§. 753. In bonis famæ læditur proximus per detractionem.

Schol. Ostenditur, quot modis fiat detractio.

§. 754. Detractio est peccatum mortale cum onere, famam restituendi.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de detractione, & fufurratione.

§. 755. In bonis honoris læditur proximus per Contumeliam.

Coroll. Pract. De Contumelia, Convitio, & Imperio casus resolvuntur.

§. 756. In bonis famæ, & honoris læditur proximus per temerarium judicium, & suspicionem.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 757. In bonis fortunæ læditur proximus per furtum.

Schol. Cujus species recensentur.

§. 758. Furtum est peccatum mortale.

Coroll. Pract. De quo casus resolvuntur.

§. 759. In extrema necessitate alienum auferre licet: item occulta compensatio licita esse potest.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 760. Fur tenetur ad restitutionem.

Coroll. Pract. Quomodo fieri debeat, explicatur.

§. 761. Quid sit restitutio, & unde oriatur, expoenitur.

§. 762. Restitutio est necessaria ad salutem.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 763. Qualis culpa ad restitutionem requiratur, declaratur.

Schol. Culpa juridica dividitur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 764. Quinam ad restitutionem teneantur, expoenitur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 765. Domino rei restitutio fieri debet.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 766. Ordo in restitutione servandus est.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 767. Ostenditur, quando restituendum fit.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 768. Item ubi restituendum fit.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 769. Item quænam a restitutione excusent.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 770. Lites circa jus obortæ dirimuntur in Judiciis.

Schol. 1. Judicia dividuntur.

Schol. 2. Et personæ Judex, actor, & reus, ad judicium requisitæ declarantur.

§. 771. Obligationes Judicis explicantur.

Schol. Quæritur, an Judex secundum allegata, & probata judicare debeat.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 772. Ostenditur, quis Actor esse possit.

Coroll. Pract. Et actoris obligationes declarantur.

§. 773. Rei obligationes exponuntur.

Schol. Objectiones solvuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 774. Conditiones ad testem requisitæ declarantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 775. Advocati obligationes exponuntur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 776. Appellatio est licita.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 777. Prima virtus Justitiae annexa est Religio.

Schol. Cujus natura explicatur.

§. 778. Primus actus Religionis elicitus est Devotio.

Schol. Causæ devotionis explicantur.

§. 779. Secundus actus est Oratio.

Schol. 1. Cujus natura explicatur.

Schol. 2. Oratio quotuplex.

§. 780. Oratio est necessaria ad salutem.

Schol. Etiam oratio mentalis est necessaria.

§. 781. Solus Deus principaliter orandus est.

§. 782. Cui tamen non obstat invocatio Sanctorum.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Et quæritur, an animæ in purgatorio orari possint.

§. 783. Omnes homines orare possunt.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 784. Non tamen singulis momentis orandum est.

Coroll. Pract. Quandonam præceptum orationis obliget.

§. 785. Quid orandum sit, ostenditur.

Schol. Et oratio Dominica explicatur,

Paragraphorum, Scholiorum, &c. **xxxiii**

§. 786. Conditiones bonæ orationis declarantur.

§. 787. Et pro quibus orandum sit, ostenditur.

Schol. Fabula de Trajano precibus S. Gregorii M. ab inferno liberati exploditur.

§. 788. Tertius Actus Religionis est Adoratio.

Schol. Quotupliciter sit, ostenditur.

§. 789. Deus externo etiam cultu adorandus est.

§. 790. Cui tamen non obest cultus Sanctorum.

Schol. 1. Solvuntur objectiones.

Schol. 2. Quinam Sancti publice coli possint.

§. 791. Item Crux Christi recte colitur.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 792. Et Reliquiae Sanctorum merito coluntur.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 793. Licitum, & fas est S. S. Imagines pingere, & honorare.

Schol. 1. Origo usus imaginum.

Schol. 2. Explicatur, in quo consistat cultus S. S. Imaginem.

Schol. 3. Solvuntur objectiones Iconomachorum.

§. 794. Ad cultum externum spectant Ceremoniae.

Schol. Earum divisio recensetur.

§. 795. Ecclesia potest instituere Cæremonias.

Schol. 1. Ostenditur antiquitas Psalmodiæ & Musicæ in Templis.

Schol. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Cereorum, Thuris, Campanarum, Templorum, & dedicationis eorum, benedictionis Candelarum in Festo Purificationis, Palmarum, & Cerei Paschalis.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 796. Cæremoniae sunt utiles.

Schol. Objectiones solvuntur.

§. 797. Et spiritualem habent significationem.

Schol. Sententia Claudii de Vert explicatur.

§. 798.

xxxiv *Conspēctus Capitūm,*

§. 798. Observatio Cæremoniarum sub peccato obligat.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 799. Quartus actus Religionis est Sacrificium.

Schol. Cujus divisio assignatur.

§. 800. Sacrificium Deo offerendum est.

§. 801. His actibus Religionis per excessum opponitur superstitionis.

Schol. Cujus species sunt, Idololatria, Divinatio, & vana observantia.

§. 802. Superstitionis est peccatum.

Coroll. Pract. De qua resolvuntur Casus.

§. 803. Quid & quotuplex sit Idololatria, ostenditur.

§. 804. Idololatria est grave peccatum.

Coroll. Pract. De qua resolvuntur casus.

§. 805. Altera species superstitionis est Divinatio.

Schol. Cujus variæ species recensentur.

§. 806. Divinatio est grave peccatum.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 807. Tertia species est vana observantia.

Schol. Cujus variæ sunt species.

§. 808. Vana observantia est grave peccatum.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 809. Ad vanam observantiam spectat Magia.

Schol. 1. Quæ dividitur.

Schol. 2. Quomodo cum Magis agendum.

§. 810. Magia est grave peccatum.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 811. Religioni per defectum opponitur primo Tentatio Dei.

Schol. Quæ dividitur.

§. 812. Tentatio Dei per se est peccatum grave.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 813.

§. 813. Secundo Religioni opponitur Blasphemia.
Schol. Quæ dividitur.

§. 814. Blasphemia est peccatum mortale.
Coroll. Praet. De qua casus resolvuntur.

§. 815. Quintus actus elicitus Religionis est Juramentum.

Schol. Quod dividitur.

§. 816. Juramentum est licitum.
Schol. Solvuntur objectiones.

§. 817. Ad Juramentum requiritur, veritas, Judicium, & justitia.

Coroll. Praet. Casus resolvuntur.

§. 818. Conditiones juramenti promissorii expenduntur.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Praet. Et casus resolvuntur.

§. 819. Juramento opponitur perjurium, quod est mendacium.

Schol. Mendacium quotupliciter fit, exponitur.

§. 820. Et Perjurium definitur.

§. 821. Mendacium, Perjurium, & restrictiones pure mentales sunt peccata.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Praet. Et casus resolvuntur.

§. 822. Sextus actus Religionis est Votum.

Schol. Quod dividitur.

§. 823. Votum convenit statui legis Evangelicæ.

§. 824. Requisita ad votum exponuntur.

Coroll. Praet. Et casus resolvuntur.

§. 825. Materia voti declaratur.

Coroll. Praet. Et casus resolvuntur.

§. 826. Votum obligat in conscientia.

Coroll. Praet. Explicatur quomodo obliget.

§. 827. Obligatio voti tollitur primo per mutationem materiæ.

Coroll. Praet. Resolvuntur casus.

xxxvi   Conspectus Capitum,

§. 828. Secundo per irritationem.

Coroll. Pract. Ostenditur, quis vota irritare possit.

§. 829. Tertio per dispensationem.

Coroll. Pract. Exponitur Quis, & quomodo dispensare superior possit.

§. 830. Quarto per commutationem.

Coroll. Pract. Docetur a quo, & quomodo commutatio fieri debeat.

§. 831. Præcipua vota sunt tria Religiosa, unde status religiosus definitur.

Schol. 1. Origo vitæ monasticæ ostenditur.

Schol. 2. Quæritur, an status Religiosus sit perfectior statu Prælatorum.

§. 832. Vota monastica sunt licita.

Schol. Solvuntur objectiones.

§. 833. Requisita ad statum religiosum.

Coroll. Casus resolvuntur.

§. 834. Ante Professionem præmittendus est Novitatus.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus de voto ingrediendi Religionem.

§. 835. Requisita ad validam Professionem.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 836. Religiosus tenetur tendere ad perfectionem.

Coroll. Pract. Quomodo, declaratur.

§. 837. Votum Paupertatis definitur.

Schol. An peculium, seu depositum Religiosis sit licitum.

Coroll. Pract. Casus de voto paupertatis resolvuntur.

§. 838. Votum castitatis definitur.

§. 839. Et votum obedientiæ.

Coroll. Pract. De quo casus resolvuntur.

§. 840. Status Religiosus est indissolubilis.

Schol. Quæritur, an Papa in votis Religiosis dispensare possit.

Coroll. Pract. Et casus maxime de Religiosis fugitiuis resolvuntur.

§. 841.

§. 841. Actus Religionis elicitus secundarius primo est observatio Dominicæ, & Festorum.

Schol. 1. Institutio diei Dominicæ & Paschatis.

Schol. 2. Qui festa instituere possint, ostenditur.

Schol. 3. Quid in Dominicis, & Festis præcipiatur.

§. 842. Diebus Dominicis & festis prohibentur opera servilia.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 843. Item prohibentur actus judiciales.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 844. Causæ excusantes ab abstinentia ab operibus servilibus.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 845. Alter actus secundarius sunt Primitæ.

§. 846. Tertius actus sunt Oblationes.

Coroll. Pract. Resolvuntur casus.

§. 847. Quartus actus sunt Decimæ.

Schol. Earum divisio assignatur.

§. 848. Quæritur, cujus juris sint Decimæ.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 849. Ostenditur, Quinam teneantur ad Decimas.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 850. Referuntur modi acquirendi jus Decimarum, & immunitatem ab illis.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 851. Quintus actus est dotatio Beneficiorum Ecclesiasticorum.

Schol. Divisio Beneficiorum instituitur.

§. 852. Modi acquirendi Beneficia sunt primo **Electio**.

Schol. 1. Disciplina circa electionem declaratur.

Schol. 2. Forma electionis explicatur.

Schol. 3. Forma Confirmationis ostenditur.

§. 853. Electio jure Divino ad populum non spectat.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus de modo electionis resolvuntur.

xxxviii   *Conspicuum Capitum,*

§. 854. Alter modus acquirendi Beneficium est Postulatio.

Coroll. Pract. Conditiones ad Postulationem requiritae declarantur.

§. 855. Tertius modus est per præsentationem Patroni.

Schol. 1. Origo juris Patronatus ostenditur.

Schol. 2. Jus Patronatus varie dividitur.

Coroll. Pract. Casus de eo resolvuntur.

§. 856. Quartus modus est per collationem.

§. 857. Subjectum beneficii Ecclesiastici capax esse debet.

Coroll. Pract. Requisita ad subjectum capax explicantur.

§. 858. Obligationes Beneficiatorum expenduntur.

Coroll. Pract. Et casus circa illas resolvuntur.

§. 859. Pluralitas Beneficiorum in eodem subjecto est illicita.

Coroll. Pract. Quomodo licita fieri possit.

§. 860. Clerici sunt domini reddituum suorum Ecclesiasticorum, sed cum onere, superflua in pios usus expendendi.

Schol. Solvuntur objectiones.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 861. Exponitur, quot modis Beneficium vacet.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 862. In conferendis, & acquirendis Beneficiis committi potest Simonia.

Schol. Quæ varie dividitur.

§. 863. Simonia est peccatum mortale.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 864. Pœnæ in crimen Simoniæ statutæ declarantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 865. Sextus actus Religionis secundarius est observantia Immunitatis Ecclesiasticæ.

Schol. Cujus species exponuntur.

§. 866. Ostenditur, cujus juris fit privilegium fori.
Schol. Quæritur, an exemptio Clericorum quoad causas civiles a foro sacerdotali sit juris Divini.

Coroll. Pract. Et circa privilegium fori casus resolvuntur.

§. 867. Privilegium canonis explicatur.

Coroll. Pract. Et casus de eo resolvuntur.

§. 868. Immunitas Personalis Clericorum quoad exemptionem ab oneribus publicis cujus juris fit, indagatur.

§. 869. Immunitas realis bonorum Ecclesiasticorum examinatur.

Schol. 1. Explicantur varia exactiōnū genera.

Schol. 2. Quæritur, cujus juris fit immunitas bonorum patrimonialium, & superfluorum.

§. 870. An Papa immunitati Ecclesiasticae derogare posse, exponitur.

Schol. Quæritur, an Principes sacerdotales sine consensu Papae.

§. 871. Jus Asyli definitur.

§. 872. Cujus juris fit jus Asyli, declaratur.

Schol. Origo juris asyli indicatur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur, ac ostenditur, quibus jus asyli non competit.

§. 873. Violans immunitatem Ecclesiasticam committit Sacrilegii.

Schol. Quod vel est personale, vel reale, vel locale.

§. 874. Sacrilegium per se grave peccatum est.

Coroll. Pract. De quo casus resolvuntur.

§. 875. Altera pars potentialis justitiae est pietas.

§. 876. Pietas erga parentes exhibenda est.

Coroll. Pract. Obligationes prolium erga parentes declarantur.

§. 877. Ostenduntur obligationes parentum erga liberos.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 878. Tertia pars potentialis iustitiae est observantia.

Schol. Cujus actus sunt Dulia, & obedientia, ei-que opponitur inobedientia.

§. 879. Obligationes subditorum erga Præpositos spirituales declarantur; & Præpositorum erga filios spirituales.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 880. Obligationes subditorum erga Magistratum, & hujus erga subditos explicantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 881. Obligationes famulorum erga Dominos, & horum erga illos explicantur.

Coroll. Pract. Et casus resolvuntur.

§. 882. Quarta pars potentialis iustitiae est Gratitudo, cui opponitur ingratitudo.

§. 883. Ingratitudo est peccatum.

Coroll. Pract. De qua casus resolvuntur.

§. 884. Quinta pars potentialis iustitiae est vindicatio, cui opponitur crudelitas, & nimia indulgentia.

§. 885. Sexta pars est Affabilitas, cui opponitur adulatio, & mōrositas.

Coroll. Pract. Casus resolvuntur.

§. 886. Septima pars est Liberalitas, cui opponitur Avaritia, & Prodigalitas.

§. 887. Avaritia & Prodigalitas ex genere suo sunt peccata venialia.

Coroll. Pract. Possunt tamen fieri peccata mortalia.

C A P U T   V I I I .

D E

A C T I B U S   H U M A N I S .

§. 419.

Ad beatitudinem & finem nostrum superius *Actus hum-
pernaturalem* tendimus per *Actus humanus* manus.
manos. Est autem *Actus humanus* actus quid.
a voluntate hominis deliberate procedens.

Schol 1. *Actus humanus* vel immediate a voluntate procedit, uti amor, odium &c. & vocatur *actus plexus elicitus*: vel procedit mediate mediantibus aliis potentiarum, uti ambulatio &c. & vocatur *actus imperatus*. Actiones voluntatis elicite sunt duplices generis, aliæ circa finem versantur: uti *simplex volitio*, *Intentio* & *fruitio*; aliæ circa media: uti *consensus*, *Electio* & *usus adivinus*. Cum vero nihil sit volitum, quin præcognitum, his sex elicitis voluntatis actibus intellectus respondent, a quibus dirigantur, ita ut sit circa finem, *Apprehensio*, *Judicium*: circa media *Consilium* seu *Consultatio*, *Judicium practicum* seu *discretivum mediorum* & *Imperium*. Ex parte aliarum potentiarum usus passivus.

Schol

Schram Inst. Theol. Tom. II.

A

*Oecono-
mia actus
humani.*

Schol. 2. In omni actu humano recensiti hi actus reperiuntur, & hoc ordine se consequuntur. *1mo.* Res ut bona ab intellectu voluntati proponitur per simplicem Intellectus apprehensionem, unde *simplex volitio, complacentia, seu appetitus inefficax* boni propositi in voluntate sequitur, qui est amor finis nulla habita ratione mediorum: quodsi vero hic actus voluntatis non sit absolutus, sed ex aliqua conditione suspensus *Velleitas* appellatur. *2do.* Quodsi igitur hic appetitus fatis fortis fuerit, tunc movet intellectum ad inquirendum, an bonum propositum conveniens, adeptuque possibile sit, & in Intellectu sequitur *Judicium*, quo bonum ut conveniens, & possibile voluntati proponit, quæ vividius in illud inclinata bonum illud per media assequibile intendit: hinc *Intentio* est desiderium efficax, finem per media assequendi, per quod a simplici volitione distinguitur; obiectum vero ejus est finis tum ultimus tum intermedium per media obtainendus. *3to.* Igitur vi hu-jus intentionis intellectus movetur & applicatur ad inquirenda media fini consequendo idonea per *Consilium* seu *Consultationem*, quæ est quasi Syllogismus prudentiae, in quo inquisitio per modum præmissarum, judicium vero per modum conclusionis se habet, & dicitur etiam *Deliberatio*, quam in voluntate subsequitur *Consensus*, quo appetit & approbat utilitatem mediorum. *4to.* Cum vero hæc media sint diversa, vi consensus applicatur intellectus ad discernendum, quænam sint media aptiora per *judicium practicum* seu *discretivum mediorum*, cui ex parte voluntatis respondet *Electionis*, qua unum medium præ alio acceptat, quæ proinde non est de fine, prout finis est, sed de mediis. *5to.* Vi electionis applicatur intellectus ad imperrandam mediorum executionem per *imperium*, cui ex parte voluntatis respondet *usus activus*, seu applicatio potentiarum executivarum, & huic applicationi activæ respondet ex parte potentiarum voluntati subditarum usus passivus, seu ipsa exec-

executio mediorum, vi cuius finis acquiritur.

6to. Ex operatione tandem finis obtentus sequitur, & ex parte voluntatis **Fruitio**, quæ jucunda in bono possesto quies est.

Schol. 3. Intellectus movet voluntatem quoad specificationem, quippe intellectus proponendo obiectum voluntati illam determinat ad actum certae speciei, nam voluntas ordinarie non elicit actum v. g. amoris, nisi quia tendit in objectum sibi ab Intellectu ut amabile propositum. Voluntas vero movet intellectum & alias potentias sibi subditas quoad exercitium, sive ut agant; quia objectum voluntatis est bonum in communi; sed potentia, quæ respicit finem universalem, movet ad exercitium potentias, quæ respiciunt fines particulares, uti Rex suos Praefectos: Ergo etiam voluntas alias potentias ad suos actus. Rursus voluntas in nonnullis actibus se movet quoad exercitium, nam per hoc, quod vult finem, movet se, ad volendum ea, quæ sunt ad finem. In prima tamen volitione finis respectu totius vitae voluntas non se movet, sed a Deo movetur, quia respectu volitionis simpliciter primæ voluntas non est in actu, alias non foret prima volitio.

Schol. 4. Voluntas si consideretur præcise ut uatura, *An voluntas appetit naturaliter & necessario bonum sibi contingen-
tias necessario, sed libere movetur. Hinc voluntas num appetat.* si vero consideretur ut talis natura, non necessario, sed libere movetur. Hinc voluntas appetit bonum in communi, ultimum finem, & beatitudinem sub notione communi apprehensam; a nullo tamen bono particulari creato necessario quoad specificationem moveri potest, quia nullum est, quod secundum aliquam considerationem sive ratione sui, sive ratione adjuncti non possit apprehendi ut non bonum, seu ab aliquo bono deficiens, cum non sit undequaque perfectum. Imo etiam voluntas a nullo objecto necessario movetur quoad exercitium, si sit bonum creatum. Dum vero

voluntas a Deo movetur, nec quoad specificacionem, nec quoad exercitium necessario movetur, nisi in iis, ad quæ naturaliter movetur; nam Providentia Divina omnia movet secundum condicionem eorum, ita ut ex causis necessariis per motionem Divinam sequantur effectus ex necessitate, ex causis vero contingentibus, & ad unum non determinatis, sed ad multa indifferenter se habentibus, qualis est voluntas, sequatur effectus contingens.

An voluntas ultimum rationis judicium semper sequatur.

Schol. 5. Voluntas pro libertate sua ex duobus bonis æqualibus vel inæqualibus, æquale vel minus eligere potest etiam non mutato judicio practico, nec proposito novo motivo, quo unum hic & nunc melius esse judicet, & sic voluntas ultimum rationis judicium non necessario sequitur, sed indifferens adhuc est, ut ratione etiam reclamante proposita sibi ab intellectu libere amplecti, vel respuere possit. Nam intellectus consulit, non cogit: persuadet, vim non infert, ergo ultimum ejus judicium amplecti vel respuere potest. Certe si hoc non admittamus, voluntas nullis virtutibus excolenda foret, sed solus intellectus instruendus foret, cuius ultimum judicium voluntas sequi deberet, & in peccato solus error in intellectu in vitio foret. Deinde ipsa experientia nos docet, quod saepè bonum verum judicatum rejiciamus, & in bonum apparet reclamante conscientia, adeoque manente priore judicio practico feramur. Non obstat I. quod voluntas sit potentia cœca, quæ intellectum ducem sequi debet.

Resp. Est potentia cœca, quatenus nil distincte cognoscit, sicuti intellectus, quo modo spectata ab intellectu distinguitur: quia vero voluntas semper cum confusa sensuum experimentalis notitia conjungitur, hinc non potest dici potentia omnino cœca, alias enim intellectum non moveret (Schol. 3.) si nihil intueretur; hinc etiam voluntas cum confusa hac notitia indivisibiliter conjuncta probare & improbare potest, imo saepè cœco.

œoco impetu sine distincta intellectus cognitione in bonum propositum ruit. Non obstat II. quod hoc modo fieri posset, ut ultimum rationis dictamen ad justitiam, & actus voluntatis ad injustitiam pertineat. *Resp.* Hoc saepe in nobis ipsis experimur, quod intellectu recte judicante voluntas voluptatum illecebris illecta nos in transversu agat: ideo rationem exoramus, ut taceat, & eam alio divertimus. Non obstat III. Quod voluntas nunquam peccet, nisi error in intellectu præcesserit. *Resp.* Error ille spectat ad partem inferiorem, seu cognitionem confusam ex sensibus ortam erronee judicantem, quæ cum voluntate conjuncta est.

Schol. 6. An imperium a judicio discretivo (Schol. 2.) *Quinam* realiter distinguatur, Scholæ sine utilitate dispactus im-tant. Porro omnes illi actus, qui sunt in arbitrio nostro, ab intellectu imperari possunt: uti *tionis sub-*
imo. omnes actus voluntatis, primo excepto. *sint.*
2do. Actus rationis, qui sunt in potestate nostra; siquæ enim cogitationes vel a Deo, vel a diabolo nobis inspirentur, non quidem ex imperio rationis veniunt, ex hoc tamen imperio admitti, vel respui, continuari, vel interrumpi possunt. *3to.* Nonnulli actus appetitus sensitivi, qui dependent a cognitione confusa sensuum, seu imaginatione, nisi hæc rationem præveniat, cadunt sub imperio rationis; nonnulli vero, qui ex dispositione organi corporei dependent, quæ non est in nostra potestate, rationis imperio non subsunt. *4to.* Eodem modo actus vegetandi imperio rationis non subduntur. *5to.* Quidam actus membrorum externorum, quæ moventur a potentiis sensitivis, uti motas manuum, pedum &c. imperio rationis subsunt; Motus autem membrorum, qui sequuntur vires naturales, uti motus cordis, non subsunt; Membra etiam genitalia quoad motum localem rationi non obediunt, sed in poenam originalis peccati, uti docet S. Augustinus, saepe resistunt, maxime cum certam alterationem requirant.

§. 420.

Volunta- Actus humani, quia a voluntate proce-
rium dunt, (§. 420.) vocantur voluntarii. Est
quid. autem *voluntarium* actus a voluntate proce-
 dens ex prævia cognitione eorum, in quibus
 est actio: seu earum circumstantiarum, quæ
 ad actionem pertinent.

Volunta- Schol. 1. Voluntarium 1. aliud est *voluntarium sim-*
rium quo- *pliciter*, quod fit ex plena voluntatis inclinatione
plex. sine ulla repugnantia: Aliud est *voluntarium secundum quid*, quod quidem fit ex voluntatis con-
 sensu, sed non sine repugnantia, uti projectio
 mercium in mare tempore tempestatis. 2. Aliud
 est *voluntarium necessarium*, a quo voluntas vel
 absolute, vel hic & nunc abstinere non potest:
 uti amor, quo Deus se diligit: Aliud est *volun-*
tarium contingens, quod procedit a voluntate
 operante cum indifferentia. 3. Aliud est *volun-*
tarium in se, *explicitum* & *expressum*, quod in
 seipso immediate volitum est, uti si quis alterum
 occidat, quia vult occidere: Aliud est *volunta-*
rium in causa implicitum & *virtuale*, quod licet
 non in se, in alio tamen confuse præviso veluti
 causa talis effectus volitum est. Sic voluntaria
 est occisio illi, qui libere se inebriat, prævidens,
 se in ebrietate homicidii capacem fore. 4. Aliud
 est *voluntarium directum* seu *formale*, quod proce-
 dit a voluntate per actum positivum ope:ante,
 quales sunt omnes actus voluntatis eliciti & im-
 perati: Aliud est *voluntarium interpretativum* seu
indirectum, quod licet non procedat a voluntate
 ut efficiente, ab ea tamen dependet, sive quia
 voluntas actum ponere potest, & debet, v. g.
 dum pater non corripit filium delinquentem; sive
 quia voluntas actum quidem ponere potest, non
 tamen tenetur; v. g. dum quis die non festo vult
 studere, dum Missa dicitur.

Schol.

De actibus humanis.

7

Schol. 2. Quærunt hic Scholæ, an ad omissionem *An ad voluntariam* requiratur obligatio actum ponendi. *omissio-* Respondetur, ut omissio & effectus ex ea sequens *nem vo-* sit voluntarius, requiritur obligatio ponendi actum. *luntariam* qui omittitur: Ratio est, quia sine hac obligatione *requira-* omissio non continetur virtualiter in actione in- *tur obli-* compossibili cum ea, quæ omittitur, tanquam in *gatio* causa, sed est mera negatio, non vero privatio, *actum po-* cum debitum ponendi actum non adsit. Non ob- *nendi.* stat I. quod omissio v. g. Missæ non præceptæ fit in potestate voluntatis: Ergo est voluntaria. *Resp.* Est voluntaria non actu, sed solum poten- tia. II. Omissio hæc est voluntaria cum præ- cepto: ergo etiam fine illo, nam præceptum est quid extrinsecum, & præceptum tantum de illo, quod est voluntarium, datur. *Resp.* Disparitas est, quia cum præcepto omissio est vera privatio, sine eo est mera negatio, & præceptum datur de voluntario potentia, non vero actu tali. III. Causa omissionis v. g. studium est voluntaria: Ergo etiam ipsa omissio. *Resp.* Studium non est causa formaliter intenta omissionis Missæ non præ- ceptæ, sed materialiter solum volita, quæ vo- luntarium non inducit.

§. 421.

Voluntario opponitur *Involuntarium*, quod *Involun-* non est a propensione voluntatis tanquam *tarium* principio intrinseco: vel quod fit sine prævia *quid.* cognitione intellectus.

Schol. Involuntarium aliud est 1. *Privative* tale cum *Quatuor* voluntas aliquid non vult, quod velle posset: *plex.* aliud est *contrarie* vel *positive*, quo aliquid non tantum non est volitum, sed etiam nolitum, & voluntati adversum. 2. Involuntarium con- trarie aliud est *simpliciter*, quod ita voluntati di- splicet, ut illud nullo modo velit, sive impedire possit, ne fiat, sive non. Tales sunt motus con-

eupifcentiæ insurgentes contra voluntatem omnino renitentem : Aliud est Involuntarium *secundum quid*, quod licet sub aliquo respectu voluntati displiceat, eidem tamen sub aliqua consideratione magis placet, & ab ipsa acceptatur, uti projectio mercium in mare ad vitandum naufragium.

§. 422.

*Violentia
vel vis
quid.*

Quatuor sunt cauſæ Involuntarii. *imo.*
Vis seu *violentia*, quæ est motio, cuius principium est ab extrinſeco, in contrarium renitente pafſo. Quippe ad violentiam non ſufficit, ut quis ſe habeat mere negative, alias justificatio parvolorum foret violenta; ſed requiritur, ut actualiter vel virtualiter reluetetur.

*Quotu-
plex.*

Schol. Violentia alia eſt *absoluta*, cum quis eo modo refiſtit, quo potest: alia *secundum quid*, cum quis refiſtit, quidem, ſed minus efficaciter, quam poſſit. *Violentiam* etiam dicitur de rebus inanimatis, & requirit vim ab extrinſeco illatam. *Coactum* dicitur de agentibus animatis, ſive ratione ca-reant, ſive non: *Involuntarium* de ſolo agente rationali dicitur.

§. 423.

*Violentia
absoluta
tollit vo-
lunta-
rium.*

1. Violentia absoluta voluntarium tollit. Nam voluntarium eſt a principio intrinſeco: (§. 421.) & confeuerter secundum inclinationem voluntatis: Violentum vero eſt a principio extrinſeco, (§. 423.) & contra inclinationem paſſi: Ergo voluntarium tollit. (§. 421.)

*Violentia
secundum
quid vo-*

2. Violentia vero secundum quid voluntarium non tollit, ſed tantum minuit. Nam ubi

ubi voluntas non omnino resistit, ibi remanet *luntarium* aliqua ratio voluntarii, major, vel minor, *minuit.* prout voluntas magis, aut minus resistit: Sed ubi violentia secundum quid infertur, voluntas non omnimodo resistit, cum supponatur penes eam esse, ut magis resistat: (§. 422. Schol.) Ergo voluntarium non tollit, sed tantum minuit.

Schol. Non obstat I. quod Martyres passi sint violentiam a Tyrannis, & tamen voluntarie passi *objeffi-* sint: *Resp.* Martyres non sunt passi violentiam *nes.* absolutam; quia eam negando fidem vincere potuissent; sed mori maluerunt. II. Qui contorquet manum contra naturalem ejus flexibilitatem, voluntarium simul & violentum motum exercet. *Resp.* Non adest violentia simpliciter, nam respectu particularis inclinationis motus manus est violentus; respectu vero voluntatis est voluntarius.

Corollarium Practicum 1mo. Si cui genua coram *Resolutum-* idolo per vim curvarentur, fine & contra suam *tur casus* voluntatem, non peccaret. *2do.* Mulier vi op-*conscien-* pressa a viro, cui interne & externe, quantum *tie.* potest, resistit, non peccat.

§. 424.

Secunda Causa involuntarii est *Metus*, qui *Metus* est tedium, inquietudo, & perturbatio ex *quid.* malo adventuro percepta.

Schol. Metus alius est *gravis*, alius *levis.* Gravis *Quotu-* alius est absolute *gravis cadens in constantem vi-* plex. *rum*, quo timetur malum grave, & imminens: alius est *respectiva gravis*, quo licet non move-
retur vir constans, moveretur tamen meticulosus, uti puer, foemina &c.

§. 425.

Metus non tollit voluntarium. Quæ fiunt ex metu naturali, sunt per se loquendo voluntaria simpliciter in genere liberi: Nam ibi manet voluntarium, ubi ex parte mentis non tollitur cognitio, nec elec^{tio} ex parte voluntatis: (§. 421.) Sed metus etiam gravis non tollit cognitionem, nam mercator merces suas in mare projiciens, & earum pretium cognoscit, & vitæ periculum, in quo versatur, & ipsam actionem merces projiciendi, quam libere eligit, quia plus amat vitam, quam merces: Ergo manet voluntarium simpliciter.

Sed minuit.

2. Quæ tamen ex metu naturali fiunt, sunt in genere liberi involuntaria secundum quid. Qued enim minuit libertatem, facit, ut actio in genere liberi sit involuntaria secundum quid: (§. 422. Schol.) Sed metus libertatem minuit, uti per se patet, Ergo facit involuntarium secundum quid.

Solvuntur objectiones.

Schol. 1. Dictum est, quæ fiunt ex metu naturali, nam non omnis metus tale involuntarium causat: hinc qui ex metu supernaturali gehennæ a peccato abstinet, peccandi voluntatem excludere potest, ad eoque observatio legis ab eo praestita nihil involuntarii habet: tunc enim solum voluntas habet actum nolitionis circa objectum, si hoc, licet hic & nunc ob necessitatem bonum fit, in se tamen malum appareat, uti projectio mercium: Si vero objectum tum in se, tum abstrahendo a periculo bonum fit, uti servare mandata Dei, & homo timore supernaturali perculsus hoc intelligit, non adest aliquid involuntarium. Deinde dictum est, *per se loquendo*, nam metus ita subinde rationem turbare potest, ut tollat omnem advertentiam & volun-

voluntarium. Non obstat I. quod facta ex metu gravi fiant reluctante voluntate: Ergo non sunt voluntaria. *Resp.* Voluntas non reluctatur simpliciter & efficaciter, sed inefficaciter tantum. Non obstat II quod contractus, Matrimonium, & Votum solemne ex metu sint invalida: Ergo metus tollit voluntarium. *Resp.* Sed haec non sunt invalida jure naturae, sed tantum positivo. Non obstat III. quod metus gravis excusat a culpa eum, qui praceptum Ecclesiæ transgreditur. *Resp.* In hoc casu lex Ecclesiæ cessat, nec obligat.

Corollar. *Præd.* 1mo. Metus etiam gravissimus in *Resolvun-*
iis, quæ sunt intrinsece mala, non excusat a peccato *casus*
cato, excusat tamen a tanto peccato, eo magis, *conscien-*
quo gravior est metus. 2do. In his vero, quæ *tiae*
sunt mala non intrinsece, sed solum quia sunt pro-
hibita, metus gravis regulariter excusat a toto
peccato, quia leges positivæ ex intentione Legis-
latorum non obligant cum magno dispendio, nisi
lex effet tanti momenti, ut judicio prudentum
præponderet vitæ alicujus particularis; vel trans-
gressio legis cederet in contemptum Religionis,
aut potestatis Legislativæ.

Schol. 2. Quæritur hic, an Lot ex metu sibi a So- *An Lot*
domitis incusio licite obtulerit suas filias eorum *peccaverit*
libidini. Cajetanus, & Natalis Alexander putant, *offerendo*
Lot non obtulisse filias suas animo repensandi *fla-filias ad*
gitium flagitio, sed furentem populum placandi *stuprum*
per hyperbolicam sui submissionem: credebat enim *Sodomii*
prudenter, populum hanc oblationem non accep-tis.
taturum, quia filiae ejus civibus Sodomæ jam de-
sponsatae fuerunt. Probabilius est, Lot non esse
a peccato omnino excusandum, licet animi tur-
batio, & studium hospites defendendi peccatum
minuerint. Nam Rom. 3. *Non licet facere mala,*
ut eveniant bona. Et S. Augustinus l. contr. men-
dac. c. 9. censet Lot filias suas ad stuprum obtu-
lisse, quod non licet. Certe Lot non erat Domi-
nus corporis & pudicitiae filiarum suarum, & ut
pater

pater tenebatur earum saluti consulere: Ergo offerendo, a peccato penitus excusari nequit. Non obstat I. quod Lot etiam post hoc factum justus vocetur. 2. Pet. 2. *Resp.* vocatur justus, vel respectu Sodomitarum: vel quia ob animi perturbationem non peccavit graviter: vel quia de suo peccato pœnitentiam egit. Non obstat II. S. Chrysostomus, qui hom. 43. in Gen. factum Lot laudat. Et S. Thomas q. 1. de malo, a. 5. ad 14. ait: *Lot non præelegit culpam pœnæ . . quia tolerabilius est, si quis committat minorem culpam, quam majorem.* *Resp.* S. Chrysostomus tantum laudat benevolentiam Lot erga hospites, non prodigiousam filiarum prostitutionem. Et S. Thomas innuit, Lot tolerabilius peccasse, eligendo minorēm culpam, præ majori. Non obstat III. quod liceat suadere minus malum ad vitandum majus. *Resp.* Hoc tantum licet, si suasio minoris mali habeat pro objecto omissionem vel minorationem majoris mali sine damno tertii, de quo non cogitat malefactor: Lot vero stupro filiarum suarum cooperari voluit.

§. 426.

*Concupi-
scientia
quid.*

Tertia Causa involuntarii est *Concupiscen-
tia*, sive *passio*, aut *Affectus*; qui est actus
vehementior appetitus sensitivi prosequens
bonum sensibile: vel averstationis sensitivæ,
fugiens malum sensibile.

*Quatu-
plex.*

Schol. Concupiscentia alia est I. *Antecedens*, quæ præcedit consensum voluntatis, eumque allicit v. g. cum visa muliere voluntas ad ejus desiderium movetur: Alia est *Consequens*, quæ oritur ex prævio voluntatis actu v. g. cum ex desiderio voluntatis passio excitatur in corpore: alia est *Concomitans*, quæ ita sequitur voluntatis consensum, ut causa ardentioris motus ejusdem voluntatis. 2. Concupiscentia alia est *gravis*, quæ ratio-

rationem aliquantis per turbat, sed ejus usum non tollit: alia est *gravissima*, quæ ita vehemens est, ut libertatis & rationis usum omnino perimat.

§. 427.

1. *Concupiscentia antecedens ordinarie Concupiscentia au-*
loquendo ratione objecti, ad quod directe auget voluntarium, fi-
movet, auget voluntarium: Nam inflammat voluntatem, & efficit, ut in objectum ma-
jori cum inclinatione feratur, uti patet in homine, qui mulierem deperit; Ergo auget voluntarium. (§. 421.)

2. Sub alio vero respectu scilicet ratione *Minuit circumstantiarum minuit, & si gravissima fuerit, omnino tollit voluntarium, & libertatem. Quippe si Concupiscentia gravis & vehemens fuerit, imminuit cognitionem, impedit enim, ne mens ab objecto, in quod tendit, rapta & illecta consideret rite turpidinem offendæ Dei, & minuit indifferenciam, eo ipso, quod voluntatem fortius in unam contradictionis partem determinet: imo si gravissima fuerit, libertatis & rationis usum omnino perimit.*

3. *Concupiscentia autem consequens auget voluntarium & peccatum. Hæc enim non minuit liberum saltem moraliter, licet physice minuere possit, quia est effectus voluntatis, quæ in semetipsa sponte, libere & providens, ardorem mali inflammavit; Ergo auget voluntarium.*

Coroll. Praet. Imo. Qui peccat ex habitu, neque Resolvuntur a toto, neque a tanto peccato excusatur, imo turcujus.

gra-

gravius peccat, quia majori inclinatione & delectatione peccat. 2do. Dum malus habitus displaceat, & peccator adhibitis mediis eum, quantum potest, eradicare studet, motus mali, qui ex eo indeliberate fluunt, non imputantur ad culpam, quia desinunt esse liberi in suo principio.

§. 428.

Ignorantia quid. Quarta causa Involuntarii est *Ignorantia*, quæ est carentia scientiæ in subjecto scire capaci : si vero subjectum sit incapax ad sciendum v. g. in amentia, dicitur nescientia.

Quotuplex. *Schol.* Ignorantia ratione personæ ignorantis spectata alia est *Invincibilis*, quæ communibus naturæ vel gratiæ auxiliis vinci non potest, adeoque nec adhibita debita diligentia: Alia est *Vincibilis*, quæ adhibita debita diligentia, communibus naturæ & gratiæ auxiliis vinci potest. 2. Ignorantia vincibilis alia est *affettiata*, cum quis de industria aliquid ignorare affectat: ut liberius peccet: alia est *crassa & supina*, si quis directe quidem non affectet ignorare, debitam tamen diligentiam non adhibeat, ut ignorantiam devitet. 3. Ignorantia ratione objecti alia est *juris seu præcepti*, quando quis legem ignorat: alia est *Facti*, quando quis legem sciens, nescit se contra eam agere. 4. Ignorantia in ordine actionis, alia est *Anweedens*, quæ nullo modo est volita, & tamen est causa volendi id, quod quis aliquin non vellet; ut quando Jacob ad Liam accessit: hæc ignorantia est invincibilis: alia est *Concomitans*, quæ actionem concomitatur, ita, ut non sit causa illius, quia actio adhuc fieret, licet ignorantia abesset: talis est ignorantia illius, qui hostem occidit, ratus, esse feram, ita tamen est dispositus, ut licet scivisset esse hostem, tamen occidisset: alia est *Consequens*, quæ a voluntate directe vel indirecte volita est, estque vincibilis.

§. 429.

§. 429.

1. Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter: Nam opus ex ignorantia ^{tia antece-} antecedente factum fit sine cognitione, quoad ^{dens cau-} circumstantias est ignoratum, & est contra ^{sat invol-} inclinationem actualem, habitualem, & in- ^{lunta-} terpretativam agentis, non enim vellet, si ^{rium.} ignorantia abesset: Ergo est simpliciter involuntarium. (§. 422.)

2. Ignorantia concomitans nec voluntarium ^{Concomi-} nec involuntarium facit. Scilicet opus ^{tans nec} ex hac ignorantia factum nec volitum est in ^{vol - nec}, cum supponatur invincibiliter ignoratum; ^{involun-} nec in sua causa, nimurum ipsa ignorantia, ^{tarium.} cum nullatenus volita sit: Ergo non est voluntarium. (§. 421.) Deinde hoc opus non est contra inclinationem agentis, perinde enim fieret, si cognitio adefset: Ergo non est involuntarium sicutem positive: (§. 422.) Sed tantum negative, seu non voluntarium, quia fit sine cognitione requisita ad voluntarium.

3. Ignorantia vero consequens non affectata facit opus simpliciter voluntarium, & ^{quens vo-} involuntarium secundum quid: affectata au- ^{luntarium} tem facit opus voluntarium. Qui enim vult ^{simplici-} causam, vult effectum illius: Sed agens ex ^{ter, invo-} ignorantia consequente non affectata vult cau- ^{luntarium} secundum fam: (§. 429. Schol.) Ergo vult effectum, ^{quid.} adeoque opus est simpliciter voluntarium. Deinde actio, quae fit ex ignorantia pure con- sequente fit contra aliquam voluntatis pro- pensionem, qui enim ex tali ignorantia agit, sic affectus esse censetur, ut seclusa ignoran- tia

tia non ageret id, quod agit, uti cum quis sine sufficiente diligentia præmissa occidit amicum, ratus, se feram occidere: Ergo facit opus involuntarium secundum quid. (§. 421. Schol.) Denique Ignorantia non affectatur, nisi ut homo liberius peccet; Ergo ignorantia affectata facit, ut actio, quæ ardenter queritur, magis sit voluntaria. (§. 429. Schol.)

Resolvuntur casus. Corolla. Præf. 1mo. Ignorantia antecedens omnino excusat a peccato: Concomitans nec omnino excusat, nec accusat de peccato: Unde qui occidit hostem, putans invincibiliter esse feram, manet quidem reus homicidii interni propter malam voluntatem, occidendi inimicum, si cognovisset: excusat tamen ab homicidio externo, & a poenis ac censuris, quia opus externum non est voluntarium. Consequens accusat de peccato, minuit tamen voluntarium secundum quid eo magis, quo levior fuerit, ita ut etiam ex mortali de se veniale faciat. 2do. Ignorantia & negligentia sciendi illa, quæ scire præceptum est, est speciale peccatum illi virtuti oppositum, quæ in illarum rerum cognitione versatur: sic ignorantia rerum fidei, est peccatum fidei oppositum: Ignorantia vero rerum per se non præceptorum, sed tantum per accidens in ordine ad opus præceptum vel prohibitum, non est speciale peccatum, sed speciem accipit a legis transgressione, cuius causam vel periculum præbet: sic vincibilis ignorantia, an sit dies jejunii, quo quis carnes edit, spectat ad peccatum intemperantiae.

§. 430.

Libertas quid. Actus humanus a voluntate cum prævia cognitione procedit; (§. 420. 421.) cum vero intellectus non eadem semper objecta consideret,

sideret, sed ex unius cognitione ad notitiam alterius progrediatur, & sic voluntatem modo ad hujas, modo ad illius amorem excitet: imo in eodem objecto modo sensuum impetu abreptus bonum confuse repræsentet, mox sedatis sensuum motibus nullum bonum adesse cognoscat, & sic voluntatem diversimode impellat: adeoque intellectus in cognoscendo & judicando sit universalis, & voluntas ad omne & universale bonum extendatur: hinc resultat in voluntate dominium super suos actus, ac jus de illis ad nutrum disponendi, quod dicitur *liberum arbitrium*, cuius actus est *Electio*: licet enim voluntas in bonum sibi ab Intellectu propositum feratur, quia tamen ad omne bonum se extendit, nec ab uno tantum determinatur, in amore primi boni semper indifferens erit, ut ab ejus amore ad aliud bonum convertatur: immo quando unum bonum elegit, nunquam ita illo satiabitur, ut aliud bonum appetere, vel electum respuere non possit. Igitur *Liberum arbitrium* seu *Libertas* est facultas, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere vel non agere.

Schol. 1. *Libertas* varie accipi potest. 1. Pro *liber-* *Libertas* *tate a peccato* & dicitur *libertas gratiæ* Rom. 6. *quotu-* v. 18. 2. Pro libertate a miseriis, & dicitur *li-* *plex.* *bertas gloriæ*. Rom. 8. v. 21. 3. Pro libertate a legis obligatione, & dicitur *libertas exemptionis* & *Privilegii*. 4. Pro libertate a coactione, & dicitur *spontaneitas* seu *lubentia*, quæ reperitur in omnibus nulla externa vi compulsis, sed ex inclinatione quamvis necessitante agentibus, quæ-

que

que proinde etiam brutis & rebus inanimatis competit. 5. Pro libertate a necessitate, quæ est immunitas non solum a coactione, sed etiam a naturali instinctu & determinatione ad unum, sine potentia ad oppositum; qua libertate gaudet, qui potest velle, & non velle, hoc vel illud velle: dicitur hæc *Libertas indifferentæ*, quia est ad opposita: estque duplex: *Libertas exercitii seu contradictionis*, est ad actum, & ejus omissionem, qua quis agere, & non agere potest, *Libertas specificationis* est ad actus specie diversos, qui si sint contrarii, dicitur *Contrarietas*, uti odiſſe & amare: si vero disparati, uti orare vel studere, dicitur *libertas disparitatis*.

Necessitas Schol. 2. Sicuti multiplex est libertatis acceptio, ita etiam Necessitatis. 1. Alia est *necessitas coactionis*, id est violentiae exterior induc̄tio. 2. Alia est *necessitas inclinationis* vel naturalis proveniens ex principio intrinſico ad unum naturaliter determinante. 3. Alia est *necessitas antecedens absolute*, & *consequentis*, quæ vel rationis & voluntatis usum antecedit, uti motus primo primi, & vocatur involuntaria & indeliberata: vel quæ licet sit deliberata, sic tamen voluntatis consensum indeclinabiliter antecedit, ut eum invincibiliter exprimat. 4. Alia est *necessitas consequens*, conditionata & consequentiæ, quæ sequitur ex aliqua suppositione, & in agente libero exercitium libertatis demonstrat: tali necessitate necesse est, me loqui, si ad loquendum me determinaverim. 5. Alia est *necessitas specificationis* ad objectum, & *exercitii* ad actum. 6. Alia est *necessitas perpetua*, alis *transiens*. 7. Alia est *necessitas Physica*, seu naturalis determinatio ad unum: alia *moralis* seu summa difficultas operandi bonum & abstinenti a malo ob habitus inveteratos.

Radix libertatis. Schol. 3. Radix libertatis duplex est: Alia est *extrinſeca*, scilicet summa efficacia Divinæ voluntatis: Cum enim Deus sit causa universalissima totius entis,

entis, & omnium ejus modorum, inter quos etiam est libertas, hæc ab efficacia Divinæ voluntatis tanquam a radice extrinseca profluit. Alia est *intrinseca*, quæ iterum triplex est. Prima est *remota*, nimirum spiritualitas animæ. Secunda & *propinquior* est universalitas intellectus in cognoscendo & judicando: Tertia est *proxima* seu amplitudo & capacitas voluntatis ad omne, & universale bonum. Hinc libertas originative & regulative est ab intellectu, a cuius cognitione oritur indifferentia; formaliter vero est a voluntate, quæ sola est electiva. Porro ut libertas sit potentia agendi, vel non agendi, debent adesse omnia ad agendum etiam tempore prærequisita, ita, ut cum illis non solum possit componi potentia non agendi, quod est sensus divisus, sed etiam non actus, quod est sensus compositus: si vero prærequisita tantum natura, & causalitate intelligentur, inter quæ est motio Divina, non potest agere & non agere in sensu composito, sed tantum in sensu diviso, quia cum prærequisitis natura tantum ad actum nequit componi non actus, bene vero potentia expedita non agendi, & quidem proxima, id est talis, quæ absque ulla mutatione ex parte sui hoc vel illud agere potest.

§. 431.

Homo lapsus non solum a coactione, sed *Homo est* etiam a necessitate liber est. Ita docet *imo. liber a S. Scriptura Gen. 4. v. 7. Nonne si bene ege-necessitate, ris, recipies, si autem male, statim in foribus peccatum erit; sed sub te erit appetitus ejus, Et tu dominaberis illius.* Ubi Lutherus male vertit: Ists nicht also? wenn du fromm bist, so bist du angenehm: bist du aber nicht fromm, so ruhet die Sünd vor der Thür: aber lasse du ihr nicht ihren Willen, sondern herrsche über

über sie. Certe verbum חטיב in hiphil significat bonum agere, non vero ~~fromm~~ seyn. Item verbum נושא a נושא significant etiam recipere, uti Lutherus ipse vertit Esth. 2. v. 15. & Targum Jerosolymitanum; se solo autem sine addito הנו nunquam significat, engehem seyn. Deinde verbum תשוקה, a שוק, significant appetitum, non vero einen Willen. Ex hoc textu patet, quod Cain fuerit in statu naturæ lapsæ, & peccator, uti etiam constat ex v. 5. & Sap. 10. v. 3. Sed hic habuit libertatem indifferentiæ ad vitandum malum & eligendum bonum cum gratia Dei: tum quia alias eum frustra interrogaret Deus: *Quare iratus es?* si necessario iratus fuisset: tum quia Deus promittit sub conditione: *Si bene egeris, recipies;* & minatur: *si autem male, statim in foribus peccatum erit:* Igitur in potestate Cain erat, bene vel male agere. alioquin si necessario ageret, frustra conditio apponetur: tum quia dicitur: *Sub te erit appetitus ejus,* scilicet peccati, cuius paulo ante mentio facta fuit: *Et tu dominaberis illius:* Ergo hic appetitus non necessitat, & in statu naturæ lapsæ datur facultas dominandi appetitui, & temptationibus resistendi, id quod clariss explicat versio Arabica: *In electione tua appetitus ejus.* Et Targum Jerosolymitanum: *In manum tuam tradidi potestatem concupiscentiæ tue,* & tu dominare ei, sive ad bonum, sive ad malum. Nec obstat, quod in Hebraico & Græco legatur: *Ad te conversio ejus:* id est, tu appetitus dominaberis Abeli: nam

חטאת

תְּאַתָּה peccatum est generis fœminini, adeo-
que Ly illius i quod est generis masculini,
non ad peccatum, sed Abelem referri debet.
Verum citata verba: Sub te erit appetitus ejus:
saltem quoad sensum in Hebraico habentur,
& Lutherus ipse vertit: *Lasse ihr nicht thren
Willen.* Deinde in sequentibus: *tu dominaberis illius*, clare libertas indifferentiae assertur.
Quod vero sermo sit de dominio appetitus, & peccati, non vero Abelis, quasi
vero Deus Caino promitteret, quod præ Abele
mansurus sit primogenitus: patet tum quia
ita intelligunt LXX. teste S. Augustino l. 15.
de Civ. c. 7. *tu dominaberis illius, nunquid
fratris? absit, cujus igitur, nisi peccati? tum*
quia relativum *ejus, illius* referri debet ad id,
de quo Deus antea locutus fuerat, sed de pec-
cato, non vero de Abele sermo erat. Denique
ly תְּאַתָּה contra communem regulam etiam
generis masculini esse, ostendit, tum adjun-
ctum participium masculinum צְבָר, cubans in
foribus: tum quia Lev. 4. v. 24. habetur חַטָּאת
שְׁמִינִי peccatum ipse. Rursus Jos. 24. v. 15. di-
citur: *Optio vobis datur, eligite hodie, quod
placet, cui servire potissimum debeatis.* Sed ubi
est electio, est libertas indifferentiae, & ser-
vire Deo est actus bonus; & v. 18. Israelitæ
elegerunt servire Deo: & Deut. 30. v. 19.
Moyses cælum & terram invocat, quod pos-
sint Israelitæ eligere bonum & malum: Ergo
datur libertas indifferentiae. *Non obstat,*
quod optio tantum proponatur: *Nam etiam*
ab Israelitis facta esse dicitur v. 18. & qui-

dem ex ratione v. 17. quia Deus eduxit eos de Ægypto: imo etiam de cultu interno v. 24. *Obedientes erimus præceptis ejus, quæ præcepta erant de cultu interno: Ut timerent eum & servirent ei perfœcto corde & verissimo.* Lutherus treulich und rechtschaffen. Item Eccli. 15. v. 14. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui.* v. 15. adjecit mandata & præcepta sua. v. 16. *si volueris mandata servare, conservabunt te.* v. 17. *Apposui tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam.* v. 18. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Hic sermo est non de statu naturæ integræ, sed lapſæ, nam v. 16. dicitur ad hominem præsentem: *Si volueris & v. 18. in futuro: dabitur illi:* & Ecclesiasticus agit cum blasphemis Deum peccatorum suorum: Auctorem facientibus. Sermo est etiam de bono supernaturali, quale est servire Deo. Hæc omnia confirmat versio Arabica, quæ legit: *Dominus creavit homines ab initio sæculi, eisque potestatem dedit in suas ipsorum voluntates.* Et Syriaca legit: *Deus ab initio creavit homines, & commisit eos proprio ipsorum arbitrio.* Hinc Eccli. 31. v. 10. dicitur: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit.* Bruckne-
rus hæc male legit per interrogationem, & de bono naturali pessime exponit, cum sit contra contextum, & vincere tentationes sit bonum supernaturale. Similia habentur in N. T. Matth. 23. v. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti.* 1. Cor. 7. *Quod vult,*

vult, faciat, non peccat, si nubat, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis. Secundo Tridentinum sess. 6. can 4. definit: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum & excitatum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, anathema sit.* Et can. 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adœ peccatum amissum, aut extintum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana inventum in Ecclesiam, anathema sit.* Hic non solum Protestantium, sed etiam Jansenii error damnatur, qui docet, peccatores dominante concupiscentia in malum necessario abripi, & justos in bonum rapiente superiori gratia (t. I. §. 352. Schol. I. 360. Schol. I.) unde non manet electio: docet non posse hominem velle resistere gratiæ efficaciter moventi, quia habet ligatam facultatem, cum destituatur opposita superiori delectatione necessaria, ut voluntas possit velle oppositum (l. c. & §. 353.) docet, liberum arbitrium in homine lapsu perisse l. 3. de stat. nat. laps. c. 9. docet denique, voluntatem tantum se passive habere respectu boni formaliter sumptum victrici delectationi resistere non possit. (l. c.) *Tertio.* Confirmatur dogma nostrum a P. P. quorum longum catalogum texit Bellarminus l. 5. de grat. & lib. arbit. c. 25. & antiquiores videri possunt in mea Analyse P. P. sufficiat nobis S. Augustinus & S. Thomas, ad quos adversarii maxime provocant. S. Augustinus in l. de grat. & lib. arbitrio expresse probat, utrumque debere ad-

mitti. Et l. 1. ad Bonif. c. 2. ait: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere.* Sane S. D. nullibi necessitatem voluntariam ac mutabilem a Jansenistis inventam (t. 1. §. 352. Schol. 1.) admittit, cum l. de nat. & grat. c. 65. omnem necessitatem excludat. & l. 2. de nupt. c. 3. Pelagianam definitionem libertatis omnem necessitatem etiam voluntariam, & mutabilem juxta ipsos Jansenistas excludentem approbet. Et S. Thomas l. 1. cont. gent. c. 68. ait: *Dominium, quod habet voluntas super suos actus, per quod in ejus est potestate, velle, vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causae exterius agentis.* Vid. Tournely tr. de Deo. Quario. Ratio a priori est: Homo gaudet intellectu, & ideo universales ideas potest concipere, id est, rerum similitudines in aliqua essentia convenientes. Quando ergo agendum est, & homo concipit bonum in genere, prout a vero & apparente abstrahit, ab uno non potius, quam ab altero determinatur, consequenter hoc vel illud voluntati propnere, & voluntas hoc vel illud eligere, agere vel non agere, adeoque libere se determinare potest. (§. 430.) Deinde quando homo sciens & volens agit, oppositum ejus, ut vel ab actione cesset, vel contrarium operetur, non est absolute impossibile, quia supponitur nullam contradictionem involvere: Ergo agere, vel non agere, hoc vel illud agere potest, consequenter liber erit, etiam post lapsum, quia naturam intellectualis non perdidit.

Ratio

Ratio a posteriori est, quia si homo non esset liber libertate indifferentiae, frustra darentur consilia, exhortationes, præcepta, prohibitions, præmia & pœnæ, quæ omnia necessariam determinationem ad unum respuunt.

Schol. 1. Libertatem indifferentiae seu a necessitate *Systema* negarunt olim *Stoici*, fato: *Astrologi*, influxui *Lutheranus*: *Manichæi*, dupli animæ in homine *norum* bonæ & malæ, quarum una alteram necessario *circa libertatem* impellit, omnia ascribentes. Novatores liberum *bertatem*. hominis arbitrium saltem in rebus supernaturaliibus ad salutem necessariis negant, & Lutheranorum circa hoc sistema D. Schubert ita exponit in Theol. Pol. p. 4. c. 6. & Comp. Theol. p. 4. c. 4. *imo*. Per liberum arbitrium intelliguntur vires, bonum agendi, & malum fugiendi. Unde ad illud *2do*. Spectat recta cognitio boni & mali; & motivorum, bonum volendi, & malum nolendi; & talis dispositio seu relatio voluntatis ad intellectum, ut voluntas ejus judicia practica sequatur, bonumque cognitione appetat, & malum cognitione avergetur. Quare *3to*. liberum arbitrium a potentissimis animæ passivis differt, quia vires denotat, aliquid ex seipso agendi, & non debet confundi cum viribus resistendi, seu impediendi conversionem, nam haec ab ignorantia, erroribus, & præjudiciis rectae cognitioni contrariis oritur, item ex dispositione voluntatis ad malum, ac impotentia naturali vel sponte contracta, meliorem cognitionem sequendi: Econtra liberum arbitrium, & rectam cognitionem. & justam voluntatis dependentiam ab intellectu involvit. *4to*. Igitur fieri potest, ut respectu alicujus generis bonorum & malorum adsit liberum arbitrium, respectu alterius generis desit; bona enim & mala diversa sunt; alia homo ex suis principiis cognoscere potest, alia vero non. Hinc *5to*. distinguendum est inter libertatem & liberum arbitrium: *Libertas generalius accepta est essentialis*

dispositio animæ flexionem per motiva recipiendi, sive sint naturalia sive spiritualia vi supernaturali prædita. 6to. Hoc genus libertatis duas sub se species continet, scilicet libertatem naturalem, seu potentiam bonum & malum ex principiis naturalibus cognoscendi, & dispositionem naturalem, hanc cognitionem sequendi, quæ libertas non differt a libero arbitrio: Et libertatem spiritualiem, quæ est dispositio per gratiam Spiritus S. collata, bonum ex quoque principio & motivo volendi, & malum fugiendi; quæ libertas non est liberum arbitrium, sed arbitrium servum: imo 7timo in rebus spiritualibus, scilicet fide in Christum, & operibus bonis in homine lapsō non datur ob peccatum originale, quod sustulit potentiam bene operandi, & justam relationem voluntatis ad intellectum, & voluntatem habituali dispositione ad malum corruptit, ita ut sola sensuum voluptate ducatur. Nihilominus 8vo. per regenerationem, quæ est fidei productio, liberum arbitrium restituitur, quatenus Spiritus S. per verbum suum intellectum illuminat, & de cœlestibus veritatibus convincit, & voluntatem movet, ut sensim illi spiritualia placeant: & quia hæc fides est mutatio moralis, est actus liber, id est spontaneus, qui ab intellectu illuminato procedit, non vi coacto, & sic in homine lapsō datur tantum quoad spiritualia libertas a coactione seu spontaneitas, 9no. in rebus vero naturalibus œconomicis, Politicis, & quæ ad felicitatem hujus vitæ & externum Dei cultum spectant, datur quidem libertas indifferentiæ, ob ignorantiam tamen intellectus, & vehementiam affectuum valde infirma. Hoc systema ex dictis falsitatis arguitur.

*Jansenii
systema
de liber-
tate.*

Schol. 2. Jansenius duo in libertate distinguit 1. Ejus substantiam & essentiam, ad quam sufficere putat voluntarium perfectum, quod sit ex perfecta cognitione, licet sit necessarium: 2. Statum accidentalem hujus vitæ, qui postulat, ut homo in hac

hac vita flexibilis fit ad bonum & malum, illique non immobiliter affixus: unde licet sub dominante cupiditate cœlesti necessario ad bonum, sub terrena vero ad malum raptatur, & determinatus sit, quia tamen semper ad bonum & malum flexibilis est, liber dici potest: licet enim stantibus præsentibus circumstantiis relative ad vim oppositam superioris delectationis necessitas vinci non possit, in aliis tamen circumstantiis vinci potest. Hæc ex dictis, maxime (t. 1. §. 352.) & dicendis adhuc refutantur.

Schol. 3. Contra libertatem hominis in statu naturæ *Solvuntur* lapsæ adversarii objiciunt: I. Cain non habuit *objectionem*-libertatem in supernaturalibus, quia fuit *servus nescientis peccati, & ex maligno erat* i. Joan. 3. v. 12. & spiritualiter mortuus. Et Jer. 10. dicitur: *Non est in homine via ejus, nec viri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos.* *Resp.* Cainum in spiritualibus liberum fuisse, patet ex v. 7. *Si bene egeris, recipies, ubi agitur de actione supernaturali bonæ oblationis.* Servus peccati non habet quidem libertatem a peccato, bene vero a necessitate. Cain ex maligno erat libere, non necessario. Spiritualiter mortuus non habet facultatem ad supernaturalia ex se, sed ex gratia, nam in peccatore fides manet. Denique homo non habet in sua potestate vias suas quoad executionem & exitum, bene vero quoad intentionem, propositum, & mediorum electionem supposito auxilio Dei. II. Rom 7. dicitur: *Non quod volo bonum, hoc ago.* Et Rom. 9. *Non est volentis, id est velle, neque currentis, scilicet currere, sed miserentis Dei.* *Resp.* In primo loco S. Paulus loquitur de appetitus sensitivi motibus, non vero de consensu, qui nobis liber est. Alter locus non debet intelligi, quasi homo non velit, nec currat libero arbitrio; sed quia non vult, nisi moveatur, & juvetur a Deo primo motore. III. S. Augustinus in Ench. c. 3. ait: *Libero arbitrio male utens homo, & se perdidit & ipsum.* Similia habet ep. 107. Et l. 2. de

de perf. justit. c. 5. ait, *secuta est peccantem dura peccandi necessitas*. Et in opere cont. Jul. totus est. ut impugnet libertatem indifferentiae tanquam basin totius haeresis Pelagianæ. *Resp.* S. Augustinus in Ench. loquitur contra Pelagianos negantes peccatum originale, & volentes liberum arbitrium per peccatum non esse debilitatum, hinc S. Augustinus contra eos probat, liberum arbitrium amillum esse per peccatum Adæ, non quasi esset extinctum quoad substantiam, sed quia deterius factum est, & quoad bonum debilitatum. In l. de perf. Christ. loquitur S. D. de necessitate morali, id est, magna difficultate a peccato abstinenti: vel loquitur de necessitate peccandi indeterminata, secundum quam peccata dicuntur nefaria, quia in statu naturæ lapsæ omnia collective vitari non possunt. Quæ necessitas non officit libertati, quæ circa particularia determinate versatur. Denique impugnat libertatem indifferentiae in sensu Pelagianorum volentium eam per peccatum originale nullatenus esse faciatam; non vero in sensu Catholicorum, qui gratiæ necessitatem ad bonum usum liberi arbitrii astrariebant.

An ad ej. Schol. 4. Certum est de fide, hominem in statu naturæ lapsæ gaudere libertate indifferentiae, seu a necessitate: sed nonnulli etiam Theologi Catholicæ putant, hanc indifferentiam non spectare ad essentiam liberi arbitrii in omni statu; sed libertatem libero arbitrio essentiale, quæ illi in omni statu competit, esse præcise libertatem a coactione seu spontaneitatem cum perfecta cognitione. Nos dicimus *mo.* veram & essentiale libertatem arbitrii consistere in immunitate a necessitate, & indifferentiam spectare ad ejus essentiam: tum quia Tridentinum damnavit Lutherum & Calvinum libertatem hominis negantes: sed hi non negabant immunitatem a coactione seu spontaneitatem: (Schol. 1.) sed libertatem indifferentiae: ergo hanc Tridentinum statuit, non solum pro

statu hujus viæ, uti concedunt adversarii, sed pro omni statu, quia can. 5. eos damnat, qui dicunt, per peccatum amissum esse liberum arbitrium, non vero spontaneitatem, quam hæretici non negabant. Item S. Pius V. damnavit has propositiones: *Quod voluntarie fit, etiam si necessitate fiat, libere tamen fit.* Et: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Ubi prima propositio ideo damnatur, quia libertatem componit cum qualicunque necessitate: hinc omnis necessitas a libertate excluditur, quæ tamen juxta adversarios cum spontaneitate stare potest: tum quia libertas essentialis arbitrii sita est in dominio, quod habemus super nostros actus: (§. 431.) Sed actus pure spontanei & necessarii licet cum advertentia rationis non sunt in nostro dominio, quia juxta S. Thomam 1. p. q. 60. a. 1. *Ejus, quod ex necessitate est, non sumus Domini*, cum nulla volitio naturalis utpote præveniens dominium nostrum & necessaria, sit in nostro dominio: Ergo non sunt liberi essentialiter. 2do. Dicimus, Indifferentiam contrarietatis sive physicam, sive moralē ad bonum & malum non spectare ad essentiam libertatis, sed solam indifferentiam contradictionis, tum quia eoipso, quod voluntas sit indifferentis ad ponendum vel non ponendum actum, est domina sui actus: tum quia non pertinet ad perfectionem, sed ad defectum intellectus, quod prætermisso ordine principiorum male inferat conclusionem: Ergo non pertinet ad perfectionem, sed defectum libertatis arbitrii, quod prætermisso ordine finis possit male eligere media & peccare: tum quia Christus, Angeli & Beati sunt liberi, & tamen non habent indifferentiam contrarietatis, cum sint impeccabiles. (t. 1. §. 301. Schol. 2. §. 212. §. 404) Non obstat I. S. Thomas in 2. d. 25. ubi ait: Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non potest. *Resp.* S. D. definit liberum arbitrium inadæquate sumptum. II Actus perfecte voluntarius est liber libertate essentiali arbitrio.

arbitrii, quia illi præest judicium rationis, & voluntas seipsum movet: Item imperatur a voluntate, & fit cum delectatione, ex quo juxta S. Augustinum in Ps. 134. *libera voluntate* quid facimus: nec est coactus, quod est proprietas libertatis. *Resp.* Spontaneo actui non præest semper judicium rationis indifferens, sed subinde ad unum determinatum, & voluntas se movet determinatione naturæ, quæ repugnant libertati. Item imperatur a voluntate, sed non ita, ut voluntas possit non velle: est cum delectatione invincibili: non cogi est tantum proprietas voluntarii, non vero sufficit ad liberum: Ergo talis actus non est essentialiter liber. III. Sic gratia per se efficax perimeret libertatem, quia tollit indifferentiam determinando infallibiliter ad unum, & æquilibrium aufert. *Resp.* Gratia tantum tollit indifferentiam passivam, potentiam & suspensam ab actu, applicando ad actum, quæ non spectat ad essentiam libertatis; imo est ejus imperfectio, quia omnis potentia per suum actum perficitur: non vero tollit indifferentiam activam & actualem, quia voluntas sic agit, ut retineat potentiam non agendi, quæ indifferentia est de essentia libertatis, quam gratia per se efficax non tollit, movens ita, ut actus libere fiat.

An potentia peccandi spectat ad essentiam libertatis. Ex Scholio præcedenti fluit, quod potentia peccandi non spectet quidem ad essentiam libertatis, sed ad statum puri hominis viatoris. Nam i. S. Scriptura, Patres & Concilia explicant libertatem hujus viæ per potestatem extendendi manum ad bonum & malum; eligendi vitam & mortem: id est, bene vel male agendi. Deinde peccare est actu libere agere, alias enim non peccaretur: Ergo potentia peccandi est libertas in actu primo, non enim datur actus secundus sine primo ipsi proportionato. Denique potentia non peccandi in nobis viatoribus est pars libertatis: Ergo etiam potentia peccandi, quia libertas circa unum

e con-

e contradictoriis, involvit libertatem circa alterum, ut salva sit utriusque optio.

§. 432.

Ex libertate hominis oritur, quod mereri *Ad merendum* & demereri possit: (t. I. §. 385.) Ad merendum autem vel demerendum in statu naturæ & demerendum lapsæ requiritur in homine libertas a necessitate seu indifferentiæ excludens simplicem necessitatem seu determinationem ad unum libertas indifferetiam voluntariam & mutabilem, quæ juxta rentiæ. Jansenium oritur ex delectatione superiori relativa & indeliberata. Probatur *imo.* ex S. Scriptura, in qua proponuntur varia præcepta morum: Sed hæc a justo Legislatore non imponuntur, nisi illis, qui ab omni necessitate etiam simplici sunt liberi, ita ut possint observare, & non observare. Item Deus sæpe aliquid hominibus promittit sub conditione, si voluerint. *If. I. v. 19. Matth. 19. v. 17.* quæ promissiones forent irrisoriæ, si in potestate hominis non foret, conditionem implere: sed sine libertate ab omni necessitate, hoc non est in hominis potestate, qui si sit determinatus per superiorem delectationem, non habet potentiam proxime expeditam relative, ex defectu alterius delectationis superioris, quæ se tenet ex parte actus primi. Item juxta S. Scripturam penes hominem stat, ut bene cum gratia, vel male ex suo defectu agat. *Deut. 30. v. 11. Jer. 7.* Sed per eum, qui delectatione superiori determinatur necessario five ad bonum, five ad malum, non stat, ut bene vel male agat, quia delectatio illa

illa indeliberata necessario extorquet actum voluntatis deliberatum. Secundo hoc docent Patres. S. Justinus in apol. ait: *Nisi libero arbitrio genus humanum & res turpes fugere potest, ac pulchras & bonas sequi extra causam culpamque est eorum, quæ quoque modo aguntur.* S. Irenæus l. 4. c. 71. Qui operantur bonum, & gloriam, & honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud. S. Augustinus hoc dogma tam crebro inculcat, in libris de liber. arbitr. ut hos libros comburere debuisset, si liberum arbitrium ab hominibus auferre voluisset: *Quis peccat, ait, in eo, quod nullo modo caveri potest?* peccatur autem, caveri igitur potest. Et alibi: *habemus liberum arbitrium, & in eo solum peccamus.* Et S. Thomas q. 6. de malo ait: *Quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate moveatur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogeretur... hæc autem opinio est heretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.* Ubi S. D. non solum damnat necessitatem Stoicorum, sed omnem etiam Jansenisticam parum ab ea differentem *Terzio.* Ita definiunt summi Pontifices: S. Pius V. damnavit hanc Baji propositionem: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.* Et Innocentius X. ac Alexander VII. damnarunt hanc propositionem: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* *Quarto.* Ratio est, actus necessarii & mere spontanei non subjacent regulis morum, sunt enim invariabiles,

& ad

& ad unum necessario determinati: Ergo non sunt morales consequenter nec meritorii. (§. 385. t. I.)

2. Ad merendum tamen vel demerendum non necessario requiritur libertas contrarietas, sed sufficit libertas contradictionis. Nam Christus erat impeccabilis, & tamen meruit. Deinde eo ipso, quod actus est liber libertate contradictionis, cadit sub regulis morum, de illo enim lex & ratio possunt disponere, ipsum præcipere, aut prohibere: Ergo est moralis, consequenter meritorius & demeritorius.

Schol. Bajus & Jansenius docent, libertatem indiffe- *Solvuntur*
rentiae ad merendum & demerendum in statu na- *objectione-*
turæ lapsæ non requiri: I. Quia S. Augustinus l. *nes.*
de duab. animab. ait: Libertas est animi motus
cogente nullo ad aliquid, & l. de ver. Rel. c. 14.
ad peccatum solum voluntarium requirit. Et l. 5.
de Civ. vult spontaneitatem, quæ compatitur cum
necessitate illa, qua necessaria est, Deum vivere, suf-
ficere ad meritum. Et juxta eundem, illud habe-
mus in libertate, quod cum volumus, facimus.
Resp. S. D. in primo loco loquitur de spontanei-
tate late sumpta prout excludit determinationem
ad unum, & importat potentiam agendi & non
agendi. In altero loco agit de necessitate conse-
quente, & probat præscientiam Dei libertati non
obesse, quia Deus necessario vivit actibus intel-
lectus & voluntatis, inter quos plures circa crea-
turas versantes sunt liberi, & quibus Deus non
vivit necessario, nisi quia voluit. In tertio loco
per ly volumus intelligit, ita velle, ut possimus
non velle. II. S. Bernardus tr. de grat. & lib.
arbit. ait: *Ubi consensus, ibi voluntas, porro ubi*
voluntas, ibi libertas, & c. 10. *Nemo putet, ideo*
didicimus

dicitur liberum arbitrium, quod æqua inter bonum & malum potestate aut facilitate versetur. • *alioquin nec Deus, nec Angeli Sancti liberi arbitrii esse dicentur.* *Resp.* S. Bernardus per coactionem intelligit necessariam ad unum determinationem, quam docet libertati officere, tum quia promiscue utitur nomine necessitatis & coactionis: tum quia indifferentiam expresse indicat, dicens: *destrueret (ratio libertatem) si necessitatem ei ullam imponeret, quominus libere pro arbitrio sese volveret sive in malum, sive ad bonum.* Et in altero loco solum vult non requiri ad libertatem, ut homo ita ad bonum, sicut ad malum liber sit. III. S. Thomas in 2. d. 40. q. 1. a. 1. ait: *Actus sunt in genere moris ex hoc, quod sunt voluntarii.* Et 1. p. q. 82. a. 1. *Necessitas naturalis non auferit libertatem voluntatis.* Et in 3. d. 12. q. 2. a. 1. *Impotentia coactionis, quæ opponitur voluntario, tollit rationem meriti & demeriti, non potentia, quæ est ex perfectione in bonitate, quia haec voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem confirmatam in bono.* *Resp.* S. D. in primo loco sumit voluntarium pro libero. In altero vult, necessitatem non auferre spontaneitatem. In tertio vult, non tolli rationem meriti vel demeriti ab potentia bene vel male agendi orta ex confirmatione in bono vel malo.

§. 433.

Actus moralis quid. (§. 431.) *Actus humanus eo ipso quod sit liber*

*Actus humanus eo ipso quod sit liber
ralis quid.* (§. 431.) *bene vel male in genere moris,*
fieri vel non fieri potest, adeoque cadit sub
regulis morum scilicet rectam rationem &
legem: (§. 432.) *ac proinde ob hanc habitu-*
dinem ad regulas morum dicitur Actus mora-
lis seu dirigibilis per regulas morum: *Estque*
actus procedens a deliberata voluntate cu
subjectione ad regulas morum.

Schol.

Schol. Quia actus humanus est liber, adeoque regulis morum conformis vel disformis esse potest; *plex.* hinc *moralitas*, quæ est habitudo actus ad certas regulas morum, dividitur in *bonitatem & malitiam moralem* seu genus in suas species. Unde *actus moraliter bonus* est actus conformis regulis morum; adeoque laude & præmio dignus: *Actus moraliter malus* est actus disformis regulis morum, vituperio & poena dignus.

§. 434.

Actus humanus suam bonitatem aut *bonitas* malitiam moralem accipit *imo.* ab *objec̄to*, quo & *malitia* nomine intelligitur omnis res, & persona, *moralis* quæ primo & per se attingitur: sic res aliena *desumitur* est *objectum* furti, Deus est *objectum* *ab objecto.* Charitatis, proximus *objectum* homicidii. Item *objectum* hic non spectatur physice, sed moraliter: sic *objectum*, ex quo cibi & potus sumptio habet, quod bona sit, non est cibus & potus secundum se, sed prout eo modo cibus comeditur, quo rectæ rationi congruit. Multum etiam interest, an *objectum* intrinsece ex natura sua rationi conforme sit, quia sic est omnino invariabile: an vero solum extrinsece vi legis positivæ, sic enim aliquando bonum, aliquando malum ex circumstantiis fieri potest. Porro ab *objecto* hoc modo spectato desumi bonitatem & malitiam moralem actus patet, tum ex eo, quia actio habet ab *objecto* suam speciem in esse moris, sicuti in esse naturæ: & quidem primario, quia moralitas ab *objecto* desumpta ante omnem aliam moralitatem actui competit, ut pote sine qua actus concipi non potest, sicuti tamen concipi valet sine aliis.

§. 435.

A Circumstantiis.

Secundo Actus humanus bonitatem & malitiam moralem desumit a *circumstantiis*. Est autem circumstantia accidentis quoddam actui extrinsecum, moraliter eum afficiens conferendo bonitatem, vel malitiam moralem, quando jam per objectum constitutus est in esse morali. Septem autem vulgo circumstantiae numerantur, scilicet:

Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.

Quis denotat agentis qualitatem v. g. quod sit Sacerdos: Quid qualitatem vel quantitatem effectus v. g. furtum 100. aureorum: Quibus auxiliis, media accidentaria, & instrumenta v. g. ope demonis. Cur, finem extrinsecum operantis. Quomodo, modum actionis accidentalem v. g. cum Scandalo. Ubi, qualitatem loci v. g. sacri. Quando, conditionem temporis v. g. diei festi. Aliæ item circumstantiae *speciem mutant* v. g. furtum rei sacræ est sacrilegium: Aliæ intra eandem speciem solum aggravant, uti furtum 100. aureorum. Porro a circumstantiis desumi bonitatem vel malitiam moralem patet, tum ex vidua illa duo minuta in gazophylacium mittente, & Deo præ divitibus plura offerentibus placente: tum ex eo, quia Tridentinum jubet circumstantias speciem mutantates confiteri: tum quia etiam circumstantiae dicunt habitudinem con- vel disconvenientiæ ad rectam rationem. (§. 433.)

Corol-

Corollar. Præf. 1mo. Circumstantia *Quis* actui malo *Resolvunt-*
fæpe novam malitiæ speciem addit, uti si conju-*tur casus.*
gatus fornicetur, fit adulterium: subinde intra
eandem speciem malitiam auget, sic Religiosus
gravius peccat, quam laicus intra eandem speciem.
2do. Circumstantia *quid* fæpe novam malitiæ spe-
ciem actui addit, uti si parentes, consanguinei
injuria afficiantur: subinde intra eandem speciem
peccatum solum aggravat, uti si homo Sanctus
laedatur. *3to.* Circumstantia *ubi* raro intra ean-
dem speciem tantum aggravat: fæpe novam ma-
litiae speciem addit, uti furtum in loco sacro.
Peccata vero externa ex natura sua locis sacris
aliquam irreverentiam inferunt eo majorem, quo
magis actus externus Sanctitati loci repugnat,
ita tamen, ut seclusa speciali prohibitione Eccle-
siæ raro fit peccatum mortale, peccatum exter-
num in loco sacro committere, nisi actus fit valde
turpis v. g. tactus impudici, & alii usui sacri loci
directe repugnantes, ubi in Confessione circum-
stantia loci ob sacrilegium exprimi debet. Subinde
etiam peccatum in loco publico commissum ratio-
nem scandali addit. *4to.* Circumstantia *Quibus*
auxiliis peculiarem malitiæ speciem addit, si con-
filio, scandalo &c. alii ad peccatum inducuntur.
5to. Circumstantia *Quomodo* subinde novam spe-
ciem addit, ut in rapina: subinde intra eandem
speciem aggravat, v. g. si quis ex scientia pec-
cet. *6to.* Circumstantia *Quando* malitiam solum
moraliter auget, non vero ordinarie novam spe-
ciem addit, nisi fiat ex expresa intentione v. g.
Sacrum Tempus inhonorandi.

§. 436.

Tertio actus humanus defumit bonitatem *A Fine.*
& malitiam moralem a *fine*. Nam finis i.
facit actum ex indifferenti bonum vel malum,
sic ambulatio pro conservatione virium Deo

serviendi, bona, ad luxum ostentandum, mala est. 2. facit actum ex malo pejorem, ut si quis furetur, ut se inebriet. 3. facit actum ex bono malum, ut si quis jejunet, ex vana gloria. Ratio est, quia finis potest dicere ordinem con - vel difformitatis ad regulas morum.

Resolvuntur casus. Corollar. Praet. 1mo. Ut ergo actus sit moraliter bonus, objectum circumstantiae & finis bona esse debent, si uni horum bonitas desit, opus malum erit. 2do. Circumstantia finis mali actui ex objecto malo malitiam specie distinctam addit, si finis pravus specie diversam deformitatem habeat, ut in furto fornicationis causa: vel solo numero distinctam, si pravitas finis, sit ejusdem rationis cum pravo medio, sic duo furta committit, qui furatur instrumenta ad furandas pecunias. 3to. Si media ejusdem specificae malitiae cum malo fine per se & ordinarie conjuncta esse soleant, cum fine eandem numero malitiam contrahunt: ut tactus impudici fornicationem praecedentes, & ad eam relati, unde explicato eti principali in Confessione, illi explicari non debent: quod idem dicendum de actibus fornicationem subsequentibus, quia moraliter tanquam accessoria illi cohaerent, ita ut facile intelligi soleant, & vix decenter explicari & a Confessario inquiri possint. 4to. Circumstantia notabiliter aggravans in materia, in numero, pondere, & mensura consistente censetur, quando seorsim sumpta ab actu de se sufficeret ad mortale v. g. si quis ultra 5. aureos eodem actu alios quinque furaretur. In aliis materiis censetur notabiliter aggravans, quando notabiliter excedit modum peccandi in talibus materiis v. g. si quis per annum in odio continuo perseveraret.

An actus malus ex ratione finis simpliciter moraliter malus est. Nam qui

qui bona opera faciunt, ut videantur ab homini- *fine sim-*
bis, receperunt mercedem suam, quod non fo- *pliciter*
ret, si mala intentio totum actum non vitiaret. *malus fit.*
 Dein haec actio ratione objecti non est bona, quia
 objectum ut medium conducens ad malum finem
 refertur. *2do.* Circumstantia tamen venialiter *An cir-*
mala adveniens actui bono totam ejus bonitatem cumstan-
nnon aufert, nec omne meritum delet: alias enim *tia venia-*
raro daretur actus meritorius, quia raro ullus da- *liter mala*
tur actus virorum etiam Sanctorum, qui non aliquo *actum vi-*
tepore, *tædio &c.* obnubiletur, quod suavi *tiet.*
Providentiae Divinæ repugnare videtur. *3to.*
 Denique unus idemque actus potest simul habere *An idem*
duas bonitatis & malitia species, unam ex obje- *actus plu-*
cto, & alteram ex fine: sic cum quis furatur, ut *res boni-*
se inebriet, duplex deformitas occurrit; una ex *tates vel*
objecto, seu re aliena sublata; alia ex fine, scili- *malitias*
*cet ebrietate: & cum quis dat cleemosynam ad *habere**
redimenda peccata, duplex adest bonitas, miseri- *posse.*
cordiae, & pœnitentiae; bonum quippe bono non
est contrarium.

§. 437.

Ut actus sit moraliter malus, & malitia *Ut actus*
objecti, circumstantiarum, & finis in eum *fit malus*
refundatur, sufficit, quod malitia sit indire- *sufficit*
cte, virtualiter & implicite volita. *Primo* *malitia*
enim malitia aliter intendi non potest, cum *indirecte* *volita.*
malum non possit appeti, nisi ratione boni
adjuncti. *2do.* malitia non solum non est
appetenda, sed etiam vitanda, non vitatur
autem hoc ipso, quod indirecte & implicite
intendatur: certe, si hoc non sufficeret, pau-
ci peccarent, cum pauci malitiam directe in-
tendant, & omnes vellent, eam a suo actu
abesse, imo si quis ita scelestus sit, ut eam
appetat, id non potest nisi sub aliqua boni-
tate, quam in ea apprehendit.

2. Ut vero actus sit moraliter bonus requiritur, ut bonitas sit directe volita saltem in actu exercito. Nam bonitas est propter se appetibilis, & recta ratio dictat, quod sic appeti debeat. Sufficit autem in actu exercito esse volitam, non enim requiritur, ut quis in actu signato dicat: *volo eleemosynam*, quia honesta est, sed sufficit velle eleemosynam sub ea ratione, qua honesta est, scilicet ad sublevandam proximi miseriam.

An actus malus in bonum finem relatus bonus fit.

Schol. Sicuti actus bonus in malum finem relatus simpliciter malus est: (§. 436. Schol.) ita actus malus in bonum finem relatus simpliciter malus est; quia Rom. 3. Apostolus damnat eos, qui dicunt, faciamus mala, ut eveniant bona: nam ad malitiam sufficit, ut desit vel unicum, quæ actui debentur, (§. 436. Coroll.) juxta illud: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.* Ergo ubi medium malum est, actus simpliciter malus erit. Unde c. 4. de Usuris dicitur: *Scriptura S prohibet, pro alterius vita mentiri.* ad. malitia tamen ejus minuitur, cum ad bonum finem dirigitur: quando enim actus malus ad bonum finem ordinatur, minor est affectus ad peccatum, quia tunc non tam amat id, quod in peccato placere solet, quam ratio utilitatis, quæ in eo detegitur relative ad bonum, quod procurare potest.

§. 438.

An actus humanus sit moraliter bonus, bonus debeat esse conformis Divinæ voluntati in voluntate formalis Divinæ voluntatis, seu ejus motivo, quod est bonum Divinum, & commune totius universi, prout ultimo ordinatur ad Deum, & gloriam Divinam: Nam voluntas huma-

humana, ut sit recta, debet velle, quod vult, propter bonum commune, & Divinum tanquam ultimum finem, cum hoc exigat natura appetitus rationalis particularis, ut ultimo tendat iu bonum Divinum. In volito vero materiali actus humanus, ut sit bonus, non debet esse conformis Divinæ voluntati, nisi ejus voluntas per præceptum, aut prohibitionem innescat. Deus enim ut Provisor universalis attendit in volendo ad rationes universales, scilicet bonum commune totius universi, ad quod requiritur, ut conserventur contraria, & manifestentur Divina Attributa, & secundum has rationes res a Deo volita est bona, quæ tamen secundum rationes particulares, ad quas homo juxta voluntatem Dei debet attendere, mala est. Sic Deus tanquam Provisor universalis vult Patrem meum in hæresi mori, & ideo damnari, quæ damnatio secundum rationes universales boni communis bona est, filio vero ad rationes particulares attendenti bona non est. Certe nemo sanæ mentis dicet, me obligari ad volendum omnia mihi nociva, quæ Deo volente mihi accidunt, v. g. famem, morbum &c. ita ut mihi non liceat, quantum possum, illa fugere, & contra niti.

Schol. I. Melius & perfectius est, se conformare *Quando* Divinæ voluntati in volito etiam materiali, quando *volito* *Deo* nobis est liberum & licitum, illud velle vel *vino materiali*; secus si non fit. Illicitum autem nobis est *materiali* est velle volitum *Dei* *materiale*, quando objectum *conformatum* a Deo non est positive volitum, sed tantum *per re nos possimus*, uti peccatum, & quando adest præcep-*possimus*. tum de oppolito illius, quod Deus vult secundum

rationes superiores. Rursus in volitis materialibus a Deo, si res sit irrevocabiliter facta, nec præceptum volendi interveniat, non tenemur quidem illi complacere, imo possumus de ea dolere, & optare ut non sit, si fieri posset; stultum tamen est, illi contra niti. Si vero res needum facta sit, sciatur tamen certo ex revelatione esse futura, non licet conari, ut non fiat, quatenus est formaliter a Deo efficaciter volita: licet autem contra illam conari spectatam materialiter, prout pendet a causis particularibus. Sic Christus D. revelavit S. Petro trinam negationem, qui tamen debebat conari, ne peccaret.

An detur actus indifferentis. Schol. 2. Quærunt Scholæ, an bonitas vel malitia moralis omni actui humano competit, sive abundantur actus indifferentes, qui nec boni nec mali sint moraliter. Poteſt autem actus humanus spectari vel in specie comparate ad objectum tantum, abſtrahendo a fine & circumstantiis; ſic orare, in specie bonum eſt: mentiri, in specie malum, ambulare, in specie indifferens. Vel poteſt actus humanus spectari in *Individuo*, prout a parte rei ponitur, & comparatur ad objectum, finem, & circumstantias. Dari actus in specie indifferentes, nemo dubitat. Putamus vero non dari actus indifferentes in Individuo. *imo*. quia S Augustinus l. 2. de pecc. mer. c. 18. ait: *Mirum, si voluntas in medio quodam poteſt ita confiſcere, ut nec bona nec mala fit: aut enim iuſtitiam diligimus, & bona eſt . . . aut si omnino non diligimus, non bona eſt.* Et ep. 82. ait: *Cavendum eſt, ne ſicut Philosophi facta quædam hominum media dicamus inter recte factum, & peccatum.* 2do. Actio in individuo spectata fit propter aliquem finem: sed talis actio nequit eſſe indifferens, quia impossibile eſt, ut actio fiat propter finem, qui nec bonus nec malus eſt, cum omnis finis fit vel Creator, in quo quis quiescit, & ſic eſt bonus; vel eſt creatura, in ea quiescendo, & ſic eſt malus: Ergo non datur actus in

in individuo indifferens, hinc etiam comedere propter solam voluptatem malum est, juxta propositionem ab Innocentio X. damnatam. *3to.* Aëtus otiosus est moraliter malus, unde de verbo otioso rationem reddemus in Judicio; Sed actio ad debitum finem non ordinata est otiosa, utpote carens utilitate. & necessitate, & spectans solum bonum deletabile sensuale, quod hominem rationalem a brutis non distinguit: Ergo est males. *4to.* Homo tenetur omnes actus suos ad Deum referre, adeoque bonos moraliter facere: patet hoc ex *1 Cor. 10.* *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Hæc verba non continere merum Consilium, sed præceptum, constat tum ex eo, quia dicitur in Imperativo, *facite;* tum quia ita intelligit S. Augustinus *l. de corr. & grat. c. 3.* S. Maximus hom. *2.* Et S. Thomas *l. 3. in c. 3. ep. ad Col.* ait: *Omne quocunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine D. N. Iesu Christi.* Ubi subjungit: *Quidam dicunt, quod hoc est consilium, sed non est verum.* Non obstat, quod Scotistæ objiciunt *I. S. Hieronymus ep. 89.* ait: *Bonum est continentia, malum luxuria, inter utrumque indifferens, ambulare, digerere alvi færcora . . . hoc non est bonum, nec malum, sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* *Resp.* S. D. loquitur de actibus in specie indifferenteribus, vult enim probare observantiam legalium non esse indifferentem, sed vel bonam, vel malam, si spectetur secundum speciem, quod probat exemplo aliarum actionum quoad speciem indifferentium. *II.* Illud *1. Cor. 10.* est tantum consilium, non præceptum, quia non omnes hoc præceptum intelligunt, dum v. g. sputa ejiciunt, nec in præceptis decalogi continetur, & sedes Apostolica damnavit illas propositiones, in quibus dicitur, quod teneamur omnia in Deum referre: Item hoc præceptum affirmativum faltem non semper obligaret, foret nimis rigorosum, homo

homo continuo peccaret venialiter v. g. movendo pedem sine relatione ad honestum finem, imo hic finis in multis actibus v. g. frictione barbae assignari nequit. *Rsp.* Præceptum illud Apostoli unusquisque attente agens in se experitur, quod ad dilectionem Dei reducitur. Deinde ex hoc præcepto tenemur omnia ad Deum referre non relatione actuali aut virtuali explicita, sed implicita agendo propter bonum honestum, in quo implicite Deum intendimus, quod S. Sedes non damnavit. Item hoc præceptum obligat pro semper, quando deliberate agimus, non vero, quando indeliberate agimus. Nec est adeo difficile, quia sufficit virtualis relatio in finem honestum inclusa in intentione vivendi secundum rectam rationem, unde non semper peccatur venialiter in illis levibus actionibus, vel quia referuntur virtualiter in Deum, vel quia sunt indeliberatae: si vero deliberate fiant, finis earum in promptu est, vel sublevamen naturæ, & recta habitudo corporis secundum dictamen rectæ rationis, ad suas & animæ functiones necessaria. III. Spuere ob levem naturæ commoditatem, non est malum, quia nihil in honestum, nec bonum moraliter, alias esset laude dignum. & voveri posset: deinde homines se non accusant in confessione, quod sine honesto fine expuerint: Ergo est actus indifferens. *Rsp.* Actus propter commoditatem facti sunt boni, & qui ex bono fine eos faciunt, sunt laude digni: voveri autem non possunt, quia non sunt de meliori bono, quam sit eorum omissio, quæ si in nonnullis casibus non sit melior, illi etiam voveri possunt. Non accusant se homines de illis, quia vel sunt indeliberati, vel saltem virtualiter ad honestum finem referuntur, vel ob contrariæ sententiae probabilitatem; hinc saepe saltem sunt materia dubia confessionis. IV. Concilium Constantiense damnavit hanc propositionem Joannis Hus: *Nulla sunt opera indifferentia, sed hæc est divisio immediata humanorum operum, quod sunt*

sunt vel virtuosa vel vitiosa. *Resp.* Hæc propositio in sensu Joannis Hus damnata fuit, qui docebat, omnes actus hominis justi esse bonos, & omnes peccatoris esse malos; sed juxta nos justi venia-liter subinde peccant, & peccatores opus mora-liter bonum subinde faciunt. (t. I. §. 347.)

§. 439.

Actus externus, prout est mera executio *actus ex-*
actus interni, non addit ei bonitatem, aut
 malitiam ad præmium vel poenam essentia-
 lem. Ita colligitur *Primo.* ex S. Scriptura, *qui*
non minus laudat, & redarguit, qui
quis sincere facere voluit, quam si de facto
ea fecisset. Sic Gen. 22. benedixit Deus Ab-
 rahæ, quia non pepercit Filio suo Unigeni-
 to propter Deum, licet actu filium non ob-
 tulerit. Sic Matth. 5. dicitur: *Omnis; qui*
viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam
mæchatus est eam in corde suo. Hinc S. Ber-
 nardus ep. 77. *Quid planius, quod voluntas*
pro falso reputatur, ubi falso excludit necessi-
tas. *Secundo* Actus externus nullam habet
 bonitatem vel malitiam intrinsecam moralem,
 sed est tantum bonus, vel malus denomina-
 tive extrinsece a bonitate vel malitia actus
 interni, qui solus intrinsece liber est. (§. 432.)
 cum econtra actus externus despoticè subja-
 ceat imperio voluntatis sine ulla indifferen-
 tia sibi propria, (§. 419. Schol. 6.) Ergo
 cum moralitas in libertate fundetur, (§. 433.)
 non habet moralitatem intrinsecam ad præ-
 mium vel poenam essentiale, alias toties
 quis hoc præmio spoliari posset, quoties ab
 actu externo impediretur.

Bene vero acciden- 2. Actus tamen externus addit interno aliquam bonitatem vel malitiam in ordine ad præmium, vel poenam accidentalem. Nam in actu externo est specialis difficultas, v. g. in Martyrio tolerantia mortis: Ergo ei correspondet aliquod præmium, non essentiale, (n. i.) Ergo accidentale, scilicet laureola. (§. 410. t. 1.)

Solvuntur objectio- Schol. I. Scotistæ videntur velle, quod actus exter-
nus augeat præmium & poenam essentialem I. quia
S. Augustinus l. 13. de Trin. c. 5. ait: *Mala vol-
luntate quisque miser efficitur, sed miserior potesta-
te, qua desiderium malæ voluntatis impletur.* Resp.
Actu externo peccati semper fit homo miserior, hic enim hebetat sensus, auget propensionem ad malum, generat scandalum, inducit obligationem restituendi, & subjicit censuris. II. Si actus ex-
ternus nil essentiale confert, tantum gratiæ recipi-
pet, qui martyrium, Sacra menta, & jejunium
desiderat, quam qui actu illa suscipit, quod fal-
sum est. Item Christus nobis non plus præstisit flet
mortem subeundo, quam volendo mori. Item
qui volet tantum placere Deo, quantum Beatissima Virgo, & omnes Sancti, tantum merebitur,
quantum illa & illi: imo qui volet Deum infinito amore prosequi, vel infinitis pauperibus stipendare, infinite merebitur, quæ omnia falsa sunt.
Resp. Martyrium ex singulari Dei privilegio, &
Sacra menta ex institutione sua plus profunt ex opere operato, si actu suscipientur. Seria jeju-
nandi voluntas non minus gloriæ essentialis meretur, quam actuale jejunium, interim per hoc opus poenale homo satisfacit, & diutius actum internum continuat. Item si spectetur valor, unico quidem Christi actu redimi potuissempus, quia omnes ejus actus infiniti valoris fuerunt; (t. i. §. 236. cum Schol.) posita tamen Dei or-
dinatione necesse fuit, ut actu moreretur, quia per

per ejus sanguinem opus nostræ redemptionis consummari debuit. Rursus ut quis tantum placere vellet Deo, quantum Beatissima Virgo, & omnes sancti, deberet tot, & tam intensos actus elicere, quot, & quantos illi elicuerunt: & tunc si opera externa ponere non posset, tantum, quantum illi mereretur, quod sane vix fiet. Idem dicendum de voluntate amandi Deum infinite, vel infinitas eleemosynas erogandi, quæ voluntas est de rebus impossibilibus. III. Opus externum secundum se prohibitum est, & quidem distincto præcepto. quo ejus desiderium prohibetur: imo tenemur actum extenum in confessione exprimere. *Resp.* Opus externum ideo prohibetur, quia re ipsa malum est, & variis effectibus obnoxium, quæ in actu interno non occurunt. Item actus externus in Confessione explicari debet, ut declaretur gradus malæ voluntatis, & congrua media applicentur, & quia inducit censuras, & onus restituendi. IV. Damnata est hæc Abaillardi propositio: *Nos vero dicimus, quod sola voluntas à Deo aeternaliter remuneratur sive ad bonum, sive ad malum: nec propter opera peior vel melior efficitur homo, nisi forte, dum operatur, in aliquo ejus voluntas augetur.* *Resp.* Supposito, quod hæc sit propositio Abaillardi, erravit ille, quia docuit; opera etiam prout ab interna voluntate procedunt, esse ad salutem utilia, ideoque eos, qui exterius bene operari possunt, ad hoc non teneri, quod nos damnamus: nam opera externa præcipiuntur, & perfecta non est voluntas, quæ non operatur, dum potest, cum bonitas interna in externa consummetur & perficiatur.

Schol. 2. Eventus ex opere sequens prævisus, & *Quid* aliquo modo intentus, addit aliquid ad bonitatem, & malitiam moralem, sive per se, sive per *eventus* *prævisus* accidens sequatur, quia melior, vel peior est *vo-* *addat.* luntas ejus, qui *prævidens*, & intendens multa bona,

bona, vel mala ex opere suo secutura, illud facit, quam si nihil horum intenderet: Quod si igitur eventus hic per se sequatur, et si non sit prævisus, nec in se volitus, ad bonitatem, & malitiam aliquid addit, quia implicite & virtualiter est volitus. Si vero nullo modo fit intentus, & omnino per accidens sequatur, nihil addit, quia hoc modo eventus nullatenus est voluntarius. Dirigat ergo actus nostros in beneplacito suo omnipotens Deus, qui est ultimus omnium rerum Finis.

C A P U T   I X.

D E C O N S C I E N T I A   E T   L E G I B U S.

§. 440.

Regula morum & actuum humanorum duplex est, alia interna, scilicet *Conscientia quid.* alia externa, nempe Lex. *Conscientia* est judicium actuale practicum dictans, quid in particulari sit faciendum vel omitendum. Unde *Conscientia* distinguitur a *Synderefi*, quæ est habitus intellectus nobis *Synderefi* naturaliter inditus, qui versatur circa prima *res*. principia practica: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: & a *Prudentia universalis*, *Prudentia* quæ est habitus acquisitus infusus vel acquisitus, qui ex primis principiis practicis *deris*. ducit conclusiones universales v. g. non debemus alteri facere, quod nobis fieri nollemus: sed nollemus rem nostram surripi: Ergo non debemus rem proximi surripere. *Conscientia* denique subsumit: Atqui hæc pecunia usuraria est res aliena: Ergo ab ea manus cohibere debeo. Est igitur *Conscientia* ultimus prudentiæ particularis actus & conclusio, quæ ut recta sit, præmissas veras supponit.

Schol. *Conscientia* varie dividitur. **I.** Ratione sui *Conscientia* seu judicii, quod fertur, dividitur in *præcipientia quotu-* *tem*, dictantem aliquid esse de *præcepto*: *Consu-* *plex-* *len-*

lentem, aliquid esse de consilio: & *Permittentem*, aliquid esse permisum. 2. Ratione objecti dividitur in *Veram*, *Reflam*, seu *Bonam*, si judicium de honestate vel turpitudine actionis bonum, seu verum sit: Et in *falsam*, *erroneam*, seu *malam*, quæ falso de bonitate, & malitia actionis judicat, bonum malum, & malum bonum habens. Hæc vel est *vincibiliter erronea* ex errore, qui expelli potuit, & debuit: vel *invincibiliter erronea*, ex errore, qui expelli non potuit. 3. Ratione principii, & assensus, conscientia alia est *Certa*, si certum vel evidens sit de actionis bonitate, vel malitia judicium: alia est *Conscientia dubia*, quando quis ita judicat, aliquid esse licitum, ut simul judicet, posse esse illicitum; unde in eo reperitur hæsitatio, ac indeterminatio mentis, judicium suum, circa utramque contradictionis partem suspendentis, & neutri parti assentientis. Mens autem suspensa manet, vel quia rationes æqualis ponderis pro utraque parte habet, quibus in æquilibrio continetur, & tunc dicitur *positive dubia*; vel quia nulla ei assentiendi, vel dissentendi ratio occurrit, & tunc dicitur *nesciens*, vel *ignorans*: vel quando manet suspensa ex defectu sufficientis motivi, & tunc dicitur *dubia negative*. Dubium hoc vel mere *speculativum* est, quod versatur circa rem secundum se sine circumstantiis consideratam v. g. an valeat Baptismus in nomine Jesu collatus: vel est *practicum*, quod versatur circa rem hic & nunc exercendam, v. g. an licitum sit mentiri: si dubitetur de operatione generatim præscindendo a circumstantiis particularibus, vocatur *dubium speculative practicum* v. g. an liceat die festo pingere: si vero dubitetur de actione particulari hic & nunc exercenda, dicitur *prætice practicum*, v. g. an liceat mihi in hoc festo pingere. Ad Conscientiam dubiam revocari potest *Conscientia perplexa*, qua mens judicat, committi peccatum, quæcunque pars opposita eligatur, quarum tamen

una necessario eligenda est. Alia Conscientia est *probabilis*, quæ fundatur in opinione probabili. Est autem *opinio actus intellectus*, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine, ne altera forte vera sit. *Opinio vero probabilis* est judicium ex se quidem fallibile, nixum tamen absolute & comparative gravi motivo, quod virum prudentem ad assensum movere possit: si pluribus motivis gravioribus nitatur, dicitur *opinio probabilior*: si levi motivo assensum non merente nitatur, dicitur *tenuiter probabilis*: si rationes pertantur ex natura rei, dicitur *intrinsece probabilis*; si ab auctoritate gravium virorum, *extrinsece probabilis*: si circa objectum probabile non spectata praxi versetur, dicitur *speculative probabilis*: si circa praxin *practice probabilis*. 4. Ratione subjecti Conscientia est *tenuera*, quæ sollicite curat levia etiam vitare peccata: Alia *Laxa*, quæ neglectis minoribus gravia solum vitare curat: Alia *Pharisaica*, quæ magna parvi, parva magni aestimat: Alia *Cauteriata*, per quam operans ob depravatum animum non curat instinctus honestos: Alia *scrupulosa*, quæ apprehendit & timet ex inani ratione peccatum alicubi esse, ubi non est.

Schol. 2. Rursus *Conscientia antecedens* est judicium de honestate & inhonestate actionis necdum patratae: *Consequens* de actione jam patrata. *Conscientiosus* ille dicitur, qui conscientiam rectam seu ducem rationem sequitur, nec turbulentio affectuum concursu in agendo se determinari patitur. *Excusatio Conscientiae* est, quando conscientia consequens cum antecedente consentit: *Accusatio Conscientiae* est, quando consequens cum antecedente non concordat. *Morsus conscientiae* est tedium ex dissensu conscientiae antecedentis cum consequente ortum; qui morsus per aliquod remedium ab intellectu tolli nequit, impossibile enim est, quod conscientia consequens ab antecedente dissentiens simul cum ea consentiat. *Somnus conscientiae* est

defectus conscientiæ antecedentis cum consequente in homine ex confuetudine agente, qui neque quid agendum sit, perpendit, neque actione jam patrata, quid actum sit, considerat: cum vero ob tedium ex actionibus jam patratis subortum, ad agnoscendam actionum patratarum malitiam adiginur, conscientia *evigilare* dicitur. *Sopire conscientiam* dicimur, cum cogitationes nostras ad ea dirigimus, quæ actionibus suspectis qualemcunque rectitudinis speciem conciliant. *Tranquillitas conscientiæ* est immunitas a tædio, quod ex pravis actionibus subnasci potest. *Custodia Conscientiæ* est cura de rectitudine & certitudine conscientiæ. Denique *contra conscientiam agit*, qui licet actionem aliquam sub omnibus singularibus circumstantiis malam judicet, eam nihilominus suscipit.

§. 441.

Conscienciam rectam sequi debemus.

Conscientia recta, seu vera præcipiendo vel prohibendo obligat voluntatem, ita, ut peccet, si illam non sequatur. Patet hoc primo ex illo Rom. 14. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Ubi Apostolus non loquitur de fide supernaturali, nam præmisit: *Qui discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non est ex fide.* Palam autem est, quod qui non manducaret ex fide supernaturali, non ideo peccaret, aut damnaretur: (t. i. §. 347.) unde conscientiam inteligit; uti interpretantur S. Chrysostomus, S. Ambrosius &c. & constat ex ipso contextu, loquitur enim ibi Apostolus de esu ciborum, qui per se mali non erant, sed quo^s quidam malos & immundos ob prohibitio- nem Legis Mosaicæ putabant, & dicit: *Si quis discernit inter cibos, &, quos reputat im-*

immundos, manducat, peccat, quia non agit ex fide, id est, ex conscientia: hinc præmisit: *Nihil commune per ipsum*: id est, ex se immundum, *nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est*. Quare licet S. Augustinus l. 4. cont. Jul. c. 3. intelligat Apostolum de fide supernaturali, nostrum tamen sensum non negat. Et ideo c. 13. de restit. spol. dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*. Secundo Voluntas peccat, si in operatione non sequatur suam regulam: Sed Conscientia intellectus recte præcipiens, vel prohibens est proxima regula voluntatis operantis, & moventis alias potentias ad operandum, (§. 419. Schol. 2.) & intimat nobis Legem æternam: Ergo voluntas peccat, nisi eam sequatur. Conscientiam vero tantum consilientem sequi semper non tenemur.

§. 442.

2. Conscientia invincibiliter erronea præ-
cipientis, vel prohibens obligat nos, tum ne
contra eam, quamdiu non deponitur, ope-
remur; tum positive, ut juxta eam operemur. *Conscientia invincibiliter*
erronea obligat ad sequendum. Nam primo Rom. 14. v. 14. dicit Apostolus: *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil com- dum.*
mune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est. Sensus est:
Scio fretus gratia D. Jesu, qui nos a jugo legis Mosaicæ liberavit, nullo cibo veluti im-
mundo nos inquinari, præterquam si quis existimet, aliquam escam v. g. carnem suil-
lam, etiam nunc immundam esse, talis enim

esca illi immunda, & illicita erit, propter errantem conscientiam. Secundo, qui habet conscientiam invincibiliter erroneam, bona fide judicat, existere legem Dei præcipientem: Ergo cum voluntas feratur in objectum, prout ab intellectu proponitur; si proponatur ut præceptum, vel prohibitum, voluntas debet illud facere. vel omittere, alias enim, si contra hoc dictamen operetur, contemnit Deum legislatorem æque, ac si revera lex illa existeret, sicuti e converso, si huic dictamenti conformiter agat, Dei auctoritatem reveretur.

Conscientia vincibiliter erronea non obligat.

2. Conscientia vero vincibiliter erronea non obligat nec eam sequi licet: Quia agens juxta conscientiam hanc, quam potest, & non vult deponere, errat voluntarie (§. 420. Schol. 1.) Ergo actio vel omissio, quam contra præceptum ex errore indirecte voluntario committit, ei ad culpam imputatur. (§. 429-437.)

Non licet contaminare eam non depositam agere.

3. Quamdiu autem non deponitur conscientia vincibiliter erronea, non licet contra eam agere; nam nunquam licet agere contra conscientiam sive rectam, (§. 441.) sive erroneam: (n. 1.) Igitur talis homo licet stante conscientia erronea non possit effugere peccatum, & necessario peccet necessitate consequente, absolute tamen, & antecedenter necessario non peccat; quamvis enim haec conscientiam nec sequi debeat, nec contra eam agere, potest tamen, & debet eam depone-re, cum error vinci possit, & deinde operari.

Schol.

Schol. Non obstat dictis I. quod non possit assignari *Solvuntur* lex obligans ad sequendam conscientiam erro-
neam. *Resp.* Obligat vi Legis naturalis, quæ ve-
nes. *objec-*
tat agere contra id, quod putatur a Deo esse præ-
ceptum: imo licet conscientia errans re ipsa non
intimet legem æternam, putatur tamen, eam in-
timare crediturque a Lege Divina derivari. II.
Sic posset quis putare, amare Deum esse pecca-
tum, adeoque eum amando peccare. Item infe-
rior non peccaret non obediendo superiori, dum
erronee putat, eum illicita præcipere. *Re/p.* Im-
plicat putare, Deum non amandum esse, quia
amor est inclinatio in bonum, quod summum,
Deus est. Talis subditus debet suam conscientiam
deponere, quia vincibilis est, si vero sit invinci-
bilis, eam sequi tenetur.

Corollar. *Præf.* *imo:* Agens contra conscientiam, *Resolvun-*
peccat mortaliter, vel venialiter in ea specie pec-
cati, prout conscientia dictaverit contra hanc vel
illam virtutem. *2do.* Illi, qui ordinarie a gravio-
ribus peccatis abhorrent, si agant contra conscientiam
dictantem hoc vel illud esse peccatum, &
plane abstrahant, an sit mortale, vel veniale, vi-
dentur solum venialiter peccare, quia præsumun-
tur se solum determinare ad levius: si vero ita
sint comparati, ut tamen velint agere, five sit
veniale, five mortale, vel si studio negligant,
veritatem inquirere, ne cogantur abstинere, pec-
cant graviter, quia periculo mortalis se exponunt.
3to. Qui contra conscientiam erroneam opus omit-
tit, graviter peccat, si ad exequendum præce-
ptum vires habuerit. *4to.* Confessarius per se lo-
quendo ut medicus spiritualis debet monere pœ-
nitentem laborantem etiam errore invincibili: per
accidens vero & potissimum in impedimentis Ma-
tritoni, uti [notat Ill. D. Godeau subinde dissi-
mulare potest; quando ex monitione fructus non
speratur, obstat scandalum, & imminent pericu-
lum, ne poenitens hucusque materialiter peccans,

neglecta admonitione incipiat peccare formaliter.

5to. Si vero Confessarius advertat, conscientiam erroneam poenitentis esse graviter culpabilem; vel si poenitens erronee credit, esse mortale, quod nullum, vel leve peccatum est, & vicissim: vel si ex dissimulatione grave damnum poenitentis, proximi, aut communitatis, vel nullitas Sacramenti sequeretur: vel si ipse poenitens dubitet, aut interroget, moneri debet, ut conscientiam erroneam deponat. **6to.** Conscientia consequens actionem præteritam nec bonam, nec malam reddere potest: hinc peccata olim commissa explicanda sunt non secundum judicium, quod nunc quis de illis habet, sed secundum illud, quod habuit, quando peccavit. **7timo.** Ut Confessarius sciat, an poenitens laboret conscientia erronea invincibili, vel vincibili, interroget poenitentem, an in actu aliquam indecentiam adverterit; an suspicatus fuerit, subesse peccatum, vel peccandi periculum: an conscientia dictaverit, interrogandum esse confessarium: an interrogacionem ex verecundia vel metu, ne cogatur abstineri, neglexerit: si affirmet, censi potest, errorem fuisse culpabilem.

§. 443.

Cum conscientia dubia non licet operari.

i. Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia: ideoque peccat, qui dubitat positive, aut negative, an actio sua sit licita, vel illicita peccato ejusdem speciei, & gravitatis, de quo dubitat, si stante dubio operetur. *Primo* enim, quod sit ex conscientia dubia de honestate actus, non est ex fide, seu persuasione, quod sit licitum & honestum: Ergo est peccatum. (§. 441.) *Secundo*, Qui exponit se periculo proximo peccandi, hoc ipso peccat, quia in moralibus

bus se exponere periculo faciendi, & facere idem sunt: Eccl. 3. *Qui amat periculum, in illo peribit:* Sed dubitans exponit se periculo peccandi: Ergo peccat: quia interpretative vult peccatum, & ita animo comparatus est, ut licet sit peccatum, tamen ageret.

2. Cum conscientia vero speculative dubia licet operari, dummodo operans practice *Speculativa dubia.*
prudenter judicet, se hic & nunc licite operari: deposito tamen per principia aliunde tutta & vera ducio. Sic *primo* David 1. Reg. 21. prudenter judicavit propter extremitatem necessitatem famis, licitum sibi esse, comedere panes propositionis, licet judicio speculativo sciverit, laico hoc non licere: Ergo si cum judicio speculativo de dishonestate actionis stare potest iudicium practicum prudens de ejus honestate, multo magis stabit cum dubio speculativo. Hinc e. Dominus de sec. nupt. Mullier, quæ bona fide contraxit matrimonium, si postea dubiuin de ejus valore superveniat, in particulari prudenter judicare potest, licitum sibi esse, reddere debitum. *Secondo*, Regula actionum nostrarum non est notitia speculativa, sed practice: Ergo speculativum deponi, & iudicium practicum rectum formari potest.

Coroll. Pract. Regulæ pro' deponendo dubio juris *Resolutum-*
esse possunt. 1. Sequendo opinionem gravi fun-*tur casus.*
damento innixam. 2. Melior est in dubio condi-
tio possidentis, maxime in materia iustitie, si
res bona fide possidentur, & veritas orto dubio
deprehendi non possit. 3. Auctoritas viorum
doctorum, exemplum bonorum, tolerantia Le-
gislatoris; consuetudo Ecclesiæ; & praxis tribu-

nalium Ecclesiasticorum. *2do.* Regulæ pro depo-
nendo dubio facti sunt: *1.* In dubio factum nō
præsumitur, sed demonstrari debet. *2.* Quando-
libet aliquid factum est v. g. Missa audita, & dubita-
tur de accessorio v. g. de attentione, præsump-
tio est pro valore actus. *3to.* In dubio de exi-
stentia legis, libertas est in possessione: si ver-
dicitur dubitetur de cessatione legis, Lex est in posse-
sione, quia ante dubium & libertas, & lex certa
fuit. *4to.* In dubio facti attendendum, pro qua-
parte stet præsumptio, juris & fori externi, sci-
licet quæ onus probandi in aliam rejicit: sic in
dubio, an voto satisfeceris, possessio est pro vo-
to, quia onus probandi tibi incumbit: eodem
modo teneris confiteri peccatum, de quo dubi-
tas, an confessus fueris, vel an fit mortale, ve-
niale. Si vero dubites, an votum emiseris
an tantum propositum feceris, non es obligatus
si autem dubites, an animo te obligandi promi-
feris, præsumendum est, te ita promisisse, quo
ordinarie fit. Si dubitetur de sufficienti delibera-
tione, illa in adultis præsumitur, & in iis, qui
post septennium votum emiserunt: si dubitetur
an ante vel post septennium, standum est pro
voto. *5to.* Pro deponendo practice dubio, tene-
tur quis moralem diligentiam adhibere ad cognos-
cendam veritatem, & obligationem legis, alia
peccat ex ignorantia culpabili: Quodsi per inqui-
sitionem dubium speculativum deponi non possit
tutius quidem erit, si illud, de quo dubitat, præ-
stet, quod præceptum, vel omittat, quod prohibi-
tum esse dubitat: subinde tamen per dictamen
reflexum dubium deponere potest, hoc modo
dubito quidem de hac obligatione, sed quia de eis
mihi non constat, nec eam reperire possum, illa
utpote invincibiliter ignorata non teneor, adeo
que non pecco, eam omittendo. Si vero dubium
speculativum ex eo maneat, quia non potest, vel
non vult inquirere veritatem, vel nequit sibi di-
ctamen facere, eligere debet tutius, ne periculoso
pec-

peccati se exponat, & tenet illa regula: in dubio tuthor pars est eligenda. *6to.* Dubitans, an post horam duodecimam biberit, præcise propter hoc dubium non tenetur a S. Communione abstinere; tum quia impedimentum est incertum, & jus communicandi certum: tum quia in hoc dubio facti, quod aliunde non præsumitur, non videatur Lex Ecclesiastica tam arcte constringere. Quod etiam dic de eo, qui dubitat, an inter lavandum guttam aliquam deglutierit. *7timo.* Perplexus de opere faciendo, tenetur media adhibere, antequam tempus operis exequendi adveniat ad tollendam perplexionem: si post diligentem inquisitionem perplexus maneat, eligat minus malum, & si utrumque æquale videatur, ex defectu libertatis non peccabit, quidquid egerit: si unum peccatum esse sciat, & de altero dubitet, tenetur eligere id, de quo dubitat, quia sic a malitia magis recedit.

§. 444.

Non licet operari secundum opinionem Non licet tenuiter tantum probabilem. Ita primo de operari finivit Innocentius XI. damnans hanc propo- juxta op- fitionem: *Generatim dum probabilitate sive in- nitionem te- trinseca, sive exirinseca, quantumvis tenui, mo- probabi- do a probabilitatis finibus non exceatur, consilium.* aliquid agimus, semper prudenter agimus. *2do.* Ratio est: Opinio tenuiter probabilis nullo solido fundamento nititur; (*§. 440. Schol.*) est solummodo apparenter probabilis, nec movet intellectum ad assensum, nec tollit dubium practicum: Ergo secundum illam non licet operari. (*§. 443. n. 1.*)

Coroll. Præfl. *1mo.* Liber alicujus Authoris junioris *Resolutio-* non facit sententiam aliquam vere probabilem, *tur casus.* *juxta prop. 27. ab Alexandro VII. damnatam.* Si tamen Author sit omni exceptione major, doctus, pius

pius & prudens, & rationem afferat, quam alii vel non considerarunt, vel non solverunt, ipse vero eorum rationes solvit, sententia ejus erit vere probabilis. Nihilominus, quando quis inventit doctrinam in gravissimo etiam Auctore fundatam, non licet eam tenere, si Papa contrarium definiat, uti patet ex prop. 30. ab Alexandro VIII. damnata. 2do. Rudes tuto possunt sequi sententiam sui Confessoris, vel alterius viri pii, & docti, si ignorant invincibiliter, sententiam illam esse contra communem Doctorum, secus si hoc advertant. 3to. Si quis mala fide inquirat sententiam suae libertati faventem, paratus illam sequi, licet levi fundamento nitatur, peccat, cum non possit ibi formare dictamen prudens, & practice certain.

§. 445.

*Non licet
in Sacra-
mentis
conferen-
dis sequi
probabi-
lem.*

Non est licitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore. Nam Innocentius XI. damnavit propositionem primam contrariam. Et Ratio est, quia hoc modo Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, & peccaretur contra reverentiam Sacramento debitam, nam probabilitas non potest facere, ut materia tantum probabilis fiat sufficiens ad valorem: nec ab ea dependet, ut periculum nullitatis sacramenti ab ea avertatur, cum sacramenta non a nostro dictamine, sed ab institutione Christi, & effectus sacramenti a vera materia, & forma a Christo instituta dependeant. Deinde peccatur contra Charitatem proximi, qui exponitur periculo carendi gratia sacramentali, qua indiget, imo in collatione Baptismi & Ordinis noceretur pluribus, qui cum opinione pre-

probabili forte reipsa falsa a tali absolverentur.

Coroll. Praef. 1mo. In casu necessitatis recte admis- *Resolvun-*
nistrantur Sacra menta, praesertim maxime necel- *tur causus.*
faria cum dubio valoris saltem sub conditione:
quia ratio dictat, ex duobus incommodis minus
eligidum esse, & sic cessat periculum irreveren-
tiae formalis. *2do.* In quæstione de valore Sacra-
menti sufficit moralis certitudo, ita ut opposita
sententia negans talem materiam esse sufficientem
quasi nihil probabilitatis habere videatur: sic licet
fuscipere Sacramentum Pœnitentiæ cum attritione
cognita qua tali.

§. 446.

1. *Judex in causis civilibus debet senten-* *Judex in*
tiam ferre juxta probabiliorem. Ita defini: *civilibus*
vit Innocentius XI. damnans hanc proposi: *probabi-*
tionem. 2. *Probabiliter existimo, judicem posse* *liorem se-*
judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. *qui debet.*
Ratio est, quia Judex est constitutus a com-
munitate, ut non pro suo beneplacito tan-
quam Dominus, sed juxta merita causæ ferat
sententiam; majora vero merita causæ ha-
bentur, quando pro una parte stant rationes
probabiliores: Ergo probabilioregi sequi dè-
bet, alias committeret mendacium pernitio-
sum, pronuntiando minus probabilem potio-
rem quam tamen inferiorem esse cognoscit.

2. *Judex etiam in criminalibus, quando Et in cri-*
agitur de condemnando reo, probabiliorem minibus
sequi debet, ex regula juris 47. *Praesumitur quando*
innocentia, ubi culpa non probatur; Sed si sint *agitur de*
contra reum rationes minus probabiles, cul- *condem-*
naudo.
pa non probatur, quia habetur solum semi-
plena

plena probatio, quæ judicem exponit periculo, ne innocentem damnet: Ergo innocentia præsumitur.

Non vero quando agitur de absolu-
do.

3. Quando vero in criminalibus agitur de reo absolvendo, judex minus probabilem reo faventem amplecti debet: Quia dum agitur de vita & capite, requiruntur ab accusatore probationes luce clariores, & indubitatæ l. fin. c. de prob. Sed tales non sunt, quando pro innocentia rei stat probabilitas, hinc melius est impunitum relinquere facinus nocentis, quam forte innocentem damnare l. 5. ff. de poenis: & cum sint partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori. Nec obstat propositio damnata, (n. 1.) quia præsumendum non est, sedem Apostolicam velle aliquem poenis addici, cuius facinora non sunt omnino certa.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Si Judex advertat, pro utraque parte stare rationes æque probabiles, ob accepta ab una parte munera sententiam pro illa ferre nequit, sed si neutra pars facto, vel jure superare fibi videatur, causam ad superiorem judicem deferrat, vel arbitros cum partium consensu constituat, vel transactionem suadeat, vel rem divisibilem dividat, vel indivisibilem uni ita adjudicet, ut alteri pretium dimidii refundat. 2do. Judex peccat, si in casu intricato unum solum vel alterum Auctorem consulat, & sine diligenti examine sententiam ferat, quia periculo alterum laedendi se ponit. 3to. Etiam arbitri, Principes, Magistratus, & Consiliarii debent in sententia ferenda, decernendis tributis, oneribus imponendis, bello decernendo, sequi probabiliorem, quia alias judicium practicum prudens formari non potest. 4to. Advocatus potest suscipere causam minus pro-

probabilem defendendam, quia causam non definit, sed tantum rationes pro causa dubia affert, quas judex discutiat. Si vero causam omnino injustam esse cognoscat, vel in decursu advertat, ejus patrocinium nec suscipere, nec prosequi, & clientem, ne inutiles expensas faciat, ad desistendum inducere debet, & plerumque ob periculum revelandi secreta hujus causæ, partis adversæ patrocinium suscipere non licet.

§. 447.

Medici & Chirurgi tenentur adhibere me- *Medici & Chirurgi*
dicamenta certa relictis incertis, vel proba-
biliora & tutiora cæteris relictis: Quia ex ^{probabi-}
officio, Charitate, & tacita conventione cum ^{lius sequi}
^{debent.} ægro tenentur ejus sanitatem procurare eo
meliori modo, quo possunt, quod non fieret,
nisi eligerent probabiliora, & tutiora. Si
tamen media certa, & probabiliora non ha-
beantur, præstat adhibere potius probabilia,
quam nulla: imo si mors moraliter certa sit,
& solum habeatur medium dubium, an pro-
futurum, an obfuturum sit, illud adhibere
licet; quia probabilis spes vitæ præferenda
est periculo, accelerandi mortem, quæ abs-
que eo fecutura creditur.

§. 448.

Quilibet ex lege Charitatis tenetur sequi *Tutius se-*
tutiorem, relicta minus tuta quando agitur quendum,
de vitando damno temporali, vel spirituali *quando de*
ab inhonestate actionis distincto. Nam quam-
diu probabilius judico, quod actio vel mihi *vitando*
vel alteri sit nociva ob damnum ab ipso pec- *damno a*
cato formalii distinctum, non possum formare *peccato di-*
flatio agitur.

pru-

prudens dictamen de honestate actionis, quia virtualiter ipsum damnum eligo; nam prudens etiam dictamen non removet periculum, vel damnum, quod ex actione ita minet. Sic non licet explodere bombardam in objectum, quod puto esse feram, si probabilius judicem, esse hominem.

§. 449.

*Tutius
non sem-
per se-
quendum
est.*

Quando agitur de sola honestate objectiva actus, scilicet, an liceat, nec ne: vel de probabilitate juris, licitum est sequi opinionem probabiliorem minus tutam faventem libertati, relicta minus probabili tuiori legi favente. *Primo* enim licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam, uti patet ex propositione Syunichii ab Alessandro VIII. damnata: Ergo etiam probabiliorem, quia in probabilissima &que ac in probabili manet formido de opposito. *Secundo* Summi Pontifices dispensarunt in matrimonio rato, contra tutiorem aliorum opinionem. *Tertio* Qui probabiliorem sequitur, agit ex motivo virum gravem ad assensum determinante: Ergo licet agit. Certe si tutius semper sequendum foret, frustra Theologia moralis sententias probabiliores indagareret, frustra viros doctos consulueremus, cum tutius ante omne studium omnes norint. Item peccassent S. Thomas & reliqui Theologi, qui non semper tuiiores sententias in suis libris proponunt; aggravaretur Jugum Christi, & fieret intolerabile, plures ex nimia anxietate stulteferent, & omnis humanus convictus deperiret.

Schol.

Schol. I. Non obstat i. quod Matth. 7. dicatur *an-* *Solvuntur*
gusta via, quæ dicit ad vitam. Et i. Thefl. 5. *objeffio-*
Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et: *Ab* *nes.*
omni specie mala abstinet vos. Et Prov. 14. *Est*
via, quæ videtur homini iusta, novissima autem
eius deducunt ad mortem. *Resp.* Angusta via est,
sed non angustissima & nulli fere pervia. In
priori loco loquitur Apostolus de fratribus Pro-
phetantibus, quorum doctrina rite examinata &
sana reperta tenenda est. In altero loquitur de
vitando scandalo, Locus Proverb. est de igno-
rantia vincibili. II. S. Augustinus l. de util. cred.
c. 11. ait: *Opinio nunquam est sine vito.* Et
S. Gregor. l. 5. mor. c. 6. dicit, Sanctos de bo-
nis operibus formidare. Et S. Thomas quodlib. 8.
a. 13. Illud, quod agitur contra legem, semper
est malum, nec excusat per hoc, quod est secun-
dum conscientiam. *Resp.* S. Augustinus per opinio-
nem obstinationem in errore intelligit. S. Gre-
gorius vult, quod, licet tutius eligamus, ob va-
nam gloriam, & alias circumstantias semper for-
midare debeamus. S. Thomas loquitur de lege
vincibiliter ignorata, & conscientia vincibiliter
erronea. III. Ex opinione probabili non potest
formari judicium practice certum de honestate
actus quia conclusio nequit esse certior principio:
imo sequens opinionem etiam probabiliorem con-
tra legem agens violat legem, & quidem volun-
tarie cum cognitione malitiæ, Ergo peccat. *Resp.*
Ex opinione probabili formatur conclusio practice
certa per judicium reflexum, & dictamen morali-
ter certum, scilicet: ille non peccat, qui facit,
quod prudenter judicat objective esse licitum:
sed qui operatur juxta opinionem probabiliorem,
hoc facit: Ergo non peccat: hinc in tali casu
adest cognitio malitiæ, sed non formalis, quia
lex invincibiliter ignoratur.

Schol.

An liceat Schol. 2. Litigant hic Theologi cum magna animo sequi probabilem velitta probabili orum contentionem, an licitum sit in concursu duarum opinionum de honestate objectiva actionis sequi probabilem, minus vel non tutam relictā probabilitori saltem tuta, vel magis tuta. Ante solutionem hujus quæstionis certo teneo 1. Laxas sententias in doctrina morali, quæ sub emento nomine probabilis sententiæ a nonnullis Casuistis inventæ sunt, tamquam morum corrup telas omni studio esse vitandas & execrandas, quarum proinde plures merito sacra sedes Apostolica justo anathemate confixit. 2. Rigoristarum non minus opiniones Christianæ doctrinæ morali periculosa existimo, utpote qui nunquam probabilitati assurgunt, & in defectu certitudinis directæ semper & ubique tutiora eligenda esse contendunt, sicque onera obligationum nimium accumulant, cum econtra Probabilioristæ probabiliorem sententiam etiam minus tutam velut absolute tutam approbent, in quo a Rigoristis differunt. His suppositis restat proposita quæstio resolvenda contra Probabilistas, qui volunt opinionem minus vel æque probabilem & minus tutam in concursu probabilioris in praxin deduci posse. Quamvis vero quæstionis hujus resolutio in praxi sit admodum difficultis, cum opinio aliqua objective probabilis in certis circumstantiis probabilior subjective esse queat, & cum probabilitas subjective secundum cuiusque intellectum etiam spectetur, & quod uni probabile, alteri probabilius videatur, hinc necdum clare intelligo, an haec quæstio tanti momenti sit, quanti eam æstimavit Doctissimus quidam Professor, qui hanc meam notam, quam in prima editione hujus mei opusculi Theologici apposui, docte impugnasse dicitur, quamvis ejus dissertatio vel Theses ad manus meas necdum devenerint. Licet autem hanc quæstionem in citata mea prima editione problematice solum tractaverim, & Lectorum judicio causam hanc & controversiam decidendam reliquerim, facile tamen unus-

unusquisque advertere potuit, tum ex rationibus, tum ex resolutione plurimorum casuum in decursu occurrentium, me pro sententia Probabilioristarum stare, quam proinde modo absolute amplector, & Probabilistarum argumenta dissolvo. Quare sit.

Schol. 3. Inter duas opiniones inæqualiter probabiles *Rationes* numquam sequi possumus minus probabilem minus *pro sen- que tutam relicta probabiliori.* I. Quia Deut. 26. *tentia* præcipitur, ut ex toto corde & anima servemus *probabi- mandata.* Et Matth. 7. via ad cælum angusta esse *liori.* dicitur. II. S. Augustinus l. 3. cont. Donat. ait, eum graviter peccare, qui in rebus ad salutem animæ pertinentibus certis incerta præponeret. S. Chrysostomus hom. 44. in Matth. ait, populum debere veriorem eligere. Et S. Thomas quodlib. 8. a. 13. dicit, plures præbendas recipientem ex contrarietate opinionum periculo se exponere, & sic peccare. III. Juxta regulam juris in dubiis tuior pars est eligeuda. Deinde probabilismum modo sæculo 16to. natum represerunt summi Pontifices. Sic Alexander VII. a. 1659. damnavit *Apologiam Casuistarum Probabilistarum* & a. 1664. *Apologema Caramuelis* pro licito usu cujuscunque opinionis probabilis. Et a. 1665. damnavit hanc propositionem: *Si liber fit alicujus junioris & mod-erni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat reiectam esse a Sede Apostolica tanquam im-probabilem.* Et a. 1666. damnavit alias 45. propositiones laxas probabilitati innixas. Item Innocentius XI. alias 65. proscripsit, & inter alias hanc: *Ab infidelitate excusatitur infidelis non cre-dens, dubius opinione probabili.* IV. Sequens opinionem probabilem non potest sibi formare conscientiam moraliter certam de honestate formalis sui actus, nequidem ex principiis reflexis; nam illa principia: Qui probabiliter operatur, pruden-ter operatur: Lex quæ probabiliter judicatur non existere, est insufficienter promulgata, & inviu-cibiliter ignorata, adeoque non obligat, sunt in-

certa, & a gravissimis Theologis negantur. V. Unusquisque tenetur in materia fidei & morum sincere quærere latenter veritatem, & ad eam niti, quia Religio Christi est Schola veritatis, & hoc officium probi viri & recta ratio exigit: Sed qui sequitur id, quod probabilius credit esse falsum, non quærerit sincere veritatem, nec ad eam, quantum potest, nititur. VI. Sententia minus probabilis in conflictu probabilioris, non est proprie, solide, & expedite probabilis: tum quia vis motivorum sententiæ minus probabilis eliditur a fortioribus motivis probabilioris: tum quia vir prudens nequit assentire opinioni, quam probabilius falsam, quam veram etiam comparative ad se judicat. VII. Agens juxta minus probabilem agit imprudenter, quia posset, & deberet de honestate sui actus ob motiva urgentiora dubitare: Item non vitat transgressionem legis materiale, quantum potest, & viam pandit innumeris laxitatibus, pro quibus fere semper stant rationes probabiles. Vid. Ill. D. Godeau *Th. mor.* & alios plurimos in not. citat.

Solvuntur Schol. 4. Objiciunt Probabilistæ I. Nulla adest lex obligans ad sequendam opinionem probabiliorem, quamvis major sit perfectio. *Resp.* Non agitur hic de majori perfectione, sed de æterna salute, & peccati mortalis periculo, quod semper vitare tenemur. II. Eset onus intolerabile, & obligatio moraliter impossibilis, si quis ante actionem teneretur in sententiam probabiliorem inquirere, & obnoxia infinitis scrupulis, adeoque lex impracticabilis opposita suavi jugo Christi. *Resp.* Inquisitio probabilioris sententiæ docto ex bonis Moralistis, rudi ex consilio docti Theologi facile alleviabitur: qui vero a legitimis seu rationabilibus scrupulis animas per minus probabiles sententias liberare nititur, falsa eas securitate decipit, & mortem eis conciliat. III. Non possumus habere integrum rerum moralium certitudinem, ad quam proinde Deus nos non obligat, sed solum

Ium ad operandum cum morali certitudine, & ad prudenter agendum ex honesta & licita ratione. *Resp.* Opinio probabilis in concursu probabilioris nec moralem certitudinem habet, sed dubia evadit, cum qua nequidem prudenter agere quis potest ob periculum peccati. IV. S. Augustinus relatus c. *ego solus* d. 9. rationes probabiles ait sufficere ad regulandum judicium prudens. Et Summi Pontifices dispensarunt juxta sententiam probabilem relictā tūtiori. *Resp.* S. Augustinus non loquitur de operatione, sed de Scripturarum canonica authoritate, quam se dicit admittere, si a viris gravibus cum probabili ratione gravi nulla stante pro contrario afferantur. Summi vero Pontifices probabiliorem, et si minus tutam in dispensando secuti sunt. V. Probabilismus graves habet propugnatores, necdum fuit damnatus, imo in editione tot librorum eum defendantium tacite ab Ecclesia probatus. *Resp.* Probabilismo prævalere debet Evangelium, Traditio, Patres, & Concilia. Ecclesia vero et si necdum universim omnes libros Probabilismum defendantes damnaverit, nunquam tamen approbavit, de quo fuse differentem vid. Ill. Godeau *Th. mor.*

Schol. 5. In concursu duarum opinionum æque pro- *Rationes* babilium cum generatur dubium, tutius eligendum *pro tutiore* est. Nam I. In dubiis tūtior pars est eligenda. *sequendo.* Sic c. I. significasti, de Homic. in dubio an Sa- cerdos occiderit hominem debet censeri irregula- ris. Idem c. illud, de Cler. excomm. & in mul- tis aliis locis Juris Canonici, statuitur. II. Om- nis prudens in negotiis temporalibus eligit tutio- rem: Ergo multo magis in negotio animæ. III. Ex lege Charitatis tenemur observare mandata Dei, quantum possumus: sed qui non sequitur tūtiora, non observat mandata Dei, quantum potest: Ergo tenetur ea sequi. IV. Illa opinio est eligenda, quæ nullum dubitandi locum relinquit, seu cui nulla subest suspicio, quod res sit illicita, alias

exponeret se quis periculo peccati: Sed hæc est opinio tutior: Ergo est eligenda. Vid. cit. Ill. Godeau *Th. mor. tom. I.*

§. 450.

Dictamen ultimum practicum ad honeste operandum debet esse faltem moraliter certum, ita ut excludat omnem prudentem formidinem de opposito. Nam 1mo. S. Thomas 1. 2. q. 19. vocat conscientiam applicationem scientiae ad actum: sed scientia non patitur secum formidinem de opposito: Ergo nec conscientia practice practica; consequenter debet esse moraliter certa. 2do. Qui habet dictamen ultimum tantum probabile, hoc ipso judicat, illud, quod agit, probabiliter esse illicitum: (§. 440. Schol.) consequenter exponit se periculo peccandi, & peccat. (§. 443.)

Solvuntur Schol. Non obstat I. Qui probabilius practice judicat, id, quod agit, non esse peccatum, facit quod est in se moraliter: Ergo non peccat. Resp. Hoc falsum est: supposito enim judicio probabili vel probabiliori, potest quis per judicium reflexum moraliter certo judicare, id, quod agit, non esse peccatum (§. 443. Coroll. n. 5. & §. 440. Schol. I. obj. 3.) II. Certitudo moralis in omnibus rebus haberi nequit. Resp. Non potest quidem haberi, quando agitur de peccato materiali, secus si agatur de peccato formalis. III. Hoc modo non operamur secundum conscientiam probabilem, sed semper secundum conscientiam rectam. Resp. Non operamur secundum conscientiam probabilem tanquam dictamen ultimum, & regulam proximam actionum; operamur tamen secundum probabilem tanquam objectum ultimi dictaminis.

Coroll.

Coroll. Pract. **1mo.** Illicitum est operari secundum *Resolvuntur casus*. opinionem alienam, quam quis judicat speculativa & practice esse falsam; quia nequit sibi formare prudens dictamen practicum. **2do.** Qui judicat, alienam sententiam esse falsam, quia non penetrat rationes oppositas, quam tamen scit a viris doctis & piis defendi, eam sequi potest, cum dictamine reflexo moraliter certo, judicium de falsitate oppositae sententiæ deponendo. **3to.** Sola probabilitas extrinseca Doctorum non fundat opinionem practice tutam: sed tantum concomitanter simul cum rationibus, quas operans vel scit afferri ab iis, vel prudenter praesumit. **4to.** Infidelis censens Catholicam Religionem probabilius veram esse, licet suam probabilitatem veram esse credit, tenetur probabiliorem sequi, fidem Catholicam amplectendo juxta propositionem 4. ab Innocentio XI. damnatam, quia agnita veritate probabiliori Catholicæ Religionis tenetur inquirere in motiva credibilitatis, ut veritatem inveniat: Catholici vero omne dubium excutere debent, quia evidentiam credibilitatis habent. Stante vero sola probabilitate Religionis Catholicæ, infidelis non tenetur eam amplecti, quia illi prius Catholicæ Religio debet apparere evidenter credibilis, ut patet ex prop. 21. ab Innocentio XI. damnata: debet tamen immediate inquirere, ut veniat ad agnitionem veræ fidei, quam etiam propter signa credibilitatis evidencia certo inventiet; vel illustrationem a Deo petere, quam illi Deus non denegabit. **5to.** Religiosus, qui non certo, sed probabilius solum judicat, esse illicitum, quod superior præcipit, potest & tenetur obedire, quia præsumptio est pro superiore. **6to.** Confessarius nec potest & nec debet contra suam propriam opinionem se conformare opinioni sui pœnitentis probabili illum absolvendo: ordinarie, quia ille est Judex & Doctor, nisi forte pœnitens sit vir pius, prudens, & forte doctior ipso confessario, ut proinde merito ob rationes graves ab

illo allatas dubitare possit, an non pænitentis opinio sit probabilius, ubi deposito dubio eum poterit absolvere. Ita Cl. P. Ricci *Th. mor. tom. I. tr. I. 7timo.* Per se loquendo etiam suscipiens Sacramentum tenetur sequi tutorem de valore Sacramenti, ob reverentiam illi debitam, (§. 445.) nisi minus tuta sit probabilissima. (§. 449.)

§. 451.

*Licet age-
re contra
scrupulos.* Licitum est contra scrupulos stricte tales operari, et si perseverent: Quia scrupulus non est judicium determinatum, sed inanis apprehensio: (§. 440. Schol.) Ergo stare potest cum judicio práctico de honestate actionis, quod hoc ipso fit, quando quis inanem apprehensionem ceu scrupulum contemnit, & contrarium agit.

*Resolvun-
tur casus.* Coroll. *Præfl. 1mo.* Causæ scrupulorum *intrinsecæ ex parte animæ* sunt I. Ignorantia, qua quis inter tentationem, & consensum non discernit. 2. Occulta superbia, & tenacitas judicii. 3. Nimia Justitiæ Divinæ apprehensio, & modica confidentia in Divina Misericordia. 4. Nimia sollicitudo apparentiam peccati fugiendi, & plenam certitudinem habendi, hoc vel illud non esse peccatum. 5. Nimia austерitas, & morosa fuga oīnis humanæ conversationis. Causæ *extrinsecæ ex parte animæ* sunt. 1. Permissio Dei. 2. Tentatio dæmonis. 3. Conversatio frequens cum scrupulosis. 4. Lectio Moralistarum sine judicii discreione. Causæ *ex parte corporis* sunt: Complexio frigida & Melancolica, & debilitas capitis. *2do.* Signa scrupulosi sunt. 1. Pertinacia judicii. 2. Frequens mutatio sententiae ob leves rationes, & inconstantia ac perturbatio in agendo. 3. Reflexiones impertinentes innumerarum circumstantiarum, 4. Timor peccati in actionibus etiam honestis.

nestis. 5. Signa externa, motus & gestus ridiculi. 6. Perpetuus timor, an confessio bene peracta sit. 3to. *Remedia* contra scrupulos sunt 1. audacter contra eos operari. 2. Judicium Confessarii, ad quem tamen in singulis actibus recurrere non expedit, sed regulis ab eo præscriptis ipse scrupulosus utatur. 3. Sequela proborum, & doctorum virorum, & illius, quod ipse scrupulosus alteri prudenter suadere vellet. 4. Sentire de Domino in bonitate, & simplicitate cordis. 5. Fuga otii, quod animum perpetuis reflexionibus implet. 6. Oratio ad Deum pro obtinenda animi tranquillitate. 4to. *Principia Confessarii* pro scupulosis sunt 1. An poenitens, vere, ex qua causa, & in qua materia sit scrupulosus. 2. Confessarius fit patiens, ac cum gravitate resolute sine hæsitatione, & sine data ratione suæ responsionis respondeat, scrupulosos superbos arguat, pusillanimes ad spem Divinæ Misericordiæ animet, dubia in benigniorem partem interpretetur, docens, eum, qui bona fide procedit, adhibita mediocri diligentia non errare, & dubium in alio rationabile a scrupulofo contemendum esse. 3. Oret diligenter pro suo cliente. 5to. *Principia* pro *ipso scrupulofo*. 1. Non tenetur quidquam repetere in confessione, nisi de omissione certus sit: hinc facta semel confessione generali non amplius confiteatur generaliter, sed sola peccata, quæ ipsi postea adhuc incidunt. 2. Non credat, se peccasse mortaliter, nisi certo sciat, se plene consensisse, maxime, si continuo tentationi resistat: & doleat, imo pro scrupulosis sufficit, tentationes cum contemptu rejicere, & ad alia objecta se convertere, quippe non tenentur per actus positivos illis resistere: sane si scrupulosus consentiendo, se plene a Deo avertiflet, non tam cito & faciliter ad Deum converteretur ob summam malitiam peccati mortalis. Vid. meas Institutiones Theol. Mysticæ tom. I. ubi plura de scrupulis fuse tractata reperies.

§. 452.

Lex quid. Regula morum externa est *Lex*, quæ est Præceptum superioris justum & stabile communitati perfectæ impositum in commune bonum ordinatum, ac legitime promulgatum.

Quotuplex.

Schol. Lex respectu materiæ, quam respicit: alia est *imperans*, alia *prohibens*: hinc præcepta legis alia sunt *affirmativa*, quæ bonum imperant: alia *negativa*, quæ malum & dishonestum prohibent.
 2. Relate ad Legislatorem Lex alia est *Naturalis*, alia *Positiva*. 3. Positiva alia est *Divina*, quæ in *veterem* Judaico populo in veteri Testamento datam; & in *Novam* a Christo in Evangelio latam dividitur: alia est *humana*, quæ vel est *Ecclesiastica*, lata a potestate Ecclesiastica; vel *Civilis*; lata a potestate civili: de his in subsequentibus.

§. 453.

Lex debet ferri in bonum commune, De ratione Legis est, ut feratur pro communitate & in bonum commune tanquam proprium finem. Nam lex in hoc differt a præcepto, quod præceptum solum unum vel alterum privatum respiciat; Ergo debet ferri pro communitate, & quidem perfecta; (§. 452.) quo nomine intelligitur multitudo hominum inter se unitorum, in qua, qui præest, habet jurisdictionem politicam ad graviores etiam poenas infligendas. Deinde Lex respicit totam communitatem, quam in bonum finem dirigit: (§. 452.) Ergo finis ejus debet esse bonum commune: inordinatum enim foret, quod bonum totius ordinaretur ad bonum partis, cum totum non sit propter partem, sed pars propter totum. Certe in hoc Rex

Rex differt a Tyranno, quod Rex bonum commune, Tyrannus bonum privatum spectet: Ergo etiam leges Regum & Tyrannorum in eo differunt, quod illæ bonum commune, hæ privatum attendant.

Schol. Pseudopolitici cum suo Machiavello docent, *Solvuntur* non esse de essentia legis, ut feratur in bonum *objectiones.* publicum, sed sufficere, si in unum bonum privatum Principis feratur. I. Quia alias non esset obtemperandum legibus, nisi de recta intentione legislatoris constaret: & sic subditi animarentur ad rebelliones, dicentes, se inquis legibus gravari. *Resp.* Praesumi debet recta legislatoris intentio, si opus præceptum sit justum, & reipublicæ utile. Et rectitudo in mente legislatoris non spectat ad essentiam legis, sed solaj bonitas operis injuncti: unde subditi rebellionis ansam male arripiunt, maxime, quia in dubio præsumptio stat pro legislatore. II. Leges tributorum dantur pro bono privato Principis. Item feruntur leges in bonum privatum. v. g. Pupillorum, militum &c. *Resp.* Princeps in tributis spectatur ut caput reipublicæ, quam fine magnis expensis administrare nequit, hinc expedit, ut pro sustinendis publicis oneribus ærarium ejus locuples sit. Leges pro pupillis ultimato respiciunt bonum commune, quod exigit, ut qui ex defectu aetatis sibi satis prospicere non possunt, per leges sint tuti a fraudibus. Milites vero per leges sunt parati ad defensionem patriæ. III. Reges vocantur domini, subditi vero servi: Dominus autem disponit de bonis servi in propriam utilitatem. *Resp.* Reges sunt domini, non dominatu servili, sed politico & civili, ideoque non imperant subditis ut mancipiis, sed liberis.

§. 454.

Lex debet aliquo modo promulgari. Ut Lex obliget actu, requiritur aliqua ejus promulgatio. Lex enim est regula actuum humanorum: (§. 452.) Sed actus humani per illam regulari non possunt, nisi innotescat per promulgationem: (§. 429. n. 1.) Ergo aliqua promulgatio requiritur. Porro haec promulgatio pro diversitate Legum diversa est. Lex æterna, & naturalis promulgatur unicuique per dictamen rationis. Lex Divina positiva subinde promulgatur per internam revelationem, uti Prophetis; subinde per externam propositionem sine solemnitate; sicut Christus eam promulgavit suis Apostolis: subinde cum solennitate, uti Lex Vetus in monte Sinai, & Nova in die Pentecostes. Lex vero humana semper cum aliqua solennitate promulgari debet, quia homo legem propondere debet ut persona publica, ad quod aliqua solennitas requiritur.

Promulgatio an sit de essentia legis.

Schol. Promulgatio non videtur esse de essentia legis, sed tantum conditio insupplebiliiter requisita, ut lex actu obliget. Nam promulgatio se habet ad legem, ut applicatio regulæ ad regulatum: sed applicatio regulæ non est de essentia regulæ, sed supponit illam constitutam: Ergo etiam promulgatio.

§. 455.

Potestas Legislativa Rebus aut communitati competit.

Potestas Legislativa competit vel illi, qui curam communitatis gerit, vel ipsi communitiati. Quippe qui curam communitatis gerit; vel ipsa communitas debet prospicere bono communi: Ergo hujus vel illius est, leges

leges condere, quæ prospiciunt bono communi. Deinde Lex habet vim imperandi, & coercendi: Sed nullus privatus habet potestatem multitudini imperandi, eamque coercendi, nisi Rector illius vel multitudo: Ergo illis competit potestas Legislativa.

§. 456.

Omnis potestas Legislativa a Deo est, *Lex æterna*, quia Deus universum gubernat. (t. I. §. 107.) *non quid,* ac rebus omnibus providet: (t. I. §. 252.) ideo datur in Deo dictamen rationis practicæ circa agenda, vel omittenda, ideoque *Lex æterna*, quæ est ratio Divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva actionum & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi.

Schol. Lex æterna differt ab idea Divina, quia Idea *An in Deo* Divina est exemplar rerum faciendarum, & crean- & pro darum; Lex vero æterna ordo rerum gubernan- quibus darum, vel inferens eis necessitatem, uti in re- detur, bus naturalibus; vel inducens obligationem moralem, uti in creaturis intellectualibus. Differt a Providentia, quia lex habet vim obligandi, non vero Providentia: Lex respicit bonum commune; Providentia bonum etiam particulare. Hinc Lex æterna vere habet rationem legis saltem respectu creaturarum intellectualium, respectu enim irrationalium nonnisi improprie rationem legis habet, quatenus eas dirigit in suis motibus per instinctum naturalem. Deus autem non subditur legi æternæ, quia Lex æterna est ipse Deus, & Lex solum datur ad dirigendas creaturas defectibiles, quod Deo non competit.

§. 457.

§. 457.

A lege æterna omnes aliæ Leges derivantur. Nam Prov. 8. Sapientia æterna, cuius ratio est Lex æterna, dicit: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Et Rom. 13. *Non est potestas, nisi a Deo.* Hinc S. Augustinus 1, 1. de lib. arb. c. 6. ait: *In temporali lege nihil est, quod non ex hac æterna sibi homines derivaverunt.* 2do. Lex æterna est ratio gubernationis in primo & supremo gubernante, (§. 456.) & lex per essentiam, cum econtra aliæ leges sint leges per participationem: Ergo omnes rationes, gubernationes, & omnes leges, quæ sunt in inferioribus gubernantibus a Lege æterna derivantur. Derivantur, inquam, tum tanquam ab exemplari, ita ut omnes leges, ut fiat justæ, debeant esse conformes legi æternæ: tum tanquam a causa efficiente, quia omnis potestas legislativa inferior est a Deo: tum quia lex æterna mediante lumine rationis, vel fidei dictat & approbat, quæ, & quando leges pro diversitate circumstantiarum sint instituendæ.

Solvuntur Schol. Dicis I. Lex Divina positiva est æterna: *objectiones.* Ergo non derivatur a lege Dei æterna. *Reſp.*

Lex Divina positiva prout est in Deo Legislatore, non derivatur a Lege æterna, sed est ipsa lex æterna inadæquate: bene vero, prout est in illis, qui eam vel publicant, vel juxta illam alios gubernant, vel seipso juxta eam dirigunt: hoc modo derivatur a lege æterna. II. Lex naturalis non derivatur a Lege æterna, quia mentiri ante omnem legem æternam est malum & contra legem naturalem. *Reſp.* Lex naturalis materialiter sumpta

pta ratione sui Fundamenti, quod est habitudo convenientiæ, vel disconvenientiæ extremorum inter se, abstrahendo ab existentia hujus legis non derivatur a lege æterna, nam Deum colere, bonum foret, et si Deus per impossibile hoc non intelligeret: derivatur vero a lege æterna lex naturalis formaliter sumpta, quatenus dictamen rationis judicat de hac convenientia, vel disconvenientia, quia hoc dictamen est a Deo, & æterno ejus dictamini veluti exemplari conforme. III. Lex humana nonnulla permittit, quæ æterna prohibet. *Re/p.* Lex humana illa non approbat, sed tantum tolerat, ne fiant pejora, quod idem provenit ab ordine Legis æternæ.

§. 458.

Igitur a Lege æterna derivatur Lex naturalis, quæ etiam Jus naturale dicitur. *Lex naturæ ordinatio Divinæ Sapientiæ per dictamen syntereseos naturæ rationali manifestata, præcipiens rectæ rationi consentanea, & prohibens dissentanea addunt nonnulli, & permittentis indifferentia.*

Schol. I. Circa definitionem Legis seu juris naturæ variant Authores. Veteres jurisconsulti jus naturæ definiunt, quod natura omnia animalia docuit. Verum hæc definitio non placet, quia etiam bruta legis incapacia, Legi subjicit; imo profluxisse videtur, vel ex sententia Pythagorïcorum metempsicofin defendantium, adeoque bruta & homines eadem anima præditos credentium; vel ex opinione stoicorum putantium, bruta & homines anima rationali informari. Vasquez vult legem naturalem esse ipsam naturam humanam rationalem, quatenus eidem ratione suæ conscientiæ tanquam normæ certæ actiones con- vel dis-

disconveniunt. Verum hoc non placet, quia natura in se spectata nec dirigit, nec præcipit, quod tamen ad legem requiritur. (§. 452.) Thomistæ volunt Legem naturalem consistere in dictamine rationis, seu judicio præceptivo, quod est actus synteresis. Sed hoc dictamen non est actus aliquujus superioris, nec præcipit, sed tantum indicat præceptum: Ergo non est lex naturalis. Nec obstat I. Quod Rom. 2. dicitur *opus legis scriptum in cordibus nostris testimonium reddente conscientia*. Et v. 14. *legem non habentes, cum naturæliter ea, quæ legis sunt, faciant, sibiipsis sunt lex*. Et Ps. 4. *signatum est super nos lumen vulnus tui*. Resp. Lex naturæ dicitur scripta in cordibus nostris per dictamen seu legis applicationem, & promulgationem. II. S. Damascenus legem naturæ vocat *conscientiam*. S. Hieronymus *legem intelligentiæ*. S. Maximus *rationem naturalem*. S. Augustinus *legem a Deo scriptam in cordibus nostris*. Resp. Patres in rigore Scholastico non loquuntur, & promulgantem pro ipsa lege sumunt. III. Lex naturæ in homine esse debet, sed non alibi, nisi in intellectu. Resp. Lex naturæ sufficienter homini est intrinseca per promulgationem, alio modo intrinseca esse non debet. Dictamini nonnullæ proprietates legis convenient, non ut quod, sed ut quo, tanquam applicanti, & promulganti legem naturæ.

*Lex naturæ quo-
tuplex.* Schol. 2. Jus naturæ a nonnullis dividitur in jus naturæ *primævum*, quod hominibus & brutis commune est: & *secundævum*, quod solis hominibus proprium est: verum hæc divisio est inutile inventum nonnullorum ad salvandam definitionem Justiniani, scilicet: jus naturæ est id, quod natura omnia animalia docuit: quæ rejecta fuit. (Schol. 1.) Melius dividitur in *Absolutum*, quod absolute independenter ab omni statu, & consensu, vel obligatione obligat: v. g. Deum colere: & *Conditionatum*, quod supposita condizione, vel consensu obligat. De cætero Lex naturæ

turæ etiam in Affirmativam, & Negativam dividi potest (§. 452. Schol.)

Schol. 3. *Objetum materiale* legis naturalis est omne *Objetum id, quod convenit naturæ rationali, ut præcipiatur, & omne, quod eidem disconvenit, ut proinde prohibeat ab Auctore naturæ.* Hinc lex naturalis versatur circa prima & generalia morum principia, v. g. bonum faciendum, malum fugiendum: & circa magis particularia per se tamen nota, v. g. justitia servanda. Item versatur circa alia præcepta ex primariis immediate vel mediate deducta, quæ fundant honestatem moribus necessariam; uti sunt præcepta Decalogi. *Objetum formale* juris naturæ consistit in conformitate principiorum cum lege Dei, ceu norma universali, per quam naturæ congrua fiunt formaliter honesta, vel justa: & natura diffona, fiunt formaliter inhonesta, & injusta. Dictamen vero est promulgans legem naturalem.

§. 459.

Datur Lex naturalis. Rom. 2. *Gentes, Datur lex quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis naturalis. sunt, faciunt, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, ipsi sibi sunt lex, testimonium illis reddente conscientia ipsorum.* Deinde patet ex communi hominum consensu, & recta ratione, quæ agnoscit in multis discriminem inter bonum & malum, etiam citra Divinam revelationem. Ratio est: Quia creatura rationalis, ut finem suum per operationem rectam consequatur, indiget aliqua regula, cum ipsa sibi non sit regula: Ergo hæc regula, quæ est Lex naturæ (§. 458.) datur, nam natura in necessariis non deficit.

Schol.

*Princi-
pium ef-
fendi juris
naturæ.*

Schol. I. *Principium cognoscendi* jus naturale significat propositionem generalem immediate notam in se, ex qua veluti radice omnia, & sola juris naturalis capita vel ultro fluunt, vel facile deducuntur: unde debet esse primum, unicam, in ipsa natura fundatum, verum, evidens, quoad se & quoad nos notum, soli & omni juri naturæ cognoscendo proprium. *Principium cognoscendi* juris naturæ non debet confundi cum *Principio effendi* illius, & existendi, seu cur existat, & obliget jus naturæ. In utroque hoc principio assignando non convenient Doctores. *Principium effentiaæ* seu possibilitatis juris naturæ fundatur in non repugnantia, quod natura rationalis per regulam aliquam dirigi possit, & in hoc omnes convenient. *Principium existentiaæ* juris naturæ, quod continet rationem, cur jus naturæ obliget & tale sit, nonnulli assignant voluntatem Dei obligatoriam: Sed hoc modo bonitas & malitia actionibus moralibus non esset intrinseca. Alii convenientiam vel inconvenientiam cum natura humana assignant. Sed hæc sententia legibus naturalibus vim obligationis perfectæ detrahere videtur, quia hoc modo nec præciperetur quid, nec dirigeretur. Dici potest: quod *Principium existentiaæ* juris naturalis immediatum sit con- vel inconvenientia cum natura rationali, mediatum vero est voluntas Dei, & ejus ordinatio obligans ad illud sequendum. vid. El. jur. nat. Bourlamaqii. Quoad *Principium cognoscendi* juris naturæ iterum discrepant Doctores. Puffendorfius & Thomasius *principium socialitatis* assignant, scilicet: *Illa facienda, quæ necessario convenient cum vita hominis sociali: illa vero omittenda, quæ illi repugnant.* Verum hoc principium non est primum, quia vita socialis ab alio principio, scilicet amore, fluit: non est adæquatum, quia ex eo non fluunt officia erga Deum, & seipsum, quæ Puffendorfius male secundario solum ad jus naturæ retulit: non est proprium, quia non in absoluta necessitate

*Princi-
pium co-
gnoscen-
di.*

fundatur: non est verum, tum quia jus naturæ in homine etiam extra societatem existente datur: tum quia jus naturæ non solum externam, sed etiam internam hominis felicitatem spectat: tum quia evertit vitam solitariam; & Anachoreticam. Coceejus pro principio cognoscendi jus naturæ assignat voluntatem Dei obligatoriam. Sed ille principium cognoscendi cum principio essentiæ & existentiæ confundit. Wolfius hoc principium defendit: *Illa facienda, quæ nos statumque nostrum perficiunt: illa omittenda, quæ felicitatem nostram destruunt.* Verum hoc principium non soli juri naturæ competit, sed legibus etiam positivis, imo etiam Consiliis, per quorum observantiam status noſter perficitur. D. Martini Profess. Vienn. in suis Positionibus hoc principium proponit: *Illa, quæ finibus rerum a Deo conditarum, quatenus ex ipsa earum essentia atque natura intelligi & actionibus nostris liberis applicari possunt, facienda; quæ vero illis repugnant, omittenda sunt.* Sed an hoc principium sit satis evidens, & an fines rerum quivis facile possit intelligere, non immerito dubitatur. Alii unum aliquod juris naturæ principium assignari posse negant, sed plura statuenda esse docent: Verum licet forte ad principium juris naturæ non requiratur, quod sit unum, & incomplexum grammaticaliter, seu consistat in termino simplici; requiritur tamen unitas principii Philosophica aut juridica, quæ consistit in dependentia & subordinatione principiorum specia-
lium, seu propositionum secundum quid fundamentalium ad principium generale, seu propositionem juris naturæ absolute fundamentalem. Denique plures Principium juris naturæ hoc statuunt: *Fac ea, quæ ex amore Deo, tibi & proximo naturaliter debito, & ad felicitatem naturæ rationali propriam necessario facienda vel omittenda sunt.* Hoc principium est omnium primum, quia amor est fundamentum finis a natura intenti, nempe felicitatis naturæ rationali proprie: Ergo etiam

est fundamentum mediorum ad hunc finem, scilicet legum naturalium; sicuti amor supernaturalis est principium fundamentale omnium legum Divinarum Rom. 13. *Si quod . . . est mandatum, in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Est unum principium, cuius triplex objectum per subordinationem in unum coalescit. Est evidens, nam felicitatem, ceu finem instinctus naturae prodit: amorem tanquam medium, prima principia ostendunt: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:* Est verum & proprium, amor enim in debito naturae fundatus, ab omni alio amore, beneficentiae, humanitatis &c. distinguitur. Est adaequatum, quia omnia alia pracepta naturae sub se continet, uti consideranti facile patet.

An detur Schol. 2. Convenit inter Theologos, non posse dari ignorantiam invincibilem de primis praceptis iuris naturae, quae sunt per se nota, & ex sola terminorum apprehensione intelliguntur. Nec datur ignorantia invincibilis de secundariis praceptis secundum se spectatis in adultis perfectum usum iationis habentibus, quia ex primariis immediate deducuntur discursu facili, & omnibus obvio, cuius etiam rudiores capaces sunt. Si vero secundaria pracepta spectentur ut vestita aliqua circumstantia bona, & apparenter excusante a peccato, a rudioribus saltem ad tempus ignorari invincibiliter possunt v. g. non licere mentiri leviter ad conservandam vitam innocentis; quia haec sunt obscura: Quantum vero ad pracepta remota, & obscuriora, docent Lovanienses, neque de illis dari posse ignorantiam invincibilem. Verum affirmativa sententia est communior, & probatur 1. ex S. Augustino, qui l. 1. de serm. Dom. in monte c. 16. postquam narrasset, mulierem Antiochenam pro redimendo marito suo ex ejus consensu copiam sui corporis accepta auri libra fecisse, relinquit indecimum, an hi conjuges peccaverint, quia nullo modo judicarunt, actum illum

lum sub his circumstantiis fuisse adulterium: sed si non daretur ignorantia invincibilis juris naturæ, peccassent: Ergo datur. Et S. Thomas 1. 2. q. 100. a. 1. ait: *Quædam sunt, quæ subtiliori consideratione rationis a sapientioribus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur.* Ergo rudes ea invincibiliter ignorare possunt. 2. Datur ignorantia juris naturæ, quæ nec studio, nec mortificatione passionum, nec orationis affiduitate, nec recto usus scientiæ acquisitæ vinci potest: Sic S. Hieronymus ep. 11. simulationem, Cassianus coll. 17. mandacium officiosum esse licitum putaverunt, & erraverunt. S. Thomas 2. 2. q. 67. a. 2. vult, judicem teneri condemnare innocentem juridice convictum, quod negat S. Bonaventura: & multi Doctores de nonnullis contractibus adhuc disputant, an sint usurarii, qui tamen omnia prædicta media adhibuerunt. 3. Licet sequi sententiam inter probables probabilissimam circa jus naturæ, & tamen etiam probabilissima falsa esse potest. Non obstat I. quod gentiles dicantur inexcusabiles, qui sine lege peccarunt. Rom. 2. Et Ps. 4. dicatur: *multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen virtutis tui.* Resp. Apostolus loquitur de gentibus contra legem naturæ vincibiliter ignoratam peccantibus. Psalmista vero loquitur de impiis, de primis principiis ob lumen naturale per pravos habitus obtenebratum quærentibus: *Quis ostendet nobis bona: cui respondet: Signatum est &c.* II. S. Augustinus ep. 154. docet: *Si quis bonum putaverit esse, quod malum est, hoc putando utique peccat.* Resp. Vel loquitur de ignorantie vincibiliter, vel de peccato materiali. III. S. Thomas dicit, etiam in difficillimis non dari ignorantiam invincibilem. Resp. Solum vult in difficillimis solitarie consideratis, & non controversis non dari ignorantiam, secus si comparate ad sententias contrarias spectentur,

& sicut controversæ, ubi sæpe dubium generatur.
IV. Deus vult legem naturæ ab omnibus observari: Ergo omnibus innotescere debet, alias impossibile quid præciperet. *Resp.* Deus in iis, quæ invincibiliter ignorantur, ad observationem non obligat.

§. 460.

Lex naturæ omnes **Lex naturalis omnes** *creaturas rationales obligat.* Nam Lex naturæ est ordinatio Divinæ Sapientiæ &c. præcipiens rectæ rationi consentanea, prohibens dissentanea: (§. 458.) Sed hæc omnes *creaturas rationales* obligat, quæ secundum rectam rationem agere debent: Ergo omnes obligat.

An Deus in lege naturæ dispensare posset. **Schol.** 1. Okam, Gerson & Petrus de Alliaco putabant, Deum posse absolute dispensare in omnibus præceptis legis naturæ, imo totam illam legem abrogare, ita, ut etiam odium Dei non sit peccatum. Scotistæ vero censem, Deum posse dispensare in præceptis secundæ tabulæ tantum excepto mendacio. Verosimilius nobis est, Deum in lege naturæ proprie dispensare non posse, sed tantum improprie. Ratio est 1. Quia Deus non potest efficere, ut ea, quæ prohibentur jure naturæ, uti odium Dei, homicidium &c. sint licita, & honesta: neque quæ præcipiuntur, ut officia Religionis, non sint honesta, materia legis manente immutata, quia hi actus sunt intrinsece mali, vel honesti independenter a voluntate Dei, & Deus nequit facere, ut id, quod est ex se tale, matiens tale, non sit tale: sicuti nequit facere, ut homo manens homo non sit animal rationale: Ergo nequit proprie dispensare in lege naturali. 2. Deus nequit proprie dispensare in lege, quam necessario tulit, & necessario conservat: sed ex supposito, quod voluerit creare hominem, necessario tulit, & necessario conservat legem naturaliem,

lem, nam tanquam justissimus, & sanctissimus non potuit non prohibere, quæ sunt rationi dissona, & præcipere, quæ sunt consentanea: Ergo in lege naturæ proprie dispensare nequit. 3. Deus dispensare nequit in lege æterna, quia nequit suam rationem pervertere: Ergo nec in lege naturæ. Non obstat I. quod Deus dispensaverit in homicidio præcipiendo Abraham, ut filium occideret. In fornicatione, præcipiendo, ut Propheta sumeret fornicariam Osee 1. In furto, ut Israelitæ fūrarentur vasa Ægyptiorum, Exod. 12. In matrimonio inter fratres & sorores, Adami. In Polygamia cum Abraham, Jacob &c. In libello repudiū cum Judæis. *Res p.* In his omnibus dispensatio nonnisi improprie dicta occurrit. Deus tanquam supremus vitæ Dominus mandans Abraham, ut filium occideret, fecit, occisionem non esse amplius materiam legis naturalis, per quam non prohibetur qualiscunque occisio, sed illa solum, quæ fit modo injusto, & auctoritate privata. Inter Osee & meretricem verum fuit matrimonium: ita S. Augustinus l. 22. cont. Faust. c. 88. cum ea autem non adoptavit spurious antea natos, uti quidam volunt, sed hi filii post contractum matrimonium concepti, & nati fuerunt, uti colligitur ex v. 3. 6. 8. vocantur autem filii fornicationum per catachresin, quia fuerunt ex matre olim meretrice. Vel dici potest, quod mulier illa Osee legitimo matrimonio juncta ad vitam meretriciam reversa sit, & tres illas proles ex aliis accepterit: unde ly fac tibi filios fornicationum significat: fac adoptando, nutriendo, nomen imponendo, non vero generando. Quare v. 3. dicitur quidem: ipsa concepit, & peperit, sed non dicitur: ex Osee: imo contrarium innuitur: c. 2. v. 4. filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum, confusa est, quæ concepit eos, quia dixit, vadam post amatores meos. Et c. 3. v. 1. vocatur adultera, quam tamen Osee jubetur diligere, & quasi emere, v. 2. ubi fornicatio spir-

tualis Israe lis adumbratur. Quando filii Israe l ex mandato Dei tulerunt spolia Ægyptiorum, non fecerunt furtum, quia non alienum invito Domi no, sed, quod suum erat, annuente supremo re rum Domino acceperunt. Matrimonium inter fra tres & sorores tempore necessitatis non est contra jus naturæ. Polygamia uxorum fini primario Matrimonii non repugnat, adeoque Deus dispen sare potuit. In libello repudii Deus mutavit ma teriam, quatenus sustulit dominium, quod habe bant conjuges mutuo in corpora, quo sublato manebant liberi contractu priori irritato. Non obstat II. Si lex naturæ esset a Deo indispensabi lis, Deus necessario judicaret, hos actus esse amandos, illos odio habendos, & sic voluntati Divi nae necessitas imponeretur. *Resp.* Hæc necessitas non est absoluta, sed solum ex hypothesi, quod Deus naturam rationalem creaverit, ubi necessi tatur approbare illi consentanea, & improbare illi dissentanea. Non obstat III. Quod Deus utpote Legislator in suis legibus dispensare possit. *Resp.* Deus in legibus positivis dispensare potest, non vero in naturalibus, ad quas necessitatur ex hy pothesi naturæ rationalis.

An in lege Schol. 2. Ex dictis sequitur, quod etiam Papa in lege naturæ dispensare non possit. Nec epikia habet locum in lege naturali, utpote quæ non tantum universaliter præcipit, sed etiam ad singulares casus descendit, & epikia locum non ha bet, quando legislator præsens consuli potest; ra tio vero legem naturæ intimans semper, & ubique adest.

§. 461.

Lex positi- tiva Divi- na quid. Præter Legem naturalem datur etiam Lex positiva, quæ vel est Divina, vel hu mana. (§. 452. Schol.) *Lex Divina positiva est,* quæ libere a Deo in tempore fertur.

Schol.

Schol. Lex Divina positiva alia est *Veteris*, alia *Quatuor Novi testamenti*. Leges veteris Testamenti aliæ *plex*. sunt *Ceremoniales*, quæ certas ad Dei cultum cæ- remonias, & ritus præscribunt: aliæ *Judiciales*, quæ circa causas in judicio versantur: aliæ *mora- les*, quæ docent, quid sit iuri naturali, & bonis moribus con- vel difforme, uti *Præcepta Decalogi* in duabus Tabulis scripta. Quomodo vero hæc præcepta in duabus tabulis distributa fuerint, non satis constat: probabilius est sententia S. Augustini, talem partitionem fuisse, ut una tabula tria præcepta ad Dei cultum pertinentia contine- ret, altera septem reliqua, spectantia ad proximi dilectionem. Hæc præcepta Decalogi habentur Exod. 20. scilicet 1. *Ego sum Dominus Deus tuus, non habebis deos alienos coram me: non facies tibi sculptile, ut adores illud.* 2. *Non affu- mes nomen Domini Dei tui in vanum.* 3. *Me- mento ut Diem Sabbathi sanctifices.* 4. *Honora Patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* 5. *Non occides.* 6. *Non mœchesaberis.* 7. *Non fur- tum facies.* 8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* 9. *Non concupisces uxori- rem proximi tui.* 10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.* Hæc præcepta explicabuntur, quando de virtutibus Theologicis, & Cardinalibus sermo erit. *Lex Evangelica* con- tinet præcepta Sacramentalia, fidei & moralia.

§. 462.

1. Vetus igitur Testamentum est a Deo. *Vetus Te-* Ita primo docet S. Scriptura, nam Exod. 22. *stamen- legimus: Locutus est Dominus cunctos sermones tum est hos.* Malach. 4. v. 4. *Mementote legis Moysis a Deo.* servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & *Judicia.* Præterea Deum

in Moyse & Prophetis locutum fuisse, docet S. Paulus initio epistolæ ad Hebræos : & S. Petrus Act. 3. v. 18. Idem sacri libri ubique testantur, ita ut merito Christus Dominus Pharisæos increpans Matth. 15. v. 6. dixerit : *Vos irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* 2do. Eandem veritatem probat S. Augustinus in libris contra Faustum: Tertullianus adv. Marcion. S. Hieronymus in ep. Tit. Et Concilium Toletanum in conf. fid. ait : *Si quis dixerit, aut crediderit, alterum esse Deum præcœ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit.* 3tio. Lex vetus ordinabat homines ad Christum, tum testimonium de ipso perhibendo, tum eos a cultu idolorum removendo: Sed diabolus nunquam legem instituisset, ut homines adducerentur ad Christum, a quo ejiciendus erat: Ergo non diabolus, sed Deus veteris Legis Author fuit.

*Moyses
eam tan-
tum pro-
mulga-
vit.*

2. Moyses proinde legis a Deo institutæ promulgator tantum fuit, uti patet ex verbis Moysis Deut. 6. *Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos.* Accedit testimonium Apostoli Gal. 3. v. 19. scribentis legem ordinatam per Angelos *in manu Mediatoris*: ubi nomine mediatoris non Christus, sed Moyses intelligi videtur; tum quia Lex vetus opponitur Evangelio, tum quia S. Paulus ibi respicit ad verba Moysis Deut. 5. v. 5. *Ego sequester & medius fui inter Dominum, & vos.*

3. Quare Vetus Testamentum bonum fuit *Et illa Rom. 7. v. 12. Itaque lex quidem sancta, & bona est. mandatum sanctum, & justum, & bonum. Et 1. Tim. 1. v. 8. Scimus autem, quia bona est Lex, si quis ea legitime utatur.* Et Christus Ipse legem circumcisionis, & cœnam legalem: ac Beatissima Virgo Maria legem purificationis observavit. Certe Lex vetus non nisi bonum præcipit, uti dilectionem Dei; & omne malum prohibet: Non concupisces; idque in honestum finem, remotum, vitam æternam; proximum, Christum, Rom. 10. Finis legis Christus ad justitiam omni credenti: Ergo bona est. (§. 434. & sqq.)

Schol. Marcionitæ, Manichæi, & Priscillianistæ docent, duo esse rerum principia, alterum bonum, *objectiona* quo lex Evangelica prodiit: alterum malum, *nes* Mani quod fuit author Veteris legis, quæ proinde bochæorum. na non est. I. quia Ezech. 20. dicitur: *dedi eis præcepta non bona.* Et Hebr. 8. ait Apostolus, vetus Testamentum *culpa non vacasse.* *Resp.* Illa præcepta dicuntur non bona, id est, imperfecta, quam imperfectionem vocat Apostolus culpam, scilicet impropræ dictam. II. Lex Mosaica Lev. 19. v. 18. jubet tantum dilectionem amicorum, non vero inimicorum, quod Christus Matth. 5. v. 44. reformat. Fovet ulciscendi cupiditatem. Exod. 21. v. 24. *oculum pro oculo*, quam Christus prohibet l. c. v. 39. Permittit libellum repudii, quam Christus sustulit v. 27. Prohibet juramentum invocatione Divini Nominis factum Exod. 20. v. 7. Quod Christus rejicit l. c. v. 34. *Resp.* Lex præcipit, odio habenda esse vitia, homines vero diligendos, cumque Judæi in hominis etiam odium ferrentur, Christus legem interpretatur, jubendo diligere inimicos. Pœna talionis ex sententia judicis solum infligenda statuitur, ut immoderatæ vin-

vindictæ modus ponatur. Libellus repudii tantum ob duritatem Judæorum permisus fuit. Juramenta sub invocatione Divini Nominis observanda lex prescribit, alia tamen promissa etiam servari debent. III. Lex dicitur ministratio mortis i Cor. 3. fovet cupiditatem, promittendo temporalia; & tale jugum imponit, quod nec Patres nostri portare potuerunt. *Resp.* Dicitur ministratio mortis occasionaliter per accidens, quia nitimur in vetitum: lex promittebat temporalia velut media apta ad movendos homines ad ejus observantiam, non vero tanquam ultimum finem. Erat jugum intolerabile sine gratia, non vero cum illa. IV. Moyses dicitur legislator Judæorum, immo *Lex per Moysem data est.* Joan. 1. v. 15. *Resp.* Dicitur legislator, quia legem promulgavit: hinc S. Joannes dicit, legem ab eo datam, non vero latam fuisse. Vide S. Irenæum in libr. *contr. hær.* Et Tertull. cont. Marcio. in mea Analyti P. P.

§. 463.

Lex vetus Lex Vetus quoad præcepta cæremonialia, obligabat & Judicialia obligabat solos Judæos, quia *Judæos.* illis foliis data fuit Deut. 4. Gentilibus tamen licebat legem amplecti, quamvis sine ea absolute salvari potuerint Exod. 12. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ.* Præcepta vero moralia, quæ pertinent ad legem naturalem, gentiles servare tenebantur, non tamen vi legis scriptæ: hinc non subjiciebantur poenit temporalibus a lege contra prævaricatores latis.

§. 464.

§. 464.

Lex Vetus quoad præcepta cæremonialia *Lex vetus* & judicialia in adventu Christi abrogata fuit. *a Christo* Nam finis *Legis Christus* Rom. 10. Sed ob-~~abrogata~~ tento fine cessat usus mediorum: Item Lex ^{fuit} erat umbra futurorum, Hebr. 10. v. 4. & figurabat Christum venturum: *Omnia in figura contingebant illis.* I. Cor. 10. v. 11. Sed præfente luce evanescit umbra, & præfente veritate figura illam prænuntians falsa evadit; Ergo & Lex vetus adveniente Christo abrogata fuit. Vid. S. Justinum in *dial. cum Tryph.*

Schol. 1. Ebionitæ, Cerinthiani & Nazaræi cum solvuntur Evangelio legalia adhuc observanda esse, & legem veterem ^{objeffio-} a Christo non esse abrogatam ^{con-} *nes Ebio-* tendebant I. Quia Baruch 4. dicitur: *hic est liber nitarum mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum.* *Resp.* Juxta phrasin scripturisticam illud sæpe æternum dicitur, quod longissimo tempore durat. II. Christus Matth. 5. testatur, se non venisse, *legem solvere, sed adimplere.* *Resp.* Christus non venit solvere legem quoad præcepta moralia, bene vero quoad cæremonialia, & judicialia. Item venit adimplere, quatenus gratiam, quam significabant, exhibuit, non vero quasi cæremonialia confirmasset.

Schol. 2. Quærunt hic Scholæ, quonam tempore *Quo tempore* lex vetus abrogata fuerit. Ubi quatuor tempora *pore.* distinguenda sunt. Primum, in quo lex nova fuit constituta, & vetus abrogata. Secundum, quando hæc mutatio fuit promulgata. Tertium, quando lex vetus ita obligare desit, ut tamen ejus observatio non fuerit per se illicita. Quartum, quando lex evasit mortisera, & usus ejus omnino illicitus & superstiosus. Igitur Scotus censet,

set, Circumcisionem in institutione Baptismi: sacrificia autem, aliosque ritus legales post resurrectionem Christi abrogatos fuisse. Communior est sententia, legem veterem quoad omnia Cærimonialia, & judicialia in morte Christi obligare desisse. Nam Hebr. 1. 7. v. 12. dicitur: *Translato enim sacerdotio, necesse est, ut ē legis translatio fiat:* Sed sacerdotium Leviticum translatum non est nisi in morte Christi: Ergo eodem tempore lex vetus abrogata fuit. 2. Vetus Testamentum viguit, usque dum Christus Novi Testamenti mediator fieret: sed talis factus est morte intercedente 1. c. v. 15. Ergo tunc cessavit. Idem docent Patres & Interpretes in illa verba Matth. 25: *Et velum templi scissum est in duas partes.* Et in illa Joan. 19. *Consummatum est.* Unde Christus ipse in vita sua legalia observavit. Non obstat I. illud Luc. 16. v. 16. *Lex & Prophetæ usque ad Joannem.* *Resp.* Lex & Prophetæ quatenus nuntiabant Christum venturum usque ad Joannem, non vero quatenus lex alia facienda, vel vitanda præcipit. Non obstat II. quod præcepta veteris legis ad Christum ducerent, ejusque essent figuræ; adeoque eo adveniente statim cessare debuerint. *Resp.* Legis præcepta ad Christum ducebant, quem prænuntiabant non præcise, sed ut Redemptorem Jacob, & Novæ Legis ac gratiæ Auctorem, quod modo in morte Christi impletum fuit. Non obstat III. Baptismus ante mortem Christi institutus fuit, ergo circumcisio facta est inutilis, & consequenter ipsa lex, quæ nonnisi a circumcisis observari debebat. *Resp.* Baptismus ante mortem Christi institutus quidem, sed non præceptus fuit: hinc licet tunc circumcisio non esset necessaria ad delendum originale, proprium tamen adhuc effectum habuit, scilicet, consignare populum Dei, & idoneum reddere ad cærimonialia legis observanda.

Schol. 3. S. Hieronymus putabat olim, legalia statim post promulgatum Evangelium facta fuisse *trus obmortalis*: cum vero nosset, Paulum se totundisse *servando* in Cenchris, & Timotheum circumcidisse, docuit *legalia* in c. 2. Gal. Apostolum simulatione usum fuisse, *peccaverunt*, quæ nocebant eis, qui ex gentibus *crediderunt*. Eodem modo vult, S. Petrum se gessisse, cum cogebat gentes judaizare, & a S. Paulo reprehensum esse non ex animo, sed opportuna tantum simulatione. Cum S. Augustinus haec legisset, scripsit circa annum 395 epistolam ad S. Hieronymum, quæ est 28, ubi ait, dolere se, quod a S. Hieronymo patrocinium suscepimus esset *mendacii*, & fore; ut non mediocriter commovereatur, si S. Hieronymus rationes sibi propositas non solveret. Cum haec epistola S. Hieronymo redditæ non esset, S. Augustinus circa annum 397 aliam numero 40mam scripsit, ubi explosa simulatione Apostolorum a S. Hieronymo asserta, eum ad canendam Paliodiam hortatur. S. Hieronymus accepta hac epistola dubitans, an esset S. Augustini, ad eum scripsit, ut indicaret, si sua esset, cui deinde epistolam 72 dedit, rogans, ut se in cella latitantem ad pugnam non provocaret, & cum hæ epistolæ essent paulo acerbiores, earum aculeos S. Augustinus epistola 73 retundebat. Denique S. Hieronymus circa annum 404 rescripsit, & Apostolorum simulationem non officiosum mendacium, sed honestam dispensationem esse probavit, cujus tamen argumenta S. Augustinus epistola 82 anno 405 data solvit. Quæritur ergo an, ex eo tempore, quo cœpit promulgari Evangelium, lex vetus mortifera facta sit, & consequenter, an S. Petrus observando illo tempore legalia peccaverit. *Dicimus* 1. Non statim a morte Christi legalia fuerunt mortifera, sed ad vitandum scandalum, & ne lex Moysis tanquam impia rejici videretur, licitum fuit, aliquamdiu veteres Cæremonias observare. Hoc quippe fecerunt

cerunt ipsi Apostoli: sic S. Paulus act. 16. v. 3. circumcidit Timotheum. c. 18. v. 18 se totundit in Cenchris. c. 21. v. 26. more Judæorum se purificavit. S. Petrus decennio post Christi mortem in visione habita Act. 10. v. 14. ait: *Nunquam manducavi omne commune & immundum:* Et in Concilio Jerosolymitano statutum fuit, ut abstineretur ab immolatis simulacrorum, & a sanguine, & suffocato. Act. 15. v. 29. Ergo legalia tunc absque eō, quod essent mortifera, permissa fuerunt. Quippe hoc modo honori legis Mosaicæ consulebatur, uti S. Augustinus ep. 82. ait: *Sicut defuncta corpora necessariorum officiis deducenda erant quodammodo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose: non autem deserenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus tanquam canum moribus projicienda.* Hinc dicimus 2. Apostoli observarunt legalia non ex simulatione, sed sincere, & S. Paulus S. Petro intempestive legalia observanti sine simulatione restitit. Nam nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem, sed illa simulatio fuisset mendacium, & vera deceptio: Ergo Apostolis non licuit. Deinde assumere signum falsæ Religionis etiam tantum simulate, est grave peccatum: Sed in supposito, quod lex statim fuisset superstitiosa & mortifera, Apostoli legalia observantes, hujus criminis reos se fecissent: Ergo graviter peccassent, imo alios suo exemplo ad peccatum induxisserint, quod de illis utpote in gratia confirmatis credere nefas est. Quare S. Petrus observavit legalia non animo simulandi, licet ejus agendi ratio minus cauta & prudens gentilibus suspicionem injiceret, legalia esse ad salutem necessaria, & ideo vere fuit reprehensibilis, & seria fuit S. Pauli reprehensio, quod tandem ipse S. Hieronymus agnoscens in sententiam S. Augustini descendit I. i. c. 8. contra Pelagianos. Non obstat I. quod S. Paulus Gal. 5. v. 2. dicat: *Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Sane legalia erant signa futurorum in morte

morte Christi completa, qua finita facta sunt mendacia. *Resp.* Circumcisio nil proderat ad salutem; sed solum tolerata tunc fuit ad vitandum scandalum Judæorum: Item legalibus tanquam signis futurorum post mortem Christi uti non licuit; bene vero tanquam exuviis legis mortuæ, & cum honore sepeliendæ, ex quo capite observatio eorum bona fuit. Non obstat II. S. Paulus solum simulavit se S. Petrum reprehendere, tum quia Gal. 2. ait: *in faciem ei restiti*: id est apparenter; in Græco enim legitur: ὅτι κατεγνωσπερος γένεται: quoniam reprehensus erat, id est, male de eo iudicabatur, licet revera reprehensibilis non esset: tum quia S. Paulus testatur, se simulasse obseruantiam légalium i Cor. 9. v. 20. *Et fatus sum Iudeis tanquam Iudeus.* *Resp.* Ly in faciem significat coram omnibus Græce μερισθεί ταῦτα. Deinde legendum esse: quia reprehensibilis erat, patet ex contextu, ubi dicitur, quod non recte ambularet ad veritatem Evangelii, talis vero est reprehensibilis: ideo vero in Græco ponitur reprehensus, quia in phraſi Hebraica participia ponuntur pro verbalibus. S. Paulus Iudeis tanquam Iudeus factus est *non mentientis affectu*, ait S. Augustinus ep. 82. *sed compatiens affectu*, quando gentibus scandalo non fuit. In ep. Gal. c. 2. v. 13. dicitur quidem: *& simulationi ejus consenserunt cæteri Iudei.* Verum simulatio hic sumitur pro segregatione, quia ex ea gentiles inducebantur, ut crederent, Iudeos segregari a gentilibus. III.. Simulatio ad lucrandum proximum est licita: sic Christus simulavit se peccatorem: in Emaus finxit se longius ire: S. Magdalena sub specie hortulani apparuit: Naaman simulavit adorationem idoli: Catholici se olim simularunt Priscillianistas, ut cum illis agerent: S. Euſebius Vercellenſis finxit se velle subscribere fidei Arianæ. *Resp.* Christus non simulavit se peccatorem, sed penas peccatorum luit. In Emaus finxit

inxit se longius ire sine simulatione, revera enim longius profectus esset, nisi discipuli eum detinuissent. Non dicitur Christus apparuisse hortulanii specie, sed S. Magdalenum putasse, eum esse hortulanum. Naaman idolo nullum cultum, sed principi suo politicam reverentiam exhibuit, Syri enim sciebant, eum idola non venerari. Simulationem illam Priscillianisticam reprobat S. Augustinus. S. Eusebius Arianismum non simulavit, sed tantum dixit, non convenire, si Magister post Filium subscribat, unde pettit, ut scriptum incendatur: Ariani ergo decepti sunt, putantes S. Eusebium velle subscribere, quod ille nec dixit, nec voluit.

Schol. 4. In Pentecoste Lex Evangelica promulgata est, Mosaica tamen non statim mortifera facta fuit, sed modo post destruētum templum Ierosolymitanum. Apostoli quidem Act. 15. iussierunt, ut Christiani abstinerent ab Idolothytis ad vitandum scandalum Judæorum, quibus hoc idololatria videbatur. Item a sanguine, sive liquido, sive in suffocato contento, ut Judæi ab hoc esu abhorrentes facilius ad conversationem cum gentilibus converfis allicerentur, & a fornicatione, quam gentiles pro crimine non habebant: sed hæ leges tunc non erant Mosaicæ, sed Apostolicæ, & lex de suffocato cessante Judæorum scandalum cessavit. Denique S. Petrus, quem nonnulli a Cepha, cui S. Paulus restitit, male distinguunt, uti probat D. Calmet in dissert. ep. ad Gal. præfixa, observando legalia videtur S. Augustino ex inadvertentia venialiter peccasse. Baronius vero censet, eum nequidem venialiter peccasse, nisi materialiter, quia illa inadvertentia fuit invincibilis, & nullatenus voluntaria.

§. 465.

Lex Evangelica Abrogata Lege Veteri, Christus legem Evangelicam tulit, quæ habet veram rationem

nem Legis, & præter fidem, alia etiam præ- *lica est* cipit. Nam *imo.* Matth. 5. ait Christus: *vera Lex.* *Qui solverit unum de mandatis istis minimis,* *minimus vocabitur in regno cœlorum;* ubi etiam in sequentibus plura mandata proponit. Et Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* *2do.** Christus loco legalium instituit nova præcepta cæremonialia, præcepit enim novum offerri Sacrificium, & alia celebrari Sacra menta. *3to.* Lex vetus præter fidem alia præcipiebat: Ergo etiam Lex Evangelica. Nulla tamen præcepta moralia Christus Veteri Legi addidit, sed ea tantum accurati us, quam Moyses, explicavit, & auctoritate sua confirmavit. Unde Lex naturalis per Christum explicata, & confirmata est vere Divina, & Evangelica, & Christianus in legem naturalem peccans, non solum solvit jura naturæ, sed etiam Christi, & gratiæ, adeoque majora meretur supplicia.

Schol. 1. Luthertus & Calvinus docent, legem Evangelicam, utpote legem libertatis nullum aliud *objectiones* præceptum continere, quam fidem confidentiam Lu lem, qua stante nullum aliud peccatum nobis imputatur. I. enim Rom. 3. v. 27. Apostolus in eo opponit legem veterem Evangelio, quod illa sit *lex factorum*, hoc vero *lex fidei*, Ergo opera non præcipit: hinc dicitur Evangelium, seu bonus nuntius, & Christus Matth. 28. ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* *Resp.* Evangelium est lex fidei, quia dat fidem, & gratiam, quibus præcepta implantur, non vero fidei otiosæ: eatenus dicitur bonus nuntius, quia gratiam nobis attulit. II. Gal. 4. v. 4. *Misit Deus Filium suum, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.* *Resp.* Ille non est

sub lege, qui ex amore Dei legem custodit, quales sunt Christiani, qui illa delectantur: is vero est sub lege, & ab ea premitur, qui illam libenter servat. III. 2. Cor. 3. dicitur: Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. *Resp.* Ibi libertas a jugo veteris legis, & timore servili, non vero ab omni præcepto.

*Leges
Evange-
licæ.*

Schol. 2. Leges Evangelicæ aliæ spectant Deum: scilicet, Deum ex toto corde, & tota anima diligendum: *Matth.* 22. v. 38. Hunc amorem publica fidei professione & accurata mandatorum observatione esse manifestandum. *Rom.* 10. v. 10. Deum in Spiritu & veritate esse adorandum. *Joan.* 4. v. 23. Ejus nomen summe venerandum. *Matth.* 6. v. 9. Ejus justitiam timendam. *Matth.* 10. v. 28. Spem in eo collocandam. *Matth.* 7. v. 7. Regnum Dei præ omnibus quærendum. *Luc.* 12. v. 31. In omnibus operibus Dei gloriam esse quærrendam. *Matth.* 5. v. 16. Perfectionem Patris cœlestis esse imitandam. *Ib.* v. 48 Secundo. Præcepta erga proximum sunt mutua dilectio. *Matth.* 23. v. 34. Amor erga omnes proximos. *Luc.* 10. etiam erga inimicos. *Matth.* 5. v. 44. Fuga contentionis, *I. Cor.* 13. v. 4. Iracundiæ. *Eph.* 4. v. 26. Judicii temerarii. *Luc.* 6. v. 37. Exercitium mansuetudinis, liberalitatis, misericordiæ pacis erga omnes. *Matth.* 5. Bonum exemplum *Ibid.* honor, obsequium, obedientia, tributum cui hæc debentur. *Rom.* 13. Tertio erga nosmetipos: beneficium redemptionis a damnatione ob peccatum originale, & fiducia in Christi meritis collocanda. *A&R.* 4. v. 12. Fuga, superbiæ. *I Cor.* 4. v. 7. Oratio, *Luc.* 18. Mortificatio carnis &c. Quarto Leges cæremoniales Evangelicæ sunt Sacraenta. S. S. Eucharistiae Sacrificium, Conventus ad Dei laudes celebrandos. *Eph.* 5. Quorum plura quidem etiam Philosophos observasse prætendent Deistæ: verum hanc falsam prætensionem jam dudum refutavit Tertullianus in *Apo-*

Apologet. c. 46. Ubi Philosophorum nominatissimorum Socratis, Platonis &c. vitia detegit. Sinenses etiam litterati, quos tentopere Voltairius commendet, superstitiosi partim, partim Athei sunt, teste Duhalte tom. 3. *Histoire universelle* & plebs Sinensis, fraudulenta, mendax, & contra naturam libidinosa est. vid. Leland *nouvelle demonstration Evangelique*. Quare etiam ipse Rousseau famosus Deista fatetur „*Emil.* l. 3. Contempleris „, cum omni suo splendore Philosophorum libros, „, quod parvi sunt in comparatione Evangelii, „, fierine potest, librum tam sublimem simul & „, simplicem humanæ mentis esse opus?

§. 466.

Lex Evangelica non solum præcepta, sed *Lex* etiam Consilia proponit. Hoc patet ex va- *Evangelii* riis S. Scripturæ locis. Matth. 19. v. 21. *Si lica pro- vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.* Ubi Christus necessitatem præ- *Confilia:* cepti non imponit, sed quod perfectius est, liberæ electioni permittit. Item 1. Cor. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, Consilium autem do.* Ergo dantur Consilia in Evangelio.

§. 467.

Lex Evangelica usque ad finem saeculi *Durabit* perdurabit. Ita Matth. 24. promittitur: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe,* *usque ad finem saeculi.* *in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* De Sacerdotio patet Hebr. 7. ubi Christus dicitur habere *sempiternum Sa-* *cerdotium.*

§. 468.

*Lex Hu-
mana
quid.*

A Lege Divina positiva progredimur ad *Humanam*, quæ est ordinatio rectæ rationis legi naturali conveniens ad bonum communne, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata. Omnis quippe lex humana derivatur a lege naturali, non quidem ut conclusio necessaria, sed ut principiis legis naturalis conveniens, & ea determinans. Sic ex hoc principio naturali: Fures sunt puniendi: legislator humanus infert: Ergo sunt suspendendi: quæ conclusio non sequitur quidem necessario ex principio posito, nec ex alio principio naturali sublumpto, alias foret lex naturalis: sed lex naturalis de puniendis furibus per judicium humanum determinatur ad suspendendum, tanquam poenam congruam, hoc modo: Fures sunt puniendi: sed poena eorum congrua est suspendendum: Ergo suspendio sunt puniendi.

§. 469.

*Leges hu-
manæ
sunt ne-
cessariæ.*

Leges humanæ sunt necessariæ, non quidem simpliciter, & absolute, sed sic, ut attenda hominum pervicacia, corruptione, & pronitate in malum sine legibus humanis nec plebs virtutem, nec Respublica pacem habere, & conservare possit. Nam Deus dedit hominibus potestatem, homines regendi: *Per me Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt.* Prov. 8. Sed hæc potestas fore frustranea, si leges non forent aliquando necessariæ: Ergo in data hypothesi sunt necessariae.

cessariæ. Deinde plures dantur protervi, qui verbis & honestate non moventur, ut rectam rationis viam sequantur: Ergo potestate legislativa opus est, ut legibus coactivis à malo retrahantur.

Schol. Nonnulli antiqui Philosophi leges humanas *Solvuntur* inutiles, libertati noxias, & naturæ nostræ ad *objectionem* transgressionem proclivi pernicioſas esse putarunt: *nes.*

I quia ad exequenda rectæ rationis officia sufficit lex naturalis. *Resp.* Lex naturalis est nimis universalis, nullam poenam determinat, & a multis quoad remotiora præcepta ignoratur, adeoque lex humana subvenire debet. II. Pro lege humana sufficit arbitrium judicis. *Resp.* Legibus humanis facilius omnibus inconvenientiis occurrit: tum quia leges ex multis casibus, arbitria ex paucis fiunt: tum quia leges judicant in universalis, nec tam facile sicuti judices passione aliqua excœcantur.

§. 470.

Lex humana vel est Ecclesiastica, vel *Ci- Ecclesia* vilis: (§. 452. Schol.) Datur igitur in Eccle- *pastores* siæ Pastoribus potestas legislativa etiam coa- *habent* eti: a. Sic *1mo.* Apostoli Act. 15. tulerunt *potestatem* legem de abstinentia a suffocato, & Idolo- *legislati- vam.* thytis. *2do.* Apostoli multa præceperunt, quæ non extant in Evangelio. v. g. ne bigami ordinentur. *1. Tim. 3.* v. 2. ne accusatio Presbyteri sine duobus, vel tribus testibus recipiatur *1. Tim. 5.* v. 19. Quod idein definivit Concilium Constantiense ieff. 6. & 8. contra Joannem Hus, qui solis bonis superioribus potestatem legislativam concessit. *3tio.* Ratio est, quia Ecclesia est Respublica

bene ordinata, in qua debet dari vis coactiva, & legislativa, ne corruat.

Et quidem Papæ. 2. Potestas legislativa competit Papæ pro tota Ecclesia. Nam Matth. 16. Christus dixit S. Petro: *Tibi dabo claves regni cœlorum*; ubi per claves intelligitur spiritualis jurisdictionis, & potestas gubernativa, uti ex sequentibus patet: *Quodcunque ligaveris super terram &c.* Et ex illo Joan. 21. *Pasce agnos meos*; pascerere enim denotat potestatem imperandi. 2. Reg. 5. *Tu (David) Pasces populum meum Israel.* Idem constat ex Traditione. Sæculo 2do. S. Victor legem tulit de tempore celebrandi Paschatis. Sæculo 3to. S. Stephanus, de non rebaptizandis baptizatis ab hæreticis, & sic de reliquis sæculis.

Concilia generalia. 3. Eandem potestatem habent Concilia generalia, utpote quæ si illis Papa saltem per suos legatos præsideat, totam Ecclesiam repræsentant. Quod etiam patet ex continua Traditione, ex qua liquet, in omnibus Conciliis varias leges conditas fuisse, quas fideles devotissime suscepserunt.

Episcopi &c. 4. Episcopi etiam pro suis diœcésibus, in quibus Spiritus S. eos posuit, regere Ecclesiam Dei: Et Concilia Nationalia, & Provincialia, pro sua natione, & provincia, & Comitia generalia Ordinum Religiosorum pro suo ordine, & Abbates pro suis subditis leges ferre possunt, uti ex usu recepto & approbato patet.

Solvuntur Schol. Lutherani docent, leges condi posse in Ecclesia ad bonum ordinem conservandum: jus illas ferendi exerceri posse ab Episcopo, si in id tota Ecclesiæ.

Ecclesia consentiat, vel Magistratus politicus, qui Ecclesiæ curam gerit: Leges has exterritam habere obligationem, si ab universa Ecclesiæ receptæ fuerint; ideoque eum, qui has leges transgreditur, jure societatis merito privari, aut ab Ecclesia tanquam societate, aut ab Episcopo consentiente, & per eum iura sua exercente Ecclesia: denique etiam poenitentia civilibus animadvertisse posse in transgresiores, si haec leges a Magistratu vim legis civilis obtinuerint. Ex quo sequitur. Papam ut talem leges condere non posse, quæ servandæ essent ad salutem æternam obtinendam, nec media cogentia adhibere posse, ad ea consequenda, quæ saluti inserviunt, & potestatem etiam civilem, leges Ecclesiasticas modo explicato condere posse. Contra potestatem legislativam Ecclesiæ objiciunt. I. If. 33. dicitur: *Dominus legifer nos fieri.* Et Deut. 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam, nec minuas.* Et Christus Matth. 19. v. 18. quærentes, quænam præcepta servanda essent, ad Decalogum remittit. Resp. Dominus est legifer principalis, alii ejus vicarii. Prohibetur aliquid Divinis præceptis contrarium addi. Christus ad Decalogum remittit, non excludendo præcepta Ecclesiæ. II. Per leges Ecclesiasticas慷慨ur Christiana libertas; nam Christus nos a lege liberavit. Resp. Leges non tollunt, sed regulant usum libertatis; & per Christum solum a jugo legis Moysæ liberati sumus. III. Apostolis Christus tantum præcepit, ut doceant viam salutis, non ut leges ferant: sane Religio utpote cultus Divinus in voluntate residet, & nulli coactioni legis subest. Resp. Christus Apostolis non tantum dixit: *Docete omnes gentes;* sed etiam, *quæcunque ligaveritis:* & S. Petro: *Pasc agnos meos.* Religio quidem interna coactioni non subest, bene vero externa, & consequenter interna, ut externa bona sit.

§. 471.

Principes sacerdotalis nequit ferre leges Ecclesiasticas. Ex dictis (§. 470.) sequitur, Potestates sacerdtales non habere auctoritatem statuendi leges Ecclesiasticas. *1mo.* enim S. Petro, & ejus successoribus data est potestas ligandi, atque solvendi; nec super Imperatorem, aut Regem, sed super Principem Apostolorum fundata est Ecclesia Matth. 16. & Spiritus S. posuit Episcopos, *regere Ecclesiam Dei.* Att. 20. Ergo terrena potestas nequit ferre leges Ecclesiasticas. *2do.* Principi sacerdotali non licet in Ecclesia sacras functiones exercere; Ergo nec leges circa res sacras & Ecclesiasticas ferre. Hinc Hosius ad Imperatorem scripsit: *Neque te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe: Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit.* Nihilominus tamen possunt Principes sacerdtales leges ferre, ad leges Divinas, & Ecclesiasticas promovendas, non tanquam Ecclesiæ Judices, sed vindices, & defensores.

Solvuntur Schol. Protestantes opponunt I. In veteri Lege David 1. Par. 15 v. 3. præcepit, a Levitis afferri arcam de domo Obededom. Et 2 Par. 24. Joas sancivit collectam pecuniariam pro ædificio templi: Et 4 Reg. 23. jussit, ut projicerentur de templo vasa Baal, & Phœnix celebraretur. *Resp.* Levitas ad portandam arcam Deus elegit 1 Par. 15. Arca pecuniaria a Levitis deferenda, & Phœnix celebrandum in Exodo præscribuntur; adeoque alii Reges solum pro statutis a Moysè legibus servandis invigilarunt. II. Imperatores etiam gentiles rogatu Christianorum leges pro bono Ecclesiæ ferebant: sic S. Justinus in sua apologia opem Imperatorum implorat: Aurelianus Imperator dixit

xit sententiam de Paulo Samosateno: S. Athanasius coram Probo contra Arium disputavit. *Resp.* Imperatores gentiles a Christianis rogati non fuerunt, ut leges Ecclesiasticas ferrent, sed vel ut fidei nostrae triumphum contra haereticos spectarent, vel impiorum audaciam sua Authoritate retunderent. *IiI.* Antiqui Imperatores concilia coegerunt: electionibus Episcoporum praefuerunt: Et Constantinus M. in antiqua inscriptione dicitur: *Auctor Religionis & fidei: Carolus M. veræ Religionis Rector: Rex Britonum, Vicarius Dei.* *Resp.* Imperatores ex consensu, vel jussu Papæ Concilia coegerunt: Electionibus ad turbas cohendas interfuerunt: Titulos Auctoris, & Rectoris fidei meruerunt, tanquam Religionis vindices, & protectores, non tanquam Principes, & Legislatores.

§. 472.

Minime tamen pugnat cum spirituali Ecclæsiæ regimine in Superioribus Ecclesiasticis *temporalis jurisdictionis, & regni potestas.* *tualis & imo.* enim S. Scriptura nos docet, primos Patriarchas, Noemum, Abrahamum, Jacobum, priusquam Levitæ loco primogenitorum subrogarentur, sacerdotio functos esse, *civilis in eadem persona convenire potest.* & victimas maestasse, & tamen simul jurisdictionem temporalem exercuisse. Melchisedech simul fuit Rex Salem, & Sacerdos Dei altissimi. Gen. 14. v. 18. De Moyse, Heli, Samuele, & gloriofa serie Machabæorum, liber Exodi, prior Regum, & libri Machabæorum idem aperte testantur. Christus Dominus regio simul, & sacerdotali semine ortus, *Princeps regum terræ appellatur.* Apoc. 1. v. 5. Et de seipso testatur Matth. ult. *Data est mihi potestas in cœlo, & in terra.* *2do.* Potestas

testas civilis etiam ordinata est ad bonum spirituale subditorum; Ergo non pugnat cum potestate spirituali. *3to.* Suffragatur communis populorum consensus: Reges Æthiopum, sacerdotes simul fuisse, scribit Diodorus: Idem de Ægyptiis narrat Plutarchus; de Spartanis, Herodotus: de Atheniensibus Plato, de Romanis, Halicarnassæus.

§. 473.

Lex Ecclesiastica obligat in foro conscientiæ. Nam *imo.* Matth. 16. dicitur Petro: *Quocunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Si in cœlis, ergo etiam in conscientia. Luc. 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit:* Ergo qui legem Ecclesiasticam infringit, legem Divinam violat, & Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* *2do* Eadem veritas definita est in Concilio Constantiensi contra Wicleffum, & Hus, sess. 8. & 15. Et Tridentinum sess. 7. can. 8. ita statuit: *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus S. Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare tenantur: anathema sit.* *3to.* Ecclesia habet vim legislativam: (§. 470.) & multa extra Décalogum præcipit etiam sub gravi poena: Ergo in conscientia obligare potest.

Resolvuntur casus. Coroll. *Præf. imo.* Lex Ecclesiastica pro gravitate, vel levitate materiæ obligat in foro conscientiæ graviter, vel leviter. Ut igitur graviter obliget, requiritur gravitas materiæ, quæ non debet spectari nude, sed cum omnibus circumstantiis, maxi-

maxime vero cum fine, quo modo aliquid in se leve sit grave ratione boni communis, scandali &c. 2do. Gravitas materiæ respectu omnium legum defumi potest 1. ex repugnantia cum natura rationali. 2. Ex gravi repugnantia contra Charitatem Dei, sui ipsius, & Proximi. 3. Ex comminatione pœnæ æternæ legi in S. Scriptura addita, vel si superior utatur verbis severe præceptivis; v. g. præcipio in virtute S. Obedientiæ; qua superior; sub interminatione Divini judicii, vel sub gravi pœna. 4. Ex Auctoritate Patrum, Theologorum & prudentum. 5. Ex fine magni momenti. Si vero legislator utatur verbis de se quidem præceptivis, ita tamen, ut veram subditos obligandi voluntatem non exprimat, v. g. jubemus, volumus, nolumus &c. tunc ejusmodi sanctiones nec sunt leges, nec mera consilia, sed simplices ordinationes, seu regulæ directivæ non semper sub peccato obligantes. 3to. Transgredi legem ex contemptu rei præceptæ non semper est peccatum mortale, sed tunc solum, quando adeat gravitas materiæ, vel culpabilis error in doctrina, v. g. si quis contemneret transgressionem ex se levem, quia censet veniale non esse pœna dignum apud Deum: vel si quis contemneret consilia Evangelica tanquam inutilia. Transgredi vero legem humanam ex contemptu formali legislatoris, quatenus superior est, semper est peccatum grave; quia sic contemnitur ut Vicarius Dei: Contemptus autem legislatoris, prout homo est, habens suos defectus, potest esse veniale ratione parvitatis materiæ, quia sic ejus potestas non contemnitur. 4to. Transgrediens non peccat graviter, si superior sub mortali rem levem tum ratione sui, tam ratione circumstantiarum præcipiat, quia tunc sub gravi peccato obligare nequit. Potest tamen etiam res gravis leviter præcipi, vel prohiberi.

§. 474.

Lex Ecclesiastica obliget, requiritur aliqua ejus Promulgatio. Quippe ad omnem ut obliget, legem, ut actu obliget, requiritur aliqua promulgatio: (§. 454.) Sed lex Ecclesiastica ganda est. est vera lex: (§. 470.) Ergo ut actu obliget, requiritur aliqua ejus promulgatio.

Qualis promulgatio requiratur. *Schol.* Quæritur hic, qualis promulgatio ad legem Ecclesiasticam requiratur. Vanroy, Pontius &c. docent, leges Pontificias Romæ promulgatas in toto orbe obligare, sine nova promulgatione in singulis diœcesibus, nisi Pontifex exprimat, eas in singulis Provinciis esse promulgandas. Dicendum videtur, leges Pontificias debere in singulis provinciis promulgari, si jus novum statuant, ut in iis obligent, nisi summus Pontifex contrarium exprimat. Nam 1. Quando jus Canonicum nil statuit, standum est juri civili; c. 1. de nov. oper. nunt. Sed jus canonicum hic filet, & civile exigit promulgationem in singulis provinciis, Nov. 60. Ergo in legibus Pontificiis requiritur. Hinc Pius IV. in Bulla: *Ad Sacrorum: quantum ad tempus, quo incipiunt obligare decreta Tridentini, sequitur hanc constitutionem juris civilis, dicens: Quia etiam jure communi sanctum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* 2. Ideo legis promulgatio requiritur, ut lex subditis possit innotescere: Sed hoc non nisi post longissimum tempus in vastissimo Ecclesiæ imperio usque ad fines orbis extenso fieret, si Romæ solum promulgetur, brevi vero, si in singulis diœcesibus promulgetur: Ergo ita velle censetur Papa, nisi contrarium exprimat. Certe sine hac promulgatione magna confusio fieret, si lex in una Provincia nota observaretur, in altera incognita non obligaret. 3. Summi Pontifices sciunt, multas leges suas in multis provinciis ex defectu promulgationis noti

non observari: sic Bulla Cœnæ non obligat in Gallia: clandestina matrimonia sunt valida, ubi Tridentinum non est receptum, & promulgatum: Ergo signum est, eorum leges in singulis provinciis esse promulgandas. Quodsi vero lex Pontificia jus antiquum sive naturale, sive Divinum, vel humanum, solum declareret, sufficit, Romæ esse promulgatam, ut eos obliget, qui illud quo-cunque modo resciunt, quia sunt tantum leges declarativæ, seu declarationes legum jam promulgatarum, pœnæ tamen in his legibus latæ, quia jus novum constituant, in singulis provinciis promulgari debent. Item si Pontifex expresse statuat, ut Lex Romæ solum promulgata obliget, videtur hoc ex gravibus causis decernere, adeoque scientibus obediendum est. Non obstat I. quod multæ decretales in corpore juris contentæ Romæ solum promulgatae ubique tamen obligent. *Resp.* Leges corpori juris insertæ censentur plusquam virtualiter in singulis provinciis promulgatae. II. Omnes lites Romanæ evocatae deciduntur juxta leges ibi promulgatas. *Resp.* Ex hoc sequitur, has leges in foro externo obligare, non vero in foro interno in aliis provinciis, unde saepe remittuntur ad locorum Ordinarios juxta leges ibi promulgatas derimendæ. III. Pius IV. declarat decreta Tridentini incipere obligare 1. Magji, post tres menses ab eorum confirmatione, quo brevi tempore in omnibus orbis partibus promulgari non potuerunt. *Resp.* Decreta hæc ibi solum obligabant, ubi erant virtualiter promulgata, cum statim typis mandata fuerint, vel quod tantum obligent in foro externo.

Corollar. Præf. 1mo. Non requiritur, ut lex sibi *Revolvitur causa* in communitate intimetur: nec Scriptura *tur causa* necessario ad promulgationem legis requiritur, sed satis est, voce denuntiari. 2do. Lex Pontificia ante factam promulgationem in aliqua dicecesi non obligat, nisi sit de re ad fidem pertinente. 3to: *Lex*

Lex Pontifica statim post factam in aliqua dioce-
cesi promulgationem obligare incipit, si Papa
tempus non determinet.

§. 475.

Lex Ecclesiastica non pendet ab acceptatione populi.

Lex Ecclesiastica quoad obligationem non pendet a populi acceptatione. Nam *imo.* Potestas legislativa Romani Pontificis immediate a Christo descendit: (§. 470. n. 2.) Et jurisdictione Episcoporum etiam est immediate a Christo (t. i. §. 33. Schol. 2.) absque ulla a populo dependentia: Ergo ad valorem legis Ecclesiasticæ acceptatio populi non requiritur. *2do.* Potestas ligandi a Christo Ecclesiæ concessa significat etiam vim coactivam per censuras: Ergo Ecclesia illos, qui suas leges acceptare nolunt, etiam vi ad eas servandas compellere potest, consequenter acceptatio eorum ad valorem legis non requiritur. *3to.* Luc. 10. v. 16. dicitur: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit:* Ergo idem crimen est, non obediens Ecclesiæ Pastoribus, eorum leges non acceptando, ac Dei mandata contemnere: Ergo valor legum Ecclesiæ ab acceptatione populi non dependet.

Solvuntur Schol. Juenin, & Marca docent, leges Ecclesiasticas pendere a populi acceptatione. I. Quia Gratianus d. 4. c. in istis, refert Telephorum Papam non punivisse clericos, qui contra suam legem a Dominica Quinquagesimæ a carnibus non abstinuerant, quia moribus utentium probatum non fuit. Nam *leges instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Resp. Verba hæc sunt Gratiani, & prima indici-

indicant, legem per contrariam consuetudinem abrogatam: alia, leges per usum contra consuetudinem contrariam roborari. II. Principes Ecclesiastici invigilare debent saluti singulorum suorum subditorum, exemplo boni pastoris deserentis 99. oves, ut unam perditam inveniat: Ergo invitis leges obtrudere non debent. *Rcp.* Etiam debent invigilare bono communi totius Ecclesiae, ad quod quilibet in particulari concurrere debet, & leges pro ea latae observare, nam 99. oves Angelos, centesima genus humanum significat. III. In Gallia, Hispania & Belgio leges Pontificiae non habent vim, nisi fuerint in supremis curiis acceptatae, & promulgari permisae, sive nisi fuerint munitae *Placito regio.* *Resp.* Placitum regium descendit ex jure supremae inspectionis pro juribus status publici, & potestate condirectiva in causis disciplinæ: cuius justitiam probavi in meis Inst. J. E. tom. I. §. 136.

Coroll. Præf. 1mo. Episcopi debent leges Pontificias in suis dioecesibus promulgare, & in usum tur casus. deducere, si ipsis Roma transmissæ sint, cum mandato expresso, vel tacito, ut eas promulgent nisi alia gravis ratio obsistat. 2do. Si legislator Ecclesiasticus superiorem habeat, & subditi putent, se habere justum gravamen contra legem, vel eam repugnare juribus patriæ, vel esse nimis severam, possunt ad superiorem appellare: si vero supremus sit, possunt supplicare pro tollenda lege: pendente vero appellatione, vel supplicatione ex præsumpto consensu legislatoris suspenditur obligatio legis. 3to. Si legislator populi repugnantiam sciat, & conniveat, non urgendo executionem legis, censetur legem revocare tanquam subditis incommodam; si vero ignoret, durat obligatio legis, donec legitimæ præscriptionis tempus decurrat, ubi etiam ille excusatur ab obligatione legis, qui ad eam observandam paratus est, & data

data occasione eam observat, cum interim alii plerique eam non acceptent, quia æquitas non videtur permittere, ut hic solus, vel cum paucis legem observare debeat. Si vero non obstante supplicatione superior legis executionem urgeat, lex potius firmatur, quam revocatur. *4to.* Si lex Pontificia a majori populi parte non recipiatur, currit contra eam præscriptio, & quidem *10.* annorum legislatore ignorantे; si vero recepta fuerit, *40* annorum. Porro licet forte primi, quibus lex data fuit, eam non recipiendo, & in usum non deducendo peccaverint, eorum tamen successores, si eam longo tempore in diceceri non receptam nec observatam videant, non peccant, non observando, quia censetur per non usum abrogata.

§. 476.

Materia Legis Ecclesiasticae non tantum sunt actus externi variarum virtutum, sed & *Legis Ecclesiasticae* indifferentes, si necessarii, vel utiles sint ad finem a legislatore intentum, & ad bonum commune spirituale vel temporale.

An actus mere interni præcipi possint.

Schol. Certum est, legem civilem non posse præcipere vel prohibere actum mere internum, quia finis legis civilis est tranquillitas publica, qui sine actibus internis obtineri potest, dummodo actus externi bene ordinentur. Certum etiam est, quod legislator possit præcipere actus mixtos, scilicet actus externos, qui quoad esse suum physicum sine internis quidem subsistere possunt, ad quorum tamen honestatem actus internus necessario requiritur, ut ex in- & externo unus actus moralis constituatur. An vero actus pure internus directe ab Ecclesia præcipi possit, negant Thomistæ. Nos affirmamus. *i.* Quia vis regiminis Ecclesiastici habet pro objecto salutem æternam; sed ad hanc non solum actus externi, sed & interni quam maxime conducunt. Nec juvat dicere,

re, regimen Ecclesiasticum spectare salutem æternam per actus internos indirecte præceptibiles procurandam. Nam ex hoc sequeretur, Ecclesiam posse præcipere solos actus mixtos, qui tamen ad salutem non sufficiunt, cum plures actus mere interni requirantur. 2. Ad præcipiendum actum mere internum sufficit potestas legislativa, & non requiritur vis coactiva, uti patet in lege naturæ: sed hanc potestatem accepit Ecclesia sine restrictione ad actus pure externos, & mixtos: (§. 470.) Ergo actus mere internos præcipere potest. 3. Licet actus interni voluntatis non possint pati violentiam, Ecclesia tamen potest ferre legem directivam conscientiae de illis actibus, a lege pœnali distinctam, v. g. potest definire actum fidei sine motivo supernaturali non esse actum virtutis Theologicæ: Ergo etiam præcipere potest actum mere internum. 4. Prælatus potest Religiosis suis subditis præcipere orationem mentalem, et si hoc præceptum non sit coactivum, quia cognoscere & punire nequit: Ergo etiam Ecclesia hoc potest. 5. Ecclesia nobis credenda præcipit. cum tamen fides sit actus mere internus. Non obstat I. c. sicut, de Sim. dicitur: *Ecclesia non judicat de occultis.* Et c. tua nos de Sim. *nobis datum est, de manifestis tantummodo judicare.* Et c. 14. de Pœnit. d. 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur.* Resp. Ecclesia non judicat de occultis puniendo, bene vero præcipiendo, nam ab ea etiam Simonia mentalis prohibetur. II. Legislator nequit præcipere actus mere internos, si sit Civilis: Ergo nec Ecclesiasticus. Resp. Disparitas est, quia regimen sæculare solum spectat bonum publicum, quod ex bono ordine actuum externalorum haberi potest. III. Ecclesia transgressores legis mere internæ punire non potest: Ergo nec eam ferre potest. Resp. Ex modo dictis vis coercitiva ad potestatem legislativam non est necessaria.

Resolvuntur casus. Coroll. Præl. 1mo. Confilia Evangelica absolute præcipi non possunt, utpote nimis ardua: conditionate tamen præcipitur continentia, si quis velit suscipere SS. Ordines. 2do. Non omnia peccata externa ab humana potestate executive cum poena prohiberi possunt, propter fragilitatem humanam, & ad majora mala vitanda: graviora tamen merito sub poena prohibentur.

§. 477.

Præcepta Ecclesiæ. Præcepta Ecclesiæ universaliter omnes obligantia quinque numerantur. 1. Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato. 2. Sacrum Missæ sacrificium diebus festis reverenter audito. 3. Jejunia certis diebus indicta servato. 4. Peccata tua sacerdoti proprio annis singulis confitetur. 5. S. S. Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Pascha sumito. De his suo loco.

*Collectio-
nes Cano-
num, &
corpus
juris Ca-
nonici.*

Schol. 1. Dantur & aliæ leges Ecclesiasticæ, quarum pleræque in corpore juris Canonici continentur. Antiquas leges Ecclesiasticas juxta materiarum diversitatem primus in unum Codicem digessit Stephanus Ephesinus Episcopus circa annum 385 quæ collectio in Concilio Chalcedonensi laudata usque ad annum 454 in Ecclesia floruit, dicta *collectio canonum orientalium*, cui cum aliis canones additi fuissent, *Codex canonum Ecclesiæ universæ* inscribi meruit. Alteram collectionem Justiniano imperante fecit Dionysius exiguus circa annum 527 *Corpus Canonum* appellatum. Sæculo 8vo novam collectionem fecit Martinus Barcensis. Sæculo 9no Capitularia Regum Francorum in generali Episcoporum, & procerum conventu ex Conciliis desumpta fieri ceperunt. Sæculo 10. Regino Abbas Prumiensis opus Canonum composuit. Sæculo 11mo opus Decretorum com-

composuit Burchardus Episcopus Wormatiensis, quod in axiomata, ab ejus nomine Brocardica dicta, redegit. Item S. Ivo Episcopus Carpentorius exceptionem Ecclesiasticarum regularum ex Conciliis & decretis Pontificum collegit. Sæculo 12mo Gratianus O. S. B. *Decretum* suum compilavit, quod tribus partibus constat: Prima continet 101 distinctiones: Secunda 36 causas, quarum quælibet in quæstiones, & hæc in capita distribuuntur: quæstioni 3tiæ causæ 33tiæ inser-tus est tractatus de poenitentia. Tertia continet 7 Distinctiones de consecratione. Citari solet c. placuit d. 16. id est: canone placuit, distinctione 16. vel: c. Ecclesiistarum 12. q. 2. canone: Ecclesiistarum, causa 12, quæstione 2. vel c. Sacramento d. 2. de conf. canone Sacramento, distinctione 2, de consecratione. Altera pars moderni juris Canonici continet *Decretales* a S. Raymundo de Penafort O. P. jussu Gregorii IX. collectas: in quinque libros dividitur, libri in titulos, & tituli in capitula, ideo dicta, quia integra decreta summorum Pontificum non referuntur: citatio fit: c. ex transmisâ X. de foro compet. id est: capitulo, ex transmisâ, extra, scil. decretum: de foro &c. scilicet tit. de foro &c. Tertia pars est liber *Sextus Decretalium* sic dictus, quia prioribus quinque a Bonifacio VIII. adjectus fuit, qui etiam 5 libros in titulos & capitula divisos continet. Citatur: c. Romana, de appellationibus in 6. id est: capitulo Romana, de appell. in Sexto. Quarta pars sunt *Clementinæ*, seu constitutiones a Clemente V. seu Concilio Viennensi editæ, quas publici juris fecit Joannes XXII. ejus successor. citantur c. Abbates, Clement. de rescriptis, id est: capitulo, quod incipit, Abbates, in Clementina, cuius titulus est de Rescriptis. Quinta pars continet *Extravagantes*, sic dictas, quia extra Corpus Juris Canonici, antequam infererentur, quasi vagabantur; aliæ sunt, & dicuntur Joannis XXII. aliæ aliorum Pontifi-

cum, dicuntur *communes*, & citantur: c. ad conditionem, de verb signif. Extrav. Joan. 22. id est: capitulo, ad condit. titulo, de Verb. sign. in Extrav. Joannis 22. Extra corpus Juris Canonici plures alii libri sanctionum Canonicarum extant. scilicet, *Concilium Tridentinum*, quod plura decreta pro reformatione continet. *Bullarium Romanorum Pontificum* a Cherubino collectum, quod eatenus Auctoritatem habet, quatenus Bullæ in eo contentæ in forma Authentica exhibentur. *Regulæ Cancellariæ*, quæ sunt certæ constitutiones summorum Pontificum majori ex parte causas beneficiales concernentes, quas primus Joannes XXII. edidit, & quæ deinde ab ejus successoribus auctæ fuerunt. *Declarationes Cardinalium* a Congregatione Cardinalium Tridentini interpretum prodeunt, quæ sola ex constitutione Pii IV, rejectis omnibus aliis privatis commentariis sub excommunicatione prohibitis dubia circa intellectum Tridentini emergentia solvere potest. *Rota Romana* a mensa rotunda dicta, quæ est summi Pontificis in causis litigiosis tribunal. Vide meas Instit. J. E. tom. 1. §. 35. *sqq.*

Qualem Auctoritatem jus Canonicum habeat.

Schol. 2. Canones a Gratiano collecti non aliam habent auctoritatem, quam fontium, unde sunt deducti. Ita deciderunt Auditores Rotæ Romanæ: hinc Canones ex Conciliis generalibus desumpti, plenam: ex Provincialibus, pro sua quique Provincia: ex Patribus vel Historicis, pro sua quique Auctoritate, obligationem pariunt: *Paleæ* sunt quædam additiones Decreto Gratiani factæ. *Decretales* in Gallia non sunt receptæ, bene vero in Germania. *Declarationes Cardinalium*, si consulto Pontificis fiant, & in forma authentica cum sigillo, & subscriptione appareant, vim legis obtinent. *Decisiones Rotæ* solum inter partes, non vero jus universale efficiunt. *Vid. cit. I. J. E.*

Schol.

Schol. 3. Sub initium Sæculi stavi collectionem anterioribus ampliorem compilavit Isidorus Merca-
tor, qui decretales Pontificum Siricio antiquo-
rum in eam intulit. Veram plerasque has decre-
tales spurias esse probant Critici ex notis falsita-
tis, quas præ se ferunt: nam 1. absunt a Codice genuinae
Dionysii exigui. 2. Spectant solam eminentiam
Romani Pontificis, in cuius gratiam confictæ vi-
dentur, cum incredibile fit, prætenso eorum
Auctores in materia & stylo tam perfecte con-
spirasse. 3. Laudant S. Scripturam juxta textum
Vulgatae Damaso posteriorem. 4. Usque ad finem
Sæculi stavi ita latuerunt, ut a nullo citatæ fue-
rint, quod vix fieri potuisset. 5. Non attingunt
negotia ætati illi propria. Non tamen omnes
epistolæ decretales Siricio antiquiores sunt suppo-
fititiæ: sic genuinæ sunt, quæ ab antiquis Patri-
bus & Scriptoribus Ecclesiasticis memorantur,
uti litteræ S. Cornelii, & Julii a S. Athanasio
citatæ: Liberii a S. Hilario relatæ: S. Damasi ad
Episcopos Illyricos, a S. Hieronymo allegatæ.
Non obstat I. Quod Nicolaus I. c. 1. d. 19. has
Decretales pro genuinis habuerit: Leo IV. decret-
alis Silvestri meminerit: Canonum Collectores
eas suis collectionibus inferuerint: & plura Con-
cilia eas citaverint. *Resp.* Nicolaus I. in genere
suum pro genuinis decretis Pontificum pugnat.
Leo non Silvestrum sed Siricium citat, uti notat
Blondellus, vel decretalem Silvestri pro genuina
habitam allegat. Compilatores posteriores ex de-
fectu crisis ab Isidoro Mercatore decepti fuerunt.
Concilia de genuinis decretalibus loquuntur, vel
si spurias laudent, non ad materiam, sed Auctores
eorum respexerunt. II. Has decretales S. Isido-
rus Hispalensis teste Hincmaro collegit. *Resp.*
Auctor earum citat Concilium Tolet. XI. Syno-
dum VI. Gregorium II. qui post S. Isidorum flo-
ruit; adeoque non ille, sed Isidorus peccator,
postea Mercator dictus eæ compilavit.

*Canones
Apostolo-
rum an-
sint ge-
nuini.*

Schol. 4. Apostolos varios sanxisse canones, dubitare vix licet. In corpore Juris Canonici collectio Canonum Apostolicorum habetur, quos a S. Clemente collectos ferunt. Inter hos nonnulli ab Apostolis revera sancti reperiuntur, uti patet ex testimonio Veterum. Sic Sæculo 2do Tertullianus ad Praxeam scribit: Canones Apostolorum esse nobis per manus traditos. Sæculo 3to S. Gregorius Thaumaturgus in ep. Can. refert, quod can. 66. de raptu sponsæ dicitur. Sæculo 4to Nicenum I. citat canonem 13tum prohibentem translationem Episcoporum. Sæculo 6to. Dionysius exiguis eos ex Græco vertit. Sæculo 7timo Cresconius 50 Canones in sua collectione refert. Sæculo 8vo Synodus VII. c. i. eorum meminit. Sæculo 9no Leo IV. in ep. ad Britanos. Interim non satis constat, quot ex illis Canonibus ab Apostolis statuti, & a quibus in scripturam redacti fuerint: uti patet ex ipsa sententiarum diversitate: Græci enim fere omnes 85 admittunt. Latini cum Dionysio exiguo solum 50 recipiebant. Collector eorum æque incertus est. Alii S. Clementem Papam: alii S. Clementem Alexandrinum: Petrus de Marca Episcopos Concilii Iconiensis assignat. Gottus putat, eos collectos esse a viris pii, qui ex praxi primorum Sæculorum eos confarcinabant. Successu tamen temporis genuinis Apostolorum Canonibus alii adjecti sunt, tum a Catholicis, uti patet ex illis canonibus, qui disciplinæ illius temporis minus congruunt, & definitiones ab Ecclesia posterioribus sæculis modo factas continent: tum ab hereticis, quia nonnulli ex illis canonibus apertos errores contra fidem continent. *Constitutiones Apostolicæ* sub nomine S. Clementis citari solitæ erroribus scatent, & sunt apocryphæ. *Canones vero Pænitentiales* sunt venerandum antiquitatis monumentum.

§. 478.

Soli subditi rationis compotes tenentur *Soli sub-legibus Ecclesiasticis.* Nam superior non diti tenet habet potestatem præcipiendi, nisi suis subditis: Ergo etiam nonnisi subditi habent obligationem obediendi: & quidem soli rationis compotes, utpote, qui sunt liberi & capaces directionis.

2. Peregrini in aliquo loco non tenentur legibus proprii territorii; quia potestas legislativa se non extendit ultra proprium territorium: Ergo etiam leges certo loco affixa nonnisi in eo loco existentes obligant. Imo peregrini per se loquendo etiam non tenentur legibus particularibus illius loci, ubi subsistunt, quia ob brevem moram jurisdictioni illius legislatoris non subjiciuntur. 1. haeres absens ff. de Judiciis. Quod tamen tunc solum tenet, si nec scandalum nec alia justa superioris constitutio adsit, & brevissima ibi mora fiat.

Coroll. Praet. 1mo. Legislator etiam Ecclesiasticus *Resolvun-*
non quidem quoad vim coactivam, ita ut pœtur *casus.*
nam incurrat, bene vero quoad vim directivam,
& indirecťe ex decentia naturali obligatur propriis
legibus, quia turpis est omnis pars suo toti dis-
conveniens, hinc juxta multos secluso etiam
scandalо infringens propriam legem in materia
gravi mortaliter peccat, licet alii eum absente
scandalо solum venialiter peccare velint. 2do.
Ebrii legibus Ecclesiæ sunt subjecti, licet per ac-
cidens in ebrietate non peccent, eas transgre-
diendo; nisi ebrietas deliberata cum aliqua prævi-
fione violandi præcepti fuerit. Peccant tamen
illi, qui ad ejus transgressionem ebrium alliciunt,

quod idem dicendum de amentibus ad tempus.

3to. Infantes, & perpetuo amentes nullis legibus humanis obligantur: hinc possunt illis carnes præberi diebus prohibitis, non tamen injungi opera servilia diebus festis, quia injungens censetur per eos velut instrumentum laborare: nec licet eos ad iram provocare, ut blasphemus, alios verberent &c quia haec sunt intrinsece mala, & principali agenti libero tribuuntur.

4to. Pueri cum orationis usum adepti sunt quod communiter circa septennium contingit; non solum naturalibus, & Divinis, sed etiam Ecclesiasticis, & humanis legibus obligantur, si earum materia puerili ætati sit consentanea; hinc excusantur a lege jejunii, & Communionis.

5to. Probabilius est, quod incola civitatis, ubi est dies festus, si mane egressurus & perventurus sit ad oppidum, ubi festum non celebratur, ideoque opera servilia ibi licite exercere potest, nihilominus obligatus sit ad Missam audiendam, antequam egrediatur, quia haec videtur esse mens Ecclesiæ, & praxis timoratorum.

6to. Mane discessurus e loco, ubi non est jejunium, potest ibi vesci carnibus, & domum redux, ubi servatur jejunium, iterum quidem comedere potest, sed a carnibus abstinere debet, quia hoc præceptum adhuc observare potest: attamen ritum illius loci ordinarie quis sequi debet, in quo majori parte diei degit.

7timo Siquis ideo exiret e loco proprio, ut se a lege v. g. jejunii eximeret, putant quidem aliqui eum a peccato excusari, quia utitur jure suo; sed alii censent, eum graviter peccare ob fraudem & dolum.

8vo. Peregrinus quidem per se non tenetur particularibus legibus loci, ubi subsistit: tenetur tamen saepe tum ratione scandali; tum iis legibus, quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, ubi moratur, v. g. ne certa arma inferantur &c. hoc enim exigit bonum commune.

9no. Peregrini legibus communibus Ecclesiæ tenentur, in omni loco, ubi vigent; imo si ex

si ex speciali privilegio in proprio domicilio non obser�arentur, v. g. in quadragesima dispensare-tur, peregrinus extra proprium domicilium in loco, ubi non est dispensatum, existens, privile-gio dispensationis non gauderet, quia iex quadra-gesimæ est communis, & privilegium illud est lo-cale, non vero personale. Dicta de peregrinis etiam de Vagis tenent. *10mo.* Ut vero aliquis loci alicujus incola dicatur, sufficit, ut per me-dium annum in eo commoretur, vel etiam bre-viori tempore, cum certo tamen manendi propo-sito ad expedienda negotia ibi domicilium figat. *11mo.* Peregrini gaudent privilegiis & consuetu-dinibus favorabilibus locorum, per quæ tran-seunt: sic Germanus transiens per Belgum die-bus Sabbati a Festo Nativitatis Christi, usque ad Purificationem, carnes licite comedere potest. *12mo.* Si leges certum tempus non determinent, impleri debent, quamprimum commode fieri po-test; si determinent, tempus accipiendum est de momento in momentum, non mathematice, sed Ecclesiastice secundum Calendaria approbata, & horologia rite ordinata. *13to.* Catechumeni & infideles non subduntur legibus Ecclesiæ, cui non subsunt; bene vero hæretici.

§. 479.

Ut Lex Ecclesiæ impleatur, debet opus *Requisita* præceptum fieri scienter, & voluntarie, actus *ad obser-vationem legis.* enim humanus sine cognitione, & voluntate non fit, (§. 419.) quem tamen lex præcipit. Non tamen necessario debet fieri ex Charita-te, nam hæc propositio 16. Baji damnata est: *Non est vera Legis obedientia, quæ fit sine Cha-ritate:* licet, ut impletio præcepti sit meri-toria, Charitas requiratur. (§. 385.) Qui vero debito modo opus præceptum ponit, satis-

satisfacit, et si nollet satisfacere, nisi ipsa obedientia præcipiatur; quia ordinarie voluntas satisfaciendi non præcipitur. Denique uno actu diversa præcepta impleri possunt, nisi aliud ex mente præcipientis colligatur.

Resolvuntur casus. Coroll. Præceptum. Qui in die præcepto jejunat ex vanatu casus.

gloria, vel ut gulam piscibus oblectet, præcepto jejunii satisfacit, licet contra legem temperantiae peccet. 2do. Qui die festo Missam reverenter audit, vel Breviarium attente recitat, diei festi immemor, vel nolens satisfacere, vel volens repetere Breviarium, satisfecit, quia præstítit id, quod præcipit Ecclesia: ex conscientia tamen erronea non repetendo vel ratione contemptus aut inobedientiae peccare potest. 3to. Qui debet alteri 100, non satisfacit, si liberaliter ei donet 200 florenos: & qui ex voto tenetur recitare rosarium, non satisfacit, si recitet, animo non implendi: quia haec obligationes oriuntur ex animo promittentis, qui sicuti libere se obligavit, ita in debito libere permanere potest: secus foret, si quis immemor, rosarium se vovisse, illud oret, vel promissum impleat, ubi obligationem solvit. 4to. Qui omnino violenter v. g. sacro interest, vi in templo detentus, præcepto non satisfacit, quia actum humanum non ponit: si vero ex metu poenae in templo sacrum audiret, non auditurus, si poena non infligeretur, præcepto satisfacit, licet perversa sua voluntate peccet, quia metus non tollit voluntarium. (§. 425.) 5to. Non satisfacit, qui die festo audit sacrum, ad quod ex poenitentia obligatur, nisi confessarius aliud exprimeret; si vero singulis diebus sacrum audiendum impositum foret, ex benigna Confessarii interpretatione die festo unicum audire sufficeret. Si obligatus ad rosarium sub duplicti titulo, recitando non determinet, cui velit satisfacere, videtur utrique ex parte satisfecisse.

§. 480.

Ignorantia invincibilis antecedens, & Ignorantia concomitans, tam juris, quam facti. (§. 428. *tia invincibilis excusat a lege.*) excusat a culpa violentem legem Ecclesiasticam; quia tunc transgressio illi non est voluntaria: (§. 429.) non vero ignorantia vincibilis, quia tunc transgressio est saltem indirecte voluntaria. (l. c. n. 3.) Item nullus *metus* excusat ab observatione legis naturalis, in iis, quae intrinsece mala sunt: bene vero in præceptis Ecclesiasticis. (§. 425. cum Schol. & Coroll.)

§. 481.

Impotentia physica, & moralis implendi *Item Impræceptum*, ab ejus observatione excusat; *potentia*. quia ad impossibile nemo tenetur.

Coroll. Pract. 1mo. Licet febricitans absolute possit *Resolvuntur causas*. audire sacrum, quia tamen sine evidenti valetudine incommodo templum adire nequit, ob moralē impotentiam ab hoc præcepto excusat: Impotentia vero moralis prudentis judicio determinanda est. *2do.* Si præceptum sit de re divisibili, quae commode dividi solet, tunc qui non potest servare totum, tenetur ad partem, quam implere potest; si hæc sit notabilis, & certum sit, eam observari posse, quia sic adhuc salvatur ratio legis. *3to.* Si vero lex sit circa rem indivisibilēm, tunc qui non potest servare totum, non tenetur ad partem, quia non salvatur ratio legis. An vero in parte salvetur ratio legis, colligi potest, tum ex materia, fine & ratione legis; tum ex intentione legislatoris: tum ex communi usu, & judicio prudentum. *4to.* Qui in re præcepta nequit observare accidentale, tenetur observare principale, si possit, quia principale non trahitur ab

ab accessorio. Hinc qui die festo venit post offertorium ad Missam in suo loco unicam, teneatur reliquas partes Missæ substanciales audire. Qui vero prævidet, quod post Præfationem debeat discedere, non peccat totam anteriorem partem omittendo, quia destruetio principali destruitur accessoriū. 5to. Non peccat, qui ponit impedimentum penitus liberans ab obligatione præcepti, vel non aufert, licet possit, vel non prævenit implendo legem, alias enim peccaret, qui ex justa causa petit dispensationem. Peccat vero qui tunc ponit impedimentum mere excusans, quando lex vel actu jam urget, vel obligatio moraliter jam existit. Hinc exiens hora 11. noctis ad vendandum, prævidens, se non posse altero die audire sacram præceptum, vel projiciens Breviarium, ne cogatur illud recitare, peccat non implendo præceptum, quia, qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media proxime necessaria, & impedimenta per se impudentia tollenda. Ille autem non peccat contra legem, qui uno altero die, antequam urgeat lex humana, se reddit impotentem ad eam observandam, modo non ex directa intentione violandi legem impotentia procuretur, vel impedimentum ponatur. Præcepta tamen naturalia etiam ad hoc obligant, ne aliquot diebus ante obligationem impedimentum ponatur, unde miles peccat, qui die lunæ omnem pecuniam dilapidat, prævidens, se reliquis diebus ex raptu vieturum. Porro quandonam lex humana obliget ad non ponendum impedimentum pridie instantis executionis, desumendum ex communi usu fidelium, & judicio timoratorum prudentum. 6to. Non licet agere in fraudem legis: ille autem sic agit, qui vel ponit impedimentum mere excusans ab observatione legis actu saltem moraliter existentis: vel tale impedimentum ante legem actu urgentem ponit ea intentione, ut a lege postea actu obligante se eximat. Econtra in fraudem legis non agit, qui ponit impedimentum omnino libe-

liberans ab obligatione, si illud ponere non prohibetur. *7timo.* Qui ex observatione legis periculum sibi imminens prudenter prævidet, in casibus frequenter contingentibus, v. g. in esu carnis uno, alterove die, in auditione Missæ &c. per se loquendo dispensatione non indiget, quia necessitas excusat: in casibus vero gravioribus & rarioribus dispensatione opus est: imo semper tuus est, etiam in aliis recurrere ad Parochum, vel Confessarium pro declaratione. Si dubium sit, an casus comprehendatur sub lege, recurrentum est ad superiorem: si fieri nequeat, servanda est lex, quæ manet in possessione.

§. 482.

Lex directe cessat obligare i. respectu *Lex cessat omnium*, quando mutatur; vel tollitur per *Abrogationem*, *Derogationem*, vel *Irritationem*, nem. Quippe lex pendet a voluntate superioris. (§. 452.) Sed hæc cessat per *Abrogationem*, *Derogationem*, *Irritationem*, *nem.* causa a legislatore, vel ejus successore cassatur: vel per *Derogationem*, quando legislator unum, vel alterum articulum legis mutat: vel per *Irritationem*, quando lex ab inferiori magistratu lata authoritate superioris rescinditur, & irrita declaratur.

2. Cessat lex cessante respectu omnium *Item causa totali legis.* Cessante enim causa cessat *sante fine effectus:* & lex debet esse rationabilis, *qua-* *totali.* *lis non est,* si finis cesset.

Coroll. Praet. 1mo. Posterior constitutio derogat, *Resolvuntur* vel abrogat priorem, quatenus ei contraria est, *tur causa* licet nulla verbis expressis illius mentio fiat. c. 1. de constit. in 6. 2do. Si partialis tantum causa, vel finis legis cesset, fieri potest, ut altera causa vel

vel finis perseveret, qui sufficiens fit ad conservandam ejus obligationem. *3tio* Cessante causa motiva legis in aliquo homine particulari, non ideo ejus obligatio in eo definit, quia prævalet bonum commune: sic si lex data sit, ne arma ferantur ob ecclses: non potest civis, licet ab omni pugna alienus, ea deferre.

§. 483.

Item per dispensationem. Legis obligatio cessat per legitimam Dispensationem, quam dare potest ipse Legislator in suis legibus, ejus successor, & qui hanc facultatem habet delegaram vel a jure, vel a consuetudine, vel a superiore. *Dispensatio* est legis relaxatio publica autoritate facta: seu exemptio a legis obligatione in aliquo casu particulari, ubi lex alioquin obligaret: Ergo si legitime fiat, a lege deobligat.

Dispensatio quotuplicata. *Schol.* Dispensatio alia est *expressa*, signis expressa: alia *tacita*, ex facto superioris colligenda, v. g. si Episcopus sciens ordinet irregularem, cum quo dispensare potest. Ut dispensatio sit legitima adeoque valida, requiritur 1. ut fiat ab eo, qui habet legitimam potestatem. 2. Ut fiat circa subditum, vel quasi subditum. 3. Ut adsit rationabilis causa dispensandi. Ne sit *obreptitia*, qualis est, si in petitione falsa causa ceu principale motivum exprimatur, qua cognita non fuisset data dispensatio. Nec sit *subreptitia*, quando tacetur veritas necessario exprimenda de jure vel stylo curiae, præsertim si fraudulenter fiat.

Resolvuntur causas. *Coroll. 1mo.* Papa dispensare potest in omni jure Ecclesiastico universalis, & particulari, & in canonibus Apostolicis, quos Apostoli tanquam Ecclesiæ prælides condiderunt, v. g. in Jejunio Quadragesimali: non vero in iis, quos a Christo Auctore

Auctore acceptos Ecclesiæ tradiderunt, v. g. de Baptismo parvolorum. *2do.* Episcopus ordinarie in legibus Pontificiis dispensare nequit, nec in decretis Conciliorum generalium, quia inferior non dispensat in lege superioris, exceptis 1. casibus a jure concessis. *3.* Quando est causa magnæ necessitatis, vel evidens utilitas de novo emergens, vel periculum est in mora, nec facile ad Papam recurri potest. *4.* In casibus frequenter occurrentibus v. g. jejuniiis, observatione festorum &c. *5.* In materia levi. *6.* In dubio, an casus egeat dispensatione. Quodsi vero inferior in lege superioris sine causa dispenset, irrita est dispensatio. *3to.* Si inferior justam causam non agnoscit, & temere cum culpa etiam gravi dispensat, si tamen revera justa causa suberat, valida est dispensatio: si probabiliter putet, justam causam subesse, licet errer, valide dispensat, ob præsumptam voluntatem superioris. Si subditus bona fide dispensationem petat, allatis rationibus superioris examini relictis, obtenta dispensatione in conscientia securus est, usque dum veritas apparet: in foro vero externo, si superior proprio motu dispenset, causa justa præsumitur, secus si ad instantiam petentis. *4to.* Si superior in propria lege sine justa causa dispenset, valet dispensatio, sed superior abutens jure suo peccat. Et juxta Ill. Godeau dispensatus sine peccato contra legem naturæ non conformando se communitati, ea dispensatione utens delinquit. *5to.* Si tempore dispensationis causa dispensandi adfuit, non vero quando a commissario executioni mandanda est, nequit eam Commissarius exequi. *6to.* Superior loci potest dispensare cum vagis & peregrinis in illis legibus communibus, in quibus potest cum suis subditis, non vero in votis, & aliis singularris impeditimentis, ad quæ major subiectio requiritur. *7timo.* Si motivum falsum allatum habeat

beat se tantum ut causa impulsiva, sine qua nihilominus data fuisset dispensatio, licet difficilior: vel si quid taceatur, quod non pertinet directe, & intrinsece ad materiam concessionis, nec de jure, vel stylo curiae exprimendum est, valet dispensatio. Secus vero si talis dispensatio per subscriptionem vel obreptionem impetrata fuerit. Vid. I. J. E. §. 132. tom. I.

§. 484.

Interpretatio Legis est genuina ejus explicatio juxta eam significationem, quam legislator intendit. *Epikia* vero est æqua & rationabilis interpretatio, quod lex in aliquo particulari casu non obliget, licet verbis universalibus a legislatore dictata sit.

Quotuplex.

Schol. Interpretatio alia est *Authentica*, cui necessario obediri debet: hæc vel est *legalis*, qua per expressam legem a legislatore, vel ejus superiore aut successore sensus legis latæ explanatur: vel *usualis*, qua ex usu & consuetudine sensus legis colligitur. Alia est *dottinalis*, quam faciunt *Judices* & *Doctores*, quæ probabilitatem facit, nisi omnes consentiant, hæc rursus vel est *simplex*, verba legis in vera significatione, prout jacent: vel *Modificata*, verba legis secundum id, quod implicitè continent: vel *Extensiva*, verba legis ad novas res & personas extendendo: vel *Restriktiva*, verba ad certas res, & personas restringendo explicans.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. imo.* In interpretatione legis præceptivæ, vel prohibitiæ debet 1. servari proprietas verborum secundum usum communem. 2. Lex favorabilis extendi potest ad proprietatem verborum etiam in sensu civili v. g. sub nomine filiorum etiam adoptivi intelligi possunt. In interpretatione vero legis odiosæ vel pœnalis, sem-

per accipi debet, quod minus est. Consuetudo vero est optima Legum interpres. 3to. *Epikia* solum locum habet in legibus obligantibus, non vero in infirmantibus, nisi de voluntate superioris constet, nam leges infirmantes formam substantialem actui praescribunt. 3to. Tunc quilibet per epikiam legem interpretari potest, quando manifestum est, casum particularem ex aequitate a lege generali excipi; quod colligitur 1. Si lex sine violatione gravioris legis observari non possit, ubi minor lex majori cedere debet, v. g. auditio sacri ministerio infirmi. 2. Si legis observatio a majori bono virtutis prohibeat: v. g. recitatio horarum ab administratione Sacramentorum moribundo. 3. Si observatio legis humanæ in casu particulari nimis difficilis foret, & constaret, legislatorem noluisse tam severe obligare. In dubio an lex in casu particulari per epikiam ceflet, ad superiorem recurrentum est.

§. 485.

Privilegium est lex privata in favorem aliquius data a legitimo superiore. Solus igitur superior legem condens *privilegium* dare *quid.* potest.

Schol. *Privilegium* aliud est *reale*, quod intuitu rei, *Quotuloci*, officii & dignitatis datur: aliud *Personale*, *plex.* quod directe in favorem personæ conceditur: aliud *mixtum* quod ita communitati conceditur, ut singuli illo uti possint.

Coroll. Præf. 1mo. *Privilegium* contra jus commune *Resolvuntur* est strictæ interpretationis, quia favor juris prætetur *casus.* ferendus est favori privato c. fane, de Privil. nisi *Privilegium* datum sit in favorem causæ publicæ, piæ vel religiosæ, vel nisi datum sit a Principe motu proprio, ubi gratia amplianda est. 2do. *Privilegia* præter jus v. g. dispensandi, absolvendi, iis concessa, quibus de jure non competunt,

petunt, late interpretari debent e. quia de Privilio beneficium cedat in præjudicium alterius, vel præbeat occasionem scandali aut litium. *3to.* Privilium motu proprio collatum ordinarie suum effectum non fortitur, antequam privilegiato innotuit: Illud vero, quod in gratiam petentis conceditur, statim suum effectum obtinet, dum superior annuit, etiam eo ignorantе, cui conceditur. *4to.* Privilium finitur elapsо tempore statuto, cessante causa finali, & conditione, sub qua conceditur. Item per renuntiationem Privilegiati; per non usum, si aliis onerosum sit, 10 annorum inter præsentes, 20 inter absentes, si occasio eo utendi adsit, si vero in nullius gravamen cedat, per non usum non amittitur, sicuti nec finitur per mortem concedentis. *5to.* Superior privilegium revocare potest, non tamen sine justa causa, si titulo oneroso vel remuneratorio datum sit. *Vid. Inst. J. E. §. 135. tom. I.*

§. 486.

*Censura
quid.
plex.*

Legislator Ecclesiasticus cum leges ferre possit (§. 470.) earum etiam executionem per Censuras urgere potest. Est autem *Censura poena Ecclesiastica, & medicinalis*, per quam homo baptizatus delinquens, & contumax privatur usu querundam bonorum spiritualium.

Schol. Censura dividitur *imo.* in Censuram, quæ est *a jure* per legem perpetuam lata in omnes subditos, qui legem transgrediuntur: & in Censuram *ab homine*, quæ per sententiam judicis temporaneam fertur ex causa particulari in particulares Personas. Discriben inter utramque est, quod censura a jure lata non expiret morte legislatoris, sicuti lata ab homine ob peccatum futurum, non vero ob præteritum, morte superioris aut ejus amotione expirat: Item quod censura a jure vel

vel homine per sententiam generalem lata, non sit reservata, nisi jus, aut mandatum hoc exprimat, secus vero censura ab homine per sententiam specialem lata. Item quod censura a jure fit generalis, ab homine fit ordinarie particularis. 2do. Censura alia est *latæ sententiæ*, quæ incurritur ipso facto, statim atque peccatum commissum est: cujus signa sunt sequentes particulæ: *Ipsø facto, ipso jure, eoipso sit excommunicatus, excommunicatur, neverit se excommunicatum &c.* Alia est *ferendæ sententiæ*, quam superior jubet infligi, seu minatur infligendam per sententiam judicis, cujus signa sunt: *Præcipimus sub pœna excommunicationis, decernimus excommunicandum, excommunicabitur.* 3to. Dividitur Censura in tres species, scilicet: *Excommunicationem, Suspensionem, & Interdittum.* c. Quærenti, de Verb. signif. de quibus in seqq.

§. 487.

Ecclesia a Christo accepit potestatem ferre *censuras* poenæ *censuras* externæ, sed spirituales. Ita constat *imo. test.* ex S. Scriptura, ubi Christus Matth. 16. ait S. Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunque ligaveris super terram; erit ligatum & in cælis.* Ubi per claves regni cælorum intelligitur potestas legislativa: (§. 470. n. 2.) deinde dicitur, si quid solutum aut ligatum fuerit in terris, fore quoque solutum & ligatum in cælis. Unde potestas S. Petro promissa non refringitur solum ad poenas externas, & temporales, quæ solum ligant in terra, & per mortem solvuntur. Idem Christus omnibus Apostolis promisit Matth. 18. v. 18. *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis.* Ubi sermonem esse de potestate

ferendi censuras, patet ex v. 15. & sqq. in quibus de correptione fraterna agitur, qua nihil proficiente, ait Christus: *dic Ecclesiæ*, id est Ecclesiæ Prælatis, non vero toti communitati, uti male explicat Lutherus: tum quia Christus jubet Ecclesiæ obedientiam præstandam a reo, quæ juxta ipsum Calvinum Prælatis Ecclesiæ solum defertur: tum quia Christus explicans Ecclesiam denotat Apostolos, & eorum successores dicens: *Quacunque alligaveritis &c.* tum quia, si nomine Ecclesiæ communitas intelligeretur, crimen occultum proximi cum ejus diffamatione propalandum foret, quod est contra jus naturæ. Denique per verba: *Quodsi Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus indicatur Ecclesiastica Excommunicatio*, qua excommunicatus sicut ethnicus a fidelium communione remotus est. 2do. patet ex Traditione. Sic Apostolus hanc potestatem agnoscit. 1. Cor. 4. v. 21. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & Spiritu mansuetudinis?* Et 2. Cor. 13. *hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi.* Eadem potestate usus est. 1. Cor. 5. erga incestuum: *Jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est . . . cum virtute D. N. Jesu Christi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis.* Et 1. Tim. 1. v. 20. *Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ.* Ubi poena etiam interna denotatur: tradere enim aliquem Satanæ, est eum communibus spiritualibus fidelium bonis privare, imo, uti nonnulli

nulli antiqui explicant, etiam corpus vexandum Satanæ relinquere. Tertullianus Apol. c. 39. Censuræ Divinæ meminit. S. Cyprianus ep. 62. eam spiritualem gladium vocat. S. Chrysostomus hom. 4. in ep. Hebr. vinculum Ecclesiasticum appellat.) Et S. Augustinus l. de corrept. & grat. c. 15. ait: *Pastoralis necessitas habet, ne per plures serpent dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam.* Quod item historiæ omnium Ecclesiæ sæculorum demonstrant. 3tio. Ad ordinatum Ecclesiæ regimen spectat, ut superiores pœnis ad observantiam legum refractarios cogant, ut saltem timore pœnarum in officio contineantur, quod in qualibet bene ordinata societate observamus: cum ergo hoc Censuræ præstent, nemo prudens potestatem, eas ferendi, Ecclesiæ denegare poterit.

Schol. Protestantes concedunt quidem, transgressores legum a tota Ecclesia seu communitate pro bono communi statutarum, recte juribus societatis privari, vel ab Ecclesia, vel ab Episcopo consentiente, & per eum jura sua exercente Ecclesia: sed hanc excommunicationem esse tantum pœnam externam, nec privare hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus. Ita docuit Lutherus art. 18. Item Quesnelli prop. 90. damnata in Matth. 18. v. 17. ait, neminem posse excommunicari, nisi de consensu totius populi: & inter ejus patronos M. Tourneux, *l'année Chrétien pour la fête de S. Apollinaire* docet, non esse in Ecclesia absolutam Authoritatem leges & censuras ferendi, sed totum ejus ministerium esse mansuetudinis, humilitatis & Charitatis. Quippe I. Christus nullam Ecclesiæ dedit potestatem, quæ sit in destructionem, qualis est potestas ferendi

censuras, per quam fidelibus subtrahuntur bona spiritualia. *Resp.* Subtrahuntur quidem bona spiritualia, sed tantum ad tempus, ut Spiritus salvus sit, non autem ad perpetuum exterminium, sed ut peccator resipiscat. II. S. Chrysostomus serm. de anath. ait: *Aut anathematizas viventem, aut mortuum: si mortuum, impie agis, quia jam sub jure humano non existit: sed domino suo stat, vel cadit: si vivum, impie etiam agis, nam eum, qui ad bonum converti potest, abscondis.* *Resp.* S. D. abusum anathematis improbat, & priyatos objurgat, qui ex odio inimicis suis crebro anathema dicebant. Carpit etiam Episcopos, qui peccantes impatienter ferebant, eosque sine spe veniae a corpore Christi præcidebant, cum tamen de eorum emendatione bene sperandum foret.

§. 488.

Omnis Prælatus Ecclesiasticus censuras ferre potest. Omnis & solus Prælatus Ecclesiasticus in foro externo jurisdictionem habens jure ordinario in subditos contumaces censuram ferre potest. Ita statuitur in c. Ecclesiarum de offic. ordin. cuius ratio est, quia solus ille leges etiam ferre potest. Potestatem tamen hanc cuivis Clerico privilegiis clericalibus gaudenti delegare potest: c. Præterea. de offic. Deleg.

Resolvuntur casus. Coroll. Praff. 1mo. Potestatem ferendi censuras ordinariam habet Papa respectu omnium fidelium in tota Ecclesia. Archiepiscopi in sua diœcesi, non vero respectu subditorum suorum suffraganeorum nisi tempore visitationis, & Episcopi etiam tantum electi & confirmati, licet nondum consecrati, quia est jurisdictionis c. Venerabilibus de sent. Excom. in 6. 2do. Item hanc potestatem habent Legati a latere in tota Provincia suæ legationis c. Legatis de off. Leg. in 6. Vicarius generalis Archie-

Archiepiscopi vel Episcopi. c. licet de off. Vicar. Cardinales in Ecclesiis propriis suorum titulorum c. un. de major. in 6. Prælati omnes Regulares, Abbates, Generales, Provinciales. Præpositi, Rectores, Priors Conventuales, Guardiani. c. cum in Ecclesiis de Major. Concilia generalia, Provincialia & Dioecesana c. grave nimis. de Præb. Capitulum sede vacante, five Vicarius capitularis c. un. de Major. in 6. 3to. Parochi non possunt ferre censuras in suos Parochianos, quia non habent jurisdictionem in foro externo. Nec Fæminæ etiam Abbatilæ, quæ jure Divino hujus potestatis sunt incapaces, unde nec Papa eam illis præbere potest. 4to. Ut quis ferre possit censuras, debet esse baptizatus: habere saltem primam Tonsuram. c. Ecclesia. de Constat. licet ex commissione & dispensatione Papæ laicus etiam hoc possit. Clericus tamen conjugatus licet habitum Clericalem gerat, & certæ Ecclesiæ addictus fit, censuras ferre nequit, c. un. de Cler. conjug. Item ferens censuras debet esse compos rationis, & habere intentionem ligandi. c. cum voluntate. de sent. Excom. ac habere jurisdictionem quoad usum expeditam, nec debet esse excommunicatus, hæreticus, suspensus &c. publice denuntiatus, c. exceptionem. De Except. si enim occulte solum fuerit, valet censura ab eo lata, licet eam ferendo mortaliter peccet. Extrav. Martini V. *Ad evitanda.* Valet etiam censura gravi metu a judice extorta, quia sit voluntarie. (§. 425.) 5to. Facultas ferendi censuram tantum homini baptizato Clerico ordinarie delegatur.

§. 489.

Censuris ligari possunt omnes & soli homines 1. *Baptizati* i Cor. 5. Quid enim mihi sum cende iis, qui foris sunt, judicare. c. gaudemus. suræ. de Divort. 2. *Viatores* c. Ex verbis. cauf. 24.

q. 2. nam mortui nec ratione corporis sunt capaces censuræ, quod inanimatum est: nec ratione animæ, quæ vel est in cœlo, aut Purgatorio, & sic est amica Dei, nullam habens contumaciam, quæ censuram mereatur: vel est in inferno, & sic non est capax emendationis, nec poenæ medicinalis. 3. *Rationis & doli capaces*, quia alias non possent delinquer. 4. *Qui in Ecclesia superiorem habent*, quia par in parem, aut superiorem non habet imperium.

Solvuntur Schol. Dicis I. c. *sane*. casus. 24. q. 2. dicitur, hæreticos post mortem esse anathematizandos: & c. neque. d. 88. refertur, S. Cyprianum quandam post mortem anathematizasse. *Resp.* Excommunicatio mortuorum est improprie & indirecte talis, scilicet impediendo vivos subditos, ne cum mortuis communicent, suffragia pro illis offerendo, & sic jurisdictione directe exercetur circa vivos subditos, quæ indirecte quoad effectum extenditur ad mortuos. II. Excommunicatus ante absolutionem moriens, manet excommunicatus, & mortui ab excommunicatione absolvvi possunt

c. *a nobis*. de sent. Excom. Ergo mortui excommunicari possunt. *Resp.* Juxta nonnullos talis non manet excommunicatus, quia per mortem extrahitur a jurisdictione Ecclesiæ, unde indirecta solum absolvitur, auferendo a vivis prohibitio- nem, eum humandi in loco sacro &c. In sententia vero eorum, qui tenent, eum manere excommunicatum, non tenet consequentia, quia plus requiritur, ut aliquis excommunicetur, scilicet actualis subjectio, quæ tamen non requiri- tur, ut maneat excommunicatus.

Resolvuntur casus. Coroll. *Praet.* 1mo. Pagani, Judæi, Catechumeni, non sunt capaces censuræ, bene vero hæretici, & Schismatici. 2do. Si homo nondum completo cri-

crimine vel conditione, sub qua censura lata est, moriatur, & postea crimen, vel conditio impleatur, a mortuo censura non incurrit. *3to.* Infantes, & furiosi incapaces sunt censuræ. Si quis tamen contumaciter incepit, sed nondum consummato crimine in furorem labatur, quo durante crimen a mandatorio perficitur, furiosus censuram juris incurrit; quia est subiectus Ecclesiæ: a judece tamen excommunicari non debet, maxime si amentia perpetua esse judicetur; quia penæ medicinalis incapax est. Impuberis doli capaces, censuram juris incurrere possunt. *c. 1.* de sent. Excom. *4to.* Summus Pontifex censura ligari nequit, quia in terra superiorem non habet. *5to.* Si quis extra suam dicecesin v. g. furetur, non est excommunicatus, licet furtum in sua dicecesi sub excommunicatione sit prohibitum; quia extra territorium jus dicenti non paretur impune. Advenæ vero & Peregrini ligari possunt censuris a jure, vel statuto communi latis, quia ratione delicti forum sortiuntur, & sunt subditi. Item Episcopus extra propriam dicecesin existens subditum suum ligare nequit, quia ibi jurisdictionem exercere non potest. *6to.* Ligatus una censura, altera etiam ejusdem vel diversæ rationis ligari potest, quia sub multiplici titulo communione privari potest.

§. 490.

Censuræ Ecclesiasticæ regulariter non in- *Delictum* fliguntur, nisi cb peccatum *1.* *Externum* *c. quale esse* Tua nos. de Simon. *2.* *Mortale consumma-* *debeat* *tum*, & in genere suo completum: *juxta* *pro cen-* Trid. sess. 25. cap. 3. de ref. cuius rationem *sura.* dat Benedictus XIV. 1. 7. de Syn. c. 44. quia pena est commensuranda culpæ, & pro modo culpæ imponenda. *3.* *Et conjunctum* *cum contumacia:* *juxta* illud Christi Matth. 18. *Si*

Si Ecclesiam non audierit, id est, obediens ei non fuerit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Idem statuitur in c. ex parte, de verb. signif. & c. i. de sent. Excom. in 6.

Resolvuntur causas. Coroll. Praef. 1mo. Ad censuram non requiritur inobedientia directa, & contemptus formalis, sed sufficit inobedientia generalis, & contemptus interpretatus. 2do. Censura nunquam infligenda est ob peccatum præteritum, quod nullam præsentem conrumaciam conjunctam habet. 3to. Censura nunquam infligenda est nisi præcedente motione, & comminatione c. *Sacro.* de sent. Excom. sine qua injusta est, & irrita. Hæc canonica monitio tria esse debet, interposito duorum, vel trium dièrum spatio; potest tamen etiam unica monitio fieri præfixo temporis spatio pro tria sufficiente: imo urgente necessitate judex statim monere, & contumacem excommunicare potest. Item hæc monitio personaliter fieri debet, nisi reus malitiose latitet, ubi citatio in loco publico affigatur, ut eam scire possit, et si contumax non compareat, absens excommunicari potest. c. *quoniam frequenter.* Ut lite pend. Hæc monitio solum requiritur pro censura ab homine infligenda, nam in censura latæ sententiae ipsa lex admonet, quam transgrediens merito contumax censetur. c. *Reprehensibilis.* de Appellat. Nihilominus licet quis ipso facto censuram contraxerit, si tamen a judice declarandus & denunciandus sit, prius citari, & copia defensionis illi fieri debet: Clement. *Pastoralis.* de re judic. Vid. meas Inst. I. E. tom. 3. §. 1297.

§. 491.

Causæ a censura excusantes.

Causæ ab incurris censuris excusantes sunt 1. *Ignorantia* tum juris, tum facti invincibilis: c. 2. de Constit. in 6. quia tunc non adest contumacia ad censuram requisita.

(§. 490.)

(§. 490.) 2. *Impotentia physica*, vel moralis implendi præceptum; quia tunc nulla adest culpa. (§. 481.) 3. *Appellatio* legitime interposita ad superiorem a comminatione censuræ indicæ per inferiorem, antequam illa incurritur. c. *Si a judice*, de appell. in 6. 4. *Voluntas & remissio censuræ* ab eo facta, in cuius favorem lata est. 5. Non obligat censura invalida vel ex defectu jurisdictionis fermentis censuram, vel ex defectu non observatarum formalitatum essentialium. 6. Si feratur in personam omnino innocentem (§. 490.)

Coroll. Praef. 1mo. Ignorantia concomitans (§. 428. *Resolvuntur casus*. Schol.) excusat a censura, quæ non fertur propter pravam internam dispositionem. Et licet aliquis sciat, opus esse prohibitum a lege, si tamen nesciat censuram annexam, eam non incurrit c. 2. de const. in 6. 2do. Qui ex gravi metu mortis legem transgreditur, licet a peccato in lege naturali non excusetur (§. 425.) excusatur tamen a censura, quia non censetur contumax, nec leges Ecclesiæ cum tanta severitate obligant. 3to. Si una ex trinis monitionibus omittatur, censura sine scripto, sine causa expressa feratur; injusta quidem est, sed non invalida, quia hæ sunt formalitates accidentales 4to. Censura non ligat innocentem c. 1. de sent. & re jud. in 6. Nihilominus talis innocens, licet coram Deo non sit ligatus, tenetur tamen coram illis, qui censuram norunt, & innocentiam nesciunt, abstinere ab usu bonorum spiritualium, donec vel absolvatur, vel innocentiam probet, alias peccaret peccato scandali, & censeretur contumax; non tamen incurriteret poenas contra eos latas, qui violant censuras, si in sacris ministraret. 5to. Qui dubitat, an censuram incurrit, optime facit, si abfolu-

solutionem sub conditione petat, abstinendo interim a sacris, quantum sine scandalo, & propria infamia fieri potest. Si vero sit dubium juris, vel facti, & absit scandalum, dubitans nec in foro in- nec externo se ut censura innodatum gerere debet, quia in dubio melior est conditio possidentis.

§. 492.

Censura quomodo tollatur. Censura tollitur 1. per *absolutionem* legiti-
mi judicis. 2. a Censura ab homine lata per
sententiam particularem absolvere potest, qui
eam tulit, quia ejusdem est, solvere & ligare: *Eius superior*, qui plenam jurisdictionem
in subditos habet: *Eius successor*: c. un. de
Major. in 6. *Judex appellationis*, ad quem
causa devoluta fuit. 3. a Censura juris vel
sententiæ generalis, quam Auctor sibi reser-
vavit, solus ille, ejus superior, successor,
vel delegatus ab eo absolvere potest. c. *nuper*.
& c. *Sacro*. de sent. Excom.. 4. a Censuris
vero non reservatis omnis Sacerdos legitime
approbatus absolvere potest. c. *nuper*. de sent.
Excom.

Resolvruntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Censura non solvitur per solam
cessationem contumaciæ, aut satisfactionem, uti
patet ex prop. 44. ab Alexandro VII. damnata.
Nec tollitur per mortem ferentis, quia transit in
rem judicatam, nec per mortem ejus, in quem
lata fuit; quia sepultura & suffragiis Ecclesiæ pri-
vari potest. 2do. Si jurisdictione in superiore per
depositionem, excommunicationem, vel suspen-
sionem, vel in delegato finito tempore delegatio-
nis extincta sit, a censura absolvere non potest.
3tio. Provincialis censuratos a Priore vel Guar-
diano: Archiepiscopus excommunicatos ab Epi-
scopo, si causa per appellationem ad eum devo-
luta

Iuta fit, vel si ex jure Episcopi dicecfin visitet, absolvere potest. Episcopus vero Regulares a proprio Prælato excommunicatos ex causa ad regularem disciplinam spectante absolvere nequit, quia correctio Monachi primo ad Abbatem spectat. Glos. in c. *quanto de off. Ordin.* licet Regulares non exempti ab injusta sententia Prælati ad Episcopum appellare possint. c. *ad nostram.* de Appellat. 4to. Subditus Episcopi ratione domicilii vel delicti ab eo excommunicatus, et si alibi domicilium figat, aut Religionem ingrediatur, ab altero Episcopo absolvi nequit, quia præventus a judice forum ejus in ea causa declinare nequit. c. *proposuisti.* de foro cōmpet. 5to. In articulo mortis quilibet Sacerdos a censuris etiam reservatis absolvere potest, ita tamen, ut periculo amoto absolutus sub pena reincidentiæ in censuram adire debeat superiorem ad excipiendum ejus mandatum. c. *Eos qui.* de sent. Excom. in 6. 6to. Qui in foro conscientiæ per Jubilæum vel Privilegium ab excommunicatione notoria absolutus fuit, in facie Ecclesiæ abstinere adhuc a Sacris debet, quamdiu de legitima ejus absolutione non constat; unde si publice celebrare præsumat, ut irregularis puniri potest. Si vero censura occulta fuerit, absolutus in foro conscientiæ non prohibetur publice celebrare. 7timo. Absolutio a censuris variis modis fieri potest: 1. Simpliciter, scilicet: *Absolvo te a vinculo excommunicationis,* quam incurristi ob talem causam N. N. 2. Ad cautelam sub conditione. 3. Ad reincidentiam ad certum effectum, v. g. ut collatio beneficii valeat. Ordinarie in absolutione debet exprimi censura in genere, vel specie: & absens etiam per nuntium vel epistolam absolvi potest. Denique in absolutione observandæ sunt solennitates a jure præscriptæ, ut licita sit, si publica fuerit: c. *a nobis.* de sent. Excom. scilicet flagellatio cum precibus in rituali præscriptis. Vid. cit. Inst. J. E. t. 3. §. 1299.

§. 493.

*Excom-
municatio* furas in specie, quarum prima est *Excommu-
nicatio*, quæ est Censura Ecclesiastica privans
hominem baptizatum externa communione,
seu usu & participatione bonorum spiritua-
lium fidelibus communium, & ex voluntate
ac dispensatione Ecclesiæ pendentium sive ex
toto, sive ex parte.

*Quotu-
plex.* *Schol.* Excommunicatio alia est *major*, quæ ex toto
privat hominem communione fidelium, & parti-
cipatione tam activa, quam passiva Sacramen-
torum, ut ita Sacraenta nec administrare, nec re-
cipere possit. Hujus tres species olim fuerunt:
Prima erat *Excommunicatio simpliciter*. Secunda,
Anathema: Tertia *Maranatha*. Excommunicatio & Anathema in eo differunt, quod illa solis
verbis proferatur, hoc vero cum pluribus cære-
moniis: Maranatha vero Anathemati hoc adde-
bat, quod excommunicatus folius Dei judicio re-
lictus, ab Ecclesiæ communione separatus jube-
retur permanere usque ad diem judicii. Alia est
Excommunicatio minor, quæ privat tantum parti-
cipatione passiva, seu receptione Sacramentorum.
Rursus Excommunicatio alia est *latae*, alia *feren-
dæ sententiæ*. (§. 486. Schol.) Excommunicatio-
nis sententia subinde cum aliqua solennitate fertur:
juxta c. *debent. caus. II. q. 3.* debent duodecim
sacerdotes Episcopum circumstare, & lucernas ar-
dentes in manibus tenere, quas in conclusione
anathematis projiciunt in terram, & conculcant
pedibus: deinde epistola per parochias mittitur
continens excommunicati nomen, & excommu-
nicationis causam: lucernæ vero projectæ ad nul-
lum usum adhiberi debent. Vid. cit. Inst. J. E.
t. 3. §. 1300.

§. 494.

§. 494.

Excommunicationes latæ sententiæ non Excom-
funt pernitiosæ nec abrogandæ. Patet hoc munica-
ex praxi antiquissima Ecclesiæ. Sic Concilia Turonense I. a. 461. Can. 8. statuit, ut ^{latæ sententiæ non} recidivus post poenitentiam a communione ^{funt per-} Ecclesiæ extraneus habeatur. Concilium Venetum a. 465. can. 3. idem statuit. Concilium Gangrense transgressoribus suorum canonum anathema dicit; in his certe excommunicationes latæ sententiæ significatur. Deinde Patres Concilii Toletani IV. a. 633. c. 75. Anathema, Maranatha in eos pronuntiant, qui adversus regnum, vel Regem conjurarent; quod idem factum est a Concilium Tolet. XIV. cap. 10. ubi sententia tribus vicibus veluti monitionis loco repetitur. Ergo Excommunicationes latæ sententiæ non sunt recenter inventæ, nec primis decem Sæculis ignoratae, adeoque earum usus in Ecclesia sine auctoritate improbari nequit.

Schol. Godsealcus Rosemundus Theologus Lovaniensis in suo Confessionali, c. 20. Excommunicationes latæ sententiæ improbat, & earum usum objectio-
nes tolli vult. Et Van Espen Jur. Ecel. p. 3. t. 1.
c. 6. affert, quod per decem Sæcula ignota fuerit excommunicationis latæ sententiæ. I. Quia in antiquis canonibus non leguntur hæc verba: sit ipso facto excommunicatus. *Resp.* Leguntur saltem æquivalenter. II. Gerson tom. 3. col. 49. ait: *expediens effet, ut omnes constitutiones sententiæ excommunicationis latæ sententiæ in jure vel flatutis contentæ, quarum usus nullus est, aut plus obest, quam prodest, expressa revocatione cassantur.*

tur. *Resp.* Gerson non improbat excommunicationes latæ sententiæ, sed sententiam declaratoriam criminis pro foro externo necessariam requirit, quæ tamen non requiritur in foro interno. Vid. S. S. Benedictum XIV. de *Syn. diœces.* l. 4. c. 44.

§. 495.

*Effectus
Excom-
municat.*

Excommunicationis sententia a solo Prælato Ecclesiastico: (§. 488.) in solos baptizatos, viatores, rationis & doli capaces, ac subditos: (§. 489.) ob peccatum externum, mortale completum, & cum contumacia conjunctum ferri potest. (§. 490.) Quæ vero cauæ ab ea incurrenda excusat, & quomodo tollatur, dictum est. (§. 491. 492.) Superest igitur, ut effectus Excommunicationis majoris exponamus. 1mus est: *Privatio Sacramentorum activa*, ita ut non possit excommunicatus Sacra menta licite administrare: c. *Si celebrat.* de Cler. excom. minist. & *passiva*, ut non possit ea licite recipere. c. *cum illorum. de sent.* Excom.

2dus est: *Privatio suffragiorum Ecclesiæ*, scilicet: sacrificii, publicarum precum, Indulgentiarum, & actionum, quæ fiunt nomine Ecclesiæ. c. *sacris. de sent.* Excom.

3tius est: *Privatio Divinorum officiorum*, ita ut non possit celebrare Divina officia, nec iis interesse. c. *Responsio. de sent.* Excom.

4tus est: *Inabilitas ad beneficia*, & dignitates Ecclesiasticas obtainendas, & possiden das. c. *per inquisitionem. de Elect.*

5tus

5tus est: *Privatio jurisdictionis*, ita ut excommunicatus non toleratus non tantum illicite, sed etiam invalide exerceat quemcunque actum jurisdictionis spiritualis, & Ecclesiasticæ. c. *ad probandum. de sent. & re jud.* toleratus vero illicite quidem, sed non invalide jurisdictionem exercet, ob bonum commune, & titulum coloratum. l. Barbarius ff. de off. *Prætor.*

6tus est: *Irritatio rescriptorum Apostoliconrum*; ita ut rescriptum sedis Apostolicæ continens gratiam, & concessionem pro tali excommunicato sit ipso jure irritum. c. *ipso jure. de Rescript. in 6.* nisi absolutio a censuris in rescripto sit addita, quod hodie communiter fit.

7timus est: *Privatio communicationis forensis*; ita ut excommunicatus non possit esse Judex, Advocatus, testis, etiam in causis civilibus. c. *ad probandum. de sent. & re jud.*

8vus est: *Privatio omnis communicationis civilis* cum fidelibus, ita ut excommunicatus non toleratus nec cum aliis, nec alii cum ipso communicare possint in sequentibus: *Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.* Per *Os*, intelliguntur, colloquia, oscula, litteræ, munera. Per *orare* publicæ preces. Per *vale* honorifica salutatio. Per *communionem* societas civilis, commercium in contractibus. Per *mensam* comedio, & cohabitatio. cauf. 11. q. 3. Unde qui in his cum excommunicato non tolerato communicat, peccat mortaliter, & excommunicationem minorem incurrit.

onus est: Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ c. Sacris. de sepult. si non ante, vel post mortem absolutio data fuerit: & coemiterium, in quo excommunicatus sepelitur, reconciliari debet.

Iomus est: Quodsi excommunicatus toto anno contumaciter in excommunicatione persistat, contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi potest. Trid. Seff. 25. c. 3. de ref.

Resolvun- Coroll. *Praet. 1mo.* In casu gravis necessitatis, in-
tur casus. famiæ & jaæturæ bonorum excommunicatus oc-
cultus licite administrat, & suscipit Sacraenta, quia lex Ecclesiæ cum tali rigore non obligat: valide autem semper suscipit Sacraenta, excepto Sacramento pœnitentiae ob indispositionem.
2do. Qui voluntarie in Excommunicatione perdu-
rat, peccat etiam contra præcepta Ecclesiæ, suscipiendo Sacraenta Pœnitentiae & S. S. Eucha-
ristiæ. *3to.* Sacrificium Missæ nomine Christi a Sacerdote pro excommunicato vitando sine pec-
cato mortali offerri nequit: potest tamen in sa-
crificio Sacerdos ut persona particularis privatas orationes offerre, illique applicare, quod sibi pri-
vatim respondet: imo pro excommunicatis tole-
ratis v. g. publicis hæreticis in Germania sacrifi-
cia & publica suffragia nomine Ecclesiæ offerri posse, probant Salmantenses. Pro vitandis ve-
ro orationes privatas facere semper licet. *4to.*
Licet Excommunicatus obligatus ad horas, eas
privatim recitare teneatur, nequit tamen eas vel
in choro cum aliis, vel cum aliquo privatim ora-
re, nec potest interesse publicis officiis, Proces-
sionibus, solennibus benedictionibus &c. Item si Diaconus vel Sacerdos excommunicatus privatim horas recitet loco, Dominus vobiscum, debet dicere: Domine exaudi &c. saltem sub veniali,
si vero

si vero publice in choro diceret, Dominus vobiscum, peccaret mortaliter, & fieret irregularis. *5to.* Excommunicatus non privatur ingressu Ecclesiæ ad fundendas orationes privatas, nec usu Sacrarum imaginum, & aquæ benedictæ. Si vero non toleratus vult assistere Divinis officiis, debent illa omitti, & moneri, ut exeat, imo etiam vi, licet Clericus sit, expelli debet: *c. veniens.* de sent. Excom. alias in altero loco sunt complenda: & si canon Missæ jam inceptus sit, Missa usque ad sumptionem, sine sequentibus orationibus compleri debet, astantes autem sub poena excommunicationis minoris & sub peccato gravi exire debent. *6to.* Præsentatio, electio, Institutio &c. excommunicati etiam tolerati, & suam censuram ignorantis ipso jure irrita est. Siquis vero bona fide beneficium accepit, eique deservivit, licet cognito impedimento illud debeat dimittere, fructus tamen congruae sustentationi debitos, & bona fide absumptos, quibus ditior factus non est, restituere non tenetur. *7timo.* In civilibus cum excommunicato communicare licet in sequentibus casibus: *Utile, Lex, humiliis, res ignorata, neceſſe.* *Utile,* si adſit notabilis utilitas spiritualis, vel corporalis: hinc licet eum monere, concionem coram eo facere, non tamen ab eo audire: consilium ab eo petere, & eleemosynam dare, vel accipere, si alius non adſit: lectio nem Theologicam facere. *Lex Matrimonialis* excusat. Unde licet petere, & reddere debitum, & communi opera rem familiarem curare. *Humilis,* ratione cuius excusantur filii cum parentibus, servi, ancillæ & Villici cum dominis, Religiosi cum Prælatiſ, Clerici cum Episcopis excommunicatis communicantes, *c. inter alia. de sent.* Excom. *Res ignorata,* hinc excusat ignorantia juris, & facti, modo non fit affectata. *Neceſſe,* scilicet necessitas ad vitandum grave incommodum corporis & animæ. *8vo.* Omnes contractus initi cum excommunicato validi quidem sunt, sed illi-

citi: Qui vero bona fide, vel ex ignorantia cum eo contrahit, contractum prosequi potest, si mala fide, a contractu refilire debet, dum sine gravi incommodo potest. 9no. Hodie post Concilium Constantiense Excommunicati in Sacris, & politicis negotiis non sunt vitandi, nisi sint denuntiati, aut notorii Clericorum percussores. Extrav. Ad vitanda. Catalogum Excommunicationum vide apud P. Voit *Theol. mor.* Et Ill. D. Godeau. Tom. 3. *Th. mor.*

§. 496.

Excommunicationis minoris Effectus sunt.
Excom- munica- tionis mi- noris ef- fectus. 1mo. Privatio perceptionis Sacramentorum. c. ult. de fent. Excom. 2da. Hac excommunicatione ligatus eligi non debet ad beneficia Ecclesiastica, & electio est infirmando. c. si celebrat. de Cler. excom.

Resolvun- tur casus. Coroll. Pratt. 1mo. Excommunicatus excommunicatione minori peccat graviter, si sine justa necessitate suscipit Sacraenta Confirmationis, Poenitentiæ, Eucharistiae, Ordinis, Extremæ Unctionis & Matrimonii, non tamen incurrit irregularitatem: si autem talis Sacraenta administret, saltem venialiter ob irreverentiam peccare videtur. 2do. Excommunicationem minorem incurrit, qui cum Excommunicato non tolerato, exceptis casibus relatis (§. 495. Coroll.) communicat. 3to. Ab excommunicatione minore in foro interno quivis Sacerdos ab Ordinario approbatus: in foro externo, quivis judex Ecclesiasticus absolvere potest.

§. 497.

Suspensio quid. Altera species Censuræ est *suspensio*, quæ est censura Ecclesiastica, qua Clerico prohibetur usus, seu exercitium Ordinis, vel officii,

cii, vel beneficii. Hæc censura proinde in folos Clericos cadit.

Schol. Suspensio alia est ab *Ordine*, quæ privat usum ordinis, ita ut quis Sacra officia exercere non possit: alia est ab *Officio*, quæ privat usum jurisdictionis, ita ut non possit quis censuras ferre, indulgentias concedere, eligere ad beneficia &c. alia est a *Beneficio*, quæ privat Clericum fructibus temporalibus sui beneficii. Rursus suspensio alia est *totalis simpliciter*, quæ simul ab ordine, officio & Beneficio Clericum privat: Alia est *totalis secundum quid*, qua Clericus vel tantum ab exercitio ordinis, vel tantum ab exercitio officii, vel tantum a perceptione fructuum beneficii prohibetur: Hæc subdividitur in *totalem ab ordine*, vel officio, vel beneficio, qua Clericus ab omni actu ordinis, vel jurisdictionis, vel perceptione omnium fructuum beneficii prohibetur: & in *partialem* ab ordine, officio vel beneficio, qua solum ab uno vel certis actibus ordinis, jurisdictionis, & perceptione certorum fructuum prohibetur. Suspensio denique alia est lætæ, alia ferendæ sententiae.

§. 498.

Quæ de Authore, subjecto, materia, causa, *Suspensio-* suscipientibus, & modo absolvendi de Cen-*nis effe-* furis in genere dicta sunt; (§. 483-492.) hic *Effectus*. etiam de suspensione suo modo valent. Cujus Effectus sunt: *imo.* Suspensus etiam occultus exercendo actum, a quo est suspensus, peccat mortaliter, nisi ignorantia invincibilis, vel necessitas excusat. *2do.* Suspensus a functionibus S. Ordinis eas exercens incurrit irregularitatem, si non sit ordo minor, & non facer. arg. c. i. de sent. & re jud. *3to.* Suspensus a beneficio, licet sit occultus, priva-

tur omnibus fructibus sui beneficii, etiam distributionibus quotidianis, quos licite percipere nequit, adeoque ante sententiam judicis restituere tenetur. 4to. Suspensus illicite novum beneficium recipit, & collatio est irritanda. c. si celebrat. de Cler. excom.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Actus Ordinis a jurisdictione non dependentes, a suspensiō exerciti sunt validi: dependentes vero a jurisdictione, v. g. absolutio sunt invalidi, si suspensus fit nominatim denunciatus, secus si non sit, quia tunc Ecclesia in bonum fidelium tolerando suspensum jurisdictionem ei non adimit. 2do. Suspensus tenetur horas Canonicas privatim recitare, & alia onera beneficii præstare, quia sunt obligationes annexæ beneficio, quod retinet. 3to. Ut sciatur, quo usque suspensio se extendat, verba ejus consideranda sunt, quæ strictæ sunt interpretationis. Hinc suspensio simpliciter significat suspensionem ab ordine, officio, & beneficio. Suspensio ab officio significat suspensionem ab omni officio ordinis, & jurisdictionis, non vero a beneficio; quia unum alterum non comprehendit, unde beneficii fructus licite percipiuntur, si per alterum munera beneficii suppleantur: excipiuntur tamen distributiones quotidianæ, quæ non nisi præsentibus conferuntur. Similiter suspensus ab ordine simpliciter, non ideo suspenditur a jurisdictione. 4to. Suspensus a beneficio, quod habet in una dioecesi, non est suspensus a beneficio, quod habet in altera. 5to. Suspensus ab officio Sacerdotis nequit legere Missam, Sacramentum Pœnitentiæ, Extrémæ Unctionis, Eucharistia, solemnis Baptismi ministrare, potest tamen minores ordines exercere. Suspensus ab ordine inferiori censetur etiam suspensus a superiori, si actus sint ita connexi, ut in ordine superiori contineatur exercitium inferioris, a quo quis suspensus est. Hinc Sacerdos

dos suspensus ab officio Diaconi nequit sacrificare, quia in sacrificio legitur Evangelium: potest tamen confessiones audire, & solemniter baptizare, licet non decenter hoc faciat. Episcopus suspensus a collatione ordinum minorum, potest adhuc majores conferre, & suspensus ab officio ordinandi, non censetur suspensus ab officio confirmandi. *6to.* Fideles vi censuræ non tenentur visitare suspensum etiam denuntiatum: Charitas tamen exigit, ut Clericus ab officio suspensus ad celebrandum non inducatur, si sine peccato & irregularitate facere nequit: quando vero justa causa adest, a suspenso non denuntiatio sacrificium petendi, is sine peccato petitioni satisfacere potest. *7timo.* Potestatem ordinariam tollendi suspensiones a jure latae habet Papa, & in delictis occultis Episcopus. Suspensio sine determinatione temporis lata ob contumaciam ab infligente, vel delegato solum tollitur: lata ad certum tempus, vel sub conditione, iis impletis cessat: lata in perpetuum ob culpam præteritam per dispensationem Prælati, vel ejus delegati tollitur, ita tamen, ut ante absolutionem semper parti laesæ satisfieri, & juramentum parendi Ecclesiæ, si crimen enorme fuerit, præstari debeat. Catalogum suspensionum ipso jure latarum vid. in *Th. mor. tom. 3.* Ill. D. Godeau.

§. 499.

Tertia species Censuræ est *Interdictum*, *Interdictum* quod est Censura Ecclesiastica privans usu, seu participatione aliquorum Sacramentorum, publica Divinorum officiorum celebratione, ac Ecclesiastica sepultura.

Schol. Interdictum aliud est *Locale*, quod directe *Quotuplicem* cadit in locum prohibendo, ne in eo Divina officia publice celebrentur, & nullus in eo sepeliatur. Aliud est *Personale*, quod immediate fertur in personam, ei prohibendo Divinorum officiorum au-

ditionem, & Ecclesiasticam sepulturam, ubique existat. Aliud est *Mixtum*, quod immediate afficit & locum, & personas. Discrimen inter locale, & personale est, quod locale indigenis, & alienigenis exercitium, & participationem Divinorum officiorum in loco interdicto prohibeat: per interdictum vero personale vel certis personis, vel certae communitati dicta participatio in omni loco prohibeatur. Utrumque interdictum vel est generale, vel particulare. *Locale generale* est, quod fertur in locum generalem, plura loca sub se continentem, uti est Regnum, Dioecesis, Parochia, Civitas, Villa, Castrum: c. *in partibus*. de Verb. signif. *Locale particulare* est, quod fertur in certum & determinatum locum sacrum, Ecclesiam Parochialem, Capellam, Coemiterium. *Personale generale* est, quod fertur in totam communitatem pluribus constantem. *Personale particulare* est pro una vel pluribus personis determinatis, v.g. Episcopo, sceleris Auctoribus &c.

§. 500.

Interdicti effectus. Dicta de Censuris in genere (§. 488-492.) Interdicto etiam convenient: cuius effectus sunt, *1mo.* Prohibitio celebrationis, & auditionis Divinorum officiorum. *c. si sententia de sent.* excom. in 6. *2do.* Prohibitio receptionis, & administrationis quorundam Sacramentorum, scilicet Eucharistiae, Ordinis & extremæ unctionis. *3to.* Prohibitio sepulturæ Ecclesiastice. *c. quod in te.* de pœnit. & remiss.

Resolvuntur casus. Coroll. *Praff. 1mo.* Per interdictum prohibetur celebatio, & auditio Missæ; omnis publica & solennis comprecatio etiam horarum Canonistarum; privatim enim quisvis recitare debet; benedictiones publicæ, quæ fiunt nomine Ecclesiæ; concilio tamen

tamen est licita. *2do.* Juxta c. *Alma de sent.* Excom. in 6. tempore interdicti. localis generalis, excepta Ecclesia specialiter interdicta, licet singulis diebus in aliis Ecclesiis, & monasteriis Missas, & alia Divina celebrare, submissa tamen voce, januis clausis, & campanis non pulsatis. In festis tamen Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. Corporis Christi, & per octavam campanæ pulsantur, & januis apertis alta voce Divina celebrantur excommunicatis exclusis, & interdictis admissis, ita tamen, ut illi, propter quorum crimen prolatum est, altari non appropinquent. *3to.* Tempore interdicti S. S. Eucharistia moribundis per modum viatici cum solenni processione allata, & extrema unctio, si aliud Sacramentum recipere non possint, administrari valet; quin & Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia & matrimonium sanis conferri potest, exceptis tamen iis, qui interdicto causam, & auxilium iis præbuerunt. *4to.* In interdicto locali etiam infantes & amentes privantur sepultura Ecclesiastica. Clerici vero in loco sacro non interdicto, sicuti & laici, si specialiter non sint interdicti, nec interdictum violaverint, sine pulsu, & solennitatibus sepeliri possunt; imo & personaliter interdicti, si non sint denuntiati. Sepultus autem ob interdictum in loco profano, si non sit specialiter interdictus, vel causa interdicti, eo finito in locum sacrum transferri debet: si vero interdictus in loco sacro sepultus fuerit, non erit exhumandus. vid. Laym. in *Th. mor.* *5to.* Si interdicitur clerus, non interdicitur populus, nec econtra c. 16. *de sent.* Excom. in 6. nec in interdicto personali generali comprehenditur Episcopus, nisi exprimatur, c. *quia periculofum. de sent.* Excom. in 6. nec peregrini & exteri, licet diu ibi habitent, uti studiosi, qui tamen comprehenduntur sub interdicto locali. *6to.* Violantes interdictum graviter peccant, exercendo actum ordinis sunt irregulares, & cogentes in loco interdicto

dicto celebrare, vel ipfi interdicti post monitionem non exeuntes, excommunicationem Papæ; sepelientes interdictos in loco Sacro excommunicationem Episcopo reservatam incurunt: Clement. 1. de sepult. ac Religiosi non servantes interdictum a Papa vel Ordinario latum, licet sint exempti, excommunicantur. 7timo. Interdictum a jure latum a Papa, vel a superiore, a quo latum est, vel ejus delegato per absolutionem tollitur. 8vo. *Cessatio a Divinis* est prohibitio Ecclesiastica Clericis facta, ut ab officiis Divinis, & administratione Sacramentorum in aliquo loco, in signum mceroris, ob injuriam illi factam, abstineant. Non privat sepultura Ecclesiastica, nec est censura, & licet ejus violatio sit graviter peccaminosa; non tamen inducit irregularitatem. c. 18. *de sent.* Excom. in 6. non debet durare ultra mensem, alias per se definit. c. 8. *de off.* Ordin. in 6.

§. 501.

Depositio quid. Præter Censuras, quæ sunt poenæ medicinales, (§. 486.) Ecclesia habet alias poenas, quæ sunt in meram vindictam. Harum prima est *Depositio*, quæ est poena Ecclesiastica, per quam persona Ecclesiastica, ob enorme crimen v. g. furtum, homicidium &c. ab ordine, vel Jurisdictione, vel a beneficio, vel ab officio simul & beneficio per sententiam sola voce prolatam in perpetuum removetur, ita tamen, ut non privetur privilegio fori, & canonis. Vide meas Inst. J. E. tom. 3. §. 1312.

§. 502.

Degradatio. Altera poena est *Degradatio* seu depositio realis, quæ est poena Ecclesiastica, qua Clericus propter criminis atrocitatem solenniter, & au-

& authentice, non tantum ordine, officio & beneficio, sed etiam privilegio fori, & canonis privatur, ita ut degradatus instar laici a potestate sacerdotali incarcerari, condemnari, & secundum leges civiles puniri, & sine periculo excommunicationis percuti possit.

Schol. Solennitates degradationis a Pontificali Modus mano ita describuntur: Degradandus sacris vestibus ordinis sui induitur, & ad Episcopum addu- dandi. citur, a quo coram aliis Episcopis, vel Abbatibus, vel personis in dignitate Ecclesiastica constitutis singulis ordinum insignibus incipiendo a supremo gradu, usque ad infimum, seu superpellitum privatur: deinde caput raditur, & Episcopus subjungit: Authoritate Dei omnipotentis P. & F. & S. S. ac nostra auferimus tibi habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali. Deinde degradatus traditur judici sacerdotali facta intercessione, ut mitiorem, quam mortis poenam imponat, etsi forte a judice sacerdotali ad mortem condemnetur: Degradatio igitur est actus ordinis Episcopalis, debetque fieri ab Episcopo consecrato: sententia tamen degradationis, vel depositio verbalis, utpote actus jurisdictionis, ab Episcopo non consecrato, Capitulo sede vacante, & Vicario generali ex speciali mandato fieri potest. vid. cit. Inst. J. E. tom. 3. §. 1316.

§. 503.

Præter legem Ecclesiasticam datur etiam Lex civilis, quæ fertur a potestate sacerdotali quis. ad politicam Reipublicæ gubernationem.

Schol. Lex civilis dividitur in Præceptivam, quæ Quotus simpliciter aliquid præcipit, vel prohibet: & Proplex.

nalem, quæ transgressoribus poenam comminatur. Hæc subdividitur in *pure pœnalem*, quæ tantum statuit poenam, non vero sub culpa ad actum obligat: & in *mixtam*, quæ obligat sub culpa & poena.

§. 504.

Principes sacerdotes Principes sacerdotes sive boni sint, sive mala*sacerdotes* li, leges ferre possunt. Nam 1mo. Matth. 22. leges ferre Christus ipse jussit tributum solvi Cæsari Eth*possunt*. nico: & Apostolus Rom. 13. docet, Principes etiam infideles esse *Dei ministros*, ipsi que parendum esse non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Et 1 Pet. 2. dicitur: *Subjecti igitur estote omni humanae creaturæ, sive Regi . . . quia sic est voluntas Dei.* Unde 2do. Concilium Constantiense sess. 8. merito damnavit hanc propositionem: *Nullus est dominus civilis, nullus Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.* 3tio. Ratio est: quia Princeps sacerdotalis potest, & debet prospicere bono communi: sed hoc fit per leges: (§. 469.) Ergo leges ferre potest.

§. 505.

Leges civiles Leges civiles obligant in foro conscientia*civiles ob-*tiæ. 1mo. Patet ex S. Scriptura Rom. 13. ligant in *Omnis anima potestatis superioribus subdita sit: non est enim potestas, nisi a Deo . . . Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ideo enim Es tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui*

*cui tributum, tributum: cui ve*digal*, ve*digal*.* Similia habentur Tit. 3. & 1 Pet. 2. Quæ etiam de Principibus sacerularibus & Ethnicis dicta sunt, qui licet non attendant ad forum conscientiæ, si tamen veram legem condant, obligant in conscientia. Hinc S. Augustinus ep. 50. ait: *Quicunque legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium;* id quod ex citatis verbis Apostoli probat. 2do. Lex civilis derivatur ab æterna: (§. 457. Sed lex æterna obligat in conscientia: Ergo etiam lex civilis. Deinde lex naturæ, dictat ut justis legitimorum superiorum mandatis in bonum communem latis obtemperemus: Et in conscientia tenemur. (§. 460.)

Schol. I. Joannes Hus potestatem legislativam solis *Solvuntur* bonis Principibus concessit, & docuit, leges hu- *objectione-* manas non obligare in conscientia. I. Legislator *nes.* civilis non potest solvere in foro conscientiæ: Ergo nec ligare. *Resp.* Disparitas est voluntas supremi Legislatoris Dei, qui Principibus dedit potestatem obligandi per leges, sicuti & parentibus per præcepta. non vero solvendi in foro conscientiæ, utpote quam solis fæderotibus concessit. II. Potestas legislatoris civilis est mere temporalis: Ergo nequit extendi ad forum conscientiæ, quod est spirituale. *Resp.* Est temporalis quantum ad objectum, quia respicit bonum commune reipublicæ, non vero quantum ad obligationem ex illa ortam. III. Nulla potestas humana potest ab homine auferre gratiam sanctificantem. Ergo nec sub peccato obligare, per quod gratia aufertur. *Resp.* Legislator non aufert ab homine gratiam, sed ponit legem, ex cuius transgressione privatur gratia, qui eam libere violat. IV. Minima Lex Divina obligat sub veniali: Ergo humana sub

sub nullo peccato, quia lex Divina magis obligat, quam humana. *Re/p.* Magis, id est, firmius obligat, non vero sub majori peccato.

An leges Schol. 2. Quæritur hic, an leges irritantes civiles, *civiles irritantes obligent in conscientia.* v. g. Testamenta non solennia obligent in foro conscientiæ. Multi respondent, has leges obligationem etiam naturalem extinguere, ita ut v. g. hæres in testamento non solemni institutus nec in foro conscientiæ relictam hæreditatem exigere, nec accipere valeat. Dicimus Leges civiles irritantes v. g. testamenta non solennia resistere illis tantum civiliter, tollendo actionem, & obligationem civilem, relicta tamen obligatione naturali, licet aliquantulum inefficaci, utpote quæ per exceptionem constitutionis civilis elidi potest. Nam I. Obligatio naturalis adest, quando certo constat de voluntate donantis, & acceptatione donatarii: Sed hæc habetur v. g. in testamentis non solennibus; non enim probari potest, quod lex auferat testatori potestatem testandi; quam habet jure naturæ, vi cuius de re sua disponere potest. 2. Ubi solutum repeti non potest, ibi saltem naturalis est obligatio: sed relicta in testamento non solenni, & soluta, repeti non possunt. I. 2. c. de fideicom. & I. 16. c. de Testam. Ergo manet naturalis obligatio. Non obstat. I. Quod hæ leges sint justæ in foro externo: Ergo & interno. *Re/p.* Sunt justæ in foro interno, sed negatur suppositum, quod potestatem testandi absolute auferant; solum enim faciunt, ut quis efficaciter testari non possit, nec habeat assistentiam juris, & judicis, & quoad hoc obligant in conscientia. II. Hæ leges fundant se in præsumptione fraudis communiter in Testamentis non solennibus contingentibus: Ergo obligant etiam in casu particulari, ubi fraus cessat. *Re/p.* Hæ leges obligant ad hoc, ut judex illis non assistere, nec petens hæreditatem consequi possit, cui sententiæ judicis etiam in foro conscientiæ acquiescere quis tenetur.

III. Legislator ad evitandas fraudes auferre potest a testatore facultatem testandi sine præscriptis solennitatibus. *Resp.* Probandum restat, quod hanc facultatem naturalem legislator sustulerit: solum hoc probat objectio, civilem potestatem ablatam esse. Corollaria practica ex hac nostra sententia alibi de testamentis deducemus.

§. 506.

Leges etiam pure poenales obligant in *Leges poenales obligeant ad pænam.* conscientia ad poenam legitime impositam subeundam. (§. 505.)

Schol. Quæritur, an leges pure poenales obligent etiam sub culpa in conscientia ad actum pondendum, vel omittendum. Respondemus negative, 1. Quia c. nonne de præsumpt. dicitur: quod, qui de duobus unum negat, alterum tacendo concedat: Sed legislator in lege poenali negat liberationem a poena, ergo illam a culpa, tacendo, concedit. 2. Lex pure poenalis nihil præcipit, vel prohibet, & poenam tantum statuit: sed legislator nequit obligare subditos sub culpa, nisi aliquid præcipiat, vel prohibeat: Ergo lex ejus ad actum sub culpa non obligat.

Coroll. Præfl. An lex sit præceptiva, aut mere poenalis, colligi potest ex eo, si legislator utatur verbis mere præceptivis, vel prohibitivis v. g. severissime præcipimus, ut frumenta hoc pretio vendantur. Si vero nihil directe præcipiat, vel prohibeat, sed tantum poenam transgressoribus imponat, v. g. Qui frumenta evehit, incarcerabitur: lex est pure poenalis: si vero simul & præcipit, & poenam imponit, v. g. severissime prohibemus, ne quis frumenta evehat, & qui evexerit, incarcerabitur: est lex mixta. Regula generalis est: Quoties per verba legis poenalis non declaratur sufficienter proprium præceptum obligans ad actum,

aetum, vel omissionem ejus, præsumendum est, legem esse purę poenalem, nisi pena legis intrinsece supponat culpam theologicam, qualis est pena excommunicationis. 2do. Bellidux ex supposito, quod militibus aliunde de necessariis provisum sit, ad servandam disciplinam militarem, & bonam famem exercitus, ac gravia mala, avertenda, etiam furtum unius pomi sub pena mortis juste prohibere potest. 3to. Leges tributorum & vectigalium non sunt tantum pœnales, sed probabilius obligant in conscientia ad eorum solutionem, licet non exigantur. 4to. Leges pœnales non obligant in conscientia transgresiores ad pœnam per se active exequendam ante sententiam declaratoriam judicis, quia hoc naturae hominum non videtur congruere. Si vero pena latæ sententiæ est spiritualis, & Ecclesiastica, subinde ipso facto ante sententiam judicis efficit reum inhabilem ad acquirendum, vel acquisito utendum, uti in censuris latæ sententiæ, in irregularitate ob crimen, in impedimentis Matrimonii, in privatione vocis activæ & passivæ, in inhabilitate ad fructus beneficii obtinendos ob horas Canonicas omisssas. 5to. Lex fundata in præsumptione juris seu periculi generalis obligat in conscientia, licet in casu particulari præsumptio cesset, quia manet motivum legis, seu periculum commune: Lex vero fundata in præsumptione facti particularis, non obligat in conscientia, quando circumstantia, in cuius præsumptione lex fundatur, cessat, quia cessat finis & motivum legis, & præsumptio cedit veritati.

§. 507.

Lex civilis debet promulgari. Lex Imperialis, ut obliget, debet in singulis provinciis, vel earum Metropoli promulgari. Ita Imperator decernit Nov. 66. tunc demum suas leges in provinciis obligare,

re, cum in earum Metropoli fuerint promulgatæ: quæ lex de Testamentis specialiter lata, communiter ad omnes alias leges extenditur, tum ob rubricam generalem: tum quia ratio allata est generalis, scilicet: *Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones.. Si, eo quod nondum propositæ fuerint, ignorentur.*

Coroll. Præf. *imo.* Non peccat, qui ex privata notitia novit v. g. defalcandos esse ducatos, si du-
catis in pretio adhuc currente debita solvat, an-
tequam nova lex promulgetur, *imo per se lo-*
quendo nequidem contra charitatem peccat, quia
utitur jure suo: si tamen prævideat, creditores
suos extraordinarium damnum inde esse passuros,
ex charitate illud impedire teneretur. *Confilia-*
rios tamen, qui ante promulgationem tale decre-
tum produnt, vel hac notitia pro suo commodo in
damnum aliorum utuntur, a peccato Laymann
non æque excusat, quia illi ex officio tenentur
cavere, ne cui ratione novæ Legis damnum in-
feratur. *2d.* Leges Imperatoriæ, si certum tem-
pus non exprimant, non obligant nisi post bimestre
a promulgatione in singulis provinciis; Auth. 66.
coll. 5. t. 16. ut confusio & querelæ impedian-
tur: quod tamen non tenet in statutis inferiorum
Principum, & Civitatum, quarum jurisdictione est
magis angusta, nec in illis regnis, ubi citata Au-
thentica non est recepta. v. (§. 456.)

§. 508.

Nulla lex Civilis in regimine Monarchico *Lex civi-*
pendet a populi acceptatione. Nam Hebr. 13. *lis non*
dicitur: *Obedite præpositis vestris.* Et Rom. 13. *pendet ab*
Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit: *accepta-*
Sed qui non acceptant legem a superiore la-
tam,

tam, non obediunt, & illi resistunt: Ergo independenter ab eorum acceptatione lex obligat. Unde damnata est hæc propositio ab Alexandro VII. *Populus non peccat, etiam si absque justa causa non recipiat legem a Principe promulgatam.* Deinde princeps habet voluntatem absolutam per legem datam obligandi non expectato populi consensu, & hoc potest, (§. 455.) Ergo lex ejus ab acceptatione populi non dependet.

Solvuntur Schol. Dicis I. l. de quibus ff. de legibus dicitur: *objectiones.*

Ipsæ leges non alia de causa nos tenent, quam cum iudicio populi receptæ sunt. *Resp.* Hic sermo est de legibus reipublicæ Romanæ, cum abjecta Monachia summa potestas erat penes populum, a quo velut instituente leges pendeant: hinc in regimine democratico leges ab acceptatione, vel potius institutione populi dependent. II. Lex acceptata per consuetudinem populi contrariam abrogari potest; & lex a populo non acceptata est inutilis: Ergo ab acceptatione pendet. *Resp.* Lex per consuetudinem abrogatur, ex tacito, vel in jure declarato consensu legislatoris. Lex vero non acceptata est inutilis non ratione sui, sed ratione contumaciæ rebellium, quæ subinde prudentiæ Superioris suadet, ut ad alia mala vitanda legem relaxet. III. Reges leges subinde ferunt bono communi nocivas: Ergo tunc saltē presumuntur velle, ut lex vim a consensu populi accipiat. *Resp.* In hoc casu debent subditi pro relaxatione supplicare, & si Princeps nolit, illi obtemperare. IV. Legislator civilis habet suam auctoritatem a populo: Ergo ea uti nequit sine consensu populi. *Resp.* Populus juxta aliquos absolute sine restrictione vim legislativam non ad nutum revocabilem in Principem contulit. Corollaria Practica vid. §. 475.

§. 509.

Potestas ferendi legem civilem defacto *Quis leges* est penes Principem, ubi regimen est Monarchicum: vel penes populum in statu Democratico: vel penes Principem, & Magnates, vel solos Magnates, in statu Aristocratico. (§. 455.)

Schol. Quæritur hic, an potestas legislativa Principis sæcularis, seu Majestas, vel sumnum imperium sit immediate a Deo. Ubi notandum, Civitatem esse plurium hominum sui juris, aut familiarium securitatis causa cum admisso communis imperio conjunctionem. Pro causa civitatis impulsiva, & primaria plures statuunt ipsam legem naturalem, quæ ordinem imperandi, & parendi in qualibet societate perfecta præcipit, quæ est medium necessarium pacis & tranquillitatis publicæ. Modus constituendi civitatem habetur a conventione, qua plures familiae in unum corpus morale cum admisso communi imperio coeunt, ad quod duplex pactum requiritur, unum est de confociatione, quo omnes in unum, perpetuumque coetum communis felicitatis causa coeunt, alterum est de submissione, quo imperantem cognoscunt, & rationem ac modum imperii definiunt, quod utrumque pactum plerumque tacitum esse solet. His suppositis, quæ a Philosophis moralibus, & Publicistis maxime a Boeclero, & Daries fuse probantur, volunt plures, pactum illud de submissione esse causam efficientem summi imperii, seu Majestatis. Nos pro causa efficiente Majestatis absolute, & quoad substantiam consideratæ immediata Deum ut Auctorem naturæ constituiimus: Nam 1. Majestas civilis quoad suam obligationem a lege Dei naturali immediate dependet: Ergo etiam origo Majestatis quoad suam existentiam ab eodem immediate deducitur. 2. Cum summo imperio civili coniunctum est jus vitæ,

& necis ex causa delicti & salutis publicæ: sed hoc jus non habet sufficiens fundamentum in pacto & translatione populi, qui vitæ suæ Dominus non est: Ergo in ordinatione Dei, seu causa immediata. 3. Prov. 8. dicitur: *Per me reges regnant.* Rom. 13. *non est potestas nisi a Deo:* & qui potestati resistit, Dei, ordinationi resistit. Quia vero subjectum Majestatis, modus administrandi, & acquirendi imperium pro diverso rerum publicarum statu variat, ideo voluntas populi in erectione Civitatis necessario se habet per medium causæ instrumentalis, quæ subjectum Majestatis, formam Reipublicæ accidentalem, & modum acquirendi imperium determinat. Plura de his citati Authores. Ex his vero colligitur, formam Reipublicæ aliam esse *essentiale*, quæ consistit in ordine imperandi & parendi, qui omnibus civitatibus communis est: aliam *accidentalem*, quæ sumitur a modo speciali administrandi imperii, & diverso subiecto summi imperii. Scilicet hoc subjectum est vel una Persona physica, vel collegium Optimatum, vel totus populus. Unde fluit vulgaris divisio in statum Regium, Optimatum, & Popularem. Regius *Monarchia*: Optimatum, *Aristocracia*; Popularis, *Democratia* nuncupatur.

§. 510.

Subiectum legis Lege civili obstringuntur, qui subsunt imperio civili legislatoris, & continentur finibus territorii, pro quo lex civilis lata est. Vide (§. 478. cum Coroll.)

Clerici direxte tenentur legibus civilibus. Schol. Clerici directe obligantur legibus civilibus, quas imperans fæcularis pro universa civitate constituit, si sacris canonibus & statui Clericali non repugnant. Nam 1. Clerici salva sua dignitate, jurisdictione, & Ordine sacro sunt veri cives reipublicæ civilis: Ergo etiam in materia politica subsunt potestati legislativæ imperantis fæcularis, quæ

quæ in omnes cives territorii fundata est. 2. Obligatio status Ecclesiastici in republica civili est necessaria ad finem legis essentialēm, qui est salus & tranquillitas communis civitatis. 3. Clerici sentiunt commoda communia status civilis: Ergo æquum est, ut simul sentiant onus obligationis legum civilium. 4. Exemptio Clericorum ab obligatione legum civilium in causis politicis non est juris Divini, quod potius contrarium docet, juxta illud Christi Matth. 22. v. 21. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Et Matth. 17. *Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris.* Et Rom. 13. *Omnis anima potestati sublimiori subdita sit, non tantum propter iram, sed & conscientiam.* Nec hæc exemptio est juris civilis, siquidem leges civiles vel loquuntur de sola exemptione in causis sacrīs, & spiritualibus, vel non sunt universales, quia non sunt obligatoriæ extra fines imperii, in quo sunt constitutæ, aut immutationi successoris in imperio præsertim propter causam boni publici subjacent. 5. Reverentia & obsequium imperantis sacerdotalis ad leges Ecclesiasticas in causis sacrīs & spiritualibus Majestatis civilis summitatē ac independentiam non destruit: Ergo etiam subiectio Clericorum ad leges civiles in causis politicis sanctitati status Ecclesiastici non est inconveniens, nec contraria. Vid. Petrum de Marca. Conc. Sac. & Imp. l. 2. c. 7 Hinc admitti nequit, quod leges civiles Clericos obligent nonnisi ex tacita canonizatione, & approbatione potestatis Ecclesiastice, nam hæc authoritas potestatis Ecclesiastice in canonizatione legum civilium requiritur quidem quoad causas spirituales & Ecclesiasticas, quæ sunt objectum jurisdictioni Ecclesiastice proprium, sed in actionibus, officiis, causis temporalibus & politicis, quæ sunt objectum potestatis legislativæ civilis, non est necessaria, alias inferri posset, leges civiles in causis civilibus respectu status Ecclesiastici posse irritari per voluntatem expressam potestatis Ecclesiastice, quæ se-

quela Majestati & paci publicæ præjudiciosa foret. Attamen sicuti pro concordia inter Sacerdotium & imperium, leges Ecclesiasticae non dsignantur promulgari auctoritate imperii civilis; ita & promulgatio legum civilium pro statu Ecclesiastico potestati Ecclesiasticae merito relinquitur, nec potestati Ecclesiasticae denegatur jus interveniendi, si quid dignitati, aut libertati Ecclesiasticae adversum iuribus civilibus forte reperiatur.

Resolvuntur Coroll. Praet. 1mo. Clerici obligantur legibus civilibus, quibus taxatur pretium frumenti, prohibetur certum genus armorum, præscribitur modus ædificandi, testandi, contrahendi. 2do. His legibus obligantur Clerici secundum vim directivam, non vero coactivam: unde non incurront poenam legibus civilibus decretam, nec a civili Magistratu puniri possunt, sed, querela delata ad proprium judicem Ecclesiasticum, ab eo Clerici contra legem civilem delinquentes condigna pena affici debent, five illa, quæ a lege civili statuta est, five alia mitiori.

§. 511.

Materia legis civitatis. Objectum seu materia legis civilis præceptivæ sunt tam officia justitiæ, quam officia humanitatis, & aliarum virtutum, quatenus salutem & pacem publicam promovent. Objectum legis civilis prohibitivæ sunt actus in honesti, aut turpes: Item actus adiaphori, quatenus libertas naturalis in iis saluti reipublicæ est noxia: Item actus honesti, quatenus in certis circumstantiis bono publico & fini legislatoris non conducunt. Sic licet bonum sit, administrare justitiam, lex tamen vetat, ne administretur die feriato. Objectum legis civilis permissivæ sunt non solum honesti

honesta & indifferentia, sed etiam inhonesta ad evitanda majora mala, ad quæ relative, minus malum est relative bonum. Impossibilia vero, nimis ardua & actus pure interni, ac præteriti non sunt objectum legis civilis.

Schol. Lycurgum primo Spartanis leges tulisse tradidunt historici. Post urbem Romanam conditam cum *juris cives* sumnum imperium in Romulo, & subsequentibus *lis unde.* Regibus resideret, plures sibi in leges emanarunt, quas Publius, vel uti alii volunt, Sextus Papyrius collegit. Exactis regibus decemviratu instituto, *jus 12 Tabularum* partim ex Papyriano, partim ex legibus Atheniensium est institutum, cui *Plebiscita* a plebe, & Senatus consulta, a Senatu facta accesserunt. *Jus Flavianum* a formulis in judiciis adhiberi solitis: *Jus vero honorarium* ex responsis Jurisconsultorum, ac Magistratum ac Prætorum edictis derivatum fuit. Quando autem imperium in Julio Cæfare ad unum hominem rediit, ab eo, & subsequentibus Imperatoribus variæ leges emanarunt, quarum plures Gregorius tempore Constantini M. & Hermogenes in unum volumen redegit, unde Codex Gregorianus, & Hermogenianus prodiit. Deinde Theodosius junior a. 438. octo viorum opera Codicem Theodosianum evulgavit. Ex tribus his codicibus studio Tribonianus, additis subsequentibus decretis, Justinianus Imperator Codicem Justinianum 12 libros continentem a. 529. publicavit: & ut residuae leges in meliorem ordinem redigerentur, *Digesta* vel *Pandætas*, 50 libros, & 40 titulos complectentes; & quatuor Institutionum libros a Triboniano & aliis sapientibus compositos a. 533. promulgavit: correctoque priori Codice, novum in 12 libros, & 64 titulos divisum, quem vocant codicem repetitæ prælectionis, a. 534. edidit: Huic deinde Novellæ accesserunt, & Imerius Authenticas Codici adjecit. Corpus civile igitur quinque

que partibus constat I. 4. libris Institutionum, citantur l. 1. Inst. t. 6. §. sed aliquando. II. 50. Libris digestorum, seu Pandectarum, quæ citantur; l. lege 5. ff. digestorum, vel digestis, de jure dotium, id est, titulo. III. 12 Libris Codicis, quæ citantur: l. lege Diffamari. c. codicis. tit. de ingen. manum: IV. Authenticis, & V. 2 Libris Feudorum.

§. 512.

Modus tollendi legem civilem vilem.

Obligatio legis civilis tollitur, per abrogationem, (§. 482. Cum Coroll.) Derogationem & irritationem. (l. c.) Item per dispensationem: (§. 483.) & Privilegium. (§. 485.)

§. 513.

Pœna quid.

Cum potestate Legislatoria civili conexum est jus transgressoribus legum pœnas infligandi. Est autem pœna malum physicum ob malum morale immissum, ab eo, qui obligandi jus habet. Hinc pœna a reparatione injuriæ differt, nam hæc postulatur propter læsionem juris relativi perfecti, pœna vero irrogatur propter violationem legis, qua tamem.

Pœna quotuplex.

Schol. Finis pœnarum triplex est: *Satisfactio*, ut imposterum læso præstetur securitas: *Emendatio*, ut delinquens mutet animum delinquendi: *Exemplum*, ut alii a delinquendo deterreantur. Hinc pœna dividitur in *Affectoriam*, *Emendatricem*, aut *medicinalem*, & *Exemplarem*: ubi tamen sola pœna medicinalis, & exemplaris proprie pœna est.

§. 514.

§. 514.

Jus puniendi proprie tale est penes Prin- *Jus pu-*
cipem civilem imperantem. Nam *imo.* Jus *niendi soli*
pœnæ supponit jus in Personam puniendi, *imperanti*,
quod habet solus Imperans. *2do.* Jus infli- *competit,*
gendi pœnas ad eum spectat, qui pœnas san-
cire potest, sed posterius est jus imperii: Er-
go etiam prius. (§. 513.)

§. 515.

Quia etiam Consuetudo ex dicendis vim *Consuetu-*
legis obtainere potest, hinc de illa etiam hic *do quid.*
agendum est. Est autem *Consuetudo* jus quod-
dam moribus constitutum, quod pro lege
fuscepitur, cum deficit lex.

Schol. Consuetudo alia est *fatti*, quæ juxta S. Tho- *Quotu-*
mam est frequentia operandi libere eodem modo: *plex.*
alia est *juris*, quæ modo definita est. Consuetu-
do juris a consuetudine facti ortum suum trahit,
quatenus idem est, ac mos populi, id est, actus
publicus frequentatus. Non tamen ex omni po-
puli more oritur jus, sed requiritur, ut mos sit
rationabilis, reipublicæ utilis, & fidei ac Religio-
ni conveniens.

§. 516.

Consuetudo rationabilis potest inducere *Consuetu-*
legem via tam conniventiae, quam præscri- *do facit*
ptionis. Ita patet *imo.* ex c. *in his. d. II. legem.*
In his rebus, de quibus nihil certi statuit Divina
Scriptura, mos populi Dei, vel instituta Majo-
rum pro lege tenenda sunt. Et 1. *de quibus ff.*
De Leg. Inveterata consuetudo pro lege non im-
merito custoditur. *2do.* Ratio est, quia ratio-
nabilis

nabilis consuetudo habet omnia ad legem requisita: (§. 452. 453.) materiam honestam, & utilem bono communi: intentionem se obligandi; & legitimam potestatem seu communitatis, seu Principis tacite consentientis.

Requisita Coroll. Pract. Ad jus consuetudinis introducendum ad consuetudinem. requiruntur. *1mo.* Actus libere frequentati, & quidem tot, & ita notorii, ut in populi notitiam deveniant: si vero aliquis actus perpetuitatem habeat, v. g. si pons in publico aedificatus a populo toleretur: unicus actus sufficit. *2do.* Requiritur temporis diurnitas, quod ex jure civili est decennium tit. c. de præscript. longi temp. *3to.* Scientia, & tacitus consensus potentis legem condere, qui tunc adesse censetur, si sciens populi morem, cum prohibere possit, eum toleret. *4to.* Requiritur, ut actus a majori parte populi frequententur cum animo introducendi obligationem; unde ex iis, quæ libere ex devotione fiunt sine obligatione, non nascitur juris necessitas: Animus autem se obligandi colligitur, si transgressores apud prudentes pro sceleratis reputentur, & poenit ad observationem cogantur.

§. 517.

Confuetudo potest abrogare legem. Confuetudo rationabilis potest abrogare legem humanam etiam irritantem, aut ei derogare, (§. 482.) tam via conniventiae, quam præscriptionis. De via conniventiae patet, quia per eam manifestatur mutatio voluntatis in Legislatore. De via præscriptionis patet ex c. fin. de consuet. ubi dicitur: *licet longævæ consociudinis, non sit vilis Auditoritas, non est tamen usque adeo valitura, ut vel positivo juri debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabiliter & legitime præscripta.* Ratio est: Res

Res humanæ & jura possunt independenter a voluntate dominorum mutari, & transferri per auctoritatem juris, uti suo loco de Præscriptione probabitur: Ergo etiam leges humanæ, quia hoc jura ita decernunt.

Schol. Dicis I. Consuetudo agendi contra legem *Salvuntur* non est rationabilis, & non sit cum bona fide, *objectione* sed cum peccato: Ergo non præscribit. *Resp. nes.* Consuetudo contra legem bona fide, & sine peccato induci potest, si primi agentes contra legem sibi persuadeant, ob materiam legis, & quasdam circumstantias legem cessare. Sed demus, ab initio defuisse bonam fidem in primis transgressoribus, potest illa incipere in successoribus, & sic currere præscriptio. II. c. *Consuetudinis.* d. II. dicitur: *Consuetudo non vincit legem.* *Resp.* Consuetudo particularis non vincit legem universalem.

Coroll. Pract. Ut Contraria Consuetudo legem abroget, debet *imo.* esse rationabilis, id est, juri naturali, vel Divino non adversari, nec a jure Canonico reprobari, nec peccandi licentiam præbere, nec communij utilitati obesse, alias foret corruptela. c. ult. de consuet. *admo.* Debet esse legitime præscripta, ad quod ordinarie requiritur decennium ad præscribendum contra legem civilem, 40 vero anni contra legem Ecclesiasticam. c. *ad aures.* de Præscript. Tempus autem longissimum sine titulo non sufficit ad præscribendum contra legem, si lex præscriptioni, & contrariae consuetudini resistat. c. I. de consuet. in 6. *3tio.* Si lex derogatoria consuetudinis utatur clausula generali: Consuetudine qualibet contraria non obstante: & nil aliud exprimat, videtur tantum tollere consuetudines existentes, non vero futuras, unde contra talem legem adhuc potest præscribi. Item si lex generali clausula prohibeat quamcunque consuetudinem contra legem introduci, & nil aliud

aliud exprimat, non censetur comprehensa consuetudo immemorialis: nec tamen haec clausula inutilis est, facit enim, ut Magistratus vigilet, ne contraria consuetudo inducatur, nec tacitus consensus Legislatoris facile praesumiri potest. Si vero lex Canonica consuetudinem velut irrationalabilem reprobet, omnis consuetudo intelligitur.

4to. Ad praescribendum contra legem Superioris non requiritur ejus scientia, & tacitus consensus: gloss. c. in istis. d. 4. Nam praescriptio etiam currit contra ignorantem, requiritur tamen bona fides, sine qua impossibile est consuetudinem praescriptivam inchoare, quae rationabilis esse debet. Hinc in tali praescriptione semper intervenit probabilis ignorantia praescribentium: licet autem forte primi non sine peccato legem transgressi fuissent, successores tamen, videntes legem non observari, praesumere possunt, hoc ex justa causa sine peccato factum fuisse, & ita bona fide praescriptionem continuare.

5to. Omnes leges humanæ, & Ecclesiasticae per rationabilem consuetudinem tolli possunt. Hinc Censurae legibus annexæ, & leges etiam infirmantes per contrariam consuetudinem rationabilem abrogari possunt.

6to. Consuetudo tum praeter legem, tendens ad jus novum, tum contra legem, unico actu contrario interrupitur, quia in prima animus se obligandi, in altera bona fides deficit. Hinc si ante tempus praescriptionis legitimum Legislator transgressores puniat, vel in tribunali suo pro lege contra consuetudinem judicet, praescriptio interrupitur, & de novo inchoari debet. Elapsio vero tempore consuetudo legitima, per unum actum contrarium non tollitur.

§. 518.

Consuetudo etiam legem interpretari potest c. cum dilectus. de Consuet. & l. si de ff. de Leg. ubi dicitur optima Legum interpres.

§. 519.

§. 519.

Ad jus consuetudinarium revocari etiam potest *Jus gentium*, quod est ordinatio rationis longævo gentium usu, Deique societatis humanæ gubernatoris consensu inductum ad gentium qua talium publicam felicitatem. Adeoque jus gentium vim legis obligantis habet.

Schol. Jus gentium differt 1. a jure naturæ, quia illud ex consensu populorum, hoc sine nostra voluntate sanctum est: illud respicit objecta arbitria ad majus commodum societatis: hoc respicit objecta in absq;ulta necessitate fundata: illud est absolute mutabile, & tantum plerisque commune; hoc est absolute immutabile & universale. 2. Differt a jure Civili, quod respicit privatas ci-vium necessitates. Objectum juris gentium in genere est omne illud, quod ex fine suo tendit ad convenientem gentium communicationem, uti Legatorum immunitas, commerciorum libertas, Belum justum, &c. Custodiamus igitur Legem Domini semper, qui sit capitinis hujus de Conscientia & Legibus Finis.

C A P U T   X.

DE

V I T I I S   E T   P E C C A T I S.

§. 520.

Peccatum quid. **A**ctus humani regulis morum difformes dicuntur **vitia** & **peccata**, quæ cum virtutibus opponantur, specialia peccata virtutibus opposita in subsequentibus capitibus considerabimus, hic autem prius natura peccati in genere explicanda est. *Peccatum* igitur recte a S. Augustino definitur: *Dictum*, vel *factum*, vel *concupitum* contra legem æternam.

Vitium quid. **Schol. 1.** Vitium in moralibus sæpe cum peccato confunditur, licet inter se differant: *Vitium* enim proprie est habitus inclinans ad peccatum: *Peccatum* vero est actus inordinatus a vitio promanans. Per ly *Dictum*, *factum*, *concupitum* in definitione peccati explicatur materiale, & reale illius; per ly *contra legem æternam* ostenditur ejus formale, seu defectus realitatis & perfectio-
nis actui debitæ.

An vi- tium sit contra na- turam ho- minis. **Schol. 2.** Quærunt hic Scholæ, an omne vitium sit contra naturam hominis seu homini disconveniens. Respondemus affirmative. Nam 1. ita docet S. Augustinus l. 3. de lib. arbit. c. 13. *Omne vitium, eo ipso quod vitium est, contra na- turam est.* 2. Omne vitium, etiam virtuti infusæ contrarium, est dispositio hominis contra id, quod convenit ejus naturæ rationali, quia omne

omnē vitium contrariatur virtuti, quæ est conueniens naturæ hominis: Ergo est contra naturam hominis. 3. Vitium ponit in homine impedimentum ex natura non ortum, ne homo vel a recta ratione per virtutes acquisitas, vel a Deo per virtutes infusas perficiatur, quia contra illas virtutes pugnat: Ergo est contra naturam hominis. Non obstat I. quod Sap. 12. dicatur: *Erat enim naturalis malitia eorum.* Id quod fluit ex defectibilitate hominis *Resp.* Dicitur naturalis malitia eorum, non quod sit eorum naturæ conformis, sed in quantum in consuetudinem redacta est, quæ est quasi altera natura: homo est naturaliter defectibilis, quatenus habet naturam, quæ deficere potest, non vero quasi haberet inclinationem ad peccatum, quam certe anima rationalis non habet. II. Si vitium esset contra inclinationem hominis, non esset voluntarium, nec posset homo illi assuefieri, quod tamen in pluribus falsum est. *Resp.* Vitium non est contra inclinationem hominis elicita, sed contra innatam. Deinde, quæ sunt ita contra naturam, ut repugnant ejus principiis essentialibus, vel proprietatibus, uti irrationalitas illis homo assuefieri nequit; secus vero, si sint, ita contra naturam, quatenus inclinant ad ea, quæ non sunt naturæ consentanea, hæc enim inclinatio a vicio induci potest III. Quædam peccata sunt specialia contra naturam, uti Sodoma: Ergo non omnia. *Resp.* Illa peccata carnis dicuntur speciali ratione esse contra naturam, quia sunt contra ordinem naturalem ab Auctore naturæ ad generationem præscriptum, & sic sunt etiam contra naturam hominis, prout animal est: alia autem vicia sunt contra naturam hominis prout homo est, & quatenus rectæ rationi repugnant. IV. Vicia virtutibus infusis opposita non sunt contra legem naturæ, quæ actum supernaturalem non præcipit, & lumine naturæ cognosci non

non possunt: Ergo non sunt contra naturam.
Resp. Vitia illa non sunt contra legem naturæ immediate, & directe, bene vero mediate, quia lex naturæ dictat esse obediendum superiori legitime præcipienti, & indirecte, quia ponunt impedimentum, ne natura convenienter persiciatur.

An formale peccati sit privatio.

Schol. 3. Ulterius querunt Scholæ, an formale constitutivum peccati commissionis consistat in aliquo positivo, an in privativo. Salmanticenses putant in aliquo positivo consistere. Respondeamus, formale constitutivum peccati etiam commissionis consistere in aliquo privativo, seu in defectu ulterioris realitatis, sive rectitudinis actui inesse debitæ. Nam 1. S. Scriptura saepe peccatum vocat nihil: Amos 6. *Qui lætamini in nihilo.* Item explicat peccatum per aversionem a Deo. If. 1. *Væ genti peccatrici . . . dereliquerunt Deum.* 2. Patres peccatum in privatione boni reponunt. S. Dionysius de Div. Nom. c. 4. *Peccatum non est aliquid existens, aut inexistentis, sed privatio boni.* S. Augustinus tr. in Joan. *Peccatum nihil est, & nihil sunt homines, cum peccant.* Ita etiam sentiunt reliqui Patres, & S. Thomas 1. 2. q. 10. a. 1. ait: *Actus est malus moraliter, in quantum ei deficit de plenitudine effendi.* 3. Malum est essentialiter privatio, & non ens; nam omne ens, in quantum est ens, bonum est: sed peccatum malum est; Ergo est essentialiter privatio. Deinde si malitia moralis sit quid reale positivum, Deus seu causa universalissima omnis realitatis, qualis est quid positivum, consequenter etiam deformitas peccati, juxta adversarios, esset causa hujus deformitatis, adeoque etiam peccati, quod falsum est: siquidem peccatum non habet causam efficientem, sed solum deficientem, cum econtra entitas positiva a causa efficiente procedat. Non obstat I. quod S. Scriptura explicet peccatum per aliquid positivum Jer. 2. per *fodere cisternas.* Osee 9. *per dilectionem vngitatum & abominationum.* *Resp.*

S. Scri-

S. Scriptura modo per positivum, modo per negativum peccatum explicat: ita ut privativum sit formale, positivum materiale peccati. II. Peccatum commissionis est malum morale per positivam tendentiam, & vitalem in objectum malum, quæ tendentia est quid positivum. *Resp.* Illa tendentia non est formale peccati, sed tantum materiale, quæ non est moraliter mala formaliter, sed tantum fundamentaliter, quatenus ulteriorem reabilitatem, & perfectionem habere deberet. III. Inter actum bonum & malum est oppositio contraria, quæ datur inter duo positiva. Item moralitas in genere consistit in aliquo positivo, scilicet in ordine transcendentali ad objectum conforme regulis morum: Ergo etiam moralitas specifica peccati. *Resp.* Malum in concreto sumpturn pro materiali connotante privationem opponitur bono contrarie: secus si sumatur in abstracto, pro formali malitia, quo modo privative opponitur. Deinde moralitas in genere non est genus univocum ad bonitatem, & malitiam; sed analogum importans unam rationem positivam, alteram negativam. IV. Privatio rectitudinis debitæ ineſt actui intrinſece malo, & ab eo abesse nequit; alias actus intrinſece malus v. g. odium foret capax rectitudinis: imo peccatum prohibetur: Ergo ejus formale quid positivum erit. *Resp.* Actus intrinſece malus non est capax rectitudinis, si spectetur secundum gradum specificum reduplicative, prout est peccatum: secus, si spectetur secundum gradum genericum specificative, prout est actus humanus. Item peccatum prohibetur directe quoad materiale, quod est quid positivum, & consequenter quoad formale, quod materiale secum habet, tanquam privationem debitæ rectitudinis.

§. 521.

Distinctio specifica peccatorum moralis desumitur 1mo ab oppositione cum diversis virtutibus. 2do a diversis præceptis. 3to a diversis objectis formalibus seu motivis prohibendi. 4to a diverso modo, quo homo tendit in objectum. 5to a circumstantiis, prout transeunt in rationem objecti. Ultimato vero semper specifica peccatorum distinctio sumitur a præceptis formaliter diversis, quia peccatum est intrinsece transgressio legis, vel præcepti.

Divisio peccati. Schol. 1. Juxta has notas igitur peccatum dividitur in *Originale*, quod contraximus in Adamo, quatenus nostræ voluntates in ejus voluntate inclusæ erant, de quo egimus: (t. I. §. 263. seqq.) & in *Personale*, quod propria voluntate peccantis committitur. 2do. Personale peccatum aliud est *Commissionis*, quando ponitur actio prohibita v. g. furtum: aliud est *Omissionis*, quando omittitur res præcepta, v. g. Missa. 3to. Personale aliud est *actuale*, seu ipse actus, vel omissione difformis legi: aliud est *habituale*, seu actuale commissum nondum retractatum, nec a Deo remissum, adeoque moraliter perseverans. Peccatum vero, quod committitur ex contracto malo habitu, vocatur *habitatum*. 4to. Peccata alia sunt *carnalia*, quæ in delectatione carnis perficiuntur, uti gula, Luxuria &c. alia *spiritualia*, quæ consummantur delectatione spirituali, licet eorum objecta sint quid materiale, uti superbia, Invidia &c. 5to. Alia peccata sunt *contra Deum*, quæ immediate & specialiter illis virtutibus repugnant, quibus obligamur tendere in Deum, uti infidelitas: alia sunt *contra proximum*, quæ specialiter repugnant charitati proximi, uti furtum &c. alia sunt *contra nos ipsos*, quæ specialiter sunt *contra temperaniam*.

tiam, & moderationem passionum. 6to. Alia sunt peccata infirmitatis, quæ ex gravi tentatione: alia Ignorantiae, quæ ex ignorantia culpabili: alia Malitiae, quæ ex malitiosa determinatione voluntatis potius, quam ex tentatione, vel errore fiunt. 7timo. Alia sunt peccata cordis, alia oris, alia operis, prout cogitatione, verbo, vel opere perficiuntur. 8vo. Peccatum dividitur in Mortale, & Veniale, de quibus inferius. 9no. Peccatum aliud dicitur Theologicum, si consideretur prout est offensa contra Deum: aliud Philosophicum, si consideretur, prout contrariatur rectæ rationi.

Schol. 2. Quæritur, an detur peccatum pure Philosophicum, quod graviter quidem repugnet rectæ peccatum rationi, quin sit transgressio legis Divinæ & offendens Dei. Respondetur negative. 1. Quia Alexander VIII. hanc propositionem adam: *Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens rectæ rationi & naturæ rationali: Theologicum vero & mortale est transgressio libera Divinæ legis.* Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna pena dignum; tanquam scandalosam, temerariam, erroneam, & piarum aurium offensivam damnavit. 2. Ratio est: quando attingitur peccatum ut disconveniens rectæ rationi, hoc ipso attingitur ut disconveniens Legi aeternæ, sive ut prohibitum a Deo, quia dictamen rectæ rationis est quasi praeco Divinæ voluntatis. Deinde non datur ignorantia invincibilis Dei: (t. 1. §. 41. cum Schol.) Ergo nec peccatum pure Philosophicum, quod hanc ignorantiam supponit. Objicit P. Bruyn. I. Peccatum philosophicum saltem hypothetice defendi posse, quia S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. ait: Peccatum a Theologis considerari prout est offensa Dei: a Philosophis prout contrariatur rectæ rationi. *Resp.*

S. D. non dicit, quod peccatum ut contrarium rationi sine respectu ad legem Dei æternam spectari possit. II. Peccatum philosophicum foret quidem offensa Dei, sed non transgressio legis illius invincibiliter, ut supponitur, ignoratæ. *Resp.* Falso supponitur, quod peccatum ordinem rationis pervertat, quin simul cognoscatur, ut transgressio Legis Divinæ.

Peccata capitalia.

Schol. 3. Rursus alia peccata dicuntur *capitalia*, ex quibus alia oriuntur, & septem numerantur; scilicet: Superbia, Avaritia, Invidia, Ira, Luxuria, Gula & Acedia, de quibus agemus, ubi de virtutibus illis oppositis sermo erit. Alia sunt *peccata in Spiritum S.* per quæ repelluntur specialia gratiæ dona, quæ sunt effectus Divini amoris, qui Spiritui S. tribuitur: Sex numerantur; scilicet: Præsumptio, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, quando ex malitia fidei, & Religionis veritas impugnatur; Fraternæ charitatis, scilicet gratiæ, & donorum Dei proximo collatorum Invidentia, Obstinatione in pravo proposito, & Impenitentia: de quibus item alibi. Alia sunt *peccata in cælum clamantia*, quæ ob speciem malitiam Divinam ultionem illis graviter accersunt, qui ea committunt: suntque hæc quatuor: Homicidium voluntarium, quod in cœlum clamare dicitur Gen. 4. Peccatum Sodomiticum, de quo Gen 19. Oppressio pauperum, viduarum, & pupillorum. Exodi 22. Merces operariorum defraudata. Deut. 24. Jac. 5. Denique alia sunt *peccata aliena*, quæ quidem ab alio complete committuntur, ita tamen, ut propriæ voluntati nostræ tanquam causæ aliquo modo concurrenti imputentur, quod fit novem modis. 1. Jussione, dato mandato alium ad peccatum inducendo, uti David occidit Uriam. 2. Reg. 11. 2. Consilio, consulendo peccatum, vel modum peccandi, uti Achitophel Absalon. 2. Reg. 16. 3. Confusu, approbando alterius peccatum, uti Saulus mortem S. Stephani Act. 7. v. 60. 4. Irritatione,

ver-

Peccata in Spiritum S.

Peccata in cælum clamantia.

verbis vel factis alium ad peccatum provocando.
 5. Laudatione, vel adulatione, alterius factum deprædicando. 6. Reticentia, fraternalm correctionem, aut delationem ad superiorem omitendo. 7. Conniventia, peccatum non arguendo. 8. Participatione, bona injusta cum aliis retinendo, & recipiendo. 9. Defensione malefactori patrocinando. De quibus omnibus suo loco.

Coroll. Præf. *1mo.* Licet ambulare, & ludere sint *Resolutus* actus specie physica diversi, quatenus tamen sunt *tur casus*. causa neglecti sacri, non differunt specie morali, quia uni tantum præcepto, audiendi sacrum, opponuntur. Econtra unus physice actus homicidii in templo, duas specie malitias homicidii, & sacrilegii includit. *2do.* Licet simplex furtum sit transgressio legis humanæ, Divinæ, & naturalis, habet tamen unicam specie malitiam, quia opponitur uni præcepto non furandi a tribus legislatoribus dato. *3to.* Illa præcepta sunt formaliter diversa, quæ versantur *1.* circa materiam notabiliter diversam v. g. præceptum jejunii, & Missæ audiendæ: vel circa eandem materiam ex diversis motivis formalibus, uti dum præcipitur jejunium ex motivo obedientiæ, & temperantiæ. *2.* Si aliunde constet, quod Legislator intendat diversam obligationem. Quando vero materia est eadem, idem motivum, & eadem legislatoris intentio, leges tantum materialiter diversæ unum specie peccatum constituunt, uti si præcipitur jejunium in quadragesima, & Vigilia. *4to.* Circumstantiæ etiam sæpius speciem peccati mutant (§. 435. Schol.)

§. 522.

Distinctio numerica peccatorum ex se- *Distinctio* quentibus regulis cognosci potest. *1mo.* Tot *numerica* sunt numero distincta peccata tum in diversis, tum in eodem physice actu, quot sunt *peccatorum unde sumatur.*

objecta numero distincta moraliter non unita, in quæ actus tendit. Ratio est, quia idem actus malus, tendens in plura objecta specie morali distincta, contrahit plures malitias specie diversas: Ergo etiam idem actus tendens in plura objecta numero distincta non unita, contrahit plures numero malitias (§. 521.) cum malitia actus desumatur ex ordine ad objectum. prout est difforme legi, & rectæ rationi. (§. 434.)

2do. Toties peccata in- vel externa numero multiplicantur, quoties ponuntur actus realiter distincti non uniti moraliter, seu quoties voluntas peccandi moraliter interrumptur, licet circa idem numero objectum contingat. Nam toties destruitur moralis unitas actuum peccaminorum, & disceditur ab actu peccaminoso, ita, ut actus illi sint completi, nec cum aliis continuati: Ergo per se, & independenter ab aliis sunt peccata.

*A&fdivun-
casus.* *Coroll. Pract. 1mo.* Illa objecta sunt numero distincta, & moraliter non unita, quæ nec ex sua natura, nec ex communi hominum usu, aut prudentum judicio ad eundem finem ordinantur, seu ad idem peccatum complendum; quæve nec mutuo se augere possunt, nec invicem communia sunt, sed habent proprias rationes completas. Hinc plura numero peccata commitit, qui uno actu, sciens ac volens, tres homines occidit: qui uno discursu pluribus detrahit: qui durante eadem voluntate peccandi fornicationem siue repetit: qui a pluribus etiam unico actu furatur, quia quodlibet peccatum est completum, & laeduntur tot distincta jura, & præcepta, quot sunt distincti homines, & distincta moraliter numero obje-

objecta. Econtra unum numero peccatum committit, qui simul ab uno 100 florenos aufert, qui unam moraliter gravem summam constituant. *2do.* Illi actus dicuntur moraliter uniri, qui vel tanquam media ad eundem finem, vel tanquam partes, & complementa ad eundem effectum referuntur: sic qui proponit occidere inimicum, sumit gladium, querit hostem, inventum occidit, unum numero peccatum committit, & sufficienter se accusat, dicendo: deliberate homicidium commisi. *3to.* Voluntas peccandi moraliter interrupitur 1. quando plures actus successive exercentur circa plura objecta complete distincta, v. g. si detrahas Petro, postquam detraxisti Paulo. 2. Si actus voluntatis retractetur vel formaliter per poenitentiam, vel interpretative per cessationem voluntariam, & notabilem sine positiva retractatione; quod fit, quando animus deliberate convertitur ad aliquid, cum actu antea intento incompossibile: cessatio vero notabilis est, si inter plures actus nullo voluntatis affectu inter se conexos tanta temporis mora intercedat, ut prudenti judicio discontinuari censeantur. Interim haec cessatio debet esse voluntaria, si enim animus indeliberate per somnum, ebrietatem & involuntariam distractionem ad alia convertatur, & deinde antiquum propositum renovet, voluntas non censetur moraliter interrumpi, & non nisi unum numero peccatum erit, nisi haec distractio longo tempore 3 vel 4 diebus duraret. *4to.* Quia saepe moraliter impossibile est, numerum certum explicare, sufficit in confessione moram temporis exprimere: v. g. per annum in odio vixi, & quoties memoria inimici occurrit, propositum ei nocendi renovavi. *5to.* Si quis uni in eodem aestu saepius malum imprecetur, idem numero peccatum ob unum actum odii internum, ad quem imprecations referuntur, committit. Item qui durante eodem impetu saepius blasphemat, unum numero peccatum committit, eo tamen gravius,

quo sæpius imprecatio[n]es & blasphemias repetit. Similiter unum numero peccatum sunt oscula, & tactus, ad unam copulam fornicariam intentam, & fecutam, secus, si copula illa non intenderetur, sed per accidens sequeretur; excipiuntur etiam actus per se jam completi, uti pollutio. 6to. Si quis eidem in uno æstu diversa mala, v. g. mortem infamiam &c. imprecetur, & advertens specificam diversitatem malorum eam intendat, propter objecta specie diversa plura specie peccata committit: si vero illa sub uno genere mali apprehensa imprecetur, uti plerumque contingit, unum numero peccatum committit. Qui vero uno actu idem malum pluribus imprecatur, uno actu pluribus scandalum præbet, detrahit, damnum & injuriam infert, tot numero peccata committit, quot personarum jura & Charitatem debitam læsit, unde numerum personarum in confessione exprimere debet. Item plura peccata sunt, eidem uno actu in diversa materia detrahere, quia læduntur jura ad plures famas diversas. Denique multiplex peccatum committit, qui uni coram pluribus detrahit, per hoc enim, quod fama apud unum tollatur, manet jus ad famam apud alterum.

§. 523.

*Peccata
non sunt
æqualia.*

Cum varia peccata specie inter se distinguantur, (§. 521.) sequitur, non omnia peccata esse inter se æqualia. Sic Christus ipse Joan. 19. Pilato dixit: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Et Jer. 7. dicitur: *Pejus operati sunt, quam Patres eorum.* Ratio est: Peccata speciem sortiuntur ab objectis, & virtutibus oppositis, ac præceptis &c. (§. 521.) Sed hæc non sunt æqualia: Ergo nec peccata.

Schol.

Schol. Dicis cum Stoicis I. Peccatum est privatio, *Solvuntur quæ non suscipit magis, & minus: maxime quia objec-*
totaliter tollit formam virtutis oppositam. *Resp. nes.*
Privatio in facto esse non suscipit magis, & minus, bene vero in fieri, quia non æqualiter relinquit inclinationem naturalem ad bonum honestum, quæ est radix rectitudinis. Item peccatum tollit formam virtuti immediate oppositam, non vero mediate oppositam, scilicet principia practica bona, Synderesin, inclinationem ad bonum honestum, contra quam peccatum solum magis, vel minus pugnat. II. Peccare est transgredi regulam rationis: nihil autem refert, an parum, vel multum eam quis transgrediat. *Resp.* Non solum præcipitur, ut regulam rationis non transgrediamur, sed etiam, ne ultra eam progrediamur, ubi quo magis quis progreditur, eo magis peccat. III. S. Basilius in reg. brevi. ait: *Scire illud convenit, differentiam hanc majorum, & minorum peccatorum nusquam in novo Testamento reperiri.* Et S. Isidorus l. 8. orig. c. 6. *Ille tam nocens est, qui paleas furatus fuerit, quam qui aurum.* Et S. Thomas q. 2. de malo a. 4. ad 4. docet, ea saltē peccata, quæ solo jure positivo prohibentur, esse æqualia. *Resp.* S. Basilius, si tamen liber citatus ejus partus sit, solum vult, nulla esse peccata tam parva, quæ neglegi, & contemni debeant. S. Isidorus sententiam Stoicorum non suam refert. S. Thomas loquitur de legibus humanis determinantibus modum virtutis indivisibilem, ubi omnia peccata contra eandem virtutem sunt æqualia v.g. omnes omissiones Missæ.

§. 524.

Gravitas peccatorum ex objecto, circumstantiis, & nobiliori virtute, cui peccatum *peccato-*
opponitur, defumi debet. Nam objectum est rum unde
primum & principale principium moralitatis sumatur.
actuum

actuum humanorum: (§. 434.) Ergo contra quanto nobilius objectum agitur, tanto gravius est peccatum. Deinde quo nobiliori virtuti peccatum opponitur, eo præstantius est objectum, circa quod versatur, & præceptum gravius: Ergo ab oppositione ad nobiliorem virtutem suam gravitatem desumit. (§. 521.) Denique circumstantiae etiam mutant speciem peccatorum: (§. 521. & 435.) Ergo ab iis eorum gravitas desumitur.

Resolvuntur casus. Coroll. 1mo. Peccata quæ sunt immediate & directe contra Deum, qualia sunt, quæ opponuntur virtutibus Theologicis per se, sunt omnium gravissima: Deinde sequuntur peccata, quæ sunt contra substantiam hominis, uti homicidium: tandem peccata, quæ sunt contra res exteriores. 2do. Inter peccata, quæ eidem virtuti opponuntur, illud est gravius, quod principaliori ejus intentioni repugnat: sunt enim quædam virtutes, quæ principalius ordinantur ad compescendum v. g. appetitum sensitivum, uti intemperantia est gravius peccatum, quam insensibilitas. 3to. Gravitas peccati augetur ex majori voluntate peccandi: unde peccata ex ignorantia & passione sunt minus gravia, quia minus libera, quam peccata quæ sunt ex fine magis alliciente. 4to. Augetur gravitas peccati ex conditione personæ peccantis deliberate, ob majorem cognitionem, ingratitudinem &c. Item ex conditione personæ, in quam peccatur. si sit sanguine juncta, sacra, in dignitate constituta. Item ratione damni subsequentis, si fuerit intentum, vel prævisum, vel per se ex peccato sequatur. 5to. Peccata carnalia per se, & cœteris paribus minora sunt, quam spiritualia; quia carnalia solum directe offendunt corpus proprium, spiritualia vero directe offendunt Deum & proximum: Carnalia tamen majoris sunt infamiae, quia sunt circa delectationes nobis, & brutis

tis eommunes, & plus habent de conversione ad bonum corporale, cum tamen spiritualia habeant plus aversionis a Deo: adeoque peccata mortalia superbie, & Invidiae sunt graviora, peccatis ebrietatis, & luxuriæ.

§. 525.

Ratione gravitatis, & inæqualitatis, pec- *Peccatum* catum dividitur in mortale, & veniale. *Pec-* *mortale* *catum mortale* est libera transgressio legis gra- *quid.* viter obligantis, cum dissolutione Divinæ amicitiæ, & reatu poenæ æternæ.

Schol. 1. Peccatum mortale ex eo dicitur, quia mor- *Quotu-* tem animæ infert, privando eam gratia habituali, *plex.* quæ est vita animæ. Mortale aliud est *per se*, & ex genere suo, quod ex specifica sua ratione, quam haurit ab objecto graviter prohibito, seclusa malitia alterius speciei potest esse peccatum mortale; uti peccata contra Deum, virtutes Theologicas, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. Aliud est mortale *per accidens*, quod aliunde, quam ex objecto, vel præcepto potest fieri mortale, v. g. ratione contemptus, & scandali.

Schol. 2. Finis ultimus peccantibus mortaliter est crea- *Quis sit* tura. Nam Jer. 2. dicitur: *Duo mala fecit popu-* *ultimus* *lus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ,* & finis pec- *foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non cantis* possunt aquas. Ubi ostenditur, peccatorem, Deo mortaliter relicto, velle sitim extinguere in aqua foetida, *ter.* scilicet creatura. Et Philipp. 3. *quorum Deus* *venter est.* Ubi iterum aliqua creatura pro Deo seu ultimo fine peccantibus assignatur. Et Ratio est, quia peccans mortaliter appretiative plus diligit creaturam, quam Deum: Joan. 12. *Dilexe-* *runt magis gloriam hominum, quam Deum:* Ultimus vero finis est id, quod maxime amat, quia amat propter se, & cœtera propter ipsum. *Igi-*

Igitur peccans mortaliter pro fine ultimo habet proprium, & privatum suum bonum, non secundum se, sed inordinate amatum usque ad contemptum Dei, & exclusionem gratiæ, & Charitatis: peccans enim mortaliter amat proprium, & privatum bonum propter se, & cœtera bona particularia amat ratione proprii, & privati boni; nam amat bonum commutabile, in quo sibi imaginatur aliquam convenientiam, & commodum: Ergo finis ejus ultimus est bonum privatum, & quidem prout inordinate amatum usque ad contemptum Dei, & gratiæ exclusionem, quia sic est Deo oppositum, & in eum irreferibile.

An mortale in ratione offendere sit gravitatis infinitæ.

Schol. 3. Peccatum mortale in ratione offendæ Dei est gravitatis simpliciter infinitæ. Nam gravitas offendæ crescit secundum dignitatem personæ, cui irrogatur, quia offensa moraliter est in offenso, sicuti honor est in honorante; offensus enim est patiens, adeoque subiectum recipiens injuriam; unde sicuti honor crescit secundum dignitatem honorantis, ita offensa secundum dignitatem offensi: sed dignitas offensi scilicet Dei est infinita simpliciter: Ergo etiam offensa in genere morali est infinita simpliciter. Non obstat I. quod hoc modo unum peccatum non effet altero gravius, quia infinito majus non datur. *Resp.* Non est altero gravius in ratione offendæ præcise spectatae ex parte personæ offendæ, bene vero in ratione offendæ spectatae ex parte objecti, actus & circumstantiarum, ad quæ non tanquam ad causam, sed tanquam ad præsuppositum offensa personalis sequitur. II. Sequeretur, actum Charitatis erga Deum esse bonitatis infinitæ; & veniale, Deum offendens, esse malitiæ infinitæ. *Resp.* Deus est tantum objectum charitatis, non vero subjectum, quod solum dignitatem actui cummunicat, cum sit quid intrinsecum. Deinde veniale respicit quidem Deum ut subjectum, sed non ut capax infinitatis ratione offendæ, quia non tollit rationem ultimi finis.

§. 526.

Ad peccatum mortale requiritur ex parte intellectus plena advertentia ad legem, vel *ad mortalem malitiam*: Ex parte voluntatis plena. *Requisita* *ad mortale.*
consensus: Ex parte objecti gravitas materiae. Nam *imo.* gravitas malitiae nullo modo cognita, etiam nullo modo est volita: Ergo non nisi perfecta advertentia, & plenus consensus possunt refundere in actum gravem malitiam. *2do.* In negotiis, & contractibus magni momenti inter homines requiritur plena advertentia ad onera & obligationes inde emergentes, alioquin non censetur quis illis subjacere: Ergo etiam non incurrit aliquis odium Dei, & reatum æternæ damnationis, qui vel non advertit actus, vel objecti malitiam, nec periculum gravis malitiae; vel non satis libere in eam consentit.

Schol. Peccatum ordinarie solet fieri hoc modo. 1. *Quomodo* Excitatur sive a demone per suggestionem, sive *peccatum* ab extrinseco per visum, auditum &c. sive ex *fiat*. naturali dispositione, aut infirmitate imago rei delectabilis, aut odibilis in phantasia; unde naturaliter, & necessario oritur motus appetitus sensitivi, qui vocatur *motus primo primus*, quia ante omnem rationis advertentiam ex dictis causis excitatur. Et haec est *tentatio*. 2. Ob hanc excitationem sit cogitatio in intellectu, seu semiplena, & imperfecta advertentia, qualis est in semi-dormientibus, ita ut periculum plene non advertatur, unde oritur motus vehementior appetitus sensitivi, qui dicitur, *motus secundo primus*: 3. Huic motui, dum non resistitur, sequitur in intellectu plena advertentia objecti, vel actus honesti, aut dishonesti, quam sequitur affectio deliberata voluntatis, vel complacentiae, vel displa-

cen-

centiæ: Si displicentia objecti, & actus inhonesti oritur, tunc homo resistit, vel avertendo animum ad aliud objectum, vel exercendo actum virtutis, vel suggestionem malam detestando, vel orando Deum, ut liberet a malo: Si vero complacentia objecti inhonesti oriatur, tunc adest delectatio, & hic est primus gradus peccati mortalis, si objectum sit graviter malum. quia hic actus est plene deliberatus, & voluntarius. 4. Hic affectus vel est efficax, qui conjungitur cum proposito, vel desiderio exequendi id malum, quod cogitatum est; vel est inefficax, & est simplex complacencia, seu delectatio deliberata de re illicita cogita- ta, sine voluntate illam opere perficiendi, quæ etiam vocatur simplex consensus, seu *delectatio morosa*; non quod requirat moram temporis, brevissimo enim tempore perfici potest, sed quod voluntas post plenam advertentiam ei immoretur, & consentiat. Et hic est secundus gradus peccati mortalis. Denique tertius est ipsum opus peccaminosum completum.

Resolvuntur casus. Coroll. Præst. 1mo. Plena & sufficiens advertentia ad peccatum mortale censetur, si consensum præcedat expressa, seu actualis cogitatio malitiæ moralis, vel periculi: aut si præcedat expressa aliqua dubitatio: item quando ratio perfecte advertit objectum malum, quoad circumstantias, quibus moveri potest ad illud exutiendum, ubi adest deliberatus consensus. Plena advertentia, & deliberatus consensus in homine a somno plene excitato, sine turbatione advertente, quid agat; semiplena in homine non plene a somno excitato, obscure, & turbate objectum advertente explicari potest. 2do. Ad peccatum mortale non requiritur reflexa advertentia, sive ut quis cognoscat, se advertere, sed sufficit cognitio directa malitiæ, quam quis deinde vult. Nec requiritur cognitio formalis ipsius actus, sed sufficit malitiæ objectivæ, vel legis, actum prohibentis: malitia autem objectiva sufficienter cognoscitur esse, si cognoscatur,

scatur, ut induetiva odii Dei, & poenæ æternæ. *3to.* Signa advertentiæ imperfectæ, & indeliberationis sunt. 1. Si quis velut semidormiens malum apprehenderit. 2. Si vcre semidormiens, vel semiebrius fuerit. 3. Si vehementi passione, aut distractiōne turbatus fuerit. 4. Si post factum rem melius considerans judicet, quod eam non fecisset, si ita cognovisset, aut mentem serenam habuisset. *4to.* Signa nullius vel imperfecti consensus in dubio sunt. 1. Si dubitans serium animum & saepius repetitum propositum habuerit, nunquam peccandi mortaliter, & malit mori, quam Deum graviter offendere: talis presumere potest, se non consensisse; quæ enim saepe detestamur, advertimus nos contra propositum acceptasse: Consuetudinarius vero, & peccata non valde timens, consensum faciliter presumere potest. 2. Dubitans si super pravas cogitationes se reflectens statim dolorem & aversionem sentiat, presumere potest, se non consensisse, maxime si sit timoratæ conscientiæ, & alias in tale peccatum non soleat consentire. 3. Si post tentationem meminerit se valde timide processisse, conatum ad relistendum adhibuisse, & si in tentatione rogatus fuisset, an vellet consentire, serio respondisset, se nolle, censetur non consensisse. Item 4. si dubitet, an plene vigilans & sibi compos fuerit 5. Si potuit exequi peccatum, nec tamen fecit. 6. Si adsit defectus ætatis: sola vero perseverantia delectationis non est signum praefiti consensus. Prudentia Confessarii hic succurrere debet. *5to* Dubitans, vel deliberans, an debeat peccato gravi consentire, graviter peccat, quia re ipsa peccatum cum Deo super omnia diligendo consert, & periculo proximo consensus se exponit, unde speciem peccati in confessione exponere debet. *6to.* In illis peccatis non datur parvitas materiæ, in quibus semper integra ratio gravis malitiæ sive materia magna, sive parva fuit.

fuerit, reperitur; talia sunt, quæ Deo imperfectionem immediate imputant: quæ ad peccandum maxime alicerent, si non graviter prohiberentur: quorum materia legi sub poena gravi latæ, et si parva sit, præjudicat. *7timo.* Materiæ quantitas magna, vel parva, vel ex re secundum se spectata, vel ex comparatione ad totum, vel ex ordine ad finem præcepti prudenter desumenda est. *8vo.* Peccatum mortale etiam cognoscitur, si sit contra Decalogum, vel præcepta Ecclesiæ in materia gravi: Si charitatem proximi & justitiam in bonis animæ, corporis, famæ & fortunæ graviter lædat: Si sit contra seipsum cum gravi animæ, vel corporis damno: Si imposita sit poena gravis: Si Theologi & timorati ita censeant.

§. 527.

Mortale subinde fit posse fieri veniale. 1. Ex conscientia errorne, qua quis invincibiliter judicat, esse veniale, quod de se est mortale. (§. 243.) 2. Ex defectu advertentiæ ad legem, & malitiam objectivam. 3. Ex defectu perfecti consensus. 4. Ob parvitatem materiæ tum secundum se, tum ratione circumstantiarum levis. (§. 526.)

§. 528.

Motus primo- primi non sunt peccata. Motus sensualitatis primoprimi, qui omnem rationis advertentiam prævertunt, & quos inviti patimur, licet sint circa objecta graviter illicita, non sunt peccata. Ita docet *imo.* Apostolus Rom. 7. v. 20. juxta quem non sunt ab homine prout homo est: *Si quod nolo, illud facio... jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum,* sci-

scilicet concupiscentia, quæ vocatur peccatum, quia ex peccato est, & ad illud inclinat: Ergo non sunt peccata (§. 520. Schol. 2. & §. 526.) Et Rom. 8. ait: *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu:* Ergo cum tamen in iis concupiscentia remaneat, non erit peccatum. Nec juvat dicere cum D. Schubert, ideo nil damnationis illis esse, quia per Christum remissionem peccatorum obtinuerunt: Nam ubi est peccati remissio, ibi deest qualitas, quæ peccatum morte dignum reddit, (t. 1. §. 373.) imo Deus non potest peccatum remittere, quamdiu adhuc adest: Ergo nec concupiscentia juxta adversarios est peccatum, quæ semper adhuc adest. Deinde Jac. 1. *Unusquisque tentatur a concupiscentia abstractus, & illestitus: deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.* Ergo nullum est peccatum, antequam concupiscentia concipiatur, id est, consensum voluntatis obtineat, alioquin tentatio & consensus non essent gradus diversi. Respondet Schubert, concupiscentiam gignere inclinationem pravam ex improviso ortam, quæ si sola manet, est peccatum involuntarium, & infirmitatis, si vero accedat approbatio, fit consummatum, & proereticum; hinc distinguit peccatum actuale a concupiscentia, non vero originale. Verum hic supponit D. Schubert, peccatum originale consistere in concupiscentia, quod falsum esse patet (t. 1. §. 266.) Item posse dari peccatum involuntarium, quod est contra textus allatos, & ulterius 2do. docet S. Augustinus l. de ver. Rel. c. 14.

*Aut negandum est, peccatum committi, aut factendum est, voluntate committi. Et l. 2. de pecc. mer. c. 4. In grandibus baptizatis ad agonem manet concupiscentia, non sibi ad illicitu consentientibus nihil omnino nocitura: Et S. Thomas 2. 2. q. 154. a. 5. Primus motus sensualitatis non habet, quod sit peccatum, nisi in quantum iudicio rationis reprimi potest. Idem definit Tridentinum Sess. 5. can. 5. ubi ait, concupiscentiam non nocere non consentientibus, & ideo solum ab Apostolo peccatum appellari, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Accedit damnatio sequentium propositionum Baji: *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, non concupisces.* Item *Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava' ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.* 3tio. Nullum est peccatum, nisi sit voluntarium (§. 525. 526.) Sed motus primoprimi non sunt voluntarii: Ergo non sunt peccata. Dicis, esse voluntarios in causa, scilicet, peccato originali nobis in Adamo voluntario. Sed ad peccatum personale requiritur omnino voluntarium personale, & merito Alexander VIII. damnavit hanc propositionem: *In statu naturæ lapsæ ad peccatum, & demeritum sufficit illa libertas, qua liberum, ac voluntarium fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.* Denique nemo ad impossibile tenetur: Sed impossibile est homini impedire motus primoprimos, imo, quando justa causa adest, non tenetur semper removere causas, e quibus oriuntur: Ergo*

ad

ad illos impediendos non tenetur, consequenter non sunt peccata mortalia. (§. 525.)

Schol. Protestantes docent, omnes pravos motus, *Solvuntur etiam primoprimos*, esse peccata mortalia: Nimirum dividunt peccatum in voluntarium, seu *objectio-*
reticum, quod cum approbatione, & beneplacito committitur; & involuntarium, quod ex ignorantia, & præcipitania committitur; unde etiam alia sunt peccata ignorantiae, alia infirmitatis, ad quæ motus primoprimi spectant, quos ideo volunt esse peccata mortalia, quia a concupiscentia procedunt, quæ sicuti est malum morale imputabile, & damnabile, ita & illi sunt imputabiles & damnabiles, licet per fidem nobis remittantur. Probant I. tum quia illi motus prohibentur per præceptum: non concupisces: tum quia I. Joan. 2. dicitur: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* *Resp.* Illo præcepto soli motus voluntarii prohibentur, alii enim non sunt præcepti capaces, cum non sint actus humani. (§. 419. & 489.) seu prohibetur, ne pravis concupiscentiis consentiamus. Unde male vertit Lutherus: *Läß dich nicht gelüsten: nam Hebraicum וְלֹא & Grecum οὐδεὶς propriè significat motum animi deliberatum.* Tres concupiscentiae a S. Joanne sumuntur materialiter, pro earum objectis, uti patet ex versu præcedente, & sequente: unde sensus est: quidquid in mundo est, vel suis illecebribus animum inquinat, vel opum cupiditate accedit, vel superbia extollit: quod vero hæc bona sint inordinate concupiscentia, non est ex Deo, nec ex natura rerum, sed ex vitio naturæ per peccatum corruptæ. II. S. Augustinus l. 1. de nupt. c. 23. ait, motus concupiscentiae involuntarios prohiberi præcepto, non concupisces. l. 4. cont. Jul. c. 2. dicit, concupiscentiam nocere etiam non consentientibus, & c. 3. ait: *Concupiscentia carnis peccatum est.* *Resp.* S. D. vult motus illos

prohiberi, non ut peccaminosos, sed ut quid repugnans perfectioni, & ep. 200. addit: *Hoc lex posuit, dicendo, non concupisces, non quod hic valeamus, sed ad quod perficiendo tendamus.* Docet item concupiscentiam nocere non consentientibus, non quod eos peccati reos faciat, sed quod spiritualem mentis delectationem minuat, dum in ea reprimenda occupatur, uti seipsum ibi explicat. Denique concupiscentiam peccatum vocat, vel late dictum, pro infirmitate naturæ, vel dicit peccatum, si ei consentiatur. III. S. Bonaventura in 2. d. 21. vult, quod tentatio carnis nunquam sit in nobis sine culpa veniali. Quod idem docet S. Thomas 3. p. q. 41. a. 1. ad 3. *Resp.* S. Bonaventura loquitur de temptatione, & delectatione carnis, quæ ob advertentiam imperficiam subest aliquo modo imperio rationis. Et S. Thomas sumit peccatum pro eo, quod ad peccatum inducit, seu pro quadam inordinatione, vult enim probare, Christum a carne tentatum non fuisse.

§. 529.

Desideria Ex §. 526. Scholio patet, Desiderium, *mala sunt* seu affectum efficacem voluntatis esse peccatum, & quidem hoc desiderium habet illam malitiam. quam objectum volitum habere cognoscitur: Nam affectus tendit in objectum, prout est in se a parte rei: Ergo attrahit totam malitiam, quæ objecto a parte rei inesse cognoscitur: nimirum in affectu efficaci idem est, ac si quis in re ipsa jam commissa deletaretur.

Delectatio Econtra delectatio morosa non circa pec-
morosa est catum jam commissum, sed circa objectum
peccatum. prohibitum illam tantum malitiam contrahit,
a cuius delectabilitate voluntas movetur:
Dele-

Delectatio enim morosa fertur in objectum præcise, prout objective in intellectu proponitur, ideoque a circumstantiis annexis, licet cognitis, abstrahere potest. Verum licet hæc sententia a multis satis probabiliter defendatur, probabilius tamen, & in praxi tutior est sententia S. Antonini & aliorum, quod scilicet in confessione explicandæ sint circumstantiæ personarum, & operis, de quo quis morose delectatur, maxime quia hujusmodi delectationibus morosis dediti plerumque etiam optant operis executionem.

Coroll. Praet. 1mo. Qui desiderat fornicari cum consanguinea &c. adulterium, & incestum committit. *2do.* In delectatione morosa circumstantiæ personarum & operis juxta modo dicta in confessione exponendæ sunt. *3to.* Circumstantia personæ peccantis semper refundit suam malitiam in actum delectationis morosæ, ideoque Sacerdos de re turpi se oblectans sacrilegium committit, quia hæc circumstantia cohæret personæ, & saltem exercite cognoscitur. *4to.* Aliud est delectari de re cogitata v. g. de furto, ita ut ratio delectationis sit ex furto, cogitatio vero sit tantum conditio applicans rem cognitam, quod peccatum est: aliud est delectari de cogitatione rei v. g. furti, ita ut ratio delectationis sit sola cognitio, quæ cogitatio rei etiam malæ per se mala non est, sed subinde bona: sic Theologus gaudet, quod bene distinguere possit peccata: *Aliud est delectari de modo operandi male v. g. de modo artificio furandi, quod iterum non est peccatum, quia delectatio non est de furto, sed de modo artificio.* Interim in materia lubrica etiam hoc periculosum est ob naturæ corruptæ in objectum propensionem. *5to.* Motus concupiscentiæ sunt peccata, si accedat consensus, vel

formalis, & positivus, dum voluntas eos libere amplectitur: vel virtualis, quando cognoscitur connexio causæ positæ cum pravo effectu, vel interpretativus, vel negativus, quando quis facile potest resistere, & tamen sine causa non resistit, quia hoc modo se exponit periculo consensus formalis: aliud foret, si adesset rationabilis causa sine periculo consensus v. g. si positive resistendo tentatio augeretur, vel scrupuli orirentur, vel honesta actio, uti exceptio confessionum, esset omittenda; in his sufficit, ut absente periculo consensus motus displiceant. *6to.* Desiderare rem prohibitam sub conditione auferente omnem malitiam operis, qualis est jure tantum positivo prohibita v. g. velle edere carnes, si non esset dies veneris, vel quæ jure naturæ solum conditionate prohibentur, v. g. velle occidere furem, si quis esset judex, per se loquendo non est mortale: saepe tamen est veniale ob actum otiosum. Si vero conditio apposita malitiam actus non auferat v. g. velle die veneris comedere carnes, si ad manus essent, illud desiderare est grave peccatum. Si desiderium sit ad objectum in nulla circumstantia licitum cum affectu ad rem ipsam ex natura sua malam v. g. velle blasphemare, nisi prohibitum esset, est grave peccatum, quia conditio malitiam intrinsecam non aufert: Si vero desiderium non sit cum affectu in rem ipsam; sed tantum sit manifestatio pravæ propensionis naturæ. quæ ad peccatum traheret, si lex Dei non obstareret, non est grave peccatum, sed potius propensio in malum per recordationem Legis Divinæ repressa censetur. *7timo.* Ponens actionem honestam, utillem, vel necessariam, licet prævideat tentationes carnales, non peccat secluso periculo consensus, quia utendo jure suo eas non intendit. Si vero actio non sit utilis, vel necessaria, sed ex levitate fiat, adeoque venialiter mala sit, eam ponens, & motus non intendens secluso periculo consensus venialiter solum peccat, quia non sunt voluntatis.

voluntarii in causa, quia ex recreationibus etiam honestis oriri possunt. Si vero actiones valde turpes, uti aspectus, tactus, colloquia obscœna, fiant, motus secuti sunt graviter peccaminosi, quia sunt voliti in proxima dispositione ad illos. *8vo* Coniux non peccat mortaliter, si de maritali copula absente conjugé sine periculo pollutionis morose delectetur, quia de se peccaminosa non est, peccat tamen venialiter, quia nihil hanc delectationem suadet, & si advertat periculum pollutionis, & non resistat, graviter peccat. *Vidua* etiam mortaliter peccat, si voluntarie consentiat in motum delectationis, ex recordatione copulæ maritalis, naturaliter ortæ: sicut & sponsus graviter peccat, si in motum carnis ex cogitatione futuri actus conjugalis consentiat. *9no*. In delectatione morosa ejus objectum v. g. copula, turpis tactus &c. in confessione exprimi debet.

§. 530.

Causa efficiens Peccati interna immediata, *Causa efficiens pec-
526. & proxima est ratio, & voluntas: (§. 525. ciens pec-
cati.) mediata vero appetitus sensitivus. Et *cati.*
quidem ex parte rationis causa peccati est
ignorantia: ex parte appetitus sensitivi pa-
ficio: ex parte voluntatis malitia. Causa vero
externa, quæ internas causas ad peccatum
movet, potest esse homo, dœmon, vel sen-
sibilitia externa.*

Schol. Subjectum peccati formaliter sumpti est vo- *Subje-*
luntas; peccatum enim est actus voluntarius. Item *ctum pec-*
appetitus sensitivus, & ratio possunt esse subje- *cati.*
ctum peccati formaliter sumpti, quatenus in ap-
petitu sensitivo & Ratione subjectantur quidam
mali habitus, uti intemperantia, & imprudentia,
& quatenus aliquam imperfectam libertatem, ob
conjunctionem cum voluntate participant. Mem-
bra

bra tamen & sensus externi non sunt subjectum peccati formaliter sumpti, quia non habent libertatem nisi denominative, & organa, seu instrumenta despoticē a voluntate mota. An vero peccatum saltem veniale possit esse in, & a solo appetitu sensitivo absque omni influxu saltem interpretativo voluntatis, lis est de nomine. Salmanticenses affirmant, qui putant, omnes motus sensualitatis secundo primos esse veniale, quia appetitus sensitivus ex sola habituali coniunctione cum voluntate est liber. Verum cum voluntas hos motus impedire possit, tunc si non impedit; saltem interpretative influit, & consentit.

§. 531.

Ignorantia est causa peccati. Ignorantia igitur antecedens, & consequens est causa peccati, non vero concomitans. (§. 429.) Ignorantia enim antecedens, & consequens tollit scientiam, quæ si adesset, prohiberet peccatum: Concomitans vero non removet scientiam, quæ si adesset, peccatum impediret, sed etiam ea præsente peccatum tamen fieret. Interim ignorantia antecedens est tantum causa peccati materialiter sumpti, quia actus ex illa sequens quoad formale peccati supponitur invincibiliter esse ignoratus. (§. 429.) adeoque est involuntarius. Econtra ignorantia consequens est causa peccati formaliter sumpti, quia actus ex illa sequens, etiam quoad circumstantiam peccati formalis est voluntarius, cum hæc ratio sit voluntarie & vincibiliter ignorata. (l. c. Schol.)

§. 532.

Cum vero ignorantia invincibilis excusat a peccato formalī, (§. 531.) hinc etiam in-

vin-

vincibilis ignorantia juris naturæ excusat a peccato formali ex ea operantem. Ita patet *imo.* ex hac propositione ab Alexandro VIII. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* *2do.* S. Augustinus l. 3. de lib. arbit. c. 19. ait: *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis querere, quod ignoras.* Quæ verba exponens S. Thomas q. 3. de malo a. 7. ad 7. ait: *Dicendum, quod ignorantia, quæ est omnino involuntaria, non est peccatum.* *3to.* Ignorantia tollit ab actu rationem voluntarii: (§. 429.) Ergo excusat a peccato (§. 525. 526. 528.) Deinde ignorantia invincibilis juris positivi juxta adversarios excusat a peccato formali operantem ex illa, quia, quod ex ea sequitur, est involuntarium: Ergo etiam ignorantia invincibilis juris naturæ, nam nec sufficit ad peccatum personale voluntarium in peccato originali Adami: (§. 528.) & ignorantia etiam juris positivi est effectus peccati originalis, cum revera sit magnum malum, impediens nos a moribus rite pro salute obtinenda conformandis: Ergo si hæc, etiam illa a peccato formali excusat.

Schol. Lutherus in c. 12. Gen. Calvinus in c. 12. *Solvuntur* Lucæ: Jansenius l. 2. de statu nat. laps. c. 2. & *objectiones* omnes, qui cum Bajo docent, hominem damna-*nes.* biliter peccare in eo, quod necessario facit, negant, ignorantiam invincibilem juris naturæ excusare a peccato formali. I. Enim Gen. 20. Abimelech invincibiliter ignorabat, Saram esse uxorem Abrahæ, & tamen peccavit, eam sibi despon-

sponsando, ut ipse fatetur, *induxisti super me peccatum grande*, unde merito punitus fuit. Item Iudei invincibiliter ignorabant, Christum esse Deum: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Quod idem dicendum de persecutoribus Apostolorum, & Martyrum, de quibus dicitur: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, obsequium se praeflare Deo*. Joan. 16. & tamen hi peccarunt. Et Lev. 4. & Num. 15. præcipiuntur sacrificia pro peccatis ignorantiae invincibilis, quia dicitur: *Quoniam sponte non peccaverunt*. *Resp.* Licet Abimelech non peccaverit peccato adulterii v. 6. quod non præcognovit v. 4. culpam tamen aliquam habuit, tum rapiendo peregrinam fœminam ob pulchritudinem; tum non satis investigando, an maritum habeat: per peccatum grande, periculum, vel poena peccati intelligitur, nam dicitur: *Super regnum*, quod non peccavit. Iudeorum, & persecutorum ignorantia fuit vincibilis, nam Christi Divinitatem ex Prophetiis, & miraculis discere potuissent. Sacrificia illa sunt pro peccatis ignorantiae vincibilis, & dicitur, quod sponte non peccaverunt, id est, peccarunt per ignorantiam vincibilem, adeoque non omnino perfecte voluntarium, sed secundum quid voluntarium peccatum commiserunt. III. Regula juris 13. in 6. dicit: *Ignorantia factii excusat, non ignorantia juris*. Et c. In ledum. cau. 34. q. 1. punitur, qui ex ignorantia invincibili cognovit non suam. *Resp.* Illa regula juris est tantum pro foro externo, ubi ignorantia juris non præsumitur. In altero casu poena fuit tantum medicinalis, & in cautelam committendorum; vel præsumptio fuit, debitam diligentiam non esse adhibitam. III. S. Augustinus de grat. & lib. arb. ait c. 3. *Illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit, sed fortasse, ut mitius ardeat*.

ardeat. Et l. 1. op. imperf. c. 15. agnoscit necessitatem peccandi ex ignorantia. Item Patres Concilii Diospolitaní damnarunt hanc propositiōnem Cœlestii. *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Et S. Thomas 3. p. q. 80. a. 4. ad 5. docet, ignorantiam juris non excusare a peccato. *Resp.* S. Augustinus in primo loco loquitur de ignorantia vincibili indirecte volita in negligentia discendi: vel si de invincibili loquitur, dicit eam in inferno puniri, quatenus est cum aliis peccatis contra jus naturæ commissis conjuncta, & quatenus est ignorantia juris Divini politivi, quod si quis nesciat, levius punitur, quam si legem naturalem, & positivam sciret. In altero loco loquitur S. Doct̄or de ignorantia vincibili, & de necessitate peccandi consequente. Patres Diospolitaní ignorantiam vocant peccatum, id est, effectum peccati originalis, quod Pelagiani negabant. S. Thomas loquitur etiam de ignorantia juris vincibili. IV. Si ignorantia invincibilis a peccato excusat, melior est conditio ignorantis, qui tantum materialiter peccat, quam scientis, qui peccat formaliter. Item ethnici & hæretici de sua fide non dubitantes a peccato formalī excusarentur. *Resp.* Falsæ sunt sequelæ: nam invincibiliter ignorans ita est constitutus, ut non ageret contra legem, si eam agnosceret. Ethnici laborant ignorantia vincibili, quia non datur ignorantia invincibilis veri Dei. Hæretici vero materialiter tales non peccant.

§. 533.

Quia causa peccati est ratio, & voluntas &c. (§. 530.) & peccatum est contra legem æternam, (§. 520.) hinc Deus nec est, *quit esse causa peccati.* nec esse potest per se, & directe causa peccati nec impellendo, nec movendo, nec iubens.

bendo, nec faciendo, nec per se, nec per alios tanquam instrumenta. Hoc docet *imo.* S. Scriptura Ps. 5. *Non Deus volens iniquitatem Tu es.* Sap. 14. *Illi odio sunt impius & impie-
tas ejus.* Eccli 15. *Nemini mandavit, impie
agere.* Rom. 9. *Numquid impietas apud Deum?*
abfit. Jac. 1. *Deus intentator malorum est.* Di-
cunt quidem Calvinistæ, voluntatem Dei no-
lentis peccatum esse tantum voluntatem signi,
præter hanc vero eum alia voluntate proprie-
dicta velle peccatum. Verum Deus non so-
lum dicitur non velle peccata, sed etiam non
facere: quæ autem Deus vult voluntate pro-
prie dicta, illa facit. (t. i. §. 88.) Deinde
voluntas signi est præceptum seu inhibitio
(t. i. §. 83. Schol.) Sed Deus peccatum
non præcipit, sed odit, (§. t. i. §. 81.) &
punit: (t. §. 120.) Ergo non vult proprie.
2do. Patet ex P. P. S. Dionysio c. 4. de Div.
nom. S. Basilio hom. 9. Et S. Augustino l. 3.
de lib. arb. c. 16. *Omnino non invenio, nec in-
venire posse, & prorsus non esse confirmo, quo-
modo tribuantur peccata nostra Creatori nostro.*
2do. Ita definiunt Concilia: Arausicanum II.
c. 23. *Aliquos ad malum Divina voluntate præ-
destinatos esse, non solum non credimus, sed etiam
si sunt, qui tantum malum credere velint, cum
omni detestatione illis anathema dicimus.* Et Tri-
dent. Sess. 6. can. 16. *Qui dixerit... mala
opera, ita, ut bona Deum operari, non permis-
sive solum, sed etiam proprie & per se... ana-
thema sit.* *4to.* Deus omnia distinctissime co-
gnoscit, & ab omni falso judicio, & errore
remotissimus est: (t. i. §. 61.) Ergo causa
pec-

peccati esse nequit. (§. 530.) Deinde peccatum consistit in averfione ab ultimo fine, (§. 525. Schol. 2.) sed Dei voluntas nequit averti ab ultimo fine, cum ipse sit ultimus finis; (t. 1. §. 393.) Ergo peccare nequit, maxime quia peccatum velut mera privatio, (§. 520. Schol. 3.) est a principio defectivo, quale Deus esse nequit. (t. 1. §. 55.) Denique non est ratio, cur Deus velit, & faciat homines peccare, non manifestatio justitiae in puniendo, nam efficere injustum, ut puniatur, injustitia est, quia sic intenderetur culpa propter poenam, cum econtra pena propter culpam intendi debeat: non manifestatio misericordiae in parcendo, quia crudele foret, facere impium, ut ab impietate liberetur, sicuti crudele est, hominem vulnerare, ut sanetur.

2. Deus nec per accidens & indirecte est causa peccati, quia Deus secundum leges suae sapientiae, & providentiae universalis non tenetur impedire peccata, quae permittit, imo haec permissio Divinæ perfectioni conformis est, cum Deus peccata permittat intuitu majoris boni, ad quod illa dirigi posse videt; si enim mala non permitteret, quando ex hac permissione majus bonum oriturum videt, omne bonum non vellet.

Schol. Primus, qui blasphemavit, Deum esse aucto- *Solvuntur*
rem peccati, fuit Florinus Montani discipulus, *objectione-*
teste S. Irenæo apud Euf. l. 5. hist. c. 20. Cal- *nes.*
vinus, & Zwinglius docent, Deum ab æterno
prædefinitissime omnia peccata hominum, & in tem-
pore ad illa impellere, nec tamen Deus Auctor &
causa

causa peccati esse potest, tum quia per peccatum originale tota humana natura corrupta fuit: tum quia ad peccatum impellit ex bono fine, ut justitiam suam puniendo, & misericordiam parcendo manifestet: tum quia Deo lex posita non fuit. Quippe I. Deus ab æterno peccata prædefinivit. Gen. 45. Joseph dicit, *non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* A&t. 2. Christus dicitur: *definito consilio & præscientia Dei traditus.* 2. Reg. 16. *Præcepit Deus Semei,* ut malediceret David. 2. Reg. 24. *Deus commovit David,* ut numeraret populum. 3. Reg. 22. Deus dicit Spiritui nequam, *Decipies, & prævalebis. Vade,* & fac ita. 2. Reg. 12. *tollam uxores tuas* (David) Isai. 10. Sennacherib dicitur *virga furoris Domini.* Ps. 104. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus.* Rom. 9. *tradidit eos in reprobum sensum.* Et Joan. 13. Christus Judæe dixit: *quod facis, fac citius.* Resp. In Adamo & Angelis antequam peccarent, natura corrupta non fuit, & tamen peccarunt: deinde non sunt facienda mala, ut manifestetur gloria Dei. Et denique Deus & ejus Sapientia sibi lex est, quam sine negatione sui iplius transgredi nequit, adeoque rationes Calvini nullæ sunt. Joseph non peccatum fratrum suorum, sed transitum suum in Ægyptum ad voluntatem Dei refert. Deus mortem Christi, non vero peccatum Judæorum decrevit. Deus maledictionem Semei solum permisit, & ad materiale ejus solum concurrit. Non Deus, sed furor Domini, id est Satan, David ad numerandum populum commovit. Illud, fac ita, denotat solam permissionem; nam Spiritus malus ad hoc jam per se paratus nullo præcepto egebat. Deus solum permisit, ut uxores David tollerentur; Sennacherib percuteret Judæos, & alii odirent populum ejus. Tradit Deus nonnullos in reprobum sensum deserendo & non impediendo, quominus peccatores reprobum suum sensum sequantur. Christi verba ad Judam solam permissionem denotant, & quod malum

lum ejus consilium impedire nolit. S. Augustinus in Ench. c. 101. ait: *fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona.* Et de lib. arb. c. 20. ait: quod Deus Semei voluntatem proprio vitio suo malam in peccatum maledictionis judicio suo justo & occulto inclinaverit. *Resp.* In primo loco S. D. agit de objecto non secundum se, sed ex circumstantia malo, & ponit exemplum in morte patris, quam Deus in cautelam, filius ob hæreditatem vult. In alio loco vult Deum inclinare voluntatem in malum non impellendo, sed non impediendo, & permittendo. III. Deus saepe punit unum peccatum per aliud, est causa liberi arbitrii peccantis, & excœcationis: Ergo causa peccati. *Resp.* Peccatum est poena alterius ratione suorum adjunctorum, scilicet privationis gratiae ad vitandum aliud peccatum. Deus est causa liberi arbitrii, quantum ad esse, non quantum ad deficere a Deo per peccatum. Deus est causa excœcationis non positive excœcando, sed gratiam ex justo judicio subtrahendo.

§. 534.

Effectus peccati sunt 1. Corruptio boni *Effectus naturalis*, id est, inclinationis ad bonum honestum non quidem totaliter, prout radicatur in rationalitate, sed ex parte termini, *corruptio boni naturalis*, prout per peccatum actuale inducitur prava dispositio ad actum similem.

§. 535.

Alter effectus peccati est macula in anima, quæ post actum peccati in ea remanet, *peccati.* Sic imo S. Scriptura vocat peccatum maculam Jos. 22. *macula hujus sceleris in vobis permanet.*

net. Jer. 2. maculata es in iniquitate tua. Eccli 31. Beatus vir, qui inventus est sine macula. Quippe anima dicitur metaphorice maculari, dum ex inordinato ad creaturas affectu nitorem suum ex lumine rationis, & gratiae habitum perdit: Ergo quamdiu est extra hoc lumen, macula in ea manet.

Quid sit. *Schol.* Quærunt hic Scholæ, quid sit hæc macula peccati. Scotus putat esse reatum poenæ. Sed contra hanc sententiam pugnare videntur hæc propositiones damnatae Baji: *In peccato duo sunt, actus & reatus: transeunte actu nihil remanet, nisi reatus, sive obligatio ad paenam.* Et: *In Sacramento Baptismi, aut sacerdotis absolutione proprius reatus peccati duntaxat tollitur, & ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.* Deinde macula peccati non est reatus poenæ, si hic sumatur pro ordinatione activa vel passiva ad poenam, quia sic est bonum justitiae & a Deo; macula vero a Deo esse nequit. Nec est reatus poenæ sumptus pro condignitate poenæ, quia hæc sequitur solum ad culpam, & maculam. Vasquez putat, maculam esse denominationem extrinsecam ab actuali peccato præterito. Verum homo non denominatur *justus* ab actu bono transeunte, sed a forma intrinseca seu gratia: (t. I. §. 363.) Ergo nec peccator a peccato præterito. Martinez vult maculam esse habitum, seu dispositionem inclinantem in bonum commutabile. Verum per justificationem tollitur macula (t. I. §. 372. 373.) & tamen non tollitur omnis prava inclinatio: Ergo in hac non consistit. Igitur melius respondetur, maculam peccati mortalis esse privationem nitoris gratiae, seu privationem ipsius gratiae connotantem peccatum actuale præcedens, a quo causatur: tum quia privatio gratiae sanctificantis primo per justificationem expellitur: tum quia homo per gratiam sanctificantem habitualiter justus constituitur, adeoque etiam per ejus privationem habita-

tualiter est peccator: Debet tamen connotare peccatum præcedens, quia, ut macula habeat rationem culpæ, debet esse voluntaria, adeoque connotare debet actum voluntatis, a quo caufatur, & sine hac connotatione non foret ratio, cur plures, & inæquales sint maculæ. Non obstat I. quod in offendente Principem macula sit reatus pœnæ, & post actum meritorium nil remaneat nisi condignitas præmii. *Resp.* Disparitas est, quod amicitia Principis nil intrinsecum ponat in homine sicuti amicitia Dei. (t. 1. §. 363.) Item per actum meritorium augetur gratia, adeoque animæ nitor. II. Conversio ad creaturam in peccatore consistit in habitu inclinante voluntatem ad illam: Ergo etiam aversio a Deo. *Resp.* Ad conversionem ad creaturam sufficit inclinatio voluntatis, nec aliquo habitu indiget III. Homo in statu naturæ puræ peccans contraheret maculam; quæ tamen non esset privatio gratiæ; imo hæc privatio est pœna peccati inflicta: Ergo non est macula. *Resp.* In statu naturæ puræ peccatum per accidens non est privatio gratiæ. Item privatio gratiæ physice sumpta est pœna, non vero, si sumatur moraliter, prout est voluntaria ex actu peccati.

§. 536.

Tertius effectus peccati est Reatus pœnae: Exodi 22. *Percussit Dominus populum pœnæ pro reatu vituli.* Ps. 31. *Multa flagella peccatoris.* Et Ratio est: peccans violat ordinem & æqualitatem justitiae Divinæ, voluntati suæ plus tribuendo contra mandatum Dei, quam debet: Ergo recta ratio postulat, ut illum per compensationem pœnæ restauraret. Hinc quia peccans ordinem rationis, ordinem exteriorem superioris gubernantis, & ordinem Divini regiminis transgreditur, ideo

triplicem poenam incurrit : unam a seipso,
quæ est remorsus conscientiæ; alteram ab
homine, tertiam a Deo.

*Reatus
poenæ
quid.*

Schol. Reatus poenæ non est ordinatio activa, vel passiva ad poenam, sed est con dignitas, & debitum poenæ propter peccatum luendæ: prius enim peccatum poena dignum est, quam ad illam ordinetur. Hoc debitum est quid absolutum, & virtualiter tantum a peccato habituali distinctum, nempe conceptus ejus secundarius. Unum etiam peccatum aliquo sensu potest esse poena alterius peccati, non quidein per se secundum rationem formalem peccati. quia peccatum egreditur a voluntate, poena vero est contra voluntatem: item poena est actus justitiae vindicativæ, est secundum rationem, & a Deo, quæ omnia peccato formaliter sumpto non conveniunt; sed est poena per accidens ratione adjunctorum, tum ratione gratiæ in poenam peccati subtractæ; tum ratione afflictionis, molestiæ, & perturbationis animæ: tum ratione laboris, & expensarum faciendarum pro implenda concupiæntia: tum ratione remorsus conscientiæ, infamiæ, morborum, paupertatis, & aliorum incommodorum peccatum consequentium.

§. 537.

Pœna
damni & tum duplicitis pœnæ, damni & sensus, æter-
sensus. næ in inferno tolerandæ. Ita patet *imo.*
Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem aeternum.* Ubi ly *discedite a me*, poenam damni; ly *in ignem aeternum*, pœnam sensus de-notat. Ratio est, quia in peccato mortali est avercio a Deo ultimo fine, cui respondet pœna damni, & conversio ad creaturam, cui respondet pœna sensus, id est, per quandam appro-

appropriationem, nam quia conversio est aver-
siva, tam aversio quam conversio poena dam-
ni & sensus punitur. Poenam vero hanc esse
æternam, dictum est, (t. I. §. 200.) ubi
etiam de inferno egimus, (t. I. §. 198. seqq.)

Schol. 1. Dolor ex amissa beatitudine non est pro- *Quænam*
prie poena, sed poenam supponit, a qua causatur, *poena*
reductive autem pertinet ad poenam damni, *ex gravior.*
qua resultat. Poena damni est gravior poena sen-
sus, quia est quasi essentialis, & opponitur visio-
ni beatificæ, poena vero sensus est quasi acciden-
tal, & beatitudini accidentalí opponitur. Item
poena damni non est in omnibus damnatis æqua-
lis (t. I. §. 408.)

Schol. 2. Utraque poena damni & sensus est finita *An poena*
simpliciter, & intrinsece; nam forma, qua pri- *fit infinita*
vat poena damni, seu visio Dei, non est simpli- *ta.*
citer infinita; & dolor ac tristitia ex hac priva-
tione sequens est etiam simpliciter finita, cum
nullum accidens creatum sit infinitum: Ergo poe-
na damni, & ex paritate rationis poena sensus,
quæ est actio ignis utique finita, est simpliciter
finita. Interim tamen poena damni secundum quid
infinita dici potest, quia licet immediate fit priva-
tio boni finiti scilicet visionis beatificæ, mediate ta-
men est privatio boni infiniti, nempe Dei: Ergo
saltem objective & extrinsece infinita dici potest.

Schol. 3. Peccatum mortale ex se, & ex intrinseca *An mor-*
tua ratione, ac malitia inducit reatum poenæ æter- *tale ex se*
næ, tum quia dicit deordinationem ex se irrepa- *inducat*
rabilem avertendo ab ultimo fine, qui error repa- *pœnam*
rari nequit, sicuti ille circa primum principium in *æternam.*
speculativis, quia non datur per se aliquid, a quo
reparetur: tum quia peccatum mortale est mors
enimæ, quæ naturaliter reparari nequit.

§. 538.

Peccatum veniale quid. Hucusque de peccato mortali egimus, nunc de veniali tractandum restat. Est igitur *peccatum veniale* libera transgressio legis tantum leviter obligantis, aut transgressio non perfecte libera legis graviter obligantis.

Schol. 1. Peccatum veniale aliud est ex *genere suo*, quod ex materia, circa quam versatur, non trahit gravem malitiam: aliud est ex parvitate materiae: aliud ex imperfectione actus. Peccatum veniale a mortali differt 1. mortale est simpliciter contra legem Dei, quatenus est contra finem legis, qui est Charitas Dei, & proximi, (§. 5²5. Schol. 2.) non vero veniale. 2. Mortale avertit a Deo ultimo fine, & constituit ultimum finem in creatura (l. c.) veniale vero servato ordine ultimi finis facit inordinationem circa media. 3. Mortale contrariatur gratiae, & Charitati, illaque destruit (l. c.) non vero veniale. 4. Mortale destruit amicitiam Dei: veniale solum minuit. 5. Mortale est contemptus Dei, cui peccans creaturam præfert: non vero veniale. 6. Mortale tollendo gratiam est mors animae; veniale est tantum morbus illius. 7. Mortale inducit deordinationem in se irreparabilem; veniale reparabilem. 8. Mortale inducit reatum poenae æternæ; veniale reatum poenae temporalis. Differencia tamen formalis inter peccatum mortale, & veniale est, quod mortale sit perfecte contra legem avertendo ab ultimo fine cum contemptu, & dissolutione amicitiae, gratiae, & Charitatis Dei; quod non facit veniale. Igitur peccatum mortale, & veniale essentialiter differunt: quia malitia peccati mortalis consistit in habitudine improportionis ad ultimum finem, malitia vero peccati venialis in habitudine improportionis ad media fini non necessaria. Hinc dīvilio peccati in mortale, & veniale est analoga, analogia proportionalitatis, quia

quia mortale, & veniale inæqualiter rationem peccati participant: mortale perfecte, quia est perfecte contra legem, & avertit ab ultimo fine: veniale imperfecte, quia non avertit a fine, sed media tantum deordinat.

Schol. 2. Finis proximus peccantis venialiter est bonum particulare, finis vero ultimus beatitudo ut sic, seu esse bene, & beate: hoc modo intelligitur, quomodo in peccante venialiter habeatur finis ultimus non solum negative, sed etiam positive sine exclusione Charitatis, quia talis finis communissimus, cum sit necessario amatus, & de se indifferens, ut bono vel malo objecto applicetur, nullam ex se tribuit actui bonitatem, vel malitiam, sed ab utroque abstrahit.

§. 539.

Dantur igitur peccata venialia ex natura *Dantur* sua, & non solum ex conditione peccantis *peccata* a mortalibus distincta. Nam *imo.* in S. Scriptura quædam peccata sine ullo respectu ad personas comparantur rebus levissimis uti *culici*, alia rebus gravissimis uti *Camelo* Matth. 13. v. 24. quædam *festucæ*, quædam *trabi*. Luc. 6. Quædam *fano*, quædam *stipulæ* i Cor. 3. Ergo dantur peccata venialia. Dicit Schubert tantum differentiam peccatorum ostendi. Verum hæc differentiam essentialem denotant, sicuti inter culicem, & camelum differentia specifica intercedit. Deinde S. Scriptura dicit, quædam peccata committi a justis in justitia perseverantibus Jac. 3. *In multis offendimus omnes*, adeoque etiam justi. Et Prov. 24. v. 16. *Sexties cadet justus*, & *resurget*: Sed hæc sunt peccata venialia (§. 538.)

Ergo dantur: Certe in citato textu Proverbiorum non agitur de lapsu in miserias corporales, nam immediate ante dicitur: *ne quæras iniquitatem in domo iusti, quia septies cadet iustus;* & sequitur: *impii autem corruent in malum.* Hebraice בְּרַעֲנָה quod proprie malitiam significat unde Lutherus male vertit: *Die Gottlosen werden versinken in Unglück,* nam Matth. 18. v. 21. S. Petrus ad hunc locum respiciens, & quærens: *quoties in me peccabit frater meus? usque septies?* certe de culpa agit. Deinde non agitur ibi de lapsu in tentationes spirituales; nam, qui tentatur, nondum cecidit, si tentationi resistat, sed stat victor, quomodo autem resurget, qui victor stetit? Hebraicum נָפַל naphal lapsum in peccatum significat, uti patet Jer. 8. v. 4. Denique septies non debet repeti: septies *cadet iustus,* & septies post quemlibet lapsum resurget: Nam hoc gratis afferitur, & tamen dicitur, *iustus* in nominativo resurget. 2do. Patet ex Traditione. Concilium Milevitanum can. 7. definit: *Sanctos in hac vita non tantum humilier, sed etiam veraciter dicere: dimitte nobis debita nostra:* Ergo agnoscit, quædam peccata esse in Sanctis, quibus non desinunt esse Sancti, adeoque venialia. S. Augustinus Serm. 20. de verb. Ap. per rugam Eph. 5. peccata venialia intelligit: Origenes hom. 35. per festucam: Tertullianus l. de anima c. 17. per culicem. Merito proinde hanc veritatem definit Tridentinum Sess. 6. cap. 11. & iuste damnata est hæc Baji propositio 21. Nullum

lum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam. 3^{io}. Inter amicos dantur offensæ leves amicitiam non dissolventes: Ergo etiam apud Deum: licet enim omne peccatum sit contra sanctitatem Dei, non tamen omne est aversio ab eo tanquam ultimo fine, inducens reatum pœnæ æternæ; quis enim dicat, hominem ob verbum otiosum a Deo pœna æterna in inferno esse puniendum?

Schol. I. Protestantes negant dari peccatum veniale, *Solvuntur quod æternæ pœnæ reatum non inducat, sed objec-*
volunt peccatum veniale esse id, quod hominem nes.
quidem actu æternæ morti non subjicit, licet eam mereatur, quia cum fides existere pergit, qua remissio peccatorum continuo impetratur, actu in mortem non imputatur. Nam I. Matth. 5. v. 9. dicitur: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus, id est nullus juxta S. Thomam, vocabitur in regno cœlorum* Joan. 13. v. 8. Christus S. Petro dixit: *Si non lavero te, non habebis partem mecum:* quod S. Augustinus de peccatis venialibus intelligit. Item Jac. 2. v. 10. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus.* Imo Ezech. 18. Deut. 27. 1. Joan. 3. de peccato indefinite dicitur, quod mortem animæ afferat. *Resp.* Matth. 5. per minima non intelliguntur minima per se, sed minima in falso sensu Phariseorum, qui maxima pro minimis habebant. Venialia etiam peccata impediunt a regno cœlorum, nisi remittantur, unde non habebunt partem cum Christo, habent tamen principium veniae. Locus S. Jacobi est de præcepto Charitatis Dei, & proximi, quod tamen in veniali peccato non graviter læditur. Peccatum veniale mortem animæ solum dispositive infert, in quantum ad mortale disponit. Unde etiam Patres ad fugam peccati venialis vehementer hortantur. II. Veniale lædit præ-

ceptum Dilectionis Dei, a quo peccantem avertit, & ad creaturam convertit. *Resp.* Lædit dilectionem Dei, sed non gravitor, & convertit ad rem creatam parva cupiditate, per quam ab amore summi boni non avellitur. III. Veniale est offensa Dei, nec illud pro omni bono comparando committere licet: Ergo omne malum ejus culpa superat; adeoque mortalis est. *Resp.* Veniale est offensa Dei in re levi charitatem non omnino destruens: superat etiam omne malum physicum, adeoque illi tanquam malum morale præferri nequit, est tamen minor culpa, quam mortalis. IV. Minimum opus bonum a justo patratum meretur vitam æternam: Ergo minimum peccatum pœnam æternam. *Resp.* Disparitas est: minimum opus justi elicitur ex charitate habituali; cui Deus ex infinita misericordia, coronante ultra condignum, promisit vitam æternam: minima vero culpa non destruit charitatem, adeoque Deus justissimus ultra demeritum non punit.

*An in statu innocentiae non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter, quæ impeccabilitas oriebatur ex dono justitiae originalis; nam vi hujus pars sensitiva sub ratione; & ratio inferior sub ratione superiori; ratio vero superior sub Deo recto ordine continebatur: Ergo nulla inordinatio in homine esse potuit, nisi ab eo incipiatur, quod ratio superior Deo tanquam ultimo fini non subjiciatur, quod sit per peccatum mortale. Deinde veniale est verum malum, & miseria; generat habitum vitiosum, & pœnam post se trahit; quæ omnia statui innocentiae repugnant (t. I. 254. 255.) Non obstat I. quod homo in statu innocentiae potuerit peccare mortaliter, & fuerit liber: Ergo potuit peccare venialiter. *Resp.* Potuit peccare mortaliter, ita ut destrueret statum innocentiae, non vero, ut hic status perduraret. Erat etiam tantum mediate liber ad peccandum venialiter,*

liter, ita ut amissio per peccatum mortale statu innocentiae venialiter peccare potuerit. Hinc si Adamo sub veniali iesus ligni prohibitus fuisset, ille hoc praeceptum non nisi amissio per mortale statu innocentiae transgredi potuisset. II. Gratia Christi æque modo conjungit animam cum Deo, quam justitia originalis, & tamen gratia Christi veniale compatitur. *Resp.* Gratia conjungit quidem, sed non habet simul adjunctam firmitatem subordinationis inferiorum ad superiora, sicuti justitia originalis.

Schol. 3. Peccatum veniale non potest esse in aliquo *Inveniam*-
cum solo peccato originali: non enim potest esse *les flet cum*
in illo ante primum instans usus rectæ rationis, *solo origi-*
quia tunc homo non habet usum rationis, & li
bertatis, adeoque non est capax peccati venialis:
non in ipso primo instanti usus rationis, quia, si
tunc convertitur ad Deum, justificatur a peccato
originali; si vero non convertitur, peccat mor
taliiter. Non obstat I. quod usus rationis imper
fectus, quem infans habet, sufficiat ad veniale.
Resp. Imperfectus ille usus sufficiens ad veniale,
sufficeret etiam ad mortale, adeoque imperfectus
usus rationis non supponitur esse sufficiens ad pec
candum mortaliter. II. Primum instans rationis
sumptum moraliter plura instantia physica com
plectitur: Ergo puer, antequam ultimato de fine
statuat, in aliquo instanti phisico verbum otio
sum dicere & venialiter peccare potest. *Resp.* In
illo brevi intervallo non potest puer voluntarie
divertere mentem ad verbum otiosum sine pec
cato mortali, ob urgens præceptum, se ad Deum
convertendi.

§. 54°.

Peccata venialia quantumcumque multi- *I* Peccata
plicata per se loquendo non possunt consti- *venialia*
tuere peccatum mortale, quia hoc est altio
ris ordinis, & plura individua unius speciei
non *quomodo in mortale abeant.*

non possunt constituere aliam speciem. Venialia tamen multiplicata, quæ ratione materiae concrecentis, vel ratione effectus moralem inter se connexionem habent, fiunt mortale, si quis directe intendat congregare quantitatem ad mortale sufficientem, aut causare effectum graviter malum, quia tunc consentitur in rem graviter prohibitam, & totum damnum causatum.

Resolvuntur Coroll. Pratt. 1mo. Non peccat mortaliter, qui pertinet casus.

Quadragesimam semel quotidie extra statuta tempora modicum quid comedit, quia materiae nec secundum se, nec secundum effectum coalescunt.

2do. Peccat mortaliter, qui vult committere omnia venialia, quotquot committenda occurront, & vitare sola mortalia, si adfit periculum proximum peccandi mortaliter, quod in hoc casu vix abest. 3^{tio}. Qui saepius furatur quid modicum ex intentione colligendi magnam quantitatem, in singulis furtis graviter peccat, quia singula adhibet tanquam media proxima graviter nocendi.

Item, qui die jejunii saepe modicum quid comedit, & nihilominus sub vesperam notabilem quantitatem, graviter peccat. Si vero directe non intendatur magna quantitas, & nihilominus materiae parvarum transgressionum moraliter inter se uniantur, vel secundum effectum productum coalescant, malitia mortalis in ultima transgressione completur.

4to. Veniale ex genere suo fit mortale 1. ratione conscientiae erroneæ, vel gravis scandali, & damni 2. ratione finis seu effectus mortaliter mali. 3. ratione affectus nimis inordinati, quando quis potius vellet Deum graviter offendere v. g. non audiendo sacrum, quam a lusu abstinere. 4. ratione periculi proximi graviter peccandi. 5. ratione contemptus formalis,

quem ille committit, qui ideo aliquid agit, vel omittit, quia præceptum est, vel ut ostendat, se nihili

nihil facere legem, aut legislatorem. *5to.* Ex peccato veniali nunquam fit mortale hoc sensu, quod idem numero actus primum fit peccatum veniale, postea mortale.

§. 541.

Effectus peccati venialis sunt: Primus est *Effectus* macula: (§. 535.) quæ est privatio fervoris *venialis* Charitatis ex peccatis venialibus actualibus: *macula*. Hæc tamen non est macula proprie, & simpliciter dicta, sed tantum secundum quid, quia non tollit formam, per quam animæ inest pulchritudo, scilicet gratiam, sed tantum obnubilat, & tegit, ut in actibus minus splendeat.

§. 542.

Alter effectus peccati venialis est, quod *Reatus* inducat reatum pœnæ temporalis: (§. 536.) *pœnæ* veniale enim solum deordinat circa media *tempora-* ad finem, non tollit gratiam & Charitatem, *lis.* sed ejus fervorem tantum minuit, & habet se ut morbus animæ, qui est reparabilis: Ergo reatum pœnæ temporalis solum inducit.

Schol. I. Dicis I. S. Augustinus in Ps. 71. ait: Deus *Solvuntur* plus exigit in pœnis, quam commissum fuerit in *objectione*-culpis: Ergo veniale punitur pœna æterna. *Resp. nes.* Sensus S. Augustini est, quod acerbior sit pœna, quam jucunda fuerit delectatio, non tamen quod hæc pœna sit æterna excedens meritum culpæ. II. Peccatum veniale est majus malum, quolibet malo pœnæ: Ergo sola pœna æterna illud adæquare potest. *Resp.* Peccatum veniale est majus malum, non tamen ex se irreparabile, unde quando reparatum est, cessare debet pœna, quæ quidem non potest adæquare veniale in ratione na-
ture,

turæ, quia est altioris ordinis, bene vero in ratione satispassionis. III. Nulla poena quantumvis magna sufficit, ut peccans venialiter satisfaciat Deo pro injuria illata: & major est injuria unius peccati venialis contra Deum, quam injuriæ infinitæ contra creaturem: Sed hæ exigerent poenam infinitam: Ergo etiam peccatum veniale.
Resp. Hic non queritur de satisfactione, in qua attenditur proportio inter offendentem, & offenditum; sed de satispassione, in qua attenditur tantum æqualitas rei ad rem, ut nimirum peccator tantum potestati subjiciatur, quantum eam læsit. Deinde veniale non est proprie injuria & offensa Dei, quia licet sit contra vel præter legem Dei, non est tamen contra finem legis, qui est Charitas, nec contra finem ultimum, sed contra media non necessaria & tantum utilia. Deinde licet esset offensa proprie, est tamen finita, consequenter etiam finitus reatus.

Quomodo Schol. 2. Peccatum veniale quoad culpam in hac vita non remissum mortali conjunctum per accidens punitur in inferno poena æterna: quia in damnatis semper manet reatus poenæ debitæ peccato veniali quoad culpam in hac vita non dimisso, manet enim culpa, quæ in inferno non dimititur; tum quia damnati simpliciter sunt in termino, cum econtra animæ in Purgatorio tantum secundum quid sint in termino: tum quia veniale non dimititur quoad culpam, nisi per condignam retractationem per actum Charitatis, & poenitentie, cuius damnati non sunt capaces: tum quia culpa non remittitur nisi per applicationem meritorum Christi, quæ non sit damnatis, cum non sint ejus membra. Interim tamen peccatum mortale, vel veniale in hac vita quoad culpam dimissum probabilius in damnatis non punietur poena æterna: quia dimissa culpa poena temporalis mortali & veniali debita in inferno solvi potest: nec ex hoc sequitur, quod in inferno sit redemptio, quia

quia poena, quæ solvitur, non redimitur: nec est inconveniens, quod quoad aliquid accidentale poena inferni minuatur usque ad diem judicii, ubi etiam augetur. Nec dicas I. poena veniali debita solvitur per satispassionem, quæ, cum sit finita, etiam in veniali quoad culpam non remisso finito tempore solvi potest. *Resp.* Poena venialis solvitur per satispassionem in eo, qui nullum affectum ad culpam retinet, secus est, si affectum formalem vel virtualem ad eam retineat. II. Si reus in judicio humano poneretur extra statum merendi, & demerendi v.g. per stultitiam, licet perseveraret in culpa, non puniretur: Ergo nec in judicio Divino. *Resp.* Disparitas est, quod stultus non peccet, nisi materialiter. damnati autem peccant formaliter libera voluntate, & licet non demereantur in hoc statu, meruerunt tamen in via existentes puniri, quamdiu remaneret culpa formalis; absurdum enim videtur, quod homini in sua malitia perseveranti, & nullo modo penitenti poena relaxetur. III. Deus punit *citra condignum*: Sed peccatum veniale de se non meretur poenam æternam: Ergo illa non punitur. *Resp.* Licet peccatum veniale de se non mereatur poenam æternam, meretur tamen per accidens, unde non punitur ultra coadignum, cui si addas, quod poena sit minus intensa, quam meretur, habes quod etiam puniatur *citra condignum*. IV. Peccatum veniale non fit gravius, quia mortali conjungitur: Sed secundum propriam gravitatem non meretur poenam æternam: Ergo nec si mortali conjungatur. *Resp.* Veniale ex conjunctione cum mortali non fit quidem gravius, fit tamen irremissibile.

§. 543.

Denique peccatum veniale disponit ad *Veniale mortale*. Ita docet S. Scriptura Eccli. 19. *disponit Qui spernit modica, paulatim decidet. Ratio ad mortale. est:*

est: quia veniale minuit subjectionem voluntatis erga Deum, & fervorem charitatis, ponitque obstatum Divinis auxiliis, quibus homo a mortali præservatur. Item ex frequentatis peccatis venialibus in aliquo genere v. g. ex confuetudine ludi, potest amor ludi eousque crescere, ut propter illum peccetur mortaliter v. g. omittatur Sacrum illo die, quo præceptum illud audiendi urget: Eodem modo parvum aliquod furtum disponit furem ad hoc, ut data occasione magnam etiam quantitatem furari non perhorrescat. Sic etiam semiplenus consensus tandem ad plenum consensum deducit, quod ne nobis contingat, tanquam a facie colubri fugiamus omne peccatum, ad quod gratiam suam nobis largiri dignetur Deus, ad quem oremus: *Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo.* Amen.

C A P U T   X I.

DE

VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

§. 544.

Habitus ex frequentatis actibus humanis *Virtus regulis morum conformibus generati, quid. vocantur virtutes. Est autem virtus habitus, quo homo bonus, & operatio ejus bona efficitur.*

Schol. Virtus in genere alia est *intellectualis*, quæ perficit hominem in cognitione veri; quales sunt: *Quotuplex.* Ars, scientia, prudentia, sapientia, intelligentia, quibus nonnulli fidem, opinionem & dubium accensent: alia est *voluntatis*, quæ perficit voluntatem, & mores, & ad honestatem dirigitur. Virtutes aliæ sunt *infusæ*, quæ a Deo nobis infunduntur; vel quoad modum, quando etiam actuum frequentatione naturaliter acquiri possunt; vel quoad entitatem, si sint entitative supernaturales, & tendant in Deum lumine; & motivo supernaturali. Virtutes quoad entitatem infusæ sunt *virtutes Theologicae*; aliæ, quæ ex frequentatis actibus acquiri possunt, & quoad modum solum sunt infusæ, dicuntur *morales*, non quasi virtutes Theologicae non essent etiam morales, cum revera tales sint, quia longe perfectiori modo mores dirigunt, sed Theologicae dicuntur, ut nomen proprium tanquam nobilissimæ virtutum species habeant.

§. 545.

§. 545.

Virtus Theologiæ sunt, quæ habent Deum pro objecto materiali primario, & Divinam ejus perfectionem pro formalis.

Quotuplex. *Schol.* Virtutes Theologicæ tres numerantur: scilicet, *Fides*, *Spes* & *Charitas*. *Fides* respicit Deum, ut primam veritatem; *Spes*, ut nostram beatitudinem, *Charitas*, ut summam bonitatem.

§. 546.

Fides *Fides* ab Apostolo Hebr. 11. v. 1. definitur: *Est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*: id est, fundatum spei, & lumen habitualiter inclinans ad assentiendum veritatibus obscuris a Deo revelatis. Dialectice *Fides* definiri potest: *Est virtus Theologica Divinitus infusa, qua firmiter assentimur propter Divinam veritatem omnibus, quæ Deus revelavit, & nobis per Ecclesiam proposuit, five scripta sint, five non.*

Qualis virtus. *Schol.* 1. *Fides* est revera virtus, quia facit bonum habentem se, & opus ejus bonum. (§ 544.) *Dicitur* etiam potest virtus intellectualis, tum quia subjective est in intellectu, ita tamen, ut ejus officium sit, dirigere actiones voluntatis ad vitam æternam juxta Verbum Dei, & regulas ab eo revelatas: tum quia perficit intellectum in ordine ad verum supernaturale.

Explicatur definitione. *Schol.* 2. *Triplex* in Deo veritas distingui potest: *Scilicet in effendo*, quæ dicitur transcendentalis, & est ipsa Dei essentia, qua verus Deus est, a falsis diis distinctus. *Veritas in cognoscendo*; quæ est infinita Dei Sapientia, qua cognoscit omnia; *prout sunt*: & *Veritas in dicendo*, quæ est summa

ma Dei propensio ad dicendam veritatem, ita ut fallere nolit, sicut ratione sapientiae suae fallere non potest. Quando ergo assentimur revelatis a Deo propter Divinam veritatem, intelligitur prima veritas in dicendo, seu Divina veracitas revelans: nam per hoc fides a Scientia distinguitur, quia motivum assensus scientisci est veritas principii. Hæc tamen veritas in dicendo connotare debet veritatem primam in cognoscendo, seu infinitam Dei Sapientiam, sine qua veritas in dicendo non haberet omnimodam infallibilitatem: per veritatem enim in dicendo Deus habet, quod fallere non possit ex malitia; per veritatem vero in cognoscendo habet, quod etiam fallere non possit ex ignorantia. Revelatio Divina est conditio, non vero causa assensus fidei, sic enim Christo docenti credimus, uti discipulus Magistro, cuius verba non sunt causa assensus praestiti, sed præmissæ, ex quibus conclusio deducitur. Deinde proposicio Ecclesiæ est applicatio revelationis a Deo factæ.

Schol. 3. Voltairius in *Diction. Philos.* afferit fidem *Fides* consistere in credendo, non quod verum judicatur, sed quod intellectui falsum videtur: sed hæc *Deistas* contradictionem apertam involvunt, nam credere *vindicat* idem est, ac judicare verum esse, quod creditur. *ur.* Rousseau in suo *Emile tom. 3.* ait, Deum nobis rationis lumen dedisse, non eo fine, ut ejus nobis usum interdiceret; ex quo inferit, eos auctori suo injuriam inferre, qui rationem auctoritati subjugare volunt. Verum undenam probabit Rousseau, promisso nobis Deum, nos per solam rationem omnia clare cognitores absque eo, quod alio revelationis Divinæ lumine numquam indigeamus? An ergo Deus juri suo nostram rationem pro suo libitu edocendi renuntiavit? annon in ipsis naturalibus rebus multa occurunt, quæ utut nobis sunt incomprehensa, quin & absurdarentur, tamen admitimus ut vera, uti exemplum profert D^r. Hume in *Essai Philosophique sur*

intendement humaine t. 3. de divisibilitate materiæ in infinitum? an cœcus natus explicanti sibi perspectivam, qua in superficie plana profunditas aliqua repræsentatur fidem absurdum adhiberet? Quanto magis igitur minime absurdum erit, si in rebus supernaturalibus capacitatem intellectus nostri longissime excedentibus Deo revelanti ob summam ejus veracitatem & sapientiam, qua nec fallere nec falli potest fidem adhibeamus. Vide Bergier Apolog. de la Religion tom. 2. c. 12.

§. 547.

Objectum materiae Fidei primarium est Deus, reliqua vero gratiæ mysteria sunt objecta secundaria propter Divinam revelationem credenda. Unde objectum materiae adæquatum Fidei sunt res omnes a Deo revelatæ, & nobis per Ecclesiam propositæ, sive scriptæ sint, sive non, & solum traditæ; adeoque omnia, quæ in Verbo Dei scripto, & tradito ab Ecclesia nobis proposito continentur; utpote quæ Deus vere nobis revelavit, uti patet ex diff. proœm. Quia vero inter has res aliquis ordo reperitur, quæ enim sperandæ sunt, uti Deus, & ejus professio, primario spectantur a fide, cætera vero secundario, quatenus ad beatitudinem ordinantur, ideo Deus est primarium, & attributionis objectum fidei, reliqua vero secundarium.

An revelationes privatis hominibus a Deo factæ de rebus, quæ ordinantur ad Deum, ut Auctorem supernaturalem, spectant quidem ad fidem Theologicam, quia pro motivo habent veritatem Dei revelantis, & propositio Ecclesiæ est tantum quid extrinsecum, & accidentale fidei Theologicæ

logicæ secundum se spectatæ, uti patet in Apostolis sine propositione Ecclesiæ credentibus: non vero spectant ad fidem, prout est Catholica, ut pote quæ versatur circa veritates communes per Ecclesiam proponendas. Unde si Deus cuidam particuliari aliquid ad Religionem spectans revelaret, teneretur quidem ille credere, non tamen alii, licet is juraret, sibi esse revelatum; quia non proponeretur ab Ecclesia, quæ est Catholicis discernendi regula.

Schol. 2. Quæritur etiam hic, an Conclusio Theologica deducta ex una præmissa de fide, & altera *clusiones* naturaliter certa, sit de fide Dicimus 1. Conclusions Theologicas, si spectentur formaliter, qua-
tenus ex præmissis per discursum eliciuntur, non esse de fide, quia non habent pro motivo assen-
sus revelationem immediatam per Ecclesiam propositam: si vero spectentur materialiter, qua-
tenus in præmissis virtualiter continentur, vel si in iis sint, tanquam proprietas in essentia, vel effectus in causa, vel pars in toto, vel particu-
lare in universalis, vel implicitum in explicito,
tunc sunt de fide, quia sic immediate creduntur propter revelationem Divinam.

§. 548.

Credendorum Epitomen exhibent Sym- *Symbola*
bola, Apostolicum, Niceno Constantinopo- *fidei*.
litanum, & Athanasianum. Symbolum Apo-
stolorum fuit vere ab Apostolis traditum: ita
docet S. Ambrosius l. 10. ep. 81. Cœlestinus
I. ep. ad Nesto. Concilium Ephesinum in re-
lat. ad Theod. Ruffinus in expos. Symb. S. Leo
ep. 13. Et patet ex regula S. Augustini, quia
nimirum hoc tenet universa Ecclesia, & nul-
libi a Conciliis hoc institutum legitur. Inter-
rim hoc Symbolum ab Apostolis non scripto,

sed ore cordibus, & memoriæ fidelium traditum fuit, uti S. Heronymus ep. 61. Rufinus in exp. Symb. & S. Chrysologus Ser. 62. docent. Symbolum Nicæno Constantinopolitanum ex Symbolo Nicæno & Constantino-politano conflatum est. Athanasianum Doctrinam Sacram ex S. Athanasio haustam exhibet.

Symbo-lum Apo-stolorum vindica-tur.

Schol. I. Vossius, Dupinus &c. negant Symbolum Apostolorum revera ab Apostolis esse compositum I. quia non constat de tempore & modo, quo scriptum fuit, & primis quatuor Sæculis ejus mentione non fit. *Resp.* Tempus. & modus latens veritati non obstant. Potest dici conditum esse post adventum Spiritus S. communi consilio Apostolorum, quando in orbem ad prædicandum Evangelium disseverunt. Primis Sæculis mentionem ejus fecit Tertullianus cont. Prax. c. 1. & S. Ireneus 1. 1. c. 10. II. S. Lucas in actibus hujus Symboli non meminit, nec traditum fuit omnibus Ecclesiis, diversum est enim ab eo, quod in Ecclesia Aquilejensi, & Orientali legitur. *Resp.* S. Lucas ideo Symboli non meminit, quia scriptum non fuit, & passim notum. Omnibus Ecclesiis traditum est, quæ ob exortas novas hæreses aliqua magis illud explicantia addiderunt; at Romana Ecclesia illud semper intemeratum conservavit. III. Si Apostoli Symbolum composuerint, illud relatum fuisset inter Scripturas Canonicas, frustra nova Symbola prodiissent; illud in Missa legeretur, & vox Catholica ibi omessa fuisset, cum necdum eo tempore Ecclesia per orbem propagata fuerit. *Resp.* Symbolum non est in Canone, quia traditum non est, ut scribatur, sed audiendo discatur, & ea, quæ in Symbolo continentur, ex S. Scriptura desumpta sunt. In Mis sa non canitur, quia Nicæno Constantinopolitanum fuisus est, utimur tamen eo in horis Canonicas,

nícis, & collatione Baptismi. Si vocem *Catholícam* velis adjectam esse contra hæreticos, & Schismaticos, parum intererit.

Schol. 2. De Auctore Symboli Athanasiani: *Quicunque* *Auctor* *que*, litigant critici, uti videre licet apud Muratorium in Anecdot. tom. 2. Nonnulli tribuunt *Quicunque* Vigilio Tapsensi, in cuius operibus legitur. *Josephus Anthelmus* illud ascribit *Vincentio Lirinensi*, in cuius scriptis multa huic Symbolo correspondentia leguntur. *Cardinalis Bona* in opere de reb. Liturg. tribuit *Eusebio Vercellensi*: *Muratorius Venantio Fortunato*, cuius nomen præfert in Manuscripto 600 annorum. Multi tribuunt *S. Athanasio*. Nos putamus *Auctorem ejus non esse S. Athanasium*, sed aliquem nobis ignotum, qui illud ex scriptis *S. Athanasii* compilavit. Nam 1. nullus ante 1000 annos hoc Symbolum sub nomine *S. Athanasii* laudavit: & inter vetustos codices, sub hoc nomine non reperitur. 2. *S. Athanasius Joviniano Imperatori confessionem fidei* petenti, non aliam, nisi Nicœnam submisit. 3. *Auctor* *hujus Symboli* fuit *Latinus*, nam Græca exemplaria variant, & omnia Latina conspirant, certo indicio, ex Latino in Græcum versum esse, non vero ex Græco in Latinum. 4. Latini hoc telo non pugnarunt contra Græcos circa controversiam de processione Spiritus S. saltem latini antiquiores per 500 annos. 5. In hoc Symbolo refutantur hæreses Nestorii, & Eutychetis post *S. Athanasium* exhortæ, nec tamen ad illas confutandas Veteres illo usi fuerunt. Non obstat I. quod Scriptores Sæculi 10, Græci Schismatici, Confessio Wittenbergensis, & MSS. Vaticanum, & Germanense illud *S. Athanasio* tribuant. *Resp.* Hæc omnia sunt recentioris ætatis, nec illis comparanda, in quibus sub nomine *S. Athanasii* non reperitur. II. In Breviariis *S. Athanasio* hoc Symbolum ascribitur. *Resp.* Ideo vocatur Athanasianum, quia ex aureis *S. Athanasii* disputationi-

bus a Latino Theologo mutuatum fuit, collectis contra subortas hæreses sequentes, quæ sparsæ erant, sententiis, siquidem S. Athanasius multæ etiam scripsit ad posteriores hæreticos refellendos. III. S. Augustinus in Ps. 120. citat illud, suppresso tamen nomine S. Athanasii, ex hoc Symbolo: *Filius Dei a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.* Et in ep. 1. Joan. idem citat S. Doctor sub nomine S. Athanasii, in vetusta editione Bafileenſi. Et S. Gregorius Naz. in oratione laud. Athan. loquitur de Symbolo, & epistola S. Athanasii Joviniano missis. *Resp.* Nullibi apud S. Augustinum leguntur verba illa, & citato etiam Codici manu aliena ex annotatione marginali affuta fuerunt, quod patet, tum ex collatione optimorum Codicum, tum ex parenthesi textum intercipiente. S. Nazianzenus loquitur de Symbolo Nicæno, quod Joviniano misisse S. Athanæum testatur Theodoretus l. 4. hist. c. 3.

§. 549.

Objectum formale motivum Fidei Theologicæ adæquatum est summa Dei veritas in dicendo & cognoscendo. (§. 522. cum Schol.)

An & quomodo Authoritas Ecclesiæ concurreat.

Schol. Ad objectum formale motivum fidei non spectat Authoritas Ecclesiæ, ut infallibiliter directæ a Spiritu S. licet enim hæc sit Divina directive, non tamen est Divina formaliter: motivum autem formale fidei, debet esse formaliter Divinum: Deinde hæc authoritas Ecclesiæ non reperitur in omni afflensu fidei, uti patet in fide Angelorum, Prophetarum, & Apostolorum, qui in mysteriis fidei immediate a Deo instructi fuerunt. Hinc licet quoad propositionem credendorum resolutio fidei fiat in authoritatem Ecclesiæ tanquam in regulam animatam fidei, & conditionem applicativam motivi formalis, quia fides, & revelatio Divina communiter sunt obscuræ, & a nobis evidenter

denter non cognoscuntur: adeoque adesse debet aliqua regula infallibilis, quæ revelata a non revelatis discernat, eaque fidelibus ad credendum proponat, quæ regula est Ecclesia. (t. I. §. 14.) Resolutio tamen fidei quoad assensum fidei ultimato fit in solam authoritatem, seu veritatem Divinam revelantem, tanquam in motivum formale assentiendi: fides enim quoad assensum ultimato resolvitur in id, quod est motivum formale illius, adeoque quid formaliter Divinum, quod non est aliud, quam increata Dei veritas revelans. Unde non sequitur, committi circulum vitiosum, quia non fit in eodem genere causæ, nec sub eadem formalitate. Nam revelatio Divina resolvitur in Authoritatem Ecclesiæ tanquam in conditionem applicantem, & regulam infallibilem credendi: Authoritas vero Ecclesiæ resolvitur in revelationem Divinam, tanquam in rationem formalem credendi.

§. 550.

Considerato objecto fidei, (§§. præc.) *Fidei falso-spectandæ* sunt illius proprietates, quarum *summa sub-præcipuae* sunt, *certitudo*, & *obscuritas*. Ita-^{esse ne-}
^{quit.} que, *imo*. Fidei non potest subesse falsum ex parte Dei revelantis. Nam impossibile est, primam & essentialem veritatem mentiri, quia implicat, ut a veritate deficiat, alias enim deficeret a seipsa: (t. I. §. 123. Schol.) Sed Deus est prima & essentialis veritas. (t. I. §. 123.) Ergo nequit mentiri; consequenter ex parte Dei revelantis Fidei falsum subesse non potest.

2do. Fidei ex parte Ecclesiæ res fidei proponentis falsum subesse non potest. Ecclesia enim in decidendis fidei controversiis, & di-

scernenda vera a falsa revelatione est infallibilis: (t. i. §. 27. & seq.) Ergo ex parte ejus Fidei falsum subesse nequit.

3tio. Ex parte etiam credentis Fidei falsum subesse nequit. Quippe Ratio formalis motiva fidei in credente est prima veritas in dicendo, & cognoscendo: (§. 549.) Sed hæc falsum revelare nequit: (n. 1.) Ergo nec ex parte credentis fidei falsum subesse potest.

Solvuntur Schol. I. Priscillianistæ, qui mendacium esse licitum dicebant, volebant, Deum defacto aliquando mentiri, adeoque fidei falsum subesse posse; non solum ex parte credentis, sed etiam ex parte Dei revelantis. I. Licet Deus sit vita per essentiam, potuit tamen mori in humana natura: Ergo licet sit veritas per essentiam, potest tamen mentiri in humana natura.

Re/p. Disparitas est, quod mendacium fit malum culpæ, quod nequit referri in Deum, a quo avertit, unde repugnat Deo etiam in humana natura: (t. i. §. 301. Schol. 2.) At pati & mori est tantum malum poenæ, quod in natura assumpta non repugnat. II. De fide est, Christum esse in S. S. Eucharistia: sed contingere potest ex defectu debitæ consecrationis non esse ibi corpus Christi: Ergo saltem ex parte credentis fidei falsum subesse potest. Similiter prudentia dictat, esse adorandam hostiam in sacrificio consecratam: sed contingere potest, non esse consecratam: Ergo prudentia admittit falsitatem, consequenter & fides. *Re/p.* Fides credentis non refertur ad has, vel illas species panis, sed ad hoc, quod verum Christi corpus sit sub speciebus panis, quando rite consecratur, unde fidei falsum non subest. Debet tamen S. Hostia præsens absolute adorari, nam ad hoc sufficit, quod habeatur certitudo moralis, eam esse rite consecratam, hæc enim satis est ad judicium prudentiæ, quod est regula

regula proxima agendorum. Deinde Prudentia est virtus intellectualis practica, quæ licet admittat falsitatem speculativam, non tamen admittit practicam: hinc licet judicium speculativum, quo judico, hanc hostiam esse consecratam, sit falsum, judicium tamen practicum, quo judico, me posse adorare hostiam, quam prudenter puto esse consecratam, practice verum est. Fides autem est virtus intellectualis speculativa, & practica, unde illi repugnat falsitas tam speculativa, quam practica. III. Veteres crediderunt, Christum esse nasciturum, quæ fides in multis duravit usque ad prædicationem Evangelii post Christum natum, ubi falsum fuit, eum esse nasciturum. *Resp.* Ad fidem creditis post Christum natum solum spectabat; quod Christum aliquando nasci crederet: temporis autem determinatio, circa quam decipiebatur, non erat ex fide Divina, sed ex conjecturis, & fide humana. IV. Quando Episcopi alicujus provinciæ docent, aliquid fide Divina credendum esse, rudes saltem illud credent, & tamen falsum subesse potest. *Resp.* Si falsum sit, rudes credent fide humana, non enim assentiuntur iis, quæ proponuntur a Pastoribus, quia Deus revelavit, sed quia putant Deum revelasse. V. Ex majori de fide, & minori falsa sequitur conclusio falsa: sed assensus conclusionis sequitur ex ambabus præmissis: Ergo præmissa de fide influit in conclusionem falsam. *Resp.* Falsa conclusio in tali Syllogismo causatur a propositione falsa, & mala applicatione Syllogizantis, qui detorquet propositionem fide certam ad falsam conclusionem.

Schol. 2. Assensus fidei Divinæ, licet ejus certitudo *Certitudo* non sit summa intensive, cum in uno sit intensior, *fidei summa est.* quam in altero, sicut actus amoris; est tamen certissimus appretiative, quia adhæret objecto propter veracitatem Divinam, & veritatem objecti crediti in actu exercito præfert omni alteri veritati. Hinc cum motivum Dei testificantis sit fortius

tius omni humana ratione, etiam fides omni scientia est certior. Formido vel dubitatio, quam fideles patiuntur circa veritates fidei, non oritur ex motivo formalí assensus, sed ex imbecillitate intellectus non potentis perfecte objectum penetrare.

§. 55¹.

Objectum fidei est obscurum. Objectum Fidei necessario est obscurum. Hinc Hebr. 11. Fides dicitur, *argumentum obscurum rerum non apparentium.* Et juxta S. Augustinum tr. 20. in Joan. *Fides est credere, quod non vides.* Ratio est, quia per obscuritatem ab omnibus aliis habitibus intellectualibus distinguitur. Certe objectum fidei non potest per se movere intellectum, vel sensum ad sui cognitionem, cum neque sit ad instar primorum principiorum, quae ex ipsis terminis innescunt: neque ad instar conclusionis, quae ex principiis per evidenter consequentiam deducitur: neque aliquid sensibile, quod sensibus percipiatur: Ergo est obscurum.

An obscuritas fidei sicut cum evidentias in Attentante. Schol. Quæritur hic, an si quis clare, immediate, & evidenter cognoscat, rem aliquam esse a Deo revelatam, qualiter Beatissima Virgo conceptionem, & Nativitatem Christi cognovit, illi adhuc possit fide Divina assentiri. Respondetur affirmative, quia evidentia in attestante relinquit adhuc rem revelatam in se obscuram, non enim demonstrat connexionem prædicati cum subjecto, sed tantum esse revelatam, & ut talem esse certam.

§. 55².

Mysteria fidei sunt evidenter credibilia. Licet autem objectum Fidei sit obscurum, Mysteria tamen Fidei nostræ sunt evidenter credibilia. Ita testatur *imo.* S. Scriptura Ps.

92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*
Et Joan. 10. Christus ait: *Loquor vobis, & non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.*
2do. Illud est evidenter credibile, scilicet evidentialia morali excludente omne rationabile dubium, quod idoneis testibus, signis, & aliis argumentis extrinsecis probatur, nam ex his defumitur credibilitas: sed hujusmodi sunt fidei nostræ Mysteria, uti patet ex motivis credibilitatis a S. Augustino in L. L. de Civ. Dei, & aliis P. P. & ab Huetio, de dem. Evang. explicatis: quorum

Primum est impletio Vaticiniorum, de Na-^{Motiva-}
tivitate, vita, morte & doctrina Auctoris^{credibili-}
Legis Evangelicæ.^{tatis.}

Secundum est modus mirabilis, quo Christiana Religio in universo orbe celerrime post Christi mortem per paucos & pauperes pescatores, non armorum potentia, non Magnatum favore, non opum & voluptatum illecebra, sed Christi virtute propagata fuit: Et quidem doctrina carnali homini adeo contraria, cui se non solum rudes, sed etiam doctissimi subjecerunt, quæ crevit in mediis acerrimis persecutionibus, & tot Martyrum sanguine confirmata fuit.

Tertium sunt miracula in ejus confirmationem patrata.

Quartum est Sanctitas Auctoris Religionis nostræ Christi, ejus discipulorum, & eorum, qui eam scriptis, factis, & sanguine defendunt:

derunt: Item doctrinæ hujus puritas, quæ virtia damnat, virtutes commendat.

Quintum est ejus antiquitas, a Christo enim fundata, ad hæc usque tempora perduravit. (t. I. §. 17.)

Sextum est consensus Doctorum in assertis Fidei dogmatibus. (t. I. §. 16.) Certe hæc motiva in nulla alia Religione reperiuntur, uti examinanti facile patebit.

Solvuntur Schol. Dicis I. Fidei nostræ mysteria non sunt evidenter vera, nec evidenter possibilia: Ergo nec evidenter credibilia. *Resp.* Disparitas est, quod veritas, & possibilitas sumatur ab intrinsecis rei prædicatis: credibilitas vero a motivis & testimoniis extrinsecis. II. Cognitio illa evidens credibilitatis nec est a lumine fidèi, quia etiam est in illis, qui disponuntur ad fidem, antequam lumen fidei eis luceat: nec est a lumine naturali, quod fidem supernaturalem ut possibilem non potest cognoscere. *Resp.* Juxta nonnullos illi, qui disponuntur ad fidem, cognoscunt credibilitatem, & possibilitatem fidei supernaturalis in communi, lumine naturali, licet non in particulari determinatam. Alii dicunt, eos illam cognoscere lumine supernaturali, seu illustrationibus actualibus. III.

Si Mysteria fidei essent evidenter credibilia, tunc illi, quibus æqualiter proponerentur, omnes crederent, quod tamen falsum est. *Resp.* Fallit sequela, tum quia non omnes debite attendunt, sed ex pravitate affectus ab eorum examine mentem abstrahunt: tum quia plures interiori illustrationi obicem ponunt.

§. 553.

Athus Ex dictis hucusque de objecto, & profidei quid. prietatibus Fidei Theologicæ colligitur, quid requiri-

requiratur ad actum fidei in- & externum. Itaque *Actus fidei internus* est firmus mentis assensus rei a Deo revelatae, & ab Ecclesia propositae propter primam veritatem. *Actus fidei externus* est, quo internus externe manifestatur.

Schol. Ut mens rei revelatae firmum præbeat assensum, requiritur 1. perceptio eorum, quæ præ ad actum dicantur; nam fides ex auditu, auditus autem *fides*. per Verbum Christi. 2. Examen mentis, an qui verba facit, fidem mereatur, nam Eccli. 19 v. 4. *Qui cito credit, levius est corde.* 3. Judicium, quo mens ponderatis motivis credibilitatis certo judicat, omnino credibilia esse, quæ dicuntur. 4. Alterum judicium, quo mens decernit, rem hic & nunc esse credendam. 5. Actus voluntatis, qui dicitur pia motio seu affectio credulitatis, qua voluntas imperat intellectui, ut veritati revelatae, & sufficienter propositæ firmum assensum præbeat. Varias quæstiones circa hæc movet Muratorius, sive Lamindus Pritannus in opere de moder. Ingen. in negot. Rel. Notandum etiam est, aliud esse credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Credere Deo, est credere, vera esse, quæ Deus dixit, ob infinitam ejus veritatem: Credere Deum, est credere, Deum esse, ob ejus summam veritatem: hi actus sunt actus fidei informes, & convenient etiam peccatoribus. Credere in Deum, est credere Deum non simpliciter, sed ex affectu charitatis tendentis in Deum tanquam ultimum finem.

§. 554.

Ad actum igitur fidei internum necessario *Ad actum prærequiritur evidentia credibilitatis.* Nam *fidei re-* Innocentius XI. *damnavit hanc propositionem quiritur* 21. *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad evidentiæ* *salutem stat cum notitia solum probabili revelationis,* *credibili-*

tionis, imo cum formidine, qua quis formidat, ut non sit locutus Deus. Ratio est, quia ad credendum fide Divina requiritur voluntas credendi firmissima, quæ tamen sine evidentiâ credibilitatis haberi nequit; siquidem per opinionem probabilem absque imprudenter facile in contrarium mutari posset.

An requiriatur pia motione voluntatis. Scotistæ negant, ad assensum fidei requiriatur pia motionem voluntatis (§. 553. Schol.) sed communior est sententia in Scholis, eam requiri. 1. Quia Rom. 10. dicitur: *Corde creditur ad iustitiam:* id est voluntate movente intellectum ad credendum, uti exponit S. Thomas lect. 2. & innuit S. Augustinus tr. 26. in Joan. *Credere non potest, nisi volens.* 2. Intellectus non determinatur nisi vel ab objecto evidente, vel a voluntate: Sed ad assensum fidei non determinatur ab objecto evidente, quia hoc est obscurum: (§. 551.) Ergo a voluntate. Deinde actus fidei est liber quoad exercitium, & speciem in ratione assensus potius, quam dissensus; Ergo eget motione voluntatis, qua determinetur ad assensum potius, quam dissensum. Non obstat I. quod ad assensum fidei humanæ non requiratur motio voluntatis: Ergo nec ad assensum fidei Divinæ. *Resp.* Disparitas est, quod actus fidei Divinæ sit supernaturalis, firmior, & difficilior actu fidei humanæ. II. Dœmones credunt sine pia motione voluntatis. *Resp.* Credunt fide naturali convicti evidentiâ signorum, non vero fide Divina. III. Voluntas movet intellectum solum quoad exercitium, non vero quoad speciem. *Resp.* Non movet quoad speciem, si objectum sit evidens, secus si obscurum fuerit.

§. 555.

Judicium credibilitatis practicum, & pia motio voluntatis sunt ab auxilio gratiae, & pia motio aliquid supernaturale; alias enim fides & sunt suinitium salutis esset a nobis, quod in Pela pernati gianis refutatum fuit. (t. i. §. 345.)

Schol. Pia hæc motio voluntatis non est amor charitatis, alioquin peccator non posset elicere actum fidei, quod alibi refutabitur. Est ergo pia hæc motio quædam complacentia erga summam Dei veritatem, vi cuius voluntas intellectum ad firmissimum assensum determinat.

Coroll. Praef. 1mo. Ad actum Fidei supernaturalem *Resolvuntur causas.* ex parte intellectus requiritur notitia mysteriorum, & illustratio Spiritus S. qua homō incipit inquirere, & cognoscere motiva credibilitatis, quibus evidenter persuadeatur, quod hoc vel illud objectum revera sit revelatum, ideoque possit, & debeat firmissimo assensu credi: & hoc vocatur judicium credibilitatis propter Divinam revelationem. *2do.* Ex parte voluntatis requiritur pia affectio submittendi intellectum suum in re quantumvis obscura Auctoritati Dei dicentis,

§. 556.

Aliquis actus fidei supernaturalis internus *Actus fidei est* fuit omni tempore adultis necessarius necesse *necessarius ne cessitate medii.* ad salutem. Nam Hebr. 11. dicitur: *Sine fide impossibile est, placere Deo.* Ubi Apostolum de fide supernaturali loquipatet ex eo, quia paulo ante fidem definitivat, quod sit sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Et Christus Marc. ult. ait: *Qui non crediderit, condemnabitur.*

Ubi

Ubi iterum sermo est de fide in Evangelium consequenter de fide supernaturali. Et Joan. 3. Qui non credit, jam judicatus est. Scilicet fide Divina, nam subditur: quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei. Et Tridentinum Sess. 6. cap. 7. ait: Baptismum esse Sacramentum Fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio. Et cap. 8. Fides est salutis humanæ initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est, placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire. Unde etiam infantibus fides habitualis est necessaria necessitate medii ad salutem.

Schol. Deistæ negant, fidem aliquam supernaturalem esse necessariam ad salutem, sed sufficere Religionem naturalem. Sed eos refutavimus in diff. Proœm. (t. I. §. 3. cum Schol.)

§. 557.

Quænam *explicite credenda.* i. In omni statu & tempore explicite credendum fuit necessitate medii, ita ut aliquis salvari non potuerit, Deum existere ut Authorum supernaturalem gratiæ, & remuneratorem gloriæ. Ita docet Apostolus Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Apostolum hic loqui de Deo remuneratore in ordine supernaturali, constat, tum quia dicit, oportet credere, scilicet ea fide, quæ est sperandarum substantia rerum &c. adeoque supernaturali: tum quia in eodem capite de Abraham subdit, quod cum aliis Patribus meliorem patriam appeteret, id est, cœlestem: & de Moyse, quod

quod thesauro Ægyptiorum contempto asperceret in remunerationem, id est, cœlestem.

2. Item pro omni statu & tempore necessitate medii necessaria fuit aliqua fides incarnationis. Sic Gal. 4. dicitur: *Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi.* Et Act. 4. *Non est in aliquo alio salus: Nec enim aliud nomen est sub caelo datum, in quo oporteat nos salvos fieri.* Propositio est universalis, ad nullum statum & tempus restricta. Deinde nos non salvamur absque fide Incarnationis: Ergo nec antiqui sine ea saltem implicita salvati sunt; nam fides nostra, & veterum ante Evangelium quoad substantiam eadem est. 2 Cor. 4. *habentes eundem Spiritum fidei.* Denique sicuti necessaria est redemptio Christi, ita & fides illius, per quam nobis applicatur redemptio. Rom. 15. *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes:* Sed redemptio Christi pro quo-vis tempore post peccatum fuit necessaria necessitate medii ad salutem: Ergo etiam fides in Christum.

Schol. 1. Nonnulli negant, in hoc statu post Evangelium promulgatum fidem explicitam Incarnationis, & S. S. Trinitatis esse necessitate medii *Incarnationis* & *Trinitatis* ad salutem. Canus vero vult, eam rationis & lumen esse necessariam ad glorificationem, non vero *S. S. Trinitatis* ad justificationem. Certuni est, in veteri lege *nitatis* ne fidem implicitam Incarnationis & S. S. Trinitatis *cessaria* saltem communī populo sufficiisse ad salutem. Ast sit post Evangelium sufficienter promulgatum 1. fides Incarnationis explicita necessitate medii necessaria est ad salutem. Ita 1. ait Christus Joan. 3. *Si tunc Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari*

tari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam eternam. Sed aspectus serpentis erat medium necessarium ad salutem corporis: Ergo & fides in Christum ad salutem animæ & quidem explicita, nam subditur: *Qui credit in eum, non judicatur, qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei.* Item Marc. uit. *Proœdicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ergo ad salutem absolute necessarium est, credere Evangelium, quod Mysterium Incarnationis explicitè continet. Et Joan. 14. Christus ait: *Creditis in Deum, & in me credite.* Ubi patens exigit fidem de Deo & seipso: Sed fides in Deum explicita requiritur: Ergo & in Christum. Unde Tridentinum Sess. 6. cap. 6. ait requiri, ut credatur, illud *in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemtionem, quæ est in Christo Iesu.* Ergo requirit fidem explicitam Incarnationis, & quidem *in primis*, id est, necessitate medii. 2. Ita docet S. Augustinus 1. de corrept. & grat. c. 7. *Ab hac damnatione non se liberabunt, qui poterunt dicere, se non audisse Evangelium.* Et S. Bernardus ep. 77. ait: *Baptismum aliquando posse suppleri, non vero fidem Evangelii explicitam.* Et S. Thomas 2. 2. a. 7. concludit: *Post tempus gratiæ revelatae tam maiores, quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi.* Et in Symbolo Athanasiano, post explicata mysteria S. S. Trinitatis & Incarnationis subditur: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.* 3. Ratio est: In lege Evangelica perfectior fides Incarnationis requiritur, quam in veteri: sed in veteri fides implicita Incarnationis necessitate medii requirebatur: (§. 533. n. 2.) Ergo in Nova explicita requiritur. Ex hoc fluit 2do, quod etiam fides explicita S. S. Trinitatis in nova Lege sit necessaria necessitate medii

dii ad salutem, tum ex citato loco Marc. ult. tum ex eo, quod fides explicita Incarnationis sit necessaria, quæ nequit haberi sine fide explicita S. S. Trinitatis, scilicet, quod Filius Dei sit Incarnatus, & conceptus de Spiritu S. 3ta. Fluit, fidem explicitam Incarnationis & S. S. Trinitatis non solum ad glorificationem, sed etiam ad justificationem esse necessariam necessitate medii, tum ex locis Joan. 3. & Marci ult. citatis, & ex Tridentino, quod non solum agit de glorificatione, sed de justificatione: imo Joan. 3. Christus non solum dicit, quod, qui incredulus est Filio Dei, non videbit vitam, sed addit, *quod ira Dei maneat super eum*, id est, remaneat peccator, & injustus: tum quia justus est filius Dei adoptivus, & hæres gloriæ: Ergo si fides hæc implicita sufficit ad justificationem, sufficit etiam ad glorificationem, quod est contra Canum. Non obstat I. quod Hebr. 11. requiratur tantum fides in *Deum remuneratorem*: & Cornelius dicitur *justus*, antequam hæc mysteria a S. Petro dicit. *Resp.* Apostolus non dicit, *sufficit*, sed *oportet credere*, unde fidem explicitam Incarnationis, & S. S. Trinitatis non excludit. Cornelius vel justificatus fuit per fidem implicitam horum mysteriorum, ob Evangelium nondum sufficienter promulgatum: vel ante justificationem a S. Petro de his mysteriis instructus fuit, & dicitur *justus a nuntiis a se missis*, id est, bene moratus, nam illi ignorabant, in quo vera justitia confisteret. II. Qui habet fidem explicitam Dei remuneratoris supernaturalis, potest elicere perfectam contritionem, & Charitatem: Ergo justificari. *Resp.* Potest quidem elicere attenta sola rei natura, non vero ordinatione Dei, qui nemini vult dare gratiam efficacem veræ contritione fide explicita Incarnationis, & S. S. Trinitatis. III. Puer in Sylvis enutritus vivens secundum rectam rationem: Item perveniens ad primum instans rationis: Item surdus & mutus, nil au-

dientes de Evangelio, sine fide explicita horum Mysteriorum justificantur. *Resp.* Tali puer vel Deus interne revelabit hæc mysteria, vel fidei Præconem ad eum mittet. Ita S. Thomas. In instanti rationis morali puer de his mysteriis satis instrui potest. Surdus & mutus si nullius instructionis sit capax, reputatur pro amente vel infante, qui sine fide actuali per solam fidem habitualem in Baptismo susceptam salvatur. IV. S. Augustinus l. 1. ad Simplician. q. 2. ait: *in quibusdam tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtainendum regnum cœlorum, sicut in Catechumenis, in quibusdam vero tanta, ut jam corpori Christi, & Sancto Dei templo deputentur.* Ergo datur fides sufficiens ad justificationem, quæ non sufficit ad obtainendam gloriam. *Resp.* Ex verbis S. D. contrarium colligitur, nam agnoscit eandem fidem, quæ sufficiat, ut quis deputetur Sancto Dei templo: id est, regno cœlorum, & ut corpori Christi per justificationem incorporetur.

Deistæ & Schol. 2. Cum absque explicita fide Incarnationis & S. S. Trinitatis nemo salvari possit, illi qui nihil de Evangelio audiverunt, extra salutis viam sunt, & damnantur, non quia non crediderunt, infidelitas enim negativa peccatum non est, sed quia originali peccato obstricti, aliquis peccatis actualibus & personalibus inquinati, medio illa expiandi a Christo nobis præscripto destituntur. Quare graviter errant Deistæ & increduli cum Voltairio, cum cuilibet Religioni & Sectæ amplissimam viam salutis pandunt. Quippe homo non ad suum lubitum, sed Dei beneplacitum actiones suas dirigere debet, unde Religio contraria revelationi Divinæ accepta illi esse nequit, & cum una sit veritas, una etiam solummodo vera Religio esse potest. Quod autem Rousseau ait *Emile tom. 3.* dogma Intolerantiae crudele esse, odium proximi inducere, & intolerantes hostes esse generis humani, absonum est, nam intolerantiam

Theo-

Theologicam a civili distinguere oportet, quod apte fieri posse exemplum primitivæ Ecclesiæ demonstrat. Primi quippe Christiani gentilium errores proscribebant, sed simul quantum ad officia vitæ civilis Principibus obedientiam & reliquis omnibus charitatem & humanitatem exhibebant. Quare etiam nos incredulos & hæreticos nec odio habemus, nec absolute damnamus, nec de eorum salute omnino desperamus, cum se convertere possint, sed toto cordis affectu pro eorum temporali & æterna salute Deum precamur. Ita Cl. P. Bertieri *Th. dogm. tom. 2.*

Schol. 3. Jurius in libro *le vrai Système de l'Eglise* Quinque omnibus Societatibus Christianis fundamentales articuli fidei articulos retinentibus æternam salutem polli-fundatur. Verum cum hoc modo unitas seu genuina mentales veræ Ecclesiæ nota subsistere non possit, quam *fidei.*
tom. 1. §. 16. jam demonstravimus, hoc commentum ruit, quod etiam ipsa adversariorum diffensio in statuendis fundamentalibus articulis magis adhuc destruit. Quippe ipse Jurius Trinitatem & Incarnationem pro fundamentalibus articulis astruit. Buddeus *Inst. Th. dogm. l. 1. c. 1.* Præter hæc mysteria inter fundamentales articulos recenset, Deum velle omnium salutem, Christi satisfactionem, nostram justificationem, fidem, pœnitentiam, vitam æternam. Clericus *diff. de eligenda inter Christianos dissid. sententia:* & Lockius *de Christianismo rationi consono* contendunt, eos omnes salvati, qui credunt unius Dei existentiam, & Christum esse Messiam, et si de ejus Divinitate male sentiant. Semlerus *Inst. ad doctr. Christ. t. 1. c. 2.* articulos fundamentales eos esse ait, qui in Baptismi formula & Symbolo Apostolico continentur, sed §. 79. ait, articulos fundamentales Ecclesiarum particularium sejungendos esse ab iis, qui totius Christianæ familiæ propriæ sunt, imo cum fundamenta Christianismi practici non omnino abjiciant Sociniani, novi Ariani, &

Arminianis, illis etiam salutis viam patere. Deinde Fanatici omnis nationis & linguae homines, gentiles, Judæos, Turcas inter membra Catholicæ Ecclesiæ recensent, dummodo rationis lumen Divinum sequantur. Verum qualis Ecclesia in qua nequidem de articulis fidei fundamentalibus consensus adeat? sane Ecclesia nullo non temillas ex suo gremio exclusit, qui in quocunque articulo ab ejus doctrina recesserunt, uti jam alibi (*tom. I. §. 16.*) ostensum fuit. Dicis I. In veteri Testamento multi extra Synagogam salvati sunt per solam observationem legis naturalis: Ergo etiam extra Ecclesiam in novo Testamento salvari quis potest, quod legem naturæ non abrogavit. *Resp.* Synagoga ad solos Judæos pertinebat, cuius propria eorum Ecclesia extra quam nullus Judæus salvati potuit, nec fuit universalis omnes veros Dei cultores complectens: at Ecclesia Christi ex sua institutione est universalis, & præter legem naturæ alia etiam credenda & agenda præcipit. II. Diversæ etiam Sectæ unam Ecclesiam possunt constitui, si eorum Sectatores sint uniti in charitate, qua destructa vera consensio destruitur. *Resp.* Unitas in fide præcipue in vera Ecclesia requiritur, qua destructa, si qua etiam Charitas maneat, Ecclesia corruit, uti patet ex ejus definitione. III. Durum est, omnes extra Ecclesiam Catholicam viventes damnari. *Resp.* Durum est, sed tamen verissimum, cum S. Scriptura, & tota Traditione testetur, extra Ecclesiam veram & Catholicam, quæ tantum una est, non esse peccatorum remissionem, Charitatem & salutem.

Resolvuntur Coroll. Præst. Imo. In Catechesibus omnino docentur casus, dum est, absolute necessariam esse cognitionem explicitam S. S. Trinitatis, & Incarnationis Christi, & eorum, quæ sub his mysteriis latent, scilicet, omnia Deum ex nihilo creasse; omnia ab eo regi: eum esse remuneratorem bonorum in hac & altera vita, & judicem, ac vindicem justissimum malo-

malorum: animam hominis esse immortalem, gratiam Dei esse necessariam ad salutem. Ita Benedictus XIV. in Bulla: *Etsi minime*, quæ omnia hoc verbu continentur: *Fatua, regit, iudex, mens immortalis, Openque, Tres, Caro.* Frequenter etiam inculcanda Mysteria vitæ, passionis, ac mortis Christi. 2do. Si quis adeo ruditus foret, ut ne quidem Deum remuneratorem sciret, nec de eo quid capere posset, in periculo mortis baptizari posset, quia foret instar infantis: si tamen mora permittat, cum tali rudi elicere juvat actum fidei, spei, Charitatis, & doloris. 3to. Si confessarius advertat, pœnitentem ignorare scitu necessaria necessitate medii, est incapax absolutionis, unde vel prius instrui debet, vel fine absolutione dimitti, monendo, ut illa addiscat. Item ignorans Mysterium S. S. Trinitatis, & Incarnationis est incapax absolutionis juxta prop. 46. ab Innocentio XI. damnatam. In easu vero necessitatis, quando quis de his mysteriis instrui nequit, juxta P. Babenstueber sub conditione absolvendus est, modo explicite credat Deum esse Remuneratorem bonorum, vindicem malorum, reliqua vero implicite; credendo, quod credit Catholica Ecclesia.

§. 558.

Necessitate præcepti tenentur adulti saltem quoad substantiam scire, & credere. 1. *& scienda* Articulos fidei in Symbolo Apostolorum contentos: 2. Orationem Dominicam. 3. Decalogum, & præcepta Ecclesiæ. 4. Septem Sacraamenta, ea præcipue, quæ suscipiunt. 4. Signum S. Crucis.

Credo, Pater, mandans, Ecclesia, septem. Symbolum Apostolorum requiritur ad recte credendum; oratio Dominica ad recte

sperandum; reliqua ad bonum faciendum,
& malum fugiendum.

Resolvuntur casus. *Caroll. Praef. 1mo.* Adulti præsertim rudiores satis-
faciunt huic præcepto, si recensita puncta sciant
secundum substantiam, secundum id, quod vo-
cibus simpliciter significatur, non vero sufficit,
si implicite solum credant, credendo, quod cre-
dit Catholica Ecclesia: Parochi vero, Curati,
Confessarii & Concionatores tenentur etiam illa
scire secundum modum, & explicationem, ita ut
illa ex S. Scriptura, vel aliunde probare possint:
Episcopi demum. Prælati & Doctores tenentur
etiam illa scire secundum difficultates & contro-
versias, ita ut hæreticorum objectiones solvere
possint, quia rudes docere tenentur. Trident.
Sess. 5. 2do. Connitendum quidem est, omni
modo, ut prædicta memoriæ mandentur secun-
dum ordinem verborum, gravis tamen ad hoc
obligatio probari non potest, maxime in rudiori-
bus, sed satis est, si quis interrogatus recte re-
spondeat. 3to. Si confessarius advertat poeniten-
tem ignorare quoad substantiam scitu necessaria
necessitate præcepti, absolute quidem eum brevi-
ter instructum absolvere potest, si habeat verum
propositum, ea discendi, secus vero, si non ha-
beat. Si vero confessarius advertat, quod poenitentis
jam a multis confessionibus occasionem, ea
discendi, neglexerit, sine absolutione dimittat,
donec serium propositum ostendat: 4to. In arti-
culo mortis confessarius doceat ea, quæ necessi-
tate medii explicitè sunt credenda; ignaros, & in
quantum fieri potest, necessaria necessitate præ-
cepti; moneat, ut de negligentia sua doleant,
cum proposito, ea discendi, si copia detur, &
frequentes actus fidei eliciant, credendo, quid-
quid Deus revelavit, & Ecclesia credendum pro-
ponit.

§. 559.

Præceptum fidei, prout est negativum, *Præcep-*
secundum actum internum pro omni tempore ptum da-
obligat, ne unquam interne dissentiamus, *tur ad eli-*
vel voluntarie dubitemus de ullo fidei articulo sufficienter nobis proposito; quia hoc cederet in contemptum Divinæ Authoritatis. *ciendum*
fidei internum.
Prout vero hoc præceptum est affirmativum, non quidem obligat pro omni tempore, sed ut sæpe elicamus actum fidei circa præcipua mysteria. Ita patet ex hac propositione damnata ab Innocentio XI. *Satis est, adūm fidei*
semel in vita elicere. Et: Sufficit illa mysteria
semel credidisse. Ratio est, quia Christianus non potest Christiane vivere, & tendere ad Deum, nisi frequenter per actus fidei animum ad Deum erigat.

Coroll. Præf. 1mo. Non potest certo statui, quo- *Resolvun-*
tis ad actus fidei quis obligetur: directe tamen *tur casus.*
quis obligatur 1. quando illi mysteria sufficienter ad credendum sunt proposta, ubi longa mora trahi non debet: & ideo pueri tenentur elicere fidem, quando usum rationis sunt adepti, & necessitatem credendi sufficienter apprehendunt; unde a parentibus mature in rebus fidei instruendi sunt: Excusantur tamen pueri plerumque a transgressione hujus præcepti, tum quia non satis penetrant obligationem credendi, tum quia illis mysteria fidei ut Divinitus revelata non satis propnuntur; tum quia mora culpabilis ex prudenti iudicio aestimanda est. 2. Obligatur, quando urget vehemens tentatio contra fidem, alio modo non vincibilis, maxime in articulo mortis; scrupulosi tamen satisfaciunt, mentem ad alia objecta, & pios affectus avertendo. 3. Quando facienda est professio fidei externa de præcepto, alias

alias enim quis mentiretur. 4. Indirecte hoc præceptum obligat, quando aliud præceptum urget, ad eliciendos actus spei, & charitatis, Religio-nis, & Pœnitentiæ, vel gratia amissa est repa-randa, ubi tamen notat Sanchez, sufficere actum fidei implicitum. & virtualem. 3to. Non opus est, ut pii Christiani anxientur, an huic præcep-to eliciendi fidem satisfaciant, quia practice cen-setur satisfieri per actus fidei in actibus aliorum bonorum operum occurentes, v. g. in recitatio-ne Symboli, usu S. S. Eucharistiae &c. quæ sine actu formali vel virtuali fidei fieri non possunt. Licet vero sit mens Ecclesiæ, ut fideles in festis per annum celebrari solitis mysteria per fidem pie recolant, non tamen definit, eum peccare mortaliter, qui forte aliquo festo actum fidei elicere negligit. 4to. Actus fidei formalis ita elicitur: Credo, quidquid Deus revelavit; quia ipse est æterna veritas & sapientia, quæ nec falli potest, nec fallere. Vel: Credo, quidquid credit Catho-lica Ecclesia, quia Deus infallibilis veritas & sa-pientia illud revelavit; ubi semper addendum est motivum formale fidei, quod si fideles saltem in mente addant Symbolo Apostolorum recitato, frequentissimos actus fidei elicent; quod proinde illis suadendum est.

§. 560.

Non licet exterius fidem ne-gare. In nullo casu etiam vitandæ mortis licet fidem corde retentam ore vel facto negare, falsamque exterius profiteri, seu simulare. Christus enim Matth. 10. ait: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Et 2 Tim. 2. *Si negaverimus, & ille ne-gabit nos.* Ergo est præceptum negativum, non negandi fidem, quod semper & pro sem-per obligat. Ratio est: negare fidem, est dicere

dicere Deum revelasse falsum, vel fidei dogmata non revelasse: Sed utrumque est mendacium Deo injuriosum: Ergo non licet.

Schol. 1. Helcesitæ teste Eusebio l. 6. hist. c. 31. *Solvuntur* docebant, fidem in persecutione ore negari posse, *objectione* modo in corde conservaretur. Idem dicebant *nes.* Priscillianistæ. I. Naaman Syrus permittente Eliæo simulavit adorare idolum in templo Remmon cum Rege suo 4 Reg. 5. *Resp.* Naaman solum obsequium politicum Regi suo exhibuit. II. Sinenses Catholici Confucium suum cultu externo idololatrico colere non prohibentur *Resp.* An hic cultus Confucio exhibitus sit idololatricus, & illicitus, diu disputatum fuit, uti mox dicetur.

Schol. 2. Sinenses Confucio Philosopho templa eri- *De ritibus* gunt, & in æquinoetiis in ejus honorem capræ, *S. nensi-* vini, candelarum, florum & Thymiamatis obla- *bus.* tionem faciunt: parentibus etiam sacras ædes eri-
gunt, iisque statim temporibus sacrificia offerunt. Habent etiam tabellas mortuorum nomine inscri-
ptas, quas sedem aut thronum animarum vocant,
& alias in suis templis collocatas cum hac inscri-
ptione: *Cælum colito.* Hos ritus a neo-conversis
velut superstitiones & Christianæ Religionis con-
trarios S. Congregatio *de propaganda fide* anno
1645. reprobavit, & Innocentius X. sub excom-
municationis poena vetuit. Verum ob non satis
exactam harum consuetudinum relationem a qui-
busdam Missionariis S. J. factam, iterato examine
quasdam ut civiles, tolerari posse Congregatio
Inquisitionis censuit, ejusque sententiam Alexander VII. an. 1656. ratam habuit. Verum re ab
aliis Missionariis præsertim Ord. Præd. denuo ad
tribunal Inquisitionis delata decretum Innocentii
confirmatum est, & Carolus Maigrot in Provin-
cia Fokensi Vicarius Apostolicus ritibus his oculis
inspectis & rite perpensis eos an. 1693. damnavit.
Quod idem fecit Clemens XI. qui etiam Thomæ
de

de Tournon visitatori suo in Sinarum imperio jussit, decretum suum ab omnibus Missionariis servari, quod ille non sine maxima difficultate executus est, contradicentibus nihilominus Missionariis, qui eos licitos putarunt, unde statuta sua Clemens XI. denuo confirmavit; sed necdum sopia controversy. tandem Benedictus XIV. rem confecit, & in Bulla: *Ex quo singulari Omnes Missionarios juramento ad exactam observantiam Clementis XI. obstrinxit.*

De ritibus Malabaricis. Schol. 3. Idem Tournonius quosdam ritus Malabaricos an. 1704. damnavit, uti Pillayaris idoli imaginem ex funiculo 108. filorum portare, superstitiosos ritus in nuptiis, cinerum ex vaccarum stercore benedictionem frontique insperionem &c. de quibus scripsierunt plures relati à Mamachio tom. 2. Orig. Christ. & Walchio Bibl. Th. tom. 2. Decretum Tournonii confirmavit Clemens XI. cuius constitutionem cum nonnulli revocatam esse venditarent, ipse Clemens authenticum ejus exemplar Episcopo Meliapurensi transmitti jussit. Item Benedictus XIII. an. 1727. Tournonii statuta confirmavit: cumque adversarii necdum acquiescerent Clemens XII. re ad eorum instantiam denuo discussa dictum decretum denuo confirmavit, & ad illud observandum omnes Missionarios jurejurando adegit; ac tandem totam controversiam definitiva ultimata sententia Benedictus XIV. in Bulla: *Omnium sollicitudinem* diremit. Vid. Cl. P. Berti Th. l. 23. c. 10.

Resolutio Coroll. Pract. 1mo. Ille externe directe fidem negat, qui claris verbis negat articulum fidei, vel contrarium errorem approbat: ille vero indirecte, vel interpretative fidem negat, qui ab auctoritate publica de fide sua interrogatus taceat, & verbo, signo, vel facto falsam Religionem profitetur: si quis vero loco responsi oscularetur Crucifixum, esset virtualis fidei externa confessio. 2do. Ad evi-

evitanda gravia mala propter fidem imminentia licet Christiano fugere, vel se abscondere, nisi quis ex officio honorem Dei, & salutem proximi specialiter curare debeat: pro quo hanc regulam tradit P. Sporer: si sis in tali statu, ut te fugiente periclitaretur honor Dei, salus proximi; & observatio tui officii, fugere non licet. Si solum es utilis, non vero necessarius manendo, poteris manere, non tamen teneris cum gravi tuo incommodo. Si manendo potius obesses, quam prodesse, peccares non fugiendo; ob malum pertuam præsentiam causatum, nisi bona fides excusat. 3to. Ad vitanda mala gravia propter fidem, licet se pecunia redimere, quia datur pecunia ad redimendam vexam, fine privata fidei negatione, sicuti olim faciebant Libellarii. 4to. Qui publica autoritate interrogatus verbis ambiguis & æquivocis respondet; v. g. sum Evangelicus, subintelligendo Catholicus, fidem interpretative negat & mortaliter peccat: si vero taceat; vel dicat, se non teneri respondere &c. non quidem negat fidem, sed peccat contra præceptum affirmativum, fidem exterius profitandi. Si quis vero a privato interrogetur, non licet quidem tacere, si silentium foret signum negationis, vel erubescentiæ fidei; nec licet negare, se esse Catholicum, posset tamen quæstione in eludere, dicendo: quid ad te &c. quia sic fidem tantum ex justa causa dissimularet, vel celaret. 5to. Sacerdos vel Religiosus non negat fidem, si neget, se esse Sacerdotem, vel Religiosum, quia tantum certum vitæ statum non profitetur. 6to. Si Magistratus hæreticus mandet, ut Catholici per certum signum se prodant, qui non obedit, non negat fidem, sed mere occultat, nisi hoc signum statueretur pro signo negationis fidei. 7timo. Utens vestitu directe manifestativo hæresis, vel infidelitatis, interpretative fidem negat: si vero vestitus sit tantum distinctivus gentis a gente, illa uti, & se esse hujus nationis simulare licet ob justam causam

sam v. g. securitatem itineris. Si fint signa distinctiva sectæ a secta, sed non protestativa talis sectæ, quia habent alium finem, v. g. corpus vestire; tali signo uti v. g. vestibus Prædicantium, non est mortale secluso scandalo, & quando non urget præceptum confessionis externæ fidei, quia nec professio sectæ intenditur, nec signum ad hoc institutum est: imo Christiani milites & navigantes in mari signis falsæ religionis protestativis uti possunt, quia hostes sciunt, in his circumstantiis hoc fieri, non ad falsam Religionem profitendam, sed ad decipiendum. 8vo. Facto simulat, & fidem interpretative negat, qui voluntarie actionem exercet, quæ sit ipse cultus falsus v. g. thus idolo immolat: vel ex circumstantiis significat professionem falsæ Religionis, v. g. accedendo ad Cœnam Acatholicorum. 9vo. Ad fidem dissimulandam ex gravissima causa licet die prohibito comedere carnes, si non accipitur pro signo falsæ fidei, quia in hoc casu præceptum Ecclesiæ non urget; si scandalum, & contemptus veræ Religionis absit: si vero carnes apponenterur ad explorandam fidem, non liceret comedere: si quis vero protestaretur, hoc non esse signum, quia Catholicis licet vesci carnibus in multis casibus, comedendo ex gravi causa non peccaret, ita Laymann. 10mo. Si Acatholicus coram Catholicis fidem Catholicam injuriis afficeret, teneretur eam Catholicus sua confessione defendere, si fructum speret, secus, si major contemptus Religionis prævideatur. 11mo. Ad externam fidei professionem jure Ecclesiastico sub mortali tenentur cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, 1. Provisi de beneficio curato intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, Vicario generali, vel officiali. 2. Provisi de Canonicatu, & dignitate in Ecclesia Cathedrali coram Episcopo, vel Vicario, & in capitulo, sub poena, quod fructus non faciant suos. 3. Hoc Pius IV. extendit ad Prælatos Religionum etiam militarium, licet hæc

extensio in omnibus Religionibus non sit recepta.
 4. Pius V. idem extendit ad Doctores, Magistros Regentes, & Professores quarumcunque artium Clericos, & Laicos sub pena excommunicationis latæ, & privationis omnium beneficiorum in eos, qui aliquem sine hac professione ad gradum, vel Cathedram promoverint. Hæc professio nequit fieri per Procuratorem.

§. 561.

Fidei non opponitur quocunque peccata. *Fides matum, adeoque habitus fidei remanet in pec-*
net in peccatoribus.
 Ita *imo.* docet Apostolus i Cor. 13. *Si habuero, omnem fidem.. Charitatem autem non habuero, nihil sum. Ubi aperte supponitur, Charitatem a fide separari posse. Hinc Tridentinum Seff. 5. can. 8. definit. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul & fidem semper amitti, aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem.. anathema sit.* Et Alexander VIII. damnavit hanc propositionem 18. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiæ fides, & etiam si videantur credere, non est fides Divina. Et hanc 52 Quesnellii: *Fides non est absque amore & fiducia.* 2do. Non omne peccatum est contrarium fidei nec destruit rationem formalem objecti illius; & fides in intellectu potest firmiter adhærere Deo, licet voluntas per peccatum ab eo deflecat: Ergo Fides remanet in peccatoribus.

Schol. 1. Protestantes, qui gratiam habitualem a Solvuntur fide non distinguunt, consequenter docent, fidem *objectionis in nes.*

in homine peccatore non remanere, nec gratiam amitti, nisi per peccatum infidelitatis. Quesnelius etiam prop. 51. & 52. docet, fidem non posse divelli a Charitate. I. Quia fides iuxta S Scripturam sine operibus mortua est, & sine Charitate nil prodest. *Resp.* Talis fides nil prodest, quia non meretur vitam aeternam, non tamen omnino extinguitur quoad actus suos. II. Juxta S. Augustinum in Ps. 31. n. 6. Sola fides, quæ per dilectionem operatur, mundat cor, & sine spe, & Charitate pia fides non est. *Resp.* Idem S. D. tr. 6. in Joan. notat. *Fides sine Charitate potest esse, non tamen prodeſſe.* III. Sine Charitate nulla est virtus Christiana: Ergo nec fides. *Resp.* Nulla est virtus meritoria, quæ debet fieri in statu gratiæ. (t. I. §. 385.)

An fides in damnatis &c. maneat. *Schol.* 2. In dæmonibus, & damnatis non remanet fides infusa & supernaturalis, quia carent donis gratuitis, & pia motione voluntatis: Credunt ergo fide naturali, tum ex evidentia signorum, tum miserabili experientia, qua Deum vindicem sentiunt. In beatis etiam non remanet fides, quia in eis destruitur objectum formale fidei, quod est prima Veritas non visa, quam intuitive Beati vident. Remanet tamen fides in animabus purgatorii, quæ Deum nondum clare vident, & sperant adhuc beatitudinem, cujus spei fides Fundamentum est.

§. 562.

Infidelitas quid. Quia non omnia peccata opponuntur Fidei, (§. 561.) hinc modo videndum, quænam ergo peccata illi opponantur. In genere ergo Fidei opponitur *omnis Infidelitas*, quæ est carentia fidei.

Quotuplex. *Schol.* Infidelitas alia est *negativa*, seu *materialis*, quæ est invincibilis carentia in eo, qui nihil unquam de fide audivit: alia est *formalis*, quæ iterum

rum vel est *privativa*, in eo, qui vel non vult audire fidem, vel ei sufficienter propositae non assentiri, vel non inquirere, quando tenetur: vel est *positiva* & contraria, seu carentia fidei in eo, qui sufficienter propositae dissentit, negando veritatem fidei, vel contrarium errorem afferendo. Hæc iterum triplex est: 1. *Paganismus*, in quo doctrina fidei tam secundum vetus, quam novum Testamentum rejicitur; quo reducitur *Atheismus* & *Mahomedismus*. 2. *Judaismus*, in quo Christo nato novi Testamenti doctrina rejicitur, & veteri Testamento multæ fabulæ Talmudicæ admiscuntur, & sic figura pro veritate admittitur. Paganis, Judæi & omnes, qui non sunt baptizati vulgo *Infideles* dicuntur. 3. *Hæresis*, de qua mox plura. Huc etiam reducitur *Apostasia*, quæ est discessio a fide Catholica ad infidelitatem: latius etiam sumitur pro defectione a S. Ordine ad statum laicalem, & matrimonialem: Item pro defectione a Religiosa Professio: denique pro defectione ab obedientia summi Pontificis, & *Schisma* dicitur.

§. 563.

Infidelitas negativa non est peccatum, *Infidelitas* sed pœna peccati: formalis vero privativa, *positiva* & *positiva*, scilicet *Paganismus*, *Judaismus*, *Atheismus*, & *Mahomedismus*, est peccatum. Rationem dat S. Thomas, quia reputat auditui fidei, & eam contemnit. Et patet ex dictis (§. 464. & 465.)

Schol. Infideles, qui nunquam fidem suscepunt, *Infideles* sive subdantur Principibus Christianis, sive non, *vi ad nullatenus ad fidem cogendi sunt*, quia Ecclesia *fidem connullam* in eos habet jurisdictionem, nec Principi *gendi non pes* habent potestatem, subditos ad fidem cogendi non sunt. *di*, non jure naturæ, quia præceptum fidei est supernaturale: non jure Divino, quod neque ex

S. Scriptura, neque ex Traditione colligitur, imo ex modo, quo Christus Apostolos misit, contrarium eruitur, quos non ut milites armatos, sed ut agnos inter lupos misit, & voluit, ut in pace, & patientia possiderent animas suas. Hinc Innocentius III. c. majores de Bapt. ait: *Est religioni Christianæ contrarium, ut semper invituper penitus contradicens ad servandam Christianitatem aliquis compellatur.* Possunt tamen infideles Principibus Christianis subjecti cogi, ne Evangelii prædicationem impedian, neve alios credere volentes violenter retrahant, aut turbent: imo etiam ad fidei prædicationem statis temporibus quiete audiendam poenit adigi possunt, qualis lex conscientiæ vim non inferret, sed eorum crastinam negligentiam in salutis negotio suppleret. Unde Gregorius XIII. *Conf. 92.* sub poena interdicti commercii cum Christianis Judæos ad audiendum singulis septimanis Christianam concionem ab Episcopis compelli voluit. Denique infideles, qui fidem aliquando suscepserunt, possunt corporaliter compelli, ut servent, quod semel suscepserunt. Qui enim fidem per Baptismum suscepserunt, incorporantur Ecclesiæ tanquam ejus subditi, & se ad fidem servandam obligarunt; Ergo cogi possunt, ut obligationi satisfaciant.

An ritus Schol. 2. Ritus infidelium Principibus Christianis subditorum per se loquendo non sunt tolerandi, quia eos observando infideles peccant contra jus naturæ. Per accidens tamen ad vitanda majora mala possunt ritus infidelium tolerari, & hinc recte tolerantur ritus Judæorum, quia sic testimonium fidei accipimus ab hostibus nostris, & quasi in figura repræsentatur nobis, quod credimus.

§. 564.

Hæresis quid. *Hæresis* est carentia fidei in eo, qui fidem quidem suscepit, sed libere & pertinaciter erro-

errorem contra fidem tuetur. Est autem *Pertinacia* deliberata voluntas, dissentiendo alicui veritati revelatae, ut tali sufficienter per Ecclesiam, S. Scripturam, aut aliam fidei regulam propositae. *Hæreticus* est, qui baptizatus habet, vel tuetur voluntarie, & pertinaciter errorem contra aliquam fidei veritatem.

Schol. 1. Hæresis mox definita dicitur *formalis*: Quotum huic opponitur *materialis*, quæ quidem est errorplex. in fide, sed ex ignorantia, simplicitate, & prava instructione, ita ut illi adhærens paratus sit actu, vel habitu eum cognita veritate deponere. Hæretici alii sunt *interni* tantum, qui errorem sola mente retinent: alii *externi* simul, qui errorem suum exterius produnt facto, verbo, vel alio signo, cum intentione eam profitendi.

Schol. 2. Fides sive habitualis, sive actualis non *An unum* remanet in hæretico, qui vel unum tantum articulum pertinaciter negat. Sic 1. Apostolus *negans* Gal. 5. v. 5. iis, qui dicebant, observantiam le- *fidem regalium* esse necessariam ad salutem, testatur: *Eavatineat.* cuati estis a Christo: id est, a Spiritu fidei, ut explicat v. seq. Et Tridentinum Seff. 6. cap. 15. ait: *Afferendum est, non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur; sed quævis hæresis etiam circa unum tantum articulum est infidelitas.* Ergo fides per eam amittitur. 2. In hæretico unum tantum articulum pertinaciter negante, non manet motivum formale fidei, scilicet prima veritas ut manifestata per Ecclesiam, qui enim unum articulum non credit, alios, quos tenet, non credit propter primam veritatem revelantem, alias etiam illum articulum crederet. 3. Si negans unum articulum retineret fidem, posset dici fidelis, nam fides est una, & simplex in omni credente. Non obstat I. Apostoli in triduo mortis Christi, fidem in Christum, & Marci ult. fidem resurre-

ctionis, & præfertim S. Thomas, amiserunt: Moyses dubitavit, an aquam e petra elicere; Zacharias, an filium habere possit, nec tamen circa alia fidem amiserunt. *Resp.* Apostoli in illo triduo fidem in Christum interius non amiserunt: iidem, Moyses, & Zacharias redarguuntur, non quod essent pertinaces in articulo fidei sufficienter proposito, sed quod tardi essent ad credendum veritati sufficienter quidem revelatæ, ad hoc, ut tenerentur credere sub veniali, non vero sub mortali. II. S. Augustinus l. de Bapt. c. 5. ait: *Tene fidem resurrectionis mortuorum, sicut tenebas, sed crede iam Christum resurrexisse a mortuis, quod non tenebas.* Ergo Judæus habet fidem resurrectionis mortuorum. *Resp.* Judæus habet fidem mere naturalem, & acquisitam, non vero supernaturalem, & infusam Divinæ Auctoritati innixam. Eodem modo credit hæreticus nonnullos articulos. III. Possum fide humana eidem homini credere unum, non vero aliud: errare circa conclusionem unam alicujus scientiæ, quin amittam habitum scientiæ circa alias conclusiones: servare unum mandatum quin servem aliud: Ergo etiam unum Deo eredere, & non aliud. *Resp.* Disparitas est, quoad primum, quia homo non est universaliter infallibilis, sicut Deus. Quoad secundum in conclusionibus unius scientiæ sunt diversa, per quæ probantur, quorum unum cognosci potest sine alio; in fide motivum est unicum. Quoad tertium in diversis mandatis diversa obstatcula, & motiva occurunt, non vero in fide. IV. Unus actus contrarius habitum temperantiae non destruit; Ergo nec unus habitum fidei: immo Theologia manet in hæreticis: Ergo & fides. *Resp.* Unus actus contrarius non tollit rationem formalem temperantiae. Et Theologia hæretici non est eadem cum nostra ex defectu objecti formalis quo, scilicet revelationis mediatæ.

§. 565.

Hæresis ex genere suo est grave peccatum, & superat omnia peccata, quæ contingunt in perversitate morum. Ratio est: *peccatum.* Hæresis quia per hæresin, sicut per aliam quamcumque infidelitatem mens hominis maxime a Deo avertitur, cum nequidem veram Dei cognitionem tanquam Primæ veritatis admittat: Deinde Hæresis directe impedit remissionem aliorum peccatorum, quia fides est fundamentum justificationis, sine qua nemo Deo placere potest, & ad filiorum ejus confortium pervenire,

Coroll. Praet. *imo.* Si quis ignoret, suam sententiam Catholicæ Ecclesiæ adversari, quantumvis crassa sit ignorantia, & a peccato mortali contra fidem non excusat, proprie tamen non est hæreticus, nec poenis Ecclesiasticis hæreticorum subest, quia non est pertinax: *imo* ignorantia etiam affectata ob discendi tedium ab hæresi excusat, securus, si quis ideo ignorantiam affectet, quia proponentis Auctoritatem minoris æstimat. *2do.* Dubitans deliberate cum pertinacia de aliquo fidei articulo, sive positive judicando, non esse certo, sed tantum incerto assensu dignum; sive negative, cohibendo assensum, licet positive non dissentiat, peccat graviter, & est hæreticus; quia implicitè saltem judicat, eum esse incertum: & c. *i.* de hær. dicitur: *dubius in fide, infidelis est.* Eodem modo peccat graviter, qui assensum tantum opinativum de fide deliberate elicit, cogitando v. g. forte poenæ inferni non sunt æternæ. Et hoc judicium in fide erroneum junctum cum pertinacia est hæresis. Si vero dubium tantum oriatur ex scrupulo conscientiæ, vel alio motu, cui dubitans non consentit, sed resistit, nullum est peccatum: signum vero resistentiae est, si quis in

ipsa tentatione magna molestia afficiatur, odio habens errorem, & diligens veritatem. *3to.* Hæresis formalis cognoscitur ex gradibus pertinaciae, quorum *imus* est, nolle inquirere in veritatem, dum quis de sua secta dubitat, ex odio & contemptu Ecclesiæ. *2dus.* Contra definitiōnem Ecclesiæ sufficienter propositam, sed non fatis agnitam ideo sentire, quia quis animum a propolitis motivis avertit, & malitiose ad motiva suæ sectæ convertit, non studio veritatis, sed ex respectu humano, & quia non vult subjici Ecclesiæ. *3tius.* Agnita veritate Ecclesiæ ex odio contradicere. *4to.* Signa hæresis materialis sunt *i.* Si quis errans contra fidem paratus sit, agnito errore mox Ecclesiæ se submittere. *2.* Si quis de Catholica fide nihil sciverit, nec de sua unquam dubitaverit. *3.* Si dubitans inquirendo pro possibili veritatem agnoscere studuerit. *4.* Qui propositam conversionem ex respectu humano, & incuria differt, ab eo quidem tempore hæreticus non est, peccat tamen contra præceptum affirmativum fidei, si diu differat. *5to.* Qui negat aliquid per revelationem privatam Divinam sibi cognitum, est vere infidelis. & essentialiter ab hæretico apud Deum non differt, non tamen appellatur hæreticus, nec pœnis hæreticorum subest (§. 547. Schol. *i.*) *6to.* Media conservandi fidem positiva sunt *i.* Maximi facere donum Fidei; *2.* Sæpius pro eo gratias agere. *3.* Sæpe actus fidei elicere. *4.* Magno studio mysteria fidei addiscere. Negativa sunt *i.* Fuga superbiæ & libidinis. *2.* Fuga curiositatis. *3.* Fuga consortii Acatholicorum, & lectionis librorum hæreticorum. *7timo.* Modus recipiendi resipiscentes ab hæresi est: *1.* Instruendi sunt in fide nostra Catholica. *2.* Disponendi sunt ad emittendam publicam fidei professionem: *3.* Hanc debent emittere coam sacerdote superpelliceo induito, & duobus testibus. *4.* Absolvantur ab hæresi, & admittantur ad Confessionem Sacramentalem, & S. S. Eucharistiam.

§. 566.

§. 566.

Hæretici formales, qui hæresin animo *Hæretici* conceptam voce, vel alia actione mortaliter *excom-*
mala afferunt, aut profitentur, incurront *munican-*
Excommunicationem Papæ reservatam. c. 7. *tur.*

13. de hæret.

Coroll. Præd. Quatuor conditiones requiruntur, ut *Resolvun-*
propter hæresin excommunicatio incurritur, *imo. tur casus.*

1. Ut quis sit hæreticus formalis. 2. Ut hæresin internam animo conceptam exterius significet per verba, vel alia signa sufficientia, et si nullus audiatur, vel videat. 3. Ut actio externa sit mortaliter peccaminosa, unde hæreticus pure mentalis, & qui hæresin internam alteri prodit, ad petendum confilium, non est excommunicatus. 4. Ut quis hæresin externe afferat, animo eam profundi. 2do. Si quis hæresin occulte animo fovens ideo a Missa, vel S. Communione abstineret, ita ut hoc modo colligeretur externa hæresis professio, excommunicationem incurreret, secus si oblivioni, vel alteri excusationi ascribi posset. 3to. Excommunicantur hæreticorum receptores, fautores, & defensores, qui favorem & auxilium hæretico, qua tali, præbent, ut hæresin latius diffundere possint, etiam ex amicitia, vel negligentia, si eorum officium sit, ut impediant.

§. 567.

Inter alia media negativa fidem confer- *Leditio li-*
vandi est fuga lectionis Librorum hæretico- *brorum*
rum. Quippe sicuti hæresin, ita & hæreti- *hæretico-*
corum libros Ecclesia semper detestata est, *rum pro-*
unde ne quis libros hæresin continent sine *hibetur.*
expressa licentia legeret, saepius iterata lege
cavit. Sic Concilium Nicæn. II. statuit, hæ-
reticorum Scripta vulgo non permittenda

can. 9. Conc. Senonense a. 1518. idem decrevit cap. 34. Conc. Coloniense an. 1549. plures ejusmodi libros nominatis eorum Authoribus prohibuit med. 1. c. 4. Item Conc. Londinense an. 1555. c. 2. Item Conc. Rothomagense an. 1581. c. 2. Item Conc. Burdigalense an. 1624. cap. 1. *Vid. Summ. Conc. Carranzæ* a me editam. Utque Ecclesia legi suæ majus robur adderet excommunicationis poenam Papæ reservatam in omnes legentes, retinentes, imprimentes vel quomodolibet defendantes per regulam Indicis & Bullam Cœnæ adjecit, quæ poena etiam in recentioribus quibusdam Constitutionibus, uti Conſt. 74. Sixti V. & Conſt. 36. Clementis VIII. de novo confirmata fuit. Verum ill. D. Godeau *Th. mor. par.* 1. notat, hanc legem excommunicationis in variis provinciis & juxta modernos Doctores etiam in Germania nec promulgatam, nec receptam, vel faltem per contrariam consuetudinem abrogatam fuisse. Unde curiosi ibidem lectores nullius quidem canonicæ poenæ, peccatum tamen gravis reatum incurront, nisi ignorantia aut parvitas materiæ eosdem excusat.

Resolvuntur coroll. Praef. 1mo. Quatuor conditiones requiruntur, ut ob lectionem libri hæretici incurritur reatus peccati gravis. 1. Ut liber sit scriptus ab hæretico, sive typis sit impressus, sive non; sive Author sit hæreticus nominatus & damnatus, sive non. Non tamen peccat qui hæreses scriptoris hæretici in libro Authoris Catholici ad verbum insertas; sine prava intentione legit. Idem dicendum, si in libro Scriptoris Catholici legantur adjecta Scholia Scriptoris hæretici, quia talis liber non

non censetur commentantis hæretici, nisi Scholia tam copiosa forent, ut novus liber censerentur. Ille tamen probabilius graviter peccat, qui scienter epistolam vel concionem ab hæretico de Religione scriptam legit, quia sub generico nomine libri continetur : *2do.* Requiritur, ut liber vel hæresin in se contineat, vel de Religione tractet ; unde non prohibentur libri hæreticorum Philosophici, Medici, Historici, Poetici, Juridici civiles, excepto Aventino, Sleidano, Munstero. Prohibentur etiam illi hæreticorum libri, qui de Religione expresse non tractantes, obiter aliquam hæresin inspergunt, licet P. Layman doceat, in tanto rigore indicem in Germania quoad hoc non esse receptam. *3to.* Requiritur, ut quis talem librum scienter legat, etiam tantum oculis percurrento. Si vero solum audiret, etiam mandando lectionem habenti licentiam, non incurrit peccatum grave, juxta P. Billuart : sicut nec ille, qui legens idioma non intelligeret : Requiritur etiam, ut scienter legatur, & imprimatur, unde ignorantia excusat a peccato, non tamen excusatur, qui sciens pravo animo non legit, quia lex est etiam in contemptum hæreticorum. *4to.* Requiritur, ut legatur notabilis quantitas prudenti judicio determinanda v. g. pagina ex justo volumine. *5to.* Libri hæresiarcharum, cujuscunque sint argumenti, in eorum odium, & detestationem omnes prohibentur. *6to.* Retinentes etiam librum hæreticum in sua vel aliena domo, suo vel alieno nomine, ex causa eum legendi vel non, peccant si notabili tempore ultra diem, vel ultra quam occasionem habent, eum extradendi, retineant. *7timo.* Imprimentes, procurantes impressionem, typographi, & typos ordinantes librorum hæreticorum, & eos, quatenus sunt hæretici, defendantes similiter peccant graviter. *8vo.* In indice librorum prohibitorum Pii V. Sixti V. Clementis VIII. est duplex classis librorum prohibitorum. In prima classe ponuntur libri hæresiarcharum,

rum, & aliorum hæreticorum, qui expresse de Religione tractant, et si forte nullam hæresin contineant, hi omnes prohibentur sub pena excommunicationis, ubi hæc censura recepta est. In 2da classe ponuntur libri hæreticorum de Religione non tractantes, licet obiter unam vel aliam hæresin contineant, hi ex dictis seculo alio periculo legi possunt. Ad eandem classem spectant libri Catholicon, qui specialiter prohibentur propter materiam, vel modum, quo scripti sunt, uti de rebus obscenis, fortilegiis, maleficiis practicandis, Astrologia judiciaria &c. Quo reducitur Talmud, & Alcoran, qui omnes licite legi non possunt. Libri tamen gentilium, & veterum hæreticorum, uti Tertulliani, & Origenis, quorum errores jam extinti sunt; non prohibentur. *qno.* S. Scriptura in vulgari idiomate sine Episcopi vel Inquisitoris licentia legi prohibitetur in regula 4ta Indicis: Quæ tamen prohibitio in nostris regionibus recepta non est, dummodo versio sit Catholica.

§. 568.

Non licet fidem est fuga confortii hæreticorum (§. 565. Coroll.) Hinc non licet cum infidelibus communicare in Sacris, quæ ad Religionem spectant tit. de Judæis, hac enim communicatione admissa adest periculum perversiōnis, & indignum est cum iis conversari, qui nomen Christi, & Catholici Romani blasphemant.

Resolvuntur casus. Coroll. Pract. 1mo. Licet communicare cum infidelibus in civilibus, modo absit scandalum, & periculum perversiōnis. Cum Judæis autem tit. de Jud. prohibentur Christiani habitare, comedere, in balneo lavari, medicinam ab iis accipere, & in eorum servitio commorari: ne ita cum iis familiia-

liaritas contrahatur. *2do.* Non licet directe, & proxime communicare cum infidelibus in eorum superstitionis ritibus, sacrificiis, festis &c. quæ sunt per se mala. Indirecte tamen, & remote cum illis communicare licet in iis, quæ cum sint per se indifferenta, & æque in bonum usum, ac superstitionem converti possunt v. g. vendere agnos, flores &c. quibus forte emptor infidelis utetur ad sacrificia, quia respectu vendentis abusus ille per accidens sequitur: Qui vero proxime cooperaretur sacrilegiis infidelium v. g. fabricando idolum, vendendo agnum præcise pro sacrificio, graviter peccaret. *3to.* Non licet hæreticis famulari, dum adeat periculum perversionis: quod si absit, famulus vero plerumque v. g. singularis mensibus bis vel ter ab observatione præceptorum Ecclesiæ impediatur, servitium adhuc est illicitum, excusat tamen ad aliquod saltem tempus, non tamen ultra ordinarium, quo famuli solent conduci, notabile damnum v. g. amissio salarii, vel si a Catholico sufficiens salaryum, quo eget, famulus accipere non possit. Si vero famulus raro impediatur ab observatione præcepti Ecclesiastici, nec adsit periculum perversionis, licet servire Acatholico tolerato. Quæ vero excusant apud dominos Catholicos ab observatione præceptorum, excusant etiam famulos hæreticorum. *4to.* Licet in Germania Acatholicorum funera comitari humanitatis causa: assistere Baptismo, & nuptiis: una vel altera vice curiositatis gratia eorum conciones, & cantus audire: spectare Coenam sine simulatione tamen eorum sectæ: fungi apud eos officio mere politico: suscipere gradum ex Jure & Medicina, si nil contrarium Religioni agendum sit: non vero licet apud eos audire lectiones Theologicas, nec jus Canonicum, excepto libro 2do de Judiciis; licet tamen audire lectiones Juris civilis, & Medicas: periculosius autem est, audire Jus Publicum ob magnam cum Fide connexionem: imo Ill. D. Godeau parentes

ob periculum perversioros obligari censet, ne suos filios ad Acatholicas Academias mittant.

§. 569.

Spes quid. Secunda virtus Theologica est *Spes*, quæ si in genere spectetur, est motus appetitus efficaciter tendentis in bonum absens, arduum apprehensum ut possibile. *Spes* vero Theologica est virtus Theologica supernaturalis a Deo infusa, per quam certa cum fiducia, id est firmiter, futuram æternam beatitudinem, & media illius assequendæ per Dei auxilium expectamus.

§. 570.

Objectum materiale spei. Objectum materiale Spei primarium est Deus possidendum: secundarium vero sunt omnia media tum spiritualia, tum temporalia, per quæ Deus decrevit, nos ad se adducere. Circa Deum enim beate a nobis possidendum primario, circa media vero illum obtinendi spes secundario versatur.

Bona creata quo modo sint objectum spei. *Schol.* Licet bona creata ad beatitudinem conducentia sint objectum materiale spei secundarium, si tamen non desiderentur & petantur a Deo in ordine ad beatitudinem æternam, uon sunt objecta materialia nequidem secundaria, quia sic non ferent media ad nostram æternam beatitudinem consequendam, sed potius impedimenta.

§. 571.

Objectum formale motivum spei. Objectum formale motivum spei, est vel bonitas Dei respectiva, sive ut nobis bona; vel Omnipotentia Dei; vel infinita Dei fide-

litas, & ejus promissio. Hæc enim sunt ratio, tendendi in objectum materiale spei, & spem ab omnibus aliis virtutibus distinguunt. Quodnam autem ex his determinate sit objectum formale spei, mox patebit.

Schol. 1. Objectum formale quod spei, seu ratio, *Formale* quæ in objecto materiali, scilicet Deo possidendo *quod.* a spe attingitur, est Deus prout est beatitudo nostra objectiva, connotans beatitudinem formalem, seu visionem beatificam, non tanquam constitutivum, sed conditionem in objecto requisitam. Nam objectum spei debet esse quid pure Divinum & increatum, quale est solus Deus, beatitudo nostra objectiva, cum econtra beatitudo formalis sit actus creatus. Deinde spes primo, & per se attingit Deum seu beatitudinem objectivam; sperans enim non querit Deum propter possessionem, alias finem suum ultimum in re creata poneret, sed querit possessionem Dei propter Deum, non ut rem beatificantem, sed applicationem Dei beatificantis. Cum vero Deus non sit objectum spei, nisi ut possidendum, & possideri non possit nisi per visionem beatificam, visio beatifica in objecto formalis quod spei importatur tanquam connotatum, & applicatio objecti formalis.

Schol. 2. De objecto formalis motivo spei litigant *Formale* Theologi, quorum alii Omnipotentiam, alii bo- *quid.* nitatem Dei respectivam, ut nobis bonam; alii fidelitatem Dei assignant. Pro iis conciliandis notandum, spem tres actus includere, scilicet, Desiderium bonorum supernaturalium a Deo promissorum, quod non consistit in simplici complacentia beatitudinis, sed in voluntate seria, adhibendi media, ad eam obtinendam: Firmam fiduciam, qua bona a Deo promissa nos obtenturos confidimus; & Erectionem animi contra difficultates occurrentes in consecutione beatitudinis. Igitur objectum formale motivum spei, prout est desiderium,

derium, est Bonitas Dei respectiva, ut nobis bona, & a nobis possidenda, hæc enim immediate movet ad actum desiderii. Motivum spei, prout est erectio animi, est Omnipotentia Dei, sive virtus auxiliatrix, quæ movet ad prosequendum bonum arduum, erigitque animum contra omne id, quod boni sperati consecutionem impedire potest. Hinc Isa. 6. *Sperasti in Dominino Deo forti.* Denique motivum spei, prout est certa fiducia, est infinita Dei fidelitas, ejusque promissio, qua innixi beatitudinem, & media ad eam conduceantia certo expectamus. Hinc spes Hebr. 6. dicitur *anchora tuta.* Et Tridentinum Sess. 6. cap. 16. *In Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filii per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis reddenda.*

An pro alio, & in homine sperare possimus. Schol. 3. Spes directe solum respicit bonum operantis: sed supposita unione amoris, qua homo alios homines in natura sibi similes etiam tantum naturaliter diligit, & bonum alterius suum reputat, potest etiam alteri vitam æternam sperare. Deinde non licet sperare in homine, sed in solo Deo causa primaria nostræ beatitudinis: licet tamen in homine, seu alia creatura sperare, tanquam in agente secundario, & instrumento, quo juvamur ad quæcumque bona in beatitudinem ordinata consequenda; unde convertimur ad Sanctos, & ab hominibus aliqua petimus. Licet etiam spem aliquam ponere in propriis meritis, ex gratia Dei factis, tanquam in causis instrumentalibus, quia sunt media ad salutem ordinata, & tota fiducia ultimato refunditur in Deum Auctorem gratiæ & meritorum.

§. 572.

Spes a fide & Charitate distinguitur. Cum spes habeat speciale motivum formale, a motivo aliarum virtutum distin-
gutum, (§. 571. cum Schol.) sequitur, quod a fide

a fide & Charitate distinguatur. Nam *imo.* ex dictis (t. I. §. 375. cum Schol.) Fides ad justificationem requisita, non est Fiducia, & fides in intellectu, spes in voluntate residet: objectum formale fidei est prima veritas; spei bonitas, omnipotentia & fidelitas, ergo a Fide distinguitur. *2do.* Juxta Tridentinum Sess. 6. cap. 6. Spes justificationem & charitatem præcedit: Ergo a charitate separari potest, adeoque ab ea distinguitur. Item Clemens XI. hanc propositionem 57 Quesnellii damnavit: *Totum deest peccatori, quando ei deest spes, & non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.* Denique spes etiam informis est virtus licet imperfecta, habens motivum formale diversum a motivo formalis charitatis: Ergo ab ea distinguitur.

Schol. Protestantes docent, veram & salvificam solvuntur fidem esse certam fiduciam in promissis Dei. (t. I. *objectione*-§. 375. cum Schol.) Quesnellus spem non distinguunt a Charitate. I. Quia spes & Charitas idem habent objectum, scilicet Deum beatitudinem nostram supernaturalem. *Resp.* Objectum formale Charitatis est Deus in se bonus, adeoque ab objecto formalis spei differt. II. Præsumptio est sperare beatitudinem sine Charitate. *Resp.* Præsumptio est sperare beatitudinem obtainendam sine charitate, non vero, sperare sine charitate beatitudinem obtainendam per charitatem, quo modo peccator sperat.

§. 573.

Proprietates spei Theologicæ sunt. *imo.* *Spes est certa ratione sui.* Ps. 23. *Qui sustentant te, non confundentur.* Rom. 8. *Spes non tione sui.*

con-

confundit. 2 Tim. i. *Scio, cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare.* Deinde spes ntitur motivo certo & infallibili, nempe bonitate, Omnipotentia, & fidelitate Divina: Ergo ratione sui certa est:

*Incerta
spes respectu
nostris.*

2do. Spes respectu nostri incerta est. Nam nullus potest esse certus de sua gratia; (t. i. §. 377.) & ab illa excidere potest: (t. i. §. 378.) Ergo spes respectu nostri incerta est. Spes tamen simpliciter certa dici debet; quia res denominatur ex iis, quæ sunt illi propria, non vero ex iis, quæ per accidens ipsi adveniunt: Sed spes ratione sui certa est, (n. i.) & quidquid sperans incerti patitur, nascitur ex defectu liberi arbitrii, & pravitate cordis humani: Ergo spes simpliciter certa dici debet.

§. 574.

Unde Timor defini- Cum spes respectu nostri sit incerta, (§. 573.) hinc omnem timorem non excludit, imo vero ex illa Timor summi boni amittendi nascitur. Est autem *Timor* Motus appetitus refugientis malum arduum & immensus. Si sit motus appetitus sensitivi, est passio; si rationalis, in certo sensu est donum *Timoris* (t. i. §. 368. cum Schol.) Timor ergo fiduciam spei temperat, & est medium inter spem, & desperationem.

Quatu-
plex.

Schol. Timor in genere est quadruplex. *Timor mundanus* est, quo quis bona temporalia amittere ita timet, ut pro eorum conservatione legem violare, & a Deo recedere paratus sit. *Timor servilis* est, quo quis a Deo puniri timet, & ideo

ad

ad eum convertitur, ob timorem poenæ. Timor secundum substantiam servilis, est præcise timor poenæ: Timor serviliter servilis est timor poenæ culpæ annexæ, ita ut poena habeatur pro summo & principali malo, & si non esset poena, committeretur culpa. Timor Filialis est, quo timeatur offensa Dei, & quis ad Deum convertitur propter timorem culpæ. Timor initialis est, quo timetur poena & culpa simul, ita ut quis ad Deum convertatur propter timorem poenæ, & culpæ: hic timor medius est inter servilem, & filialem.

§. 575.

Quia spes timorem omnem non excludit, *Non datur in hac*
(§.præc.) hinc non existit in hac vita is perfe-
ctionis status, in quo nec timor poenarum, nec
desiderium remunerationis æternæ aliquam
partem habeat. Hoc ideo innuit S. Scriptura
Rom. 8. v. 23. Nos ipsi primitias Spiritus
habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem
filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis
nostri, spe enim salvi facti sumus.. Si autem
quod non videmus, speramus, per patientiam
expectamus: Ita loquitur Apostolus de se, &
primis Christianis fervidissimis, quibus certe
male se anteponunt Neomystici Quietistæ.
Et Phil. 3. v. 12. Unum autem, quæ quidem
retro sunt, obliviscens, ad ea vero, quæ sunt
priora, extendens meipsum, ad destinatum perse-
quor... Quicunque ergo perfeci sumus, hoc sen-
tiamus. Subscribit S. Bernardus, de dilig.
Deo c. 15. Nescio, si a quoquam hominum
quartus gradus in hac vita perficie apprehendi-
tur, ut se scilicet diligat homo tantum propter
Deum. Afferant hoc, si qui experti sunt: mihi,
fateor,

fateor, impossibile videtur. Erit autem procul dubio, cum introductus fuerit servus bonus fidelis in gaudium Domini sui. Unde merito hanc propositionem damnavit Innocentius XII. Dat^{ur} habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse... Neque timor paenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem.. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam. 2do. Ratio est, quamdiu vivimus, non defunt tentationes, corpus aggravat animam, caro concupiscit adversus Spiritum: Ergo scuto fidei, & galea spei salutis, quæ timorem secum habet, ne summum bonum amittatur, & malum poenæ fugiatur, opus est.

Schol. Quietistæ volunt eum statum amoris in hac vita dari, qui sit omnino sine omni timore & spe, sed de his inferius agemus.

§. 576.

Timor mundanus manus malus est. Porro Timor, qui spem comitatur, non est Timor mundanus, utpote qui malus est. Nam illum *imo.* prohibit S. Scriptura Matth. 10. v. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Hinc S. Augustinus Serm. 161. ait: *Timor vanus est omnium hominum, timentium amittere temporalia, quandoque migraturorum, & migrare trepidantium... hinc increpandi, hinc objurgandi, hinc lugendi homines, timentes mori, & nihil aliud agentes, nisi serius mori.* 2do. Ratio est: Timor mundanus est, quo quis propter malum

malum temporale paratus est Deum offendere: (§. 574. Schol.) quod utique semper malum est.

§. 577.

Similiter spes non habet secum timorem *Timor serviliter servilem*, qui etiam malus est. *Nam timor serviliter servilis timet poenam servilis culpæ annexam*, ut sumnum, & principale *malus est.* malum, ita, ut si non esset poena, culpa committeretur: sed hoc est malum, tum quia inordinatum est, plus timere minus malum, quale est poena, quam majus, quale est culpa: tum quia homo non timet poenam ut principale malum, nisi quia bonum proprium habet tanquam principale bonum, & ultimum finem: (§. 574. Schol.) quod perversum est.

§. 578.

Timor vero servilis secundum substantiam *Timor suam* cum spe subsistit, & bonus est. Sic *servilis est timo.* Luc. 12. v. 5. Christus ait: *Timete eum, bonus.* *qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; Ita dico vobis, hunc timete.* Innumeris certe ex S. Scriptura proferri possent testimonia, quibus Deus peccatores metu pœnarum ad frugem se recipere compellit: blasphemum autem foret, dicere, Deum uti malis artibus, scilicet timore servili ad bonum finem. 2do. S. Augustinus in Ps. 127. de timore servili ait: *bonus est & ille timor, utilis est, sed nondum est ille castus permanens in sæculum sæculi:* Et S. Thomas 2. 2. q. 19. a. 4.

Timor servilis secundum suam substantiam bonus est, sed servilitas ejus est mala. Hinc Patres communiter in sermonibus suis timorem judiciorum Dei populo incutiunt. *3tio.* Ille timor est bonus, quo constringitur mala voluntas, ne in exteriora peccata prorumpat, continentur homines sub disciplina, peccatores disponuntur ad justitiam, justi incitan- tur ad perseverantiam: sed talis est timor servilis: (t. i. §. 374. & §. 574. Schol.) Ergo est bonus.

Solvuntur Schol. I. Protestantes non distinguentes inter servilitatem timori adjunctam, & ipsum gehennæ timorem essentialiter spectatum, absolute dicunt, timorem servilem esse malum & peccatum: quibus etiam favent Jansenistæ. I. 1 Joan. 4. v. 18. dicitur: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Et S. Augustinus tr. 9 in ep. Joan. ait, timorem tormentum habere. Et Serm. 161. timentem ardere igne semipaterno; cuius ratio est, quia timor servilis pro- venit ex amore proprio: Ergo malus est. *Resp.* In omnibus his locis sermo est de timore servili, non vero de servili simpliciter secundum suam substantiam spectato; qui provenit ex amore sui, ordinato ad Deum ultimum finem, non vero ordinato ad seipsum II. Timor poenæ peccata multiplicat, nam mala voluntas, quæ nullo torrente sopita jacebat, præceptorum minis lacessita in prava desideria exardescit. *Resp.* Hoe plane est per accidens ob malam nostram voluntatem. III. Timor poenæ cohibet tantum manum ab opere externo, licet internus affectus in malum vehementissime exardescat. *Resp.* Malus internus affectus sensim intepescit, & omnino extinguitur, si illi per timorem peccandi materia subtrahatur.

Schol.

Schol. 2. Timor serviliter servilis non remanet cum *Proprietate*, quia servilitas repugnat charitati (§. 577.) *tates timoris servitatis*. Timor vero servilis simpliciter manet cum charitate. Deinde timor servilis est initium sapientiae, *vitis*. seu quasi principium extrinsecum disponens ad sapientiam, in quantum aliquis timore poenae discedit a peccato, & per hoc habilitatur ad effectum sapientiae. Denique timor servilis non est proprie virtus, quia principaliter est de malo, est tamen habitus ad actus bonos.

§. 579.

Timor filialis, & castus est optimus: hic Timor enim oritur ex charitate, adeoque effectus filialis ejus est, & consequenter ab optima causa, optimus. optimus esse debet.

Schol. Timor filialis est effectus primus sapientiae, *Proprietates timoris filialis*. & hoc modo ejus initium, cum enim ad sapientiam spectet, ut vita humana reguletur secundum rationes Divinas, ab eo debet sumi principium, *filialis*. ut homo Deum revereatur, & sic secundum Eum regulabitur. Item Timor initialis non differt essentialiter a filiali, sed solum secundum perfectum, & imperfectum. Item Timor filialis numeratur inter septem dona Spiritus S. non vero servilis, qui tamen hoc sensu est donum Spiritus S. quod fit a Spiritu S. Crescente charitate crescit timor filialis, quia semper homo magis timet Deum offendere, & minuitur timor servilis, quia magis confidit homo de præmio, & minus timet de poena. Denique in patria non remanet timor servilis, quia Beati de perpetuitate suæ beatitudinis sunt securi; manet vero timor filialis, quantum ad actum, qui est revereri Deum. Ps. 18. *Timor Domini Sandus permanens in saeculum saeculi.*

§. 580.

Actus spei quid. Ex dictis colligitur, quid ad *actum spei* Theologicæ requiratur, qui est Expectatio cum firma fiducia æternæ futuræ beatitudinis, & mediorum illius asequendæ per Dei auxilium. (§. 569.)

§. 581.

Actus spei est necessarius ad salutem. Actus spei Theologicæ est necessarius ad salutem. Nam S. Scriptura fere semper fidem & spem conjungit: Hebr. 11. *fides dicitur, sperandarum substantia rerum.* Et Eph. 2. v. 2. *increduli vocantur, filii diffidentiae.* Ergo cum actus fidei sit necessitate medii necessarius ad salutem (§. 556.) etiam actus spei erit. Deinde spes est dispositio necessaria, tum ad veniam peccatorum obtinendam. Matth. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata.* (t. I. §. 374.) tum ad cæteras gratias impetrandas. Jac. 1. v. 7. *Non ergo æstimet homo ille* (qui habet diffidentia) *quod accipiat aliquid a Domino.* Accedunt P. P. S. Clemens Alex. l. I. Strom. *fides est ad salutem inclinatio, post quam, timor, spes, & pœnitentia.* S. Ambrosius l. I. de pœn. c. I. *Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi speraverit indulgentiam.* Ex quibus sic: Illud est necessarium necessitate medii ad salutem, sine quo remissio peccatorum, & salus obtineri nequit: sed talis ex dictis est spes Theologica; Ergo est necessaria necessitate medii.

2do. Actus spei est etiam necessarius necessitate præcepti. Quippe præceptum Divinum habetur Ps. 65. *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Eccl. 11. *dirige viam tuam, & sfera in illum.* 2. Pet. 1. *sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam.* Ideo Alexander VII. merito propositionem hanc proscriptisit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Item datur præceptum naturale, nam recta ratio dictat, ut media ad salutem necessaria amplectamur. Sed spes est medium ad salutem necessarium: Ergo eam amplecti debemus.

Coroll. Praet. *imo.* Certo definiri non potest, quo *Resolutio* determinato tempore præceptum spei obliget: *tur casus.* communiter 1. obligat sub initium usus rationis, quando homini per fidem æterna beatitudo sufficieret est proposita. 2. Quando quis vehementer contra spem tentatur, ut aliter resistere non possit, maxime in articulo mortis. 3. Per accidens, quando urget præceptum alterius virtutis, v. g. orationis, poenitentiae &c. fideles tamen de impletione hujus præcepti angi non debent, cum paucim in exercitio bonorum operum, oratione &c. frequentes actus spei eliciant. *2do.* Si quis renuntiaret juri ad cœlum, dummodo sibi liceret bonis temporalibus semper frui, graviter peccaret, quia ultimum finem in iis constitueret, & æternam beatitudinem ac Deum ipsum sperneret. *3to.* Speranda sunt a Deo primario bona supernatura, & spiritualia; temporalia vero non aliter, nisi quatenus conducunt ad salutem. *4to.* Ut spes sit utilis ad justificationem, & salutem, ac supernaturalis; beatitudo promissa, omnipotentia Dei, ejus bonitas, & fidelitas in promissis, ceu

motiva spei in praxi per fidem supernaturalem proponantur, quæ actum spei dirigant: qui proinde 5to hoc modo elici potest: Spero mi Deus per merita Jesu Christi remissionem peccatorum, gratiam vitandi peccata, præsertim gratiam finalem, & vitam æternam, quia tu infinite bonus ac misericors potens & fidelis promisisti. Item Peto a te humillime & spero hoc vel illud bonum temporale v. g. sanitatem, quia tu vis, potes, & promisisti dare, si conduceat ad salutem animæ meæ.

§. 582.

Spes manet in peccatoribus. Non quodlibet peccatum spei opponitur, unde spes manet in omnibus fidelibus viatoribus, etiam peccatoribus, qui non desperant, vel præsumunt. Ita Tridentinum Sess. 6. cap. 6. requirens spem in peccatoribus, qui ad justificationem se disponunt. Ratio est: fundamentum spei, scilicet fides, remanet in peccatoribus adhuc fidelibus (§. 561.) nec omnia peccata spei contrariantur, imo in peccatoribus manet motivum formale spei: Ergo etiam spes.

In quibus non maneat. Schol. 1. Quia in hæreticis destruitur fides seu fundatum spei destruitur etiam spes, & spes eorum non est Theologica, sed humana, & falsa. Neque spes manet in damnatis, qui certi sunt, se æternam beatitudinem assequi non posse. Neque spes manet in Beatis, quibus beatitudo non amplius est futura: manet tamen in animabus Purgatorii, quibus beatitudo absens per graves poenas assequenda est.

An supposita revelatione damna- Schol. 2. Homo, cui facta esset revelatio Divina suæ damnationis, posset quidem adhuc concupiscere, & inefficaciter desiderare beatitudinem: sed non posset, nec deberet sperare; quia voluntas

tas non potest sperare bonum, nisi quod intellectus prudenter judicat, esse futurum: sed supponens sperari sita revelatione Divina suæ damnationis non possit. tunc homo prudenter judicare, beatitudinem sibi esse futuram, cum non possit revelationi claræ dissentire; Ergo eam non potest sperare. Non obstat I. quod cum certa revelatione æternæ salutis stet adhuc timor, uti patet in S. Paulo 1 Cor. 9. v. 27. & stante revelatione salus adhuc sit possibilis, utpote quam revelatio velut aliquid extrinsecum non mutat: Ergo etiam spes. *Resp.* S. Paulus claram revelationem suæ salutis non habebat, hinc timere poterat. Deinde ad objec-
tum spei non sufficit, quod sit possibile, sed quod prudenter futurum & consequendum judi-
cetur. II. Si cui Deus revelaret suum peccatum, non solum illud vitare posset, sed sperare debe-
ret, se illud vitaturum: Ergo a pari. *Resp.* Non posset sperare, se vitaturum, quia evitatio non speraretur prudenter futura; conari tamen debe-
ret, peccatum evitare, quia objectum hujus co-
natus scilicet peccatum possibile vitatu adhuc manet, & præceptum vitandi urget.

§. 583.

Spei igitur per defectum opponitur *Desperatio*, quæ est actus voluntatis, quo quis *tio quid.* abjicit omnem spem consequendæ beatitudini-
nis, & media ad eam consequendam nece-
faria, & quidem ex odio saltem virtuali vel
aversione beatitudinis, & mediorum, quia
apparent obtentu impossibilia, vel nimis ar-
dua, vel nunquam futura.

§. 584.

Desperatio plena & deliberata est pecca-
tum mortale. Nam immediate opponitur *Di-*
Despera-
tio est pec-
catum
vinæ mortale.

vinæ bonitati, ac misericordiæ; & hominem avertit a fine suo ultimo, estque causa gravissimorum scelerum, quia facit, ut homo abjecta salutis cura sine timore, se in quævis criminis præcipitet.

Resolvuntur casus. *Caroll. Præf. 1mo.* Desperationi sæpe conjungitur crimen hæresis specialiter in Confessione explicandum, quando procedit ex judicio erroneo contra fidem, quando quis ideo desperat, quia actualiter & deliberate judicat, Deum non esse omnipotentem, & in hoc peccato non datur parvitas materiæ, sed sola indeliberatio excusat. *2do.* Si quis conformando se Divinæ voluntati cessaret rogare Deum pro obtainenda v. g. sanitatem, non peccaret: si vero ideo cessaret, quia Deum erga se immisericordem, & non potentem juvare judicat, graviter peccat. *3to.* Si quis timeat de sua salute, quia dubitat, an Deus facienti, quod est in se, sit defuturus, peccat contra fidem, & spem: secus si ideo timeat, quia nescit, an peccata sua ex suo defectu sibi sint remissa. Nec ille contra spem peccat, qui vitio alicui deditus viribus suis diffidens, putat, se non posse abstinere; nisi forte spem Divinæ misericordiæ abjiceret & media negligeret. *4to.* Remedia contra desperationem sunt 1. Consideratio infinitæ Dei bonitatis, & fidelitatis in promissis implendis. 2. Exempla conversionum gravium peccatorum. 3. Parabola de ove perdita & filio prodigo. 4. Devotionis erga Beatissimam Virginem. 5. Fuga acediæ & melancolizæ.

§. 585.

Præsumpto quid. Spei per excessum opponitur *Præsumptio*, quæ est inordinata & temeraria fiducia obtinendi a Deo aliter beatitudinem, quam ipse statuit, vel propriis viribus, & mediis pure natu-

naturalibus, vel sine propriis operibus per solam fiduciam in meritis Christi.

Schol. Ad præsumptionem reducitur *Tentatio Dei*, quando quis temere vult experiri Dei misericordiam, expectando miraculosum Dei auxilium.

Dei quid.
Blasphema præsumptio & Dei tentatio est, si quis per bona opera, sacrificium Missæ, preces &c. petat & speret a Deo consequi quæ per se mala sunt.

Coroll. Praet. 1mo. Qui peccat cogitans, volo consideri, Deus facile in una confessione remittit. si *Resolvuntur causas*. propositum confessionis, & fiducia veniae obtinendæ habeant se tantum concomitanter, vel consequenter ad peccatum, non peccat peccato præsumptionis, unde sufficit in confessione ipsum solum peccatum exprimere cum hac circumstantia aggravante, non vero speciem mutante, quia hæc potius significant propositum, non recedendi a spe, & se convertendi: si vero hoc propositum sit ratio motiva peccandi, esset peccatum præsumptionis, quia misericordia Dei detorqueretur in occasionem, & caufam peccati. **2do.** Reme-dia contra præsumptionem sunt. **1.** Consideratio Divinæ Justitiæ. **2.** Longioris vitæ incertitudo. **3.** Difficultatis veræ conversionis. **4.** Poenarum præsumptuosis jam multoties a Deo justissimo malorum vindice infictarum.

§. 586.

Tertia virtus Theologica est Charitas, quæ *Charitas* proinde est virtus Theologica supernaturalis *quid.* **Divinitus infusa**, qua Deum super omnia diligimus, & proximum ac reliqua propter Deum.

Schol. Charitas tripliciter sumi potest **1.** pro quo-*Quotu-vis amore naturali & civili*, quo de bono alte-plex. **rius gaudemus.** **2.** Pro amore benevolentiae, quo

quo quis alteri bene vult & facit, quantum in se est, non sui, sed illius gratia. 3. Pro amore concupiscentiae, quo quis alteri bene vult, sui ipsius amantis gratia. Dein Charitas ratione objecti alia est *Charitas Dei*, qua Deus super omnia diligitur: alia *Charitas proximi*, qua proximus diligitur propter Deum. Rursum ratione perfectio-
nis & modi unus altero plus diligi potest vel *ob-
jective*, quando volumus ei majus bonum, quam alteri: vel *appretiative*, quando unus pluris aesti-
matur, quam alter, & amans plus refugit ejus quam alterius inimicitiam: vel *Intensive*, quando unus intensiori conatu & affectu diligitur, quam alter. Denique Charitas alia est *habitualis*, alia *actualis*.

§. 587.

Objectum Charitatis materiale primarium,
materiale & attributionis est Deus; Charitas enim pri-
Charita- mario, & per se circa Deum versatur, & ad
tatis. *illum cætera refert. Objectum materiale se-*
cundarium sumus nos ipsi, & proximus;
quia charitas per se secundario versatur circa
illas personas, quibus Deus & nos amore be-
nevolentiae volumus summum bonum, & cæ-
tera, quæ ad illud conducunt, & quidem in
gloriam Dei; sed Deus, qui est Charitas,
hoc modo nobis, & proximo bene vult, &
nos ipsi nobis, & proximo: Ergo nos ipsi &
proximus sumus objectum secundarium Cha-
ritatis: Denique indirecte & reductive obje-
ctum materiale charitatis sunt res omnes,
five naturales, five supernaturales, quatenus
cedere possunt in gloriam Dei, & nostrum,
ac proximi commodum, quia omnes creatu-
ræ sunt res Dei, in gloriam ejus productæ,
&

& conservatæ, & diligentibus Deum conver-
tuntur in bonum.

Schol. Proximus noster est omnis creatura superna- *Proximus*
turalis beatitudinis capax, sive fit Angelus, sive *quis.*
homo, justus, aut peccator, fidelis aut infidelis,
haereticus, excommunicatus, Paganus, amicus,
inimicus; quia hi omnes non solum sunt res Dei,
sed etiam ex amore benevolentiae vocantur a Deo
ad æternam beatitudinem: dæmones vero & dam-
nati non sunt nostri proximi, quia illis vitam
æternam velle non possumus, cum talis amor
repugnaret Charitati erga Deum, qua approbamus
eius justitiam.

§. 588.

Objectum formale Charitatis terminati- *Objectum*
vum & motivum est Divina & increata boni- *formale*
tas, prout est in se, & propter se amabilis, *Charita-*
lumine supernaturali cognoscibilis. Nam *imo.* *Charita-*
tis.
Charitas est amor Dei; Ergo est de Deo sub
ratione boni Divini, quia amor versatur circa
bonum, & est gaudium de bono. *2do.* Est
amor non concupiscentiae, qui generat spem,
sed benevolentiae; Ergo est de Deo sub ra-
tione boni Divini, non ut nobis utilis, sed
prout est in se, & propter se amabilis. *3to.*
Debet esse lumine supernaturali cognoscibilis,
quia diligere Deum propter ejus bonitatem
naturali lumine cognoscibilem, esset amor
naturalis.

Schol. 1. Objectum formale motivum Charitatis est
Bonitas Divina, prout involvit essentiam, Attri-
buta, & Personas, seu prout transcendens om-
nem Dei perfectionem, quia omnia haec, non se-
cūs, ac natura sunt bona per se Divina, increata,
infinita propter se amabilia amabilitate ultimi finis.

Schol.

An Charitas Dei est proximi sit una species.

Schol. 2. Eadem specie Charitatis diligitur Deus, & proximus, Deus propter seipsum, & proximus propter Deum, quia etiam ratio formalis diligendi proximum Deus est, hoc enim in proximo debemus diligere, ut in Deo sit, illique tanquam ultimo fini adhæreat, indeque Deus ametur, laudetur, & glorificetur, propter infinitam suam bonitatem, ut ita motivum formale diligendi proximum sit infinita Dei bonitas in se, & propter se amabilis. Hinc si quis diligit proximum propter accepta ab eo beneficia, vel propter egregias ejus qualitates naturales, aut supernaturales, est tantum amor naturalis, nisi hæc qualitates considerentur ut participationes Divinæ perfectionis, & sic ipsa Dei perfectio in illis ametur. Quare Charitas est una virtus specie atoma.

§. 589.

Charitas est quid creatum.

Proprietates Charitatis sunt, *Primo* Charitas habitualis est quid creatum in anima. Sic Rom. 5. Charitas dicitur *diffusa in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis.* Ubi charitas aperte distinguitur a Spiritu S. tanquam effectus a causa. Et Tridentinum Seff. 6. cap. 7. ait: *Quod per Spiritum S. Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque in ipsis inhæret:* Ergo a Spiritu S. distinguitur. Ratio est: Actus Charitatis est quid creatum: Ego etiam forma, seu Charitas tanquam principium actionis, debet esse quid creatum.

Solvuntur objectio-nes.

Schol. 1. Magister sententiarum docuit, quod Charitas habitualis sit ipse Spiritus S. mentem inhabitans, & immediate movens ad actus dilectionis nullo habitu mediante. Hæc sententia a nonnullis Theologis censetur esse erronea, ab aliis temeraria,

meraria. Non obstat I. quod i. Joan. 4. dicitur: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Resp. Deus dicitur Charitas increata, qua ipse nos diligit: reliqua verba loquuntur de charitate, qua nos Deum diligimus, & per quam Deus manet in nobis, quia charitas, qua nos Deum diligimus, est effectus charitatis increatae, qua ipse nos diligit, quo ipsi similes, amici & grati efficimur. II. S. Augustinus in pluribus locis docet, Charitatem fraternalm esse charitatem incretam & Deum. I. 8. de Trin. c. 8. Resp. S. D. vult esse charitatem incretam non formaliter, sed effective, quia est a Deo, & Charitatis Divinae participatio.

Schol. 2. Charitas est vera, & proprie dicta amicitia *An Chariter Deum & hominem.* Nam Christus Joan. 15. *ritas fit* Apostolis suis dicit: *Vos amici mei es/s.* Et: *Jam vera amicione dicam vos servos, sed amicos meos.* Per amicitia inter homines aliud autem, quam per charitatem homines Deum & sunt amici Dei. Deinde Charitas habet omnia ad hominem, proprie dictam amicitiam requisita: nam 1. est amor benevolentiae, quo homo diligit Deum propter Deum ut ultimum finem, & Deus diligit hominem propter se non tanquam propter ultimum finem, sed propter ejus utilitatem, & tanquam propter subjectum, cui vult æternam beatitudinem, & sic utrinque est amor benevolentiae. 2. Est amor mutuus, diligimus enim per charitatem eum, qui nos diligit Joan. 14. *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, & ego diligdm eum.* 3. Est communicatio beatitudinis hic per gratiam iure, & in spe, in patria vero, in re. Non obstat I. quod Deus hominem diligit propter se, & inter hominem, & Deum nulla aequalitas, interfervum, & dominum nulla amicitia detur. Resp. Deus diligit hominem propter se, ita ut ly propter dicat finem, cuius gratia, non vero finem cui, nam Deus diligit hominem, illaque sua bona communia.

municat, non ob suam utilitatem, sed ut homini bene sit in Deo tanquam ultimo suo fine. Deinde inter Deum & hominem per gratiam ad dignitatem filiorum Dei & consortium Divinæ naturæ elevatum saltem datur proportionis æqualitas, quæ ad amicitiam sufficit. Eadem æqualitas datur inter dominum, & servum ad dignitatem filii, vel servi honorati per gratiam elevatum. II. Leges amicitiae sunt, ut mutuus amor innotescat, quod nescit homo relate ad Deum. Item amici debent simul convivere, quod non tenet inter Deum & hominem. Amicitia est inter multos, non vero Charitas. Per amorem amicitiae alteri bonum volumus, quod Deo nullius boni indigo velle non possumus. Denique nulla est communicatio hominis ad Deum, cum non nisi servi inutiles simus. *Resp.* Sufficit, ut amor mutuus moraliter certo innotescat: Deus & homo convivunt per vitam spiritualem, & conversationem mentis & cordis. Amicitia Dei potest esse inter multos, quia Deus omnia novit, & scit, quinam ejus amicitia digni fint. Deo velle bonum possumus, gratulando interna, procurando externa, nosque illi subjiciendo. Servi sumus inutiles ex nobis, utiles sumus ex gratia Dei.

§. 590.

**Charitas
est excel-
lentior
omnibus
virtuti-
bus.**

Altera proprietas Charitatis est, quod fit excellentior aliis virtutibus in specie moris. I. Cor. 13. *Nunc autem manent fides, spes, Charitas, tria hœc: major autem horum est Charitas.* Et Col. 3. *Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Ratio est: Inter omnes virtutes Charitas perfectius attingit regulam primam, seu Deum, quem ita attingit, ut in eo sistat, non ut ex eo aliquid percipiat: Unde imperat aliis virtutibus,

bus, est radix meriti, & inseparabiliter conjugitur justificationi.

Schol. 1. Lutherani cum dicant, nos justificari per *Solvuntur fidem* (t. I. §. 376.) eam Charitati præferunt, *objectione quia fides per dilectionem operatur.* Gal. 5. Ergo *nes.* fides est nobilior in genere moris, sicut Dominus est nobilior instrumento, quo operatur. Verum fides non operatur per dilectionem tanquam per instrumentum, sed tanquam per formam propriam.

Schol. 2. Charitas etiam in esse physico est nobilior *Charitatis* oranib⁹ aliis virtutibus, quia nobilis habet ob*-prærogationem* formale: hinc sine Charitate potest qui *t'væ.* dem esse vera virtus, sed imperfecta, quia non ordinatur ad ultimum finem, nec est meritoria vitæ æternæ. Igitur Charitas est forma aliarum virtutum non intrinseca, alias omnes virtutes effent ejusdem speciei; sed extrinseca, quatenus per charitatem omnes referuntur ad ultimum finem supernaturalem.

§. 591.

Tertia proprietas. Charitatis est, quod *Charitas* *Charitas* viæ sine termino augeri possit. Ita *semper* docet *imo.* S. Scriptura Eph. 4. *In charitate augeri crescamus.* Philip. 1. *Oro, ut charitas vestra potest,* magis ac magis abundet. Apoc. ult. *Qui iustus est, justificetur adhuc.* Idem definivit Concilium Viennense in Clem. ad nostram. de hæret. & Tridentinum Sess. 6. cap. 10. ait: *Hoc iustitiae incrementum petit Ecclesia, cum orat, da nobis fidei, spei & Charitatis augmentum.* 2do. Subscribunt P. P. S. Hieronymus l. 2. cont. Jovin. S. Athanasius in vit. S. Antonii. S. Augustinus tr. 5. in ep. Joan. ubi ait: *Charitas meretur augeri, ut audita mereatur*

tur perfici. 3tio. De ratione viatorum est, ita tendere ad terminum, ut magis, ac magis ad illum appropinquent, alioquin cesseret processus viæ: Sed hanc appropinquationem facit charitas: Ergo semper sine termino augeri potest.

Quomodo Schol. 1. Charitas non augetur extensive, quia **augeatur.** etiam minima charitas se extendit ad omnia, quæ sunt ex charitate diligenda, solum ergo intensive augetur. Item charitas viæ in eodem homine non potest superare vel æquare ejus charitatem in patria, quia Deus præmiat ultra condignum: Charitas tamen habitualis alicujus viatoris potest esse perfectior & intensior charitate alicujus Beati, sicuti Charitas Beatissimæ Virginis in via major fuit, quam illa alicujus infantis beati. Quoad statum tamen & modum operandi charitas patriæ est perfectior, qualibet charitate viæ, quia charitas patriæ est in termino, & ob claram visionem tota intensione semper in Deum fertur.

An per actus remissos augeatur. *Schol. 2.* Quæritur, an per actus charitatis remissos mereatur homo de condigno augmentum charitatis. Respondetur contra Durandum: Quilibet actus charitatis etiam remissus sive elicitus sive imperatus meretur de condigno augmentum charitatis. Nam 1. juxta Tridentinum Seff. 6. can. 32. justificati bonis operibus merentur augmentum gratiæ, & vitam æternam (t. I. §. 383.) Sed actus charitatis etiam remissus est bonum opus a justo per Dei gratiam, & meritum Christi: Ergo meretur de condigno augmentum charitatis. Idem Tridentinum cap. 10. docet: iustum bonis operibus, quibus mandata observat, crescere in gratia: sed ad observationem mandatorum sufficit actus etiam remissus charitatis: Ergo ille meretur augmentum charitatis. 2. Actus etiam remissus charitatis habet omnia ad meritum

tum de condigno requisita: est quippe supernalis, fit ab homine amico Dei, & est ordinatus a Deo ad præmium, qui etiam calici aquæ dato in nomine suo præmium promisit. Porro per actus ejusmodi remissos gratia, & Charitas non statim augmentur in esse physico, quia actus remissi v. g. ut duo in habente charitatem ut sex non sunt dispositiones sufficentes ad augmentandam physice charitatem ultra sex, cum sint improprietati: nec augmentum his actibus remissis debitum confertur in hac vita, nam si actus intensiores eliciantur, suum illis augmentum præcise respondet: adeoque augmentum illud differtur usque ad ingressum gloriae, & primum instans glorificationis, in quo justus ex clara Dei visione, in actum ferventissimum tantæ intensionis erumpit, quantæ fuit meritum actuum remissorum, qui actus intensissimus cum non sit meritorius, utpote extra viam elicitus, sed tantum dispositio physica, totum augmentum huic dispositioni proportionatum respondebit actibus remissis in via elicitis.

§. 592.

Quia charitas viæ fine termino augeri *Status* potest, (§. 591.) ideo non datur status *puri amoris*, & indifferentiæ *Quietistarum*. *ris Quietistarum non datur.* Nam *imo.* status *puri amoris*, & indifferentiæ Evangelio repugnat, in quo diligentibus Deum præscribitur observantia mandatorum Joan. 14. v. 15. & inter præcepta numeratur, fides, spes, Charitas, poenitentia, oratio &c. Et Philipp. 4. v. 18. dicitur: *Quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta... hæc cogitate.* Quæ monita Charitati repugnarent, si nobis liceret in puro amore indifferenter quiescere.

scere. 2do. Indifferentia Quietistarum charitatem non purgat, sed ad æternum interitum tradit: removet a recogitandis & deflendis peccatis, generat præsumptionem, & tollit studium orationis: Ergo mala est. 3to. *Hæc est voluntas Dei, ut abstineamus ab omni immunditia.. ut habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, simus sollicitudine non pigri, Spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes.. Rom. 12. v. 11.* Ergo Quietistæ, qui in statu indifferentiæ pigritiam, teporem, desperationem & turpitudinem approbant, specioso Charitatis nomine, transgressionem Diuinæ voluntatis condecorant.

Quietistarum error. Schol. Beguardi & Beguinæ docuerunt, hominem in hac vita posse quendam charitatis gradum attingere, ultra quem progredi non possit. Eundem errorem docuit Michael de Molinos, qui novam Scholam mysticam erexit, & docuit 1. Annihilandas esse potentias animæ. 2. Eam non debere se in aliquo opere active gerere, sed 3. debere se regendam committere Divinæ voluntati, a qua 4 nil petendum est, sed in ea omnis sollicitudo propriæ salutis, spes, timor, & omnia virtutum desideria sunt deponenda: 5. Unde fiet, ut anima in sua quiete, etiam in somno semper oret, etiam dum impuræ cogitationes occurront, & dæmonis instinctu, aut alterna sollicitatione carnales actus exercentur, qui non commaculant partem superiorum Deo subjectam. Hæc dogmata damnavit Innocentius XI. a. 1687. in Bulla: *Cœlestis Pastor.* In hunc Quietisnum incaute prolapsus est Franciscus de Fenelon Episcopus Cameracensis, qui in libro: *Explication des Maximes des Saints*, docuit dari quendam statum habitualem amoris Dei, qui est Charitas pura,

in quo nec salutem æternam volumus; darique in eo extremas probationes, in quibus non solum omnis spes amittitur, sed etiam anima invincibiliter eredere potest, se iuste a Deo reprobata, & hac mystica morte a Deo derelictam quasi cum Christo in cruce spirare: hæc tamen perturbatio cietur tantum in inferiori parte coeca & involuntaria passione, ita ut in superiori regnet Charitas, dum inferiorem percellit desperatio. Episcopus Parisiensis, Meldensis, & Carnotensis gravi censura hunc errorem notarunt, pluraque scripta utrinque prodierunt: sed damnatis ab Innocentio de amore puro, & statu indifferentiæ dogmatibus, D. Fenelon sententiæ Papæ se submisit, erroremque suum palam e suggestu reprobavit. Quietistæ opponunt I. Exemplum Christi in cruce derelicti clamantis, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Matth. 27. v. 46. *Resp.* Supplex hæc Christi oratio cum spe conjuncta fuit, & exclamavit tantum ob ea, quæ patiebatur humana natura, nullum a Divina levamen accipiens. II. Opponunt exemplum Moyfis volentis deleri de libro vitæ pro salute populi. *Resp.* Juxta S. Hieronymum Moyses loquitur de vita corporali. III. Opponunt exemplum S. Pauli cupientis *anathema esse* pro fratribus Rom. 9. v. 3. *Resp.* S. Paulus vel loquitur de morte corporis, vel si de exitio animæ, loquitur hypothetice, si pro gloria Dei fieri posset. Vid. meas Inst. Theol. Mysticæ tom. I. §. 317.

§. 593.

Charitas amitti potest: Nam gratia sancti- *Charitas* ficens amitti potest, (t. I. §. 378.) sed *amitti* gratia sanctificans non distinguitur realiter *poteſt*. a Charitate habituali: (t. I. §. 364. Schol. 3.) Ergo etiam Charitas amitti potest. Ratio ulterius est: Charitas viæ non replet totam

capacitatem voluntatis, quia versatur circa summum bonum obscure tantum, & imperfecte cognitum, nec semper est in actu: Ergo quando actu in Deum non fertur, potest aliquid occurere, per quod charitas ex mutabilitate liberi arbitrii amittatur.

Et per mortale perditur. 2. Porro Charitas per unum etiam tantum peccatum mortale amittitur. Ita docet Imo. S. Scriptura Joan. 14. *Qui diligit Deum, mandata ejus servat: Sed qui peccat mortali- ter, non servat mandata Dei: Ergo non di- ligit Deum.* Unde Tridentinum Sess. 6. cap. 15. *Afferendum est, non modo infidelitate sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti.* 2do. Per peccatum mortale homo sit dignus morte, per Charitatem vita æterna, nemo autem simul morte & vita dignus esse potest.

Soruntur Schol. Jovinianus, & Beguinæ docuerunt Charitatem amitti non posse. I. Cant. 8. dicitur: *Aqua multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Et Rem. 8. *neque mors, neque vita . . . poterit nos se- parare a charitate Dei.* Et 1. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit.* *Resp.* In primo & secundo textu sensus est, quod tribulationes hujus sæculi non possint extinguere Charitatem, quæ tamen extingui potest a libero arbitrio per peccatum: in 3tio sermo est de Charitate patriæ. II. S. Augustinus ep. ad Julian. ait: *Charitas, quæ deficere potest, nunquam vera fuit.* Et S. Leo ferm de Pass. ait de S. Petro: *vidit in te Domi- nus noui fidem fidam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam.* *Resp.* S. Augustinus vult, quod charitas, quam quis solum ad tempus exercere vult, vera non sit. S. Petrus non

non amisit Charitatem directe per actualem contemptum, sed indirecte, committendo aliquid contrarium charitati propter timorem. III. Charitas excludit omnia motiva peccandi: Ergo nequit amitti, sicuti nec fides nec spes per quodlibet peccatum amittitur. *Resp.* Charitas quando est in actu, omne motivum peccandi excludit, quia tunc Deum super omnia diligit: secus est, si non sit in actu, qnia tunc motivum peccandi intervenire, & voluntas illi consentire potest: Deinde non omne peccatum fidei & spei repugnat, (§. 556. 582.) sicuti charitati, quia quodlibet mortale est avercio a Deo ultimo fine, charitas vero convercio, & unio cum Deo ultimo fine.

§. 594.

Ex dictis hucusque colligi potest, quid *Actus* fit *Actus charitatis*, nimirum est actus voluntatis, quo voluntas diligit Deum summum bonum propter se, & proximum propter Deum. Diligere autem dicimur, quando voluptatem ex alterius felicitate percipimus.

Schol. Quia Charitas versatur circa Deum, & proximum duplex præceptum amoris Dei & proximi datur, quod per ordinem explicandum est. Cæterum actus Charitatis, alii sunt *interni*, scilicet, *dilectio*, per quam alteri bonum volumus: *Gaudium*, seu quies animi in bono præsente, & possesto: *Pax*, quæ consistit in unione nostræ voluntatis cum voluntate Dei, & proximi circa finem communem beatitudinis. *Misericordia*, quæ est voluntas seu affectus alienam miseriam sublevandi. Actus *externi* Charitatis sunt, *Beneficentia*, *Eleemosyna* & *Correccio fraterna*. De quibus in subsequentibus agetur.

§. 595.

*Datur
præcep-
tum dili-
gendi
Deum
actu ex-
plicito.*

Datur speciale & a cœteris distinctum præceptum diligendi Deum affectu interno explicito, & non solum effectu observando cætera mandata. Ita S. Scriptura Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua; Hoc est maximum & primum mandatum.* Unde sic: verba S. Scripturæ sumenda sunt in sensu proprio, & naturali, nisi obstet grave inconveniens: Sed hæc verba: *diligere ex toto corde &c.* naturaliter sine inconvenienti affectum & actum internum significant: Ergo actu interno Deus diligendus est. 2do. Juxta S. Scripturam mandatum diligendi Deum dicitur primum & maximum, secundum vero mandatum est, diligendi proximum: Ergo mandatum dilectionis Dei est speciale a cœteris distinctum. 3to. S. Scriptura distinguit dilectionem Dei, & observantiam mandatorum ut causam, & effectum, ut signum & significatum: Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate:* Ergo distinguuntur. Hinc merito damnatae sunt sequentes propositiones. 1. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore teneatur elicere actum fidei, spei & Charitatis.* 2. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* 3. *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum dilectionis Dei.*

Solvuntur Schol. Nonnulli docuerunt, non dari præceptum speciale a cœteris distinctum, diligendi Deum actu interno explicito, sed dilectionem Dei præcep-

ceptum nil aliud esse, quam observantiam præceptorum etiam sine ullo internæ dilectionis affectu. I. Quia Joan. 14. dicitur: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* Resp. Hæc verba solum innuunt observationem mandatorum Dei esse signum dilectionis Dei. II. S. Bernardus Serm. 50. in Cantica ait: *Est Charitas in actu, & in affectu, & de illa quidem, quæ operis est, puto datam esse legem, mandatumque firmatum; nam in affectu quis ita habeat, ut mandetur? illa mandatur ad præmium, ista in præmium datur.* Resp. S. Bernardus non excludit omnem obligationem affectionis internæ, sed tantum perfectæ, & consummatæ cum dulcedine & devotione consummata, uti ex toto contextu appareat.

§. 596.

Præceptum Charitatis Dei prout est affir- *Deus ap-*
 mativum nos obligat, ut Deum appretiative *pretiative*
 super omnia propter seipsum diligamus. Nam *super om-*
Deus diligendus est ex toto corde, id est aman-
tua intentione, & voluntate: Ex tota men-
te, ita ut intellectus noster subdatur Deo:
ex tota anima, ita ut appetitus sensitivus
reguletur secundum Deum: Ex tota fortitu-
dine, ita ut actus externi sint conformes legi
Divinæ, adeoque Deus pluris æstimari de-
bet, quam reliqua omnia, quod est appre-
tiative super omnia diligere.

Schol. I. Quæritur an Deus etiam intensive sit di- *An etiam*
ligendus super omnia. Petrus Soto cum non-intensiva.
nuliis Lovaniensibus docet, esse peccatum, si
Deus amore intensive majori non diligatur, quam
proximus, & hoc nonnulli mortale, alii veniale
peccatum esse dicunt. Nos dicimus: Non peccat
contra præceptum Charitatis, qui intensiori amo-
re, five naturali, five supernaturali diligit proxi-
mum;

mum, quam Deum: 1. Quia objectum sensibile, uti proximus, vehementius movet voluntatem, quam spirituale, uti est Deus, quia sensibile voluntati dependenter a sensibus operanti est propinquius: Ergo potest intensius movere ad charitatem intensiorem, licet amor Dei sit in voluntate appretiative major, cum Deus pluris aestimetur, quam totus mundus. 2. Si detur praeceptum charitatis intensioris erga Deum, sequeretur perpetua anxietas conscientiarum, cum impossibile sit discernere inter gradus intentionis, & scire, an Deum intensius diligamus, quam proximum. Non obstat I quod teneamur Deum diligere, ex toto corde, mente & anima: Ergo intensius, quam quodvis aliud, maxime cum inordinatum sit, quod voluntas plus afficiatur ad bonum creatum, quam ad increatum: *Resp.* Tenemur Deum appretiative ex toto corde diligere; & inordinatum est, si voluntas appretiative ad bonum creatum magis afficiatur, quia alias bonum creatum increato preferretur, non vero intensive, quia sic solum objectum appetui vehementius applicatur. II. Proximus diligitur ex charitate propter Deum: Ergo Deus intensius diligendus est, quia propter quod unumquodque tale, est magis tale. *Resp.* Ly propter Deum non dicit bonum amatum, sed rationem motivam amandi. III. Spiritus S. inclinat cor hominis ad amandum: sed nequit intensius ad amorem proximi, quam Dei inclinare, quia Deus meretur, ut intensius ameretur. *Resp.* Spiritus S. quandoque magis inclinat hominem ad minus bonum, quia movet secundum modum & dispositionem subjecti: Deus vero non praecipit omnia, quae meretur, alias continuo actuali amore in eum ferri teneremur.

An homo opera sua ad Deum explicite Schol 2. Quæritur ulterius, an homo deliberate agens teneatur omnia opera sua referre in Deum. Quidam Theologi respondent, hominem deliberate agentem teneri sub peccato veniali actum referre

referre in Deum ex amore benevolentiae relatione virtualiter
ne virtuali explicita relicta ex actuali relatione referre te-
præcedente, quæ adhuc perseveret, & in opus neatur.
influat, ita tamen, ut defectus hujus relationis
non ipsum opus, sed operantem maculet. Di-
cendum est. 1. Homo tenetur aliquoties opera
sua omnia referre relatione virtuali explicita in
Deum ut ultimum finem sive naturalem, sive
supernaturem, eo scilicet modo, quo eum co-
gnoscit: omnis enim homo sive fidelis sive infi-
delis tenetur saepius elicere actum amoris Dei ut
ultimi finis: Sed in hoc actu amoris involvitur
virtualis relatio omnium operum in Deum tan-
quam ultimum finem & quidem explicita: Er-
go &c. 2. Ut vero tum opera nostra, tum ope-
rans a peccato eximantur, non requiritur relatio
virtualis explicita, sive ut ex charitate saltem
initiali ad Deum propter se dilectum omnia sem-
per referantur, sed sufficit relatio virtualis impli-
cita in Deum, scilicet, quod opus sit honestum
ex objecto, & nullis malis circumstantiis, nec
ullo malo fine vitietur. Nam 1. Non potest assi-
gnari lex præcipiens relationem explicitam, nisi
præceptum dilectionis Dei: Sed hoc, cum sit
affirmativum, non obligat pro semper, sed tan-
tum certis temporibus: Ergo quando præceptum
dilectionis non urget, in qua virtualis explicita
relatio operum ad Deum involvitur; non obligat
illa virtualis explicita relatio. 2. Infidelis, vel
peccator, qui nulla præcedente actuali relatione
in Deum propter se dilectum facit eleemosynam
ex motivo misericordiae, non peccat ex parte ob-
jecti, quod honestum est: nec ex parte circum-
stantiarum, quas bonas esse supponimus: nec ex
parte finis, quia habet pro fine particulari proxi-
mo & explicito honestatem operis particularem,
quæ ex se tendit ad Auctorem totius honestatis,
scilicet Deum, quem habet virtualiter implicite
pro fine ultimo. 3. Ex contraria sententia vide-
tur sequi infidelem, quamdiu manet infidelis, in
omni

omni opere non relato ad Deum propter se dilectum peccare, quod damnavit Alexander VIII. Item sequitur, quod qui dolet de peccato mere ob ejus turpitudinem sine ullo respectu ad Deum offensum peccet, quod damnatum videtur in hac propositione: *Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu.* Item sequitur, quod, qui elicit actus fidei, & spei sine ulla relatione explicita ad Deum propter se dilectum, peccet. Item sequitur, quod peccator, qui Deum timet & ejus justitiam sine relatione ad Deum propter se dilectum, peccet, adeoque non disponatur ad justificationem, quod est contra Tridentinum. Has tamen sequelas nolim ita intelligi, quasi contraria sententia censuram mereatur, cum eas erudite solvere nitatur R. P. Chmel Benedictinus Breznoviensis in opere: *De off. hom. erga Deum.* 4, Si esset obligatio referendi omnia virtualiter explicite ad Deum propter se dilectum, hæc obligatio foret sub peccato mortali, quia est contra maximum præceptum diligendi Deum: quod tamen est contra adversarios, qui obligationem sub veniali solum agnoscunt: Non obstat I. quod 1. Cor. 10. jubeamur *omnia in gloriam Dei facere.* Et c. 16. *omnia vestra in Charitate fiant:* quæ præcepta affirmativa obligant pro semper. *Resp.* Hæc omnia in nostra sententia verificantur, juxta quam homo tenetur aliquoties opera sua referre in Deum propter se dilectum relatione virtuali explicita. Porro hæc præcepta affirmativa obligant pro semper, quoad relationem virtualem implicitam, quatenus homo semper tenetur agere, quod de se bonum, & perfectum est. II. S. Augustinus l. 4. cont. Jul. c. 3. ait: *Quidquid autem boni fit ab homine... ipso non recto fine peccatum est.* Et: *De tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum.* *Resp.* S. Augustinus illa verba: *non recto fine.* Et: *Non in Domino gloriari,*

riari, sumit contrarie, ita ut non liceat perverso fine agere, & in alio quam in Domino gloriari, agit enim contra Julianum dicentem, opera etiam ex malo fine facta bona esse. III. Homo rationalis debet omnia opera sua referre ad finem rationi conformem: Ergo ut elevatus ad statum supernaturalem debet omnia referre ad finem supernaturalem, quæ relatio non potest esse virtualis implicita, quia opus morale bonum, non tendit ex se ad finem supernaturalem. *Resp.* Disparitas est, quia ratio est homini intrinseca regula omnium actionum: elevatio vero ad statum supernaturalem est quid extrinsecum, non destruens, sed conservans naturam: unde dum homo non refert actiones suas ad Deum finem supernaturalem, refert tamen ad Deum ut finem naturalem; adeoque habet Deum pro objecto, & non peccat: at si illas non referat ad finem rationi conformem, nullatenus Deum pro fine habet, & in nullo illi servit, & sic peccat.

§. 597.

Non repugnat Charitati servare legem *Non est* & Deo servire, sive illum diligendo, sive *contra* alia virtutum opera exercendo propter æternam retributionem. Nam licitum est, intuitu æternæ mercedis operari: (*t. i. §. 384.*) Ergo charitati non repugnat. Quippe finis *Charita-* *tem servi-* *re Deo* *propter* *mercede-* *bonorum operum a Deo statutus est vita dem æter-* *nam.* hunc proponit Evangelium, inquit fides, præstolatur spes, rependit justitia: Ergo pro illo bonis operibus vacare Chari- tati non repugnat.

Coroll. Praet. Deus super omnia diligendus est sal- *Resolvun-* tem appretiative: (*§. 596.*) licet decentissimum tur casus. fit, ut etiam intensive super omnia diligatur. *2do.* *Quamvis nefas sit, Deum diligere propter merce-* *dem*

dem vitæ æternæ tanquam finem principalem, licet tamen eum diligere propter mercedem, seu finem minus principalem & causam impellentem.

3to. Præceptum actus Charitatis Dei non habet quidem determinatum tempus sibi assignatum, obligat tamen, quamprimum homo sufficientem usum rationis obtinet, & Deum summum Bonum, & ultimum finem cognoscit: ubi tamen ly quamprimum non sumitur pro primo instanti rationis physice, sed moraliter, ita ut cognito præcepto longa mora in illo implendo non trahatur: tum saepius in vita, cui tamen præcepto plerumque satisfit, opera bona faciendo, quia Deus vult: devote orando: sanctificetur Nomen tuum: fiat voluntas tua, quo modo concomitantur elicitor actus charitatis, gaudendo de perfectionibus Divinis: tum quando urget gravis tentatio circa odium Dei: tum in articulo mortis, ubi absolute obligat: tum quando contritus est elicienda, quæ necessario includit actum Charitatis.

4to. Actus amoris Dei hoc modo elici potest: Amo Te o Deus! ex toto corde, quia Tu es summum & infinitum Bonum.

5to. Intentio mane facta omnia propter Deum agendi, si per contrariam intentionem, vel vanam gloriam, vel grave peccatum non corruptatur, censetur adhuc influens in opera totius diei, licet quis in singulis actionibus de motivo Charitatis non cogitet Signum perdurationis est, si interrogatus respondere possit, se ad gloriam Dei operari.

6to. Media proficiendi in Charitate Dei sunt: 1. Meditatio beneficiorum nobis a Deo præstitorum: 2. Præmiorum, quæ Deus promisit diligentibus se; & 3. Divinarum perfectionum.

4. Bona intentio. omnia agendi ad gloriam Dei, & ejus beneplacitum.

7timo. Amor Dei super omnia tres gradus habet. Primus est, Deum propter summam ejus bonitatem appretiare super omne bonum creatum, ita ut quis malit omni bono privari creato, & omne malum perpeti, quam Deum graviter offendere.

Secun-

Secundus, Deum ita appretiare, ut quis malit omni bono creato carere, quam Deum leviter offendere. Tertius est, Divinæ voluntati in prosperis, & adversis ita se conformare, ut quis nihil velit, nisi Deum, & propter Deum, ideoque semper eligat; quod est perfectius, excludendo omnes voluntarias imperfectiones.

§. 598.

Ab amore Dei pergimus ad amorem pro *Homo de-*
ximi: inter proximos autem nemo sibi pro- *bet dilig-*
ximior, nisi homo sibi ipse: Proinde homo *re seip-*
seipsum actu interno ex Charitate diligere *sum.*
 tenetur. Deus enim tanquam infinite bonis
 dignus est, ut ab omnibus amore benevo-
 lentiæ diligatur: Ergo etiam homo propter
 Deum hunc amorem sibi velle debet: Sed
 hoc est amare seipsum amore charitatis:
 Ergo homo seipsum amare propter Deum
 debet.

Schol. Homo seipsum magis ex charitate diligere *An magis*
 debet, quam alium proximum: nam Matth. 22. se quam
 dicitur: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum: proxi-*
 adeoque dilectio sui ipsius debet esse exemplar di- *mum dili-*
 lectionis alterius: exemplar autem est potius, *gere de-*
 quam exemplatum. Hinc S. Augustinus I. 1. de *beat.*

Civ. c. 20. ait: *Regulam diligendi proximum a*
semetipso dilector accipit. Deinde Deus diligitur
 ut principium boni: homo autem se diligit ut
 participem illius boni, & proximum ut socium in
 isto bono: sed participatio est potior consociatio-
 ne, sicuti unitas est potior unione: Ergo homo
 seipsum magis, quam proximum diligere debet.
 Non obstat I. quod ly *sicut te ipsum* significet æqua-
 litatem inter amorem sui, & proximi. Et I. Cor. 13.
 dici-

dicitur: *Charitas non querit, quæ sua sunt.* *Resp.*
 Ly sicut solam similitudinem in S. Scriptura multoties designat: Et S. Apostolus loquitur de charitate, quæ communia propriis anteponit. II. Proximus subinde est Sanctior, quam nos: Ergo plus amandus: imo Christum, & Beatissimam Virginem plus, quam nos diligere debemus. *Resp.*
 Proximus subinde est Sanctior, & Deo conjunctior, sed non ita propinquus amandi, sicut amans sibi. adeoque plus tenetur se diligere. Christus ut Deus super omnia amandus est, ut homo plus quam nos amari debet, velut Auctor nostræ salutis. Beatissima Virgo plus quam nos amari debet objective, quia illi majora bona propter dignitatem maternitatis Dei velle debemus, non tamen debemus illam appretiative magis amare, quam nos.

§. 599.

Homo debet diligere proximum.

Homo item omnes proximos suos etiam peccatores secundum naturam spectatos actu interno propter Deum diligere debet. Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* Sed peccator non desinit esse proximus. Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus,* quia frater noster dicitur, & beatitudinis capax est, si secundum naturam spectetur: (§. 587. Schol.) Ergo diligendus est; & quidem actu interno, nam Joan. 15. præcipitur: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos:* Christus autem non solum per opera externa, sed affectu etiam interno nos dilexit. Hinc Innocentius XI. has propositiones damnavit. 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formaliter.* Et 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

Ordo

Ordo tamen in charitate observandus est, ut 1mo. Deus super omnia diligatur: 2do. Seipsum quisque diligit secundum bona spiritualia: 3^{tio}. Proximum secundum bona spiritualia: 4to. Seipsum secundum bona corporis: 5to. Proximum secundum bona corporis: 6to. Seipsum & proximum secundum bona externa.

Coroll. Praet. 1mo. Proximo in extrema necessitate *Resolu-*
spirituali versanti succurrentum est cum certo *tur casus*,
periculo propriæ vitæ, dummodo spes æque certa
proximum juvandi adsit, nullumque gravius
damnum inde secuturum putetur: sic teneor baptizare infantem moriturum. 2do. Qui ratione officii ex justitia obligatur ad proficiendum sa-
luti spirituali proximi, non tantum in extrema
sed & gravi necessitate spirituali constitutis cum
periculo propriæ vitæ succurrere debet. Hinc
Parochus tempore pestis fugere nequit, nisi alteri
idoneo officium suum resignet: cavere tamen
debet, ne ex sua morte alii grave damnum pa-
tiantur: unde pro sui conservatione ad bonum
commune, illis personis, de quarum bona con-
scientia, & debita instructione satis securus est,
ad conservandam pro bono communis propriam
vitam Sacra menta non admodum necessaria mini-
strare facile non debet. 3^{tio}. Qui alteri grave
damnum spirituale intulit, debet illud cum peri-
culo propriæ vitæ resarcire: adeoque obstetrix
infantes invalide baptizans cum periculo pœnæ
capitalis sibi infligendæ crimen manifestando, dam-
num resarcire debet. 4to. Ordinarie non licet
vitam propriam postponere alienæ; licet tamen
eam exponere pro salute personæ publicæ, ex
qua salus communis dependet; item pro fide,
Religione, & Republica; imo sæpe ad hoc tene-
mur, quia bonum publicum privato præferendum
est. 5to. Ad impediendam æternam damnatio-

nem injusti aggressoris, et si eum jure occidere possum, licet tamen potius permittere & tolerare mortem corporalem. *6to.* Vitam hominis nocentis non debemus præferre vitæ hominis innocentis; unde occidendum est Latro, ut ex ejus manibus innocentis liberetur, dummodo hoc fieri possit sine periculo propriæ vitæ. *7timo.* Magis diligendus est proximus melior ea scilicet charitate, quam comitatur gaudium circa bona possessa: sic plus diligendus est vir Sanctus, quam parentis improbus. Ea vero charitate, quæ conjuncta est cum honore & reverentia, magis diligendi sunt parentes, quam filii, & uxor; magis benefactores, quam illi, quibus benefecimus. Illa autem charitate, qua alteri optamus bona nondum possessa cum beneficentia magis diligendi sunt, qui nobis sunt propinquiores. Et ideo *8vo.* in bonis ad conservandam vitam corporis extra extremam necessitatem succurrentum est 1. uxori, 2. filiis, 3. parentibus, & quidem patri præ matre, 4. fratribus & sororibus, 5. Propinquis, domesticis & familiaribus. In necessitate vero extrema omnibus præferendi sunt parentes, erga quos debitum est antiquius & nobilis. *9no.* In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives: in bellicis, commilitones: in spiritualibus, spirituales Patres, & Filii, & fratres. In hoc tamen etiam genere præferendi sunt parentes.

§. 600.

Inimici diligendi sunt. Inimici etiam actu interno & formaliter ex charitate sunt diligendi. Sic *1mo.* præcipit Christus Matth. 15. *Diligite inimicos vestros,* Quod esse præceptum declarat Christus dicens: *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est.* Quippe omnibus ad salutem necessarium est, esse filios Patris cælestis. Deinde in oratione Dominica Matth. 6. petimus, ut Deus nobis

nobis dimittat debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: adeoque præceptum est dimittere inimicis, alias non dimittetur nobis, sicuti ibidem dicitur: *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* 2do. Ratio est: Dilectio inimicorum nostram perfectionem spiritualem & naturalem promovet, & a multis peccatis nos retrahit, dum inordinatas nostras passiones domat; pacem internam conciliat, inimicum nostrum ad nostram amicitiam invitat, & trahit, quo deinde velut amico in nostris necessitatibus uti possumus; inimicum ad saniorem frugem reducit, & nos ipsi volumus, ut alii nobis offensas illis illatas condonent, & nos diligent: Ergo etiam nos inimicos nostros velut proximos actu interno etiam diligere debemus. (§. 599.)

Schol. Dilectio amici secundum se, & cæteris partibus est absolute melior, & magis meritoria, *dilectio amici* quam dilectio inimici; nam amicus est objectum *fit melior* melius, & Deo conjunctius, ac nobis, quam inimicus, saltem si amicus spectetur ratione amici-*inimici*. tiae & respective ad amantem: Ergo dilectio amici est melior. Sane absolute loquendo pejus est, odire amicum, quam inimicum: Ergo absolute melius est amare amicum, quam inimicum. Non obstat I. Quod dilectio amicorum non mereatur mercedem Matth. 5. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis.* *Resp.* Dilectio amicorum non habet mercedem, si non diligentur propter Deum, & si non simul diligentur inimici. II. S. Chrysostomus hom. de cruce ait: *Melius est pro inimicis, quam pro amicis orare.* Et juxta S. Thomam *dilectio inimici præeminet secundum rationem diligendi.* *Resp.* S. Chrysostomus loquitur

quitur de dilectione, & oratione pro inimicis simul, & amicis, quæ melior est dilectione amicorum tantum. Et S. Thomas non vult, quod ratio diligendi scilicet bonitas Divina sit major, seu magis participata in inimico, quam in amico, sed quod sit purior, & fortior, quia est difficilior. III. Dilectio inimici est fortior, & purior, imo difficilior: Ergo melior. *Resp.* Est fortior & purior, sed non melior absolute & ratione objecti, sed tantum secundum quid, & aaccidentaliter: Deinde difficilius non est semper magis meritorum, sed requiritur major objecti bonitas, circa quod difficultas occurrit: sic dilectio Dei melior est, quam dilectio proximi, licet hæc sit difficilior, nam difficultas non se tenet ex parte objecti, quatenus bonum est, sed quatenus a bono deficit.

Resolvuntur casus. *Coroll. 1mo.* Ex charitate tenemur inimicis nostris exhibere beneficia, & signa dilectionis generalia, quæ communiter omnibus ejusdem status hominibus præstare solemus v. g. orare in communi, salutare &c. si omnibus hæc præstantur: non tamen tenemur exhibere illis signa specialia, v. g. ultiro aliquem alloqui, amice conversari, ægretum invisere, mæstum solari, hospitio excipere, quia hæc non teneantur communiter omnibus exhibere; si quis tamen inimicum torvis oculis aspiciat, asperius alloquatur, vel ex negatis signis specialibus inimicus magis exacerbetur, & alii scandalizentur, signa etiam specialia illi exhibenda sunt de præcepto sub peccato mortali: Item si quis his signis inimici animum Deo, & sibi reconciliandum putet, & si ad depellendum proprium odium hæc signa sint necessaria. *2do.* Inimicum salutantem vicissim resalutare necesse est, & veniam petenti tribuere, ac alia signa exhibere, quæ ostendunt inimicitiam esse depositam, nisi quis sit superior, & reconciliationem justæ correctionis causa differendam esse credit. In genere perfectius est, signa

signa etiam specialia inimico exhibere. 3to. Offensam nobis illatam ex animo condonare debemus, ex phantasia vero & memoria eam depellere vix possibile est: possumus tamen actionem injuriarum instituere tum civilem, ut nobis satisfiat, & damnum illatum compensetur, tum criminalem publicæ justitiae amore, ne crima maneat impunita, sed hoc fieri debet sine odio & vindicta. 4to. Quando duo se mutuo offendunt, & offensæ sunt æquales, ille prior veniam petere debet, qui prior offendit: si offensæ vel offendentes sunt inæquales, ille qui inferior est, vel gravius offendit, prius veniam petere debet. 5to. Offensus non peccat graviter, si non statim ignoroscit, quod saepe nimis durum est, ob humanam fragilitatem, quæ saltem a mortali subinde excusat, longa tamen mora trahi non debet. 6to. Qui offendit alium, a quo offensus non fuit, tenetur ab eo veniam petere, si offensa sit gravis, & aliud medium reconciliationis non suppetat, qui vero veniam petenti non vult ignoroscere, graviter peccat.

Schol. 2. Contra hucusque dicta objici potest. I. In *Solvuntur* veteri lege non erat necesse diligere inimicum. *objectione* quia Christus Matth. 5. dicit: *Audiatis, quia di-nes. tuum est antiquis... odio habebis inimicum tuum.* Et Christus ibidem dilectionem inimicorum præcipit solum tanquam aliquid perfectum: *Eftote ergo perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* *Resp.* Etiam in lege veteri dilectio inimicorum præcepta fuit. Lev. 19. *Ne oderis fratre tuum in corde tuo.. non queras ultiōrem.* Et Prov. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.* Hoc quippe præceptum est legis naturæ: Christus non ait: in lege dictum est, odio habebis inimicum tuum, sed a scribis legem perverse interpretantibus, qui cum Lev. 19. diceretur: *diliges amicum,* male inferebant, inimicum esse odio habendum, quod argumentum a contrario non valet, si prædicatum sub eadem ratione con-

venit subjecto antecedentis, & consequentis, sicuti diligere convenit amico, & inimico, sub eadem ratione creaturæ Dei, qualis est uterque: unde Matth. 5. Christus illud, *amicum* Lev. 19. exprimit per ly *proximum*. Ibidem Christus loquitur de perfectione cuilibet Christiano necessaria: nam dixerat, *ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est*, quod cuilibet necessarium est. II. S. Augustinus in Ench. c. 73. dicit perfectorum esse diligere inimicos, neque hoc a tanta multitudine impleri. Et l. 1. de Serm. Dom. in monte ait: *Ascendit aliquem gradum, qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum*: Et S. Hieronymus l. 1. cont. Pelag. c. 9. eos redarguit, quod dicerent, inimicos esse diligendos, sicut proximos. *Resp.* S. Augustinus in primo loco agit de speciali dilectione perfectorum. In altero agit de gradu justitiae Pharisaicæ, quem dicit tam parvum esse, ut Publicanis sit communis. S. Hieronymus Pelagianos redarguit, quod dicerent, inimicos ita specialiter diligendos esse, sicuti consanguineos. III. Unaquæque res naturaliter odit suum contrarium: Ergo etiam homo suum inimicum. *Resp.* Odit suum contrarium, in quantum est contrarium, sicuti & nos inimicos, in quantum sunt inimici, odiſſe debemus, non vero in quantum homines sunt, beatitudinis capaces; displicere igitur nobis debet, quod nobis sint inimici, diligere eos debemus, quia proximi nostri sunt.

§. 60r.

*Actus exteri- Non solum corde & actu interno proximi-
tati. charitatis nostrum diligere debemus, sed etiam
ritatis. opere, actus externos charitatis illi impen-
dendo. Inter hos actus externos est primo
Eleemosy- Eleemosyna, quæ est opus, quo datur aliquid
na quid. indigenti ex compassione propter Deum.*

Schol.

Schol. Eleemosynæ vel sunt spirituales, vel corporales. Quotus spirituales sunt septem. 1. Ignorantes plex. docere. 2. Consulere dubitanti. 3. Consolari tristem. 4. Peccantem corrigere. 5. Remittere offendenti. 6. Portare patienter onerosos & graves. 7. Pro omnibus orare. *Consule, Castiga, solare, remitte, fer, ora.* Eleemosynæ corporales etiam sunt septem. 1. Pascere esurientem. 2. Potare sitientem. 3. Vestire nudum. 4. Recolligere hospitem. 5. Visitare infirmum. 6. Redimere captivum. 7. Sepelire mortuum. *Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.*

§. 602.

Datur præceptum Divinum positivum, & *Datur naturale dandi eleemosynam.* Divinum præceptum habetur, Prov. 21. *Qui obdurat autem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.* Eccli. 29. *Propter mandatum assume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.* Et Matth. 25. *Ita maledicti in ignem aeternum: esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.* Nullus certe damnatur, nisi propter omissionem præcepti. 2do. Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis: Sed unusquisque vellet sibi in necessitate per eleemosynam subveniri: Ergo etiam ille subvenire debet.

Coroll. *Praet.* 1mo. Præceptum dandi eleemosynam est respectu omnium proximorum, fidelium & infidelium. 2do. Obligatio dandi eleemosynam originatur vel ex parte accipientis in necessitate constituti, quæ necessitas aut est *extrema*, cui nisi succurratur, aliquis vita periclitatur, sive saltu periculo mali morti æquali exponitur: aut est *gravis*, ubi alter ægre vitam sustentat, sive dignitate

gnitate sua privatur: vel est *communis*, quam comitatur aliquod incommodum in necessariis ad vitam & statum, fine nimia tamen miseria, & molestia, qualem patiuntur ostiatim mendicantes, vel obligatio oritur ex parte dantis, si habeat bona *superflua* sive *naturæ*, hoc est, non necessaria ad suam, suorumque sustentationem: sive *superflua personæ*, hoc est, non necessaria ad statum & dignitatem tuendam. 3to. De necessariis naturæ nemo tenetur dare eleemosynam, quia charitate ordinata suæ & suorum necessitati primo debet succurrere, nisi persona extremam necessitatem patiens sit talis, ut ab ea falsus Ecclesiæ vel reipublicæ dependeat, ubi bonum commune privato præferri debet: imo etiam ex necessariis naturæ sub gravi peccato succurrendum est extreme indigenti, si cum modico detimento fieri possit. 4to. De necessariis personæ sive statui eleemosyna tribui debet homini extreme indigenti per se: nemo tamen pro conservanda pauperis vita tenetur statu suo excidere, si hoc majus damnum videatur. 5to. Proximo in gravi necessitate constituto succurrendum est ex bonis statui necessariis, si modicum tantum damnum inde sequatur: secus si quis notabile damnum subire deberet, quod æquiperatur gravi necessitati alienæ. 6to. Ex superfluis naturæ, & personæ, sub gravi peccato danda est eleemosyna gravem necessitatem patientibus, si eorum paupertas cognita fuerit, & nemo adsit, qui eos juvare velit. 7to. Etiam in communi necessitate constitutis sub gravi peccato danda est eleemosyna ex bonis naturæ & personæ superfluis. Luc. 11. v. 41. *Verum tamen quod supereft, date eleemosynam:* certe, qui hanc non dat, nimis inordinate bona divitiasque amat. Unde damnata est hæc propositio 12. *Vix in sæcularibus invenies etiam in Regibus superfluum statui: & ita vix quis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Non tamen est obli-

obligatio succurrendi illis pauperibus, qui suo labore se sustentare possunt. 8vo. Non satisfit præcepto elemosynæ pauperi mutuando, commodando, vendendo credito, nisi solum esset pauper secundum quid. 9no. De illicite acquisitis restitutioni obnoxiiis eleemosynæ fieri non possunt, & Clerici strictius quam laici ad eas obligantur. Pauper vero factus peccat petendo elemosinas, quas veris pauperibus restituere tenetur. 10. Eleemosynæ quantitas & proportio juxta varietatem personarum regulanda est. P. Tamburinus quinquagesimam partem annuorum reddituum in communi necessitate assignat. Verum Charitas proximi regulam certam nec querit, nec attendit.

§. 603.

Alius actus externus Charitatis erga proximum est *Correccio fraterna*, qua per convenientem sermonem proximum a malo peccati ad bonum honestatis convertere nitimus. Quæ correccio fraterna est de præcepto. *Est de Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum inter te & ipsum solum, si audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Et Gal. 6. *Etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in Spiritu lenitatis.* Hinc S. Augustinus Serm. 16. de verb. Dom. ait: *Si neglexeris corripere, peior eo factus es, qui peccavit.* Ratio est, quia tenemur præcepto naturali subvenire proximo corporaliter indigenti, reducere bovem proximi errantem, & a proximo omne malum avertere, cum possumus: Ergo tenemur etiam per correctionem fraternalm subvenire spiritualiter indigenti, reducere pec-
cata-

ceantem, & maximum malum peccati ab eo avertere.

Resolvuntur Coroll. Prædicti.

imo. Praeceptum correptionis fratur casus. næ sub peccato gravi obligat, si peccatum grave proximi aut ejus periculum certum sit; adeoque in dubio non est obligatio, nec privata persona tenetur inquirere in certitudinem, sed solus superior, Pater & Dominus respectu suorum. 2do. Obligat, si probabile sit, proximum nondum emendasse peccatum, nec emendaturum, nisi monatur. 3to. Obligat, si adsit spes probabilis, correptionem esse profuturam, si enim magis irritandus proximus videatur, cessat finis correptionis, scilicet emendatio: excipitur tamen attieulus mortis, quando omissa correptione moribundus de æterna salute periclitaretur, cui adhibenda est correptio, et si æqualiter dubitaretur, sitne pro- vel obsutura ob instans malum irreparabile. 4to. Obligat, si non adsit alius æque ac magis idoneus ad corripiendum, vel qui credatur esse correpturus. 5to. Obligat, si sit aptus locus, tempus, & occasio, & fieri possit sine gravi proprio incommodo. Sine his conditionibus privati non tenentur monere delinquentem. 6to. Superiores, Parentes, & heri, hoc præcepto saepius tenentur, imo superiores Regulares etiam sub peccato gravi tenentur veniales defectus corrigeri, si ex iis disciplina relaxetur, & privatus saepe tenetur delictum ad superiorem deferre. 7timo. Correptio non necessario verbis, sed aliis signis & modis fieri potest: non tamen expedient verba aspera: nec debet fieri publice, nisi peccatum publicum fuerit. Modum præscribit Christus Matth. 18. Correptio fiat 1. inter te & peccantem solum. 2. Si non sufficiat, coram testibus. 3. Si nec sic profit, deferatur ad superiorem, imo rem saepe immediate ad superiorem deferre licet, ut emendatio procuretur, quod an neceſſe fit, circumstantiæ docebunt.

§. 604.

Vitia Charitati specialiter opposita sunt *Odium* primō, *Odium Dei*, & *Proximi*. Est autem quid. *Odium* in genere tedium ob bonum alterius, quo quis malevole fertur in alterum.

Schol. Odium aliud est *abominationis*, qua averfamur aliquid ut nobis mālum, & disconveniens: hoc odium opponitur amori concupiscentiæ. Aliud est *odium inimicitiæ*, quo volumus alicui malum, ut illi male fit, & opponitur amori benevolentiæ. Odium abominationis rursus duplex est: aliud est *Odium Personæ*, quo ipsam secundum se, quantum ad naturam, & gratiam, ut malum displices averfamur: vel odium *qualitatis proximi* sive boni sive mali.

§. 605.

Odium inimicitiæ tum erga Deum tum *Odium eff* erga Proximum est peccatum mortale, quia *peccatum* graviter repugnat præcepto maximo charita-*mortale*. tis Dei, (§. 595. 596) & Proximi (599. 600.)

Coroll. Praff. 1mo. Odium Dei, quo quis directe *Resolvuntur casus.* vult malum Deo, est peccatum omnium gravissimum, ubi non datur parvitas materiæ. 2do. Odium inimicitiæ erga proximum, ex genere suo est peccatum mortale, nisi fiat veniale vel ex indeliberatione, vel ex parvitatem materiæ, quando quis leve malum alteri imprecatur. Hinc deliberate velle, gaudere, desiderare, imprecari proximo grave malum v. g. mortem, pestilentiam &c. sive ex vindicta, sive ex aversione erga ejus personam, semper est mortale. 3^{tio}. Odium abominationis, seu qualitatis personæ, si bona qualitas in proximo odio habeatur, est peccatum grave, & fratrnæ charitatis invidentia: si qua-

litas

litas fit mala, odium bonum est. Cavendum vero, ne odiam rei paulatim ad personam se extendat. 4to. Hominibus malis subinde licet maledicere ex odio abominationis qualitatis personæ, v. g. furi, ut suspendatur, non quidem optando, quatenus malum ipsius absolute est, sed quatenus boni rationem habet, ut alia mala evitentur: dœmonibus etiam, quatenus sunt inimici Dei, maledicere possumus. 5to. Proximo sine justa causa maledicere est de se grave peccatum, & subinde justitiæ adversatur, & ad contumeliam spectat, quas peccatorum species exacte in confessione distinguere oportet, nam subinde ambae reperiuntur in maledictione, uti si quis ferio ex odio alicui in faciem maledicat non sine læsione honoris, contra justitiam, & Charitatem de se mortaliter dupli peccato peccat, si non ex indeliberatione & levitate materiæ fiat veniale. Interdum peccatur contra charitatem sine contumelia, quando absenti sine imminutione honoris maledicitur. Interdum committitur peccatum contumeliæ contra justitiam & pietatem sine peccato odii contra Charitatem, si quis non ferio alteri in faciem maledicat, ubi tanto gravior est contumelia, vel impietas, quanto excellentior est persona. 6to. Subinde fit, ut verba maledictionis contra hominem subditum nec Charitati nec justitiæ notabiliter repugnant, sed tantum virtuti mansuetudinis & patientiae: v. g. Si patens Filio, Dominus servo, fine animo, ut mala imprecata eveniant, maledicat: hinc tantum sunt peccata venialia ex supposito, quod scandalum absit. Item si ex subita ira, & indeliberatione ad incutiendum subditis terrorem maledictiones sine scandalo effutiantur, est solum veniale: tenentur tamen ejusmodi imprecantes sub gravi peccato consuetudinem deponere, tum propter scandalum, tum propter vitium ex genere suo mortale: & ideo consuetudinarii non debent facile absolvi, si nullam diligentiam se emendandi adhi-

adhibeant. *7mo.* Creaturis irrationabilibus, v. g. ligno, bovi &c. maledicere sine scandalo, ordinarie est tantum veniale, si afflictus pravus præcise tendat in has res, secundum se spectatas: si vero tendat in personam, ad quam spectant, est mortale pro gravitate materiæ: Si in Deum creature ad nos puniendos utentem, erit blasphemia. *8vo.* Non peccat graviter, qui in æstu iræ dicit: Donner, Teufel, schwere Noth &c. quia hæc mala tantum pronuntiando nemini imprecatur: secus est, si imprecari intendat. *9no.* Qui sibi ipsi mortem imprecatur deliberate ex prava intentione, graviter peccat, secus si fiat ex ira indeliberate, vel ex bono fine, ne in periclio peccati vivere cogatur: imo Palao eum a mortali excusat, qui sibi ob gravissima mala mortem imprecatur, ut a gravissimis doloribus liberetur: quod tamen sine peccato saltem veniali vix fiet nisi se in voluntatem Dei simul refignet. *10mo.* Qui aliis ferio grave malum imprecatur, debet exprimere in confessione, an illi parentes, vel consanguinei fuerint, quia etiam contra pietatem peccat. Signa autem, quod aliquis alteri non ferio maledixerit, sunt, si statim horreat, pœnitentiat, & interrogatus, an libenter vidisset, si mala imprecata evenissent, ferio respondeat, sibi gratum non fuisse. Se vero & alios etiam non ferio demoni devovere, ob gravem deformitatem saepe peccatum mortale est. *11mo.* Denique odium ab aversione bene distingui debet, utpote in qua malum alteri non optamus, & plerumque veniale est.

§. 606.

Secundo Charitati opponitur *Acedia*, quæ *Acedia* est tristitia de bono Divino in nobis participi. *quid.* pando cum labore, & difficultate; & ideo quia *Acedia* charitati, & amicitiæ Dei graviter repugnat, ex genere suo peccatum mortale est. *Ex genere suo peccatum mortale est.* *Coroll. tale.*

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Acedia, si sit tedium & tristitia de bonis spiritualibus, & Divinis, de amicitia Dei, vita æterna, & mediis ad eam necessariis, propter difficultatem in iis consequendis, & quidem deliberata, est peccatum mortale, quia est aversio ab ultimo fine. 2do. Si vero Acedia sumatur pro fastidio, & temore animi in arduo virtutum exercitio, est peccatum veniale, nisi omitterentur actus virtutum graviter pracepti. 3to. Filiæ Acediæ sunt, amaritudo, nausea, odium rerum spiritualium, Torpor in servitio Divino, negligens preparatio ad suscipienda, & administranda Sacra menta, Otium, Pusillanimitas. Odium Dei, Tedium vitae, desperatio. 4to. Remedia contra Acediam sunt, 1. nausea, quam tepidus Deo creat, quem incipit evomere ex ore suo Apoc. 3. 2. Meditatio beneficiorum Dei. 3. Exempla fervidorum Christianorum. 4. Exempla saecularium summo studio Dominis terrenis fervientium.

§. 607.

Invidia quid. Tertio Charitati erga proximum opponitur Invidia, quæ est tristitia de bono alieno aestimato ut malo proprio, quatenus est dividitur minutivum propriæ excellentiæ. Hinc quia re est mortalitate. Invidia charitati graviter repugnat, ex genere suo peccatum mortale est.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Invidia ob levitatem malæ affectionis, inconsiderantiam, & parvitatem materiæ plerumque veniale peccatum solum est. Ex ea tamen oritur, Odium, Detractio, & Susurratio. 2do. Qui tristatur de scientia & virtute proximi, non quia proximus hæc habet, sed quia quis illis caret, non peccat per invidiam, sed potius habet laudabilem æmulationem, quia hæc tristitia est de propria penuria, quam ex comparatione cum alterius abundantia quis advertit; dummodo illa abundantia etiam sibi conveniat, nec

nec supra suum statum fuerit. *3to.* Si quis de dignitate ab altero obtenta tristetur, quia certo novit, quod illa indignus sit, non peccat, si bona illa consideret prout a potestate humana contra iustitiam distributivam indigno obveniunt, & indignus illis ad peccandum abutitur: saepe tamen quis peccat, si tristetur, quod Deus permissit, illa bona indignis conferri; quia voluntati Divinae repugnare non licet. *4to.* Si quis tristetur, quod Caius persecutor suus fit promotus ad certum officium, unde merito timet, ne occasione arrepta graviter illi noceat, tristitia illa, si sit prudens, non est vitiosa; secus est, si ex temeraria suspicione solum oriatur. *5to.* Si mercator vehementer doleat, dum videt, quod emptores ad alios vicinos mercatores accedant, & suas merces negligant, si ideo tantum doleat, quod illo lucro carere debeat, non peccat: secus est, si ideo doleat, quod alii lucrum acquirant. *6to.* Si quis tristetur ob bona spiritualia proximi, graviter peccat ob fraternae charitatis invidentiam. *7timo.* Remedia contra Invidiam sunt 1. Humilitas, 2. meditatio malorum ex Invidia provenientium. 3. Charitas.

§. 608.

Quarto Charitati opponitur *Scandalum*, *Scandalum quod est dictum*, vel factum minus rectum, *lum quid.* præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis.

Schol. Scandalum aliud est *actuum*, quod modo de- *Quotu-*
finitum est: aliud est *passivum*, seu ipsa ruina spi- *plex.*
ritualis ab activo causata. Scandalum actuum
aliud est *per se*, quando quis vel expresse inten-
dit alterum ad peccatum inducere, vel aliquid
dicit, aut facit, quod per se est inductivum ad
peccatum: aliud est *per accidens*, quando praeter
intentionem peccantis, aut conditionem operis,
alter

alter ex mala sua dispositione ad peccatum inducitur. Scandalum passivum aliud est *datum*, quod vere oritur ex alterius dicto, vel facto revera malo, vel speciem mali habente: aliud est *acceptum*, quo quis ex dicto, vel facto alterius, praeter ejus intentionem & conditionem operis ex sola sua sinistra interpretatione sumit occasionem peccandi: quod fit vel ex infirmitate, & ignorantia, & dicitur *Scandalum Puerorum*, vel ex malitia & est *Scandalum Pharisaeum*.

§. 609.

Scandalum ex generis mortale.

Scandalum activum ex genere suo est peccatum mortale; veniale autem propter parvitudinem materiae, aut inadvertentiam. Nam Matth. 18. Christus dicit: *vœ homini, per quem scandalum venit.* Et certe non licet proximum inducere ad peccatum, quod tamen fit per scandalum. (§. 608.)

Resolvuntur casus. Coroll. *Praet. imo.* Scandalum activum indirectum,

cum quis exercet actionem, quam novit esse aptam ad causandam ruinam spiritualem, est speciale peccatum in confessione exprimendum. Pro quo sint frequentes regulæ. Prima: In confessione necessario exprimenda est species peccati mortalis, ad quod quis exemplo suo alterum induxit; insuper exprimendus est numerus personarum, quas seduxit, vel probabiliter seducere potuit. Secunda: Non semper peccatum scandali committitur, si quis coram aliis peccet, sed tunc solum, quando probabile periculum est, alterum ad peccatum movendi. *2do.* Ad scandalum activum non requiritur, ut passivum actu sequatur, sed ut sequi possit. *3to.* Si quis exemplo suo alterum ad peccatum, vel damnum inferendum induxit, non tenetur ad ejus compensationem, nisi iusilio, vel suasio efficax præcesserit, quia non contra justitiam, sed contra charitatem peccavit.

Scan-

Scandalizans tamen bono exemplo errorem corrigere debet. 4to. Qui induxit fœminam ad fornicandum, circumstantiam hujus scandali in confessione exprimere non tenetur, quia confessarius ex communiter contingentibus præsumit, virum fœminam induxisse: Si vero fœmina virum seduxisset, hoc in confessione exprimere deberet, quia hoc communiter non contingit. 5to. Histriones verba turpia in comœdiis proferentes: Item turpia carmina componentes, turpes imagines pingentes, & sculpentes; turpia coram aliis canentes, vel loquentes, maxime coram junioribus, & similia videntes, aut audientes, a peccato gravi excusari vix possunt. 6to. Si minus malum contineatur in majori, nec majus aliter impediti possit, licet suadere minus, quia sic non suadetur minus peccatum, nec intenditur, sed tantum, ut determinatus ad majus malum unam ejus partem omittat. In praxi tenemur omni modo malum ab altero intentum impedire, & absolute dissuadendum est majus malum sine suavatione minoris mali. 7timo. In nullo casu licet exercere actionem intrinsece malam ad impedendum peccatum proximi, sicut nee licet aliquid omittere, si omissione intrinsece mala fuerit. 8vo. Opera bona ob scandalum Pharisaicum nunquam omittenda sunt; ob scandalum vero pusillorum subinde sunt occultanda, vel differenda, donec explicata ratione scandalum cesset, quia hoc suadet Charitas. 9no. Opus præceptum semel & iterum ob prævisem scandalum v. g. auditio Missæ, ne inimicus majus odium concipiat, omitti, non tamen saepius debet, quia præceptum naturale impediendi peccatum gravius urget. 10mo. Opera indifferentia, & de se licita non tenemur omittere ad vitandum scandalum, si rationabilis causa propriæ salutis adsit; quia utimur jure nostro, & peccatum alienum solum permittitur: Secus si rationabilis causa absit. 11mo. Nunquam licet cooperari alterius peccato per actionem directe in

illud influentem: licet tamen per actionem remote concurrentem materialiter cooperari, 1. si actio nostra sit de se bona, vel indifferens, 2. si fiat ex rationabili causa, & bona intentione, 3. si alterius peccatum impedire nec possis nec tenearis. *12mo.* Fœmina negative dubitans, an ab aliquo ametur, potest eum ad alloquium admittere, si fit honestum, & aliunde de mala ejus voluntate non constet; secus, si ex moribus ejus perversa voluntas prudenter timeretur. *13to.* Si vestitus fœminæ sit statui conveniens, & honestus, & alloquium suaviter honestum, non peccat, illis utendo, ut honestos procos accipiat, quia nil mali intendit. Si vero ornatus ejus sit scandalosus cum denudatione, peccat talis fœmina graviter alliciens ad turpia, unde nec compressionem manuum ab adolescentie ad turpia proclivi admittere potest. *14to.* Qui non aufert occasionem peccati, eo fine, ut deprehensus corrigatur, non peccat, quia peccatum solum permittit: non tamen licet se v. g. abscondere, ex eo præcise fine, ut v. g. fur deprehensus puniatur; quia hoc effet intendere penam, & consequenter peccatum proximi, si occasio furandi simul præbeatur: hinc non convenit inter Theologos, an licet ultiro offerre occasionem peccati, v. g. in mensa ponere pecuniam, ut fure deprehenso maiora mala impedianter: P. Sanchez negat: P. Laymann affirmat, quia hoc non est peccato formaliter cooperari, sed materiam ministrando illud tantum permettere, non quod permittens intendat, malum peccati fieri, sed potius grave aliud malum impedire, si nullum aliud sufficiens correctionis remedium superfit.

§. 610.

Discordia Quinto Charitati opponitur *Discordia*, quid. quæ est dissensio voluntatum, circa bonum, *Contentio*. quod velle debemus. Item *Contentio* seu pugna

gna verborum, quæ est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris, quæ pugna; si ex ira usque ad verbera procedat, vocatur *Rixa*. *Rixa* Et denique *Schisma*, quando quis ab unitate *Schisma*. Ecclesiæ, prout est corpus mysticum, voluntarie se separat. Quæ omnia utpote Chari-tati repugnantia pro substrata materia sunt vel peccata mortalia; vel venialia.

Coroll. Præf. 1mo. Discordia circa malum non est *Resolvun-*
vitiosa, sed laudabilis, unde nec parentibus obe-
diendum, si ad malum nos invitent. 2do. Non
est peccatum discordiæ, dissentire in bono, si in
eo concordare obligati non sumus: v. g. recu-
fando sequi socium ad Religionem euntem: vel
si nolis consentire, ut proximus bonum ipsi non
debitum consequatur, non quia bonum ipsi non
cupis, vel quia proprium, aut alterius commo-
dum præfers. Subinde etiam ex ignorantia dif-
fensio voluntatum oritur, dum unus hoc, alter
aliud medium ad honorem Dei, & salutem pro-
ximi expedire judicat: talis diffensio erat inter
S. Paulum, & Barnabam A&t. 15. 3to. Con-
tentio & disputatio de rebus fidei est illicita ex
parte disputantis, si non sit satis doctus, licet
non semper graviter peccetur in regionibus, ubi
Catholici hæreticis sunt permixti, si privatim de
fide disputent. Deinde ex parte eorum, coram
quibus de fide disputatur, si sint indocti, & vim
argumenti non penetrent, disputatio illicita esse
potest, sicuti & ex parte hæreticorum, qui suis
sophismatibus infirmos decipiunt. 4to. *Rixa*, si
fiat animo, juste se defendendi, non est pecca-
tum: si ex motu odii, & vindictæ, pro substrata
materia est mortale, vel veniale; si ad alterum
graviter lædendum, est mortale.

§. 611.

*Bellum
quid.*

Sexto Charitati opponitur Bellum injustum. Est autem *Bellum congressio vi & armis*, inter duos exercitus contrarios: si sit ad propulsandam injuriam inferendam, dicitur *Bellum defensivum*: Si sit ad obtinendam satisfactionem pro injuria illata, *offensivum*.

§. 612.

Bellare per se non est malum, sed supposita legitima auctoritate, & justa causa licitum. Sic in lege naturæ Abraham Gen. 13. cum vernaculis suis bellum gessit contra quatuor Reges. In lege scripta Deus iussit bellum & probavit Exod. 17. Num. 21. Deut. 7. & 1. Reg. 15. In lege nova militibus, ut fugiant iram Dei, Luc. 3. S. Joannes non suasit, ut militiam deferant, sed ea bene utantur, dicens: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Et Christus ipse laudavit Centurionis fidem, qui habebat sub se milites, nec tamen militiam deserere docuit. Et Hebr. 11. laudatur Gedeon, Barac & Samson, qui fortis facti sunt in bello, & castra verterunt exterorum. Deinde ita docet S. Ambrosius 1. 1. de off. c. 40. S. Augustinus ep. 50. ad Bonif. Et ipsa Ecclesia decrevit in variis Conciliis bellum pro recuperanda terra sancta. Ratio est, quia jure naturæ licet vim vi repellere: Ergo bellum defensivum est licitum. Item privatus injuriam passus potest petere satisfactionem, & restitutionem: Ergo etiam Res-

Respublica: Sed hæc aliquando non aliter, nisi armis obtineri potest, si injuriantes, & damnificantes nolint satisfacere, nec habeant superiorem, qui eos ad hoc compellat: Ergo armis & bello hoc quærere licet.

Schol. Manichæi teste S. Augustino l. 22. cont. Fau-
stum c. 74. Wicleffistæ, & Erasmus contendunt,
omne bellum esse illicitum I. quia Is. 2. v. 4. præ-
dicitur in adventu Christi omnia bella cessatura:
conflabunt gladios suos in vomeres. Et Matth. 26.
Qui acceperint gladium, gladio peribunt. Et
Matth. 5. jubemur, *non resistere malo.* Rom. 12.
Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ.
Et 2. Cor. 10. *Arma nostræ militiæ non carnalia*
sunt, sed potentia Deo. *Resp.* Sensus Isaiae est,
tempore Nativitatis Christi pacem futuram, sed
non perpetuam. In 2do & 3tio loco sermo est,
de ultiōne injuriarum privata auctoritate sumpta.
In ultimo loco loquitur Apostolus de armis, qui-
bus ad conversionem infidelium & peccatorum
usus est. II. Concilium Nicænum can. 11. poenit-
tentiam 10. annorum ad militiam redeuntibus indi-
cit. Et S. Basilius ep. ad Amphil. c. 13. dicit
eis, qui aliquem in bello occiderunt, abstinen-
dum esse a communione per triennium. Et S. Mar-
tinus Juliano dixit: Christi ego miles sum, mihi
pugnare non licet. *Resp.* Ex supposito, quod
canon Nicænus genuinus sit, loquitur de redeun-
tibus ad militiam idolatriæ conjunctam, vel
poenitentiæ curriculo deserto ad militiam fugien-
tibus. S. Basilius consulit, non præcipit, nec
ejus canon usu receptus est. S. Martinus tunc
erat monachus, unde non tenebatur militare,
maxime quia illi post 24 stipendia juxta jus Ro-
manum dimissio debebatur. Item detrectavit mi-
litiam sub Juliano Apostata, sub quo militare in-
dignum erat. III. Bellum opponitur paci, quæ
est effectus Charitatis, & ex eo multa peccata,
& mala etiam innocentes sequuntur. *Resp.* Bel-

Ium contrariatur paci, quamdiu geritur, adeoque secundum quid, non vero simpliciter, quia bellum justum est via ad pacem. Peccata & mala ex bello non per se, sed per accidens ratione militantium sequuntur.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Bellum offensivum non nisi auctoritate publica Principis nullum superiorem agnoscens geri potest. 2do. Justae causae indicendi bellum offensivum sunt 1. gravis injuria illata non reparata, nec aliter reparanda. 2. Ut subditi rebelles ad obedientiam cogantur. 3. Ut recuperetur civitas vel Provincia Principi jure debita. 4. Vindicatio gravis contumeliae Principi illatæ. 5. Auxilium delatum hosti injusto. 6. Si quis impedit, ne nocentes juste puniantur. 7. Violatio pacti gravis momenti. 8. Denegatio justi tributi. 9. Auxilium praestandum confoederatis justum bellum gerentibus, vel injuste vexatis. 10. Veræ Religionis defensio. 11. Denegatio transitus innoxii. 3to. Perspecta belli iustitia ante bellum motum parti adversæ proponi debet, quæ si competentem satisfactionem offerat, bellum intermitti, aut jam inceptum, licet aliqui ceciderint, si pro expensis satisfiat, revo- cari debet, ubi charitas exigit, ut Princeps ali- quid de summo jure remittat. 4to. Subditi, qui de belli iustitia dubitauit, deposito dubio Principi merito obedienti, & militant, quia illius est, iustitiam belli discutere. Qui vero non sunt subditi, in dubio de belli iustitia militare non pos- sunt, nisi dubium eorum sit negativum, & illi de probitate Principis satis persuasi sint. Qui ve- ro parati sunt bellare, sive bellum justum, sive injustum fuerit, sunt in certo damnationis peri- culo, propter voluntatem etiam injuste bellandi. 5to. Bellum ex natura sua non potest esse re ipsa justum ex utraque parte, quia in uno nequit esse ius petendi, nisi in altero sit obligatio reddendi: potest tamen per accidens esse justum ex utraque parte

parte ex ignorantia, quia unus ignorat jus alterius. *6to.* Pugnantes in bello justo progreedi possunt secundum justum mandatum ducis sui expressum, vel tacitum ad agrorum vastationem, pagorum eversionem, hostium spoliationem, nocentium cœdem, quia sunt ministri justæ sententiæ in nocentes a Principe latæ. Si tamen dux hoc expresse prohibeat, milites contravenientes peccant, & tenentur ad restitucionem, si dux consalto parcere velit; secus si solum pro servanda disciplina militari, ubi milites saitem contra obedientiam graviter peccant, si se & exercitum in grave periculum conjiciant. *7timo.* In bello defensivo ea solum licent, quæ ad securitatem ab hostibus sunt necessaria. Si bellum geratur ad recuperandam civitatem jure debitam, & ab altero cum invincibili juris ignorantia possebam, ea tantum licent, quæ cum minimo hostium, & incolarum domino ad eam recuperandam fieri possunt: nec belli expensæ exigi, nec vindicta decerni debet. Si bellum geratur ad vindicandam injuriā, modus servari debet. *8vo.* Insidiæ, & stratagemata in bello licent, non tamen licet violare promissa. *9no.* In bello justo non licet per se, & ex intentione occidere innocentēs, quales sunt infantes, ad bellum inepti, rustici, peregrini, Clerici, Religiosi: licet vero per accidens, si alio modo victoria obtineri non possit, quia ratio bori communis hoc exigit, unde etiam, ut pars saltem reipublicæ, spoliari in hoc casu possunt, exceptis Ecclesiis & Monasteriis, nisi hostes eis ut propugnaculis utantur. *10mo.* Repressaliæ, quando Princeps subditis injuriam passis dat potestatem, invadendi terram injuriantium, & bona eorum pro compensatione occupandi, licitæ quidem sunt, si satisfactio aliter haberi non possit, ob rapinas tamen non facile sunt concedendæ, & contra Ecclesiasticos sunt prohibitæ sub excommunicatione c. un. de injur. in *6.* *11mo.* Mobilia in bello justo capta jure

gentium sunt occupantis, et si justam compensationem excedant: si vero ab hostibus injuste ab illis ablata mobilia capiantur, sunt capientium, nec pristinis veris dominis restitui debent, quia res publica haec militibus concedit, tum ut ferventius ad pugnam accendantur, tum ut innumeris litibus ansa auferatur: excipiuntur tamen, quae jure postliminii gaudent, uti currus, & naves onerariæ, quae pristinis dominis restitui debent. Bona vero immobilia in bello justo capta sunt Principis, & si ab hoste injuste possessa fuerint, veris dominis sunt restituenda. 12mo. Pacta pacis inita metu belli injuste illati sunt servanda, quae nec Papa relaxare potest, et si in detrimentum Ecclesiæ cedant, alias gravissima damna, nunquam vero pax oriretur, & bonum communne pateretur, injuste tamen ablata restitutioni semper manent coram Deo obnoxia. 13to. Capti in bello justo sine peccato ad suos fugere possunt, nisi manere promiserint: capti vero in bello injusto v. g. Christiani a Turcis, si promissio manendi non intervenerit, non tantum fugere, sed & in compensationem damni illati, & servitii praestiti res eorum afferre possunt. 14to. Supremi belliduces tenentur invigilare disciplinæ militari, milites a rapinis coercere, justa stipendia illis erogare, alias peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem damnorum inde secutorum. Subordinati vero duces sub mortali, & onere restitutionis tenentur milites certæ internecioni non exponere, stipendia rite distribuere completo numero militum, si deficiant, & a rapinis milites cohibere. 15to. Milites sub peccato gravi tenentur duci suo obedire, in acie persistere, & non facile fugere, stationem servare, & arcem pro possibili defendere, ab exercitu non fugere, eos, apud quos hospitantur, indebitis exactiōibus non gravare, nisi in poenam nocentium hoc illis concedatur, vel gravissima necessitas urgeat, quae si ex dilatione stipendii oriatur, dux illius causa ad resti-

restitutionem tenetur. **16to.** Clericis jure Ecclesiastico bellare prohibitum est. c. *quicunque caus.* 23. q. 8. In majoribus constituti peccant mortaliter: in minoribus non gaudentes privilegio fori nullo modo, secus venialiter peccant. Si beneficium habeant; quod residentiam non requirit, juxta stylum Germaniae bellare possunt. In casu vero necessitatis jus naturae Clericis pugnare permittit. **17timo.** Princeps Catholicus potest vocare in auxilium infideles, & haereticos, absolute loquendo, propter gravia tamen incommoda hoc non licet, nisi necessitas excuset. **18vo.** Die festo bellare licitum est, si necessitas pro publica salute urgeat, extra necessitatem saltem veniale erit. Haec de fide, spe, & Charitate. Da nobis igitur, quæsumus Domine, Fidei, Spei & Charitatis augmentum, &, ut mereamur assequi, quod promittis, fac nos amare, quod præcipis. Amen.

C A P U T   X I I .

D E

V I R T U T I B U S   C A R D I N A L I B U S .

§. 613.

*Virtus
moralis
quid.*

Explicatis virtutibus Theologicis ad virtutes morales reliquas progredimur: Porro *virtutes morales* illæ dicuntur, quæ pro objecto immediato non habent ipsum Deum, aut perfectionem Divinam, sed bonitatem quandam moralem, quæ in formandis hominum moribus occupantur. *Virtus moralis* communiter definitur: est habitus eleætivus in mediocritate consistens.

*Quotu-
plex.*

Schol. Virtutes morales aliæ sunt *infusæ*, quæ a Deo nobis infunduntur; aliæ *Acquisitæ*, quæ frequentatis actibus acquiruntur. Rursus virtutes *subjæctivæ* dicuntur, quæ principaliori virtuti velut species generi subjiciuntur. Virtutes *integrantes* sunt, quæ nobiliori velut partes conjunguntur. Virtutes *potentiales* sunt, quæ velut modi & instrumenta in exercendis virtutum principaliorum actibus adhibentur.

§. 614.

*Virtus
moralis
in medio
consistit.*

Omnes virtutes morales in medio seu mediocritate consistunt. Nam virtutes morales per rationem regulari debent: sed ratio mensuram & medium in objecto constituit, ne vel per excessum, vel per defectum a recto aberretur:

retur: Ergo virtutes morales in medio consistunt.

Schol. Extrema illa, inter quæ virtus moralis mediat, non solum inter se pugnant; sed etiam ipsi virtuti opponuntur; quin & ipsæ virtutes morales magis semper ad unum extreum vergere videntur: sic fortitudo magis ad audaciam, quam ignaviam deflebit. Porro mediocritas virtutum a ratione definiri debet. Virtutes vero Theologicæ in medio per se non consistunt, quia in iis per excessum nemo peccat; nemo enim Deum nimium diligit, sed tantum per defectum. Per accidens vero medium requirunt, si quis v. g. ita se impenderet, ut sanitatem ad officium suum rite obeundum necessariam temere destrueret.

§. 615.

Sine Charitate veræ virtutes morales acquiri possunt, uti patet ex cap. de Gratia, ubi contra Bajum (t. I. §. 347.) probatum est non fuit, posse hominem sine gratia sanctificante & Charitate opera moraliter & naturaliter bona efficere, nec omnia peccatorum opera esse peccata & vitia. Interim tamen sine Charitate virtutes morales perfectæ acquiri non possunt: tum quia ad perfectam virtutem moralem requiritur perfecta prudentia, quæ non habetur sine Charitate, quia peccatum prudentiam corruptit, cum appetitum circa fines virtutum moralium, quæ ad ultimum finem tendere debent, corruptat. Sane virtus moralis perfecta hominem simpliciter bonum facit, quia virtutes morales in esse perfecto ita sunt connexæ, ut qui una caret, nullam perfecte habeat, uti ostendunt Philosophi:

sophi: sed hoc de peccatoribus dici nequit: Ergo non habent virtutes morales perfectas.

§. 616.

Virtutes Cardinales. Inter virtutes morales præcipue sunt *virtutes Cardinales*. Ex quibus velut fonte aliæ secundariæ promanant: Et sunt quatuor: scilicet, *Prudentia*, *Justitia*, *Fortitudo*, *Temperantia*. Prudentia intellectum; Justitia voluntatem: Fortitudo appetitum irascibilem: Temperantia appetitum concupisibilem intra terminos honestatis continet.

§. 617.

Prudentia vel non agenda sunt, cognitio. Ita S. Basilius hom. 12. ad popul.

Eius actus. *Schol.* Prudentia est quidem virtus intellecualis, sed simul est regina, & dux omnium virtutum moralium, sine qua nulla earum consistere potest: nam voluntas per seipsum, quod honestum est, prosequi non potest, nisi ratio ostendat. Est etiam virtus ab aliis distincta, quia habet speciale objectum formale, scilicet agibile in omni materia virtutum, ut conforme recto appetitui. Tres actus veluti integrantes Prudentiæ a S. Thoma numerantur: 1. *bene consultare*, quod fit, quando mens proposito honestatis sive accurate secundum omnes circumstantias examinat actiones, quæ velut media ad finem magis, vel minus conducunt. 2. *Recte judicare* de particulari opere honesto agendo, & turpi fugiendo. 3. *Executionem præcipere*, qui est præcipuus actus prudentiæ, exercitium voluntatis dirigens, per quem intellectus practice judi-

judicat, hic & nunc executioni mandandum esse, quod in consilio mentis decretum, & a voluntate acceptum fuit. Prudentia dividitur in *perficiam* & *simpliciter* dictam, quæ proposito vero sine totius vitae humanæ deliberat, judicat, & imperat, quid ad eum finem accommodare agendum sit: Et in prudentiam *imperfectum* & secundum quid, quæ proposito fine speciali consentaneæ ad illum deliberat, judicat & præcipit: quomodo potest aliquis esse v. g. prudens medicus & tamen perversus homo.

§. 618.

Partes Prudentiæ integrales, sine quibus *Partes integræ* non est perfectus actus Prudentiæ, sunt: 1. *Memoria*, seu recordatio *præteriorum*: cum *prudentiæ*. enim prudentia versetur circa operabilia contingentia, homo debet in illis dirigi ex his, quæ in pluribus accidunt, ad quod requiriunt experientia plurium, consequenter eorum memoria. 2. *Intellectus*, seu intelligentia, *Intellexus*. seu cognitio præsentium, & recta æstimatio *aliquuj finis*, aut principii moralis particularis. 3. *Docilitas*, ut quis velit ab aliis *Docilitas*. erudiri, & præcipue a senibus, ac illis, qui longa experientia sanum intellectum circa fines operabilium sunt adepti. 4. *Solertia*, *Solertia*. seu prompta conjecturatio circa inventionem medii congrui, maxime, ubi quid repentine agendum est. 5. *Ratio*, ut quis bene ratio- *Ratio*. cinari possit. 6. *Providentia*, ut consideret *Providentia*. futuros eventus ex opere fecuturos. 7. *Circumstancia*, *Circumstancia*. seu attenta consideratio circumstantiarum. 8. *Cautio*, seu cura vitandi *spectio*. mala, & impedimenta, quibus ab extrin- *Cautio*. feo

seco opus virtutis vitiari , aut impediri posset.

§. 619.

Partes prudentiæ subjectivæ, seu species ejus sunt: 1. *Prudentia monastica*, qua quisque sibi prospicit, quid in singulis actionibus decens, & honestum sit. 2. *Prudentia gubernativa*, quæ vel est *aconomica*, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur: Et *Civilem*, seu *jurisprudentiam*, quæ bonum commune civitatis seu reipublicæ spectat. Hæc iterum duplex est, una velut *Archelonica*, seu principatum gerens, per quam leges cum auctoritate decernuntur ab iis, qui reipublicæ præsunt: altera ministerialis, quæ in particularibus negotiis, ac litibus, quod rectum & justum est, ob reipublicæ commodum definit, quæ propria est eorum, qui rempublicam administrant.

§. 620.

Partes prudentiæ potentiales, seu virtutes Prudentiæ annexæ sunt: 1. *Eubulia* seu virtus bene consiliativa. 2. *Synesis* seu virtus bene judicativa de operabilibus secundum regulas communes. 3. *Gnome* seu virtus bene judicativa secundum altiora principia in iis, in quibus aliquando recedendum est a lege communi, licet non a mente legislatoris, cui in voluntate respondet virtus *Epi-kiae*.

§. 621.

§. 621.

Prudentiæ per defectum opponitur *imo. Imprudentia*: hæc, si sumatur negative, est *dentia* sola carentia prudentiæ, quo modo potest *quid,* & esse sine peccato, uti in pueris: Si vero sumatur privative, est *carentia* prudentiæ, quam quis potest, & debet habere, qualiter est generale peccatum, quia nullum peccatum fit, nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis: vel sumitur contrarie; quando quis directe agit contra Prudentiam sprenendo & repudiando sanum consilium, aut Divina documenta; & sic est speciale peccatum in confessione exprimendum, & quidem mortale, si sit gravis *contemptus* Divinarum Regularum.

2do. Prudentiæ opponitur *Præcipitatio, Præcipitatio* si quis per impetum voluntatis, aut passionis *tatio.* fine memoria præteriorum, intelligentia præsentium, solertia in considerandis futuris eventibus, ratiocinio, & docilitate ad agendum fertur.

3to. *Inconsideratio*, cum quis contemnit, *Inconsideratio* vel neglit attendere ea, ex quibus rectum *ratio, judicium* procedit.

4to. *Inconstantia*, quando quis recedit a *Inconstantia.* recto proposito definito.

5to. *Negligentia*, quæ est defectus sollicitudinis requisitæ in actu interiori intelligentia. excitandam & dirigendam voluntatem in executionem boni operis consulti, & judicati.

Coroll.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, & Negligentia licet ex parte intellectus sint diversæ, tamen in genere moris prout in confessione explicari debent, eam solum rationem habent, quod efficacem causam, vel saltem periculum malæ electionis, aut actionis præbeant. Unde qui hominem pro fera incaute occidit, non duo peccata, unum negligentia, & alterum homicidii committit, sed unum tantum homicidii, quia cautio ideo adhibenda est, ut homicidium vitetur.

§. 622.

Frudentia carnis. Vitia Prudentiæ per excessum opposita sunt imo. *Prudentia carnis*, qua quis prævidet media, ad perficienda opera carnis idonea: estque peccatum mortale, si opera carnis sint mala.

Astutia. 2do. *Astutia*, cum quis ad aliquem finem sive bonum, sive malum consequendum ex cogitat vias non veras, sed simulatas.

Dolus. 3to. *Dolus & Fraus*, quæ sunt executio astutiæ, dolus per verba principaliter, fraus per facta.

Sollicitudo temporalium. 4to. *Sollicitudo*, nimia circa temporalia, quæ avocat mentem a bonis cœlestibus, & diffidentiam in Dei bonitate producit.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Astutia, fraus, & dolus nulla iusta necessitate nixa ex genere suo sunt peccatum veniale, sed ratione nocimenti directe, vel indirecte voliti, si sit grave, fiunt mortale. 2do. Sollicitudo temporalium, si hæc tanquam finis præponantur spiritualibus, vel si superfluum studium ad ea quærenda, & conservanda adhibetur; vel si sit timor & anxietas, ne faciendo, quod fieri debet, necessaria nobis deficiant, pro sub-

substrata materia, & circumstantiis graviter vel leviter peccaminosa est.

§. 623.

Altera virtus Cardinalis est *Fortitudo*, *Fortitudo* quæ appetitum irascibilem juxta leges præ*quid.* dentiæ intra terminos honestatis continet, estque virtus moralis, per quam animus erga ea, quæ acerba, & terribilia sunt, recte se habet, ut nec prave timendo, nec temere audendo ab officio desciscat.

Schol. Fortitudo immediate versatur circa timores, *Eius ob-* & audacias, illos, & has moderando secundum *jetum.* rectam rationem: mediate vero circa pericula, præfertim mortis, quæ tamen talia sunt, ut honeste suscipi possint.

§. 624.

Partes Fortitudinis seu virtutes fortitudi- *Magna-* ni annexæ sunt, *imo. Magnanimitas*, quæ *nimitas.* magna & excelsa bona spectat: quare cum in hac vita nihil præclarum sit præter virtutem. illius proprium munus est ad eximia virtutum opera magno honore digna contendi.

2do. Magnificentia, quæ est promptitudo *Magnifica-* animi ad faciendos magnos sumptus, ubi *re-* *centia.* ëta ratio expedire judicat. Hæc continet contemptum pecuniæ. Differt vero a Liberalitate, quod hæc circa sumptus mediocres & ordinarios, illa circa majores occupetur.

3to. Patientia, quæ in rebus adversis ani- *Patientia.* mi mœrorem temperat, ac mala præsentia

æquanimiter tolerat, ne quid contra honestatis decorem agatur.

Perseverantia.

4to. *Perseverantia*, & *Constantia*, per quam non obstante temporis diuturnitate, difficultate & molestiis homo in bono opere persistit, quamdiu recta ratio dicit: ita ut perseverantia difficultatem diuturnitatis temporis: Constantia vero difficultatem impedimentorum externorum vincat.

§. 625.

Martyrium quid.

Actus fortitudinis est, sustinere & immobiliter stare in periculis, & quidem est hic actus fortitudinis magis principalis, quam illa aggredi; quia Fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias. Excellentissimus autem actus Fortitudinis est *Martyrium*, quod est voluntaria mortis tolerantia ex odio veræ fidei, vel alterius virtutis Christianæ.

Quotuplex.

Schol. Martyrium a græco μαρτυρίω testimonium significat, & Martyr testem, qui in testimonium Christi mortem subit. Martyres alii sunt designati, quibus sententia mortis indicta fuit: alii consummati, qui vitam in tormentis profundunt: alii vindicati, quorum felix exitus ab Ecclesia discussus, & approbatus est. Olim etiam Martyres appellabantur, qui quacunque ex causa innoxii necabantur, uti Carolus simplex, teste Mabillonio præf. 2. in saeculum 3. Benedictin. Item olim templa & Altaria in Martyrum memoriam constructa super Martyrum tumulos, Martyria vocabantur.

§. 626.

§. 626.

Ad Martyrium 1mo. requiritur vel Mors *Requisita* ipsa, vel saltem cruciatus illatus mortis. *ad Martirium.* Ita S. Thomas 2. 2. q. 124. a. 4. & in 4. d. 49. q. 5. a. 3. & patet ex praxi Ecclesiæ, quæ S. Joannem Evangelistam, S. Theclam &c. velut Martyres veneratur, et si tormentis miraculose superstites in pace demum quieverint.

2do. Perpetrio ob fidem Christi sive credendorum, sive agendorum. Martyres enim sunt testes Christi, (§. 625. Schol.) de quibus Christus ait: *Quicunque confessus me fuerit coram hominibus, confitebor Ego eum coram Patre meo.* Quod idem tenet de fide agendorum, qui enim moritur pro exercitio aliquius virtutis praceptæ, aut consultæ, profitetur fidem in facto, adeoque Martyr est. Uti docet S. Thomas 2. 2. q. 124. a. 5. & alii a Benedicto XIV. in opere de Canoniz. relati. Sic Ecclesia ut Martyrem colit S. Joannem Baptistam, qui pro veritate, & S. Thomam Cantuariensem, qui pro justitia occisus fuit.

3to. Requiritur, ut a persecutore in odium fidei mors inferatur, quia Matth. 10. v. 18. dicitur: *Ad præfides, & ad reges ducemini propter me.* Et patet ex eo, quia non licet occidere seipsum.

Schol. 1. Dicis I. Beatissima Virgo Maria plusquam *Solvuntur* Martyr a S. Bernardo dicitur, & tamen persecutorem non habuit: *Resp.* Dicitur solum Martyr *nes.* improprie, uti notat Benedictus XIV. de Can. l. 3.

c. xi. II. In Martyrologio Romano ad diem 28. Februarii inter Martyres recensentur, qui Alexandriæ peste laborantibus inservientes attracta lue mortui fuerunt: Ergo non requiritur persecutor. *Resp.* In Martyrologio dicitur, eos *veluti Martyres* honorari, quæ particula, *veluti similitudinem* potius, quam veritatem significat: hinc etiam in libro *de Martyrio per pestem*, a Theophilo Raynaudo conscripto, ex correptione S. Congregationis adduntur hæc verba: *cui charitati... Martyrii nomen convenit, non tamen in ea acceptione, qua P. P. Doctores & Ecclesia vocant illos, qui in pugna, & certamine cum Tyranno propter Deum vitam non resilentes ponunt, suntque magis formaviter & explicite testes, & ideo per excellen-tiam & autonomastice Martyres.* III. Nonnulli ut Martyres coluntur, qui seipso pro fide aut pudicitia servanda occiderunt, uti S. Apollonia flammis se injectit. *Resp.* Illi speciali Dei instinctu ad hoc moti fuerunt.

Milites contra infideles pugnantes an martyres sint.

Schol. 2. Milites qui in bello pro defensione veræ fidei contra infideles suscepto pugnantes occiduntur, non sunt martyres: si enim hi milites intentionem suam referunt ad honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum reipublicæ, certum est, eos palmam martyrii non mereri, cum nec propter fidem Christi, nec ob testimonium alicujus virtutis supernaturalis moriantur. Si autem ex pia intentione defendendi fidem contra hostes illius in statu gratiæ pugnantes occiduntur, actum quidem valde meritorium exercent, quia publicum Deo, veræque religioni testimonium perhibent, cuius augmentum & propagationem totis viribus cum vitæ suæ periculo promovere satagunt, non tamen ideo proprie sunt martyres, quia hi milites actu pugnantes non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent, imo hanc ipsi hostibus inferrent, nisi ab illis vincentur. Deinde non præ se ferunt mansuetudinem

dinem Christi, cuius passio est exemplar veri Martyrii, quique *cum pateretur non comminabatur.* 1. *Petr.* 2. His denique accedit praxis & sensus Ecclesiæ, qui hujusmodi milites in actuali pugna decedentes numquam ut Martyres colere consuevit.

Schol. 3. In veris a falsis Martyribus discernendis *Cura Ecclesiæ* maximam semper diligentiam adhibuit Ecclesia, *clesiæ in uti* ostendit Mabillon. *præf.* 2. in sæc. 5. Bene-*discernen-*dict. & Ruinart *præf.* in *Acta Martyr.* Hujus di-*dis veris* ligentiae primum argumentum sunt *Characteres Martyrii* ab antiquis Christianis Martyrum tumulis inscripti *bus.* v. g. signum Crucis: Nomen Christi Monogrammate expressum; palmæ; columba cum oliva; vitrea aut figulina vasa cum sanguine; instrumenta Martyrii &c. de quibus vide Aringhum. Accedit cura Notariorum in consignandis actis Martyrum jam a tempore Clementis I. uti ostendit Schelstrate t. 1. Antiq. Eccl. diss. 3. Insuper ad servandam Martyrum memoriam eorum aëta olim Romam mittebantur, uti probat Benedictus XIV. de Can. l. 1. c. 4. n. 15. Unde Ecclesia merito de veracitate & multitudine Martyrum suorum gloriatur, quam contra Dodwellum vindicat Ruinart *præf.* in *Acta Mart.*

Coroll. Præfl. 1*mo.* Qui lethale vulnus perpessus, *Resolvun-*a Deo miraculose sanatus est; vel qui ex odio *tur casus.* fidei, aut alicujus virtutis in exilium, vel carcerem ejectus ærumnis confessus moritur, verus Martyr est. 2*do.* Illi etiam sunt veri Martyres, qui tormentis expositi Divina virtute se protegente nullum dolorem sunt experti. 3*to.* Qui lethale vulnus passus medicorum cura liber evasit, Martyr non est: imo si vulnus non lethale passus potuit facile vocare medicum, & non vocavit, Martyr non est, cum videatur mortem plus æquo appetivisse: si vero medicum facile vocare non potuit, & ita mortuus est, Martyr erit. 4*to.* Qui moritur pro veritate fidei, ut cultum Marty-

ris in Ecclesia obtineat, Martyr non est, quia a præcepto Divino recedit. *5to.* Qui moritur pro veritate per solum lumen naturæ, non vero ex revelatione nota; vel pro veritate particulariter sibi revelata, sine approbatione Ecclesiæ; vel pro veritate necdum ab Ecclesia definita, uti pro immaculata Conceptione Beatissimæ Virginis Mariæ, saltem coram Ecclesia Martyr non est. Sicuti nec ille, qui moritur pro articulo falso, quem invincibiliter putat esse verum, & ad fidem pertinere. *6to.* Martyr est sacerdos, qui contra prohibitio nem legis civilis in regno Acatholico legitime vocatus prædicans occiditur. *7timo.* Persecutor potest esse vel infidelis, vel hæreticus, vel Catholicus, si in odium alicujus virtutis ad fidem relatæ mortem inferat: Martyres quippe facit non poena sed causa. *S. August.* in Pl. 34. vid. Benedictum XIV. cit. op. I. 3. c. 12. *8vo.* Ad Martyrium etiam requiritur voluntas, & acceptatio saltem virtualis, vel talis, ut quis aliquando Martyrium optaverit, & postea etiam dormiens a Tyranno in odium fidei aut virtutis occidatur: non sufficit vero mors, si nunquam acceptatio, vel voluntas eam pro fide patiendi præcesserit. *9no.* Ulro se Martyrio offerre sine specialis Spiritus S. impulsu, zelo fidei, & fraternalœ charitatis motivo non licet. Hinc potest quis fugere in persecutione, nisi fuga v. g. in Pastore cederet in damnum spirituale gregis: quin & privati, si pro gloria Dei, & proximi salute expadiat, nec periculum foret abnegandæ fidei, in persecutione meritorie non fugiunt. *10mo.* Sine speciali instinctu non licet Martyri tyrannum ad mortem sibi inferendam provocare, quia occasio peccandi illi tribueretur. *11mo.* Hæreticus, qui etiam pro vero articulo fidei Catholicæ moritur, Martyr non est, quia negans unicum articulum fide caret. (§. 364. Schol. 2.) De effectibus Martyrii, & de præparatione ad illud fructuose suscipiendum agetur in c. de Sacr. de Baptismo.

§. 627.

Vitium Fortitudini per excessum timoris *Vitia fortitudini opposita.*
oppositum est *Timiditas*, quando quis inordinate timet, ubi timendum non foret. *Timidi-*

2do. Per defectum timoris fortitudini oppositas. ponitur *Stupiditas*, quando nulla mala, & *Stupidi-* pericula timentur, ubi ea formidare oportet. *tas.*

3to. Per excessum fiduciae Fortitudini opponitur *Audacia*, seu temeritas in aggredie-*Audacia.* dis periculis, quando, ubi, & quomodo non oportet.

4to. Per defectum fiduciae fortitudini oppo-
nitur *Ignavia animi*, nihil audentis, quan-*Ignavia.*
do vel ubi aggredi vel sustinere oportet.

Coroll. Præf. *1mo.* Malitia horum vitiorum non *Resolvuntur casus.*
est distincta a malitia mali, vel periculi, quod incurritur, proinde non necessario explicanda in confessione; v. g. si metu mortis perjures, sufficit dicere, pejeravi. *2do.* Si quis vero metuat malum aliunde sub peccato mortali prohibitum, v. g. si metu non adulterandi pejeres, hic timor de se malus in confessione exprimi debet: Item si sis paratus, quocunque peccatum potius committere, quam aliquam rem amittere; quia malitia hujus dispositionis est specie distincta a malitia peccati v. g. perjurii, quod ejus occasione committitur.

§. 628.

Magnanimitati per excessum opponitur *Magnanimitati*. *Præsumptio*, qua homo aggreditur opus arduum facultatem suam excedens: v. g. si imperitus artis medicæ corpori mederi *Præsumptio.* velit.

Ambitio. 2do. *Ambitio*, seu inordinatus appetitus honorum, vel appetendo honorem sibi non competentem, vel majorem, quam conveniat; v. g. officium incompetens: vel appetendo honorem ex re illicita; v. g. rebellione: vel ad consequendum honorem medium illicitum adhibendo.

Inanis gloria. 3to. *Inanis gloria*, seu inordinatus appetitus humanæ existimationis, sive laudis: quod fit, si quis simulata virtutis, & doctrinæ excellentia laudem quærat, & est *Hypocrisis*:

Hypocrisis. vel si quis majorem de se existimationem quærat, quam meretur; aut ex rebus malis, aut indifferentibus, uti Divitiis, quæ claram famam non merentur, & vocatur *Jactantia*: vel si quis famam quærat apud eos, qui de re judicare nesciunt, v. g. differendo apud rudem de rebus altissimis.

Pusillanimitas. 4to. Per defectum Magnanimitati opponitur *Pusillanimitas*, qua quis sibi ipsi diffidens bonum aliquod, veluti officium, tanquam superans propriam facultatem detestat.

Resolvuntur casus. Coroll. Præf. 1mo. Præsumptio de se est peccatum veniale; sed ratione damni dati sæpe fit mortale.

2do. Ambitio de se est peccatum veniale, sed sæpe fit mortale, si quis in honore quæsito ultimum finem ponat; vel ad eum consequendum paratus est peccare mortaliter: vel si eum quærat cum gravi alterius damno & injuria. 3to. Inanis gloria de se est peccatum veniale, potest tamen sicuti Ambitio fieri mortale. Cæterum honorem, gloriam & favorem hominum quærere, & acceptare promeritum ex opere virtutis, non est peccatum, dummodo non propter se, sed honestatis causa

#an-

tanquam incitamentum virtutis, & utilis ad melius pro gloria Dei, & bono publico sustinendum suum officium acceptetur. *4to.* Pusillanimitas est de se veniale peccatum, nisi mortale fiat vel ratione damni emergentis, vel materiæ specialis, circa cuius neglectum versatur.

§. 629.

Magnificentiae per excessum opponitur *Magnificatio*. *Pecuniarum profusio*, seu *Banausia*, si centiae op-majores expensæ fiant, quam ratio dictat. *ponitur Banausia.*

2do. Per defectum illi opponitur *Parvificientia*. *Parvifcentia*, cum quis præ animi angustia cœpto magno operi, v. g. Ecclesiæ ædificandæ decentes sumptus non præbet.

Coroll. Præf. Banausia, & Parvificantia sunt pec-*Resolvun-*cata venialia; per accidens vero fiunt mortalia, *tur casus.* vel ratione injusti damni, vel ratione malæ intentionis, v. g. si quis ita pecunias desideret, ut earum causa paratus fit, legem Dei transgredi.

§. 630.

Patientiae per defectum opponitur *Duri-Patientiae*, seu *insensibilitas*, si quis ob animi stuporem nec propriis, nec alienis miseriis mo-*Durities.* vetur.

2do. Per excessum *Impatientia*, cum quis *Impatientium* ob malum tristatur, aut ex tristitia a bono recedit.

Coroll. Præf. Insensibilitas ex genere suo est pec-*Resolvun-*catum veniale, sicut & impatientia, quæ tamen *tur casus.* per accidens fit peccatum mortale, ratione even-tus, scandali, aut mali, quod impatientia vietus committit, aut committere proponit.

§. 631.

§. 631.

*Perseverantiae
opponitur
Pertinacia.*

Perseverantiae, & Constantiae per excessum opponitur *Pertinacia*, quæ est firmitas animi retinendi proprium sensum, vel agendi propositum, quando, & ubi non oportet, vel plusquam oportet.

Inconstantia. 2do. Per defectum illi opponitur *Inconstantia*, qua quis leviter a bono proposito recedit.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Pertinacia plerumque est peccatum veniale, subinde tamen est mortale, si versetur circa Fidem, vel aliquid proximo graviter nocivum. 2do. Inconstantia est peccatum mortale, si quis gravi obligatione v. g. sub voto ad prepositum servandum teneatur: veniale vero, si obligatio levis fuerit: Si quis nullo modo obligetur, nullum est peccatum, nisi fiat ex inordinata passione, vel cum periculo proximo peccandi. Interim Laymann censet, communiter esse veniale sine causa a proposito bene coepito desistere, cum sit quædam mentis inordinatio.

§. 632.

*Temperantia
quid.*

Tertia virtus Cardinalis est *Temperantia*, quæ concupiscentiam ad leges rationis conformat, estque virtus, quæ versatur in moderandis voluptatibus corporis, & animi.

§. 633.

*Partes ejus integrales.
Verecundia.*

Partes integrales Temperantiae sunt, seu conditiones ad ejus actum perfecte exercendum, 1mo. *Verecundia*, seu timor opprobrii, & consequenter actus turpis, ex quo opprobrium generatur: Quæ non est virtus proprie dicta,

dicta, quia deficit a perfectione, cum apprehendat, aliquid exprobrabile, & turpe, quod sibi faciendum sit: quia tamen verecundari secundum rectam rationem est bonum, & laudabile, ideo verecundia est laudabilis passio, & subinde dicitur virtus late talis.

2do. *Honestas* seu amor honestatis, scilicet *Honestas*. illius, quod virtuosum, pulchrum, decorum, & non turpe est.

§. 634.

Partes subjectivæ seu species Temperantiae sunt: Abstinentia, Sobrietas & Castitas. *Abstinentia* est virtus moderans secundum dictam rationis concupiscentias & delectationes ciborum, ut non impediant bonum rationis.

Schol. Gradus abstinentiæ sunt: 1. Abstinere ab omni cibo ad tempus. 2. Abstinere a certo genere cibi ad tempus: v. g. carne. 3. Semper ab eo abstinere.

§. 635.

Actus abstinentiæ est *Jejunium*, quo a *Jejunium* cibo, & potu secundum leges rectæ rationis quid. abstinemus.

Schol. *Jejunium* aliud est *naturale*, quod est abstinentia ab omni cibo, & potu in stomachum transmissio: aliud est *mora*le, quod est parsimonia in cibo, & potu secundum regulas parsimoniæ, & prudentiæ mediocritatem sectantis. Aliud est *liberum*, quod ex motivo virtutis aliquis libere suscipit: aliud est *Ecclesiasticum*, ab Ecclesia præscriptum, & est Abstinentia a carnibus, & prandii,

dii, ac post cœnam cuiuslibet cibi subtractio usque ad diem sequentem.

§. 636.

Jejunium *sive libere susceptum, sive ab ejt astus virtutis.* Jejunium sive libere susceptum, sive ab Ecclesia præceptum, est actus virtutis abstinentiæ, illoque aliquid a Deo meremur, illi satisfacimus, & aliquid impetramus. Probat hoc Bellarminus de bon. oper. ex variis utriusque Testamenti & S. S. P. P. testimoniis. Quippe Jejunium carnis concupiscentias reprimit 2. Cor. 6. *in jejuniis & castitate.* Menter ad Divina contemplanda elevat, hinc Daniel post jejunium trium hebdomadarum revelationem a Deo accepit. Valet ad satisfaciendum pro peccatis: Joel 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & plandu.* Et Christus, ipse exemplum nobis dans jejunavit quadraginta diebus, & noctibus.

Solvuntur Schol. Contra jejunium clamant Protestantes I. quia *objectiones.*

I. Tim. 4. dicitur: *corporalis exercitatio ad modicum prodest*, quod de jejunio multi antiqui explicant, inter quos S. Ambrosius dixisse fertur: *jejunare & abstinere a cibis non multum prodest.* *Resp.* Apostolus per corporalem exercitationem intelligit studium corroborandi corporis more Athletarum. Quando veteres hoc de jejunio expllicant, loquuntur de jejunio sine pietate peracto. Testimonium citatum non est S. Ambrosii, sed cuiusdam hæretici Luciferiani. II. S. Scriptura damnat abstinentiam a carnis Matth. 15. *Non quod intrat in os, coquinat hominem.* Et Luc. 10. *jubet Christus, manducate, quæ apponuntur vobis.* Et 1. Cor. 10. *omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.*

Et 1. Tim. 4. damnantur illi, qui præcipiunt abstinere a cibis, quos Deus creavit. Et Col. 2. nemō vos judicet in cibo & potu. Et 1. Cor. 8. *Eſca vos non commendat Deo.* *Reſp.* Quod intrat in os, non coinquinat hominem, si non prohibeatur, secus si prohibeatur. Christus jubet ea, quae non prohibentur, & apponuntur, manducare 1. Cor. 10. loquitur Apostolus de esu Idolothitorum, de quibus non vult fideles anxie inquirere, cum nullus cibus de se sit immundus. 1. Tim. damnat hæreticos Ebionitas & Manichæos futuros, docentes, cibos quosdam ex natura sua malos esse. ad Col. loquitur de cibis legaliter immundis, quibus vult fideles uti posse: quod idem docet in loco ultimo citato III. S. Augustinus l. 30. cont. Faust. nullum jejunium nisi libere sufficatum agnoscit, & S. Spiridion hospiti suo carnes suillas in quadragesima apposuit. *Reſp.* S. Augustinus loquitur de jejunio Manichæorum, carnis naturam malam esse docentium. S. Spiridion nil aliud ad manus habuit, quo hospitis sui vires reficeret. IV. Pisces nonnullis melius sapiunt, quam carnes: Ergo etiam hi prohiberi debuissent. *Reſp.* Pisces non ita nutritur, & per accidens nonnullis melius sapiunt.

§. 637.

Jejunium in communi, jure naturæ præceptum est. Nam jure naturæ quisque tenetur uti remedio ad salutem utili, & necessario: sed jejunium est tale remedium, ad deletionem poenæ pro culpa præterita, ad cohibendos pravos motus, & elevationem mentis ad Deum: (§. 636.) Ergo tenetur adhibere jejunium, quatenus ad hæc sibi est necessarium.

§. 638.

§. 638.

*Tempora
jejunii
apte de-
termina-
vit Eccle-
sia.*

Ecclesia tempora jejuniorum convenienter determinavit: Quia conveniens est, ut fideles ad celebrationem solennium Festorum se præparent per elevationem mentis ad Deum, victoriam passionum, & studium virtutum: sed hoc fit per jejunia certis temporibus ab Ecclesia determinata: Ergo convenienter ea determinavit.

*Quadra-
gesimalis
jejunii
origo.*

Schol. I. Antiquissimum, & apud omnes Patres maxime testatum est *jejunium Quadragesimale*, quod teste S. Hieronymo ep. 54. ad Marcellan: Epiphanio hær. 75. & S. Leone Serm. de Quadragesimali institutum est ad exemplum Christi, Moysis, & Eliæ 40 dies jejunantium. Olim initium Quadragesimæ sumptum est, a nostra Dominica prima Quadragesimæ teste S. Ambrosio Serm. 84. a qua usque ad Pascha computatis etiam Dominicis currunt dies 42. Verum cum in quibusdam Ecclesiis Feria V. majoris Hebdomadæ, post Synaxin populi jejunium solveretur, 40 dies usque ad Cœnam Domini numerabantur, uti testatur Ordo Romanus: Feria autem Sexta & Sabato secundum consuetudinem totius anni, etiam in Hebdomada Sancta jejunium resumebatur. Hinc Telesphorus Papa præcepit Clericis, ut pro sex Dominicis, quibus non jejunabatur, septimam Dominicam adjicerent, & jejunium a feria 2da post Quinquagesimam inciperent: ut numerus 40 dierum usque ad Cœnam Domini completeretur. Postea vero in Concilio Laodiceno sublatus est mos solvendi jejunium in Cœna Domini. Deinde, ut ab omnibus etiam laicis facer numerus quadragesarius exclusis Dominicis, in quibus sola abstinentia observabatur, impleretur, S. Gregorius I. vel uti alii malunt, Gregorius II. quatuor dies, Dominicam primam quadragesimæ præcedentes adjecit. Porro quia etiam orientales Ecclesiæ Sab-

Sabbato jejunare non consueverant, ad complendos 40 dies etiam octava hebdomada addita fuit, & Dominica illa dicta est sexagesima. Postea vero nona hebdomada addita fuit, dicta septuagesima, tum quia in Ecclesia Romana novem continuis hebdomadibus Catechumeni pro Baptismo Sabbato S. recipiendo instruebantur: tum quia aliquae Ecclesiae orientales etiam feria 5ta non jejunabant. Igitur Quinquagesima dicta est, quia quadragesimam: sexagesima, quia quinquagesimam: septuagesima, quia sexagesimam præcedit.

Schol. 2. Feria 6ta per totum annum jejunium sem- *Jejunium* per commune fuit. Circa Sabbatum vero primis *Feriae 6tae* statim sacerdulis consuetudo variabat: nam Ecclesiae & *Sabbatis* orientales excepto Sabbato S. jejunare non sole- bant, uti patet ex Constit. Apost. l. 5: tum ne Judæi Sabbatum colentes a fide Christiana avocarentur: tum ad refutandos haereticos, qui dicebant, dolendum esse die Sabbati, eo quod Deus malus V. T. eo die ab opere creationis cessavit: tum quia Sabbatum requiem æternam significat. Plures vero occidentales Ecclesiae Sabbato in memoriam sepulturæ Dominicæ jejunabant, cuius loco orientales feria 4ta jejunium servabant. Tandem Innocentius I. in ep. ad Decent. Sabbati jejunium approbavit. can. *Sabbato*, de consecr. d. 3. Igitur in primitiva Ecclesia moris fuit. duobus in hebdomada diebus jejunium celebrandi perfetum, quod tamen postea in occidente mutatum fuit in meram abstinentiam a carnis, & quidem die veneris in honorem & memoriam Passio- nis & mortis Dominicæ, c. ult. de observ. jeju- die Sabbati vero in memoriam sepulturæ Domini- nicæ. c. *quia dies*. d. 5. de consecr.

Schol. 3. Jejunia quatuor temporum partim ab Apo- *Jejunia* stolis, partim non multo post Apostolorum tem- *quatuor* pora instituta fuerunt. Et quidem jejunium ul- *tempo- rum*.

timi mensis seu Decembris ab Apostolis institutum fuisse ex eo colligitur, quia illo tantum mense sacræ ordinationes a S. Petro usque ad Simplicium Papam fieri solebant, teste Micrologo c. 28. quibus jejunium præmissum fuisse constat ex A&t. 13. Jejunii æstivi, quod post festum Pentecostes celebratur, meminit S. Athanasius in Apol. & S. Leo Serm. 2. de Pentec. ait, illud ex Apostolica traditione subsequi. Jejunium septimi mensis in Septembri Apostolicis institutis electum esse, ait idem S. Leo Serm. 8. de jej. sept. mens. Jejunium vero verni mensis Callistus Papa adjecisse dicitur circa annum 217. c. 1. de 76. Jejunia quatuor temporum instituta sunt, tum quia etiam olim Hebræi quater in anno jejunabant: c. *jejuniū*. d. 76. tum ut omnes totius anni actiones a Deo dependere profiteamur. c. *hujus*. d. 76. tum ut ordinandi in sacros ministros uberioribus gratiis pro bono Ecclesiæ instruantur.

Jejunia reliqua.

Schol. 4. Præter hæc jejunia alia ab Ecclesia instituta fuerunt. Sic c. 1. de observ. Jejun. mentione fit jejunii & Vigiliæ Natalis Domini, Assumptionis Beatissimæ Virginis Mariae, & Apostolorum, ac statuitur, quod quando hi dies incident in feriam zdam, non in Dominica, sed in Sabbato jejunetur. De jejunio in Vigilia Pentecostes, S. Joannis Baptistæ, & S. Laurentii nil habetur in jure Canonico, quæ tamen ob generalem Ecclesiæ consuetudinem observanda sunt. Adventum Domini etiam olim in Ecclesia Romaina cum jejunio celebratum testatur Radulphus. Et patet ex c. 2. de observ. jejun. & quidem teste Radulpho Adventus Domini incipit post castinum Catharinæ: Ambrosianus vero Adventus habet sex septimanas, & incipit Dominica post Festum S. Martini. Tres dies Rogationum ante Ascensionem Domini S. Marmertus Episcopus Viennensis instituit, eisque jejunia conjunxit, quæ approbata fuerunt a Concilio Aurelianensi. c. *Rogationes*. d. 3. de Consecr. &

& olim etiam in Ecclesia Romana his diebus a carnibus abstinebatur, uti patet ex ordine Romano. A Paschate tamen usque ad Pentecosten jejunium cessavit ex more antiquissimo. c. *scire.*
d. 76.

Schol. 5. Statio, Jejunium, & Vigilia re ipsa quidem differunt, sed quia subinde in eosdem dies concurrebant, promiscue a Scriptoribus Ecclesiasticis usurpantur. Nam Missa olim in diebus Jejuniorum post meridiem celebrari solebat, cui postea officium Vespertinum annexebatur, quo toto tempore populus Christianus orationi intentus perstebat in Ecclesia, neque prius ad cibum sumendum discedere audebat. c. 1. *solent.* de cons. d. 1. unde jejunium propter coniunctam in Ecclesia diuturnam commemorationem *Statio* dicebatur: postea vero usus obtinuit, ut aliorum solennium dierum, quibus non jejunabatur, in Ecclesia commemorationes, Stationes dicerentur. Deinde quia populus Christianus pridie solennium Festorum post solutam Stationem, & sumptum cibum nocturno tempore ad Ecclesiam revertebatur, ut ibi in oratione vigilaret, dum Clerici nocturnas preces ad modum Vigiliarum instituebant, ideo plerumque *Vigilia* post jejunium, & Stationem sequebatur, licet Vigilia sine jejunio, & Statio sine Vigilia esse posint.

§. 639.

Jejunia ab Ecclesia certis temporibus pracepta sub peccato mortali obligant. Nam Ecclesia jejunium ob suam utilitatem, (§. 636.) & necessitatem, (§. 637.) est materia gravis: Ergo ejus praceptum graviter obligat. (§. 473.) Hinc merito ab Alexandro VII. damnata est hæc propositio 23. Frangens jejunium, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi

ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

Solvuntur Schol. Objiciunt Protestantes I. Obligatio jejuniorum spectat ad jugum Legis Mosaicæ: & jejunia Catholicorum sunt eadem cum jejunis Montanistarum certis diebus jejunantium: Ergo non obligant. *Resp.* Jejunia spectant ad præcepta Legis moralia, quæ non sunt abrogata. Error Montanistarum fuit, quod duas quadragesimas ex lege a Montano lata, & fanaticis ejus Prophetiis innixa observarent. II. Lucæ 5. Christus ait, discipulos suos tunc jejunaturos, quando sponsus ab eis recederet: sed a justis non recedit: Ergo nec jejunare debent. *Resp.* Christus sponsum se vocat, & discipulos suos quasi pronubos, quibus non competebat jejunium extraordinarium, quatinus Christus cum eis erat corporaliter, ob dies lætitiae; bene vero, quando corporaliter ab iis recessit. III. Cassianus collat. 121. dicit, justos quadragesimalis jejunii lege non teneri, sed tantum mundanos, & vitiis deditos. *Resp.* Cassianus loquitur de lege pœnis cogente, non vero dirigente. Addit, justos solvere sine dispensatione jejunium posse; sed tunc solum, quando necessitas urget, quam veram esse de justis præsumitur.

§. 640.

**Requisita
ad jeju-
num Ec-
clesiasticum.
Abstinен-
tia a car-
ne.**

Ad Jejunium Ecclesiasticum requiritur imo. Ciborum delectus, seu abstinentia a carnibus: Const. Apost. I. 5. Origene I. 3. in Job &c. imo etiam in nonnullis locis a lacte, caseo & ovis: Olim etiam a vino abstinebatur, teste Origene, S. Basilio &c. Sex diebus hebdomadæ Sanctæ cibis tautum aridis, sale, pane & oleribus & potu aquæ sideles reficiebantur, teste S. Epiphanio hær. 75. In

Parasceve vero, & Sabbato S. omnino jeju-
ni perseverabant, teste Alcuino de Div. offic.

2do. Requiritur abstinentia a secunda re- *Una refec-*
fectione, uti patet ex traditione, ex qua *2do.*
constat, unicam solummodo refectionem in
diebus Jejunii in usu fuisse. Quare *Collatio Collatio*
seu cœnula Vespertina olim ignota fuit. Huic *Vesperti-*
occasionem præbuit usus quorundam Mona- *na unde.*
chorum bibendi ante Collationem, seu lectio-
nem spiritualem, quæ vespere ante Comple-
torium fieri solebat, cui potui, ne noceret,
panis seu alterius cibi frustulum additum fuit:
& quia in diebus jejuniorum ob hunc potum
collatio in Refectorio legebatur, adytus ad
Refectorium dictus est, ire ad collationem,
& ferotina illa refectiuncula Collatio dicta
fuit. Hæc collatiuncula tandem aliqualiter
aucta fuit, quando tempus refectionis a ve-
spera ad meridiem translatum fuit, ne jejunos
sommus omnino fugeret, eamque Ecclesia ho-
diedum permittit.

3to. Requiritur certum tempus refectio- *Tempus*
nis, ut non prandium, sed cœna sit. Sic *refectio-*
olim hora diei nona, seu tertia nostra pome- *nis.*
ridiana jejunium solvebatur, teste S. Atha-
nasio l. de Virg. in Quadragesima vero us-
que ad vesperam jejunabatur. S. Basilius
or. 1. de jejun. &c. Cum vero posterioribus
temporibus homines propter animi & corpo-
ris infirmitatem in jejunio tamdiu non per-
severarent, anticipatum est communi Eccle-
siarum confuetudine tempus tum officii Di-
vini, tum cœnandi, quod hodie etiam in
Z 3 qua-

quadragesima est circa meridiem, vel hora
vel sesqui hora ante meridiem.

Resolu- Coroll. Pract. 1mo. Prohibitus est in diebus jejunii
tur casus. & abstinentiae usus lardi, adipis & pinguedinis
anserinæ, nam consuetudo, quæ etiam post dam-
natum propositionem 32 ab Alexandro VII. ad-
huc licitum facit in nonnullis regionibus usum
ovorum & laetificiorum, non ideo permittit
usum lardi: & periculum foret, ne hæc licentia
etiam se extenderet ad intestina animalium, far-
cimina, & juscum ex carnibus, quæ certo sunt
prohibita. Probabilitas tamen sententiæ contra-
riæ ad hoc servire potest prudenti confessario,
ut pauperibus ob necessitatem usum adipis, &
pinguedinis concedere possit. 2do. Usus cuius-
cunque potus quacunque hora diei jejunii, ser-
vata temperantia, licitus est; si potius ad dige-
stionem ciborum, vel ad sedandam fitim quam
ad nutritionem sumatur: hinc etiam ne potus no-
ceat, licet etiam extra coenulam pauxillum panis
ad haustum sumere, nisi tamen sèpius repetatur,
quia alias multa modica in effectu nutritionis coa-
lescerent in quantitatem ad mortale sufficientem,
uti patet ex prop. 26. ab Alexandro VII. dam-
nata. 3to. Potus Thee, & Caffee non violent
jejinium, quia sunt tantum potus & primum nu-
triunt, nisi illis notabilior lactis quantitas admi-
scetur. Idem de Ciocollata dicendum, dummodo
non instar densæ pultis in magna quantitate su-
matur: hinc etiam electuaria in parva quantitate
ad digestionem ciborum sumpta non violent jeju-
nium juxta S. Thomam 2. 2. q. 147. a. 6. ad 3.
4to. In una refectione die jejunii permisæ ali-
quanto plus cibi more solito, servata tamen tem-
perantia, sine peccato sumi potest. 5to. Refectio
unica debet esse moraliter continuata, ne fiat re-
petita. Si tamen ab illa discedere cogaris, con-
fecto negotio reverti potes, eamque complere,
quia una est moraliter. Qui tamen ab ea suffi-
cien-

cienter refectus surgit, animo non revertendi, nequit iterum accumbere, & comedere. Lessius tamen putat posse tales mutata intentione reveri ad convivas, a quibus recesserat, quia prandium adhuc durat. Similiter excusantur lectores, & ministri mensæ in monasteriis, si aliquid prius accipiant, tum quia faciunt, ut officium suum melius expleant, tum quia est refectione inchoata, quæ ex justa causa interrumpitur. 6to. Qui in die jejunii sæpius modicum quid comedit, violat jejuniū, si ad quantitatem collationis v. g. perveniat, juxta propositionem 25 ab Alexandro VII. damnatam. 7timo. Qui in die jejunii semel buccellam carnis modicam comedit, vel coquus parum carnis ad instar nucis avellanæ, vel unius unciae prægustans, graviter non peccat. 8vo. Qui eadem die jejunii sæpius notabilem partem cœrnis comedit, toties peccat, quoties sumit, quia hoc præceptum semper obligat. Si quis vero per binam refectionem jam violavit jejuniū, non peccat sumendo tertiam sine carnibus, quia substantia jejunii jam violata est. Licet vero talis per tertiam refectionem non peccet, attamen juxta communiorem sententiam novæ hærefectiones peccatum aggravant, uti docet S. Antoninus 2. part. tit. 6. 9no. Pro collatione vespertina ratione ciborum spectandus est mos regionis, pro quo apud nos etiam cibos coctos sumere licet. Ratione quantitatis attendenda est regionum & personarum diversitas: cavendum semper, ne cœnula in coenam abeat. Quartam partem integræ cœnæ Reginaldus assignat. Excessus autem in collatione ad mortale sufficiens est talis, qui ad alteram collationem sufficeret. 10mo. Licitum est collationem circa meridiem capere, plena refectione ad Vesperam dilata, si justa causa itineris, vel studii occurrat, sine hac erit veniale. 11mo. Horam refectionis anticipare, si sine justa causa fiat, hodie non nisi veniale est.

§. 641.

*Causæ a
jejunio
excusan-
tes.* Causæ excusantes a Jejunio Ecclesiastico sunt: 1. Dispensatio superioris. 2. Impotentia physica, & moralis. 3. Labor, vel officium. 4. Pietas, vel majus bonum.

*Resolvun-
tur casus.* Coroll. *1mo.* Episcopus in lege jejunii dispensare potest, & quando hic adiri non potest, etiam Parochus, cum aliquo suo parochiano. Item superiores Ordinum Religiosorum cum suis Religiosis subditis. Confessarii vero, Medici & Abbatissæ ex defectu jurisdictionis in foro externo dispensare non possunt, sed tantum pro sua peritia declarare, quod adsit legitima causa, non jejunandi. *2do.* Qui habet dispensationem circa esum carnium, non potest hoc ipso duplē refectionem sumere, quia sunt materiæ divisibiles. Unde communiter in dispensatione secunda refectione non conceditur: & hoc etiam præcipit Benedictus XIV. in Constit. *Non ambiguimus.* *In suprema.* *Si fraternitas.* Libentissime quidem. Ubi monet & instruit Episcopos, quomodo in dispensatione Quadragesimæ gerere se debeant. *3to.* Ratione impotentiæ excusantur a jejunio ægroti, convalescentes, Prægnantes, lactentes; pauperes ostiatim mendicantes, & omnes, qui tantum habere non possunt, quod eis ad unicam refectionem sufficiat: Laborantibus etiam apud hæreticos esus carnium permitti potest, si fiat fine scandalio. Consuetudo etiam toleratur, ut finitis Bachanaliis reliquiæ carnium dentur pauperibus absumentæ. Si impotentia sit certa, licet ex culpa contracta, per se excusat: si dubia, petenda est dispensatio. *4to.* Ratione ætatis duplē plenam refectionem sumere possunt juvenes ante annum *21* ætatis, qui abundantiori alimento egent: Senes, qui sexaginta annos compleverunt. adeoque juxta P. Laymann habent pro se præsumptionem de defectu virium, ob defectum caloris, ubi tamen

men apud bonos Christianos, si necdum incommoda senii sentiant, præsumptio defectus virium cedere debet veritati. 5to. Excusat ab unica refectione labor cum jejunio non conjungibilis, uti agricultura, & illorum opificum, quorum labor sine notabili defatigatione corporis exerceri non potest, uti fabrorum, Pistorum, fullonum, Cœmentariorum, Coriariorum, Textorum: non vero litteras ponentium, pictorum, sartorum, futorum, corium tantum scindentium, scribæ, barbitonsores. Quod autem non omnes corporaliter laborantes a jejunio excusentur, patet ex propositione 30 ab Alexandro VII. damnata. Opifices tamen ob laborem a jejunio etiam illis diebus excusantur, in quibus vacant, ad vires reparandas & conservandas. Si tamen pluribus diebus a gravioribus laboribus abstinerent, a jejunio non excusarentur. 6to. Non excusantur, qui iter unius diei equitando faciunt, sive necessarium sit, sive non, uti patet ex propositione 31 ab Alexandro VII. damnata: secus est, si iter sit arduum & necessarium, in quo omnes communiter defatigantur, uti iter pedestre majoris partis unius diei, vel equestre plurium dierum. 7timo. Qui ultro se defatigat ludo pilæ, venatione &c. in die jejunii, tenetur jejunare, quia lex jubet etiam removere impedimenta a jejunio impedientia, unde cessat jus, quod ad has actiones habet. Ex capite tamen laboris subinde etiam Concionatores & Professores quotidie fere concionantes, & docentes, Confessarii, Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii extraordinaria ingenii occupatione assiduo intenti, ita ut cum jejunio officium suum nullo modo obire queant, excusantur. Ita P. Ricci in P. Reiffenstuel. 8vo. Ratione pietatis & majoris boni excusantur, qui opera charitatis, & misericordiae corporalia & spiritualia exercent etiam ob mercedem, quando cum jejunio illa non possunt peragere, uti infirmarii, Ludimagiſtri, uxor, quæ iram mariti effugere ne-

quit, nisi cum eo cœnet, si tamen hoc in contemptum Religionis non exigat. Ob opus vero conjugale nec maritus, nec uxor juxta Ill. D. Godeau a jejunio excusatur, quia primis Ecclesiæ temporibus a carnali commercio conjuges omnino abstinebant. Multo minus puellæ aut mulieres eximi debent, metuentes ne jejunio eorum venustas minuatur.

§. 642.

*Gula
quid.*

Abstinentiæ opponitur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus cibi & potus spectati ut delectabilis.

§. 643.

*Gula est
peccatum.* Gula 1mo. est peccatum. Quia in cibo & potu non servat modum a recta ratione præscriptum, quæ dictat, ita sumendum esse alimentum, ut utile sit vitæ, & sanitati: (§. 642.) Ergo est peccatum.

*Vel mor-
tale vel
veniale.* 2do. Gula subinde est peccatum mortale, subinde veniale. Nam inordinatus cibi appetitus vel tollit ordinem rationis circa finem, dum homo ita delectationi gulæ adhæret, ut paratus sit ad satisfaciendum suo appetitui transgredi præcepta sub mortali obligantia, & sic erit peccatum mortale: vel tollit ordinem rationis tantum circa media, quando gulæ ita inordinate adhæret, ut tamen nolit violare præcepta gravia, & sic erit veniale.

*Quinque
modis fit.* 3to. Peccatum gulæ quinque modis committitur. Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose comedendo: laute quærendo alimenta pretiosiora: studiose quærendo cibos nimis accu-

accurate præparatos: *Nimis* excedendo in quantitate: *præpropere* præveniendo tempus: *ardenter* voraciter comedendo.

4to. Gula est peccatum capitale, quæ *Est peccatum* suas habet malas filias, seu vitia quæ ex ea *tum capi-* oriuntur: & quidem ex parte animæ *Hebe.* *tale.*
tudo mentis, seu rationis ob ciborum fumos caput perturbantes. *2.* *Inepta latitia*, dum appetitus excitatur ad tripudia, & ludos illiberales, & lingua in multiloquia se effundit. *3.* *Scurrilitas*, quando fit excessus in jocis. *4.* *Immunditia* ex parte corporis secundum inordinatam emissionem quarundam superfluitatum, & maxime semenis.

Coroll. Praet. *1mo.* Quando quis præcise propter *Resolvun-* delectationem ut finem, non vero tanquam me- *tur casus.* dium comedit, peccat, uti patet ex propos. ab Innocentio XI. damnata. Sumere vero tantum cibi, ut vomitus sequatur, per se solum veniale est. Mortale vero est, si quis ob solam voluptatem usque ad vomitum scienter se ingurgitet, vel post sumptum cibum vomitum provocet, ut iterum lex sola voluptate comedat, quod bestiale est. *2do.* Vesci carne humana mortale peccatum est, tum quia est contra ordinem naturæ exigentem, ut quis cibo seipso inferiori vescatur: tum quia sic allicerentur homines ad alios occidendos, ut illis pro cibo uterentur: licet tamen vesci carne humana in extrema necessitate, quia sic non dehonoratur humana natura, sed a morte vindicatur. Item licet uti medicamentis ex humana carne, sanguine, vel lacte confectis ad morbum depellendum. *3to.* Gula est peccatum mortale si per eam sanitati graviter noceatur.

§. 644.

Sobrietas quid. Altera species Temperantiae est *Sobrietas*, quæ est virtus moderans affectum & usum potus inebriantis.

§. 645.

Ebrietas quid. Sobrietati opponitur *Ebrietas*, quæ est voluntarius excessus in potu inebriante usque ad defectum usus rationis.

§. 646.

Ebrietas est mortale. Ebrietas plene voluntaria per se est peccatum mortale: Nam Gal. 5. ebrietas recentetur inter peccata, quæ a regno Dei excludunt. Ratio est, quia graviter repugnat reæ rationi, quod homo sciens, & volens privet se usu rationis, & potentia propinqua ad illam, utpote, quæ est bonum hominis præstantissimum, & exponat se periculo, gravia mala perpetrandi, quod facit Ebrietas.

Solvuntur Schol. 1. Dicis I. Gen. 43. fratres Josephi dicuntur obiectiones. fuisse inebriati, nec tamen legitur, eos peccasse. *Resp.* Inebriati sumitur pro satiati sine privatione usu rationis. II. S. Augustinus Serm. 41. ait, Ebrietatem esse mortale, si assidua sit. Et S. Thomas q. 2. de malo a. 8. ad 3. ait: Semel inebriari esse veniale, assidue vero, mortale. *Resp.* Ideo hi Doctores dicunt assiduam ebrietatem esse mortale, quia taliter se inebrians vim vini expertus scienter se inebriat, cum econtra semel ebrios factus ob ignorantiam virtutis vini a mortali forte excusari possit. III. Potest quis ex usu lupuli, vel tabaci privari usu rationis, nec tamen peccat. Item non est peccatum volentem spoliare bonis suis; Ergo nec se spoliare usu rationis. *Resp.* Ex

Ex odore lupuli, & tabaci ordinarie non absorbetur ratio totaliter, quodsi fiat, usus eorum peccatum mortale erit. Deinde homo non est Dominus rationis suæ: Ergo ea se spoliare nequit.

Schol. 2. Quæritur an Noe inebriando se peccave- *An Noe rit.* *Re/p.* Ebrietas Noe non fuit proprie, & ab- *&* *Lot* solute talis, uti communiter docent Interpretes. *inebriant-* Unde non peccavit, se inebriando, quia inexper- *do se pec-* tus vim vini illud babit, sicuti antea aquam bi- *caverint.* berat: Imo Ebrietas Noe mysterium fuit, quod explicat S. Hieronymus contra Luciferi. *Natus in carne Christus Ecclesiam plantavit, & passus est. Nudatum patrem irrisit major filius, & minor texit: & Deum crucifixum irriserunt Judæi, & honoraverunt gentes.* Lot vero vix ex toto a peccato ebrietatis excusari potest, utpote, cui illa fuit voluntaria, cum dives vim vini optime noverit: Quia tamen fatigatus ex itinere & siti- culosus forte præter expectationem inebriatus fuit, aliquo modo a peccato excusari potest.

Schol. 3. Cajetanus putat, licere se inebriare vi- *An liceat-* tandæ mortis causa, aut ad recuperandam san- *se inebria-* tem: Verum negativa sententia est probabilius: *repro vita* tum quia S. Augustinus Serm 295. ait: *Etiamsi & sanitatem ad hoc veniretur, ut diceretur: aut bibas, aut servanda.* morieris, melius erat, ut tibi caro tua sobria oc- cederetur, quam per ebrietatem anima moreretur: tum quia privatio usus rationis per immodicum potum est intrinsece mala. Non obstat I. Quod potus in hoc casu non sit immoderatus, sed ne- cessarius ad vitam, seu sanitatem: nec privatio usus rationis, sed tantum sanitas intendatur *Resp.* Potus in hoc casu non est quidem immoderatus respectu sanitatis, bene vero respective ad bonum rationis conservandum: Et privatio usus rationis indirecete ac efficaciter in causa sua intenditur. II. Privans se usu rationis per somnum non pec- cat: Ergo nec per potum, si recta ratio dictet. *Re/p.* Disparitas est, quia somnus tantum actuali usu

usu rationis privat, non vero potentia proxima ad illum, sicut dormiens excitatus statim ad illum redire possit: Ebrietas vero tollit proximam potentiam ad usum rectæ rationis, qua aliquis pro libitu uti nequit, & si forte hoc aliquo pharmaco procurare possit, hoc medium est extraordinarium. Deinde privatio nius rationis per somnum inducitur naturaliter ad reparandas naturæ vites, per ebrietatem vero inducitur violenter ex causa illicita sensibus vigilantibus. III. Licit sibi amputare membrum ad vitam salvandam: Ergo etiam se ad tempus usu rationis privare. *Rsp.* Disparitas est, quia recta ratio dictat pro conservatione totius partem esse negligendam; non vero bonum inferioris ordinis scilicet vitam, esse servandum cum damno boni superioris, scilicet rationis. Deinde mutilatio non est intrinsece mala, sed tantum, si fiat sine justa causa: Ebrietas vero absolute intrinsece mala est.

Resolvun- *Coroll. Præf. 1mo.* Ut ebrietas sit peccatum mortale, debet fieri usque ad privationem usus rationis, intendi, & dum inter potandum observatur, potus continuari, Hinc non est mortale, si quis usum rationis non amiserit, sciat, quid ebrius egerit, ebrietatem nec præviderit, nec intendere, uti iis contingere solet, qui ob debilitatem stomachi ad bibendum sunt indispositi, vel vini generositatem ignorant, vel post liberaliorem potum aeri se exponunt. Peccant tamen illi, qui diu noctuque potantes periculo ebrietatis se exponunt, non curantes, an ebrietas secutura sit, nec ne. *2do.* Peccat graviter, qui alios ius tu, confilio, aliove modo invitat, & directe inducit ad plenam ebrietatem: Sicuti & illi peccant, qui voluptatis causa ad æquales calices provocant, si ebrietas intendatur, vel ejus periculum certo prævideatur. Nec mos patriæ, aut bonus afflctus a gravi peccato illum excusat, qui convivam suum urget usque ad periculum plenæ ebrietatis; tunc

tunc vero excusat, quando in ea quantitate potus propinatur, ut non sit periculum ebrietatis. *3to.* Non est peccatum, vinam alteri apponere reliqua illi libertate bibendi, licet timeas eum usque ad ebrietatem bibiturum, quia cooperatio est tantum materialis. Unde etiam capones excusat probabilis spes & opinio, quod hospites se plene usque ad peccatum mortale non sint inebriaturi, maxime, si accedat timor periculi discordiarum, nisi vinum liberalius proponatur: Modicum tamen lucrum non excusat: unde graviter peccant, qui vinum corrumpunt ad bibulos alliciendos, ut inebriet, & ita citius vendatur; vel si citra incommodum vinum negando ebrietatem impedire possint, & non impedian. *5to.* Qui per experientiam novit, se in his, vel illis consortiis communiter plene inebriari, sub gravi peccato ob periculum proximum ea vitare debet. Qui vero inter bibendum dubitat, vel advertit probabile periculum privationis rationis fecuturæ, & tamen pergit bibere, graviter peccat, nisi dubium prudenter deponat. *5to.* Usus linguae impeditus, titubatio pedum, vomitus, objecta dupliciter apparentia, non sunt semper signa certa plenæ ebrietatis: certiora sunt, si quis altera die ignoret, quid priori dixerit, fecerit, quomodo domum venerit &c. *6to.* Remedia contra ebrietatem suggeret prudentia Confessarii, pro pœnitentia utiliter injunget salutarem mortificationem, & abstinentiam a popinis.

§. 647.

Tertia species Temperantiæ est *Castitas*, *Castitas* quæ est virtus moderativa delectationum in *quid.* venereis juxta dictamen rectæ rationis.

Schol. Castitas est triplex: *Conjugalis*, quæ abstinet a voluptatibus carnis illicitis, & utitur moderate licitis in matrimonio. *Vidualis*, quæ post solu-

solutum matrimonium abstinet imposterum ab illicitis, & licitis in matrimonio. *Virginalis*, quæ etiam est perfecta, has voluptates nunquam experta ab omnibus omnino tam licitis, quam illicitis in perpetuum abstinet. Hinc *Virginitas* definitur: Est firma voluntas, perpetuo abstinendi ab omnibus delectationibus venereis. Differt virginitas a castitate, quod castitas etiam in conjugatis, corruptis, & penitentibus locum habere possit, non vero virginitas, & ideo propositum servandæ integratatis usque ad tempus nuptiarum non est virtus Virginitatis, sed castitatis. Duplex autem est Virginitatis integratitas, una carnis, ac veluti materialis, consistens in integritate carnis, ac membra genitalia in utroque sexu, qualem a natura habemus, altera animi ac propositi. Castitas etiam subinde pudicitia vocatur, quatenus cohibet impudicos aspectus, oscula, & tactus.

§. 648.

Virginitas est licita.

Virginitas, seu voluntas abstinenti perpetuo ab omni delectatione venerea est licita. Quippe S. Scriptura consulit Virginitatem 1. Cor. 7. *De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Et Matth. 19. Christus laudat eos, qui seipso castraverunt propter regnum cœlorum. Intra Christus ipse, & Beatissima Virgo Maria, Virgines permanferunt. Ratio est, quia recta ratio dicit, ut propter bonum animæ rejiciantur delectationes corporis; sed hoc facit Virginitas, quæ a licitis etiam in matrimonio voluptatibus abstinet, ut homo liberius Deo, & animæ invigilare possit: *Virgo enim cogitat, quæ Domini sunt.* 1. Cor. 7. Ergo Virginitas est licita.

Schol.

Schol. Lutherus objicit I. Virginitas est contra præceptum naturale, & Divinum Gen. 1. *Crescite & multiplicamini.* **Resp.** Hoc præceptum est affirmativum, adeoque non pro semper obligat, sed tantum in casu necessitatis, & quidem totam multitudinem, non vero quemlibet in particulari, nisi necessitas urgeat. II. Si omnes vellent manere Virgines, totus mundus periret: imo Virginitas omnes delectationes fugiendo non tenet virtutis medium. **Resp.** Si mundus periret, ob necessitatem nubendum foret. Deinde Virginitas tantum a delectationibus venereis secundum rem rationem abstinet, adeoque medium tenet. III. Olim puniebantur vitam coelibem ducentes, teste S. Augustino l. 4. de ver. Rel. Et idem S. D. docet, apud Judæos legem nubendi sub obedientia obligasse. **Resp.** Leges coelibes punientes, vel non universales, vel injustæ fuerunt. Apud Judæos non erat lex, ut nuberent, sed confuetudo ob spem generandi Messiam: unde Josue, Elias &c. Virgines permanerunt.

§. 649.

Virginitas est excellentior, & melior matrimonio. Patet 1mo. ex 1. Cor. 7. Qui matrimonio jungit Virginem suam, bene facit, & nio. qui non jungit, melius facit... beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium: puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam. Et Trident. Sess. 24. can. 10. Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui Virginitatis, vel coelibatus; & non esse melius ac beatius, manere in Virginitate, aut coelibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit. 2do. Matrimonium secundum se convenit homini secundum partem inferiorem, qua similis est brutis;

brutis; Virginitas vero secundum partem superiorem, qua similis est Angelis: Ergo est melior.

Solvuntur Schol. Jovinianus licet ob molestias matrimonii non nupsisset, docebat tamen virginitatem non esse excellentiorem matrimonio, cui hodie Protestantes nostri subscribunt I. quia S. Augustinus de bon. conjug. c. 21. ait: *non est impar meritum continentiae in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios generavit*: Ergo si meritum est æquale, æqualis est virtus. *Resp.* Meritum castitatis virginalis, & conjugalis est æquale, si majori erga Deum affectu conjugalis exerceatur. II. Conjugium ordinatur ad bonum commune, Virginitas ad privatum: Ergo illud est melius. *Resp.* Conjugium ordinatur ad bonum commune, sed ordinis inferioris, scilicet corpore; Virginitas vero ad bonum privatum ordinis superioris, seu spirituale. III. Matrimonium est Sacramentum, non vero Virginitas: Ero illud est melius. *Resp.* Gratia Sacramenti Matrimonii compensatur per uberiorem gratiam, quam Virgines consequuntur.

§. 650.

Luxuria quid. Castitati opponitur *Luxuria*, quæ est inordinatus appetitus vel usus venereorum.

Quotuplex. **Schol.** Septem sunt species Luxuriæ, scilicet: Fornicatio simplex; Stuprum, Raptus, Adulterium, Incestus, Sacrilegium, & Peccatum contra naturam: quod iterum quadruplex est: Pollutio, Sodomia perfecta, Sodomia imperfecta, Bestialitas. Et hi vocantur *actus Luxuriæ perfecti*, & consummati: Actus imperfecti sunt: Oscula, Tactus, Amplexus, Aspectus, delectationes mortæ, & turpiloquia propter delectationem carnalem, de quibus in sequentibus,

§. 651.

§. 651.

Luxuria est ex genere suo peccatum mortale: tum quia Gal. 5. inter opera a regno *est mortale*. Dei excludentia recensetur: tum quia luxuria modum & ordinem naturae, & rationis circa venerea excedit, quorum tamen rectus usus est valde necessarius ad bonum commune, seu conservationem generis humani.

2do. In luxuria directe in se volita non *In luxuriantur parvitas materiae excusans a peccato ria non mortali.* Nam Alexander VII. damnavit *datur hanc propositionem: Est probabilis opinio, quae parvitas dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quae ex osculo oriuit, secluso periculo ulterioris consensus, & pollutionis.* Sed si in hac materia daretur levitas, esset tale osculum, quod tamen levis materia non est: Ergo non datur. Deinde periculum ulterioris turpioris consensus est inseparabiliter coniunctum cum consensu directo in levem delectationem ob naturae fragilitatem, unde id, quod de se foret veniale, ratione periculi proximi incendi in mortale, fit mortale: Ergo non datur levitas materiae.

3to. Luxuria est peccatum capitale, ex *Est peccata multa vitia ob finem ejus multum appetibilem generantur: Ejusque filiae interiorum capi-* res sunt: 1. *Cæcitas mentis*, dum appetitus inferior suo objecto vehementer intentus, non sinit rationem apprehendere finem bonum. 2. *Præcipitatio*, dum ratio non bene

consultat de mediis ad finem necessariis. 3. *Inconsideratio*, dum ratio deficit in eligendis mediis aptioribus. 4. *Inconstantia*, dum ratio decreta sua non exequitur. 5. *Amor sui*, dum voluntas in carne sua ultimum finem constituit. 6. *Odium Dei*, dum Deum pro ultimo fine aversatur. 7. *Amor præsentis*, & *horror futuri sæculi*, dum eligit potius in hoc, quam in altero sæculo vivere. Filiæ vero externæ sunt, *Turpiloquia*, *scurrilia*, *ludicra*, & *stultiloquia*; quia ex abundantia cordis luxuriosi os loquitur.

Schol. Caramuel putavit, in re venerea dari parvitatem materiæ. I. Quia juxta S. Augustinum l. 2. cont. Jul. c. 10. Sæpe concupiscentia non lethaliter, sed venialiter vincimur. *Resp.* S. D. loquitur de concupiscentia, cui non plene consentimus. II. Inter conjuges datur materia levis in re venerea: Ergo etiam in aliis. *Resp.* Disparitas est, quod inter conjuges consensus in levem motum non habeat annexum periculum consensus in ulteriorem actum mortalem, siquidem ille conjugibus est licitus. III. Objectum non ponitur esse leve: Ergo etiam peccatum est leve, sicuti in aliis peccatis directe volitis datur levitas materiæ. *Resp.* In objecto illo levi adest periculum proximum peccati mortalis, quod in aliis peccatis non adest.

Resolvuntur casus. *Coroll.* *Præf.* 1mo. Virgo integra animo & proposito, violata autem per stuprum, retinet quidem Virginitatis præmium, a velo tamen consecrationis humilitatis, & decoris gratia in monasterio abstinere debet. c. si quis non. c. 15. q. 1. nec ad prælaturam sine dispensatione ascendere vallet: ita Laymann. 2do. Virgo integra carne, animo vero violata, Virginitatis quidem meritum apud Deum perdit, acta tamen pœnitentia Virginis

ginitatem suam integre recuperat, & in Ecclesia pro Virgine etiam habetur, ac inter Virgines consecrari & velari potest. *3to.* Per voluntariam pollutionem Virginitas simpliciter amittitur, ita ut per poenitentiam reparari non possit, quia perit materiale Virginitatis, seu immunitas ab omni experimento delectationis venereæ per effusionem semenis: Interim probabile est, quod mulier voluntarie polluta inter Virgines consecrari & velari possit, quia claustrum Virginitatis illæsum servat, & qui talem violaret, Virginis stuprator coram Ecclesia diceretur. *4to.* Mulier occulte etiam per vim violata, peccat, si velum consecrationis inter Virgines ab Episcopo petat, vel accipiat, corruptione sua dissimulata; quia sic in hac cœremonia Sacramentali falsitas interveniret. In casu tamen necessitatis, si fama periclitaretur, Episcopus dispensare posset, & in precibus præscriptis sub nomine Virginitatis castitas intelligeretur. Pro praxi docet P. Laymann, quod confessarius Virgini clam corruptæ quærenti possit quidem suadere, ut monasterium Virginum, ad quod aspirat, ingredi possit, ita tamen, ut a velo Virginitatis abstineat, contenta velo continentiæ, & observantiæ. Si vero talis mulier confessarium de hac re nec interroget, nec de ea dubitet, prudens confessarius subinde dissimulare potest, tum quia de velo consecrationis confessarius monastrii judicare debet: tum quia non est improbabile, quod mulier occulte corrupta accepto velo professionis velum consecrationis non quidem petere, oblatum tamen acceptare possit, ne se infamet: Quare interrogata de carnis integritate respondere posset, se esse Virginem scilicet coram Ecclesia.

§. 652.

Prima species Luxuriæ est *Fornicatio*, *Fornicazione* est concubitus soluti cum soluta. Est *tio quid.*

Est mortale.

autem hæc fornicatio simplex intrinsece peccatum mortale. Ita patet *imo.* ex S. Scriptura Deut. 23. *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel, quia abominationis est utrumque apud Dominum Deum tuum.* Et 1. Cor. 6. *Fornicarii... regnum Dei non possidebunt.* Similia habentur Gal. 6. Eph. 5. Hebr. 13. Apoc. 21. Et Innocentius XI. damnavit hanc propositionem: *Tam clarum videatur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi diffionum videatur.* *2do.* Confirmant hoc Patres: S. Chrysostomus hom. 22, in 2. Cor. ait: *Quoties scortatus es, toties condemnasti teipsum.* Et S. Fulgentius ep. 1. c. 1. *Fornicatio nunquam potest esse sine gravi criminis.* *3tio.* Ratio est: Fornicatio simplex vergit in grave damnum non solum prolis, sed etiam boni communis, & societatis humanæ: nam nec supponit, nec importat diuturnam societatem maris, & fœminæ, ad bonam prolis educationem necessariam, & facit prolem incertam, ejusque honorem laedit: Ergo est intrinsece mala.

Solvuntur Schol. Nicolaitæ, Gnostici, & quidam Græci do-
objectiones.
euerunt, fornicationem nullo jure esse illicitam,
quod adhuc tenent Anabaptistæ, promiscuum con-
cubitum permittentes. Durandus voluit, forni-
cationem jure naturæ esse tantum peccatum ve-
niale, quod autem sit mortale, habere a lege po-
sitiva. Caramuel denique putavit, fornicationem
non esse intrinsece malam, sed solum, quia lege
positiva est prohibita. I. Quia fornicatores pos-
sunt inter se pacisci de cohabitatione, quoisque
ad prolis educationem necessaria erit, vel alio
modo

modo illi providere: *imo*, qui cum sterili fornicatur, nulli proli nocet. *Resp.* Pactum illud fit per accidens, & ex natura fornicationis non fluit, unde facit quidem, ut actu proli non noceat, non vero ut non nocere possit, & communiter noceat. Deinde sterilitas illa est per accidens, semper enim coitus per se ad generationem prolis ordinatur. II. Proli ex fornicatione natæ melius est esse, quam simpliciter non esse: Ergo fornicatio non est mortale, nec intrinsece mala. *Resp.* Licet proli sit melius esse, quam non esse, non tamen excusantur parentes, qui dum generationi vacant, non solum debent proli velle esse, sed bene esse per bonam educationem.

Coroll. Praet. *1mo.* Fornicatio cum infideli probabiliter non includit novam speciem: quia secluso tur casus. scandalo, periculo subversionis & contemptu Religionis Catholicæ, non probatur nova malitia. *2do.* Fornicatio cum vidua non distinguitur species a simplici fornicatione, quia est concubitus soluti cum soluta. *3to.* Concubitus cum sponsa alterius non est quidem adulterium, quia solum matrimonium ratum dat jus in corpus sponsæ, sed est simplex fornicatio: debet tamen hæc circumstantia in confessione exprimi, quia mutat speciem, & præter fornicationem committitur injustitia contra fidem sponsalium, & reducitur ad speciem adulterii, & est contra jus ad rem; quod idem dic de sponso. *4to.* Qui cum tribus distinctis solutis peccavit, sufficienter se accusat, dicendo: ter fornicatus sum, quia est eadem specie malitia: deberet tamen numerus personarum exprimi, si fornicatio cum inductione, scandalo, vel occasione proxima conjuncta foret. *5to.* Qui incepta copula fornicaria se retrahit, peccat graviter, tum per inceptam fornicationem, tum per pollutionem consummatam: tum per positivam impeditiōnem prolis, si eam intendat. *6to.* Eunuchus vel frigidus habens copulam tenetur suum

ftatum confessario explicare, quia cum non habeat verum semen, inutiliter provocat semen foeminae, adeoque peccato fornicationis, & peccato contra naturam peccat. *7timo.* Quando quis in copula non servat debitum modum, sed vel sedendo, vel viro succumbente, non committit fornicationem specie diversam, modo servetur vas naturale, & non sit periculum effusionis feminis extra illud. Ita Sanchez, cui tamen alii contradicunt.

§. 653.

*Stuprum
quid.*

Altera species luxuriæ est *Stuprum*, seu concubitus soluti cum soluta adhuc Virgine, ipsa invita. Si vero Virgo invita per vim opprimitur, dicitur *stuprum violentum*: Quare si absit dolus, violentia, aut metus injuste incussus, stuprum non continet speciem peccati a simplici fornicatione distinctam, nec circumstantia Virginitatis violatae in confessione necessario explicanda est, quia adhuc est concubitus soluti cum soluta, & Virgini in sui deflorationem consentienti non infertur injuria, nec ejus parentibus, quia puella habet libertatem in corpus suum. Si vero stuprum violenter Virgini invitæ illatum fuerit, sive si etiam invitam sine ejus consensu quis opprimat, specie distinctum peccatum a simplici fornicatione committit, quia gravissimam illi injuriam infert, & conseqaenter etiam contra justitiam peccat.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract.* *1mo.* Stuprum proprio est defloratio Virginis ipsa invita. Hoc committit, qui Virginem fatuam, ebriam, aut dormientem sine prævio ejus consensu opprimit. *2do.* Stuprum est in confessione specialiter explicandum, si Virgo fraude

fraude per magnam dotis aut matrimonii promissionem, aut gravi metu, etiam reverentiali inducta sit, quia sic consensus per gravem injuriam extortus fuit.

§. 654.

Tertia species luxuriæ est *Raptus*, quo *Raptus* persona aliqua cum violentia abducitur ad *quid turpem actum exercendum*. Est peccatum mortale, & nova species iniquitatis peccato luxuriæ superaddita.

Schol. Quæri hic potest, an factum Benjamitarum *An Israelitarum filias rapientium Jud. 2.* verus *ra-jamitæ ptus*, & peccatum fuerit. Respondetur negative; *peccave quia* hoc factum Benjamitarum non fuit injusta *rint filias violentia*, cum hoc egerint auctoritate publica de *Israelitæ mandato Primorum populi*, & propter bonum *rum ræ commune*, ne tota tribus periret: nec enim *Benjamitæ* poterant ducere alienigenas ob *prohibitionem legis*, & omnes alii *Israelitæ* juraverant, se illis non daturos filias suas.

Coroll. Præfl. 1mo. Ad raptum requiritur violenta *Resolvun abductio personæ* five per violentam manuum *in tur casus. jectionem*, five per metum gravem, five per mandatum alteri datum ad vim inferendam. Unde *2do*. Non est raptus, si puella sponte consentiat, licet ejus parentes, vel tutores non consenserint. *3to.* Requiritur ad raptum, ut sit vera *abductio de loco in locum moraliter diversum*, qualis non est, si quis de cubiculo in cubiculum, de domo in domum vicinam mulierem inducat. Denique fieri debet ad actum turpem cum ea exercendum.

§. 655.

Quarta species luxuriæ est *Adulterium*, *Adulterio* seu violatio tori alieni, quod fit vel dum *so-rium quid latus accedit ad conjugatam*, vel dum *conjugatus* *peccatum.*

jugatus ad solutam, vel conjugatus ad conjugatam, quod est duplex adulterium. Adulterium est species luxuriæ ab aliis distincta, & peccatum mortale. Nam adulter peccat contra fidem datam in contractu Sacramentali matrimonii, in quo usum sui corporis soli conjugi tradidit: Ergo non solum contra castitatem, sed etiam contra justitiam peccat, & quidem contra sextum præceptum Decalogi, non mæchaberis, ac merito 1. Cor. 7. adulteri regnum Dei non possidebunt.

Resolvuntur casus. Coroll. Præst. 1mo. In confessione exprimi debet adulterium soluti cum conjugata, conjugati cum soluta, conjugatæ cum soluto, solutæ cum conjugato, & conjugati cum conjugata, & vicissim, quia duplex adest malitia contra castitatem & justitiam. 2do. Ratio adulterii non cessat, licet unus conjux in copulam cum alieno consentiat: uti patet ex propositione ab Innocentio XI. damnata: quia conjux nequit renuntiare statui matrimoniali. 3to. Adulterium mentale committitur, quando conjux concupiscit alienum, vel si morose delectetur de copula imaginaria cum alieno.

§. 656.

Incestus Quinta species luxuriæ est *Incestus*, qui quid, & est peccatum luxuriæ commissum five per quale pec- copulam, five per tactus, & oscula &c. im- catum. pudica, inter personas cognatione conjunctas. Est autem Incestus determinata species luxuriæ. Siquidem in usu venereorum circa consanguineos, & affines in gradibus prohibitis reperitur specialis & multiplex repugnantia usui recto venereorum: tum quia in actibus venereis est quædam turpitudo reverentiae con-

confanguineis, & affinibus debitæ contraria: tum quia continua conversatio cum consanguineis aperiret viam omnibus impudicitiis, si non esset prohibita: tum quia amor carnis nimium ex crescere.

Schol. 1. Omnes incestus in quocunque gradu vi- *An omnes*
dentur esse ejusdem speciei, quia gradus consan- *incestus*
guinitatis, & affinitatis solo jure positivo pro- *sunt ejus-*
hibiti, & matrimonium dirimentes ex eodem mo- *dem spe-*
tivo prohibentur, quo illi, qui jure naturæ sunt *ciei.*
prohibiti, scilicet, ut servetur honor propinquis
debitus, removeatur occasio libidinis, & multi-
plicantur amici; Ergo sunt ejusdem speciei. Dein-
de varii incestus solum differunt secundum majus,
& minus, scilicet majorem, vel minorem inde-
centiam: Ergo sunt ejusdem speciei.

Schol. 2. Lot cum filiabus suis concubens a pec- *An Lot*
cato incestus excusatur, quia ille fuit Loto omni- *inceustum*
no involuntarius, utpote non prævisus: Ergo commis-
non fuit peccatum. (§. 421.) Filiae vero ejus a *rit.*
peccato excusari vix possunt, nam horrore faci-
noris deterritæ ab ebrio nesciente extorserunt,
quod a vigilante & fano nunquam obtinuerint.

Coroll. Praef. 1mo. Incestus etiam committitur per *Resolvun-*
oscula, tactus &c. cum consanguinea vel affine tur casus.
usque ad quartum gradum inclusive. *2do.* Licet
omnes incestus sint ejusdem speciei, alii tamen
sunt aliis graviores. Sic gravior est incestus cum
consanguinea, quam cum affine: gravior in *1mo*,
quam in *2do* gradu &c. gravissimus in primo
gradu lineæ rectæ cum matre: unde tanquam
circumstantiæ notabiliter aggravantes exprimi
debent in confessione incestus in *1mo* & *2do*
gradu lineæ rectæ, & collateralis: cœteri non
videntur notabiliter aggravare. *3to.* Qui peccat
carnaliter cum cognata legali ratione adoptionis,
committit incestum ab aliis specie distinctum in
1mo & *2do* gradu in confessione exprimendum.
4to.

4to. Qui peccat cum cognata spirituali, committit incestum ab aliis specie distinctum in confessione exprimendum, non tamen requiritur, ut explicetur, an cognatio spiritualis sit ex Baptismo, vel confirmatione: nec an sit paternitas, vel copaternitas, quia non est deformitas notabiliter gravior.

§. 657.

Sacrilegium car- Sexta species luxuriæ est *Sacrilegium*, *quod est violatio rei sacræ per actum veniale quid,* reum. quod sive ratione personæ sacræ, sive *& quale loci sacri,* sive rei Deo consecratæ committatur. Est speciale peccatum mortale luxuriæ, quia est etiam contra Religionem, cum sit indigna rei sacræ tractatio.

Resolvun- Coroll. Prafl. 1mo. Quando persona sacra Deo pertur casus. votum castitatis consecrata luxuria contaminatur, sive per actus turpes, sive per delectationes morosas, tam in se, quam in alia persona non sacra: Item quando persona non sacra concupiscit sacram, vel impudice cum ea agit: Item quando utraque persona est sacra, semper committitur sacrilegium in confessione explicandum, & quidem in ultimo casu duplex. 2do. Sufficit pœnitenti dicere, se peccasse contra votum castitatis, vel cum persona voto castitatis obstricta hoc, vel illo modo, si tantum voto simplici sit adstrictus, vel sacris initiatus: si vero sit persona Religiosa, videtur adesse circumstantia notabiliter aggravans in confessione explicanda: non tamen requiritur, ut pœnitens explicet, se esse sacerdotem, aut Episcopum, vel alias voto simplici se teneri, aut votum saepius iterasse, nisi novum peccatum scandali accessisset. 3to. Sacrilegium carnale etiam committitur per copulam carnalem, vel voluntariam seminis humani effusionem in loco sacro cultui Divino deputato, qualis est Ecclesia a tecto interiori usque ad pavimentum, & cœmi-

coemiteria benedicta : unde excluduntur loca non benedicta, uti sacrifia, turres, tectum exterius &c. non autem requiritur, ut semen effundatur in pavimentum, sed alius quiscunque locus sufficit. 4to. Colloquia, aspectus, & tactus impudici in loco sacro non sunt proprie Sacrilegia, nisi sint admodum enormes, & coram aliis. 5to. Copula conjugalis ob periculum incontinentiae in loco sacro, si conjuges exire non possint v. g. tempore obsidionis, non est sacrilegium, sed licita. 6to. Committitur Sacrilegium carnale, quando circa res sacras, vasa sacra, vel eorum interventu impudica aguntur: non tamen est Sacrilegium, exercere copulam fornicariam cum rebus sacris ad collum appenfis, si quis eis ceu instrumentis ad turpia non utatur, excepta S. S. Eucharistia ad collum appensa.

§. 658.

Septima species luxuriæ est *Peccatum contra naturam*, quod quadruplex est: Primum *contra naturam* est *Pollutio* sive *mollities*, seu effusio semenis *humani extra concubitum voluntarie procurreda*: Quæ est intrinsece mala, & peccatum mortale. 1mo. Quia Gal. 5. & Eph. 5. immunditia, seu pollutio dicitur a regno Dei excludere. 2do. Pollutio est contra primarium finem, ad quem semen a natura est destinatum, qui est conceptio prolis, & generis humani propagatio: Ergo est intrinsece mala. 3to. Si in aliquo casu liceret procurare pollutionem, homines ob maximam voluptatem ad infinitos pene casus hanc licentiam contra ordinem naturæ, cum maximo damno speciei humanæ extenderent. Proinde Innocentius XI. merito damnavit hanc proposi-

positionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est, unde si Deus eam non interdixisset, sœpe effet bona, & aliquando obligatoria sub mortali.*

Resolvuntur Coroll. Pratt. 1mo. In nullo casu ne quidem ad ser-

vandam vitam licet quærere, intendere, vel pro-
curare pollutionem. *2do.* Pollutione involuntaria
in somno culpa vacat: Peccatum vero est, si per
causam studiose, & directe ante somnum procu-
rata, & causa non retractata sit: Item si quis con-
sequenter de ea delectetur carnaliter: Item si ab
expergefacto promoteatur. Pollutionem tamen
in somno, vel alias contra voluntatem exortam
teneris in quantum potes cohibere, internam di-
splicentiam elicere, & alio phantasiam avertere:
nec debes eam unquam manibus reprimere, quod
ratione consensus maxime periculosum est. *3to.*
Si actio, ex qua prævidetur pollutio, vel motus
ex natura sua notabiliter influit in pollutionem,
uti actus venerei, tactus, oscula, aspectus &c.
sequens pollutio, et si non intenta, sed tantum
prævisa, est mortale; quia sic censetur quis velle
pollutionem. *4to.* Si actio sit tantum venialiter
mala, uti aspectus curiosus, turpe jocosum ver-
bum, pollutio secuta contra voluntatem, & sine
consensu, erit tantum veniale: mortale vero erit,
si periculum consensus prævisum fuerit. *5to.*
Quando actio, ex qua prævidetur pollutio, sed
non intenditur, non est peccatum luxuriæ, sed
alterius generis, v. g. ebrietas, pollutio secuta
contra voluntatem, nisi sit prævisum periculum
consensus, non est peccatum grave, sed veniale,
quia per accidens sequitur. *6to.* Quando actio de
se est honesta, & licita, & adeo rationabilis
causa necessitatis, vel utilitatis ponendi illam,
licet timeatur pollutio, dummodo non intenda-
tur, & absit periculum consensus, pollutio non
erit peccatum: hinc licet vacare studio casuum,
excipere confessiones, recreationis causa equitare,
cibos, & potus calidos temperate sumere, licet
contra

contra voluntatem sequatur pollutio, quæ subinde etiam ex subito terrore oritur: resistere tamen quis debet consensui, & spiritualia remedia ad hoc adhibere, quæ si nihil proficiant, ita ut quis soleat in pollutionem consentire, tunc quis ab his actionibus abstinere teneretur. *7timo.* Si pollutio mere naturalis habita in somnis placeat, ut naturæ exoneratio, & alleviatio, peccatum non est, eamque affectu simplici, & inefficaci desiderare propter bonum finem, non videtur esse peccatum juxta P. Billuart. Alii tamen cum P. Soto &c. docent esse peccatum. In praxi præstat ab hac complacentia, & desiderio omnino abstinere propter periculum. *8vo.* Fricare verenda ad procurandam pollutionem est mortale; ad depellendum vero molestum pruritum, quin pollutio intendantur, si statim cessetur, quando turpis motus advertitur, non est peccatum, secus, si quis fricare pergit. *9no.* *Distillatio* est fluxus humoris cujusdam médii inter urinam & verum semen: si fiat præter intentionem sine sensu carnis vel levissimo, non est peccatum: secus est, si cum tali sensu fiat. *10mo.* Etiam fœminæ habent pollutiones tum interius, tum exterius, unde de his confessarius caute quærere potest.

§. 659.

Alterum peccatum contra naturam est *Sodomia Sodomia perfecta*, quæ est congressus duorum *perfecta ejusdem speciei, maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina, cum seminatione inter partem præpostaram.* *quid.*

§. 660.

Tertium peccatum contra naturam est *Sodomia concubitus cum debito quidem sexu, scilicet imperficiens maris cum fœmina, sed extra vas naturale ita quid in*

perjeau. unaque eis uniuscū species luxuriae, & peccatum mortale. Nam Rom. i. Apostolus ait, *gentilium sapientes propter suam idololatriam esse traditos in reprobum sensum, & in hanc passionem ignominiosam, ut fæminæ mutarent naturalem usum, & masculi in masculos exarserint.* Hinc Deus misit ignem super Sodomam, & Gomorrham hoc vitio se inquinantes. Certe patet enormitas hujus peccati ex ipsa ejus notione, quæd ita est contra naturam, ut etiam bestiæ illud perhorrescant.

Resolvuntur Coroll. Praef. 1mo. Mollities, Sodomia, & bestialitas non sunt peccata ejusdem speciei infimæ, uti patet ex propositione 24ta ab Alexandro VII. damnata, adeoque non sufficit in confessione dicere, se procurasse pollutionem. 2do. Sodomia potest habere adjunctas alias malitias, incestus, Sacrilegii, adulterii &c. 3to. Sodomita in confessione debet explicare, an fuerit agens, vel patientis, quia agens committit pollutionem. 4to. Dum quis ad se polluendum utitur instrumento inanimato, non committit quidem Sodomitam, hæc circumstantia tamen ob singularem turpidinem in confessione explicanda est.

§. 661.

Bestialitas Quartum peccatum contra naturam est *quid, & Bestialitas*, quæ est coitus hominis cum bestiale peccatum. Estque distincta species luxuriae, & peccatum mortale, uti patet, tum ex ipsa ejus notione, & pœna in illud lata, Lev. 20. ubi jubetur, ut bestia, & bestialista simul interficiantur. Apud Christianos vero modo flamnis addicuntur.

Coroll.

Coroll. Præf. 1mo. Non opus est in confessione explicare, qualis fuerit bestia, an equa, an capra, &c. quia non differunt in genere moris. 2do. Si concubitus fiat cum dœmone, præter malitiam bestialitatis, adest etiam malitia superstitionis ob societatem cum dœmone, & sub diversa specie, sub qua apparet; potest etiam adesse species incestus, adulterii, & Sodomiæ: non tamen debet explicari, an dœmon fuerit incubus, vel succubus, nisi adsit Sodomia, quia non mutatur species. 3to. Coitus cum fœmina mortua præter pollutionem contrahit malitiam illam specialem v. g. adulterii, quam quis affectat.

§. 662.

Recensiti hucusque actus luxuriæ sunt *Actus consummati*: Actus imperfecti sunt, oscula, *xuriae intactus*, *amplexus*, *aspectus*, & *Turpiloquia*. *perfecti* quæ si fiant propter delectationem venereum, *tacitus &c.* maxime inter solutos, sunt peccata mortalia. *sunt peccatum mortale.* 1mo. Enim Eph. 5. immundi excluduntur a regno Dei: sed nomine immunditiae ab Interpretibus communiter etiam oscula &c. intelliguntur: Ergo excludunt a regno Dei. 2do. Complacentia in osculis &c. est de objecto mortaliter malo, quia consistit in delectatione venerea, seu commotione humorum generationi servientium, quæ ex natura sua ordinatur ad pollutionem, & fornicationem, imo est inchoata pollutio: Ergo sicut pollutio, (§. 658.) sic etiam hæc mortaliter mala sunt, quia sunt in genere luxuriæ, ubi non datur parvitas materiæ. (§. 651. n. 2.)

Coroll.

Resolvun- Coroll. *Praet.* 1mo. Oscula & amplexus, si non tur casus. fiant causa delectationis venereæ, sed ut signa amicitiae secundum consuetudinem patriæ, non sunt peccata. 2do. Delectatio tantum sensibilis sine libidine, ex sola proportione objecti cum organo tactus, & visus, naturaliter orta, per se loquendo culpa vacat, raro tamen deest omne peccatum, quia moraliter vix possibile est, ut non exurgat carnalis delectatio, aut periculum illius. Hinc practice non est probabile, tactus, &c. inter solutos causa delectationis sensibilis studio procuratos, culpa carere mortali, secus, si fiant ex joco, aut levitate, non attendendo ad ullam delectationem, nisi tales tactus, & aspectus forent valde impudici v. g. verendorum inter personas diversi sexus, qui etiam ex curiositate facti ob grave periculum a mortali excusari non possunt Mitius quidem sentit P. Laymann de aspectu turpi inter personas ejusdem sexus, & proprii corporis, si tamen fiant sine justa causa, & advertatur periculum pravae delectationis, non possunt excusari a mortali. Si vero hi aspectus fiant a medico, Chirurgo &c. ut medicina applicetur, sine periculo consensu, licent. Item si ancillæ vestiendo tangant impudice pusiones, secluso tamen affectu venereo, hoc non est peccatum. 3^{tio}. Qui partes turpes brutorum ex curiositate tangunt, & fricant, etiam usque ad pollutionem, non excusantur a mortali, quia hæc libidinem valde excitant. 4to. Oscula, tactus, & aspectus &c. etiam inter sponsos sunt mortalia. Inter conjuges vero, si fiant ut incitamenta ad copulam conjugalem, culpa vacant: si solius voluptatis gratia, cessante periculo pollutionis, sunt venialiter mala: notat tamen P. Antoine in praxi hos actus in multis maxime juvenibus conjugibus esse mortales ob periculum proximum pollutionis, unde confessarii eos tolerare non debent. Conjux vero seipsum ob solam voluptatem, non vero copulæ causa tangens, etiam cessante periculo

culo pollutionis, graviter peccat, quia non habet jus in proprium corpus ad usum venereum. *5to.* Tactus impudici &c. inter personas eiusdem sexus graviora sunt peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus, quia tendunt ad pollutionem, quae gravior est fornicatione simplici. Item si fiant a persona conjugata, vel cum conjugata, spectant ad speciem adulterii, quae omnia, una cum pravis desideriis in confessione explicanda sunt. *6to.* Turpia loqui, audire, scribere, pingere, legere, canere, ex affectu venereo, aut ad eum excitandum, est mortale: si fiat ex necessitate, vel utilitate, nullum est peccatum: si ex curiositate, levitate, joco, fecluso scandalo, & periculo consensu in rem venereum, est veniale. Audientes obsecra, si rideant & gaudere videantur, modo non de re turpi, sed solum de artificio, & lepido modo proponendi rideant, vel ne ab aliis convitiis lacefientur, absente scandalo, tantum venialiter peccant. Item verba scurrilia, & inurbana, sine intentione libidinis, plerumque sine gravi scandalo, sunt venialia.

§. 663.

Ad actus imperfectos luxuriæ spectant *Delectationes morosæ*, quando quis de ^{tiones morosæ sunt} objecto venereo voluntarie delectatur, sine ^{peccatum mortale.} voluntate illud opere explendi: *& desideria lasciva*, quando quis objectum turpe cogitatum exequi desiderat, quæ si cum plena advertentia, & voluntarie admissa sint, peccatur mortaliter, tum ob periculum consensu, ob vehementiam naturæ in actum perfectum: tum quia non solum actus, sed etiam affectus ad peccatum mortale malus est, uti patet ex dictis de vitiis & peccatis.

Coroll. Pract. 1mo. Delectatio voluntaria de cogitatione rei venereæ non est de se peccatum: delectatio vero morosa seu consensus plene deliberatus in delectationem rei venereæ semper est peccatum mortale. Signa vero, quod aliquis non consenserit, sunt, si sit timoratæ conscientiæ, & ratio in hac materia externe peccet, securus est, si sit liberioris conscientiæ, & frequenter peccet. Item si instantanea tantum, & fugitiva adhæsio fuerit. Plura alibi de vitiis & peccatis. *2do.* Motus impudici voluntarie procurati, vel non procurati cum consensu, & complacentia sunt peccata mortalia. *3to.* Remedia contra luxuriam sunt 1. frequens oratio. 2. Invocatione Beatissimæ Virginis Mariæ immaculate conceptæ. 3. Frequens confessio, & Communio. 4. Mortificatio. 5. Meditatio novissimorum. 6. Fuga occasionum, otii, ebrietatis, & familiaritatis cum altero sexu. 7. Exercitium præsentiaæ Dei.

§. 664.

Partes potentia-les Tempe- rantia. Expositis hucusque partibus subjectivis Temperantiae, & vitiis illis oppositis, explicitandæ restant partes ejus potentiales, seu virtutes illi annexæ, quæ sunt: Mansuetudo, Clementia, Humilitas, Studiositas, Modestia, Eutrapelia: & vitia illis opposita, scilicet: Ira, Crudelitas, Lenitas, superbia, Abjectione animi, Curiositas, Negligentia, Petulantia, Insolentia.

§. 665.

Mansuetudo quid. Mansuetudo est virtus moderatrix iræ. *Ira quid,* est inordinatus appetitus vindictæ, cumque & quale charitati etiam contrarietur, est de se peccatum.

catum mortale , licet ex imperfectione actus, vel levitate materiæ veniale esse possit. Per defectum illi opponitur *iræ vacuitas*, cum scelera vindicare oportet.

Schol. Ira est peccatum capitale , cujus filiæ sunt, *Filia Iræ.*

1. Indignatio. 2. Tumor mentis. 3. Clamor.
4. Contumelia. 5. Blasphemia. 6. Rixa.

Coroll. Præd. *imo.* Peccaminosa iræ inordinatio con- *Resolvun-*
tingit tum ex parte modi irascendi , quando quis *tur casus*.
nimium interius excandescit , vel exterius per signa
iram prodit, aut vindictam justam majori cum.
vehementia repetit, quam recta ratio postulat:
hæc ira per se est peccatum veniale, per accidens
vero fit mortale ob grave damnum sibi in sanitate,
vel alteri illatum: tum ex parte objecti, appeten-
do vindictam injustam, vel justa majorem: v. g.
imprecando mortem non promeritam , vel repe-
tendo etiam justam vindictam ex odio , vel erum-
pendo in gravia maledicta , blasphemias , & contu-
melias: quæ inordinatio est graviter peccaminosa.
2do. *Indignatio* est quedam accensio cordis inor-
dinata , propter illa, quæ contra voluntatem no-
stram fiunt. Ira est motus vehementior, & libi-
do se vindicandi. *Iracundia* est consuetudo ira-
scendi. *3to.* Injusta vindicta censetur , si appe-
tatur alicui poena , qui malum non egit: si major
poena delicto: si fine debito ordine juris: si fine
debito fine ad bonum tuendum, & malum punien-
dum: si fine debito ordine, in quibus ira vel grave
vel leve peccatum ob gravitatem vel levitatem
vindictæ appetitæ, vel indeliberationem erit. *4to.*
Remedia contra iram sunt , consideratio malorum
corporis & animæ ex ira provenientium, poenæ
illi statutæ, Exemplum Christi, voluntaria poen-
tentia sibi ipsi injuncta , quando quis irascitur &c.

§. 666.

Clementia est virtus moderans pœnas ex animi lenitate, in quantum ratio justitiae patitur. Opponitur illi per excessum crudelitas, per quam homo ex animi austерitate propensus est ad exigendam pœnam ultra meritum culpæ. A crudelitate differt *Ferisævities*. *Sævities* seu *sævities* in eo, quod crudelitas attendat culpam, sed excedat modum in pœna: *sævities* vero non attendit culpam, sed tantum hominum cruciatu delectatur. Per defectum Clementiæ opponitur *lenitas*, qua quis contra dictamen rationis mitigat, aut remittit pœnas, quas reus ex præscripto legum subire deberet. *Crudelitas*, vel *lenitas* pro substrata materia sunt vel mortale, vel veniale peccatum.

§. 667.

Humilitas est virtus, qua quis considerans suos defectus tenet se in infimis, secundum modum suum, vel quæ temperat appetitum tendendi ad excelsa. Opponitur illi per excessum *Superbia*, seu inordinatus appetitus propriæ excellentiæ. Per defectum nimia *sui abjectio* cum contemptu, & neglectu proprii munieris, & damno eorum, quibus quis præest. *Superbia* de se est peccatum mortale, quia opponitur subjectioni hominis erga Deum, subinde tamen est veniale.

Filiae &c Schol. *Superbia* est vitium capitale, cujus filiae sunt: *species superbiae.* 1. *Præsumptio*, & manifestatio excellentiæ suæ per agressionem operis supra vires. 2. *Vana gloria*, qua quis inordinate appetit laudem humana-

nam. 3. *Fælantia*, qua quis verbis. 4. *Ostentatio*, qua quis factis opera sua depredicat. 5. *Hypocrisis*, qua quis fictis signis gloriam quærerit, 6. *Ambitio*, qua quis inordinate dignitates afferat. Quatuor sunt species Superbiæ: 1. Cum quis æstimat bona, quæ habet, habere a seipso. 2. Cum æstimat ea se habere a Deo, sed ex propriis meritis. 3. Cum arrogat sibi bona, quæ non habet. 4. Quando in bonis, quæ habet, cæteris despctis vult illis præferri plus quam decet. Superbia alia est *perfetta*, per quam homo adeo se extollit, ut Deo ejusque voluntati subiectus esse nolit: alia *imperfecta*, quæ fistit in nimia sui æstimatione.

Coroll. Praef. 1mo. Velle excellere, secundum se *Resolvuntur* est indifferens, imo honestum, si fiat ex honesto *tunc causus*. fine, ad promovendam gloriam Dei, & salutem proximi: Si vero appetitus quiescat in propriæ excellentiæ complacentia, est vitium superbiæ. 2do. Superbia perfecta (Schol. præc.) est grave peccatum, quia continet directam aversionem mentis a Deo. 3to. Superbia imperfecta, fistens in nimia sui æstimatione, est de se peccatum veniale, nisi accedat gravis injuria proximi, per gravem contemptum, infamacionem, oppressionem illius: vel si Superbia sit causa violandi grave præceptum. 4to. *Præsumptio* est ex genere suo peccatum veniale, fit autem per accidens mortale, si gravis injuria Deo, aut damnum proximo inferatur, v. g. præsumendo officium medici, confessarii &c. sine debita scientia vel exponendo se periculo peccati. *Vana gloria* per se est veniale, fit autem mortale ratione materiæ gloriando de re mala; vel prorumpendo in contumelias graves erga proximum, quod idem de *Fælantia* & *Ostentatione* dicendum est. *Ambitio* per se veniale est, fit autem mortale vel ratione materiæ ex qua honor inordinate petitur, vel ratione mediorum illicitorum, quibus dignitas quæreritur, vel ratione damni, quod proximo infertur, vel ratione periculi æternæ salutis,

litis, quod dignitatem ambitam comitatur, & ab ambiente vix effugietur. 5to. Si in vestitu quæratur cupiditas aliis placendi, sine malo fine, sicut & fucus faciei illitus, non exceditur veniale: Si vero grave scandalum subfit, ad alios seducendos, vel si ornatu nimis pretioso impeditur solutio debitorum, a mortali quis non excusabitur, quia graviter nocet proximo. 6to. Hypocrisis est graviter mala, si finis sit graviter malus, si quis simuleat castitatem, ut alium ad grave peccatum seducat, secus vero, si finis sit leviter malus: v. g. ut quis ab hominibus laudetur. 7timo. Remedia contra superbiam sunt, timor poenarum a Deo superbis intentarum: odium aliorum, quod superbis in se provocat: Exemplum Christi humiliantis se: Consideratio vanitatis, quæ humanæ laudi inest, quæ cito transt, saepe errat, & facile variatur.

§. 668.

Studioſitas quid.

Studioſitas est virtus moderans appetitum, & studium veritatis cognoscendæ secundum regulas rectæ rationis. Per excessum illi opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, & discendi cura: qui excessus vel est ex parte objecti, si quis velit cognoscere ad se non pertinentia: vel ex parte modi, si quis rerum ad se pertinentium cognitionem assequi conetur mediis illicitis, aut intempestivis animæ, & corpori noxiis laboribus. Per defectum opponitur illi *Negligentia*, quæ est voluntaria omissio eorum discendorum, quorum cognitio ad cujusque statum pertinet. Hæc vitia pro substrata materia possunt esse vel peccata mortalia, vel venialia.

*Curiosi-
tas.*

*Negli-
gen-
tia.*

Coroll. Praet. Curiositate quatuor modis peccatur
 1mo. ratione *Objetti* quando quis scire cupit, nec
 Dei gloriæ, nec suo muneri, nec proximi utili-
 tati necessaria v. g. sacerdos, vel Religiosus scien-
 tias profanas, quarum intemperans studium si eum
 a suis obligationibus avocet, graviter peccat.
 2do ratione *SubjeSSI*, si scientias officio suo non
 convenientes inquirat v. g. Advocatus rejectis
 libris juridicis Astronomiæ soli intentus, qui ra-
 tione damni clienti suo inde emergentis graviter
 peccat. 3^{tio}. ratione *finis*, si scientia ad aucu-
 pandam vanam gloriam dirigatur. 4to. ratione
circumstantiarum peccat, qui alterius secreta reve-
 lari sibi cogit, illicitis mediis scientiam occulta-
 rum querit, novas opiniones Religioni præjudi-
 ciosas procudit &c. Vid. Ill. Godeau *Th. mor.*
parte I.

§. 669.

Modestia est virtus, quæ motus & corpo- *Modestia*
 ris gestus externos secundum rationis præ- *quid.*
 scriptum moderatur. Per excessum illi op-
 ponitur *Petulantia*: per defectum *morum Ru-* *Petulan-*
ficitas. Est & alia Modestia in cultu exter- *tia.*
 no, quæ in corporis ornatu, & externalium *Ruficitas.*
 rerum apparatu mediocritatem servat: cui
 per excessum opponitur *Insolentia*, seu modus *Insolentia.*
 insuetus in apparatu vestium, conviviorum,
 & supellectilis. Quæ iterum pro ratione ma-
 teriæ sunt levia, vel gravia peccata.

§. 670.

Eutrapelia est virtus, quæ in dictis, & *Eutrap-*
 factis ludicris ad recreationem animi, & cor- *lia quid.*
 poris institutis decorem servat. Per exces-
 sum illi opponitur, si illiberale, immodestum,
 petulans, contumeliosum, flagitiosum, ob-

scœnum jocandi genus usurpetur: vel genus ludendi, & jocandi honestum loco, & tempore indebito, vel contra dignitatem ludentis, aut illius, coram quo luditur, exerceatur. Per defectum peccatur, cum quis ob animi austерitatem, vel morositatem tum sibi ipsi omnem honestam recreationem interdicit, tum in aliis impedire conatur. In his proportionate materiæ graviter, vel leviter peccari potest.

§. 671.

*Justitia
quid.*

Quarta virtus Cardinalis est *Justitia*, quæ est constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi. Sive est virtus moralis firmans voluntatem ad perpetuo alteri reddendum jus suum ad æqualitatem.

Schol. Jus in hac definitione sumitur pro debito rigoroso, seu re alteri debita; per æqualitatem vero intelligitur commensuratio rei reddendæ cum debito alterins.

§. 672.

*Partes
ejus sub-
jectivæ
Commu-
tativa.*

*Distribu-
tiva.*

Partes subjectivæ seu species justitiæ sunt, *Justitia commutativa*, quæ dirigit commutationes, commercia, & contractus, ut in illis servetur perfecta æqualitas inter mercem, & pretium, adeoque servat proportionem arithmeticam, seu æqualitatem rei ad rem, & dati ad acceptum. 2. *Justitia distributiva*, quæ est virtus inclinans communitatem, seu ejus Principem ad servandam proportionem debitam, sive geometricam inter ea, quæ distribuuntur, & conditionem personarum, qui-

quibus distribuuntur, ita ut secundum merita, dignitates; secundum bona, onera distri-
buantur: hæc duæ species vocantur *justitiae particulares*, quia bonum particulare prima-
rio respiciunt. 3. *Justitia legalis*, seu gene-
ralis, quæ est virtus firmans voluntatem pri-
vati, ad tribuendum communitati, quod ei
debitum est ratione juris alti, quod habet
communitas in personas privatas, ut nimirum
ejus bonis pro commodo publico uti
possit. *Justitia vindicativa* potest revocari par-
tim ad distributivam, quatenus male meritis
pro qualitate criminis poenam imponit: par-
tim ad commutativam, quia servat æqualita-
tem rei ad rem, poenæ ad culpam: hinc de-
finitur virtus reddens malefactori poenam cul-
pæ ejus debitam, & adæquatam.

Schol. Tres conditiones ad justitiam veram essen- *Requisitu-*
tialiter requiruntur: 1. Debitum rigorosum, quia *ad Justi-*
debitum morale simplicis honestatis est commune *tiam*.
etiam aliis virtutibus. 2. *Æqualitas*, vel arith-
metica, vel geometrica; quia per hanc justitia
ab aliis virtutibus differt. 3. Alteritas non tan-
tum personarum, quia justitia rectificat operatio-
nes ad alterum, nemo enim sibi ipsi proprie de-
bet; sed etiam jurium, quia jus est radix debiti
legalis, & mensura constituendæ æqualitatis inter
debitorem, & creditorem. Hæc conditiones con-
veniunt speciebus justitiae mox recensitis, ubi
ordo partis ad partem fundat justitiam commutati-
vam; totius ad partes, distributivam; partis ad
totum, legalem. Hæc *legalis* justitia etiam est
in Principe, quatenus est custos, & rector boni
publici, quia sic tenetur ad conservationem boni
publici; & tunc vocatur *Nomothetica*: specialiter
autem est in eo, si consideretur ut pars reipubli-
cæ,

et, quia sic ob nexum politicum tenetur ad procurandum bonum commune instar civis.

§. 673.

Partes potentiales Justitiae.

Partes potentiales Justitiae sunt: Religio, Pietas, observantia, Veracitas, Gratitudo, Vindicatio, Liberalitas, Amicitia, de quibus inferius.

§. 674.

Objectum ejus materiale.

Objectum materiale justitiae remotum, & mediatum sunt res debitae, quae commutantur, vel distribuuntur: proximum vero & immediatum sunt actiones, per quas ponitur æqualitas, sive, quibus haec res commutantur, vel distribuuntur; uti venditio, mutuum &c. objectum vero cui, est persona, quae habet jus activum, seu cui æqualitas debetur: nam æqualitas immediate introducitur in actiones, & quidem plerumque externas, & his mediantibus in res.

§. 675.

Objectum formale.

Objectum formale quod justitiae est jus specifice sumptum pro æqualitate inter jus activum unius, & jus passivum, seu obligationem alterius, quia justitia per suos actus hanc æqualitatem primo intendit. (§. 671.) Objectum vero formale quo est honestas hujus æqualitatis, utpote per quam justitia ab omni alia virtute distinguitur, cuius est, reddere alteri, quod justum est.

Schol.

Schol. Justitia est vera virtus, quia facit bonum habentem: (§. 544.) & quidem specialis, quia speciale objectum habet. Subjectum ejus proximum est voluntas, ad cuius actus rectificandos ordinatur. Item Justitia principaliter versatur circa operationes voluntatis, quae sunt ad alterum, & secundario solum potest versari circa passiones, imperando actus virtutum circa passiones versantium v. g. mansuetudinis, ne ex inordinata passione iræ proximus damnificetur. Justitia etiam in suis operationibus primario attendit medium rei, seu medium re ipsa inter excessum & defectum, uti sunt decem floreni ad debitum decem florenorum, non vero medium rationis, seu medium inter excessum & defectum per intellectum, quod spectat ad alias virtutes morales v. g. tallem mensuram cibi esse servandam, ubi si haec mensura etiam nimis parva fuisset, cognito tamen errore non tenetur quis eam recompensare; cum econtra, quando quis solvit 10 florenos, putans se non plus debere, cum tamen re ipsa 20 debeat, servet quidem medium rationis, non vero rei, adeoque cognito errore teneatur 10 superaddere Denique quia jus est objectum Justitiae, objectum vero seu specificatum est prius, & presupponitur ad habitum, ideo, Theologi inscribunt hunc tractatum: de Jure, & Justitia, & non de Justitia, & Jure, uti civilistæ fundati in l. 1. ff. de Inst. & jure. Nota vero: Jus hic accipitur prout idem est, ac justum, non quidem generaliter, sed specifice, sive pro eo tantum justo, quod est debitum rigorosum, ut adæquatum cum jure alterius. Adeoque jus aliud est passum, quod est ipsum debitum, aliud activum, quod definitur.

§. 676.

Jus activum est legitima potestas, ad aliquam rem obtinandam vel retinendam, aut vum quid.
ad

ad aliquid faciendum, ita ut ab illius obtentione, retentione, vel ab illa actione facienda licite quis impediri non possit.

Quotuplex.

Schol. 1. Jus activum ex parte principii dividitur in naturale, & positivum, idque vel Divinum, vel humanum, quod ultimum iterum dividitur in jus gentium, civile, & Canonicum, de quibus egimus cap. 9. Ex parte termini jns activum dividitur in *jus ad rem*, quod quis habet, ut res sua fiat, adeoque dat actionem in personam, quæ alicui devincta est, seu personalem. Ad hoc referatur jus, quod quis habet per electionem, postulationem, & præsentationem ad beneficium. Et in *Jus in re*, quod quis habet in re jam sua, & obtenta: & dat actionem in rem, seu realem, quæ quoctunque transit, ab habente hoc jus repetiti, & vindicari potest. Species juris in re sunt, dominium rei, usus, ususfructus, habitatio, emphyteusis, feudum, libellus, superficies, servitus, pignus & hypotheca & possessio, de quibus nunc pluribus.

Differen-
tia inter
jus in re,
& ad
rem.

Schol. 2. Inter jus in re, & jus ad rem notabile discriminis est, cui enim competit jus in re, habet facultatem, rem in quoctunque loco & in cujuscunque manibus sit, & ubicunque illam repererit, repetendi, & quicunque eam repererit, ex iustitia illam restituere tenetur. Sic equum suum Petrus furto sibi ablatum, ubicunque eum invenerit, repetere potest, licet forte equum alias bona fide emerit, quia Petrus habet jus in re, & omnis res cum suo onere transit ad aliud. Jus vero ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed tantum iustum titulum, & jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium, ex quo fit, ut si quis impediatur a consecutione talis rei, ad quam jus habet, non possit rem ipsam vindicare atque in judicio repetere, sed duntaxat actionem personalem instituere

adve-

adversus eum, qui eum impedit vel impedivit ab ejus consecutione.

Schol. 3. Est autem actio in genere jus persequendi *Actio in judicio*, quod sibi debetur §. 1. *Inst. de Action.* quid & dicitur autem *in judicio* quia nemo sibi ipsi jus *quotudicere* potest. Porro Actio alia est *realis* seu *in plex.* *rem*, quae etiam vindicatio dicitur, & est illa, quae rei adhæret, adeo ut a quoconque repeti & vindicari possit, & si quis probet, rem esse suam, possessor etiam in judicio eam restituere debet, de quo vid. meas *Inst. J. E. tom. 3.* §. 960. *Schol.* Alia est Actio *personalis* seu *in personam*, quae proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo vel delicto: dicitur autem *personalis*, quia ita personæ cohæret, ut contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic si mutuo dedisti Cajo 100 florenos, quos ille Titio donavit, actio tibi solum contra Cajum, non vero contra Titium competit.

§. 677.

Primaria species juris in re est *Dominium*, *Domi-* quod est jus reale disponendi de re aliqua *nium* *quid.* tanquam sua.

Schol. 1. Dominium dividitur in *dominium jurisdi-* Quotu-*sionis*, quod est jus gubernandi suos subditos in *plex.* ipsorum commodum: scilicet, præcipiendi, pro-*hibendi*, judicandi, puniendi, præmiandi, hi enim actus ad gubernandum spectant & in *dominium proprietatis*, quod est jus disponendi de re aliqua tanquam sua in suum commodum, nisi quis lege prohibeatur. Dominium proprietatis subdividitur in *perfæctum*, & *plenum*, quod continet proprietatem & emolumenta rei: ac in *semiplenum*, & *imperfæctum*; quod vel est *directum*, quando continet nudam rei proprietatem sine emolumentis, cuius Dominus vocatur proprietarius; vel *utile*, quod continet fructus, & emolumenta rei, sine pro-

proprietate, quale habet usufructuarius, Emphyteuta, Feudatarius, seu Vasallus.

An detur Schol. 2. Quæritur hic, an simul dari possit dominium plenum duorum in solidum, sive an penes duos. vel plures non partialiter, sed totaliter spectatos possit simul esse dominium plenum & perfectum, totale, & ejusdem rationis in eandem rem eodem modo sumptam. Respondetur negative, quia alias esset dominium totale, & non esset, quia secum compateretur aliud dominium totale, a quo posset impediri. quoad usum & exercitium sine injuria, quod est contra essentiam dominii pleni. (Schol. præc.)

§. 678.

Ususfructus quid. Dominium semiplenum seu imperfectum est jus imperfecte de re disponendi; quod vel est directum, vel utile. (§. 677. Schol. 1.) Prima species dominii utilis est *Ususfructus*, qui est jus utendi, ac fruendi re aliena salva ejus substantia. l. i. ff. de usufructu.

Resolvuntur casus. *Coroll. Praet. 1mo.* Usufructuarius omnes fructus ex re fructifera percipere potest, etiam pensiones, & redditus ex ædibus, & areis; venationes, punctiones, lapidicinas, metalli fodinas, ubi tamen decima pars metallorum ad Dominum proprietatis spectat. *2do.* Uſusfructus non potest proprie constitui in rebus usu consumptibilibus v. g. pecunia, frumento &c. sed tantum quasi usuſfructus, & æstimatio earum. *3to.* Usufructuarius non potest alienare rem, in qua uſumfructum habet, sine Domini proprietarii consensu, licet alter nomine usufructuarii fructus percipere possit. *4to.* Usufructuarius debet rem sibi concessam diligenter colere, & non deteriorare: debet etiam impensas ad annuam fructuum perceptionem, collectas, & tributa præstare l. usufructu-

Etu. ff. de usufructu. 5to. Uſusfructus cefſat, ſi uſuſructuarius eum Domino proprietatis cedat §. finitur. *Inst. de uſuſructu.* Si tota res pereat. l. repeti. ff. Quibus modis uſusfructus. Si tempus conuentum fit finitum. l. ambiguitatem. c. de uſuſr. Si uſuſructuarius moriatur. l. 2 ff. de uſuſr. *Vid. Inst. J. E. tom. II. §. 565. 1qq.*

§. 679.

Altera species dominii ſemipleni eſt *Uſus. Uſus quid.* ſeu jus utendi tantum re aliena, ſalva ejus ſubſtantia l. 1. ff. de uſu & habit.

Schol. Uſus alius eſt *juris*, ſeu jus utendi tantum *An uſus ro aliena ſalva ejus ſubſtantia:* alius eſt *uſus facti, in rebus qui eſt legitima quidem, ſed nuda rei alienæ uſur- uno actu patio ab alieno nutu dependens, & citra injuriā consum-quocunq; momento revocabiliſ.* Jam certum *ptibilibus* eſt, uſum juris non poſſe separari ab omni dominio, quia hic uſuarium facit dominum rei ſaltem *separari* quoad utilitatem. Item certum eſt, uſum facti, *poſſit*, ſi fit irrevocabiliſ, involvere aliquod dominium, nempe jus ad hanc ipſam irrevocabilitatem. Item certum eſt, ipsum uſum facti revocabilem eſſe ſeparabilem a dominio in rebus unico actu non consumpiibiliſ, uti patet in Religiosis, qui utuntur rebus monaſterii, quin aliquod dominium, aut jus irrevocabile in eis habeant, *cum ob votum paupertatis ſint incapaces dominii.* Jam vero de uſu facti licito, & revocabili circa res unico actu primario consumptibileſ queritur, an a dominio ſeparari poſſit. Occationem huic quæſtioni dederunt Fratres Minores S. Francisci de obſervantia, quibus in S. Regula ſua prohibetur, habere ſive in communi, ſive in particuliari ullius rei dominium; debium enim emerſit, an etiam rerum unico actu consumptibilium v.g. cibi, & potuſ non haberent dominium, & an uſus in illis a do-

a dominio separari possit. Ita censuit Clemens V. in Clement. *Exivi*. Nicolaus III. c. *Exiit*. de verb. sign. in 6 & Gregorius IX. qui declararunt, Fratres Minores simplicem usum habere suorum mobilium unico actu consumptibilium, dominium vero manere penes Papam, qui ideo Fratribus Minoribus Syndicos constituit, qui nomine Papæ eleemosynas Fratribus datas acciperent, & ipsis pro necessitate distribuerent. Hoc tamen negavit Joannes XXII ab Okam & aliis offensus in Extravag. *Ad Conditem*: qui hoc dominium a se abdicavit, & Syndicos constitui prohibuit, qui nomine Ecclesiæ hæc bona administrarent. Sed subsequentes Pontifices denuo receperunt, & ad hunc usque diem retinuerunt. Adeoque communis est Theologorum sententia quod usus in rebus unico actu consumptilibus a dominio separari possit: tum 1. quia usus revocabilis est separabilis a dominio, qui enim concedit alteri potestatem utendi re sua, retinendo facultatem eam pro libitu revocandi, concedit usum & retinet dominium, quia potestatem utendi revocare vallet sine novo contractu interveniente: Ergo usus a dominio separari potest, & quidem si quilibet Religiosus habeat merum usum rerum sibi concessiarum sine omni dominio reali, cur non etiam tota communitas Fratrum Minorum poterit habere talen usum sine dominio etiam imperfecto? tum 2. quia conviva habet usum ciborum sibi appositorum, nec tamen eorum est dominus, quia semper ab invitante prohiberi potest, qui cibos appositos removere & pauperibus largiri potest: tum 3. quia dominium rerum uno actu consumptibilium non habet, nisi qui illud acceptare voluerit; sed Fratres Minores possunt nolle acceptare dominium harum rerum, sed solum usum prodantis, aut alterius nutu revocabilem, uti approbarunt citati antea Pontifices: Ergo habent usum sine dominio. Non obstat I. quod Joannes XXII. in Extrav. *ad Conditem*, vocet hanc senten-

tiam juri, & rationi contrariam. *Resp.* Hæc controversia non spectat ad fidem, unde Joannes contrariam sententiam tenuit, & suis successoribus rem determinandam reliquit. II. Qui re per usum consumptibili uti potest, habet potestatem illam destruendi: Ergo habet dominium. *Resp.* Qui rem independenter a revocatione alterius destruere potest, habet ejus dominium, secus, si solum dependenter ab alio. III. Non potest quis uti rebus consumptilibus salvâ earum substantia: Ergo dominium ab usu earum non distinguitur. *Resp.* Usus rerum non consumptibilem, qualiter in jure sumitur, supponit salvam eorum substantiam, non vero usus consumptibilem.

Coroll. Pract. Imo. Cui concessus est nudus usus *Resolutio* v. g. horti, non omnes ex eo fructus percipere, *tur casus*, vel alienare, sed tantum potest in eo ambulare, poma, olera, & reliqua ibi nata, ad suum, familiæ & hospitum victum adhibere. Item qui nudum usum habet gregis ovium, vel vaccarum, non potest percipere pecorum fructus, foetus, lanam, lac, nisi modicum ad victum quotidianum; potest tamen uti pecoribus ad agros sterco-randos l. plenum ff. de usu & habit: Denique usuarius jus suum alteri vendere, locare, aut concedere non potest. §. 1. *Instit. de usu & habit.*

§. 680.

Tertia species dominii semipleni est *Hab. Habitatio* *tatio*, seu jus habitandi in alienis ædibus *quid.* salva earum substantia. §. item 15. *Instit. de usu & habit.*

§. 681.

Quarta species est *Emphyteusis*. Quinta, Feudum. Sexta, Libellus. Septima, Superficies. Octava, Pignus & Hypotheca, de quibus infra de contractibus.

§. 682.

Servitus quid. Ad dominium semiplenum reducuntur Servitutes, & Possessio. *Servitus* est jus in re aliena alteri constitutum, quo dominus rei in commodum alterius aliquid pati, aut non facere tenetur.

Quotuplex. *S. hol.* *Servitus* alia est *attiva*, quæ est jus, quod quis habet in re alterius, ut sibi, vel rei suæ serviat: alia est *passiva*, seu ipsa rei subjectio in commodum alterius. Rursus alia est *servitus realis*, qua res rei servit v. g. domus domui, cuius aquas excipit: alia est *personalis*, qua res personæ obligatur v. g. transeundi agrum alienum: vel persona rei, v. g. Titius, agrum meum colendi. *Servitus realis* alia est *urbana*, quæ prædio urbano, seu habitaculo patrisfamilias, sive in urbe, sive in vicis debetur, estque vel *affirmativa*, quæ obligat ad ferendum quid positivum, cuius species sunt: *Servitus oneris ferendi*, stillicidium, tigni immittendi; vel est *negativæ*, quæ obligat ad aliquid non faciendum, uti altius non tollendi, luminibus non officiendi. Alia servitus est *rustica*, quæ prædio rustico distincto ab humano habitaculo debetur: uti iter, seu per alienum fundum etiam equo transeundi, Actus, seu jus agendi jumentum, vel vehiculum: via, aqueductus, adaquandi, pascendi, calcis fodendiæ. Utraque hæc servitus dividitur in *continuam*, cuius usus continuo durat: *quasi continuam*, cuius actus, quia a causis naturalibus pendet, non semper existit, est tamen semper in potentia, uti stillicidii: Et *discontinuam*, cuius actus a libera hominis actione dependens non semper datur, uti iter &c.

Resolvuntur casus. *Coroll. Præfl. 1mo.* Servitutes comparantur vel patto, vel ultima voluntate, vel usucapione 10 annis inter præsentes, 20 inter absentes. *2do.* Ad nos-

possessionem servitutum comparandam requiritur, ut actus ex debito fiat, non vero *ex gratia*, & ut alter sciens patiatur actum exerceri, si sint affirmativæ; si vero sint negativæ, possidentur per unicum actum prohibitionis cum scientia, & patientia illius, qui prohibetur. *Gloss. in c. Ab-
bates. de verb. sign.* Vid. *Inst. J. E. tom. 3.
§ 961. sqq.*

§. 683.

*Possessio est detentio rei corporis, & ani- Possessio
mi, jurisque adminiculo: vel si sumatur pro quid.
jure possidendi, est jus insistendi alicui rei
tanquam suæ non prohibitæ possideri.*

Schol. Possessio alia est *naturalis*, seu *facti tantum*, Quoties-
quæ fit animi, & corporis adminiculo, qualiter plex.
rem possidet invasor: alia est *Civilis*, seu *juris
tantum* qæ fit animi tantum, & juris adminiculo,
qualiter rem ab invasore raptam verus dominus
possidet: alia est *Mixta*, seu *juris & facti simul*,
quæ est *naturalis*, & *civilis* simul; uti rem possi-
det dominus.

Coroll. Praef. 1mo. Privilegia possessionis sunt, quod *Resolutum*
possit praescribere: melior est conditio possiden- tur casus.
tis: in judicio petitorio habet praesumptionem
pro se: potest quis possessionem suam tueri: An-
te omnia restituitur in integrum. Possessio im-
memorialis supplet omnes praesumptos defectus,
nec patitur inquisitionem de titulo. *2do.* Posse-
ssio acquiritur tum apprehensione vera; quæ in
rebus corporeis fit manibus, aut pedibus: tum ap-
prehensione ficta, per traditionem clavium &c.
tum apprehensione civili, per solam legis dispo-
sitionem. *3to.* Amittitur possessio, voluntate ce-
dendi, per oppignorationem, commutationem &c.
per fugam, diuturnam absentiam &c. de quibus
juris periti. Vid. meas *Inst. J. E. tom. 3. §. 978.
sqq.*

§. 684.

Objectum dominii sunt omnes res sublunares, quæ sub dominio hominis cadere possunt. Nam omnes hæ natura sua sunt homine inferiores, & ad illius commodum ordinatæ: Ergo de illis libere disponere, adeoque dominium habere potest. (§. 677.)

Resolvuntur casus. Coroll. Præf. 1mo. Homo igitur est Dominus famæ suæ, utpote quam proprio labore acquirere, ablatam in judicio repetere, & satisfactionem postulare potest. 2do. Unus homo cadere potest sub dominium alterius hominis; servitus enim nec jure naturali prohibetur, quia homo habet dominium utile corporis: nec jure Divino, uti patet tum ex Veteri Testamento Exod. 21. tum ex Novo 1. Cor. 2. nec jure humano, uti patet ex variis locis juris etiam Canonici. Servitus autem introducta fuit jure gentium, sed nunc ex jure novo nulla servitus inter Christianos admittitur, exceptis regionibus Americanis, ubi Americani servos habent, & jure retorsionis etiam barbaros Christiani servos faciunt. 3to. Servitus acquiritur vel tifulo nativitatis, dum quis nascitur ex matre serva, licet patre libero: vel jure belli: vel justa condemnatione, vel emptione. 4ta. Servis, seu mancipiis ex emptione, vel matre serva, vel ex justa sententia non licet fugere, quia illi sunt de rebus Domini; hi vero tenentur patrere: justæ sententiæ. Servis vero, qui ad peccatum sollicitantur, vel quibus Dominus mortem intentat, aut necessaria vitæ denegat, aut in bello justo captis, licet fugere, non tamen Dominis detinentibus, aut persequentibus vim inferre, quia tum servitus, tum fuga ad suos jure gentium introducta fuit. 5ta. Jus dominii in servos extendit se ad omnes eorum operas, & fructus, ita ut, quidquid servus acquirit, Domino suo acquirat, nisi aliter conventum fuerit: potestatem tam

men vitae & necis in servos dominus non habet. Inst. de his qui &c. 6to. Homo est dominus bonorum spiritualium tam externorum, uti sunt iurisdictio spiritualis, Episcopatus, jura beneficiorum, scientiae &c. quam internorum, uti gratiae, virtutum &c. quia haec acquirit sua industria, vel dispositive, vel meritorie. 7timo. Homo contra non est Dominus vitae suae, & membrorum, sed tantum custos, & usuarius, & solus Deus est Dominus Sap. 16. quia vita ceu fundamentum dominii est prior omni dominio, nec illam propria industria acquirere vel relinquere possumus. 8vo. Nec Princeps, nec respublica habet dominium directum in vitam, & membra civium, sed indirectum tantum, in quantum quorundam vita est bono publico nociva. 9no. Quando fama alicuius est necessaria proximo, non potest libere de ea disponere, vel eam negligere, uti Prælatus ad gubernandos subditos &c. sed neglectus famæ est contra iustitiam. Secus vero diffamare se, vel famam negligere sine rationabili causa, est tantum peccatum prodigalitatis.

§. 685.

1. Subjectum dominii capax est **omnis**, *Subjectum* & sola natura intellectualis, quia omni, & *domini*. foli naturæ intellectuali competit fundamen- tum dominii, scilicet intellectus, & voluntas, per quæ habet potestatem disponendi de suis actibus, & per actus de rebus ex- ternis. (§. 677.)

2. Etiam peccatores, & infideles sunt ca- paces dominij. Sic Concilium Constantien- se damnavit hanc propositionem Wicleffii. *Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.* Et 1. Petr. 2. dicitur: *Subditi estote in omni*

*timore Dominis, non tantum bonis, & modestis,
sed etiam discolis.* Item S. Scriptura pro veris Dominis agnoscit Principes infideles, uti Pharaonem &c. & Reges peccatores, uti Salomonem, & Achabum. Deinde nec infidelitas, nec peccatum privat hominem libero arbitrio, quod est fundamentum dominii. (§. 677.) Ergo peccatores, & infideles sunt illius capaces.

3. Item parvuli, & amentes sunt capaces dominii. Nam Gal. 4. v. 1. dicitur: *Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit Dominus omnium.* Deinde licet ad actualem usum dominii requiratur usus rationis, non tamen requiritur ad dominium habituale, quod immediate fundatur in potentissimis; alias dormiens, vel ebrius dominium amitteret. Denique parvulis, & amentibus injuriam facit, qui eorum bona rapit, quem nec ad Principem, nec ad rem publicam, nec ad curatores spectant: Ergo sunt eorum Domini.

Schol. Igitur praeter Deum, & Angelos solus homo est capax dominii. Verum specialis difficultas occurrit circa nonnulla subjecta particularia, scilicet Clericos, Religiosos, filios familias, maritos, & uxores, an & quale dominium habeant: quia tamen hic nodus plura adhuc dicenda presupponit, exm suo loco aptius dissolvemus: & nunc ad modos acquirendi dominium progredimur.

§. 686.

Divisio Modus acquirendi dominium sibi soli rerum est proprium, divisionem rerum presupponit. Hanc

Hanc divisionem rerum & dominiorum contra Wicleffum docentem, omnia bona tem-^{conve-}poralia adhuc esse communia, dicimus *imo. niens.* esse justam, quia jam in Veteri Testamento Patriarchæ multa dicuntur posseditis divisi. nec tamen amici Dei esse desierunt: & ideo merito damnati sunt hæretici Apostolici dicti, qui negabant, salvari quemquam posse, nisi omnibus divitiis, & dominiis renunciaret.

2. Hæc divisio est conveniens, nam per eam in statu naturæ lapsæ paci, & concordiæ consultum fuit: si enim Abraham, & Lot viri justi nequibant habitare communiter, eoquod substantia corum multa foret, & quasi indivisa, quid de aliis minus piis futurum Quot bella, & lites? dum unusquisque rem communem in usu suam facere vellet. Deinde per divisionem res melius tractantur, & conservantur, cum quivis de proprio magis, quam de communi sit sollicitus.

3. Hæc divisio facta est jure gentium: non enim facta est jure naturæ, quod eam nec præcipit, nec ad eam ut simpliciter necessariam, sed tantum ut convenientem inclinat. Nec est facta jure Divino positivo, quod nec ex S. Scriptura, nec ex traditione colligitur: Ergo jure gentium, quatenus homines attenta naturæ corruptione cognoscentes gravia incommoda ex communitate bonorum orta divisionem tanquam vitæ sociali magis convenientem communi consensu saltē tacito introduxerunt. Cum vero hæc incommoda in statu Religioso non sint timen-

da, & iis per curam superiorum, & obediētiam subditorum satis sit prouisum, commune bonorum dominium merito in eo retinetur.

4. Divisio rerum jam ante diluvium facta fuit. Nam Gen. 4. Abel obtulit *de primogenitis gregis* NB. *fui.* Major divisio facta fuit post diluvium, ubi Gen. 10. dicitur filius Heber vocatus esse Phaleg, quia in diebus ejus *divisa est terra*, ibique describuntur termini habitationis filiorum Noe cum posteris eorum. Unde S. Epiphanius hæresi 66 tradit, Noe divisisse terram filiis suis, ita, ut Sem Asiam, Cham Africam, Japhet Europam obtinuerit. Quoad minores portiones, nepotes eorum occuparunt loca sibi magis commoda, quæ tunc nullius erant. Denique vel authoritate Principum, vel inventione, vel contractibus portiones magis particulares factæ fuerunt.

Solvuntur Schol. I. Dicis I. divisione rerum est contra jus naturæ, quo omnia sunt communia *Resp.* Jure naturæ tantum permittente, non vero præcipiente omnia sunt communia. II. S. S. P. P. dicunt, per iniquitatem factam esse divisionem rerum, & divites non debere dicere, hoc est meum. *Resp.* Volunt occasione iniquitatis, ut evitetur, factam esse divisionem, & divites ad eleemosynas horitantur. III. Ante divisionem quilibet habebat jus utendi omnibus rebus, quo jure per divisionem privatus est: Ergo est iniqua. *Resp.* Privatus est exigente bono communi, quæ jactura compensatur per appropriationem, & usum partis concessæ.

Res quo^z tuplices. Schol. 2. In divisione rerum quædam res *communes* manserunt, uti acr, imber &c. Quædam res integris communitatibus datæ fuerunt, dictæ res pub-

publicæ: uti theatra: Quædam *res nullius*, manserunt, uti feræ: Quædam factæ sunt singulares. Porro facta hac rerum divisione videndum modo est, quomodo earum dominium acquiratur.

§. 687.

Igitur ad acquisitionem dominii, sive pleni sive semipleni ordinarie requiritur titulus, simul & traditio l. 31. ff. de acq. rer. dom.

Schol. Titulus est ratio fundandi dominium. Alius est titalus *verus*, seu vera causa acquirendi dominium: alias est *præsumptus*, qui pro se bonam *quid* fidem habet. Potro dictum est, ordinarie requiri titulum, & traditionem: nam subinde solus titulus sine traditione sufficit, uti in donatione, venditione &c. uti infra patebit. Vid. Inst. J. E. tom. 3. §. 955.

Ad acquirendum dominium in genere requiritur titulus & traditio.

§. 688.

Modi acquirendi rerum dominia speciales. *Modi acquisitionis* sunt, quæ tit. I. Inst. de rer. div. requirendi censeuntur. *Præteritum* vero acquiritur dominium rerum: 1. Occupatione, 2. Accessione, 3. Per Præscriptionem, 4. Per contractum dominii translativum. *Occupatio* est *Occupatio rei vacantis*, seu nullius corporalis apprehensio, cum animo eam habendi ut suam.

Schol. *Res vacantes* proprie sunt illæ, quæ necdum ab ullo sunt occupatæ: unde etiam *res nullius plex.* vocantur: si vero habuerunt aliquando dominum modo tamen eum amiserunt, vocantur *res derelictæ*. *Res vacantes* & *derelictæ* occupantur, vel per *Venationem*, quæ est occupatio ferorum animalium terrestrium in naturali libertate existentium: vel per *Piscationem*, vel per *Aucupium*. *Aucupium.*

*Inventio.**Thesau-*
*rus.**Bona in-*
*certa.**Res va-*
cantes
fiunt pri-
mo occu-
pantis.*Resolu-*
tur casus.
de feris,
Venatio-
ne &c.

quorum illa animalia aquatilia, hoc volatilia occupat: vel per *Inventionem*: res autem inventae sunt triplicis generis: aliæ nunquam Dominum habuerunt, uti insula in mari nata, gemmæ, & lapilli in maris littore: aliæ Dominum habuerunt, nunc autem eo carent, quia pro *derelictis* habentur, uti merces in mare projectæ sine animo & spe recuperandi. 1. si *jactum*. ff. de furtis. Item *Thesaurus*, qui §. *Thesuros*. Inst. de rer. div. definitur, Vetus depositio pecuniae, vel similis rei, ut de ejus depositione; vel dominio nulla cognitio, aut memoria extet: aliæ res inventae sunt, quorum Dominus etsi non prouidabessem credatur, tamen inculpabiliter ignoratur, quæ dicuntur *bona incerta*; uti loculus argento plenus in via repertus.

§. 689.

Res vacantes, & derelictæ fiunt primo occupantis. De rebus animatis vacantibus constat ex l. 1. ff. de acq. rer. dom. de rebus vero vacantibus inanimatis, patet ex l. 3. ff. de rer. div.

Coroll. Præfl. I. Animalia ex natura sua mansueta, uti canes &c. licet longius a conspectu Domini sui fugerint: Item emortuorum animalium pelles, non sunt res nullius, adeoque ad proprios Dominos pertinent. 1. *Pomponius*. familiæ excusandæ. 2do. Animalia ex natura sua sera, sicurata uti cervi, columbæ &c. ad proprium Dominum spectant, si consuetudinem ad eum revertendi retineant, vel custodia ejus detineantur; imo arte vel fraude hujusmodi animalia ad se allicere species furti est, & ad restitutionem obligat. Si vero reverti desierint, ad naturalem feritatem rediisse censentur, & fiunt primo occupantis. Quod idem dic de examine apum. 3to. Feræ, quæ sicurari non possunt, uti apri, pisces, & varia avium genera, acquiruntur per occupationem, earum-

•afumque dominium tamdiu quis retinet, quamdiu in ejus custodia detinentur, uti apri in vivariis, pisces in lacubus, aves in caveis, postquam vero in naturalem libertatem se receperunt, ita ut difficilis sit eorum coniectio, primo occupanti cedunt, nisi loci consuetudo aliter ferat. *Gloss. in §. singularum.* *Inst. de rer. div.* Quodlibet vero feræ in custodia magnæ vastitatis magis natura loci, quam hominum industria constituta conclusæ contineantur, uti cervi in saltibus, pisces in rivis, ita ut earum capture sit valde difficilis, & dubia, manent in naturali libertate, & ad nullius dominium spectant, l. 3. §. item ff. de regn. poss. hinc qui has feras per injuriam extrahit, propriæ furtum non committit, sed injustum damnum, ad cuius compensationem tenetur. 4to. Si fera ab uno tale vulnus accepisset, ut certo constaret, percussoris manum effugere non posse, illi tradenda est: si dubium sit, pro rata dubii inter vulnerantem & capientem dividi debet. 5to. *Venatio* ferarum ex duplice capite illicita sit. 1. Si Princeps justo titulo tale jus acquisivit. 2. Si Princeps a tempore immemoriali jus venandi in locis publicis sibi vindicavit, tunc enim alii injuriam illi inferunt, & puniri possunt, qui contra ejus decretum venari præsumunt: prima tamen vice mitiori poena affici debent: si saepius repeatant, graviori. Iniquas tamen venator in foro conscientiae non tenetur captas feras ante sententiam Judicis restituere, quia earum tanquam nullius per occupationem dominium acquisivit: peccat tamen graviter, vel leviter, pro ratione periculi, cui se exponit, & damni juri Principis illati, ad cuius reparationem tenetur, nisi sit leve in ordine ad jus venandi, ubi ordinarie Princeps poena transgressorí indicta contentus est. Idem dicendum de capture piscium in fluminibus. 6to. Si Princeps lege latè prohibeat, ne quis in locis publicis, vel sibi propriis venetur, nullo interveniente pacto subditorum, tenetur ad cavenda damna

datuña a feras illata, & ad eorum compensacionem tenetur. Si vero per libe: um populi consensum, aut renuntiationem jus venandi accepit, sive si illud ante distributionem terræ in subditos sibi reservavit, ex justitia ad præcavenda damna, & illata per feras compensanda non tenetur, nisi forent immodica, vel conitent, populum hoc jus cessisse ea lege, ut damna præcaveat, & resarciat.

Resolvuntur casus de thesauro. Coroll. Præst. II. 1mo. Thesaurus in proprio fundo repertus ad inventorem spectat: si vero in alieno fundo v. g. a mercenario reperiatur, partim ad inventorem, partim ad dominum fundi spectat: si vero in alieno fundo de industria non sine injuria domini reperiatur, totus ad dominum fundi spectat; quia tamen hæc lex est penalís, quoad dimidiam partem ante sententiam judicis non obligat. Si sciens in alieno agro thesaurum latere, eum communi pretio emat, nullam facit domino injuriam, & dominus thesauri inventi efficitur, quia non censetur fructus fundi, nisi eruatur. Thesaurus repertus in loco publico, ad nullius speciale dominium spectante, licet spectet ad dominum jurisdictionis alicujus Principis, vel administrationem Ecclesiæ, totus est inventoris.

De rebus derelictis. §. thesaurus Inst. de rer. div. putant tamen non nulli, partim ad inventorem, partim ad Principem vel Ecclesiam spectare. 2do. Si rem pro derelicta a domino habitam quis occupaverit, statim ejus dominus efficitur. Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente abjecit, ut in numero rerum suarum esse nolit: unde bona naufragantium vi tempestatis in mare projecta, vel levandæ navis causa: item quæ per eluvionem abripiuntur, non sunt bona derelicta, sed domino restituenda, quæ si quis ex mari expiscetur, non quidem retinere, pretium tamen laboris, & periculi repetere, vel nisi solvatur, de te recuperata retinere potest. 3to. Res inventæ, quarum dominus inculpabiliter ignoratur, si earum dominus pot

post diligentem inquisitionem non compareat, juxta multos, ob præsumptam voluntatem domini, pauperibus erogandæ, vel ad pium usum applicandæ sunt quod etiam præscribit Catechismus Romanus *par. 3.* S. Thomas *2. 2. q. 62. a. 5. ad 3.* Alii vero valde probabiliter dicunt, esse inventoris, quia pro derelictis habentur. Prudentis vero viri arbitrio determinandum est, quanto tempore inventis expectare debeat, donec rem inventam in suos usus convertere possit v.g. promulgatione in vicinis Ecclesiis facta in rebus majoris momenti post unum, & alterum annum; in rebus levibus post unum, & alterum mensem. Quodsi vero post alienationem, & assumptionem bona fide factam dominus compareat, nihil ipsi restituendum est, nisi in quantum quis locupletior factus fuit, nec pauperes quid restituere deberent, nisi res in specie extet, vel locupletiores facti sint. *4to.* Bona vacantia, quorum dominus sine testamento deceperit, nullo vel incognito hærede, qui ab intestato succedat, ad fiscum devolvuntur: *l. 1. c. de bon. vac.* Si vero peregrinus, vel hospes, cuius hæredes ignorantur, alicubi intestatus decedat, ejus bona ab Episcopo loci in pias causas erogari debent. Authent. *omnes. c. communia de Succession.*

§. 690.

Alter modus acquirendi dominium est *Accessio Accessio*, quæ est jus, quo res aliqua fit no- *quid.* stra, quia rei nostræ tanquam præsuppositæ, & principaliori accedit.

Schol. Accessio naturalis fit *1. per nativitatem*: sic *Quotu-* dominus pecorum sit dominus fratum, dominus *plex.* fundi, sit dominus arborum, quæ in illo crescunt; nam accessorium sequitur principale, per reg. *42.* in *6. §. Item ea. Inst. de rer. divis.* *2do.* fit per *alluvionem*, quæ est incrementum ex eo, quod *uni prædio alluente flumine demitur, & alteri ad-* *jici-*

Jicitur: si hoc fiat, quasi insensibiliter, dicitur *aluvio latens*, & spectat ad eum, cuius fundo ad-
jicitur: Si vero avulsio fiat per manifestum flu-
minis impetum, dicitur *incrementum patens*, hinc
si partem notabilem vis fluvii de tuo fundo sub-
traxerit, manet tua: Si vero fundo alieno adhæ-
serit, & arbores, quas secum traxit, in eo radi-
ces egerint, ex eo tempore censetur alieno fundo
acquisita. Insula vero in medio fluminis orta
communis est prædia in ripa possidentibus, pro
modo latitudinis fundi eorum, si non sit in me-
dio, prædio proximiori accedit: si flumen al-
veum suum derelinquit, sit eorum, quorum præ-
dia adjacent, pro modo latitudinis eorum. §. *Præ-
terea Inst. eod. 3to.* Accessio industrialis sit per
Plantationem, & *implantationem*, ubi planta se-
quitur solum, si fixerit in eo radices, & si bona
fide in alieno fundo plantata sit, peti potest ejus
æstimatio: si arbor in tuo fundo agat radices in
alieno, utrique sit communis, §. *Si Tit. Inst. eod.*
ubi tamen hodie potissimum ad ramos propenden-
tes ratione divisionis fructuum &c. attenditur:
Sata etiam in solo alieno, domino soli cedunt,
ita tamen, ut in bona fide æstimatio rei reddenda
sit: ædificium etiam in fundo alieno domino fun-
di cedit, præstito tamen in bona fide pretio ma-
teriæ, & impensarum. §. *cum in suo Inst. eod.
4to.* Per *Scripturam*, & *Pistionem*, & *Intexturam*:
ubi gemina cedit annulo, tela picturæ, si sit pre-
tiosa, & charta Scripturæ, refuso tamen eorum
pretio, & gemma exclusa. §. *Si tamen Ief. eod.
5to.* Per *Specificationem*, quando ex aliena mate-
ria nova qualis species sit, v. g. ex auro alieno
scyphus, que si in priorem ruidem materiam re-
duci possit, dominus materiæ sit dominus novæ
speciei; si reduci non possit, cedit specificanti,
refundi tamen utrobique debet damnum pro rata,
si bona fide factum fuerit; in mala enim fide om-
nia perduntur. Si materia communis utrique fue-
rit, cedit specificanti damno alteri refuso. §. *Cum
828*

ex aliena Inst. eod. 6to. Per *Confusionem*, si duæ materiæ fluidæ ex voluntate dominorum, vel casu confundantur, totum corpus ipsis commune efficitur: si vero uno volente, & altero nolente, aut ignorantie materia utriusque confundatur, totum est illius, cuius est principale, cum obligatione reddendi æstimationem rei alienæ. 7timo. Per *Commixtionem*, si duo solida v. g. frumenta ex voluntate dominorum commisceantur, massæ fit communis: si secus, invito suum pro rata refundi debet. §. *Quodsi frumentum.* Inst. eod. Nummi soluti commixti propriis, ita ut discerni non possint, transeunt in dominium accipientis, five bona five mala fide dati fuerint, sic tamen ut Domino competit actio furti contra furem. 1. si alieni. ff. *de Solution.*

§. 691.

Tertius modus acquirendi dominium est *Præscriptionem*, quæ est *acquisitio dominii per possessionem bona fide cum debito titulo & tempore legitimo continuatam*. Dif-
fert ab *Usucapione*, sicut effectus a causa: *Usucapio enim juxta l. 3. ff. de usurp. & usucap. est abjectio dominii per continuacionem possessionis temporis lege definiti*. Hinc
fere pro eodem accipiuntur.

Schol. Conditiones ad legitimam *Præscriptionem Requisita* requisitæ sunt. 1mo. *Res apta præscribi*, quæ a *ad Præjure non prohibetur*. 2do. *Bona fides*, quæ est *scriptio credulitas*, qua quis sibi rationabiliter persuadet, *nem. rem*, quam possidere incipit, esse suam, aut saltem nescit esse alienam Reg. 2. jur. in 6. 3tio. *Titulus l. 24. c. de rei vind. qui vel est verus, & nullo substanciali vitio laborat: vel coloratus, & apparens*, qui occulta nullitate laborat, v. g. si a *Titio*

tio emas rem, putans esse Titii, cum sit Caij: vel *existimatus*, qui prudenter creditur intervenisse, & tamen non intervenit^{v. g.} si quis ex hæreditate rem possideat, quæ a Patre empta dicitur, cum tamen empta non sit: vel *præsumptus*, quando ne quidem allegari potest certus titulus, sed tantum præsumitur intervenisse ob longitudinem temporis. 4to. *Possessio*, Reg. 3. Jur. in 6. quæ vel est possessio *facti*, qua insistitur rei præscindendo an juste, vel injuste: vel *juris*, qua juste rei insistitur. Possessio facti alia est *naturalis*, qua quis corpore & animo insistit rei: alia *Civilis*, qua solo animo res tenetur, licet alter insistat re, & facto. 5to. *Tempus* a lege definitum: hoc vel est *breve*, quod est infra 10 annos; vel *longum*, quod inter præsentes habitantes in eodem territorio est saltem 10 annorum, inter absentes 20 annorum: vel *longissimum*, quod est saltem 30 annorum: vel *immemorabile*, cuius nescitur initium.

§. 692.

Praescri-
ptio do-
minium
transfert.

Præscriptio transfert dominium non solum in foro externo, ita ut completa præscriptione repetenti rem suam negetur actio, id est, non audiatur in judicio; sed etiam in foro conscientiæ, ita ut ille, qui legitime præscripsit, & postea advertit, rem fuisse alienam, non teneatur illam priori domino restituere. Nam *imo*. dominium, quod præscriptione acquiritur, approbat jus civile l. r. ff. de Usuc. & Jus Canonicum c. *ad aures*. de Præscript. 2do. Dominium, quod quis præscriptione acquirit, transfertur in eum auctoritate reipublicæ, & Principum, per leges ab illis latae, & quidem juste, nam respublica privatis sua bona auferre potest, si bo-

si bonum commune, & pax civium hoc exigit, & viri doctrina & pietate insignes hoc necessarium esse judicant, tum ut puniatur hominum res suas non custodientium socordia; tam ut tollatur incertitudo dominiorum alias futura, si res suas ab aliis diu bona fide possellas repetere liceret: tum ut litibus saepe injustis, & frivolis ob instrumenta noviter reperta finis ponatur: Ergo præscriptio est justa in foro conscientiæ.

Schol. Dicis I. Sine culpa nemo re sua privari, nec *Solvantur* unus cum alterius damno locupletari debet, quod *objicitur* sit in præscriptione. *Resp.* Sine culpa nemo re *nes.* sua privari debet, nisi causa publica subsit: nec debet quis locupletari cum damno alterius, si *damnum* ex *injuria* privata auctoritate inferatur, *secus*, si quis *justæ* legis *beneficio* utatur. II. S. Augustinus cau. 33. q. 5. c. 4. ait: *Si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum.* Et S. Raymundus ait: *Conculerem ei (qui aliquid bona fide præscripsit,) ut restitueret, saltem propter ambiguum duplicitatis: si nolle, non auderem sibi dare securitatem, quod fit in statu salvandorum.* *Resp.* S. Augustinus loquitur de mutua conjugum in corpora potestate, quæ semper perseverat, nisi uterque in separacionem a toro consenserit. S. Raymundus ipse fatetur, S. Thomam, & omnes post eum Theologos sibi esse contrarios, quos & nos tuto sequimur. III. Si Judex secundum allegata, & probata alicui quid adjudicat, quod certo scit, ad se non spectare, debet tamen restituere: Ergo etiam finita præscriptione debet restituere, quod certo novit ad alium spectare, maxime quia tunc bona fides cessat. *Resp.* Disparitas est, quod judex per sententiam non transferat dominium, sed tantum declarat, ad quem secundunt allegata, & probata pertineat, *secus* fit in præscriptione: dein

de illa sententia nititur falsa præsumptione, quæ cedere debet veritati, secus vero præscriptio: deinde in dato casu non cessat bona fides, quia potest quis judicare, rem esse suam beneficio legis.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. imo. Præscribi non possunt res sacræ,

monasteria, Ecclesiæ, calices, jura spiritualia, v. g. jus cognoscendi causas Ecclesiasticas a laico: nec res communes, sive publicæ, ut forum, viæ, pontes &c. de quibus Juristæ. 2do. Posseffor malæ fidei nullo unquam tempore præscribit. c. 2. de præscript. bona fides debet durare toto tempore currentis præscriptionis, quæ interrupitur, dum bona fides cessat, in quo jus civile a jure Canonico correctum fuit. l. c. & c. vigilanti. de præscript. si dubitans possessionem incipiat, bona fides nulla est, stante enim dubio nequit prudenter judicare, rem esse suam: imo qui de re jam bona fide posseffâ dubitare incipit, tenetur inquirere: si dubium vincere non possit, licite se resolvit ad eam detinendam, quia melior est conditio possidentis. Fides autem requisita debet esse theologice, & juridice bona, id est, non solum debet esse sine peccato, sed etiam sine ignorantia juris, ignorantia tamen facti bonæ fidei non nocet. l. 4. ff. de facti & juris ignorantia. 3to. Ad præscriptionem requiritur titulus saltem rationabiliter præsumptus. Et quidem ad præscriptionem brevis, vel longi temporis 3. 10. vel 20 annorum, debet posse allegari, & probari titulus coloratus, vel existimatus: In præscriptione vero longissimi temporis 30 vel 40 annorum regulariter ob diuturnitatem temporis titulus præsumitur, nisi jus commune præscribenti resistat: v. g. in decimis contra Ecclesiam parochiale, ubi præter possessionem 40 annorum etiam titulus, vel tempus immemoriale probari debet. 4to. Ad præscriptionem inchoandam requiritur posseffio naturalis, & civilis: ad continuandam vero, sufficit civilis l. 1. & 6. ff. de aquir. posseff. Item pos-

posseffio debet esse propria, seu fieri nomine proprio, non alieno, unde qui detinent rem nomine alterius, uti depositarius, commodatarius, tutor &c. nunquam præscribunt. 5to. *Res mobiles* privatorum, vel pertinentes ad Ecclesiam, cum titulo præscribuntur spatio trium annorum, tam inter præsentes, quam inter absentes §. 1. Inst. de Usuc. fine titulo vero requiruntur 30 anni. l. sicut. c. de præscript. 30 ann. Item ad res furtivas quas aliquis bona fide a fure emit, & ad res immobiles vi occupatas, a bonæ fidei posseffore præscribendas, 30 anni requiruntur. §. *furtivæ*. Instit. de Usucap. Item res mobiles minorennum, nonnisi 30 annis præscribuntur. Res immobiles privatorum cum titulo inter præsentes spatio 10 annorum, inter absentes spatio 20 annorum, fine titulo spatio 30 annorum præscribuntur: excipiuntur res immobiles a posseffore malæ fidei ad aliquem per contractum translatae, quæ domino ignorante ante 30 annos non præscribuntur. Bona mobilia & immobilia fisco jam incorporata 30 vel 40 annis præscribuntur: adversus Ecclesiam Romanam, scilicet Lateranensem, & summum Pontificem, 100 annis præscriptio absolvitur: c. illud. de præscript. aduersus Ecclesiæ inferiores, hospitalia, causas pias, & civitates spatio 40 annorum. Res pupillorum rantum tempore immemoriali præscribuntur l. 3. c. de præsc. 30 an. 6to. Præscriptio dormit, quando inchoata ita cessat, ut finita causa, propter quam dormiebat, reviviscat, & posteriores anni computentur cum prioribus, non computatis iis, quibus dormiebat: dormit autem præscriptio tempore belli, & pestis, ubi jus non dicitur, & homines alio fugiunt, quando is, contra quem præscribitur, agere nequit: & quando Ecclesia caret rectore, vel habet impotentem. Præscriptio interrupitur, quando ita cessat, ut, si reviviscat, posteriores anni non continuentur cum prioribus, quod sit, quando cessat bona fides, vel posseffio

aufertur: item per interpellationem juridicam, Protestationem & litis contestationem. *7ima.* Contra Præscriptionem datur beneficium *Restitutionis in integrum* ad rem suam recuperandam, quod competit per quadriennium a die, quo quis agere potest; & competit minoribus usque ad annum ætatis 20num: Ecclesiis. l. ult. c. de in integ. rest. c. i. de rest. in int. in 6. absentibus reipublicæ causa, & in hostium potestate detentis l. i. ff. ex quibus cauf. & currentem contra se præscriptionem invincibiliter ignorantibus. Laymann l. 3. t. i. c. 8. n. 20. Vide meas Inst. J. E. tom. 3. §. 1047. *sqq.* ubi hæc materia fuse explicatur.

§. 693.

*Contra-
etius quid.* Quartus modus acquirendi dominium est per contractum. Porro *Contractus* in genere est duorum, vel plurium in idem consensu, liber, & legitimus, signo sensibili manifestatus, quo se invicem, vel saltem unus se alteri obligat ad aliquid dandum, vel agendum.

*Quotius-
plex.*

Schol. Contractus late sumitur pro quolibet pacto, aut conventione, sive inde oriatur obligatio, sive non; & definitur: duorum, pluriumve in idem placitum consensu, quod si pariat obligacionem, dicitur *Partum* stricte tale, quod ex se obligat in conscientia, sicut contractus; differt tamen in eo, quod contractus pariat actionem civilem, pacto vero tantum conceditur actio præatoria, vel exceptio, quod aliquis non debeat illi solvere 100 florenos debitos, qui sibi centum se daturum promisit. Contractus generatum dividitur 1. in *expressum*, & *explicitum*, qui fit expressa partium conventione; & *implicitum*, & *tacitum*, qui fit implicite per juris dispositionem, qualis est tutela, & aliud quodvis officium. 2. Contractus expressus alins est *nudus*, qui fit absque confirmatione juris

juris civilis, adeoque actionem in judicio non tribuit: alius est *vestitus*, qui jure confirmatus actionem tribuit. 3. Contractus vestitus alius est *bonæ fidei*, in quo judex potest multa decernere ex æquo & bono, licet verbis expressa non fuerint, uti *emptio*, *locatio*: alius est *stricti' juris*, in quo judex alligatur ad verba contrahentium, uti liberalis promissio &c. 4. Contractus alius est *nominatus*, qui proprium nomen in jure habet, uti *emptio*, *locatio* &c. alius est *innominatus*, qui caret nomine determinato, quales sunt hi quatuor: *do*, ut *des*: *do*, ut *facias*: *facio*, ut *des*: *facio*, ut *facias*. 5. Contractus nominatus vel in utilitatem unius solum contrahentis accipientis, vel dantis cedit, in quo nihil ab altero rependitur loco ejus, quod datur, & qui in uno tantum obligationem parit, & vocatur *gratuitus*: uti Promissio, Donatio, commodatum, Prearium, Depositum, quo etiam Testamentum velut Donatio referri potest, vel Contractus nominatus in utilitatem utriusque contrahentis cedit, in quo loco ejus, quod datur, reddi & præstari aliquid debet, adeoque ultro citroque obligatio oritur, & dicitur contractus *onerosus*: uti *Emptio*, *Venditio*, *Locatio*, *conductio*: *Census*, *Cambium*, Contractus Societatis, *Emphyteusis*, *Feudum*, *Libellus*, *Affecuratio*, *Mutuum*, *Hypotheca*, *Transactio*, *Ludus*, *Sponsio*. Nos primo de contractibus gratuitis, deinde de lucrativis agemus, priusquam tamen requisita ad validum contractum in genere explicaverimus.

§. 694.

Igitur ad validum in foro conscientiæ *Ad contractum requiritur Imo*. Consensus inter-tractum
nus, & liber ab inadvertentia, & ignoran-^{requiritur}
tia, externe manifestatus. *imo*. Consensum ^{consensus}_{internus},
internum requiri patet ex l. g. ff. de oblig. liber, ma-

Non satis est dantis esse nummos, & fieri accipientis, ut obligatio nascatur, sed etiam hoc animo dari & accipi, ut obligatio constituantur. Ratio est, quia ad contractum requiritur duarum vel plurium voluntatum conventio: (§. 693.) Sed ubi deest consensus internus, nulla est voluntatum conventio: Ergo requiritur consensus internus. 2do. Quando deest substancialis in rem consensus, contractus non est validus; sed hic deest, quando non est liber ab inadvertentia, & ignorantia: Ergo ab his liber esse debet. 3to. Contractus est actus commercii humani: Sed ad hoc requiritur, ut signo externo manifestetur: Ergo debet esse manifestatus.

Resolutio. Coroll. 1mo. Non sufficit ad valorem contractus consensus in sola verba, sed requiritur consensus in ipsum contractum, ita ut contractus verbotenus sine intentione se obligandi in foro conscientiae nullus sit, licet in foro externo validus presumatur. 2do. Contractus in ebrietate, & amentia initus non valet, ex defectu usus rationis, nisi fiat in lucidis intervallis. 3to. Error, vel dolus circa substantiam rei irritat contractum, ob defectum consensus, v. g. si quis auricaleum emat pro auro. Valet vero contractus, si quis erraverit circa qualitates impulsivas, et si error sit antecedens, vel proveniat ab altero contrahente, vel ab aliquo tertio: v. g. si quis emerit equum decennem, quem putavit esse quinquennem, nisi qualitas teneat se ex parte motivi, vel materiae primario intentae. 4to. Nullus metus intrinsecus ortus a causa naturali v. g. morbo, tempestate &c. nec metus extrinsecus a causa libera juste incussus invalidat contractum, nec facit eum rescindibilem, quia manet voluntarium simpliciter, (§. 425.) nec ulla adest

adest injusitia. Metus vero gravis vehementer conturbans, nec facile superabilis injuste ab extrinseco incussum, ordinarie quidem contractum uon invalidat, facit tamen ob injuriam illatam rescindibilem: Excepto contractu matrimoniali, Professione Religiosa, promissione, & traditione de rebus Ecclesiæ, absolutione a censuris, quæ ex metu injuste incusso facta a jure sunt irritata. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 614. *sqq.*

§. 695.

Secundo ad Contractum validum requiri *Personam* ritur, ut fiat a persona habente rerum sua-*habilis ad* rum administrationem. Illi enim soli *contrahendum.* contrahere possunt, qui dominium bonorum suo-*rum in alios transferre possunt: sed qui non* habent rerum suarum administrationem, uti filiifamilias, minores, pupilli, uxores, hoc non possunt: Ergo nec valide contrahere possunt.

Coroll. Præfl. 1mo. Filiusfamilias pubes, aut pubertati proximus obligatur tum naturaliter, tum civilititer ex omni contractu, qui non cedit in præjudicium patris l. 38. ff. de action. hinc potest contrahere de bonis suis castris, quæ ex officio suo accipit: non vero de bonis profectitiis, quæ ex rebus patris negotiatione, opera, vel industria sua lucratur: nec de bonis adventitiis, quæ filio aliunde per donationem, legatum, vel fortunam obveniunt, quia priorum dominium, posteriorum administratio & ususfructus ad patrem spectat. *2do.* Papillus, aut minor 25 annis contrahens, etiam cum auctoritate tutoris, aut curatoris, nec civiliter, nec naturaliter obligatur, circa alienationem suorum bonorum immobilium, aut mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, nisi decretum judicis ac-

cedat l. *si prædia*. ff. de rebus earum: si vero de aliis rebus contrahat, tunc obligatur. l. *impu-
beres*. ff. de cons. & Auctor. tutor. Item pupillus pubes & minorennes sine consensu tutoris & curatoris in suum commodum, non vero in damnum contrahere potest. *Inst. quibus alienare licet*. Unde celebrato emptionis contractu pupillus sine authoritate tutoris emens non potest actione civili compelli invitum ad solvendum pretium, licet si contractui stare velit actione civili venditorem, ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio cogere possit. Eodem modo, quod pupillus vel minor habens curatorem ludendo vel alio contractu amisit, solvere non tenetur, sed exceptione legis se defendere potest, nisi se soluturum jurasset, id tamen quod solvit, creditor tuta conscientia retinere potest, donec per beneficium legis ab eo repetatur, quia saltem obligatio naturalis, licet ob exceptionem legis aliquo modo inefficax maneat, qua sit, ut pupillus vel minor nec in foro conscientiae solvere teneatur, nisi quatenus ditior factus est. *3tio*. Denique etiam uxor de bonis communibus contrahere nequit. *Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 604. sqq.*

§. 696.

*Debet con-
tractus esse legiti-
mus circa materiam
honestam & possibi-
lem.* Tertio ad validum contractum requiri-
tur, ut sit legitimus, nec a lege prohibitus,
& circa materiam honestam, & possibilem.
Nam privati possunt apponere condi-
tiones contractibus, sine quibus non va-
leant: Ergo etiam Lex hoc potest. Deinde
de re inhonesta, & impossibili nequit adesse
voluntas, eam adimplendi: Ergo nec vali-
dus contractus iniri potest.

*Resoluum-
Coroll. Praet. imo.* Contractus de re intrinsece in-
honestus. honesta, & lege Divina, aut humana prohibita
sunt

funt invalidi, nec etiam per juramentum confirmantur, quod nequit esse vinculum iniquitatis: nec illi juramento firmantur, quos jus humanum non tantum irritat, sed etiam juramentum eis adjectum sine viribus esse statuit. An vero juramentum firmet illos contractus, qui a jure humano praesertim civili propter bonum privatum irritantur, non convenient Theologi. Confessarius potest in favorem poenitentis resolvere, si sequentibus actibus juramentum adiectum sit, alienationi rerum dotalium, & donationum propter nuptias pacto, quo filia renuntiat hereditati paternae: contractui minoris sine auctoritate tutoris: donationi omnium bonorum praesentium, & futurorum: donationi 500. solidos excedenti fine licentia judicis: promissione non revocandi testamentum, vel certum heredem instituendi: mutuatio filiifamilias renuntianti S. C. Macedoniano. In his & similibus juramentis prudens confessarius potest fraudere relaxationem juramenti petendam, quod licet non firmet contractum, servandum tamen est, quoties servari potest, non quidem ex justitia, sed ex religione. Unde qui metu mortis aliquid jurato promisit latroni, petere debet vel relaxationem, vel solvere; vel a latrone, vel si ille dare nolit, ab Episcopo c. 6. 18. 26. de iure-jur. 2do. Contractus initus sub conditione de praesenti, vel praeterito non suspenditur, sed statim valet: de futuro necessario cognito ut tali non suspenditur, secus, si fit de futuro contingente, quo eveniente contractus sine novo confessu fit absolutus: sub conditione impossibili est nullus; sub turpi non obligat, ne sit vinculum iniquitatis: conditione tamen turpi impleta, cum ob laborem, periculum, vel delectationem sit pretio aestimabilis, contrahens obligatur ad impletum promisum: Sic contractus cum meretrice turpi opere expleto obligat promissorem in conscientia ad dandam pactam mercedem, quam meretrix retinere potest, quia solutio mercedis

de se mala non est. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 606.
sqq. ubi etiam de restitutione in integrum agitur.
§. 617.

§. 697.

Promissio quid. Explicata natura contractus in genere, ad singulos contractus accedimus, & quidem primo ad Gratuitos. Inter hos Primus est *Promissio*, quæ est liberalis, deliberata, & spontanea fidei obligatio facta homini de re licita, & possibili.

§. 698.

Promissio nuda sub veniali obligat. Promissio nuda ordinarie, & per se obligat tantum ex sola fidelitate sub veniali. Quippe nuda promissio manet sub solo debito fidelitatis, juxta S. Thomam 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1. Sed fidelitas de se tantum obligat sub veniali ad conformanda facta promissis, sicuti veracitas ad conformanda dicta menti: Ergo de se obligat solum sub veniali.

Resolvuntur casus. Coroll. *Prædicti.* 1mo. Promissio jurata, chirographatur, firmata, & testibus munita, in materia gravi obligat sub mortali, quæ tamen materia ut gravis sit, quadruplo major esse debet, quam in furto, quia homines magis sunt inviti in re sua furto ablata, quam de non impleta promissione. 2do. Si promissor intendat, se in re notabili ex justitia graviter obligare, gravis est obligatio. 3to. Promissor dubitans, an se graviter, vel leviter obligaverit, probabilius solum sub veniali obligatur, quia promittentes ordinarie non censentur aliter se obligare velle, quam sicut exigit natura promissionis liberalis, quæ obligatio est levis; hinc plurimæ promissiones a gravi obligatione excusantur. 4to. Promissio facta sine sufficienti de-

liberatione, non spontanea, meta injusto, vel fraude extorta, (nisi juramento firmata sit) signis externis non manifestata, vel externa, sine animo se obligandi, & non acceptata non obligat. 5to. Promissio cessat, si res fiat illicita, & promissario inutilis: Item si mutuo consensu dissolvatur: si promissarius non stet suis promissis factis: si notabilis fiat promittentis, vel rei promissae mentatio, ubi etiam jurata cessat. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 622. *sqq.*

§. 699.

Alter contractus gratuitus est *Donatio*, *Donatio* quæ est rei propriæ collatio nullo jure cogen-*quid-*te, sed mere liberaliter alteri facta.

Schol. *Donatio* alia est mere *gratuita*, modo defini-
ta: alia *Antidoralis*, quæ fit ob præstitum sibi
beneficium. 2. Alia est *completa*, & *realis*, quam
comitatur rei donatæ traditio: alia *incompleta*, &
verbalis, quam traditio non comitatur, prior jus
in re, posterior jus ad rem tribuit. 3. *Donatio*
alia est *inter vivos*, qua vult aliquis se vivo rem
esse absolute alterius: alia est *mortis causa*, qua
quis sic donat, ut rem velit esse alterius, non nisi
post mortem suam.

§. 700.

Donatio acceptata ab altero obligat in *Donatio* conscientia. Nam per donationem transfer. *obligat-*
tur dominium rei donatæ in donatarium, ei-
que post acceptationem jus & actio contra
donantem acquiritur: (§. 699.) Ergo obli-
gat in conscientia.

Coroll. Pract. 1mo. Ante acceptationem donatio *Resolvun-*
non parit obligationem, ideoque revocari potest, *tur causus*.
licet donans absolute se obligare voluerit. *Dona-*
tio

tio tamen praesenti & tacenti facta censetur ab eo acceptata. 2do. Nemo potest donare, nisi qui habet rerum suarum perfectum dominium, de quibus libere disponere potest. 3to. Donatio inter vivos regulariter revocari non potest, nisi ob ingratitudinem donatarii coram judice probatam. 1. fin. c. de revoc. donati: donationes vero ob ingratitudinem irrevocabiles sunt: Donatio Ecclesiæ, vel pio loco facta, quia principaliter Deo fit: donatio remuneratoria: donatio facta filiæ in dotem: & si donator ingratitudinem sciens eam non revocet, censetur eam remittere, nec jus revocandi ad hæredem transit, nisi lis a defuncto intenta jam fuerit. Item donatio revocari potest, si donanti postea proles nascatur: 1. si unquam c. de revoc. donat. nisi sit antidotalis, vel Ecclesiæ facta, quæ tantum revocatur usque ad legitimam liberis debitam, licet præstet totum reddere. Item revocatur, si sit inofficiosa lædendo liberorum legitimam. Juxta jus Romanum ultra 500 aureos non valet donatio. 1. pen. ff. de donat. 4to. Donatio mortis causa revocari potest expresse, vel implicite, si res alteri donetur, si facta sit metu periculi mortis futuræ, & quis periculum evaserit, ubi tacite revocata censetur: si donatarius ante donantem moriatur. 5to. In dubio, an donatio fit inter vivos, an mortis causa, censetur esse inter vivos, quia est principalior: & si donator mortis causa promittat, se donationem non esse revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 629. sqq.

§. 701.

*Commo-
datum
quid.*

Tertius contractus gratuitus est *Commodatum*, quod est contractus gratuitus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis conceditur ad solum usum pro certo tempore: si concedatur pro tempore indeterminato, donec revocetur, vocatur *Precarium*.

§. 702.

§. 702.

Commodatarius tenetur in conscientia. *Ejus obli-*
1. Rem numero, & qualitate eandem restitu-*gatio-*
tuere. 2. Eam ad solum usum sibi conces-*sionem impendere.* Et 3. damnum ex morosa
restitutione natum reparare.

Coroll. Pract. 1*mo.* Commodatum non potest fieri *Revolvun-*
in rebus usu consumptilibus v. g. pecunia, vi-*tur casus.*
no &c. nisi forte darentur ad solam ostentatio-
nem. 2*do.* Si commodatarius adhibeat rem ad
usum sibi non concessum, & ipsa pereat, tenetur
restituere in æquivalenti; item etiam tenetur ad
præstandam culpam juridicam levissimam, id est,
debet damnum resarcire, si in conservanda re
commodata eam diligentiam non adhibuerit, quam
homines diligentissimi adhibere solent, & quidem
juxta probabiliorem etiam in conscientia ante
sententiam judicis, licet alii non improbabiliter
patent, modo post sententiam eum teneri. 3*to.*
Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias
v. g. pabulum, & soleas equi reparandas; non
vero ad expensas extraordinarias v. g. curatio-
nem equi infirmi. Nec tenetur ad casum fortuitum
nisi sua mora causa sit, quod res commodata pe-
reat, eo tempore apud dominum non peritura.
4*to.* Si quis alicui commodaret equum contagio-
sum, a quo equi commodatarii inficerentur, si
vitium non aperuit, de illo damno commodata-
rio dato reparando tenetur. 5*to.* Commodata-
rius in casu incendi proprias suas res commodatis
pretiosiores salvare potest relictis commodatis,
secus si hæ pretiosiores sint. Vid. Inst. J. E. tom. 2.
§. 640.

§. 703.

Quartus contractus gratuitus est *Deposi- Depositum*
lum, seu *contractus*, quo rei alienæ custo- *quid.*
dia gratis suscipitur.

§. 704.

§. 704.

Eius obligatio. Depositarius in conscientia tenetur: 1. Reddere depositum deponenti, si repetat. 2. Tenetur eandem numero rem restituere. 3. Eam diligenter custodire.

Resolvuntur casus. Coroll. 1mo. Si res deposita sit furtiva, dominio, non vero furi restitui debet, si de domino certo constet, nam dominus rem suam ubique vindicare potest. 2do. Depositarius non potest re deposita uti, nisi bona fide, & prudenter putet, fore, ut deponenti non displiceat, maxime si sine deterioratione, vel destruictione rei fieri possit, nisi tamen res arcæ inclusa fuerit. 3to. Depositarius tenetur de culpa levissima, si ita conventum fuerit; si ultiro deposito se obtulit, ubi singularem curam spondere censetur, nisi forte dicat, se nolle damnum præstare. Item Caupones, Nautæ, Stabularii, Molitores, circa res apud se depositas tenentur etiam ex culpa levissima juridica, nisi prius dixerint, ut deponentes rerum suarum curam agant, & hi consenserint. 1. Nauta. ff. de depos. opifices vero v. g. Sartores, qui rem apud se depositam elaborare debent, cum potius sit locatio, tenentur tantum de culpa levi, seu illam diligentiam in ea custodienda adhibere, quam homines diligentibus adhibere solent. 4to. Deponens tenetur aperire vitium rei, ex quo depositario damnum emergere potest. 5to. Sequestrum est res deposita controversa apud tertium, eo fine, ut post sententiam judicis vincenti traxatur. Vid. Inst. J. E. §. 653. *sqq.*

§. 705.

Testamentum quid. Ad Contractus gratuitos ultimo refertur testamentum, quod est voluntatis nostræ justa sententia, de eo, quod quis vult post mortem suam fieri cum hæredis institutione.

Schol.

Schol. 1. Quinque sunt species ultimæ voluntatis; *Eius species.*
scilicet Testamentum, Codicillus, Legatum, Fideicommissum, & Donatio mortis causa: de hac
jam egimus: (§. 699. 700. cum Schol. & Cor.)
de reliquis in sequentibus agemus.

Schol. 2. Testamentum aliud est *solemne*, quod habet omnes solennitates a jure ad suum valorem plexum.
requisitas: aliud est *Privilegium*, cuius valor ab his solennitatibus est independens. 2. Testamentum solemne aliud *scriptum* seu *clausum*, quod testator sua vel alterius manu scriptum, & clausum testibus offert. Aliud est *Nuncupativum*, quo testator coram testibus voce articulata suam voluntatem declarat. 3. Testamentum privilegiatum vel est *Militis*, quod miles facit, dum versatur in expeditione militari, non vero si tantum sit praesidiarius: vel Testamentum *inter liberos*, quod a Patre, Matre, vel alio ascende in favorem liberorum conditur: vel Testamentum *coram Principe*, sive *ad acta* repositum, quod fit oblato Principi, vel judici libello, in quo ultima voluntas continetur: vel Testamentum *ruficorum*, quod fit ruri ab hominibus rusticaniis: vel Testamentum *tempore pestis*: vel Testamentum *ad pias causas*, quod fit ad Dei, aut Sanctorum honorem, vel spiritualem animæ salutem.

Schol. 3. Hæreditas est successio juridica in jus de*Hæres* functi ratione propinquitatis, vel legitimæ institutionis. Unde 1. alius est *hæres ab intestato*, qui ratione propinquitatis succedit in bonis illius, plexus qui nihil vel invalide disposuit: alius est *ex Testamento*, qui ultima voluntate morientis instituitur ad succedendum in suis bonis. 2. Hæres ex Testamento alius est *universalis*, seu ex asse, qui in omnibus bonis: alius *particularis*, qui tantum in parte aliqua, tertia, vel quarta succedit. 3. Hæres alius est *necessarius*, quem testator tenetur instituere in parte legitima, nisi justam exhibetandi

di causam habeat: alius est non *necessarius*, quem testator non tenetur instituere etiam in portione legitima. *Executor Testamenti* est is, quem testator nominavit, ut testamentum exequatur. *Jura Testamentorum* ex particularibus locorum consuetudinibus ut plurimum discenda sunt, ad quarum peritos *Confessarius* penitentes remittere debet. Generalia igitur hic solum traduntur. Plura satis fuse tractata videri possunt in Inst. J. E. tom. 2. §. 781. *sqq.*

§. 706.

Requisita ad Testamentum solemne scriptum, seu clausum de jure civili requiruntur sequentia:
 1. Directa institutio hæredis. 2. Septem testes, 3. & quidem legitimi, hoc est, qui a jure non prohibentur esse testes, uti fœminæ, pupilli, infames &c. 4. Rogati, ut excludatur omnis suspicio, & subornatio. 5. Horum testium subscriptio, & subsignatio, sicut etiam ipsius testatoris, vel si hoc non possit, octavus testis adhiberi, & se subscribere debet. 6. Unitas contextus, ut nimirum hæc omnia uno eodemque tempore continuato fiant. 7. Ut omnes testes simul præsentes sint, ipsumque testatorem videant & audiant.

2. Ad Testamentum nuncupativum eadem ferme conditiones requiruntur, excepta scriptura testamenti, subscriptione, & subsignatione: loco quorum requiritur, ut testator coram septem testibus simul præsentibus nuncupet, seu ore tenus exprimat nomen hæredis, & quod post mortem velit fieri de bonis suis. Expedit tamen securitatis gra-

gratia, ut tale Testamentum a Notario in scriptum redigatur.

3. Porro Testamentum his juris solennitatibus destitutum valet tamdiu in conscientia, quandiu non irritatur, & rescinditur per sententiam judicis, si lis super eo mota fuerit, & ad judicium sæculare deferatur: quippe leges civiles irritantes testamenta non solennia resistunt illis tantum civiliter, tollendo actionem, & obligationem civilem, relicta tamen obligatione naturali, licet aliquantulum inefficaci, utpote quæ per exceptionem civilis constitutionis elidi potest, uti dictum fuit. (§. 505. Schol. 2.)

Coroll. Praef. 1mo. Si Testamentum debitibus solennitatibus destitutum ad forum civile deferatur, *Resolutio.* *judex* debet illud pro nullo declarare, & hæreditatem adjudicare hæredi ab intestato, eumque liberum pronuntiare a legatis solvendis *ex testamento imperfecto*, licet constet de contraria mente testatoris, quia *judex* secundum Leges judicare debet, secundum quas Testamentum nullum est. *2do.* Neque in foro conscientiae hæres ab intestato tenetur relinquere hæreditatem, nec solvere legata, exceptis iis, quæ sunt ad pias causas, *ex testamento minus solenni*, quia *judicis* sententia justa est, quæ eum a solutione etiam in foro conscientiae liberat *3to.* Si hæres in testamento sine debitibus solennitatibus facto institutus, vel legarius rem sibi reliquit sine vi, & fraude nactus fit, eam retinere potest, donec civili condicione indebiti ab eo repetatur, quia manet obligatio naturalis, quæ per se sufficiens est ad dominium transferendum. *4to.* Idem homo modo unius testamenti debitibus solennitatibus destituti cassationem petere potest, ut ipse ab intestato succedat, & deinde alterius testamenti his solennitatibus carens.

tis hæreditatem, vel legatum sibi relictum capere & retinere potest, si nihil contra eum excipiatur, quia obligatio naturalis manet, licet minus efficax, quæ per exceptionem elidi potest. 5to. Hæres in testamento sine solennitatibus, & legatarius institutus, vel fidei commissarius in eo denominatus non possunt occulta compensatione uti, si hæreditas in foro externo hæredi ab intestato sit adjudicata, quia tenentur obedire justæ judicis sententiæ.

§. 707.

*Requisita
ad Testa-
mentum
privile-
giatum.*

Testamentum privilegiatum *Militis* scriptum vel nuncupativum duos tantum testes: *Rusticorum*, quinque testes, si plures haberi nequeant, requirit. l. fin. de Test. Testamentum *inter liberos* valet, si illud totum Pater propria manu scripsit, et si nulla alia solennitas adhibetur. Nov. 107. *Tempore pestis* testes septem non congregati, sed separatim adhiberi possunt l. 8. c. de Test. Testamentum *ad acta* sufficit coram Principe, vel judice fieri sine aliis solennitatibus. Testamentum denique, vel legata *ad pias causas* valent, licet nullæ juris civilis solennitates adsint. c. relatum de Test. cuius ratio est, quia iura fæcularia causis Ecclesiasticis nullum præjudicium afferre possunt, nisi a Romano Pontifice approbentur. c. *Ecclesia*. de Conſt. sed solennitates testamentorum quoad pias causas non sunt a Romano Pontifice approbatæ. c. relatum. de Test. Ergo non possunt illis præjudicium afferre.

*Resolvun-
tur casus.* Coroll. Pract. 1mo. Testamentum militis, ducis & eorum, qui castra sequuntur militum causa, uti medici, chirurgi, mercatorum &c. si fiat in actuali con-

conflictu, nullas requirit solennitates, pr. Inst. de mil. test. factum vero in castris extra conflitum actualem duos testes requirit. ex recessu. imp. 1512. Conditum extra castra omnes solennitates juris requirit. l. 16. c. de test milit. imo illud, quod in actuali conflictu, vel in castris factum est, post obtentam missionem non durae ultra annum. 2do. In testamento rusticorum, si unus vel plures testes scribendi periti forent, hi deberent subscribere, & simul pro aliis subscribere possent, si praesentes sint. l. fin. c. de Testa. Nomen autem rusticorum juxta multos intelliguntur ruri degentes, & juxta quosdam etiam nobiles ruri degentes. vid. P. Pichler. 3to. Si haeredi certo constet, ut aliquid in piam causam juxta voluntatem testatoris expendatur, et si in foro externo nequeat, tenetur in conscientia voluntati testatoris satisfacere, quia non opus est probatio-ne, ubi de veritate constat. 4to. Si Parochus proferat Schedam a parochiano ante obitum sibi datam, quae contineat legata ad pias causas, testatoris voluntas executioni mandanda est, si ejus manus cognoscatur, vel duobus testibus probari possit. Hinc Parochus semper duobus saltem testibus etiam foerminis, ad evitandas lites, has dispositiones firmari curet. 5to. Merito damnata est ab Alexandro. VII. propositio 43 quod annum legatum pro anima relicturnon duret plus, quam per 10 annos: quia haec sententia nititur falso supposito, purgatoriis poenam in anima non durare ultra decennium, quod est contra praxin Ecclesiae, anniversaria per integra saecula celebrantis.

§. 708.

Codicillus, est Scriptura continens aliquam *Codicillus* ultimam voluntatem absque haeredis institu-tione.

Coroll. Pratt. 1mo. Codicillus vel cum, vel sine testamento fieri potest. §. non tantum. Inst. de Codicill. 2do. Codicilos etiam plures facere licet, dummodo non sint contrarii, alias prior a posteriore censetur revocatus. 3to. Ad Codicillum sufficient quinque testes non rogati, etiam foeminae: in scriptis & nuncupative fieri potest, ubi codicillo scripto testes se subscribere debent. l. ult. c. de Codicill. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 832. /qq.

§. 709.

Legatum quid. Tertia species ultimæ voluntatis est Legatum, quod est dispositio alicujus rei particularis, quam defunctus vult per suum hæredem sive testamentarium, si ab intestato, dari alicui alteri, qui ideo vocatur Legatarius.

Resolvun- Coroll. Pratt. 1mo. Legata non debentur, nisi detur casus. ducto ære alieno. l. 66. ff. ad leg. falcidiam. 2do. Ea, quæ necdum existunt, sed sunt futura, legari possunt, uti fructus ex agro proventuri l. 17. ff. de Legat. 3to. Res nominatim legata, v. g. hic equus, si non reperiatur, nec dolo hæreditis periisse probetur, peti ex testamento non potest, secus, si res in genere legetur. l. 32. ff. de legat. 4to. Res aliena legari potest, ita ut hæres teneatur eam emere, & dare legatario, vel, si potest, ejus æstimationem. l. cum alienam. c. de legat.

§. 710.

Fideicommissum quid. Quarta species ultimæ voluntatis est Fideicommissum, quo hæres vel Testamentarius, vel ab intestato veniens, a defuncto gravatur, ut hæreditatem totam, vel ejus quantum, hoc est medium, tertiam, vel aliam similem partem alteri restituat, seu tradat.

Schol.

Schol. Igitur Fideicommissum est aliqua *substitutio*. *Substitutio hæredis*: Hæc vel est *directa*, in qua sine ministerio instituti hæredis, vel legatarii; hæreditas *quotu-* vel legatum sub conditione defertur substituto: vel *plex*. est *indirecta*, in qua hæreditas, vel legatum defertur substituto per ministerium hæredis, vel legatarii, uti in fideicommisso. *Substitutio directa* alia est *pupillaris*, qua pater prolem impubrem sub sua potestate constitutam hæredem instituit, eique alium substituit sub conditione, si ante pubertatem, & antequam testari possit, moriatur. Alia est *vulgaris*, qua quis jure non prohibitus substituitur hæredi, si ipse nolit, vel non possit hæreditatem acceptare. Alia est *Exemplaris*, qua pater filio quidem puberi, sed testari non potenti v. g. ob amentiam, alium substituit. Alia est *reciproca*, quando quis plures instituit hæredes, & unum alteri substituit.

Coroll. Praet. 1mo. Per substitutionem pupillarem, *Resolvuntur casus.* si proles instituta impubes moriatur, non solum bona patris, sed etiam omnia, quæ ipsa acquisivit, devolvuntur ad substitutum, quia substitutio patris est quasi testamentum prolis. §. Igitur Inst. de substit. pupill. Sed ad hoc requiritur: 1. Ut proles sit vere sub potestate patris, unde mater jure Romano sic substituere nequit. 2. Ut proles impubes moriente patre non cadat in potestatem alterius v. g. avi. 3. Ut moriatur ante pubertatem. *2do.* Quando hæres nimium gravatur fideicommissis, potest detrahere, antequam solvat, quartam partem fideicommissorum, si illi libera non remaneat, quæ vocatur *Trebellianica*. t. ff. de S. C. Trebellia. Item si a testatore tot fuissent facta legata, & *nica*. donationes mortis causa, ut ei quarta pars hæreditatis deductis deducendis non remaneat, potest a singulis legatis servata proportione quartam partem totius hæreditatis, seu omnium bonorum detrahere, quæ vocatur quarta *Falcidia*. Vid. Inst. *Falcidia*. J. E. tom. 2. §. 803. *sqq.* & §. 828. *sqq.*

§. 711.

*Quinam
testari
possint.*

Omnis homines liberam habent, de bonis suis ante mortem testandi, facultatem nisi vel naturali vel positivo jure prohibeantur. Ratio datur l. i. c. de S. S. Eccl. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud velle non possunt, liber sit stylus, & liberum, quod non reddit, arbitrium.*

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Jure naturali non possunt testari, qui carent usu rationis, uti infantes, amentes, furiosi, nisi habeant lucida intervalla. 2do. Jure positivo prohibentur testari impuberes, masculi ante 14um, foeminae ante 12um annum completum. l. qui frater. Qui testam. fac. Item surdus, & mutus a nativitate. l. c. Item usurarius manifestus. c. *quangquam.* de usur. in 6. nisi prius satisfecerit, aut cautionem praestiterit. Item prodigus, cui bonorum administratio est interdicta. §. item prodigus. Inst. Qui Testam. fac. Item servus, seu mancipium. Item filius familias pubes, nisi de bonis castrenibus vel quasi castrenibus: de adventitiis vero nonnisi ad pias causas Religiosi Professi, & damnati ad mortem etiam civilem. De Clericis quoad bona beneficialia infra agetur. Vid. Inst. J. E. §. 782. *sqq. tom. 2.*

§. 712.

*Qui hære-
des insti-
tui possint.* Omnes homines, non tantum singuli, & privati, licet amentes, surdi, muti, prodigi, servi: sed etiam Communitates, & collegia hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeantur. l. i. c. de S. S. Eccl.

Resolvuntur casus. Coroll. Praet. 1mo. Si nullum testamentum factum fuerit, ad quod per se nemo tenetur, vel factum fit

fit irritum, fit successio ab intestato. Et quidem hæredes ab intestato. 1. Succedunt legitimæ proles, mares, & fœminæ æqualibus portionibus; in quorum mortuorum locum succedunt nepotes non *in capita*, id est, non æqualibus portionibus, sed *in stirpes*, id est, in ea parte, quam pater, vel mater eorum haberet, si viverent. 2. Deficientibus descendantibus succedunt ascendentæ propinquiores, quibus conjunguntur fratres, & sorores ex utroque parente conjuncti. Nov. 118. 3. Deficientibus ascendentibus veniunt collaterales, & in primis fratres, & sorores ex utroque parente, & eorum filii, qui in stirpes succedunt. 4. His deficientibus succedunt fratres, & sorores ex uno tantum parente conjuncti, & eorum proles, quæ præferuntur patruis defuncti, ita tamen, ut conjuncti ex patre in bonis paternis, ex parte matris, in maternis succedant, in reliquis vero æqualiter. 5. His etiam deficientibus succedunt *in capita* propinquiores collaterales sine discrimine, modo sint in gradu æquali, & hoc usque ad gradum quintum Canonicum. 6. His omnibus deficientibus succedunt sibi conjuges, & denique, si coniux non supersit. 7. Succedit Fiscus. Hæc de jure communi, cui particulares locorum consuetudines subinde derogant. Bonis vero Religiosi, si ante professionem nil disposuerit, succedit monasterium jus successionis habens. 2do. Proles sparia nata ex parentibus, inter quos tempore conceptionis erat impedimentum dirimens, nihil potest accipere a patre, vel matre, sive per testamentum, sive ab intestato præter necessaria vieti, & amictui, si non sit legitimata. 1. *licet.* c. de nat. liberis. Proles vero naturalis nata ex parentibus sine impedimento, tantum matri succedit, nisi alia sit consuetudo. 3to. Hæredes necessarii quoad legitimam sunt descendentes filii, & filiæ, nepotes, & neptes, & his deficientibus ascendentæ, non vero collaterales. Est autem *legitima* de-

scendentium tertia pars bonorum, si ultra quatuor hæredes non fuerint, inter eos juxta num. I. dividenda: si vero plures quam quatuor fuerint, dīmidia pars omnium bonorum ex æquo n. I. inter eos dividenda. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 836. *sqq.*

§. 713.

Testamen- Testamentum & quævis ultima voluntas
tum revo- semper revocari potest ad nutum Testatoris:
cari po- Ambulatoria enim est voluntas hominis us-
test. que ad supremum vitæ exitum.

Resolvun- *Coroll. Praet.* Testamentum revocatur vel per aliud
tur casus. testamentum, vel per factum contrarium, v. g.
 si testator testamentum laceret, nomen hæredis
 deleat, nuncupativum coram 7 testibus revocet.
2do. Si testator juraverit, se testamentum non re-
 vocaturum, non quidem licite, valide tamen re-
 vocat, et si etiam hæredi jurasset, quia quod uni-
 tantum promissum est, alteri valide donari potest.
 Interim tamen hæc promissio est obligatoria, &
 hæredi instituto jus ad hæreditatem confert, cum
 sit de re licita, unde secundus hæres probabiliter
 tenetur restituere primo hæredi aliquid æquiva-
 lens huic juri violato, non quidem vi prioris te-
 stamenti valide revocati, sed vi promissionis va-
 lidæ, & obligatoriæ, non revocandi. Ita Sbo-
 gar in *Theol. radic.* 3to. Si quis rem suam pro-
 mittat, licet post mortem tradendam, est promis-
 sio inter vivos irrevocabilis, & si res promissa
 consumpta sit, saltem per hæredem in æquiva-
 lenti promissario reddi debet.

§. 714.

Executor Denique Executor Testamenti statim mo-
testamenti raliter voluntatem Testatoris exequi debet,
ad quid nisi justa causa differendi adsit.
teneatur.

Coroll.

Coroll. Pract. 1mo. Executio testamenti, si nullus *Resolvun-*
executor in eo designatus sit, spectat ad hæredes. *tur cœfus.*
Si intra annum executioni non mandetur, devol-
vitur executio ad Episcopum, saltem quoad pia
legata. *c. Tua.* de Testa. Plures etiam executo-
res institui possunt, & uno absente, alter exequi
potest: fœminæ etiam & Religiosi cum licentia
sui superioris Executores testamenti esse possunt,
exceptis Fratribus Minoribus de observantia Clem.
vn. de Test. *2do.* Relicta incerta in Testamento
ex parte legatarii incerti nulli cedunt l. *si quis.* ff.
de reb. dub. in foro conscientiæ putant aliqui,
pro rata dubii legatum esse dividendum: legata
autem pia in dubio loci pauperiori Ecclesiæ ce-
dunt. Si quid pauperibus, aut Ecclesiæ sine de-
terminatione relictum sit, executio debet fieri in
loco domicilii defuncti, vel si hoc ignoretur,
pauperibus, & Ecclesiæ loci, in quo mortuus
est, cedit. l. *si quis.* *c. de Episc.* Si incertitudo
se teneat ex parte rei legatæ, & res a natura fit
determinata ad certos limites optimi, mediocris,
& infimi, uti vinum &c. mediocre dari debet: si
vero ab arte, vel æstimatione determinanda est,
uti vestis, domus &c. minimum dare sufficit.
l. 37. ff. de Legat. Idem dicendum de rebus le-
gatis in numero, pondere & mensura, ubi mini-
mum in eo genere, & quantitate dare sufficit.
l. 3. ff. de tritico legat. *3to.* Si voluntas de-
functi possit honeste impleti, non licet executo-
ri, vel Episcopo in aliud opus etiam melius,
commutare, sed hoc ad solum Papam spectat:
Clem. quia. de Rel. dom. licet subinde Episcopus
ex epikia ob novam causam a testatore improvi-
sam, quæ inutile redderet legatum, id in alium
usum convertere possit. *4to.* Si executor execu-
tionem testamenti diu differat, graviter peccat,
nisi ex justa causa impediatur.

§. 715.

Emptio, Venditio, & quid. A Contractibus gratuitis hucusque expensis, ordo nos vocat ad contractus onerosos: Quorum Primus est *Emptio, Venditio,* scilicet contractus consensu mutuo constitutus dandi mercem pro determinato pretio, & pretium pro determinata merce.

Premium quotuplex. Schol. 1. Premium justum dicitur, quod valori mercis adæquatur: duplex est, *Legitimum*, quod vel a lege, vel Magistratu taxatum est: Et *Vulgare*, seu *naturale*, quod spectatis variis circumstantiis communi peritorum æstimatione determinatum est. Premium legitimum consistit in indivisibili, ita ut non liceat plus accipere: Vulgare vero patitur diminutionem, vel excessum: et que vel *Summum*, supra quod, vel *Infimum*, infra quod, res a peritis non solet æstimari, & *Medium*, quod inter priora mediat. Sic si premium medium sint 10 floreni, infimum erit 9, summum, 11 flor. plus minus: si medium sint 100, erit infimum 95, & summum 105 flor.

Facta venditioni additionis. Schol. 2. Species quædam Emptionis & venditionis sunt *Monopolium* & *Negotiatio*, de quibus postea. Facta etiam quædam Emptioni & Venditioni subinde adjici solent; quæ sunt 1. *Factum retrovendendi*, quando res ita venditur, ut vendori intra certum tempus, vel quando illi libuerit, Emptor teneatur rem retrovendere. 2. *Contractus Mohatra*, dum quis indigens pecunia numerata adit mercatorem, qui nolens pecuniam mutuam dare, offert illi merces, quibus petens non indiget, ut emat eas pecunia credita 105 florenorum, ita tamen, ut easdem merces fibi revendat 100 florenis. 3. *Factum legis commissoris*, quando res eo pacto venditur, ut si emptor intra certum tempus non solvat, res inempta sit. 4. *Factum additionis in diem*, cum venditio sit sub

sub pacto, ut si alias intra certum tempus offerat meliorem conditionem, res sit inempta. 5. *Retraclusus* est jus proximioris consanguinei ad rescindendam venditionem rei immobilis oblato prelio, quo ab extraneo vel remotiore consanguineo res empta fuit.

§. 716.

Ad validam Emptionem & Venditionem *Requista* requiritur. 1. Merx seu res, quae sit vendentis. 2. Pretium, quod sit elementis. 3. *Pactio*, quae sit legitima. Ad licite vero vendendum & emendum insuper requiritur: Res sine vitio occulto: Pretium justum: & Pactio sine fraude.

Coroll. Pract. 1mo. Venditor debet rem vendere *Resolvunt* pretio justo vulgari, vel legitimo, quod etiam *tur casus*. Clerici, & peregrini sub peccato, & onere restitutionis excessus servare debent, nisi taxa a Magistratu facta iniqua sit. Si vero nulla taxa adsit, debet servari pretium vulgare, & res summo, medio, vel infimo pretio vendi potest, excessus vero super justum pretium restitui debet, nisi merces plus offerenti publice vendantur. 2do. Ratione damni emergentis, vel lucri cessantis res vendi supra, & emi infra commune pretium potest: Item singularis affectus est titulus legitimus, rem carius vendendi ob pretium affectionis: in emptore vero non sufficit hic affectus, ut carius illi res vendatur, quia sic venditor venderet, quod suum non esset, nec licet rem carius solvere ob datam dilationem solutionis excedendo justum pretium, quia foret usura: vide prop. 42, ab Alexandro VII. damnatam. 3to. Res novae, & pretiosae non habentes pretium legitimum, aut vulgare, probabilius eo tantum pretio vendi possunt, quod spectatis rerum circumstantiis prudentis, & periti arbitrio justum censemur, quae unica regula

regula in hoc casu supereft. 4to. Si quis exprefſe, vel tacite conveniat cum altero, ſibi aliquid ad vendendum danti, v. g. ut rem vendat 10 floren-
nis, & ſiquid ultra lucratus juſte fuerit, retineat ſibi, potest juſte excessum ſuper 10 flor. pro fe-
retinere: fi vero nec exprefſa nec tacita conve-
ntio präceſſerit, tenetur excessum priori reddere,
utpote quem nequit retinere ratione rei venditæ,
quia pretium ſpectat ad dominum rei: nec ratione
designationis pretii, quæ ſolum facit. ut non in-
fra hoc pretium vendatur: nec ratione induſtriae,
quia ille fructus non eſt mere industrialis, ſed
fructus rei ad dominum ſpectantis: pro induſtria
tamen ſua aliquam mercedem exigere potest. 5to.
Mercatores ſtatim injuſtitæ damnari non poſſunt,
fi merci alienam ſubſtantiam v. g. aquam vino
infundant, modo emptoribus damnum non infe-
ratur, & merx juxta proportionem pretii ſatis
ſit ad uſum conſuetum idonea: plerumque tamen
emptores violentes bonas merces defraudantur,
unde hæc mixtio imminuto etiam pretio appro-
banda non eſt: fi vero poſſit fieri fine damno
emptoris, debet pretium minui, vel pondus au-
geri. In duobus tamen caſibus a peccato, &
reſtitutione hanc mixtionem Laymann excuſat. 1.
Si emptores abhorreant a vino ob nimiam ejus
meracitatem, ita ut fi aqua temperetur, ejus prä-
ſtantia non appareat emptoribus, & ipſe emptor
alio modo pretium juſtum conſequi non poſſit.
quod frequentius fit illis, qui vinum mensurati-
vendunt, ubi nullum damnum eſt emptoribus,
vel fi qui etiam in majori quantitate emant, ſta-
tim tamen mensurati- vendunt, uti fit in caupo-
nibus: ſecus foret, fi vinum aqua mixtum iis
venderetur, qui illud longiori tempore ſunt fer-
vaturi, quia citius corrumpitur cum damno em-
ptoris. 2. Si pretium vini a Magistratu injuſte
taxetur, ita ut oenopolæ damnum pati debeant,
niſi aqua admifeatur, quod tamen de Magistratu
facile präſumi non debet. 6to. Si vitium occul-
tum

tum rei etiam venditorem inculpabiliter lateat, ille non obligatur in conscientia ad praestanda damna, quæ emptori obvenerunt: Emptori tamen competit actio, vi cuius venditor compellitur reddere excessum justi pretii, si defectum scivisset, ut servetur æqualitas. De vitio autem manifesto, quod emptor facile deprehendere potuisset, venditor eum monere non tenetur, dummodo rem justo pretio vendat: secus est, si venditor advertat, emptorem ex invincibili ignorantia vitium non posse deprehendere, quia respectu hujus est occultum. Denique secundum constitutiones municipales venditor vitia præcipua, die Hauptmangel, rei manifestare debet: imo si res ob quocunque vitium sit minus utilis, premium sub peccato & onere restitutionis minuendum est. 7mo. Res ad peccandum determinatas, vel quibus aliquis ad peccatum abusurus certo prævidetur, vendere non licet. 8°. Res absolute vendita, licet non tradita, sine culpa venditoris, si sit determinata, perit emptori tanquam domino: si vero sit indeterminata, vel vendita ad mensuram, pondus, & numerum, ante traditionem perit venditori, quia venditio talis rei sit sub conditione, si tradatur. Fructus etiam rei determinatae venditæ ad emptorem spectant, quia eum tangit periculum. Res successive duabus vendita, si neutri sit tradita, debetur priori, qui jure est potior: si alteri sit tradita, illius est, quia habet jus in re, nisi prior venditio facta sit Ecclesiis, vel civitatibus, vel prior emptor premium jam solverit, vel secundus mala fide emerit, ubi de damno erga priorem tenetur. 9°. Contractus venditionis cum pacto retrovenditionis in gratiam solius venditoris est licitus, quia ille tanquam dominus modum rei suæ imponere potest, dummodo justum premium servetur, id est, premium minuatur: si vero sit in gratiam emptoris, & premium augeatur, est contractus *Mokrae* & illicitus juxta prop. 40 ab Innocentio XI. damnatum.

tam. *Padum legis commissoriæ, & additionis in diem*, minuto tamen pretio, licitum est. *1mo.* Venditio rescindi potest: 1. mutuo consensu. 2. propter læsionem ultra dimidium. 3. per restitutionem in integrum, qua graviter læsus ex naturali æquitate per officium judicis reducitur in eum statum & jus, in quo fuerat ante læsionem. 4. per Retractum. 5. per *Eversionem*, quæ est rei suæ ab altero possessæ recuperatio. Plura vid. in Inst. J. E. tom. 2. §. 683. *sqq.*

§. 717.

Monopolium quid. Species quædam Emptionis & Venditio-
nis est *Monopolium*, quando unus vel pau-
ci, exclusis aliis, vendunt certum genus
mercium: quod fieri potest, vel ex privi-
legio Principis, vel coemendo merces ejus-
dem generis, vel impediendo, ne merces
eiusdem generis advehantur. *Monopolium*
etiam est, quando plures inter se conspi-
rant, non vendere, vel non emere aliqua,
nisi certo pretio. Quousque *Monopolium* sit
licitum, ex sequenti Corollario patebit.

Resolvun- *Coroll. Præd.* *1mo.* *Monopolium* ex justis causis a-
tur casus. Principe concessum est licitum, dummodo justum
pretium monopclæ taxent, quod datur ob ma-
gnas expensas, & pericula, quæ monopola subit.
2do. Quando unus, vel pauci coemunt omnes
fere merces ejusdem generis, ut inducant rarita-
tem, & aucto pretio carius vendant, peccant
graviter contra charitatem proximi, & probabi-
lius etiam contra justitiam commutativam, &
tenantur ad restitutionem, quia pretio injusto ven-
dunt, quod eoipso augetur, si merces apud plu-
res venales non prostent. *3to.* Qui vi vel fraude
impedit, ne aliunde merces advehantur, ut ipse
solus carius vendat, peccat contra justitiam, &
tene-

tenetur ad restitutionem, quia alios injuste jure suo privat: si sine fraude, justo tamen pretio peccat solum contra Charitatem. *4to.* Qui inter se convenient, non vendere, nisi pretio supra summum, aut non emere, nisi infra infimum, peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, quia pretium est injustum. Si vero sine vi, vel fraude tantum convenient, non vendere, nisi summo, & non emere, nisi infimo pretio, peccant solum contra Charitatem, quia pretium adhuc justum est.

§. 718.

Altera quædam species Emptionis & Ven-*Negotiationis* est *Negotiatio*, quando merces eo *tio quid.* animo emuntur, ut postea carius vendantur lucri capiendi gratia. *Negotiatio* de se est licita, lucrum enim, quod in *negotiatione* tanquam finis intenditur, licet in ratione sui non importet quid honestum, & necessarium, non tamen importat quid vitiōsum, & virtuti contrarium: Ergo ad finem honestum, & necessarium dirigi potest, scilicet ad publicam necessitatem, ne vitæ necessaria desint, & est quasi stipendum laboris. *Negotiatio* tamen Clericis & Religiosis est interdicta c. *decrevit.* d. 88. c. fin. de vit. & hon. Cler. & in Tridentino Sess. 22. c. 1. de reform. & ratio est, ne Clerici nimium implicitur saecularibus negotiis.

Coroll. Praet. *1mo.* Lex prohibens Clericis *negotiatio-* *Resolu-*
tionem de se obligat sub mortali: licet excusen-*tur causus.*
tur, si non habeant habitum negotiandi, vel alio modo vitam sustentare non possint. *2do.* Clericis licet empta pecora, & in prædiis suis nutri-
ta

ta vendere. *3to.* Benedictus XIV. in Bulla : *Apostolicæ servitutis* : interdicit Clericis omnem negotiationem , etiam sub alieno nomine , & statuit , ut negotia a laicis inchoata , & ad Clericos delata statim dimittantur : si vero sine damno dimitti non possint , non continentur sine licentia Ordinarii : & contravenientium bona poenæ spolii subjicit , & declarat , quod exempti a spolio , ad effectum testandi , non intelligantur exempti quoad bona per interdictam negotiationem acquisita.

§. 719.

Mutuum quid. Secundus Contractus onerosus , per quem dominium in alium transfertur . est *Mutuum* seu *contractus* , quo rei alicujus numero , pondere , & mensura constantis dominium transfertur in alium , cum onere restituendi in specie , & qualitate tempore a mutuante præfixo .

Explica- *Schol.* Mutuum ex eo dicitur , quod faciat ex meo tuum . Ad illud requiritur 1. res fungibilis , quæ reciprocam functionem admittit , ita ut si res ejusdem speciei , vel , uti loquuntur Juristæ , ejusdem generis restituatur , in individuo restituta censeatur . 2. Debet esse contractus obligans solum mutuatarium ad restituendum , cum econtra mutuans per se ad nihil teneatur , nisi non repetere ante tempus conventum ; quo sensu etiam a pluribus moralistis ad contractus bilaterales & onerosos refertur , maxime , quia est quasi virtualis venditio pecuniæ pro alia suo tempore reddenda .

§. 720.

Obliga- *Obligationes* mutantis sunt : 1. Ut tradi-
tiones mu- *tiones* dat rem sine vitio occulto . 2. Ut non repe-
tui. *tit* ante tempus præfixum . *Obligationes ve-*
ro

ro mutuatarii sunt: 1. Tenetur reddere tempore præfixo. 2. Tenetur de omni casu, utpote dominus rei. 3. Tenetur restituere sine damno mutuantis.

Coroll. Præfl. 1mo. Materia mutui est regulariter *Resolvuntur* aliqua res ipso usu principali, & quidem unico *tur casus*. consumptibilis, sive physice, sive moraliter, ut vinum, pecunia &c. *2do.* Contractus mutui rei traditione perficitur, & res illa in dominium mutuatarii transit cum obligatione reddendi eandem in specie. *3to.* In rebus mutuatis a pecunia diversis debet redi eadem quantitas, seu mensura, sive creverit sive decreverit earum pretium, seu valor extrinsecus. Si quis tamen certo, vel probabilius sciat pretium v. g. frumenti mutuati imminutum iri tempore redditionis præfixo, potest de præsenti pretio majori, & consequenter de redienda majori quantitate ad æqualitatem pretii præsentis pacisci, licet frumentum usque ad illud tempus non sit servaturus. Si vero certo noverit, præfixo tempore plus valitrum, non potest modo de majori illo pretio pacisci, nisi ob damnum emergens, si eosque frumentum asservasset, quia tantum jus habet ad præsens pretium. *4to.* Qui mutuo dat pecunias, potest pacisci de præsenti valore, licet prævideat, valorem tempore redditionis imminutum iri, quia jus habet ad præsentem valorem: non potest autem de pecunia v. g. aureis in specie reddendis pacisci, si certo sciat, eorum valorem tempore solutionis auctum iri, nisi ratione damni emergentis: secus foret, si dubitaretur de valore augendo vel minuendo. *5to.* Filius familias adhuc constitutus sub patria potestate mutuam accipiens pecuniam sine consensu patris, non tenetur (sicuti nec ejus parentes) nequidem post inortem patris, nec post suam emancipationem restituere ex *Senatus consulto Macedoniano*, etiam in foro conscientiæ, nisi habeat bona castrrensia, vel publice putabatur sui

juris, vel pecunia fit expensa in utilitatem patris.
Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 635. *sqq.*

§. 721.

Usura quid.

Quia in mutuo dominium rei transfertur in mutuatarium (§. 719.) illud lucrum, quod ex mutuo provenit, & accipitur, vocatur *Usura*, quæ est lucrum immediate proveniens ex mutuo tanquam debitum ex iustitia, vel ex prætenso titulo benevolentiae, aut gratitudinis. Unde *Contractus usurarius*, est, quo mutuans mutuatarium obligat ad dandum aliquid pretio æstimabile ultra sortem, solo titulo mutui.

Quotus-plex.

Schol. Usura alia est *mentalis*, quando quis lucrum velut debitum ex mutuo intendit, licet in pactum non deducat: alia est *realis*, quando signo, vel pacto lucrum stipulatur, & dicitur *lucratoria*. Iterum usura alia est *aperta, expressa, & formalis*, quando aliquid in contractu titulo mutui intenditur, & exigitur: alia est *pallianta*, quando lucrum accipitur ratione alterius contractus, qui virtualiter mutuum in se includit.

§. 722.

Usura est illicita.

Usura est omnino illicita. Nam *imo*. prohibetur jure Divino juxta omnes Catholicos: Ps. 14. dicitur habitatus in tabernaculo Domini, qui non dedit pecuniam suam ad usuram. Et Ezech. 18. de usurario dicitur: *Non vivet, sed morte morietur*. Luc. 6. *Date mutuum nihil inde sperantes*. Ergo etiam nihil supra sortem; seu usuram: hoc autem non esse merum Consilium, sed præceptum, docent Patres. S. Ambrosius 1. in Tob. c. 18.

S. Hie-

S. Hieronymus *in Ezech.* S. Augustinus *ep. ad Macedo.* Accedunt Concilia Eliberitanum c. 20. Agathense c. 69. Lateranense II. c. 13. Lateranense III. c. 25. Lugdunense II. c. 26. &c. quæ videri possunt in summa Conc. Carranz. nov. edit. Idem summi Pontifices declararunt Urbanus III. c. *consuluit* 10. de usur. Leo X. in Concilio Lateranensi. 2dō. Usura lucratoria prohibetur a jure Canonico; in Decreto caus. 14. q. 3. in Decretalibus, tit. de Usuris. In Sexto Decretalium, & Clementinis: tit. de Usuris. Jus vero civile, et si usuras non abrogaverit, non tamen approbat, sed tantum, majoris mali vitandi gratia, toleravit, & a jure canonico in hoc correctum fuit. 3tio. Usura lucratoria juxta communem Theologorum contra Abulensem etiam jure naturali est prohibita, & illicita, tum quia tollit æqualitatem, plus exigendo quam datum fuerit: tum quia contra jus naturæ domino rem suam vendit; vendit enim mutuatio usum ipsius rei mutuo datæ, qui tamen spectat ad mutuarium, sicuti ipsa res: tum quia contra jus naturæ idem bis vendit: vel enim usurarius usuras accipit pro pecunia, & sic duplex pretium pro eadem re accipit, unum, cum sortem accipit, alterum, cum usuras recipit: vel accipit usuras pro usu pecuniæ, & sic vendit id, quod non existit, quia usus pecuniæ a pecunia separatus nullus est ex ipsa intentione mutuantis; qui non dat pecuniam nisi ad usum.

2. Nihilominus ratione dāmni emergentis, lucri cessantis, & periculi amittendæ fortis, aliquid supra sortem, seu usuræ compensatoriæ accipi possunt: Nam hæc omnia sunt mutuo extrinseca, & pretio æstimabilia, imo æquitas naturalis dictat, quod mutuatarius teneatur mutuantem benefactorem suum servare indemnem, & compensare illi dānum, quod mutuans incurrit, vel merito timet ex mutuo dato. Unde etiam S. Congregatio de propaganda fide, a Missionariis Chinensibus requisita, an liceat consuetudo Chivensis, recipiendi ex mutuo 30, pro 100, etiam sine respectu lucri cessantis, & dāmni emergentis, respondit, licere ratione periculi probabiliter imminentis amittendæ fortis: cuius decisionis authenticum exemplar Hurtado exhibet. Quod Innocentius X. approbavit.

Solvuntur Schol. I. Dicis I. contra I. partem, Deut. 23. dicitur: *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram.. sed alieno.* Et c. 28. *fœneraberis gentibus multis, & ipse a nullo sœnus accipiens.* Et Luc. 19. Christus ait: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissim illam.* *Resp.* Usuræ illæ Judæis fuerunt licitæ, Deo bonorum omnium Domino jus concedente in alienigenarum bona, sicut licentiam dedit, Ægyptios spoliandi. Deinde usura in illa Christi parabola non approbatur, sed illius scopus est, ut in bonis a Deo acceptis semper proficiamus, non cum pecunia, sed cum gratia accepta majorem acquirendo. II. Ias naturale permittit, ut homo pretium recipiat pro mutuo, ad quod dandum plerumque non tenetur. *Resp.* Mutuatio non est æstimabilis seorsim a pecunia; unde non potest aliud pretium pro mutuo, aliud pro gratia mutuandi facta exigiri, sed

sed reddendo mutuum fit sufficiens recompensatio. III. Pecunia præsens, & numerata præstantior est absente, & numeranda: Ergo pro illa data mutuo aliquid exigi potest. *Resp.* Præsens pecunia non est pretiosior futura, nisi adsit lucrum cœf-sans, ratione cuius utique aliquid supra sortem accipi potest. IV. Argentum monetatum non differt specie ab argento in vasa formato: sed licet accipere pretium pro usu vasorum argenteorum: Ergo etiam pro usu argenti in monetas cusi. *Resp.* Argentum monetatum non quidem specie physica, sed tamen morali ab argento in vasa formato differt; nam usus vasorum argenteorum principalis non est eorum consumptio, & ideo usus eorum per locationem vendi potest reservato dominio: usus vero pecuniæ est ejus consumptio moralis, unde hic usus reservato domino vendi nequit, cum non distingatur a domino omnino independente, quod in mutuo in mutuarium transfertur. *Vid. Cl. P. Richard Analyt.*

Conc. tom. 4.

Schol. 2. Dicis I. contr. 2. part. c. Naviganti, de *Solvuntur usuris* dicitur: *Naviganti, vel eunti ad nundinas objectio-mutuans pecunia quantitatem pro eo, quod suscipit nec con-in se periculum, recepturus aliquid supra sortem, tra 2. usurarius est censendus.* *Resp.* Juxta multos men-part. dum in textum irrepit, & legendum est, *usura-rius non est censendus.* Deinde loquitur Pontifex de periculo communi, & ficto, vel si mutuans periculum sortis in se suscepit ad lucrum ex mutuo captandum. Denique ait, censendum, id est, præsumendum esse, in foro scilicet externo, usurarium, non vero coram Deo, si meræ suæ indemnitati consulat. II. Fur non tenetur quid ultra rem ablatam restituere ob periculum eam amittendi. *Resp.* Fur non fecit pactum cum domino de solvendo auctario propter periculum, quod tamen fecit mutuarius. III. Mutuans paciscendo de auctario nequit querere suam indemnitatem; nam si recipiat sortem, est indemnus, si non re-

cipiat, nec auctarium recipiet: Ergo illusorie agit. *Resp.* Mutuans si sortem sine auctario recipit, non servatur indemnus quia nil recipit pro periculo, quod antea erat pretio æstimabile, & pro quo ei auctarium tunc pactum debetur. IV. Si licet pro periculo sortis accipere auctarium, licebit etiam pro periculo hujus auctarii, & sic in infinitum; imo ratione hujus periculi excusarentur omnes usurarii, cum semper sors, maxime pauperibus data, periclitetur. *Resp.* Unico auctario totum periculum compensari potest, imo, si liceret quid pro periculo auctarii exigere, brevi deveniretur ad periculum tam leve, quod nullo pretio dignum foret. Periculum autem debet esse verum, probabile, & prudenter æstimatum, & pauperibus eleemosyna, vel mutuum sine auctario dandum est.

Montes pietatis quid, & an liceant.

Schol. 3. Quæritur, an *Montes pietatis* sint usurarii: Est autem *Mons pietatis* aerarium publice constitutum ad mutuandum indigentibus, ea lege, ut pro mutuo ipsis dato, pignus relinquant, & determinato tempore mutuum restituant, recepto pignore, & insuper quid modicum pro sustentatione officialium solvant: si autem statuto tempore mutui solutio non fiat, pignus distrahi possit, ut detracta forte, & exiguo augmento reliquum mutuatario restituatur. Hi montes pietatis non sunt usurarii; approbati enim sunt a Leone X. & inter alia pia loca recensentur a Tridentino Sess. 22. de ref. c. 9. Et Ratio est, quia in illis nihil exigitur titulo mutui, sed tantum titulo sustentationis officialium, & damni, quod alioquin monte emerget, qui tamen pro bono communi erectus est.

Resolvuntur casus. *Coroll. Praet.* *imo.* *Titulus primus*, ratione cuius aliquid ultra sortem exigi potest, est *damnum emergens*, quod mutuans patitur ratione rei mutuae datæ, v. g. si mutuans egeat pecunia sua ad emenda necessaria familiæ suæ, quæ modo vilius emere

emere posset, & ratione mutuatae pecuniae postea carius emere debet. *Alter titulus* est *lucrum cef-sans*, quod mutuans certo, aut probabilissime suisset consecuturus, si pecuniam suam mutuam non dedisset. *Tertius titulus* est *periculum fortis amittendæ* ex dictis, scilicet, si absit intentio lucrandi ex mutuo, si periculum verum, & gravibus rationibus innixum sit, si hoc periculum charitatis leges erga pauperes non laedat quibus gratia subveniendum est. *2do.* Ut prædicti tituli au-
tarium ab usura excusent, requiritur i. ut mutuarius expresse moneatur de damno, sive ut lucrum cef-sans, damnum emergens, & periculum fortis expresse, vel tacite dederantur in pactum.
2. Ne plus exigatur, quam valeat damnum in æstimatione prudentum, vide litteras Encyclicas Benedicti XIV. t. i. Bullarii. *3to.* Licet minoris emere chirographum v. g. 1000 florenorum, quod creditor ægre, nec integrum extorquere potest, emptor vero ob gratiam, qua apud debitorem valet, totum accipit: quia tale debitum difficultatibus obsecsum revera minus valet, & emptor ob fallaciam gratiae, etiam periculum subire debet: pretium tamen minus debet esse justum pro rata spei in uno, & difficultatis in aliœ: Ipse tamen debitor hoc debitum emere non potest. *4to.* Non est licitum mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus, juxta propos. 42. ab Alexandro VII. damnatam, quia hoc daret ansam usurpis palliatis. *5to.* Nec licet aliquid ultra sortem exigere ob majorem æstimationem pecuniae præsentis, quam futuræ, juxta propos. 41. ab Innocentio XI. damnatam (Schol. i.) Item illicitus est contractus *Mohatra* ex damnatione prop. 40. ab Innocentio XI. quia est palliata usura (§. 715. Schol. 2.) Item committitur usura, quando ultra sortem aliquid exigitur tanquam debitum ex benevolentia, & gratitudine juxta prop. 42. ab Innocentio XI. damnatam, quia hoc au-

etarium præcise foret ex mutuo; aliquid autem sperare sine pacto non est illicitum, quia hæc spes non impedit liberalem donationem. *6to.* Usurarius tenetur ad restitutionem: Accipere autem mutuum ab Usurario jam parato ad usuras, ob propriam necessitatem licet. *7timo* Poenæ usurariorum notiorum sunt i. Ipso jure sunt infames. c. *infames. cau. 3. q. 7.* prohibentur a S. S. Eucharistia & Ecclesiastica Sepultura. Testamenta facere non possunt. c. *in omnibus de usur.*

§. 723.

*Census
quid.*

Tertius contractus onerosus est *Census*, qui est *Contractus*, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus, ex re, vel persona alterius percipiendi annuam pensionem.

*Quotu-
plex.*

Schol. Census dividitur 1. in *reservativum*, quando quis rem suam alteri vendit, reservata sibi annua pensione ex re illa præstanta: & in *consignativum*, quando quis dominium rei quidem retinet, interim tamen consignat jus exigendi, & percipiendi ex ea annuam pensionem. Census *consignatus* alius est *realis*, qui in certa re fructifera v. g. agro constituitur: alius est *personalis*, qui in certa aliqua persona obligante se ad annuam pensionem ex arte sua, vel aliunde præstanta constituitur. 2. Census ratione temporis dividitur in *perpetuum*, qui ex se in perpetuum durat, estque vel *redimibilis*, qui restituto pretio redimi potest: vel *irredimibilis*, qui redimi non potest: & in *temporale*, qui tempore absolvitur, eoque vel *determinato*, v. g. intra 20 annos, vel *indeterminato*, v. g. ad vitam unius hominis, vel duorum, & hic etiam vocatur *vitalius*.

§. 724.

§. 724.

Census realis est licitus. Hunc enim ap- *Census*
probarunt Martinus V. & Callixtus III. in *realis est*
Extrav. l. 3. t. 5. Et Ratio est, quia in em- *licitus.*
ptione *census realis* occurunt omnia ad le-
gitimam emptionem & venditionem requisi-
ta, scilicet consensus, merx, & pretium;
licet enim fructus succendentibus temporibus
percipiendi pretium excedant, hoc tamen
pretium injustum non efficit, utpote, quo
non emuntur pensiones annuae, sed jus ad
illas, quod minus valet, eoquod sit variis
periculis obnoxium: Et quia etiam aliæ ven-
ditiones cum conditione redemptionis præ-
fertim ad arbitrium venditoris sunt licitæ,
(§. 716. Schol.) ideo etiam *census realis*
cum pacto, redimendi ex parte venditoris,
licitus est.

Schol. I. Dicis I. Emens censum realem intendit *Solvuntur*
lucrum ex mutuo, quia dat mille, ut habeat an- *objectiones.*
nuatim 50, adeoque post 40 annos duo millia: *nes.*
Ergo est usurarius. *Resp.* Emens censum abdi-
dicat a se fortem, quam repeterne nequit, quod
non facit mutuans, adeoque non est mutuum, &
Censuista hic non est usurarius, sicut nec ille,
qui dum emit agrum, successu temporis plures
fructus recipit, quam pretium agri valeat. II.
Jus, quod dicitur vendi, in censu non extat:
Ergo non est vendibile. *Resp.* Jus illud non ex-
tat sub nomine census, bene vero sub nomine
juris percipiendi fructus ex re sua. Ex his etiam
probabiliter infertur, censum realem utrinque re-
dimibilem esse licitum, cum nullum mutuum hic
subfit, sed natura emptionis & venditionis ob-
servetur.

Schol.

An census Schol. 2. Census personalis tam redimibilis, quam personalis irredimibilis ex parte venditoris tantum, spectata natura sua, probabiliter est licitus, quia super personæ industria constitui potest obligatio solvendi partem lucri anni, sicut etiam sit in decimis personalibus: certe, sola hic emptio cum pacto retrivendendi occurrit, & nullum mutuum. S. Pius V. in Bulla: cum omnis: requirit quidem ad censem rem immobilem, & frugiferam: verum census personales fieri non vult, ad evitandum usuræ periculum. Census vero personalis utrinque redimibilis super personæ industria constitutus probabiliter quidem defendi potest, quia aliis etiam emptionibus pactum adjici potest, non solum ad nutum venditoris redimendi, sed etiam ad voluntatem emptoris revendendi, ubi nullum mutuum intercurrit; interim tamen hic census periculo usurariæ intentionis non caret. Eodem modo, licet census realis utrinque redimibilis cum pacto assecurationis probabiliter defendi possit, quia etiam in aliis contractibus v. g. commodato &c. pactum adjici potest, ut periculum rei ad commodarium &c. spectet, licet eorum natura requirat, ut spectet ad commodantem: Ergo etiam contractui censuali utrinque redimibili reali, & personali pactum assecuratione addi potest, ut si res censualis pereat, damno venditoris pereat, & venditor obligatus sit, censem restituta forte redimere, modo haec obligatio venditori compensetur, vel pretium census augendo, vel pensionem minuendo. Interim tamen etiam hic census ab omni periculo usuræ non omnino liber est. Vid. Benedictum XIV. de Synodo dioces. I. 10. c. 5.

An census Schol. 3. Census Germanicus pro 100 florenis mutuo Germanicus sit licitus. 1. Quia res publica ob dominium altum rerum, & bonorum ad privatos pertinentium ex causa bonum publicum concernente disponere potest, ut non quidem ex mutuo, sed alio titulo v. g. boni communis,

munis, statuti &c. lucrum moderatum mutuantⁱ obveniat: Ergo illi ultra sortem 5 florenos de 100 datis concedere potest, quod etiam desacto fecit in Recessibus imperii de 1530. 1548. Augustæ, & 1577. sub Maximiliano II. & 1600 sub Rudolpho II. 2. In præscriptione dominium rei ab uno in alterum a lege ob dominium altum transferri potest: (§. 692.) Ergo etiam in censu Germanico. Causæ autem publicæ utilitatis sunt: Evitatio litium ob lucrum cessans: facilitas obtinendi mutuum: subfidiū ex hoc censu personis miserabilibus, Ecclesiis &c. proveniens: Tranquillitas conscientiæ: Præsumptio generalis lucri cessantis, vel alterius justi tituli, uti periculi amittendæ fortis. quæ præsumptio manet, licet cesset in quibusdam casibus particularibus. Non obstat 1. quod census Germanicus sit usura lucratoria, & respublica non possit imponere onus subditis, nisi aiunde compenset: Ergo est illicitus. *Resp.* Usuræ ex titulo mutui solum prohibentur, non vero ex alio titulo boni communis, statuti &c. & compensatio fit reipublicæ, in cuius bonum census Germanicus cedit ob causas assignatas. II. In præscriptione antecedenter ad statutum Principis adeat bona fides, & sic bene inchoatur: in censu vero Germanico antecedenter ad statutum Principis adeat mala fides, quia est usura. Deinde in præscriptione possessio rei alienæ subest dominio alto Principis, in usura vero lucrum ex re sterili, & pecunia non subest, unde hic census a respublica solum toleratur, non vero approbatur. *Resp.* Etiam in præscriptione antecedenter ad legem non acquiritur dominium rei, sicuti antecedenter ad statutum Principis non acciperetur census Germanicus. Deinde non minus possessio rei alienæ, quam lucrum illud est sub dominio alto Principis, quod ad omnia bona fortunæ se extendit. Quod vero respublica censum Germanicum approbet, patet ex praxi tribunalium censum hunc creditoribus adjudicantium; imo ipsa

ipsa respublica eum sumit. III. Recessus imperii præsumunt lucrum cessans, vel alium justum titulum: Ergo hoc cessante censui Germanico non patrocinantur. *Resp.* Recessus imperii fundant se in præsumptione generali, & in bono publico, quæ non cessant in casibus particularibus, licet cesseret præsumptio. IV. In Evangelio dicitur: *Mutuum date nihil inde sperantes.* *Resp.* Christus quidem exegit tantam Charitatem, ut Christiani gratis dent mutuum, & omnes usuras ratione mutui prohibuit: sed cum hodie frigescat charitas, ut gratis dare nolint, hinc ex causa publica pro conservatione reipublicæ, & commerciorum salva conscientia census Germanicus a republica statutus sustineri potest, dummodo taxa non exce-datur.

Resolu- *Coroll. Pract. 1mo.* Ut census sit licitus, & justus, *tur casus.* requiritur, ut census realis constituantur in re fructifera, quæ subtractis laboribus, & expensis sufficiat ad solvendas pensiones: Item ut pretium census sit justum, non exorbitans a lege, consuetudine, & judicio prudentum: & ut pereunte re censui subjecta census cesseret. Aliæ conditio-nes in Extrav. Martini V. & Callisti III. ac in Bulla S. Pii V. *Cum onus* requisitæ non sunt in Germania omnes receptæ. *2do.* Census Germanicus est quidem licitus, saepe tamen in particu-laribus casibus charitas laedi potest, si pauperes per lucrum solvendum ad inevitabilem mendicitatem redigantur, quo casu quis lucrum exigere non posset. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 697. *sqq.*

§. 725.

Cambium quid. Quartus contractus onerosus est *Cambium,* seu *contractus*, quo fit *permutatio pecuniae pro pecunia*, cum aliquo lucro ultra sortem.

Quotu- *Schol.* *Cambium* ein *Wechsel*, aliud est *reale*, seu *plex.* *permutatio pecuniarum legitima servata æqualitate inter*

inter datum, & acceptum: aliud est *siccum* seu *fictum*, cui nullus inest titulus lucri, seu auctarii captandi, quod tamquam usurarium damnatur in Bulla S. Pii V. Cambium reale aliud est *manuale*, seu *minutum*, quo pecunia unius formæ, aut materiæ permittatur cum pecunia alterius formæ, vel materiæ: uti argentea cum aurea; nova cum veteri: aliud est *locare* vel *per litteras*, quando permittatur pecunia præsens pro distante, aut distans pro præsente, sive quando pecunia datur in uno loco, ut reddatur in altero.

§. 726.

Cambium sive manuale, vel minutum, *Cambium* sive locale est licitum servatis debitibus *conditum*. Ita patet ex Bulla S. Pii V. *In eam*, in qua tamen omnes conditiones præscriptæ fere nullibi sunt usu receptæ. Et certe sine Cambiis cessaret commercium, ad quod variæ species pecuniæ in varia loca transferendæ requiruntur, quod per Cambium obtinetur. Deinde lucrum quod Campsor, qui pecuniam præstat, ex Cambio accipit, justis titulis accipit, uti ratione officii cambiandi, expensarum, industriæ, & laboris, in congregandis pecuniis, sustentandis ministris, periculis subeundis: Ergo est licitum. Conditiones vero ad justum Cambium requisitæ sunt: 1. Ne subsit fraus, vel dolus. 2. Ne quid accipiatur pro dilatatione solutionis. 3. Ut lucrum sit justum lege, vel consuetudine taxatum. Vid. Inst. J. E. tom. 2.

§. 727. *sqq.*

Schol. Si famulo vel nuntio dentur 100 Ducati in *In qua* auro, ut solvat creditori Domini sui non curantis *specie pecunia sol-* in *qua* specie id fiat, non potest famulus hos du *cumia sol-* cato *s vendia.*

ēatos pro moneta argentea cum lucro commutare,
 & ita solvere creditorī lucro sibi retento, quia
 prudenter judicari nequit, ut famuli, cōeconomi,
 procuratores ita cum suis pecuniis negotientur.
 Maxime cum talis famulus ad servitia sui domini
 obligatus nullum titulum hujus lucri assignare
 posuit. Interim tamen sententia Leissii & aliorum
 non videtur omnino rejicienda, qui tales famu-
 lum a restituzione lucri excusant (nisi tamen Do-
 minus exp̄esse iussisset, ut in gratiam creditoris
 ducati aurei in specie solverentur) quia lucrum
 illud est fructus industriæ proveniens per ne-
 gotiationem pecuniariam ex famuli industria &
 periculo factam, ac proinde nec Domini pecuniæ
 debetur, nec etiam suo creditorī, cui integre per
 aliam pecuniam satisfit.

§. 727.

*Contra-
ctus socie-
tatis Societatis, seu conventio plurium partem
tatis quid. suam conferentium in negotiationem ad com-
mune lucrum.*

*Quotu-
plex.*

Schol. Contractus societatis duobus modis iniri pos-
 test. 1. Quando omnes socii conferunt sortem,
 sive capitale æqualiter, vel inæqualiter. 2. Si
 unus conferat sortem, alter vero laborem, &
 industriam. Ad contractum societatis spectat etiam
Contractus trinus, qui sic initur: Titius, & Ca-
 jus ineunt Societatem, in quam Titius consert
 1000 aureos, Caju vero totidem, vel suas ope-
 ras, unde Titius sperat lucrari 200 aureos. En-
 primus contractus Societatis. Ne vero fors Ti-
 tii periclitetur, offert Cajo 50 aureos, vel statim
 dandos, vel ex lucro, vel post negotiationem
 sumendos, ut sortem Caju assicuret. En secun-
 dus contractus assurance fortis. Quia vero
 Titius mallet lucrum certum minus, quam incer-
 tum majus, vendit Cajo 200 aureos ex negotia-

*Contra-
ctus tri-
nus quid.*

tionē lucrāndos pro 100 aureis. En̄ tertius contractus alſecuratiōnis lucrī certi pro incerto, unde Titius vel singulis annis, vel in fine negotiatiōnis accipit 1100 aureos.

§. 728.

Contractus societatis est licitus, ex com- *Contra-*
muni praxi doctorum, & timoratorum: Ad *titus societatis licet.*
hoc tamen requiritur. 1. Ut negotiatio sit honesta. 2. Ut sit vera, & lucrativa, non autem ficta. 3. Ut pecunia maneat sub dominio, & periculo eam conferentis. 4. Ut sicut lucrum, ita & damnum sit commune, alias foret *Leonina*, ab apolo^{go} leonis sic dicta, qui societatem iniit cum reliquis feris, ut de eorum prædis, non vero labore & periculo participaret. 5. Ut damnum & lucrum sit commune pro rata rei, quam quis contulit.

Schol. 1. Contractus trinus cum eadem persona, *An con-*
five simul, five successive initus probabilius est *tractus*
illicitus, ex Bulla Sixti V. Detestabilis aya- *trinus fit*
ritiae. Et ratio est, tum quia vi contractus trini *licitus.*
dominium fortis, & lucri in alterum socium trans-
fertur; nam alteri socio perit, & ille de forte
pro libitu suo disponere potest, adeoque est con-
tractus mutui lucrativi, & consequenter ratione
lucri ultra fortem usurarius. Vid. Benedictus XIV.
de Syn. dioc. l. 10. c. 7. n. 6. Non obstat I.
quod c. *per vestras*. de donat. inter vir. & uxor.
jubetur, ut si vir vergat ad inopiam, dos uxori
alicui mercatori committatur, ut de parte ho-
nesti lucri, dictus vir onera matrimonii sustinere
possit. Et l. *si non fuerint*. ff. de socio. dicitur,
societatem ita iniri posse, ut nullius damni partem
alter

alter sentiat, lucrum vero commune sit, ubi adest contractus trinus. *Resp.* Ex illa decretali tantum sequitur, quod dos honestæ negotiationi exponi possit, non vero quod dos & lucrum affecurentur. Sensus vero legis ff. est, quod in societas unus pecuniam, alter operas conferre possit, quæ si tanti, vel majoris sint valoris, quam pecunia, conferens operas non debeat damnum pecuniæ casu perditæ subire, quia jam fert damnum operarum. II. Commodatarius affecurans commodatum, non fit ejus dominus: Ergo nec affecurans sortem, & lucrum, non fit ejus dominus. *Resp.* Disparitas est, quia commodatarius rem in individuo reddere debet: Ergo affecurando non fit ejus dominus: pecunia vero ad negotiationem collata tantum in specie reddi debet, unde eam, & lucrum affecurans fit ejus dominus. III. In contractu trino affecuratio sortis, & venditio lucri fiunt justo pretio: Ergo servatur æqualitas justitiae. *Resp.* Fiunt tamen cum eadem persona, adeoque adest mutuum, sècùs enim foret, si cum personis diversis fierent, ubi mutuum non esset, cum dominium non transferretur.

An contractus duplex sit illicitus.

Schol. 2. Contractus duplex, scilicet societatis & affecurationis sortis tantum, vel societatis, & affecurationis lucri tantum, non videtur esse illicitus, quia non degenerat in mutuum; nam socius affecurans non fit dominus sortis: si enim affecuret sortem, non affecurando lucrum, non potest de forte pro libitu disponere, sed tenetur impendere negotiationi, ex qua conferens lucrum sperat: si vero tantum lucrum affecuret, non affecurando sortem, iterum non fit dominus, quia sors fibi conferenti perit. Deinde in contractu duplice periculum utrinque æquale est: nam in affecuratione sortis uterque exponitur periculo, nil lucrandi: in affecuratione vero lucri, uterque exponitur periculo sortis.

Coroll.

Coroll. *Præf.* *imo.* Impensæ factæ pro bono societatis cedunt omnium sociorum damno pro rata *tur casus.* spei lucri, nisi aliter conventum sit. *2do.* Societas animalium seu conventio duorum vel plurium, qua unus animalia in societatem confert, alter illa custedit, & pascit, ut ambo lucrum ex fructibus percipient, est licita, dummodo 1. animalia pereuntia sine culpa villici recipientis, non ipsi, sed conferenti domino pereant. 2. Villicus recipiens animalia sedulo curet, & lucri accuratam rationem reddat. 3. Lucrum secundum æquitatem proportionatam capitali ponentis, & operis recipientis dividatur. *3to.* Societas solvitur 1. morte naturali, civili & morali sociorum. 2. Renuntiatione sociorum. 3. Finito tempore statuto. 4. Finita negotiatione. 5. Interitu rei, vel egestate alterius socii. Vid. Inst. J. E. *tom.* 2. §. 705. *sqq.*

§. 729.

Sextus Contractus onerosus est *Ludus*, *Ludus* seu certamen duorum ad animi delectationem *quid.* aliquid in communi deponentium cum pacto, ut vitori cedat.

§. 730.

Ludus in genere est licitus, servit enim *Efficacius.* ad honestam animi oblationem, & sicuti pecuniam meam alteri gratis dare possum, ita possum dare sub pacto, si in ludo vincat. *Ludus* tamen alearum, seu qui sola fortuna, sine industria, regitur, jure positivo maxime Clericis est prohibitus: uti patet l. 3. c. de aleatoribus. c. *Episcopus.* d. 35. & ex Tridentino Sess. 22. c. 1. de ref. Et ratio est, quia ex his lusibus oriuntur fraudes, mendacia, perjuria, iræ, rixæ &c. & tota familiæ substantia non raro absorbetur.

Resolvuntur casus. *Coroll. Præcl. 1mo.* Ut ludus sit licitus, cavenda sunt verba scandalosa, præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt violanda, & lusus personæ, loco, & tempori congruere debet. *2do.* Ad ludum cum pacto requiritur, ut quis libere de re sua disponere possit. *2.* Ut servetur inter ludentes æqualitas, ut quis illicitis fraudibus non utatur. *3to.* Victor in ludo prohibito lucrum ex eo acquisitum retinere potest, quia nullum jus restitutioinem illi imponit. Victor vero in ludo prohibito non tenetur solvere, quia in jure datur illi facultas repetendi in judicio solutum, nisi ad solutionem juramento se obligaverit.

§. 731.

Sponsio quid.

Septimus Contractus onerosus est *Sponsio*, quando duo de veritate rei contendentes, ponunt præmium pro eo, qui veritatem fuerit asseditus. Ut sponsio sit licita, requiritur *1.* Ut fiat super re dubia, alias non servatur æqualitas periculi. *2.* Ut uterque idem eodem modo accipiat, de quo certatur. Illicita vero est sponsio, si sit de re turpi, vel fraus adhibetur, dissimulando v. g. certitudinem: licite tamen certat, qui certitudinem profitetur, si alter nihilominus certare velit.

§. 732.

Locatio, conductio quid. Hactenus de illis contractibus onerosis egimus, quibus dominium directum transfertur; nunc de iis dicendum, quibus dominium saltem directum non transfertur: inter quos primus est *Locatio* & *Conductio*, quando quis rem aliquam alteri utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, vel mercede.

de constituta: qui concedit, dicitur *Locator*, qui suscipit, *Conductor*, dicitur.

§. 733.

Obligationes locatoris sunt: 1. Aperire *Ejus obli-*
debet vitium rei locatæ. 2. Solvere expen-*gationes*.
fas ad conservationem rei locatæ necessarias,
tributa, & onera publica portare, nisi aliter
conventum sit. 3. Conductorem non expel-
lere ante elapsum tempus locationis.

Obligationes Conductoris sunt: 1. Ne re
locata, nisi ad usum concessum utatur. 2.
Ne eam deserat ante elapsum tempus. 3.
Ut rem locatori integrum servet. 4. Ut sol-
vat statutam pensionem.

Coroll. Pract. 1mo. Conductor ante elapsum tem-
pus expelli potest: 1. Si integro biennio non sol-
vat pensionem. 2. Si ob casum improvsum res-
usibus domini sit necessaria. 3. Si necesse sit,
rem locatam reficere, & id fieri non possit con-
ductore eam inhabitante. 4. Si conductor in re
male veretur, eam destruendo, abutendo &c.
2do. Si magna incidat sterilitas, minuendum est
de pensione pro rata sterilitatis: Item si con-
ductor aliunde v. g. per tempestates, aliave vi ex-
trinseca, vel casu fortuito sine culpa sua magnum
damnum passus fit, nisi sterilitas per ubertatem
præcedentis, vel subsequentis anni compensetur,
e. propter. de Locat. vel nisi pensio fit solvenda
in parte aliqua, v. g. in tertia parte fructuum,
quia tunc est contractus quasi societatis, ut quis
damnum & lucrum cum domino fundi partiatur:
quod tamen non tenet, si solum determinata
quantitas, v. g. 20 modii, solvendi sint, ubi
nulla adest societas, nec periculum locatoris, con-
sequenter aliquid de pensione ob sterilitatem re-

Resolvun-
tur casus.

mitti debet. 3to. Locator, & conductor sibi invicem obligantur ex culpa lata, & levi, non vero levissima, nec ex casu fortuito, quia contractus est in utilitatem utriusque. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 712. *sqq.*

§. 734.

*Emphyteufis
qui.*

Alter Contractus, ubi dominium directum non transfertur, est *Emphyteufis*, quando alteri in perpetuum, vel saltem ad decennium conceditur rei immobilis dominium utile, cum onere, ut quot annis solvat certum canonem domino directo, seu proprietario. Qui habet hoc dominium utile, vocatur *Emphyteuta*.

Quotuplex.

Schol. Emphyteufis alia est *Ecclesiastica*, cuius dominium directum ad Ecclesiam spectat: alia est *laica*, quando ad laicum spectat. Rursus Emphyteufis alia est *simpliciter hereditaria*, concessa, ut transferatur ad quoscumque heredes, etiam extraneos: alia est *mixte hereditaria*, quae concessa est pro filiis, seu descendantibus, iisque heredibus: alia est simpliciter *ex passio*, & *providentia*, quae data est pro filiis, seu descendantibus, vel absolute, vel in certas generationes.

§. 735.

Eius obligaciones. Conditions, & obligationes Emphyteufis ex locorum consuetudine, & contrahentium pactis potissimum peti debent: Ex jure communis requisitæ sunt: 1. Ad valorem contractus emphyteutici requiritur scriptum instrumentum l. l. c. de jure Emph. 2. Emphyteuta debet fundum sibi concessum cole re, & cavere, ne deterior efficiatur, & omnia

nia impendia præstare, quæ ad ejus conservationem, & fructuum collectionem specant. 3. Debet solvere constitutum sibi annum canonem, quem si tribus annis non solvat, dominus eum expellere potest. 1. 2. c. de jure Emph. 4. Non licet Emphyteutæ domino irrequiso fundum Emphyteuticum alienare, alias ipso jure Emphyteusi privatur. 1. 3. c. de jur. Emphy. 5. Si fundus emphyteuticus vendatur, vel juxta nonnullorum locorum consuetudinem, alio modo alienetur, debet Emphyteuta domino directo solvere *Laudemium* statutum den *Handlohn*. Plura & specialia dabunt jura, & consuetudines locorum, ad quorum peritos timoratos Confessarius poenitentem debet remittere, ut eorum sententiam in dubiis emergentibus sequatur. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 722. *sqq.*

§. 736.

Tertius Contractus onerosus dominii di- *Feudum* recti non translativus est *Feudum*, quo con- *quid.* ceditur res immobilis quoad dominium utile, sub onere obsequii personalis exhibendi domino directo, qui *Infeudator*, & qui accipit *Vasa/lus* dicitur.

Schol. Feudum dividitur 1. in *Novum*, quod primo *Quotu-* alicui acquisitum est beneficio folius conferentis : *plex.* & in *antiquum* quod ab ascendentे jure agnitionis ad alterum transmissum fuit. 2. Dividitur in feudum *hæreditarium* Erblehen, quod alicui simpliciter concessum est pro se, & quibuscumque hæredibus: Et in *gentilitium*, seu *ex pacto*, & *providentia*, quod alicui concessum est pro se, & liberis suis.

§. 737.

Eius obli- Obligationes Feudi denuo ex consuetudine locorum & pactis adjectis peti debent. *gationes.* Communes sunt: 1. Vasallus sine dominio consensu Feudum alienare nequit, alioquin committit *Feloniam*, feudum est caducum, & alienatio irrita. l. 2. feud. t. 52. 2. Vasallus non solvit annum canonem, sed tantum obligatur ad honorem, subsidium, & defensionem Domini directi l. 2. feud. t. 6. 3. Vasallus, ejusque successor intra annum, & diem investituræ renovationem, præstito juramento fidelitatis, petere debet, non solum a Domino, sed eo mortuo, ab ejus successore, alioquin feudo privatur per judicis sententiam. l. 2. feud. c. 24. Reliqua ad Juristas spectant, apud quos hic iterum consilium petendum erit. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 726. *sqq.*

§. 738.

Libellus quid, Quartus Contractus onerosus dominii directi non translativus est *Libellus*, quo Emphytenta, vel Feudatarius rem in Emphyteusin, vel Feudum acceptam simili contratu tertio tradit.

§. 739.

Pignus quid. Quintus contractus onerosus dominii directi non translativus est *Pignus*, quo res mobilis creditori traditur in securitatem debiti. Quodsi res immobilis nuda conventione absque traditione obligetur creditori in securitatem debiti, ut si aliter non satisfiat, inde

Inde petatur satisfactio, dicitur *Hypothece*. *Hypothe-*
Si aliquis suscipiat in se obligationem alteri ^{ca.}
debitum solvendi, si debitor non solverit,
vocatur *Fidejusso*. Si vero aliquis alienæ *Fidejusso*.
rei periculum in se suscipiat, obligando se
ad eam compensandam, si perierit, dicitur
Affecratio.

Affecratio-
tio.

Schol. Contractui Pignoris, & Hypothecæ subinde *Pactum*
additur. 1. *Pactum legis commissoriæ*, ut si debi- *legis com-*
tum ex mutuo ad certum tempus solutum non missoriæ.
sit, pignus creditorì cedat. 2. *Contractus Antichre-*
ticus, quo convenitur, ut creditor fructus ex *Antichre-*
pignore lucretur, donec illi debitum restituatur. *ticum.*

Coroll. Præd. 1mo. Quæ res vendi, illæ etiam op- *Resolvun-*
pignorari possunt. 2do. *Pactum legis commissoriæ* a jure civili. 1. ult. Cod. de pact. & pign. &
c. significasti. de Pign. reprobatur. Justum ta-
men est pactum, ut si ad certum diem solutio fa-
cta non sit, pignus creditorì justo pretio vendi
debeat. 3to. Contractus Antichreticus est usu-
rarius, si creditor ultra sortem ex fructibus pi-
gnoris aliquid lucretur solius mutui causa: secus
si justi tituli, lucri cessantis, damni emergentis
interveniant: vel fructus ex hypotheca percepti
non superent quantitatem pensionis, quæ ex sta-
tuto Germanico, vel jure census super eadem
constituti exigi possunt cum pacto redhibitionis.
4to. Fidejuslor obligatur satisfacere, si debitor
non satisfaciat. 5to. Ad affecrationem requiri-
tur: æqualitas inter pretium & periculum, quod
affecrator in se suscipit. 2. Ut revera adsit
periculum. 3. Ut affecratio sit libera, non vero
coacta. 4. Ut affecrator ignorans moneatur de
periculis. 5. Ut habeat bona rei affecrandæ
commensurata. Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 665,
sqq. & §. 671. sqq.

§. 740.

Injustitia quid. Objectum justitiae tum materiale, tum formale, seu jus hactenus consideravimus: hoc si lædatur ab aliquo, committitur peccatum justitiae oppositum, scilicet *injustitia*, quæ est juris alieni violatio.

Quotuplex. Schol. Injustitia alia est *generalis*, seu quævis deficiencia ab observatione legis, quo modo omne peccatum injustitia, & peccator injustus dicitur: alia est *specialis*, quæ virtuti justitiae specialiter opponitur, & quæ modo definita fuit, violatio juris alieni. Injustitia specialis alia opponitur justitiae commutativæ, & est læsio juris in re alieni; & trahit post se onus restituendi, seu reparationem damni alteri illati, quia justitiae commutativæ actus est restitutio, utpote quæ facit æqualitatem arithmeticam inter rem & rem, damnum & reparationem, datum & acceptum: alia opponitur justitiae distributivæ, & violat jus ad rem alterius, ex qua non oritur obligatio restituendi, quia per eam non læditur jus reale, sed personale, cum personæ sit quidem res debita, nondum vero propria, eoquod ante distributionem bona communitatis nulli sint debita. Justitiae commutativæ in specie opponuntur omnia peccata, per quæ proximus in triplici bonorum genere læditur, quæ sunt: 1. Bona animæ, non solum gratiæ, sed etiam Intellectus, Memoria, Ars, & Scientia: in his damnificatur proximus, si impellatur ad peccatum, si auferatur illi usus rationis: si male vel negligenter instruatur: si a bono spirituali, vel spirituali annexo impediatur. 2. Bona corporis; in quibus proximus læditur, per homicidijum, mutilationem, stuprum, adulterium, Duellum. 3. Bona famæ, honoris, & fortunæ; circa quæ proximus læditur per detractionem, contumeliam, calumniam, temerarium judicium, suspicionem, & furtum. Justitiae distri-

atributivæ in specie opponitur acceptio personarum, quando bona communia, & officia non secundum merita personæ, sed secundum affectum ad eam distribuuntur. De his peccatis jam nunc secundum ordinem agendum est.

§. 741.

Igitur, quantum ad jus proximi in bonis *Lædere animæ læsum*, vel *damnum ipsi in illis illa-* *alium vi-*
tum, qui *vi*, vel *fraude alteri graviter no-* *vel fraude*
cet in bonis animæ, *inducendo ad peccatum,* *in bonis*
privando eum ratione, male *instruendo*, *animæ est*
impediendo a bono spirituali, *peccat gravi-* *contra ju-*
ter, & tenetur ad *restitutionem*: peccat enim
contra jus alterius in re, cum culibet non
minus competat jus rigorosum in bona ani-
mæ naturalia, quam in bona temporalia;
Item ne per fraudem in errorem, peccatum
&c. inducatur, nec a bono spirituali impe-
diatur.

Coroll. Praff. 1mo. Qui sine *vi*, & *fraude alterum Resolvun-*
in peccatum, quod non est *contra justitiam*, in- *casus.*
duxit, non tenetur ex *justitia*, sed ex *charitate*
procurare, ut *damnum spirituale reparetur*, hoc
enim jus naturæ juxta leges charitatis exigit, ut
auctor talis mali, *suadendo*, *hortando &c.* *eius*
emendationem procuret: licet extra *casum ne-*
cessitatis hæc obligatio probabilius non sit sub
peccato mortali, cum ipse seductus per *pœnitentia-*
m se *juvare teneatur*. *Dictum est*, si non sit
peccatum contra justitiam; qui enim aliquem in-
duxit, ad *alterum* *damnificandum*, illi *detrahren-*
dum &c. tenetur ex *justitia ad restitutionem*,
non quidem inducto, sed *ei*, qui *damnum passus*
est, *quia est causa damni*. *2do.* Qui *proximum*
vi, *fraude*, *vel metu reverentiali gravi* ad *grave*
peccatum induxit, tenetur ex *justitia vim vel*
frau-

fraudem tollere, & quantum potest, procurare media, quibus seductus amissam gratiam recuperet, quia est injusta causa damni: quod tamen ita intelligendum, si seductus vel ob ignorantiam, vel aliam causam non habeat media pœnitentiæ in promptu: quæ si habeat, iisque sponte non utatur, cedit juri suo, & seductor ex justitia ad nihil tenetur. *3to.* Qui alterum æterna salute privavit, tenetur solum ad agendum pœnitentiam, salus enim æterna semel amissa recuperari nequit, unde privans ad nullam aliam restitutionem tenetur. *4to.* Qui alterum privat memoria, usu rationis &c. quia hæc bona utrōque aitioris ordinis bonis fortunæ compensari non possunt, tenetur saltem reparare omnia damna, quæ ex ablato usu rationis oriuntur: uti satisfacere, quod quis ad officium suum incapax factus fuerit, quod redditus amiserit, medicinas procuraverit &c. *5to.* Qui philtro conjecit proximum in amentiam, vel maleficiis compulit ad noxiū quid agendum, peccat graviter contra justitiam, & ex justitia tenetur tollere maleficia, si adhuc durent, & remedia adhibere contra philtrum & reparare damna inde exorta, si reparari possint. Imo Sotus probabiliter putat, quod etiam pro ablato usu rationis, & memoria restitutio pecuniaria fieri debeat, quia pro vera injustitia debet fieri restitutio, prout est possibilis. *6to.* Qui proximum imbuīt errore mere speculativo, non censetur saltem ordinarie gravem injuriam inferre, quia tale damnum communiter parvi fit. Ille vero peccat graviter, qui proximum imbuīt errore pratico, ex quo alia damna sequuntur: v. g. Si Professor Theologie, Juris, aut medicinæ doceant scienter sententias hæreticas, aut falsas, ex quibus aliorum damna oriri possunt, qui proinde tenentur ad restitucionem damnorum, quia agunt contra jus alterius, ne per fraudem in errorem inducatur. *7timo.* Qui absque vi, vel fraude solo consilio justis de causis candidatum revocat de sua vocatione, vel

Novi-

Novitium a Novitiatu, non peccat graviter contra justitiam, nec contra Charitatem, quia abstractio illa non est ad malum, nam vita in sæculo non est illicita. Abstractione tamen facta sine justa causa est peccatum grave, præsertim si sit contra vocationem moraliter certam, quia talis magnis animæ periculis exponitur. Justæ vero causæ abstrahendi a statu Religioso sunt: si parentes auxilio candidati indigeant: si promiserit matrimonium, vel debita habuerit: si aliqua corporis infirmitate laboret: si in ordine aliquo non vigeat disciplina: si complexio ejus non sit apta ad illum ordinem: si mores habeat religioni nocituras. Qui autem per vim, & fraudem abducit candidatum a Religione, peccat graviter contra charitatem, & justitiam, avertendo eum a magno bono, unde tenetur ex justitia vim, & fraudem tollere, & seductum ab injuria liberare, ut si vellet ingredi, vel regredi ad Religionem: possit: tenetur etiam damna seducto resarcire, & procurare media revertendi ad vocationem, si seductus illa non habeat, si enim habeat, & sibi non consulat, censetur volens sua damna pati. *8vo.* Qui alium rationabiliter invitum impedit a consecutione boni illi ex justitia debiti, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, sive vis, vel dolus intervinerint, sive non, quia violat jus alterius: sic qui impedit, vel removet aliquem a beneficio Ecclesiastico propter causam indebitam, ad quod ipse habet jus quæsumum vel perfectum, per collationem, præsentationem, electionem, compensare ei debet damnum illatum. Si vero bonum illud non debeatur illi ex justitia, uti eleemosyna, beneficium, aut aliud donum gratuitum, & quis solo consilio, precibus, donis sine vi & fraude alterum impedit, non tenetur ad restitutionem, quia non peccat contra justitiam commutativam, & jus alterius in re non laedit; unde si fecisset ex odio, & animo nocendi, peccaret quidem contra Charitatem,

non tamen contra justitiam. Qui vero vi, fraude, detractione, mendacio, alterum a consecutione talis boni impedit, is damnun illi compensare debet arbitrio boni viri, juxta certitudinem vel probabilitatem spei ad tale bonum, quia talis habet jus, ne fraude a consecutione illius impediatur. *Pro*. Qui leves alterius defectus exagerando eum impedit a consecutione boni indebiti, si non exaggeret per mendacia, non tenetur ad restitutionem, quia non violat graviter jus alterius. *Item*. Qui a consecutione beneficij impedit dignum, ut conferatur digniori, non tenetur ad restitutionem, si sine fraude faciat, quia dignus non habet jus, ut præferatur digniori.

§. 742.

Homicidium quid.

In bonis corporis læditur proximus primo per *Homicidium*, quod est injusta exanimatio hominis per hominem facta. Si fiat a bruto vocatur in jure *Pauperies*.

Quotuplex.

Schol. Homicidium vel est exanimatio *sui ipsius* vel *alterius*, vel *fætus in utero animati*. 2. Homicidium alterius vel fit *publica auctoritate*, vel *privata*. 3. Si privata, vel fit ob *necessariam defensionem*, vel absque *necessitate defensionis*. 4. Homicidium sine necessitate defensionis aliud est *Casuale*, quod sine culpa, & dolo accidit: aliud est *voluntarium*, quod fit culpa & dolo: Estque vel *directe iale*, quando ponitur aliqua actio, per quam mors directe intenta sequitur: vel *indirecte*, quando ponitur causa ita propinqua, ut ex ea mors certo secutura prævideri potuerit. 5. Homicidium voluntarium vel est *simplex*, sine circumstantia specialis malitiae: vel *qualificatum* cum tali circumstantia: quale est *Proditorium*, quando alter nil metuens sub specie amicitiae occiditur: *Insidiosum*, dum quis alium ex improviso occidit: *Affassinum*, quando quis alterum per tertium

tium pretio ad hoc conductum occidit: *Veneficium*, quando alter veneno occiditur: *Maleficiūm*, per artes magicas occidendo alterum: *Sacrilegium*, occidendo personam sacram, vel profanam in loco sacro: *Latrocinium*, quando spolii causa alter occiditur: *Parricidium*, quando parentes, & cognati usque ad quartum gradum inclusive occiduntur: *Crimen læse Majestatis*, quando Papa, Princeps, vel custos ejus latus actu stipans occiditur.

§. 743.

Licitum est auctoritate publica occidere malefactores bono communi noxios. Quip lefactores pe Exod. 22. legitur: *Maleficos non patieris occidere. vivere.* Et: *qui cum jumento coierit, morte moriatur.* Et S. Paulus Rom. 13. v. 4. de Principe dicit: *Si malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat, vindicta in iram ei, qui malum operatur.* Deinde quaelibet persona ad totam communitatem comparatur, ut pars ad totum: Ergo si quæ sit nociva communitati, & corruptiva propter peccatum salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur. Ex quo etiam sequitur, quod hoc soli Magistratui, qui pro bono communi vigilat, competit.

Schol. Waldenses negant, licitum esse, aliquem auctoritate publica occidere: & Scotus putavit non nisi eos, qui in S. Scriptura determinantur, *nes Walpoena mortis affici posse.* Rationes sunt: I, Quia *solus Deus* vitæ dominium sibi reservavit in Deut. *Ego occidam.* Et 1. Reg. *Dominus vivificat, & mortificat.* *Resp.* Deus solus est vitæ dominus independens, dependenter vero a Deo etiam Princeps peccatores ex justa causa occidere potest, ne

ne bono communi noceant. II. Gen. 9. v. 6, prohibetur, ne quis *humanum sanguinem effundat, quia ad imaginem Dei factus est homo: quæ imago etiam in peccatore perseverat.* Resp. Ibi prohibetur iniqua proximi occisio auctoritate privata, non publica.

Resolutio. Coroll. 1mo. Respublica seu Magistratus non habet jus ad arbitrium suum occidendi, vel periculo mortis exponendi suos subditos, quia non habet absolum dominium in corpora suorum subditorum, ut autem Judex reum iuste morti adjudicet. 1. Debet in eum habere jurisdictionem. 2. Causa mortis debet esse iusta a legibus praescripta, nec ex aliqua prava passione sententia ferenda. 3. Juris ordo servandus est. 4. Defensio rei patienter audienda; nec is captiosis questionibus vexandus, nisi & ipse reus subdole neget, & crimen tegat. 2do. Magistratus habet jus, subditos suos exponendi mortis periculo, quando recta ratio dictat, necessarium esse ad rempublicam tuendam. 3to. Licitum est bannatum per publicam mortis sententiam cuivis a populo occidere, dummodo non fiat ex odio, sed publicæ justitiae zelo, nec pendente appellatione, & excipientur parentes, liberis, uxor, qui bannatum alere tenentur, nisi actualis reipublicæ hostis existat, cum jus civile jus naturale non tollat. Bannitus vero defendere se non potest aggressorem occidendo, quia alias potestati publicæ, quam ille exequitur, resisteret. Extra territorium vero proscribentis proscriptum occidere non licet, quia extra hoc sententia jus dicentis executioni mandari non potest. 4to. Leges civiles dantes jus patri, occidendi adulterum cum filia, eatenus solum justæ sunt, quatenus ob enormitatem sceleris poenam mortis homicidæ non decernunt, nec ullam actionem contra illum recipiunt.

§. 744.

Seclusa auctoritate Divina jubente, vel *Non licet* permittente, est peccatum mortale directe *occidere seipsum*: Quia est contra præceptum: *Non occides*: Et occisio sui ipsius est contra naturalem inclinationem sui ipsius: injuriam facit communitati, cuius quis pars est, & peccat in Deum, cuius potestati, & judicio vita nostra subjecta est: Ergo non licet. Hinc si qui sancti leguntur directe cooperati esse ad mortem suam, ex speciali Dei instinctu hoc fecerunt.

2. Nec licet seipsum occidere indirecte, faciendo, aut omittendo aliquid, unde mors, licet non intenta, sequatur, nisi ad sit justa causa, illud faciendi, vel omittendi. Nam non licet directe occidere seipsum: (n. 1.) Ergo nec indirecte; alias enim esset voluntarium interpretative in causa. Si autem justa causa subsit, licet se indirecte occidere, quia præceptum affirmativum, vitam suam conservandi, obligat non pro semper.

Coroll. Præst. imo. Virgini ad servandam castitatem suam, non licet directe se occidere; nam *tur casus*. non peccat, si vim invita patiatur: licet tamen illi certo mortis periculo se exponere pro sola integritate corporali, quæ rationem boni magni habet, quia sic directe ad sui occisionem non cooperatur, sed eam tantum permittit, aut contra vim injustam se non defendit, quod ex gravi causa pro conservatione fidei, & bono communis reipublicæ licet. *2do.* Licet se, seu carnem suam vigiliis, & jejunii moderatis affligere: graviter tamen peccat juxta P. Laymann, qui indiscrete jejuniis

jejunia continuando adverteret vitam illius notabiliter minui; ubi tamen P. Gobat observat, non esse obligationem vitam prolongandi, sed tantum conservandi; nam prolongare illam importat studium singulare, ad quod nemo tenetur, nisi bono publico valde utilis & necessarius foret: conservare autem dicit tantum studium commune, ad quod tenemur. Hinc licite quidem pes gangrena infectus absconditur, ut vita servetur: nemo tamen ad hæc media extraordinaria; & nimis dura tenetur, et si etiam Superior præciperet. Unde etiam virgo excusatur a peccato, quæ renuit admittere chirurgum ad sanandum partem verecundam, quando id magis quam mortem horret. Pariter excusantur, qui pro servanda vita nolunt nubere. *3to.* Graviter peccant, qui nolunt se a gravi mortis periculo eripere quando facili medio possunt, sumendo v. g. medicinas ordinarias: ad media vero sumptuosa, & nimis dura non tenentur. Si vero ægrotus non nisi per summam nauseam, & cruciatum medicinam sumere posset, non peccat, si renuat, quia adest moralis impossibilitas. Graviter tamen peccant, qui per frequentem intemperantiam vitam sibi abbreviant. *4to.* Mulier non potens parere, licite potest admittere excisionem, ut infans baptizetur: ad hoc tamen non obligatur: Si vero infans in utero mortuus sit, non tenetur pati ejus excisionem, ut vitam propriam conservet, quia hoc medium & periculosest, & nimis arduum est. *5to.* Voluntarie seipsum occidens sepultura Ecclesiastica, & suffragiis privandus est, non vero qui ex furore aut melancolia hoc fecit, aut ante mortem vere de hoc factio doluit. Si dubitetur, an ex amentia factum sit, præsumitur ex opere externo occisionem fuisse voluntariam, nisi adsit præsumptio in contrarium: si dubium maneat, res ad Ordinarium deferatur: si dubitetur, an a se vel alio quis occisus fuerit, delictum non est præsumendum, nisi graves conjecturæ præcesserint.

§. 745.

Homicidium innocentis, vel alterius *cū Non licet*
juscunque privata auctoritate nunquam di- alium pri-
recte est licitum: Quia est contra præceptum vata au-
nō occides: Deinde homicidium adversatur *floritatem*
gravissimo præcepto, & hominem contra Char- *occidere.*
ritatis, & justitiae leges privat bono tempo-
rali omnium maximo, & irreparabili, scili-
cet vita: Ergo non licet.

Coroll. Praet. 1mo. Occidere innocentés indirecte *Resolutio-*
& præter intentionem quandoque licet: sic jure tur casus:
belli licite expugnatur civitas, in qua sunt multi
innocentes. *2do.* In casu, quo tyrannus mina-
retur excidium civitatis, nisi illa aliquem inno-
centem occidat, nequit eum occidere: si vero
tyrannus petat innocentem a se occidentum, alias
civitatem eversurus, potest civitas hunc inno-
centem tradere, quia ipse innocens tenetur in hoc
casu etiam cum vitæ dispendio periclitanti reipu-
blicæ succurrere *3to.* Concilium Constantiense
Sess. 15. velut hereticam & detestandam opinio-
nem illorum damnavit, qui licitum esse dicunt
regem tyrannum interficere. Adeoque tolerandus
est talis Princeps tyrannus a populo & scelerum
ejus supplicium Deo relinquendum vel potius oran-
dum, ut Deus eis in bonum commutet.

§. 746.

Unicuique tamen licet defendere vitam *Licet in-*
propriam cum occisione injusti invasoris, fer- juſtum vi-
vato moderamine inculpatæ tutelæ: Nam tæ ag-
Exod. 22. v. 2. dicitur: Si effringens fur do- gressorem
mum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto *occidere:*
vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus
sanguinis: Quodsi orto sole hoc fecerit, homi-
H h 2 cidium

cidium perpetravit, & ipse morietur. In quæ verba S. Augustinus q. 84. in Exod. ait: *In-telligitur ergo, tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur, si autem diurnus, pertinere: hoc est enim, quod ait, si sol oriatur super eum; poterat quippe discerni, quod ad furandum, non occidendum venisset.* Hanc autem legem esse etiam pro foro conscientiæ, patet ex c. *si persedens.* de homicidio. 2de. Ita docent P. P. S. Cyrillus l. 1. in Joan. c. 35. S. Ambrosius l. 1. off. c. 36. &c. 3tio. Vim vi repellere omnia jura permittunt. l. 1. ff. de just. & jur. c. *significasti.* de homicid. cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ: Item plus tenetur homo propriæ, quam alienæ vitæ providere, quod falleret, si non liceret occidere injustum vitæ aggressorem, maxime cum in hoc casu occisio invasoris fiat præter intentionem, cum invasus non intendat mortem invasoris, sed propriam defensionem.

Item ag- 2. Licet etiam pro defensione facultatum *gressorem* non modici momenti, quæ alia ratione reparandorum. rari, & liberari non possunt, injustum aggressorem vulnerare, vel occidere: quia temporalia bona sunt per se necessaria ad vitam conservandam, & Charitas non exigit, ut magna jactura eorum pro conservanda vita proximi fiat, nisi sit in gravi, vel extrema necessitate constitutus, in qua necessitate talis injustus aggressor non versatur, sed potius in magna malitia: unde etiam hoc exigere videtur publica securitas. Deinde ex jure gentium licet gerere bella cum cæde pluri-morum

morum pro solis bonis temporalibus: Ergo etiam inustum invasorem eorum servato debito moderamine occidere. *Vid. Ill. D. de Ligorio Th. mor.* qui multos graves Doctores allegat.

3. Famam vero & honorem non licet de- *Non vero* sendere cum occisione invasoris. Nam *imo famae*. Alexander VII. damnavit has propositiones 17. *Est licitum Religioso vel Clerico columnatiorem gravia criminis de se, vel de sua Religione spar gere minitantem occidere, quando alius modus defensionis non suppetit.* Item 18vam: & Innocentius XI. damnavit similem propositionem inter damnatas 30mam. Et 2d. Ratio est, quia honor est inferioris longe ordinis, quam vita alterius; inuste ablatus per viam juris & alia remedia reparari potest, adeoque occisione alterius moderamen inculpatæ tutelæ non servatur, & hoc modo via lata homicidiis aperiretur, cum difficile sit, mundanis persuadere; eum, quem putant, honorem, reipsa talem non esse.

Schol. 1. Dicis I. contra n. imum. S. Augustinus *Solvuntur* l. 1. de lib. arb. ait c. 5. *Quomodo apud Divinam objec- tio- providentiam liberi sunt, qui pro his rebus, quas ne- contemni oportet, humana cœde polluti sunt.* Et inter has vitam reponit. Et ep. 154. ait: *de occi- dendis huminibus, ne ab eis quoque occidatur, non mihi placet consilium.* Et S. Ambrosius l. 3. off. c. 4. ait: *mihi quidem non videtur, quod vir Christianus & justus & sapiens querere sibi vitam aliena morte debeat.* Item S. Cyprianus ep. 56. ait: *Christianis non licet occidere injustos vita ipsorum cretores, sed occidi necessum est.* Et S. Bernar- dus tr. 1. de militia ait: *Quis igitur finis vel fru- Etus sæcularis hujus non dico militie, sed militie,*

Si ergo occisor lethaliter peccat, et occisus aeternaliter perit. Resp. S. Augustinus in primo loco loquitur de homicidio ex intentione patrato: vel solum inquirit, an liceat, & non resolvit, nam in l. 1. retract. c. 9. fatetur, se in illo libro, quem junior scripsit, multa inquisivisse, quae resolvere non potuit. In altero loco solum docet, quod invasus invasorem non teneatur occidere, non vero, quod non possit. S. Ambrosius vult occisionem aggressoris ex odio, vel intentione fieri non debere. S. Cyprianus loquitur de persecutoribus Christianorum, quos occidere non licet. S. Bernardus de milibibus in bello injusto, vel ex vana ostentatione alios occidentibus loquitur. II. c. *de his.* dist. 50. Clericus incurrit irregularitatem, qui injustum invasorem occidit: & alterum occidere privata auctoritate intrinsece malum est. Resp. In dato casu irregularitas per Clement. si furiosus, sublata est. Et occidens iniquum aggressorem a jure potestatem obtinet. III. Invadens, si occidatur, damnandus foret: Ergo per propriam vitam ei consulendum est, quia revera est in extrema necessitate spirituali. Resp. Extrema illa necessitas ex propria invadentis voluntate, & malitia oritur, quam tollere potest.

Schol. 2. Dicis I. contra 2. part. Vitæ proximitum corporali, tum spirituali bona fortunæ utpote inferioris ordinis posthabenda sunt. Resp. Hoc verum est, si proximus non sua sponte & malitia, se in eam necessitatem conjectit. II. S. Scriptura Exod 22. & jura statuunt, furem nocturnum impune occidi, non vero diurnum, nisi telo se defendat. Resp. Fur diurnus, si comprehendit & bona ab eo ablata recuperari possint, nequit occidi, secus si non possint: in fure vero nocturno cum discerni non possit, an animo furandi, vel occidendi advenerit, si homines advocari non possint, ad declinandum periculum defensio occisiva licet. III. Innocentius XI. damnavit has

has propositiones: *Non solum licitum est, defendere defensione occisiva. quæ auctu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possifuros speramus.* Et hanc: *Regulariter possum occidere, furem pro conservatione unius aurei.* *Resp.* In his solum statuitur, quod non liceat pro conservatione rei exigui momenti vel pro jure inchoato: vel pro re nondum possessa occidere invasorem bonorum temporalium.

Coroll. Præf. *imo.* Occisio iniqui aggressoris debet *Resolvuntur casus.* ex animo, se defendendi, & cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, non inferendo majus damnum, quam necessarium sit ad propulsandam injuriam: Quod moderamen in eo consistit, si quis consideratis circumstantiis loci, temporis, personarum &c. contra aggressorem modo faciliori se defendere non posse rationabiliter putet, quam præveniendo, & resistendo: & ideo si invasus se possit liberare fugiendo, clamando, percutiendo, vulnerando, nequit injustum aggressorem occidere. *2do.* Ut hæc occisio injusti aggressoris sit licita, requiritur *1.* ut aggressio sit certa, & injusta. *2.* Ut defensio fiat in ipsa aggressione: unde si aggressor inflictæ vulnere fugit, non licet eum in fuga occidere. Quando vero meipsum juste defendo, injustum aggressorem occidendo, etiam aliis eodem modo potest me defendere. *3.* Requiritur moderamen inculpatæ tutelæ. *3to.* Vir nobilis, vel militaris juxta multos Doctores non tenetur fuga sibi graviter ignominiosa fugere iniquum invasorem. Sed *III.* D. Godeau hanc sententiam veluti charitati Christianæ contrariam refutat: Clericis vero, Religiosis, & aliis plebejis fuga hæc non est probrafa, imo nec nobili, si aggressor sit ebrius, amens, pater, vel superior, unde tunc adest obligatio fugiendi. *4to.* Invasus, si advertat, quod non servaturus sit moderamen inculpatæ tutelæ, vel quod ex occisione aggressoris æterna damnatio

tio sit secutura, potest, licet non teneatur, permettere sui occisionem, si ejus persona non sit reipublicæ multum necessaria. & ipse suam salutem æternam in tuto ponere possit. *5to.* Quando, injuste invasus nou potest aliter fugere, nisi jacente in via angusta claudum innocentem occidendo, potest fugere, licet mors claudi innocentis sequatur, quia per hoc non amittit jus, se defendendi. *6to.* Si quis furem fores adhuc effringentem, antequam bona surripuerit. occidat, peccat, nisi fur simul esset vitæ aggressor, quia vim justo majorem ad sui defensionem adhibet: si vero bona majoris momenti jam surripuit, & fugit, ita ut non supersit spes ea recuperandi, non peccat, eum occidendo. Quænam autem sint bona magni momenti, facile determinari nequit: ea certe esse debent, sine quibus vita secundum conditionem status duci nequit. Porro non licet talem farem occidere, si clamore, vel suis persecutione bona ablata recuperari possint. Talem autem furem etiam Clericus, vel Religiosus licite occidere potest, quia etiam hi habent jus ad sua & monasterii bona defendenda. *7timo.* Non licet pro conservatione rei exigui momenti, vel pro jure inchoato, vel pro re nondum posseffa occidere invasorem bonorum temporalium, uti patet ex prop. 31. 32. & 33 ab Innocentio XI. damnatis, quia aliis mediis recuperari possunt. *8vo.* Marito, et si sit judex, non licet occidere uxorem in adulterio deprehensam, juxta propos. 10. ab Alexandro VII. daranatam, imo uxor, & adulter licite se defendere possunt, etiam defensione occisiva contra aggressorem, quia aggressio est injusta. Sicut etiam ex dictis non licet occidere injustum invasorem famæ & honoris. *9no.* Non licet defendere pudicitiam cum occisione injusti invasoris; vel enim hæc sumitur pro virtute animi, & hæc ab invita auferri nequit: vel pro integritate carnis: & hæc est inferioris ordinis ad vitam hominis; consequenter si pro ejus defen-

fensione occideretur homo, non servaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

§. 747.

Secundo in bonis corporis læditur proximus per procurationem *Abortus* fœtus sive *tio Aborti* animati, sive inanimati, quæ si fiat vel directus est recte, vel indirecte faciendo aliquid, unde mortale, prævidetur abortus, est peccatum mortale. Si enim fœtus est animatus, committitur homicidium: (§. 742.) Si non est animatus, reducitur faltem ad homicidum, quia impeditur homo futurus: Ergo est peccatum mortale. (§. 745.) Hinc merito Jus civile procurationem abortus fœtus animati, morte, inanimati, exilio; & Jus Canonicum severissima poenitentia plebit: & Innocentius XI. damnavit has propositiones: 34tam. *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Et 35tam: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere, eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.*

Coroll. Pval. imo. Fœmina etiam per stuprum violatum imprægnata ante animationem fœtus non potest licite procurare abortum, ne quidem ad mortem vitandam, quia hoc opponitur generationi a natura intentæ magis, quam pollutio: unde etiam hoc non licet ad vitandam infamiam communitatis, familiæ, vel Parthenonis. Imo nec abortus licite procurari potest statim post conceptionem. Ad summum juxta P. Sanchez probabile est, quod fœmina in ipsa injusta, & vio-

lenta oppressione, violenta resistentia possit semen continuo expellere tanquam injustum aggressorem castitatis ad infamiam vitandam, quod magis est impedire perfectam conceptionem, quam procurare abortum. Verum probabilior sententia pro praxi tenenda est hoc non licere, quia hoc etiam post oppressionem non licet. 2do. Nequidem indirecte licet procurare abortum per medicamenta, per quæ directe intenditur evitanda infamia, vel mors ab extrinseco inferenda, quia ad hoc illa medicina non prodest, nisi quatenus foerum occidit, & expellit. 3to. Procurans abortum foetus animati incurrit excommunicationem, juxta Bullam Sixti V. & etiam in dubio, an fuerit animatus, irregularitatem. Verum hanc Bullam Gregorius XIV. reduxit ad terminos juris communis: juxta quod tales ut homicidæ puniantur, non tamen sunt irregulares, si foetus inanimatus fuerit, quoad foetum vero animatum Excommunicatio non est amplius Papæ reservata sed confessorius ab ordinario delegatus ab ea absolvere potest. Masculus vero in utero die quadragesimo, foemina die octogesimo censentur animari: In dubio presumitur esse masculus. 4to. Prægnans, si immodico saltu, labore, intemperantia, deliberata ira, foeti noceat, gravissime peccat, et si hoc non intendat, dummodo prævideat, & aliunde certo sciat. Ad servandam tamen vitam, & sanitatem potest prægnans licite adhibere medicinam per se non ordinatam ad expulsionem foetus, licet per accidentis sequatur abortus, quia sine tali medicina vita matris, & infantis in periculo maneret: Si vero medicina non conduceret ad sanitatem, nisi expellendo foetum, non licet eam sumere, nisi valde probabile esset, sine tali medicina & vitam matris & infantis periclitaturam.

§. 748.

Tertio in bonis corporis læditur proximus per *Mutilatio* *injustam* *mutilationem*, & *vulnerationem*, quia homo *habet* *jus*, ne sibi membra sua per *injuriam*, nec eorum *usus* per *debilitatem*, & *destructionem* auferatur, adeoque *mutilans* contra *justitiam* peccat.

Coroll. Praet. Non licet se, vel alium castrare ad *Resolvunt* servandam castitatem, aut sedandas tentationes, *tur casus*. quia alia remedia sufficiunt, & Christus Matth. 19. de castratione spirituali, & malarum cogitationum suppressione solum loquitur. Unde etiam non licet sibi amputare nasum, aut oculos eruere ad alienum turpem amorem impediendum, nisi ex altiori instinctu fiat, homo enim non est dominus membrorum suorum, sed tantum usufructarius. Peccant etiam parentes, qui filios etiam consentientes castrari faciunt, ut serviant regi, vel ad cantum apti sint.

§. 749.

Quarto in bonis corporis proximus læditur per *Duellum* *privata* *auctoritate* *initum*, *quid.* quod est certamen inter duos, vel plures ex condicione susceptum.

Schol. Duellum aliud est *solenne*, quod fit adhibiti patrinis, seu secundantibus ex condicione ad plexum certum tempus. & locum securitatis privilegio praeditum, vulgo campum Francum, ubi provocatio saepe fit per litteras, vulgo Chartell: aliud est *privatum*, quod fit ex condicione ad certum locum, & tempus, sed sine aliis solennitatibus.

§. 750.

§. 750.

*Eft gravi-
ter illici-
tum.* Duellum privata auctoritate initum est peccatum mortale, & omni jure prohibitum: & primo quidem jure Divino, Exod. 20. *Non occides.* Deinde jure Canonico c. *Mono-
machiam.* cauf. 2. q. 5. & in Tridentino Sess. 25. c. 19. de ref. & ex Bullis Julii II. Leonis X. Clementis VII. Pii IV. & Clementis VIII. Denique jure civili prohibetur duellum l. un. c. de gladiat: & an. 1668. Leopoldus Imperator severissime illud prohibuit. Certe duellum repugnat Charitati nobis, & proximo debitæ, vitam, & salutem æternam moraliter certo periculo exponendo: repugnat etiam justitiæ, cum homo non sit dominus vitæ suæ. nec est medium aptum ad litem terminandam, quæ aliis modis finiri potest, & in vindictam illud assumere privato non competit. (§. 745.)

*Resolu-
tur casus.* Coroll. Praef. 1mo. Circa duellum notari debet propositio ab Alexandro VII. damnata: *Vir eque-
stris ad duellum provocatus potest illud acceptare,
ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Novis-
fime etiam Benedictus XIV. a. 1752. In Constitu-
tione: *Destabilent,* has propositiones damna-
vit. 1. *Si vir militaris nisi offerat & acceptet
duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus,
& ad officia militaria ineptus haberetur, indeque
officio, unde se, suosque sustentat, privaretur, vel
promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe
perpetuo carere deberet, culpa, & pæna vacaret,
sive offerat sive acceptet duellum.* 2. *Excusari pos-
sunt etiam honoris tuendi, & humanæ vilipensionis
vitandaæ gratia acceptantes duellum, vel ad illud
provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse
secuturam, utpote ab aliis impediendam.* 3. *Non
incur-*

incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantés latas dux, vel officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu, amissionis famæ, & officii. 4. Licitum est in statu hominis naturali acceptare, & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum justitia propulsari nequit. 5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magistratus iustitia aperte denegatur. Has propositiones ut falsas, scandalosas, & pernicio-
sas damnavit laudatus Pontifex, easque docere, defendere, & edere publice & privatim etiam disputandi gratia, nisi impugnando, sub pena excommunicationis ipso factō incurriendi, & Papæ reservatæ prohibuit. Insuper decretivit sepulturæ sacræ privationem a Tridentino inflictam morientibus in loco duelli incurriendam perpetuo fore etiam ante sententiam judicis a decedente etiam extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice sive privatim indictum fuerit, ac licet vulneratus ante mortem non incerta pœnitentia signa dederit, & a peccatis & censuris absolutus fuerit, sublata Episcopis locorum super hac pena dispensandi facultate.
2do. In nonnullis tamen casibus duellum licitum est, si auctoritate publica fiat: v. g. Si hostis exercitū duellum offerat, idque ab aliquo acceptari, ad vires & animos hostium debilitandos necessarium videatur. 2. Si ad reipublicæ bonum, belli exitum, securitatem ab hostibus consequendam, imminente belli conflictu ducibus magis expedire videatur, ut totum bellum ad duellum, vel paucorum certamen revocetur.

Coroll. Praef. II. Quod ad homicidium casuale at- *De homi-*
tinet, quod præter intentionem agentis accidit, *cido ca-*
illud modo peccatum mortale modo veniale est. *suali.*
Sic 1mo. qui licito operi incumbens casu aliquem occidit, nullum peccatum committit, modo ex
tali

tali opere homicidium passim non sequatur v. g. dum venator in sylva casu hominem nullo modo cognitum sclopeto trajicit. Quodsi vero locū venationis publicā via effet, mortaliter peccaret, si necessariam diligentiam non adhiberet, ne quem iētu suo lāderet. Item si opifex posito signo, quo sibi transēentes caverent, lapides ex tecto projiceret, & casu transeūtē necaret, non peccaret, nullo vero signo dato peccaret mortaliter. 2do. Patres vel matres infantes suos in lecto seūc dormientes suffocantes mortaliter peccant; sicuti & Clerici venationi clāmorosae sibi prohibitæ vacantes casu hominem occidentes graviter peccant & fiunt irregulares juxta III. D. Godeau *Th. mor. tom. 2. 3to.* Ptinceps homicidia in sua ditione vel civitate non præcavens vel impeidiens graviter peccat, & omnium homicidiorum patratorum sit particeps. 4to. Advocatus clientis innocentiam in causa capitali male defendens: Item medicus imperitus ægrum ex artis suæ ignorantia interimens. Parens filio suo rixoso arma deferre permittens, quibus alios occidit: feras bestias in sua domo nutritas non diligenter custodiens; ita ut homines occidant: peccant graviter & homicidii rei fiunt. 5to. Proximum a morte non eripiens cum possit, vel eum de insidiis vitæ suæ strūctis non admōnens: Item homicidium indirecte suadens, vel quocunque modo ad vindictam alios incitantes unde homicidia sequuntur; graviter peccant, & homicidii reatum incurruunt.

§. 751.

*Restitutio
pro homi-
cidio &
mutilatio-
ne fieri
debet*

Qui alterum injuste occidit, vel mutilat, tenetur ad damna inde emergentia reparanda, & restituenda: graviter enim peccat contra justitiam commutativam, quæ post se trahit onus restituendi, & damna injuste illata reparandi. (§. 740. Schol.)

Coroll.

Coroll. Præfl. 1mo. Pro cicatricibus, & deformitate *Resolvuntur casus.*
membri, ipsiusque vitæ jaætura secundum se nulla est compensatio facienda ante judicis sententiam
juxta P. Laymann (contra alios, qui putant,
compensationem saltem in pecunia, quæ est pos-
sibilis, faciendam esse) quia vita hominis liberi,
& integritas corporis, sunt bona altioris ordinis,
quæ nec pecunia, nec ad æqualitatem compen-
sari possunt. *2do.* Injustus occisor, vulnerator
& mutilator tenetur ad compensanda omnia dam-
na realia in bonis fortunæ, quæ ex injusta ejus
actione sequuntur, quia est illorum causa. Unde
tenetur ad reparanda damna ante mortem occisi
sequentia, qualia sunt expensæ in medicos, &
medicinas necessarias: tenetur restituere lucrum
operarum, quo vulneratus carere debuit. Item
homicida debet compensare damnum, quod libe-
ris, parentibus & uxori per se provenit ob jus
petendi alimenta, & imminutam hæreditatem ob
mortem acceleratam; non vero hæredibus extra-
neis uti fratribus, sororibus, & ceteris amicis.
Pro sumptibus vero exequiarum ordinarie nihil
est restituendum, nisi facienda fuissent extraor-
dinariæ, quia ordinariæ etiam fieri debuissent, si
occisus morte naturali obiisset. *3to.* Homicida
facta restitutione hæredibus non tenetur credito-
ribus occisi debita solvere, quia hæredes ad hoc
tenantur. *4to.* Qui occidit injustum aggressorem,
non tenetur compensare damna, quæ ejus uxor,
& liberi inde patiuntur, dummodo non excesser-
it moderamen inculpatae tutelæ. *5to.* Provocans
ad duellum, & occidens provocatum, non tene-
tur ad restitutionem, si provocatus sponte com-
paruerit, & in pugnam consenserit, quia censem-
tur renuntiasse juri suo: secus foret, si ex metu
gravis infamiae, vel alterius gravis mali compa-
ruerit.

§. 752.

Stuprator & Adulter tenetur ad restitutio-
nem. Quinto in bonis corporis habeditur proximus per stuprum vi, metu & fraude extortum, uti patet ex (§. 653.) Item per adulterium. (§. 655.) Unde qui aliquam vi, metu, vel fraude corrupit, tenetur ad restitutionem, quia illi gravem injuriam intulit, & est causa gravium damnorum ex tali stupro secutorum. Similiter committens adulterium est causa iusta, quod pars innocens, & filii legitimi patientur damnum in bonis suis: Ergo ad restitutionem tenetur.

Resolvuntur casus. Coroll. Præf. 1mo. Stuprator virginis consentientis, si nullam vim, metum, vel dolum adhibeat, non tenetur ad aliquam restitutionem, nisi forte facinus occultum puellæ propalasset: si vero vim &c. intulit, tenetur ad omne damnum reparandum, quod fieri poterit, eam vel in matrimonium ducendo, vel dotando. Si vero puella nullum damnum passa est, ad nullam restitutionem tenetur. 2do. Adultera enixa prolem spuriam, ordinarie non tenetur, facinus suum manifestare, ad avertendum damnum mariti, & legitimarum prolium, nam hoc nil prodest, cum proles adultera matri credere non teneatur. Adultera tamen studere debet, ut marito, & legitimis prolibus damnum compenset, rem familiarem melius curando, de cultu corporis sibi subtrahendo, ex bonis propriis plus legitimis prolibus relinquentendo, suadendo, ut spurius renuntians hæreditati statum Ecclesiasticum amplectatur: raro tamen in praxi, juxta P. Laymann, adultera obligatur, significare spuriū defectum natalium, si res sit occulta; imo si manifestet, non tenetur filius hæreditate abstinere, si non satis probet, quia nemo unius hominis testimonio credere debet. Adultera tamen ad revelandum crimen obligatur,

quando ex eo, quod spurius pro legitimo habetur, majora, vel æqualia damna alios consequuntur, quam sit damnum infamiae spuriæ, vel adulteræ, scilicet, si fama eorum jam aliunde læsa sit, vel si agatur de successione spuriæ in regno, si is malis moribus imbutus legitimo virtuoso præferendus foret. *actio.* Adulter. si ex sufficien-
tib[us] signis sciat, prolem ex se esse genitam, te-
netur restitucionem facere patri putatatio eum alieni,
vel filiam spuriam dotanti, & filiis legitimis,
quia hujus damni causa est; nisi excusetur vel in
totum, vel ex parte, quando damnum ab adul-
tera compensatum iri satis probabiliter credit, vel
restitutione fieri nequeat sine periculo vitæ, vel
gravi dispendio famæ. Adulter vero, qui in
utramque partem dubius est, an proles ex se sit
genita, tenetur prolem alere, quia præsumptio
est contra nocentem. Mater tenetur prolem spu-
riam alere per primum triennium c. 2. de convers.
Infid. & Gonzalez putat sufficere tertium annum
inchoatum; deinde debet alere pater.

§. 753.

In bonis famæ proximus læditur per *De Detrac-
tionem*, quæ est famæ alienæ injusta & quid.
occulta violatio.

Schol. Detractio fieri potest vel directe: quod fit *Quot mo-*
quatuor modis. 1. Falsum crimen imponendo. *dis fat.*
2. Verum crimen amplificando. 3. Occultum cri-
men manifestando. 4. Perperam alterius factum
explicando. *Imponens, augens, manifestans, in
mala vertens.* Vel indirecte: quod fit: 1. Ne-
gando recte & bene facta alterius. 2. Minuendo
illa: 3. Reticendo, quando silentium pro vitupe-
ratione habetur: 4. Frigide laudando: *Qui negat,
aut minuit, reticet, laudatque remissè.*

§. 754.

§. 754.

Detractio Detractio ex natura sua est peccatum est mortale mortale, charitati, & justitiae contrarium, cum onere & detractor ad famæ restitutionem obliga-
restituen- tur. Prov. 24. v. 9. *Abominatio hominum de-*
dtractor. Eccl. 10. v. 11. *Si mordet serpens*
in occulto, nihil minus eo habet, qui detrahit.
Imo S. Hieronymus in Ps. 100. docet, detractionem pejorem esse fornicatione, quia & sibi, & alteri, & illi, qui audit, nocet. Ratio est: Detractio aufert proximo injuste bonum omnibus divitiis melius, scilicet famam, seu bonam opinionem de sua excellentia, nam melius est nomen bonum, quam divitiae: Prov. 22. Ergo est peccatum mortale, & quia magnum bonum aufert, illud ex justitia restituere tenetur.

Coroll. Praet. Imo. Detractio leve peccatum esse potest, tum ex defectu advertentiae; tum ex levitate animi, & lapsu linguæ. 2. Si defectus leves proximi narrentur, vel generalibus tantum peccatorum nominibus proferantur v. g. esse superbum, avarum, iracundum &c. nisi conditio personæ talis fuerit, ut in ea hi defectus censeantur esse magni, v. g. Si de viro gravi, vel Sacerdote dicas, esse mendaciis affuetum. 3. Si manifestentur soli defectus naturales, vel defectus ingenii v. g. si dicas esse cœcum, non habere magnum judicium &c. nisi ex horum revelatione magnum damnum sequatur. 4. Si ratione conditionis personæ peccata ceteroquin gravia non censeantur notabiliter famam lœdere, ut si persona sit vilis, nec crimen magno dedecori sibi ducat: v. g. si dicas, hunc militem esse imprecationibus deditum. 5. Gravitas detractionis minuitur ex conditione personæ detrahentis, si sit vilis,

vilis, cui ordinarie nulla fides habetur. 6. Detrac^{tio} non est, si quis peccatum alterius occul^{tum}, quando ad ejus emendationem est necessarium, manifestet ilii, qui potest, & debet corriger, qui grave damnum avertere, consilium, & auxilium necessarium dare potest. 2do. Si quis narret occultum alicujus crimen sine propria confirmatione, & nocendi proposito, addendo, quod ab aliis audiverit, si narratio ex se fidem apud audientes mereatur, vel finitram suspicione generet, peccat contra justitiam cū onere restitutionis: secus si prudenter p^ræviderit, audientes non esse credituros: si vero non ex pondere narrationis, sed ex levitate animi audientes fidem adhibeant, solum contra charitatem quis peccat, quia non est causa adhibitæ fidei, imo etiam juxta nonnullos contra justitiam, si prava faltem suspicio in audientibus generetur. 3to. Si quis crimen alicubi notorium notoreitate facti, ita ut celari non possit, si nimirum decem in parva familia illud jam sciant, aliis ignorantibus manifestet, si crimen sit verum, non peccat graviter, quia talis criminosus censetur spoliatus jure famæ suæ; ubi tamen id alibi narrare non licet. Si vero crimen sit falsum, ulterius narrare est grave peccatum contra justitiam: s^pæ tamen excusat ignorantia putantem, crimen vel esse vere commissum, vel audiētes id jam nosse. Si crimen sit notum notoreitate juris, de quo quis in judicio convictus, confessus, & condemnatus fuit, si sententia sit publicata, aliis in locis sine injuria evulgari potest, nisi tamen exinde infamia cognatis ejusemerget, secus foret, si crimen per solam rei confessionem, & depositionem testium sit notorium. 4to. Peccat graviter contra justitiam, qui falso testi vel accusatori iniquo habenti magnam auctoritatem falsum crimen imponit, ut suum honorem defendat, juxta prop. 43. & 44. ab Innocentio XI. damnatas, quia mentitur in materia gravi. Nec reus potest, si falso accuse-

tur, fine peccato gravi contra justitiam manifestare crimen occultum etiam verum sui accusatoris, vel testis, si hæc manifestatio sit inutilis ad defensionem rei, vel quia testimoniū non reddit inhabilem ad testificandum, vel quia reus crimen illud probare nequit, vel si alia ratione possit se reus defendere: vel si crimen illud sub secreto habeat, aut injusto modo illius notitiam acceperit. Si vero hæc manifestatio sit necessaria ad defensionem rei, licitum est illi verum crimen manifestare, etiam quando testis contra reum testatur verum crimen, sed occultum injuste & injuriose manifestatum: quia non habet aliam viam, se defendendi: excipitur tamen casus, quo reo parvum damnum immineret, testi vero ex manifestatione maximum impenderet, quia tunc reus peccaret graviter contra Charitatem. *5to.* Qui crimen occultum suppresso nomine personæ narrat, si absit periculum, ne ab audientibus persona cognoscatur, non peccat graviter, secus si cognoscere posint: **maxime** graviter peccatur, si quid de certo ordine, vel monasterio narretur, ita ut infamia in illa redundet. *6to.* Qui interrogando, applaudendo, animando est causa cœptæ, vel continuatæ detractionis, peccat tum contra Charitatem, quatenus ad peccatum detractionis alterum provocat: tum contra justitiam, præbendo causam injustæ infamionis. Qui gravi detractione per consensum tantum internum delectatur, peccat graviter ob delectationem de gravi peccato, & odium internum. Qui solum audit detractionem, licet positive non concurrat, nec interne approbet, sed tantum non impedit, cum facile possit, peccat graviter contra charitatem: excusari tamen potest, si præviderit, motionem suam nihil profuturam, vel magnum incommodum sibi timeat, vel ex verecundia rationabili ob auctoritatem detrahentis prohibeatut: debet tamen dare signa displicantiae. *7timo.* Qui **ex inadvertentia** alteri graviter detraxit, tenetur

in conscientia ad restitutionem famæ, quia alias silentio suo censetur detractionem moraliter continuare. *8vo.* Qui uni in diversa materia detrahit, plura peccata committit, quia jus ad diversas famas lœdit. Et qui uni apud plures detrahit, plura numero peccata committit, quia apud singulos famam ejus lœdit. *9no.* Per se loquendo est grave peccatum detractionis, grave crimen alterius sine justa causa etiam uni soli manifestare, et si secretum promittat, quia sic revera fama ejus apud illum lœditur: sæpe tamen culpa minuitur, quando quis solatii, vel consilii causa acceptam ab alio injuriam amico prudenti, & taciturno manifestat; quia eam in silentio decipere admodum difficile foret: præstat tamen personam reticere, nisi ad solarium, vel consilium valde expediatur, eam amico revelare. *10mo.* Qui verum sed occultum crimen apud alios manifestavit, debet apud audientes criminis opinionem, quantum potest, abolere, sed sine mendacio: unde dicere potest: se male dixisse; injuriam alteri fecisse, se deceptum esse: vel debet eum laudare, specialiter honorare &c. Si quis vero falsa infamazione alteri detraxerit, debet revocare sua dicta coram illis, quibus dixit, addito etiam juremento, si opus sit, licet revocando æquale vel paulo minus damnum in suâ fama pateretur: securus foret, si damnum notabiliter majus v. g. vitæ foret subeundum: Quodsi vero falso infamatum in vitæ periculum induxisset, æquitas postularet, ut etiam cum propriæ vitæ periculo innocentem liberaret. Si nulla via restituendi famam suppetat, non tenetur quis, saltem ante sententiam judicis, ad compensationem pecuniariam. *11mo.* A restitutione famæ excusatur 1. Qui nullo modo potest restituere. 2. Quando infamatus cedit juri famæ suæ. 3. Quando infamatus sponte tacite vel expresse remittit restitutionem, modo non remittat in damnum proximi, & familie. 4. Quando prudenter judicatur, diffamationem jam

diu esse obliuione deletam, alias enim foret periculum novae diffamationis. 5. Si fama aliis modis sit reparata. 6. Si crimen occultum alia ratione fiat publicum. 7. Si levius fuerit laesio famæ, ubi subinde præstat per laudem diffamato satisfacere. 12mo. Crimen occultum, vel defectum proximi revelare licet. 1. Si servato modo correctionis fraternæ crimen testibus, aut superioribus pro emendatione manifestetur. 2. Si manifestatio ad impediendum notabile dampnum proximi temporale vel spirituale sit necessaria. 3. Quando agitur de officio vel beneficio conferendo, vel matrimonio contrahendo, impedimenta occulta manifestari possunt, si exinde notabile incommodum timeri merito possit. 4. Licitum est simulationem ejus aperire, qui se peritum confessarium, medicum &c simulat, si cui certo constet, talem non esse. 13to. Detractioni affinis est *Susurratio*, quæ est manifestatio defectus alieni apud alterum eo fine, ut disolvatur inter eos amicitia, & seminetur discordia: hæc ex genere suo est peccatum mortale, nisi levitas materiæ excusat: si vero fiat ad dissolvendam amicitiam peccaminosam sine modo illico, omni culpa vacat.

§. 755.

Contumeliam quid. In bonis honoris laeditur proximus per *Contumeliam*, quæ est injusta dehonoratio personæ præsentis, non exhibendo illi reverentiam debitam externam. Hæc ex genere suo est peccatum mortale: Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et Apostolus Rom. 1. contumeliosos inter eos recenset, quos Deus tradidit in reprobum sensum. Sane rapere divitias est peccatum mortale: Ergo etiam rapere honorem, quod facit contumelia.

Coroll.

Coroll. Præf. 1mo. Contumelia est grave peccatum, *Resolvun-*
quando injuria est notabilis, qua alicui vel ver- tur casus.
bo vel factio in faciem grave crimen objicitur.
2do. Contumelia fit veniale 1. Ex defectu plenae advertentiae. 2. Ob levitatem criminis objeci. 3. Ex conditione personæ exprobrantis, ut sit inter pueros, mulierculas, famulos. 4. Si ex joco fiat. Si fiat correctionis gratia, ab omni peccato excusatur. *3to.* Si honor alterius scripto, v. g. libello famoso lædatur graviter, est peccatum mortale. *4to.* Contumelia differt a *Convitium vitio*, quod fit objicendo alicui defectus animi *quid.* vel corporis v. g. dicendo: du Tbdpel. Item differt ab *Improperio*, per quod alteri objicitur malum indigentiae, v. g. quod quis fuerit vile membrum dicabulum. In his pro personæ, & aliarum circumstantiarum conditione graviter, vel leviter peccatur. *5to.* Pro Contumelia illata debet fieri satisfactio per exhibitionem reverentiae, & petitionem veniae, in quantum auctoritas delinquens permittit.

§. 756.

In bonis etiam famæ & honoris proximus læditur per temerarium *Judicium*, quando sine sufficienti fundamento malum de proximo *Judicium* judicatur, quod ex genere suo est peccatum mortale. Matth. 7. v. 1. *Nolite judicare, & non judicabimini.* Jac. 4. v. 11. Qui judicat fratrem suum, judicat legem. Hoc est, deficit a lege. Deinde, juxta commune: Quisque præsumendus est bonus, donec demonstretur malus: Ergo quivis habet jus ad bonam sui existimationem: Hinc injuriam proximo infert, qui eum temere in corde judicat, & ejus famam interne lædit, & sic mortaliter peccare potest. Econtra vero

Suspicio temeraria *suspicio*, quando sine sufficienti fundamento aliquid mali de proximo suspicamur, quid. est ex genere suo tantum peccatum veniale, quia suspicans ob debilitatem judicii non censetur saltem communiter graviter laedere bonam proximi existimationem.

Resolvuntur casus. *Coroll. Præfl. 1mo.* Ut judicium temerarium sit grave peccatum, debet esse perfecte deliberatum, temerarium, id est, indicia non debent esse talia, ut hominem prudentem ad judicandum moveant, & debet esse circa rem gravem. *2do.* Judicium temerarium sit leve peccatum tum ob levitatem materiæ: tum ob imperfectionem actus: tum ob circumstantias personæ parvi æstimantis finistrum de se judicium. *3to.* Suspicio temeraria, si quis advertat levitatem indiciorum, & nihilominus illi diutius in re gravi inhæreat potest esse mortaliter peccaminosa, quia graviter laedit bonam existimationem proximi, & ad gravem contemptum ejus ducit. *4to.* Quando quis dubitat de probitate proximi, dubium in meliorem partem interpretari debet: quando tamen de damno vitando agitur, & non constat de probitate proximi, ita nos gerere possumus acsi malus esset non tamen judicando vel suspicando, v. g. si quis domi suæ peregrinum excipit, ita rebus suis consulere potest, acsi ille suspectæ probitatis esset, quia hoc suadet prudenter, & proximo nulla sit injuria.

§. 757.

Furtum quid.

Denique in bonis fortunæ proximus laeditur per *Furtum*. Quod est injusta & occulta rei alienæ ablatio domino rationabiliter invito.

Quotuplex.

Schol. Furtum aliud est *simplex*, quod aliam species malitiae adjunctam non habet: aliud est *qualificatum*, quod aliam malitiam adjunctam habet: quale

quale est 1. *Sacrilegium*, seu furtum rei sacræ, aut e loco sacro. 2. *Rapina*, si cui scienti, & repugnanti res sua aufertur. 3. *Peculatus*, quando pecunia, vel res ad fiscum Principis, vel reipublicæ spectans aufertur. Item *delictum crudendi monetam ex adulterato metallo*, vel proprio fine licentia Principis. Item *usus bonorum communium* in propriam utilitatem. 4. *Abiegatus*, quando aliquot animalia simul, vel successively ex grege alieno, vel unum e majoribus v. g. bos abducuntur. 5. *Plagium*, seu abductio hominis liberis, vel servi alieni ad vendendum, vel retinendum invito domino in mancipium.

§. 758.

Furtum ex genere suo est peccatum mortale. *Furtum tale.* 1. Cor. 6. *Neque fures . . neque rapaces est mortale regnum Dei possidebunt:* Deinde per furtum *tale.* non tantum violatur charitas, sed etiam iustitia, utpote quæ est constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuendi, adeoque etiam relinquendi. Denique furto maxime turbatur pax & tranquillitas reipublicæ, cum nemo quiete posset sua possidere, si liceret rapere aliena.

Coroll. Pract. 1mo. Materia furti absolute gravis ad *Resolvendum* peccatum mortale sufficiens respectu omnium *tur casus.* etiam Regis est unus aureus, seu ducatus, sive res illi æquivalens, nam in communi hominum æstimatione valor unius aurei non est quid modicum, & Principes ægre ferunt, si in Gabellis uno aureo defraudentur, & nisi hoc admittamus, furibus lata via ob contemptum venialium ad furtiva aperiretur. Materia vero respectiva gravis attendendo ad diversos hominum status, ea est, quæ uno die sufficit ad victimum perf. pœ, cui aufertur, quia de hac quantitate abiata dominus

censetur esse rationabiliter invitum. Hinc a Principe ducatum, a Comite 3 florenos, a mercatore opulento 2 florenos; a civi mediocriter ditive unum florenum, ab opifice 6 vel 7 baceos; ab operario diurno 18 vel 20 crucigeros; a paupere paucos crucigeros furans graviter peccat. *2do.* Furtum in materia levi solet fieri peccatum grave: 1. Per intentionem furandi successive materiam gravem, unde per singula furtata graviter peccatur, quia actus externus malitiam suam desumit ab actu interno graviter in hoc casu pecaminoso, non tamen obligatur fur sub mortali ad restitutionem pro singulis furtis levibus, antequam ad notabilem quantitatem pervenerit, quod tenet, sive quis uni, sive pluribus personis successive furetur. 2. Leve furtum fit mortale per multiplicationem, quando quis plura levia furtata committit. non intendens magnam quantitatem, ubi in ultimo furto de se quidem levi, sed relate ad praecedentia gravi, graviter peccatur. 3. Si plures communi consensu se determinent, ut quivis modicum auferat, ita tamen, ut furtata levia simul sumpta constituant materiam gravem, peccant singuli graviter, quia singuli ad totum damnum concurrent. *3to.* Auferre aliquid ex joco sine consequentia rixarum, & cum animo restituendi, non est peccatum. Item non furatur, qui aliquid surripit ab amico, non dubitans, quin acciperet, si peteret: si prævideatur invitum esse quoad modum, peccatur contra charitatem: si quoad substantiam, res ablata restitui debet. *4to.* Qui alteri in plena ebrietate aliquid auferit, non intendendo, nec prævidendo, & in ebrietate contra voluntatem amittit, non peccat, nec ante sententiam judicis ad restitutionem tenetur. *5to.* Regulariter major quantitas scilicet plus dimidio requiritur ad peccatum mortale per minuta furtata constituendum, sive ab eodem, sive a diversis, quis successive modicum furetur, quam ordinaria quantitas, quia domini non censentur tam graviter

viter esse inviti. *6to.* Sartor, si fragmenta panni pretiosi retineat, ordinarie graviter peccat; si vero fragmenta sint exigui momenti, pro derelictis habentur. *7timo.* Non peccat uxor clam ea accipiendo, quæ ad honestam sustentationem familie spectant, ubi maritus nequit esse rationabiliter invitius. Nec peccat uxor, si servato moderamine status det congruas eleemosynas: nec peccat, si aliqua accipiat, quæ maritus certo concederet, si rogaretur, ob voluntatem ejus præsumptam. Similiter maritus bona uxor's dilapidans peccat graviter cum onere restituendi. Item uxor pauper vidua non dotata post mortem mariti tantum sibi de bonis auferre potest, quantum sibi ad sustentationem opus est. Item non peccat uxor, si post mortem mariti, qui plura debita contraxit, quam solvere possit, clam quædam pro necessaria sui, & liberorum sustentatione subtrahat, si propria bona dotalia non habeat, quia etiam maritus, si in vivis bonis cessisset, pro foro conscientiae aliqua licite occultare potuisset, quibus se & familiam suam parce sustentaret, in quo creditores rationabiliter invitii esse non posseunt. *8vo.* Peccant filii, si Patre quoad substantiam invito aliquid subtrahant, & tenentur ad restitutionem, vel tenentur deducere in divisione hæreditatis, ne cæteri fratres defraudentur, nisi etiam forte illi furati escent, vel pater condonet, aut condonatus præsumatur, si rogaretur, vel si pater, & fratres sciant, & compensationem non petant. In filiorum vero furtis duplo major quantitas requiritur, quam in furtis extraneorum. Quodsi filius in commodum & obsequium patris ultra debitum operatur potest juxta Lugo & alios in mercedem sui laboris aliquid accipere. Sed hanc sententiam alii merito improbant, quia filius jure naturæ ad obsequium Patris tenetur. An vero titulo compensationis uti posset dicetur. *S. seq.* *9no.* Famuli, & ancillæ, si successive in modica quantitate esculenta, & poculenta consumant,

sumant, non peccant graviter, quia domini hoc satis norunt, & non tam quoad substantiam, quam quoad modum sunt inviti: si vero auferant cibos integros, vel reliquias pretiosos, quos dominus vult asservari, vel si quotidie e cella auferant vinum pretiosum, peccant graviter, quia dominus etiam quoad substantiam est invitus. Item si certa cibi & potus quantitas quotidie famulis porrigitur: non peccant portionem residuam vendendo; peccant vero, si portionem suam vendant, & nihilominus aliunde esculenta surripiant. Famuli etiam & aacillæ non peccant dando residua alimenta ordinaria pauperibus, vel indigentibus amicis, vel illis, quorum ope in negotiis domesticis adjuvantur, quibus vix pares sunt, quia in his non censetur dominus rationabiliter invitus, imo vult potius dari pauperibus, quam ut per negligentiam pereant: peccant vero graviter, si extraneis justo liberalius esculenta donent, vel vendant, & pecuniam in suos usus convertant, unde tenentur ad restitutionem, si non possint in ære, saltem per extraordinariam industriam præstandam.

§. 759.

*In extre-
ma neces-
itate alie-
na aufer-
re licet.* In extrema tamen necessitate, quando certum periculum vitæ, morbi insanabilis, vel alterius mali morti æquivalentis, licet alienum quid subtrahere, ad illam necessitatem tollendam: hoc enim non est furari, cum dominus tunc non possit esse rationabiliter invitus, siquidem res temporales datæ sunt a Deo tanquam media vitam conservandi, adeoque vita periclitante proximus hoc, vel illo bono summe necessario uti potest, quippe hoc sensu in extrema necessitate omnia sunt communia. Certe divi-

lio bonorum facta est jure gentium; (§. 686.) Conservatio vero vitæ est juris naturæ, quod in extrema necessitate priori juri præponderat.

2. Licta etiam est occulta *Compensatio*, *Compensatio occulta licet.* quando creditor ex bonis debitoris clam au-fatio oc-fert, quantum sibi debetur: dummodo hæ conditiones adsint: 1. Quod debitum sit ex titulo iustitiae; non vero ex sola Charitate, vel gratitudine. 2. Quod debitum sit liquidum, & certum. 3. Quod debitum via iuris, vel alio modo, sine notabili damno, molestia, gravi offensione, & inimicitia recuperari non possit: res enim sic ex iustitia debetur.

Coroll. Præst. 1mo. Ablata in extrema necessitate *Resolu-*
ea cessante, si adhuc extent, sunt domino resti-
tua: si vero in necessitate consumpta sint, a
paupere nulla bona, nec spem ad illa habente,
non sunt restituenda, utpote qui usus fuit jure
suo: si vero sit tantum pauper secundum quid,
vel quia in illo loco bona non habet, sed tamen
alibi, vel quia spem propinquam per artem suam,
aut hæreditatem ad illa habet, debet restituere,
quia solum per modum mütui accepit. 2do. Gra-
vis solum necessitas ad auferendum alienum non
sufficit juxta prop. 36. ab Innocentio XI. dan-
natam, ne homines graves sibi necessitates fin-
gentes ad furta allicantur, peccatum tamen ali-
qualiter minui videtur, præsertim, si dives ro-
gatus fuit, qui in tali casu ad eleemosynam dan-
dam obligatur. *3to.* Si filius in domo paterna
instar famuli laboret non accepto salario, non
potest illud clam surripere utendo compensatione,
quia necdum certum est, quod illi salarium ex
iustitia debeatur: Si quid tamen subinde ad ho-
nestam recreationem surripiat, non videtur esse
ad

ad restitutionem obligatus, quia pater solum quoad modum est invitus. *4to.* Famuli ob tenue salario non possunt uti occulta compensatione, juxta prop. 37. ab Innocentio XI. damnatam. alias lata via surtis aperiretur, & famulus pacificando de tenui salario libere cessit juri suo, seclusus esset, si ab extrinseco coactus fuisset.

§. 760.

Fur debet restituere. Fur tenetur ad restitutionem rei alienæ domino faciendam. Ezech. 33. v. 14. *Si egerit paenitentiam, aut pignus restituerit ille impius, repinamque reddiderit, vita vivet.* Ratio est, quia fur non habet ullum titulum, quo rei alienæ dominium sibi vindicare possit, & res semper ad suum dominum clamat, qui rationabiliter est invitus, si sibi non restituatur: Ergo ad eam restituendam tenetur, ut servetur justitia commutativa. (§. 740.)

Resolvun- Coroll. Præf. 1mo. Fur tenetur restituere rem alienam extantem, si tamen sine manifestatione criminis, & alio gravi damno res ipsa restitui non posset, putat Diana sufficere, si valor rei restituatur. *2do.* Si res aliena apud furem tali casu pereat, quo etiam apud dominum periisset, v. g. incurso hostium, ad nihil tenetur: secus si apud dominum non periisset, vel si periisset, per injuriam v. g. furtum periisset. *3to.* Si fur rem alienam alteri donaverit, consumpserit, perdiderrit, cum vel sine culpa, aut si eam vendiderit, cum vel sine lucro, vel damno, debet ejus valorem restituere, licet res quocunque ex capite apud dominum periisset, quia simpliciter causa est, quod res non amplius existat. *4to.* Fur tenetur restituere lucrum cessans, ac damnum emergens. Item tenetur restituere rei meliorationem tuma

tum intrinsecam, tum extrinsecam, si nimis res aliena, dum inique detinetur, melioretur, v.g. ex vitulo fiat vacca, vel pretium rei crescat: uti si medimus frumenti eo tempore, quo fur abstulit, constiterit 6 florenis, tempore vero consumptionis 9 florenis, debet solvere 9 florenos: si autem antea constiterit 9 florenis, & tempore consumptionis 6 florenis, obligatur 6 florenos solvere, nisi dominus eo forte tempore vendidisset, quo 9 florenis constabat. Variante vero valore rei intra tempus injustæ ablationis, & consumptionis, satis est pretium illius temporis, quo res ablata restituitur, refundere. 5to. Fur tenetur compensare rei deteriorationem, & restituere omnes fructus perceptos naturales, & mixtos, et si consumpti sint. nec inde factus fuerit ditor: Fructus vero industrielles non tenetur restituere, quia sunt fructus propriæ industriæ.

§. 761.

Ex hactenus dictis constat, quid pro *Iæ-Restitutio* fione juris alieni in specie restituendum sit; *quid.* restat modo ut aliqua de obligatione, causa, & culpa, personis obligatis, ordine, tempore restitutionis in genere, & causis ab ea excusantibus dicamus. Igitur *Restitutio* in genere est actus, justitiæ commutativæ, quo res ab alio accepta redditur, vel quo *damnum* proximo irrogatum reparatur.

Schol. Restitutio differt a *Solutione*, quod hæc non *Eius rati-* supponat *damnum* irrogatum: a *Satisfactione*: *dix.* quod hæc sit magis particularis, & proprie reficiat personam: a *Compensatione*, quæ est tantum *damni* illati reparatio. Restitutionem esse actum justitiæ commutativæ, patet ex (§. 740. *Schol.*) Radices restitutionis sunt: i. *Obligatio* restituendi oritur *ex re accepta* aliena, quocunque modo

modo ad aliquem perveniat, quæ semper clamat domino suo, & illi restituenda est. 2. Ex *injusta acceptione*, qua quis vel scienter, & injuste occupavit rem alienam v. g. furto, &c. vel quando quis damnificando re sua proximum privavit.

§. 762.

Restitutio rei injuste ablatæ aut damni est necessaria. Restitutio rei injuste ablatæ aut damni est necessaria irrogati, vel in re, si sit possibilis, vel in voto, si in re sit impossibilis, est necessaria ad salutem. Rom. 13. v. 7. *Reddite ergo omnibus debita.* Et S. Augustinus ep. 54. ad Maced. ait: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Ratio est: Qui non restituit, cum possit, voluntarie perseverat in peccato, contra hæc legis naturalis præcepta: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.* Et: *Suum cuique tribuendum.* Item omissio restitutionis est furtum virtualiter, seu acceptio rei alienæ continuata: Ergo sicuti fur, sic ille, qui non restituit, salvare nequit.

Solvuntur Schol. Dicis I. Christus Luc. 11. Phariseos arguens *objectiones.* rapinæ, non meminit restitutionis faciendæ. *Resp.* Hoc præceptum per se jam sciebant, unde necessitas eleemosynæ solum intimabatur, utpote ci lotiones suas externas Pharisei præferebant. II. Dominus cōsentire debet, ne res sibi ablata restituatur, quia rem suam æternæ saluti furis præferre nequit. *Resp.* Hoc solum tenet in extrema proximi necessitate, quam non patitur, qui rem alienam ex malitia retinet, quam tollere potest. III. Rachel furata est idola patris sui Gen. 31. David abstulit oves & boves in Gessur & Gersi 1. Reg. 27. & omnia bona Miphiboseth dedit Sibæ 2. Reg. 16. sine facta restitutione. *Resp.* Non pauci Rachelem furti accusant: alii vero excu-

excusant, quia fecit jure compensationis, eoque pater ejus Laban eam dote sua privaverit. David jure belli abstulit oves, & boves: Ejus agendi ratio erga Miphiboseth excusari nequit, sed certum est, quod restitutionem non omiserit vel idem, vel æquivalens reddendo: sane in restitutionis partem computari potest, quod eum cibo regio aluerit, & forte Miphiboseth in distractionem medietatis bonorum suorum sponte consenit.

Coroll. Praet. 1mo. Restitutio est facienda sub peccato gravi, si materia sit gravis; sub levi, si materia sit levis; qui absolute nequit restituere, si doleat de peccato, & voluntatem restituendi habeat, si posset, salvari potest. *2do.* Obligatio restituendi ex re accepta non durat, nisi quamdiu res ipsa durat, & extat, vel formaliter in se, vel virtualiter in æquivalenti, seu fructu & effectu relicto: Ex injusta vero acceptance durat, licet res interierit, nec virtualiter amplius extet, quia iniquitas soli nocenti nocet. *3to.* Confessarius, si ex gravi culpa, & crassa ignorantia deobligavit poenitentem ab onere restitutionis, teneatur in defectu poenitentis ipse restituere, quia positive ad damnum proximi concurrit, nisi in sequenti confessione de hac obligatione poenitentem monere possit: si vero solum negative se habuit, tacendo, & non imperando restitutionem, ad summum peccat contra officium suum, vi cuius tenetur procurare bonum spirituale poenitentis, non vero temporale alicujus tertii, unde cum non peccet contra justitiam, sed tantum contra Charitatem, non tenetur ad restitutionem. Hanc tamen restitutionem Ill. D. Godeau illis Confessariis injungit, qui ex malitia, metu, vel culpabili ignorantia de onere restituendi poenitentes non admonent, quia eorum silentium alieni danni causa est. *4to.* Possessor bonæ fidei, postquam certo cognovit, rem a se hucusque possessam esse alien-

alienam, tenetur eam restituere, si adhuc extet: si autem eam bona fide consumpsit, & postea reſciat ſuifſe alienam, non tenetur restituere niſi id, in quo factus eſt ditior ratione rei alienæ, niſi forte hoc præſcriperit: ſic qui vinum furtivum bona fide ebit, alias de ſuo vino bibitur, tenetur pretium ejus reſtituere. Item poſſeffor bonæ fidei tenetur reſtituere fructus naturales ex re aliena perceptos, qui ex ipſa rei ſubſtantia proveniunt, uti gramina: & mixtos ex rei ſubſtantia, & hominum industria ſimul provenientes, uti ſegetes jam perceptos, ſi adhuc extent, vel quantum inde ditior factus eſt, ſi non extent, niſi legitime præſcriperit: quia res ſuo domino fructificat, licet poſſit detrahere expenſas non tantum neceſſariās & utiles, ſiue quibus reſ pereiſſet, vel deterior facta fuifſet, aut fructuſ in tanta copia non protulifſet, ſed etiam voluptuarias ad æſtimationem laboris: fructuſ vero mere industriales non tenetur reſtituere, qui cedunt ſuæ induſtriæ. 6to. Poſſeffor dubiæ fidei tenetur ferio morali diligentia inquirere, an res fit aliena: manente vero dubio ſpeculativo, practice ſe reſolvere, & rem retinere potheſt, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis: potheſt etiam eam vendere, monendo tamen emptorem de periculo ad damnum avertendum. Si oborto dubio neſſigat inquirere, & poſtea dominus compareat, tenetur non ſolum rem, ſed etiam fructuſ conſumptos vel alienatos a tempore oborti dubii & negleſſae inquifitionis reſtituere, quia tunc ſuit in mala fide.

§. 763.

Qualis culpa ad reſtitutionem requiratur. Ut ex iuſta accepſione oriatur obligatio reſtitutionis in foro conſcientiæ, ante ſententiā judicis requiriſtur culpa Theologica, & non ſufficit mere juridica: 1mo. Quia damnum ſine culpa Theologica illatum non eſt

voluntarium, sed mere fortuitum velut ab amente datum: Ergo sicut non tenetur amens, ita nec is, qui nullam culpam theologicam admisit. Unde in c. fin. de injur. dicitur: *Si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verosimiliter posse contingere.* Ubi sermo est de culpa per ignorantiam vincibilem commissa, quæ est Theologica. 2do. Damnum per meram culpam juridicam illatum non parit obligationem restituendi ex re accepta, quæ supponitur non amplius existere: nec ex injusta acceptatione, cum non intercedat injuria formalis: Ergo jure naturæ non adest obligatio, reparandi damnum per meram culpam juridicam illatum. Interim tamen in conscientia quis tenerur ad reparandum damnum ex culpa mere juridica datum, ex legibus positivis humanis, & civilibus, quæ tamen modo post sententiam judicis obligant.

Schol. *Culpa Theologica* est quævis offensa Dei: *Culpa juridica* est omissione diligentiae, qua proximi damnum impediri potuisset, sive sit peccatum, *quotuplex*. sive non. Culpa juridica alia est *lata*, seu omissione diligentiae a prudentibus communiter adhiberi solitæ: alia est *latior*, seu dolus præsumptus, seu omissione debitæ diligentiae, unde damnum proximi prævidetur, licet non intendatur. Culpa latissima est dolus apertus, seu omissione debitæ diligentiae, ut proximo damnum inferatur. Culpa juridica *levis*, est omissione diligentiae, quam prudentiores, & diligentiores adhibere solent: Culpa *levissima*, est omissione diligentiae exactissimæ, quam diligentissimi adhibere solent.

Coroll. Pract. 1mo. Ad incurrendam obligationem *Restitutionis* sufficit culpa juridica. 1. Quando *sur casus*: quis ad hoc se specialiter obligavit. 2. Ex legi-

bus positivis humanis & civilibus, uti ex legē Aquilia aliisque quasi delictis & damnis vel nostra, vel nostrorum culpa, vel per animalia nostra illatis, ubi saltem post sententiam judicis in conscientia ad reparationem damni obligamur. *2dō.* Damnum per culpam veniale illatum in foro conscientiae saltem ex parte juxta proportionem culpæ resarcendum esse videtur, unde transactio suaderi potest.

§. 764.

*Personæ
ad restituendū
obligatæ.*

Ad restitutionem obligantur, quicunque positive efficaciter cooperantur ad damnum proximi, hoc versu expressi: *Fusio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans.* Uti patet ex hac propositione 39. ab Innocentio XI. damnata: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum damnum grave tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni.* Cujus ratio est, quia omnes hi sunt causa moralis damni: Ergo idem est, ac si damnum intulissent, adeoque illud reparare tenentur.

2. Ex negative vero concurrentibus, quales sunt: *Mutus, non obstante, non manifestans;* illi solum tenentur ad restitutionem, qui ex contractu, vel quasi contractu obligantur ad damnum avertendum, quia extra contractum illi non tenentur ex justitia ad impediendum alterius damnum, sed tantum ex Charitate: Ergo peccant quidem contra Charitatem, non vero contra justitiam commutativam, cuius proprius actus est restitutio. (§. 740.)

Resolvuntur Coroll. Pract. imo. Mandans si ante executionem tur casus. mandatum serio revocet, idque innotescat mandatario, non tenetur ad restitutionem, si manda-

tum executioni mandetur, secus est, si revocatio non innotescat. Si filius nomine patris ne-
scientis damnum infert, quod postea pater ratum
habet, peccat quidem pater approbando, sed non
tenetur ad restitutionem, si nihil injusti lucri ad
eum pervenerit: nec sua ratihabitione faciat, ut
damnum magis inferatur, vel jam illatum non
refarciatur, quia causa damni non fuit. Mandans
vero tenetur restituere in solidum. 2do. *Consu-*
lens tenetur ad restitutionem in solidum, nisi vel
ante executionem consilium efficaciter revocave-
rit, vel bona fide dederit ad negotium feliciter
gerendum, ex quo illo utens damnum passus fuit.
3to. *Consentiens*, qui suo suffragio alterum movet
ad illationem damni, uti Consiliarius inquo tri-
buto subscribens, tenetur ad **damna compensanda**:
Qui vero ultimus fert suffragium pro re injusta,
dum sufficiens numerus suffragiorum jam adest,
peccat quidem, sed non tenetur ad reparandum
damnum, nisi forte contradicendo alios ad mu-
tantam sententiam movere posset. 4to. *Palpo*,
qui adulando, laudando, exprobrando inducit al-
terum ad damnum inferendum, tenetur ad resti-
tutionem, si sit causa efficax: *laudans* vero post
damnum illatum, peccat quidem contra Charita-
tem, sed non tenetur ad restitutionem nisi forte
laude ad nova **damna** inferenda excitet, quæ re-
farcire debet. 5to. *Qui dat recursum*, tenetur
ad restitutionem, si **damnificatorem** defendat, rea-
furtivas custodiat, nisi quis in solitudine habitans
reciperet furem ad evitandam mortem sibi inten-
tam. 6to. *Participans*, iniquæ actioni præben-
do auxilium, comitando furem præsidii causa,
scalas tenendo &c. tenetur ad restitutionem: non
vero tenetur usurarias pecunias Domini sui nu-
merans, nec rusticus metu adactus iniquas præ-
das militis vehens, quia hæ actiones per se malæ
non sunt. 7timo. Circa cooperantes negative,
famulus advertens alium suum conservum domi-
no suo furari, & *tacens*, non tenetur ad restitu-

tionem, licet peccet contra charitatem, quia dominus domesticis suis invigilare debet, nisi forte famulo custodia rei specialiter commissa sit, si autem extraneus furetur, & famulus taceat, tenetur ad restitutionem, quia contra extraneos famuli res domini defendere debent. 8vo. Inter cooperantes negative restitutioni maxime obnoxii sunt Principes, Magistratus, & Belliduces &c. Si non impediant surta &c. Consiliarii non impedientes iniquam constitutionem; Tutores non impedientes damna pupillorum, quia hi ex officio, & quasi contractu tenentur ex justitia alterius damnum impedire. Item custodes stipendio ad custodiendas res domini conducti: Custodes tamen pecorum, vinearum, stagnorum, & Sylvarum non tenentur restituere poenas, quas domini accepissent ex delatione lignantium &c. damna tamen ex omessa delatione orta compensare debent, si fint magni momenti, & dominus rationabiliter sit invitus, & ideo non tenentur deferre pauperes moderate ligna cædentes ob præsumptam domini licentiam. 8vo. Si plures sine coaspiratione, sed tantum casu concurrant ad damnum inferendum, singuli pro sua quivis parte ad restitutionem tenentur: si vero mutuo consensu damnum intulerint, vel si singuli ita influant, ut eujusvis influxus se solo ad totum damnum sufficiat, vel si influxus singulorum sit causa necessaria, ut sine eo damnum non fieret, singuli tenentur in solidum, ita ut si unus pro parte sua non restituat, alter totum restituere tenetur. 9no. In damnificatione lucrativa primo debet restituere is, apud quem res ablata extat vel in se, vel in æquivalenti, unde factus est ditior, vel quam mala fide consumpsit. Deinde in defectu prioris tenetur mandans, in ejus defectu positive cooperantes, & deaque in eorum defectu cooperantes negative ex contractu obligati. In actione pure damnificativa v. g. combustionē domus, si plures æqualiter concurrant, quilibet debet restituere partem.

partem suam, & in defectu aliorum totum: si unus mandavit, ille debet restituere, & in ejus defectu executor. *1omo.* Miles particularis, qui in bello injusto urbem deprædavit, tantum obligatur ad damnum a se illatum, quia reliquus exercitus tamen damnum intulisset: si vero miles particularis cum aliquot commilitonibus domum expoliat, tenetur ad restitutionem in solidum, quia quivis miles damnum saltem impedire potuisset.

§. 765.

Restitutio regulariter domino rei fieri debet, res enim clamat, & devincta est suo dominio, cujus jus in ablatione, & damnificatione injusta læsum fuit: Ergo illi restituenda est.

Coroll. Præd. 1mo. Debita certa domino suo restituvi debent, vel si mortuus sit, ejus hæredi, si autem nullum hæredem reliquerit, nec de rebus suis disposuerit, tanquam bona derelicta debtor ea sibi retinere potest: *juxta Amicum de Jus. & alios, quorum sententiam non facile sequendam arbitror, cum jure civili fisco Ecclesiastico in Clericis. c. 1. de Succes. ab Intefi.* Sæculari vero in laicis cedant *l. 6. ff. de jur. fisci.* Si quis vero rem depositam, commodatam, Emphyteuticam acceperit, eam depositario &c. restituere debet, qui jure suo privari nequit, nisi certo prævideatur ea re abusurus, vel consentiat, ut domino restituatur. Si quis vero rem a possessore malæ fidei v. g. sure acceperit, & emerit, per se non furi, sed domino restituere debet, qui solus in eam jus habet; quodsi tamen emens alio modo pretium suum solutum recuperare non posset, putant multi, hoc pretium eum repetere posse permittendo, ut fur rem recipiat, tum quia jus ad suum pretium habet, tum quia non tenetur ad conservandam rem domini cum tanto damno. *2do.*

Bona incerta comparata ex delicto v. g. furto, iniquo pondere, & mensura. si facta diligentis inquisitione dominus non innotescat, debent dari pauperibus ob præsumptam domini voluntatem. Si vero dominus in particulari quidem ignoratur, sciatur tamen in communi, uti sciunt Caupones, Pistores &c. qui iniquo pondere, & mensura concives suos defraudarunt, licet nesciant, quos in particulari, communitati læsæ restituere debent, minuendo pretium, vel augendo pondus, & mensuram.

§. 766.

Ordo in restitutio- In restitutione facienda ordo inter creditores observandus est, ita, ut unus alterius preferri debeat, & quidem in conscientia, ne servandus. quia unus creditor habet jus præ alio, ut suum sibi restituatur.

Resolvun- Coroll. Praet. Hic ordo restituendi sequens est. Si *tur casus.* debitor habeat bona sufficientia ad omnia debita solvenda, ea solvere tenetur: si autem non sit solvendo, 1. Restitui debet res aliena apud debitorem adhuc extans. 2. Ex bonis debitoris solvi debent funeralia, medicamenta, & alimenta sibi, uxori & liberis impensa: Item quod pro faciendo inventario, custodia supellectilis, & confirmatione testamenti impensum fuit. Item merces operariorum, & famulorum ad necessarios usus conductorum. 3. Creditores hypothecarii habentes pignus vel hypothecam præferuntur aliis creditoribus chirographo, vel instrumento publico, vel testibus munitis. Plura Juristæ. Vid. Inst. J. E. tom. 3. §. 976. Schol.

§. 767.

Quando restituuen- Si obligatio restituendi proveniat ex re accepta, restitutio fieri debet, quamprimum dum sit. mo-

moraliter fieri potest, quia præceptum non retinendi est negativum, quod omni tempore obligat.

Coroll. Praet. Qui habet certum restituendi propo-
situm, sed restitutionem ex gravi causa differt, *Resolvun-*
nequit argui peccati mortalis, nec absolutione pri-
vari, maxime si ex mora læso nullum damnum
inferatur. *tur casus.*

§. 768.

Restitutio ex re accepta potest fieri in *Ubi.*
loco debitoris, quia debitor bonæ fidei de-
bet manere indemnisi: Econtra restitutio ex
injusta acceptance debet fieri in loco credito-
ris, quia possessor malæ fidei debet læsum
servare indemnem, & in integrum perfecte
restituere.

Coroll. Praet. *1mo.* Si domino a posseffore seu debi-
tore bonæ fidei res sua in alium locum transmitti
debeat, expensis domini id fieri debet, & si in
via quocunque modo sine culpa mittentis pereat,
domino suo perit. *2do.* Qui tenetur restituere
ex delicto, sumptibus suis rem ad locum Domini
transferre debet, exceptis tamen iis expensis,
quas ipse dominus facturus fuisset. Quod si vero
transferendo rem in locum domini majores ex-
pensas facere deberet, quam res ipsa valeat, ad
deferendum non obligatur. *Resolvun-*
tur casus.

§. 769. *

A Restitutione excusat impotentia tum *Quæ a re-*
physica, quando quis nec in *re*, nec in spe *stitutione*
habet, unde possit restituere, quia juxta re-*excusent.*
gulam 6 juris in 6. Nemo potest ad impossibi-
le obligari: tum moralis, quando quis ab-
solute quidem solvere potest, sed restitutio

valde difficilis redditur propter jacturam ania
mæ, vitæ, famæ, libertatis, justi status,
aut bonorum temporalium, qua impotentia
durante creditor non potest esse rationabiliter
invitus.

Resolvuntur casus. *Coroll. Præf. 1mo.* Si quis ob restitutionem lapsus
erit in desperationem, & filii ob inopiam in
furta, & latrocinia, vel fame erit peritus, durante periculo potest differre restitutionem, aut
omittere, nisi forte creditor in similem necessitatem lapsurus erit: imo si debitor, & creditor
actu forent in æquali necessitate, debitor restitu-
tionem omittere posset, quia melioris est conditionis, quod tamen de extrema solum necessitate
intelligendum est, quamvis etiam in hoc casu non
nulli doctores dubitent. *2do.* A restitutione ex-
cusat jactura libertatis vel famæ ne cum amissæ,
nisi per tertium sine infamia restitutio fieri possit.
3to. Excusat jactura justi, & honesti status, si
nobilis deberet omnia bona vendere, necessarios
famulos dimittere; civis primarius exercere ar-
tem mechanicam, artifex vendere instrumenta sua,
ubi restitutio differri, & solutio per partes fieri
potest, quia in his casibus creditor debitori sub-
venire debet, nisi ipse sit in simili necessitate:
Aliqua tamen status diminutio non excusat a re-
stitutione, ideoque absolvi non debent, qui nihil
de luxu, ludis, conviviis &c. sibi subtrahere vo-
lunt, ut debita solvant. Item si status sit injus-
tus per furta & usuras acquisitus, manet obliga-
tio restituendi cum jactura status, ad quem debitor
nullum jus habet. *4to.* Licitet etiam differtur
restitutio ob damnum creditor, reipublicæ vel
tertio verosimiliter inde eventurum, quia non
foret ad utilitatem creditoris. *5to.* *Cessio bono-
rum,* quando debitor solvendo impar creditoribus
sua bona inter se dividenda relinquit, non plene
liberat ab onere restitutionis, sed debitor ad ple-
nam solutionem manet obligatus, si ad pinguorem

rem fortunam pervenerit, quia per hoc fleibile beneficium creditores non privantur jure suo, & ignominia cessionem concomitans solum est in peccatum contrahentis debita supra vires suas. 6to. Obligatio restitutionis omnino tollitur. 1. Per impotentiam perpetuam. 2. Per interitum rei iuste acceptae, & in individuo debitae, si eodem modo apud dominum peritura fuisset, secus si injuste ablata sit. 3. Per remissionem creditoris liberam sine vi, fraude, vel metu extortam. 4. Per compensationem factam creditori, si quid ille tibi debeat, vel creditoris creditori, quo modo solvit obligatio in foro interno, non vero semper in foro externo 5. Per legitimam præscriptionem, (§. 759. & §. 691. *sqq.*)

§. 770.

Ex hucusque dictis satis quidem colligitur, quomodo jus suum cuique tribui debeat, & quomodo jus altetius laesum reparari possit: Verum quia frequenter continet, ut tum ex malitia alter alterum indemnem servare nolit; tum ex ignorantia, quando partium jura magis sunt obscura, quivis facile litem obortam dirimere non possit: ideo salubriter judicia instituta fuerunt, in quibus jus dicitur, & justitia legitime administratur. Est ergo *Judicium* *Judicium* sententia cum auctoritate prolata de eo, *quid.* quod justum est.

Schol. 1. Judicium aliud est *Ecclesiasticum*, quod ad Quotuplex. judicem Ecclesiasticum spectat, quando contenduntur de rebus, vel causis, vel personis Ecclesiasticis, aliud est *seculare*, quod ad judicem saecularem spectat, ubi contenditur de rebus saecularibus, vel inter personas laicas. 2. Judicium aliud est *petitorium*, in quo de rei proprietate, vel alio jure

jure agitur: aliud *possessorium*, quando de sola rei possessione, vel quasi possessione contenditur. 3. Aliud est *ordinarium*, & *solemne*, in quo ordo, & forma juris servatur, scilicet ut reo in jus citato libellus sive intentio actoris in scripto edatur, deinde litis contestatio fiat, juramentum calumniæ præstetur, si petatur, postea probations proferantur, & demum sententia a judice in scripto proferatur: aliud est *extraordinarium*, & *summarium*, in quo simpliciter de plano sine sollemni strepitu, & figura judicii sola rei veritate inspecta proceditur, ubi tamen semper reus citari debet, data ei copia defensionis. 4. Aliud est *judicium Civile*, in quo actor suum, vel alterius commodum privatum prosequitur: aliud est *Criminale*, in quo agitur in causa criminali ad vindictam, & poenam publicam corporalem, vel pecuniariam fisco applicandam, aut ad officii privationem.

*Personæ
ad judi-
cium re-
quiritur.*

Schol. 2. Personæ quæ in Judiciis interveniunt, aliæ sunt principales, scilicet, *Judex*, *actor*, & *reus*: aliæ accessoriæ, nempe *Testes*, *Procurator*, seu *Advocatus*, *Affessor*, *Tabellio*. *Judex* est persona publica ad id constitutus, ut secundum legis præscriptum, vel loci consuetudinem populo jus dicat: alius est *ordinarius*, qui ex officio universitati causarum præest; alius *delegatus*, cui vices suas ordinarius commisit. *Arbiter* ex consensu partium constituitur. *Actor* in criminalibus *Accusator* dictus est, qui contra alium in judicio agit. *Reus* dicitur ille, qui accusatur: *Testes* testimonium dicunt: *Advocatus* partem aliquam defendit: *Affessor* votum suum judici exponit. *Tabellio* sententiam exequitur.

§. 771.

Judicis obligatio- Ad legitimum Judicem requiritur: 1. Ju-
*risdic-
tio.* 2. Rectus processus, & accurata
*causæ
nes.*

causæ discussio. 3. Competens scientia. 4. Bona & recta intentio. 5. Justæ sententiæ secundum leges prolatio. Ratio patet ex ipsa definitione judicis. (§. 770. Schol.)

Schol. Quæritur an judex debeat ferre sententiam *An secundum allegata, & probata, licet privata scien-* per secun-
tia noverit, reum esse innocentem. *Respondeatur dum alle-*
rimo. In causis civilibus & minoribus criminali- gata pro-
bus, in quibus de multa pecuniaria agitur, ju- cedere de-
dex debet ferre sententiam secundum allegata, & beat. probata, licet scientia privata noverit reum esse innocentem: quia reipublicæ licet ex gravi causa disponere de bonis subditorum ea ab uno ad alterum transferendo: Ergo etiam hæc potestas judicibus concessa est, quia reipublicæ plurimum interest, ut secundum allegata, & probata lites terminentur. *Respondeatur 2do.* In causis vero criminalibus, quando innocens morte effet pœnitus, nequit judex secundum allegata & probata eum condemnare, sed causam ad alium judicem remittere, & testem innocentiae agere debet: nam hominem innocentem non licet directe occidere: (§ 745.) Sed judex, sciens, aliquem esse innocentem, procedens secundum allegata cum directe occideret, quia nequidem de jure eum ut innocentem habere potest, quia jus in gravissima causa capititis supponit omnimodam veritatem: Ergo non licet. Non obstat I. quod Deut. 17. v. 6. dicatur: In ore ducrum aut trium testimoniū peribit, qui interficietur. *Resp.* Solum in hoc textu testes requiri, dicitur, non vero quod judex innocentiam rei privatim sciens, eum condemnare possit. II. Judex secundum allegata procedens bene fungitur officio suo *Resp.* Si aliunde innocentem non noverit, secus enim præsumptio a veritate eliditur. III. Judex publica auctoritate fungitur: Ergo secundum privatam scientiam procedere nequit. *Resp.* Index secundum allegata procedere debet, nisi aliunde probationes falsas esse certo sciat.

Coroll.

Resolvuntur causas. *Coroll. 1mo.* Nullus iudex sibi non subditum
tur *casus.* fine peccato mortali ad suum forum trahere po-
test, quod vel maxime tenet, si judices saecula-
res ad suum forum trahant Clericos. *2do.* Judex
occulte solum excommunicatus, vel ipso jure of-
ficio suo privatus ante sententiam declaratoriam,
vel non habens nisi titulum coloratum valide pro-
fert sententiam & licite, nisi forte in ultimo casu
effet in mala fide c. *ad probandum.* de sent. & l.
Barbarius ff de oif. Præt. *3to.* Suscipiens offi-
cium judicis sine debita scientia ob periculum
damni exinde fecuturi mortaliter peccat. *4to.*
Judex ex privata scientia sine accusatione forma-
li, aut virtuali, testibus, & concessa defensionis
copia aliquem condemnare nequit: subinde autem
sufficit accusator virtualis, quando crimen est pub-
licum, reus notorius, vel iudex crimen videt:
quando infamia est publica, ubi saltem inquisitio
fieri potest. *5to.* Ad inquisitionem generalem
nulla requiritur rei, vel criminis notitia, subditi
tamen in hac inquisitione non tenentur manife-
stare crimina occulta, nisi redundant in damnum
boni communis, quia in criminibus occultis ordo
correctionis fraternalis servari debet. Ad inquisi-
tionem vero specialem requiritur, ut infamia, vel
rumor publicus auctoris præcesserit, alias enim
ejus fama laederetur: loco infamiae sufficit con-
fessio rei coram paucis in judicio, & coram mul-
tis extra illud. *5to.* Reum juridice interrogatum
non confessum, nec convictum potest iudex
in gravioribus causis subjicere torturæ ad dete-
gendam veritatem, ad quam tamen requiritur,
ut præcesserit infamia juridice probata, & quasi
semiplena probatio: si crimen alio modo probari
non possit: causa debet esse gravis, quando de
gravi poena mortis &c. agitur, ubi reus etiam
ad revelandos complices torqueri potest, quos
indicare tenetur. Confessio vero etiam extra tor-
turam continuari debet: & tertio tortus extra
torturam negans absolvendus est. Vid. Inst. J. E.
tom.

tom. 3. §. 1273. sqq. 6to. Reus nonnisi convictus damnari potest. Sententia autem injusta ex falsa causa est nulla, & per se non obligat, & per eam aliquid injuste recipiens, debet illud restituere. *7timo.* Judex non habens stipendium licite petit, & accipit a partibus munera, quia labor ejus remuneratione dignus est. Si vero congruum stipendium habeat, accipiens munera contra justitiam peccat, & ad restitutionem tenetur, nisi pro indebito labore aliquid recipiat. Munuscula tamen in esculentis, & poculentis brevi consumptibilibus etiam ante sententiam acceptare, non prohibetur, quia non censentur movere virum constantem; omni tamen periculo non carrent. Nec licet litigantibus judici munera offerre, nisi causa sit certa, vel ad redimendam vexam, & scandalum absit, quod tamen itidem periculum est.

§. 772.

Quilicet in judicio accusator esse potest, *Accusator* nisi jure prohibeatur; secundum rubr. c. Qui *seu actor* accusare non possunt, quia quivis contra alterum in judicio agere potest: Ergo actor seu *quis esse possit.* accusator esse potest. (§. 770. Schol.) Vid. Inst. J. E. *tom. 3. §. 894. sqq.* & *§. 68. sqq.*

Coroll. Prakt. 1mo. Crimen in commune damnum *Resolvuntur causas.* vergens, si probari possit, ad judicem deferri debet, quia pars debet succurrere toti. Seipsum autem nemo accusare tenetur, nec patrem, matrem, filios & uxorem, nisi urgeat boni communis necessitas. *2do.* Crimen accusandum debet esse contra bonum commune: & accusator crimen debet probare posse; alias injuste infamat proximum, & tenetur ad restitutionem. *3to.* Actores esse non possunt infames, & excommunicati, qui tamen denuntiare possunt, sicuti & Clerici etiam in causa sanguinis pro se, vel republica sine metu irregularitatis, modo protestentur,

tur, se non intendere sanguinem. *4to.* Quando crimen commissum est in damnum alicujus particularis, pars læsa ejus uxor, pater, & filii accusare possunt, ut sibi satisfiat, nisi lædens emendatus satisfactionem offerat: si vero accusator non sit pars læsa, uti si furta secreta privatis sint noxia, tunc solum accusare licet, quando delinquens laborat infamia, & crimina sunt manifesta. Per se loquendo accusationi & denuntiationi juridicæ non est præmittenda correctio fraterna, quia per accusationem non intenditur emendatio, sed punitio ad conservandam justitiam: per accidens vero, si sit spes emendationis, & punitio non multum interfit boni communis, peccat contra Charitatem, qui alium sine prævia correptione fraterna accusat.

§. 773.

Rei obligaciones. Reus juridice interrogatus tenetur sub peccato mortali fateri veritatem, licet capite plectendus foret, quia tenetur obedire suo superiori legitime, & necessario ad bonum commune aliquid præcipienti: sed talis est judex juridice interrogans: Ergo tenetur reus obedire; maxime quia judex habet jus interrogandi, & vult reum obligare. *2do.* Quodsi vero reus non secundum juris ordinem interrogetur, scilicet, si nec criminis infamia laboreret, nec ejus indicia, vel semi-plena probatio adsit, non tenetur crimen reus fateri, sed amphibologia illud celare potest, quia potestas judicis se eo non extendit, ut reum præter ordinem juris interroget: unde etiam *3to.* si reus prudenter dubitet, an judex juridice interroget, non tenetur respondere; quia in dubiis reo fa-

ven-

vendum est, & reus non se habet ut causa instrumentalis respectu judicis in sua respon-
sione, sed ut causa principalis, proinde de-
bet agere secundum proprium suum judi-
cium.

Schol. Dicis I. cum Lessio: præceptum fatendi ve- *Solvuntur*
ritatem cum periculo vitæ non obligat. utpote *objectione*-
admodum difficile, & rarissime a reis observetur. *res.*

Res/p. Præcepta humana etiam cum periculo vitæ
obligant, si sint ad bonum commune & male sit,
si hoc præceptum non observetur. II. Nemo
tenetur testimonium dicere contra aliquem san-
guine junctum, vel quando sibi grave damnum
imminet: Ergo nec contra se in periculo vitæ.

Res/p. Disparitas est, quod jura consanguineos a
testimonio dicendo eximant ad rixas inter fa-
milias evitardas, non vero reum, in quo dam-
num commune privato præponderare debet.

Coroll. *Præf.* *imo.* Quando reus juridice interro- *Resolvun-*
gatus negavit veritatem, non tenetur retractare *tur casus.*
dictum, & eam fateri, si non amplius interroge-
tur, quia obligatio jam transiit, unde de peccato
suo cum proposito emendationis dolere debet.
2do. Reus, qui ex metu gravis torturæ, vel vi
illiis imponit sibi falsum crimen, non peccat ra-
tione diffamationis suæ, cum sit dominus famæ
suæ, ratione vero mendacii peccat venialiter,
vel si addat juramentum, ratione petjurii peccat
mortaliter, *imo* etiam ratione suicidii: sed hoc
alii negant, quia cum tam gravi cruciatu tortu-
ræ nemo tenetur conservare vitam suam, & ideo
non tenetur confessionem suam retractare, nisi
damnum tertii exinde sequatur. *3to.* Quando
reus non interrogatur juridice, aut de eo non
constat, si aliter evadere non possit, potest ne-
gare crimen capitale, dicendo, se falso accusari,
alium mentiri, quia sic solum occultat veritatem,
& fal-

& falsum non dicit: quod enim nequit juridicē probari, falsum in judicio reputatur. 4to. Juste condemnatus non potest se defendere, sed tene-
tur judici obedire: injuste vero condemnatus, quia patitur injuriam, nisi grave scandalum oria-
tur, defendere se potest. Innocens vero secun-
dum allegata, & probata damnatus per se loquen-
do potest quidem se defendere, sive judex ejus
innocentiam noverit, sive non, per accidens ta-
men saepe ob grave scandalum non potest, imo
juxta prop. 18. ab Alexandro VII. damnatam
falsum accusatorem, testes falsos, & Judicem ini-
quum interficere nequit. 5to. Reus debet per
seipsum exequi poenam non nimis acerbam sibi a
judice dictatam, ire in carcerem; in exilium;
solvere pecuniam, moderatam disciplinam subire:
damnatus vero ad poenam mortis, mutilationis;
flagellationis publicæ & infamis debet indirecte;
& per accidens cooperari, scalas ascendere ad
furcam, jugulum præbere, non tamen tenetur di-
recte in seipsum poenam tam acerbam exequi;
quia hoc a natura hominis nimis alienum foret.
An vero damnatus ad venenum bibendum parere
posit, litigant Moralistæ, unde reus poterit se
conformare probabili sententiæ judicis ita præci-
pientis, non tamen ad hoc obligatur, cum sit
præceptum inhumanum, & facile aliud supplicium
decerni possit. Sic etiam damnatus ad mortem
inedia preferendam, potest cibum clanculum sibi
oblatum recusare, quia active non concurrevit ad
mortem suam, sed eam justitiæ amore fortiter
perfert; potest tamen etiam cibum oblatum ac-
ceptare, & comedere, quia nimis difficile est
mortem oppetere, a qua quis se liberare po-
test. 6to. Ante judicis sententiam semper licitum
est reo fugere, nisi promiserit, vel jura-
verit, se permanfurum, quia sic carcer non est
poena, sed tantum custodia: imo etiam post la-
tam sententiam licet reo fugere, & carcerem ef-
fringere; damnum quippe custodum ab eo non
inten-

intenditur, sed per accidens se habet, dum jure suo utitur. Neque peccat is, qui ad fugam auxilium, & consilium præbet, nisi obstet lex specialis, uti in custodibus. Non tamen talis reus tenetur fugere, sed ex amore justitiae, & charitate. ne custodes damnum patientur, manere potest, imo seipsum judici ad poenam promeritam sustinendam sistere.

§. 774.

In testibus ad testimonium dicendum *Testis quis.* requentes conditiones requiruntur:

Conditio, sexus, etas, discretio, fama.

Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Coroll. Pract. 1mo. Testis juridice interrogatus *Resolvun-* netur respondere secundum veritatem, nisi vel *ex tur casus,* confessione, vel ex secreto nosset, vel sibi & suis grave damnum immineat; nisi forte periclitaretur bonum commune, quod privato præferrendum est, ut vero teneatur respondere, debet juridice interrogari; unde non tenetur, si unicus testis adsit, quia accusatio cum unico teste injusta est, sicuti etiam, quando ab illegitimo judice interrogatur, nisi hoc requiratur ad reum a periculo liberandum; ubi etiam ex charitate ultro se ad testandum offerre debet, quod si omittat, vel citatus a judice ad testificandum non compareat, peccat quidem contra charitatem & obedientiam, non tamen tenetur ad restitutionem. Si autem scienter falsum testimonium dicat, tenetur ad reparationem omnium damnorum, & verba sua retractanda sunt etiam cum periculo vitæ, si alteri æquale periculum immineat. *2do.* In causis gravioribus civilibus & criminalibus praeter accusatorem duo testes requiruntur: c. licet. de Test. qui, ut plene probent, debent deponere jurato de tota veritate, de eodem facto in circumstantiis principalibus: de sensu, visu, vel auditu: &

debent esse omni exceptione majores. Hinc *3to.* repelluntur infideles contra fideles, infantes, amantes, consanguinei & affines usque ad 4 gradum, pauperes & servi. *4to.* In causis levioribus subinde unus testis sufficit, sicuti etiam in causis non judicialibus v. g. an infans sit baptizatus, & quando de impediendo peccato agitur. Plura vid: in Inst. J. E. tom. 3. §. 1089. *sqq.*

§. 775.

Advocati obligatio. **Advocatus** non potest suscipere patrociniū causæ injustæ, & in necessitate debet patrocinium causæ pauperum gratis suscipere..

Resolvuntur casus. **Coroll. Praet.** *1mo.* Ab officio advocati excluduntur impuberes, surdi, ignorantes, qui mortaliter peccant, si ex sua negligentia cliens damnum patlatatur, vel causa nimium protrahatur. Clerici, & Religiosi nonnisi pro suis Ecclesiis, & monasteriis, & personis miserabilibus patrocinari possunt. *2do.* Advocatus scienter injustam causam defendens graviter peccat, & tenetur ad restitutionem parti læsæ, & suo clienti, si eum ignarum de injustitia suæ causæ non moneat. *3to.* Advocatus, qui fraudibus, & mendaciis defendit causam justam, non peccat quidem contra justitiam, nec tenetur ad restitutionem; peccat tamen contra justitiam legalem, pervertendo publicum judicium. *4to.* Advocatus pro suo labore pecuniam accipere potest, moderatam tamen, & labori commensuratam, alias excessum tenetur restituere. Non possunt autem Advocati convenire de quota litis pro stipendio, ne exinde sumant occasionem volendi vincere per fas, & nefas. *l.* sumptus. *ff.* de pactis. Vid. Inst. J. E. tom. 3. §. 896. *sqq.*

§. 776.

§. 776.

Denique accusato, qui injuste gravatur *Appellata* judice, licitum est appellare, & ad majo rem judicem provocare. Ita S. Paulos Cæsarem appellavit, Act. 15. & appellatio ad justam defensionem pertinet, quæ jure naturæ unicuique permissa est.

Coroll. Pract. 1mo. Non licet in civilibus a justa *Resolvunt* sententia appellare, ut causa cum damno tertii *tur causus*. protrahatur, nisi novæ probationes in entæ fuerint: licet tamen in criminalibus ad vitam prolongandam, & spem benignioris sententiæ. *2do.* De jure conceduntur 10 dies a lata sententia ad appellandum; & 30 dies a lata sententia ad obtinendum a Judice a quo appellatur, litteras missorias, vulgo, Apostolos. Regulares quidem de jure prohibentur etiam ad judices competentes appellare, c. ad nostram. de Appell. multi tamen Authores putant, eos appellare posse, si injuste graventur, & superior modum correctionis excedat, quia appellatio est juris naturalis; per modum autem simplicis querelæ ad superiorem semper recurrere possunt, & ejus protectionem contra injuste gravantem superiorem inferiorem implorare. *3to.* Appellatio devolvit causam a judice inferiore ad superiorem, & suspen dit vim prioris sententiæ, excepta correctione morum, sententia Excommunicationis, Suspensionis, & interdicti, & processu criminali. Plura Juristæ. Vid. Inst. J. E. tom. 3. §. 115¹. *sqq.*

§. 777.

Jam nunc partes potentiales Justitiæ ex- *Religio* plicandæ restant. Harum prima est *Religio, quid.* quæ est virtus, per quam homo Deo tanquam rerum omnium principio debitum cultum exhibet.

Eius pro-Schol. Religio est vera virtus, quia habentem se, prietates. & opus ejus bonum facit. Est unica virtus, & ab aliis distincta, quia objectum ejus formale est unicum, & ab objectis aliarum virtutum distinctum, scilicet, cultus Deo exhibitus ob singularem ejus excellentiam, & rationem primi principii creationis, & gubernationis Non tamen est virtus Theologica, quia Deus non est objectum immediatum Religionis, sed tantum finis, cui cultus exhibetur, quia tamen Religio propinquius ad Deum accedit, inter omnes virtutes morales maxime eminet.

§. 778.

Devotio quid. Primus actus elicitus Religionis est *Deo votio*, quæ est quedam actualis voluntas prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad famulatum & cultum Dei.

Causæ de-Schol. Causa extrinseca, & principalis devotionis est ipse Deus, qui auxilio gratiæ suæ voluntatem illi prompte serviendi inspirat. Causa intrinseca est meditatio tum Divinæ bonitatis, & beneficiorum ejus, quæ excitat dilectionem tanquam causam proximam devotionis: tum meditatio nostræ infirmitatis, quæ excludit præsumptionem illum impedientem, qui suæ virtuti innititur, ne se Deo subjiciat. Interim meditatio humanitatis Christi, & ejus operum homines sensibilibus affuetos, saepius fortius ad dilectionem, & devotionem excitat, quam subtilior Divinitatis contemplatio. *Effectus* primarius devotionis est lætitia orta ex consideratione Divinæ bonitatis, & beneficiorum ejus: Secundarius est tristitia orta ex consideratione nostræ infirmitatis, quæ per se tristitiam, per accidens vero lætitiam causat ob spem divinæ subventionis. De devotione multa pro directoribus animarum utilia congregari in meis Institutionibus Theologiæ Mysticæ tom. I. §. 67.

sqq.

Sqq. ubi etiam damnata illa sententia Michaelis Molinos, ab Innocentio XI. refutata fuit, qui prop. 27. 30. 33. falso docuit: Qui desiderat & amplectitur devotionem sensibilem male facit eam desiderando, & ad eam conando.

§. 779.

Alter actus elicitus Religionis est *Oratio*, *Oratio* quæ est petitio decentium a Deo, cum ascen- *quid.* su mentis ad Dæum.

Schol. 2. Oratio formaliter est actus intellectus, *Proprie-* originaliter vero & præsuppositive voluntatis: *tates ejus.* orare enim importat quandam ordinationem, quia homo per orationem ordinat, & disponit, inducendo Deum, eique suum desiderium manifestando, ut aliquid faciat, quod spectat ad intellectum: quia vero oratio est actus rationis practicæ, quæ movetur a voluntate, ideo oratio originaliter est actus voluntatis. Elicitive autem oratio est actus Religionis, quia per eam homo cultum Deo exhibet, se illi subiiciendo, & profitendo, quod illo tanquam bonorum omnium Auctore indigeat.
(§. 777.)

Schol. 2. Oratio alia est *mentalís*, quæ non voce *Oratio* sed mente formatur exercendo tres animæ poten- *quotu-* tias memoriam, intellectum, & voluntatem circa *plex.* Deum & mysteria fidei cum familiari ad Deum collocutione, & variis piis affectibus voluntatis, quæ etiam dicitur meditatio. Alia est *vocalis*, quæ formatur distinctis verbis internum nostrum pium affectum erga Deum experimentibus. *Oratio* vocalis alia est *publica*, quæ nomine totius fidelis populi per ministros Ecclesiæ Deo offertur, uti sit in Missa & horis Canonicis, quæ necessario debet esse vocalis: alia est *privata*, quam singuli privatim quocunque decenti modo peragunt. Orationis mentalis excellens gradus est *contemplatio* seu elevatio mentis in Deum per simplicem

intuitum ardenter affectuosum, quam Theologi mystici dividunt in *Cherubicam*, seu intellectivam, quæ sub se continet contemplationem S. S. Trinitatis; Incarnationis, S. S. Eucharistiae, Attributorum Divinorum, & orationem quietis & silentii. Et in *Seraphicam* seu affectivam, quæ sub se complectitur contemplationem igneam, flammam, resignativam, nuditatem contemplativam, solitudinem affectivam, Soliloquia, Nebulam spiritualem, Libertatem spiritus, contemplationem obscuram, amorem vulnerantem, contemplationem passivam, mortem mysticam, annihilationem mysticam, Illapsum passivum, & transformationem mysticam. Quæ omnia fuse & Theologice explicata, & contra Pseudoiluminatos & Quietistas vindicata non sine fructu legi poterunt in meis Institutionibus Theologiae mysticæ tom. I. §. 238. sqq.

§. 780.

Oratio est necessaria ad salutem tum necessaria cœlitate præcepti, tum etiam saltem communiter necessitate medii. Patet hoc immo. Luc. 18. v. 1. *Oportet semper orare, & nuncquam deficere.* Matth. 26. *Vigilate & orate, ut non intretis in temptationem.* Et S. Aug. de don. perse. c. 16. ait: *Constat, alia Deum dare non orantibus, sicuti initium fidei, alia nonnisi orantibus præparasse, sicuti usque in finem perseverantium.* Et Tridentinum Sess. 6. cap. 14. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere, quod non possis, & adjuvat, ut possis.* Ex quo 2do. formatur hoc argumentum: oratio est necessaria ad obtainendam gratiam: sed sine gratia nequit obtineri salus: Ergo oratio est neces-

necessaria ad obtainendam salutem: & quidem necessitate medii, saltem ordinarie, quia subinde Deus hominem sine oratione mediis ad salutem necessariis instruit.

Schol. 1. Oratio etiam mentalis, sive meditatio, id *Oratio* est studiosa investigatio eorum, quæ ad salutem *mentalis* pertinent, omnibus est necessaria: nam Eccl. 3. est *necessaria*. v. 22. dicitur: *Quæ præcipit tibi Deus, illa co-saria. gita semper.* Et Ps. 76. *Meditatus sum nocte cum corde meo.* Certe quomodo feria, & viva erit oratio omnibus necessaria, nisi misericordiam suam quis cognoscat, ut ad orandum accendatur. Vid. Inst. Th. myst. tom. II. §. 48. *sqq.*

Schol. 2. Pelagiani sublata necessitate gratiæ orationis necessitatem implicite negarunt. Wiclefistæ putabant, orare nihil aliud esse, quam bene operari. Michael Molinos hanc propositionem docuit: *Qui Divinæ voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat, quia petere est imperfectio.* Quæ propositio ab Innocentio XI. damnata fuit. Quippe Deum non oramus, ut aliquid illi occultum proponamus, sed ut nostrum nihil coram eo, & indigentiam profiteamur, & opem flagitemus, quam Deus vult a nobis exorari.

§. 781.

Solus Deus tanquam Auctor, & princeps causæ omnium bonorum orari, & rogari degredi debet: Solus enim ille dat *gratiam*, & *gloriam*. Ps. 83. Solus ille est omnium Auctor, nullusque est in cœlo, sive in terra, qui ab alio, quam ab ipso aliquid boni habere posse.

§. 782.

Sancti invocari possunt. Nihilominus tamen bonum etiam & utile est, invocare sanctos, ut pro nobis apud Deum intercedant. Nam *imo.* Gen. 48. Jacob Angelum invocavit super filii Joseph: *Angelus benedicat pueris istis.* Et Jobi 5. v. 1. *Voca ergo. si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.* Hic Eliphaz ex communi traditione sui temporis loquitur, nec verba illa per modum interrogationis profert, uti volunt Protestantes, nam Hebraicum *וְ*, non est interrogativum, & textus Chaldaicus, LXX. ac ipse Lutherus nullum signum interrogationis hic ponunt, & si sermo sit de Angelis ad nos missis, saltem probatur, eos utpote sanctos invocari posse. Deinde 2. Mach. 15. Jeremias & Onias dicuntur orare pro Judæis. *2do.* Idem patet ex Conciliis. In Concilio Ephesino S. Cyrillus invocat S. Joannem. In Chalcedonensi act. 11. de S. Flaviano dicitur: *Flavianus post mortem vivit, Martyr pro nobis oret.* In Nicæno II. act. 4. sanctitur, sanctos esse honorandos, & eorum intercessiones postulandas, ut valentes nos familiares reddere regi omnium Deo. Et Tridentinum Sess. 25. mandat Episcopis, ut fideles diligenter instruant, docentes eos, *Sanctos cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus offerre, bonum atque utile esse, suppliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda a Deo, ad eorum orationem, opem auxiliumque confugere.* Ubi tantum definitur, bonum & utile esse, sanctos invoca-

invocare, non vero esse ad salutem necessarium. *3to.* Accedunt Patres: Origenes hom. 26. in Num. *Quis dubitat, quod Sandi quique Patrum, & orationibus nos juvent.* Eusebius l. 13. præp. Evang. *Nam & eorum sepulchra celebrare, & preces ibi, votaque nuncupare.. consuevimus.* S. Ambrosius l. de viduis ait: *Martyres obsecrandi.* S. Hieronymus fuse hoc probat in l. contra Vigilant. S. Augustinus tr. 84. in Joan. ait: *Martyres commemoramus, ut ipsi pro nobis orent.* *4to.* Ratio est: bonum & utile est configere ad preces justorum in terra: *Orate pro invicem* Jac. 5. Ergo etiam ad intercessionem Sanctorum, quorum orationes sunt ad impetrandum efficaciores.

Schol. I. Vigilantius, & cum eo Lutherani & Cal- *Solvuntur*
vinistæ negant, Sanctos esse invocandos. I. Quia *objectiones*
in oratione Dominica Christus nil de invocatione *nec*.
Sanctorum tradidit. Et Rom. 10. v. 14. dicitur:
Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt: Ergo sicuti in Sanctos credere non licet, ita nec eos invocare licet. *Resp.* In oratione Dominica, nec Christus invocandus præscribitur: docetur ibi quid, non vero, quomodo petere debeamus. Apostolus agit de infidelibus, qui, cum de Christo nil audierint, nec eum invocare possunt. II. Sancti preces nostras saltem mente fusas non audiunt, quia solus Deus corda scrutatur 3. Reg. 8. v. 39. *Et mortui nihil neverunt amplius.* Eccl. 9. v. 5. *Resp.* Solus Deus propria auctoritate corda scrutatur, Sancti vero notitia sibi a Deo concessa, vel quia Deus illis revelat, vel quia in Deo vident. Imo si etiam daremus, Sanctos non audiire preces nostras, de quo nihil desinivit Ecclesia, illæ non essent superfluæ, quia satis est, quod a Deo audiantur, apud quem non sunt sterilia mutua Charitatis officia, quibus militantes in ter-
ris

ris gratulantur beatis in cælis, & rogant, ut pro illis intercedant. III. Sic Sanctis officium Mediatoris soli Christo competens tribueretur. *Resp.* Christus Mediator est solutione pretii pro redemptio ne nostra: Sancti mediatores sunt sola intercessione; ad hos dicimus: orate pro nobis: ad Christum vero: Miserere nobis.

An animæ purgantes orari possint.

Schol 2. Quæritur, an etiam animæ in purgatorio orari possint. Multi respondent negare, tum quia preces nostras non cognoscunt, utpote necdum fruentes visione beatifica: Verum factem alia via per Angelos cognoscere possunt: tum quia non sunt in purgatorio, ut orent, sed ut patiantur. Verum cum non puniantur nisi a Deo amico, cum per dolores ratio eorum non turbetur, per viam simplicis interpretationis, ad quam meritum non requiritur, uti in Beatis patet, pro nobis orare possunt. Probabilius igitur dicitur, animas purgantes orari posse, ut pro nobis Deum rogent, præsertim quia pie credi potest, has animas ob mutuæ charitatis obsequium pro iis orare, qui pro illis orant.

§. 783.

Omnis homines orare possunt. Omnes igitur homines viatores non solum debent, (§. 780.) sed etiam utiliter orare possunt, licet forte sint aliqui impii & peccatores. quorum oratio non est peccatum. Sic *imo.* Esdræ 9. v. 26. dicitur: *Provocaverunt Te ad iracundiam . . . Et in tempore tribulationis clamaverunt ad Te, & Tu de cælo exaudisti.* Ergo oratio impiorum exaudita est, & consequenter peccatum non fuit. *2do.* Origenes hom. 5. in Isa. ait: *Etsi peccatores es sis, orate Dominum.* Et S. Augustinus Serm. 135. ait: *Qui dixit, propitiatus eslo mihi peccatori, verum dixit, an falsum?*

Si

Si verum dixit, peccator erat, & tamen exauditus est, & justificatus est. Et S. Thomas 2. 2. q. 83. a. 1. ait: Orationem peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem Deus audit, non quasi ex justitia, quia hoc peccator non meretur, sed ex pura misericordia. 3tio. Impiis præcipitur oratio, qui dicere debent, de necessitatibus meis erue me: Item ut Missam audiant &c. Ergo oratio eorum non est peccatum.

2. Etiam Beati orare possunt, orant enim pro nobis, & eorum intercessionem implorare possumus. Damnati vero orare non possunt, quia non possunt habere pios motus ad orationem requisitos, (§. 779. Schol.) & sciunt, se nihil orationibus suis a Deo consequi posse.

Schol. Quesnelli in suis reflexionib. hanc proportionem 59. habet: *Oratio impiorum novum est obiectio peccatum, & quod Deus illis concedit, novum est nesciendum.* I. Quia Prov. 28. v. 9. dicitur: *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus execrabilis.* Et c. 15. v. 8. *Vitimæ impiorum abominabiles Domino.* *Resp.* Sermo est de oratione, quæ ab impiis fit, ut suis malignis desideriis satisfaciat. II. S. Augustinus in Ps. 108. ait: *Oratio, quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* Et S. Hilarius in Ps. 54. *Ubi operatio iniquitatis extabit, illico despicitur oratio deprecantis.* Et S. Ambrosius l. de Cain c. 9. *Avertit se Deus a precibus impiorum.* *Resp.* S. Augustinus supponit, quod impius non oret per Christum, ubi utique oratio ejus mala est. S. Hilarius loquitur de oratione levi, diffidente, & inutili, uti ex contextu patet. S. Ambrosius loquitur de oratione

tione Caini, quæ ex animo maligno, & in frātrem invidente proficiscebatur.

§. 784.

Non est orandum singulis momentis. Non tenemur tamen singulis momentis orare, nam certa quædam dari debent tempora quieti, & aliis negotiis destinata, nullumque adest præceptum singulis momentis ad orandum nos astringens. Sæpius tamen orandum est, id quod ex circumstantiis dependet, maxime vero in periculo mortis, urgente tentatione, & quando proximus est juvandus. Semper vero orandum est hoc sensu, quod desiderium salutis, tanquam causa orationis, continuum actū, vel virtute in nobis esse debeat.

Schol. Enchitæ hæretici docebant, semper sine intermissione orandum esse. Luc. enim 18. dicitur: *Oportet semper orare, & non deficere.* Eph. 6. *Orantes omni tempore.* 1. Thessal. 5. *Sine intermissione orate.* Verum hi Textus juxta modo dicta explicandi sunt.

Præcep-tum orati-onis quando obliget.

Coroll. Præf. Præceptum orationis obligat *1mo.* tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiæ. *2do.* Tempore gravis temptationis, quæ alio congruo medio vinci non potest. *3to.* Tempore manifesti mortis periculi, quam constitutus in illo subire debet. *4to.* Tempore gravis pressuræ reipublicæ aut proximi, quæ alio modo averti non potest. *5to.* Quotiescumque aliquod speciale Divinum auxilium ad salutem spiritualem vel corporalem est necessarium. *6to.* Non defunt Doctores non excusantes a peccato veniali eos, qui mane ac vesperi orare negligunt, tum Deo debitas gratias referendo pro acceptis elapsi die beneficii.

hēficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Licet autem in recentis modo circumstantiis præceptum orandi determinate obligat, per hoc tamen non tollitur obligatio indeterminata; quæ orationem diu dif- ferre non permittit, quæ ita frequentari debet, ut ad vitam christiane instituendam sufficiat.

§. 785.

Bona, quibus abuti possumus, conditio-
nate solum à Deo petenda sunt, uti bona *orandum.*
temporalia, quæ forte saluti æternæ ex mā-
lo nostro usu nocere possunt: Illa vero, qui-
bus abuti non possumus, uti Charitas &
beatitudo, absolute à Deo petenda sunt, uti
patet ab exemplo Sanctorum, qui salutem
æternam absolute a Deo petierunt: Ps. 26.
*Unam petii a Dominō, hanc requiram, ut inha-
bitem in domo Domini.* Et Matth. 6. docet
nos Christus absolute orare: *Sanctificetur no-
men tuum.*

Schol. Inter omnes orationes præstantissima est ora-
tio *Dominica*, tum Auctoritate, utpote ab ipso
Christo tradita: tum Brevitate, quia brevitér do-
cet, quid credendum, sperandum, amandum, nice.
fugiendum; & petendum fit: tum necessitate,
quam omnes ex præcepto Ecclesiæ discere debent:
tum efficacia, quia Deo nihil acceptius esse po-
test, quam formula precandi a Dilecto Filio suo
præscripta. Porro septem sunt petitiones Oratio-
nis Dominicæ. Prooemii loco est: *Pater noster,*
qui es in cœlis, scilicet Majestatem tuam ibi ma-
xime manifestans. Sequitur prima petitio: *San-
ctificetur nomen tuum:* per quam petimus gloriam
Dei: Et 2da: *Adveniat regnum tuum;* per quam
petimus ad gloriam regni ejus pervenire. 3ta.
Petimus media ad hoc regnum perveniendi, in-
ter

ter quæ principale est meritum, quo beatitudinem meremur obediendo Deo, unde oramus, *fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra.* 4. Ad meritum vero instrumentaliter nos juvat tum panis Sacramentalis, & alia Sacra menta, tum victus & amictus, unde oramus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* 5. Petimus removeri obsta- cula beatitudinis, qualia sunt tum peccata, unde oramus: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:* tum 6. Tentatio, quæ nos impedit ab observatione Divinae voluntatis, hinc oramus: *Et ne nos inducas in temptationem,* scilicet ne in ea vincamur: tum 7. Omnia mala spiritualia & temporalia: hinc oramus: *Sed libera nos a malo.* Amen. Id est, fiat, sicut petimus. Vid. Tertullianum & Origenem, de orat. &c.

§. 786.

Conditiones bonæ orationis. Ut vero oratio impetraret id, quod petimus, sequentes conditiones habere debet, 1mo. Debemus petere proficia, vel necessaria ad salutem juxta illud 1. Jean. 3. *Quodcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.* 2do. Pie orandum efi, cum Fide, Spe, Chasitate, humanitate, attentione. 3^{tio}. Perseveranter, uti ex parabola amici tres panes commodantis Luc. 11. colligitur. Vid. Inst. Theol. Myst. tom. I. §. 38. *sqq.*

§. 787.

Pro quibus orantibus. Denique pro omnibus hominibus viatoribus justis, & injustis, amicis & inimicis, fidelibus & infidelibus orandum est. 1. Tim. 2. *Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omni-*

omnibus hominibus: Pro Regibus (qui ethnici erant) .. hoc enim bonum, & acceptum est coram Salvatore nostro Deo. Matth. 5. Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Et Jac. 5. Orate pro invicem, ut salvemini. Ex Patribus sufficiat S. Cyprianus, qui in exp. orat. Dom. ait: Noluit pacis Doctor, ut profet quis tantum precetur: Non enim dicimus: Pater meus, nec, panem meum da mihi: sed, Pater noster: panem nostrum da nobis &c. Ratio est: quod aliis optare debemus, hoc illis precari debemus: alias non diligimus proximum, sicuti nos ipsos: Sed aliis multa optare debemus: Ergo etiam precari pro illis.

2. *Pro beatis non est orandum, nam juxta S. Augustinum Serm. 17. de verb. Apostoli: Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre. Pro accidentalis tamen gloria Sanctorum orare possumus. Sic Ecclesia orat, ut sacrificium Missæ proficit Sanctis ad gloriam.*

3. *Nec pro damnatis orare licet, quia hi precibus nostris juvari non possunt, cum ex inferno nulla sit redemptio. Pro animabus vero in purgatorio detentis orari posse patet ex t. I. §. 414.*

Schol. Pro damnatis orari posse, videtur probari ex *An anima facta* S. Gregorii M. qui precibus suis animam *Trajanī* Trajani ab inferno liberasse dicitur a Joanne Dia-*oratione* cono in vita S. Greg. S. Damasceno in l. de fid. *ex inferno* def. Euchologio Græcorum c. 9. S. Thoma in *liberata* Suppl. q. 71. a. 5. ad 5. & in Revel. S. Birgittæ fit. l. 4. c. 13. Verum hæc historia omnibus notis falsitatis laborat: tum quia incredibile est, S. *Griegorium*

gorium pro Principe Christianorum persecutore; & Sodomita orasse: tum quia narratio Joannis, tribus fæculis posterioris, nullo veterum testimonio nititur, cuius nec Ven. Beda S. Gregorio summopere addiclus meminit, & ipse S. Gregorius l. 34. mor. c. 16. docet, non licere orare pro diabolo. Oratio de fid. def. non est S. Damasceni, ex qua hæc fabula in Euchologium irrepit; & Ecclesia Græca Schismatica alios etiam errores defendit. S. Thomas fidem historiæ non discutit, sed supponit, & respondet, finalem sententiam Trajani suspensam fuisse, illumque secundum præsentia demerita in inferno punitum esse; sed ad vitam revocatum pœnitentia acta salutem obtinuisse. Revelationes S. Birgittæ non spectant ad fidem Catholicam, & soluta dicunt, animam Trajani ad altiorem gradum elevatam esse, Id est, pœnam ejus mitigatam esse: imo revelatio S. Mechtildi facta testatur, Deum nolle sciri, quid de anima Trajani statuerit.

§. 788.

Adoratio quid. Actus Religionis elicitus tertius est *Adoratio*, quæ est honor seu cultus Deo exhibitus propter summam ejus excellentiam.

Quotuplex. *Schol.* Adoratio secundum se non importat actum corporalem, quia etiam Angeli Deum adorant, relate tamen ad nos homines duplex est: una *Spiritualis*, quæ consistit in actu Intellectus præstantiam objecti cognoscentis, & actu voluntatis obsequentis, & ob præstantiam objecti se demittentis: altera est *corporalis*, quæ consistit in externa corporis humiliatione, seu signo protestativo excellentiæ objecti: hæc autem signa sunt diversa: Orientales cooperto capite adorant; Occidentales nudo & infexo: alii erecti, alii genuflexi, vel humi procumbentes, alii extensis, manibus, alii complicatis, quo spectant *Ceremonie*

nice Ecclesiastice. Si adoratio Dœo exhibetur, vocatur *Latria*: Si vero exhibeatur Sanctis, seu amicis Dei propter participatam a Deo eorum excellentiam, dicitur *Dulia*: Si Beatissimæ Virginis Mariæ ob specialem ejus excellentiam, dicitur *Hyperdulia*: Si hominibus propter humanam excellentiam, dicitur *cultus civilis*. Actus externi ad interiorem adorationem referuatur, tanquam ad finem, ut illa in nobis excitetur: vel tanquam ad causam, a qua procedunt: vel tanquam ad significatum, quia internam significant. Rursus Adoratio alia est *absoluta*, quæ in propria rei, quæ colitur, excellentia sifit, nec ulterius progreditur: alia est *Relativa*, quæ ad aliud refertur, & rei exhibetur ob excellentiam illius, quem repræsentat.

§. 789.

Solus Deus cultu latræ actu etiam ex- *Deus*
terno, non solo interno, est adorandus. Nam *etiam ex-*
Deus hominem non solum quoad animam, *terne est*
sed etiam quoad corpus conservat: Ergo non *adoran-*
solum quoad animam, seu cultu interno, sed
etiam quoad corpus cultu externo homo
Deum colere tenetur. *2do.* Homo tenetur
proximum suum ad cultum Creatori suo de-
bitum excitare: Sed hoc sit per adorationem
externam: Ergo ad eam homo tenetur. Un-
de etiam præcepta in Veteri lege circa cul-
tum Dei exterum data legimus.

§. 790.

Cultui vero Latræ soli Deo debito *Cultus*
(§. 789.) non obstat, *cultus Dulie Sanctis*, *Santos*
& *Hyperdulie Beatissimæ Virginis Mariæ de-* *rum est*
bitus, qui proinde *cultus est rectus & laudabilis.*

dabilis. Hoc probat *imo*. Exemplum veterum Patriarcharum, qui Angelos sub humana specie conspicuos Religioso cultu venerabantur. Sic Abraham Gen. 18. v. 2. & Loth Gen. 19. v. 1. adoraverunt Angelos proni in terram: ubi nomine adorationis cultus Latriæ inferior denotatur, nam Angelus ipse Apoc. 22. v. 8. S. Joannem docuit, veram adorationem soli Deo deberi: *Deum adora*: Nihilominus tamen Angelus cultum sibi a S. Joanne exhibitum illicitum esse non dixit, licet eum pro sua in tantum virum reverentia respuerit. *2do*. Probat hoc Traditio, de qua testatur Eusebius l. 7. hist. c. 19. *Christiani viros Sanctos ob ipsorum erga Deum amorem debito semper honore venerati sunt, & haec genus venerantur*. S. Hieronymus in ep. ad Ripar. *honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum*. Et S. Augustinus l. 20. cont. Faust. c. 24. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat*. *3to*. Ratio est: licet cultu politico honorare viros Principes. & scientia insignes: Ergo etiam cultu religioso Sanctos ob dotes eorum supernaturales.

Solvuntur Schol. *1.* Manichæi Sæculo 3to omnem cultum Sanctorum rejecerunt: eorum errorem Sæculo 4to. amplectus est Eunomius Arianus in Oriente, & Vigilantius in Occidente, quos modo sequuntur Lutherani & Calvinistæ. I. quia Concilium Laodicenum can. 35. cultum Angelorum velut Idololatricum rejicit: certe Sanctos religione colere Idololatria est. *Resp.* Canon Laodicenus prohibet solum Angelis tanquam diis minoribus cultum latriæ exhiberi, uti fecerunt Simon Magus &

& Cerinthus. Item prohibet cultum Angelorum malorum, & Idolorum. Deinde Ecclesia nunquam definivit, Sanctos religione colendos esse, sed est quæstio Scholastica, an hic cultus ad Religionem, vel aliam virtutem spectet. Certum est, quod non colamus Sanctos religione proprie dicta, qua Deo ultimo fini religamur, sed improprie dicta, qua propter Deum honoramus ejus amicos. II. Catholici Sanctis templa ædificant, in quibus construunt eis altaria, sacrificia & thus illis offerunt, eosque more gentilium canonizant: Ergo idolatriam committunt. *Resp.* Templa, & Altaria ordinantur ad sacrificium soli Deo debitum, & ideo soli Deo ædificantur: Vulgo tamen dicuntur Templa, Aræ, & Missæ Sanctorum, quorum specialis ibi sit commemoratio: sicuti S. Augustinus l. 22. de Civ. Dei ait: *Nos Martyribus nostris non templa sicuti Diis, sed memorias sicuti hominibus mortuis ædificamus: Deo quippe, non ipsis sacrificat Sacerdos, quamvis in memoriam sacrificet eorum, quia Dei Sacerdos est, non illorum.* Thus Sanctis oblatum solum cultum Duliae significat, & per Canonizationem Sancti non dñi, ut apud gentiles, sed fideles Dei famuli, & honore digni declarantur. III. Dulia Sanctis exhibita est vera servitus soli Deo debita, quia S. Augustinus l. 2. q. 9. sup. Exod. c. 23. observat, in Græco legi δελευτη, ut intelligatur, quia & Dulia debetur Deo tanquam Dominu: Latria vero non nisi tanquam Deo. *Resp.* Cultus Sanctorum est servitus, sed non omnimoda soli Deo debita. Dulia inferioris ad supremum Dominum soli Deo debetur, non vero Dulia ad aliquem specialibus donis fulgentem, quæ Sanctis exhibetur.

Schol. 2. Homines vitæ sanctitate & martyrii gloria *Quinam* insignes publico & solemni cultu honorari non *Sancti* posseunt, quamdiu a Papa vel Ecclesia in numero *publice* Sanctorum necdum sunt relati c. 1. de Reliq. & coli posse *vener.* *Sancti.* posseunt tamen coli cultu privato, *sint.*

ex peculiari devotione colentis: unde etiam imaginem nondum beatificati domi depingere, retinere, & osculari licet, item eorum reliquias privatim asservare, in eorum honorem jejunare &c. Episcopus tamen nequit in honorem necdum canonizati festum, aut officium publicum instituere, Missam propriam permittere, ejus reliquias exponere, quæ omnia ad cultum publicum spectant: neque templa & altaria erigere, eorum imaginibus laureolas & radios apponere, tabellas votivas publice appendere, quæ omnia Papæ sunt reservata, uti patet ex decreto Urbani VIII. tom. 4. Bullar, Constit. 39. & videri potest in opere de Beatifi. S. S. D. Benedicti XIV.

§. 791.

*Crux
Christi
relicte co-
litur.*

Eodem modo Crux sive vera, in qua Christus passus est, sive picta, aut sculpta, aut manuum agitatione expressa bene, & laudabiliter colitur. Id quod *imo.* patet ex usu & praxi Ecclesiæ, quæ ab anno 326, quo a S. Helena S. Crux inventa fuit, eam singulari honore coluit. Inventionis hujus historiam narrant Scriptores Sæculi 4ti, & S. Cyrillus Jerosol. qui potuit esse testis oculatus, in ep. ad Constantinum, & Catechesi 4^a refert, Christianos ex omnibus orbis partibus ad Crucem adorandam Jerosolymam confluxisse, & erogatis in singulas orbis partes S. Ligni particulis. ipsum tamen Lignum integrum semper perfitisse. S. Ambrosius in orat. Theodos. addit, Helenam Crucem in capita Regum levasse: & S. Paulinus ep. 11. testatur, Ecclesiam festum Inventionis S. Crucis instituisse. Eusebius non quidem in vita Constantini, in Chronico tamen eam refert,

alii-

Alique Scriptores eam referentes non in re, sed solum in levibus circumstantiis differunt. 2do. Crux etiam pieta. & sculpta semper culta fuit; nam teste S. Chrysostomo hom. 61. *Crucis effigiem ad praesidium, & honorem in armis, & vestibus Imperatores adhibebant.* Theodoreetus Serm. 6. cont. Græc. ait: *Græci crucis signum venerantur.* S. Augustinus Serm. 88. de verb. Dom. *prius honoravit Crucem.* l. 1. c. de Sacro. Eccl. prohibetur Crux in pavimento conculcanda inscribi; quod etiam Synodus Trullana can. 73. sub anathemate vetuit, & ipsi Iconomachi honorem S. Crucis illibatum servaverunt, teste S. Damasceno. l. 2. de Imag. 3to. Crux etiam manibus formari semper consuevit, ut iterum constat ex continua praxi Ecclesie: Sæc. 2do Tertullianus de Cor. mil. ait: *Ad omnem progressum, ad omnem adytum, & exitum, ad lavacra, ad mensas frontem Crucis signaculo terimus.* Sæc. 3to. S. Cyprianus ep. 58. *Muniatur frons, ut signum Dei incolumē servetur.* Sæc. 4. S. Athanasius in vita S. Antonii narrat, eum solitum fuisse armari signo crucis contra demonum insidias. Sæc. 5to. S. Basiliss 1 de Spir. S. c. 27. docet ex traditione haberi. *ut signo Crucis eos, qui spem colligant in Christum, signemus.*

Schol Nonnulli duce Claudio Taurinensi Episcopo Solvuntur tam veram, quam cæteras cruces conculcarunt, *objectiones* cuius impietatis socii in oriente fuerunt Pauliciani, soboles Manichæorum; quos secuti sunt Sæculo 3mo Henriciani & Petrobussiani, & Sæculo 12mo Wicleffistæ. 1. Quia indecens est, ut filius honoret patibulum, in quo Pater interiit.

Resp. Gentilibus, & Judæis sicuti Crux Christi erat nocentis patibulum, sic & scandalum, & stultitia: ipsis autem vocatis Judæis, & Gentilibus Dei virtus est *i. Cor. 1. v. 24.* Trophæum Christi Victoris, Cathedra docentis, Tribunal Judicis. *II.* Si Crucem colere licet, colendus etiam effet asinus, in quo Christus sedet, & os Judæi cui Christus osculum impressit. *Resp.* Disparitas est, quod res animatæ non honorentur, nisi propter excellentiam illis intrinsecam: inanimata vero honorari possunt propter habitudinem, quam habent ad alia honore digna.

§. 792.

Reliquiæ S. S. merito religiosus cultus impenditur. Sic *Exod. 14. v. 18.* Moyses ossa Joseph honos rifice transtulit, quæ dicuntur prophetasse. *Eccli. 49.* Aquæ Jordanis Eliæ pallium reverentes dividebantur. *4. Reg. 2. v. 8.* Mortuus suscitatus est contactu cadaveris Elisæi *4. Reg. 13. v. 2.* Multi sanati sunt per sudaria & semicincta S. Apostoli *Act. 19. v. 11.* Deinde patet ex Traditione: Eusebius *l. 7. hist. c. 9.* resert, Cathedram S. Jacobi reverenter asservatam esse. S. Hieronymus contr. Vigilant. ait: *Male ergo facit Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda offert Domino sacrificia.* Idem confirmat S. Augustinus *l. 20. cont. Faust.* sane translationes S. S. Corporum in historia Ecclesiastica notissimæ sunt. Unde merito Tridentinum Seff. 25. statuit: *Affirmantes Sanctorum Reliquiis venerationem & honorem non deberi, vel eos, aliaque Sacra monumenta*

numenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa S. S. memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout jam pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Ratione dat Concilium; Quia viva membra fuerunt Christi, & templo Spiritus Sancti.

Schol. **Sacrarum Reliquiarum** olim hostes fuerunt *Solvuntur Eunomius & Vigilantius*, qui teste S. Hierony-*objectione*mo Catholicos per contemptum Cinerarios & Ido-*nes*. lolatras vocabant. I. Quia Judæi a Christo cul-
pantur, quod Prophetarum ossa adornarent. *Resp.* Christus corripit Judæorum impietatem, qui Pro-
phetis a patribus suis occisis monumenta erigunt,
& interim Prophetas persequuntur, qui eos cor-
ripiunt. II. In ossibus mortuorum nulla est ex-
cellentia: Ergo frustra coluntur. *Resp.* Non est
in iis excellentia absoluta, bene vero relativa
propter Sanctos, quibus suo modo servierunt.

§. 793.

Denique licitum est, & fas, *Imagines S.S. Ima-*
Christi, Deiparæ & Sanctorum habere, & gines ho-
convenienti honore prosequi. Nam *imo. norare*
S. Scriptura præcipit, venerari res Sacras: *licet.*
notum quippe est, quanto in honore Arca
suerit: *Jos. 3. Cavete, ne appropietis ad Arcam. c. 7. Josue cecidit pronus in terram coram Arca Domini.* 1. Reg. 6. Bethsamitæ
Arcam curiose aspicientes morte percussi sunt:
Sed *Imagines sunt res Sacræ: Ergo eas ve-*
nerari Deus præcipit. 2do. Ita docet Tradi-
tio. Sæculo 2do Tertullianus apol. 13. re-
fert, Christianos a paganis Crucicolas voca-
tos esse. Sæc. 4to. S. Hieronymus in vita

S. Paulæ refert, eam ante Crucem prostratam esse. Sæc. 5to S. Augustinus l. 3. de Trin. c. 10. loquens de signis Sacris, qualia sunt imagines, ait: *Honore tanquam Religiosa possunt haberi.* Sæc. 6to S. Gregorius l. 9. ep. 52. ad Secundianum mittens Christi imaginem ait: *Et nos quidem non quasi ante Divinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut nivum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur.* 3^{io}. Ita statuerunt Concilia. Nicænum II. contra Iconomachos expresse convocatum aët. 7. definiens hanc veritatem subdit: *Sic enim robur obtinet S.S. Patrum nostrorum doctrina, id est Traditio S. Catholicæ Ecclesiæ.* Synodus VIII. aët. 10. c. 3. definit: *Sacram Domini nostri Christi effigiem eadem, qua S. Evangelia, veneratione colendam statuimus.. Eadem ratione intemeratae Genitricis illius effigiem, sanctorumque Angelorum, quemadmodum illos S. Litterarum paginæ describunt, ac Sanctorum omnium veneramus, & colimus.* Qui aliter sentiunt, anathema sunto. Denique Tridentinum Sess. 25. statuit, *Imagini Christi, Deiparæ, & aliorum Sanctorum in templis præsesttim habendas, ac retinendas, eisque debitum honorem, & reverentiam impertiendam. non quod credatur inesse aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab iis sit aliquid petendum, vel quod fiducia sit in Imaginibus figenda, velut olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per Imagines,*

gines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. 4to. Ratio est: Cultus Imaginum nîl mali continet: per eum ad amorem Christi, & Sanctorum imitationem accendimur; & imagines etiam Cæsarum cultu civili honoramus: Ergo est licitus.

Schol. 1. Deus in Veteri Lege usum Imaginum prohibuit: Exod. 20. v. 4. Sed hæc prohibitio fuit *ginum tantum* juris positivi, adeoque rescindi potuit, *origo imo* Num. 21. v. 8. jussit Deus erigi serpentem æneum, & Exod. 25. v. 8. jussit fieri duos Cherubim. In nova lege nullum erat præceptum pingendi, vel non pingendi imagines, quod Christus Ecclesiæ determinandum reliquit. Hinc primis jam Ecclesiæ Sæculis aliquis usus Imaginum fuit: nam Eusebins l. 7. hist. c. 18. testatur, se vidisse statuam Christi, quam mulier a profluvio sanguinis a Christo liberata, illi erexit. Sæculo 2do mos erat sculpendi Christi imaginem in calicibus sub specie Pastoris ovem errantem portantis, quod Catholici Tertulliano jam Montanistæ objiciebant, l de pudic. c. 7. Rarior tamen eo tempore fuit S. S. Imaginum usus, tum ne Juðæi offenderentur, tum ut a cultu idolorum gentiles revocarentur. Hinc etiam periculis illis temporibus cultus imaginum interdictus fuit: tum in Concilio Eliberitano: tum in ep. S. Epiphaniï ad Joannem Jerosolym. A Sæculo vero 4to Ecclesia in libertatem vindicata usque ad nostra tempora Imaginum usum approbavit.

Schol. 2. In quonam consistat cultus S. S. Imaginum respectivus, non eodem modo explicauit *confusat* Theologi. Nonnulli volunt, Imaginem esse tantum signum institutum in memoriam prototypi, S. S. Imaginum ut illi tantum debeatur cultus exterior ita exhibendum, ut non ad imaginem, sed ad exemplar termini-

terminetur. Verum hoc modo Imagini nullus cultus exhiberetur, quod videtur esse contra Concilia. Alia in Imaginibus exemplaria apprehendunt, ita ut Christus, vel alia effigies, sit simul cum illa figura totale adorationis objectum; unde Crux cultu latræ respectivo honoratur: sed hic modus hæreticis idololatriæ suspicionem movere potest. Alii melius docent, Imaginem Christi, vel alicujus Sancti concipiendam esse, ut ejus similitudinem expressam, & ideo nobis pretiosam, quia hæc relatio similitudinis est quædam excellentia a prototypo derivata, propter quam naturaliter amicorum nostrorum imagines honoramus. Cum vero tanta excellentia non sit in imagine, quanta in prototypo, honor excellentiæ utrique debitus æqualis esse non potest. Unde cultus Imaginis Christi, & Crucis cum cultu Deo exhibito confundi non debet. Quare S Crucem sive veram, sive pictam non colimus cultu latræ absoluto, sed tantum relativo, qui ita ad Crucem terminetur, ut ad Christum transeat, qui utique cultu latræ adorandus est, quo sensu S. Crux dicitur ab Ecclesia adorari, quæ Crucem pro ipso Christo in nonnullis hymnis sumit. Circa usum Imaginum S. S. Trinitatis usque ad Sæculum 13tiū nihil in Ecclesia auditum fuit, imo nonnulli eas rejecerunt, sensim tamen Ecclesia non refragante invaluit.

Solvuntur Schol. 3. Sacras Imagines primo oppugnarunt Iudei ex peculiari Legis instituto. Deinde Manichæi teste Tharasio Episcopo Constantinopolitano act. 4. Conc. 7. Sed præ cæteris Leo Isaurus Imperator a quodam Judeo deceptus a. 730. publico edicto in S. S. Imagines debachatus est, Iconomachorum Princeps. Ejus Filius Constantinus Copronymus 338. Episcopos Constantinoli congregavit, a quibus Imagines abrogari jussit an. 754. Legatos etiam misit ad Pipinum Francorum Regem, ut eum in sceleris societatem pertraheret, qui econtrario in conventu Gentiliaci an. 767.

habito Imperatorem ab errore suo revocare conatus fuit, licet si ultra, nam Constantinus Leonem filium hæresis suæ & imperii hæredem reliquit. Iconomachis in oriente se opposuerunt S. Damascenus, & S Germanus Patriarcha Constantinopolitanus. In occidente Gregorius II. in Synodo Romana Gregorius III. in Concilio 93 Episcoporum an. 732. & Stephannus IV. Tandem Constantinus Pius Imperator cum Irene matre sua cultum S. S. Imaginum restituit, celebrato Concilio VII. Generali, quod an. 787. Constantinopoli inchoatum, Nicææ vero absolutum fuit, dictum Nicænum II. Præfuit Adrianus I. per suos legatos, & in eo statutum fuit, imagines Christi, & Sanctorum in templis collocari posse, easque licite coli. Cum vero acta hujus Synodi Gallis innotuissent, multorum animos commoverunt, tum ob nomen adorationis, quo Synodus utitur, tum ob ritus quosdam, colendi imagines apud Gallos inusitatos. Unde Carolus M. quatuor libros scripsit, vel conscribi jussit contra Synodum Nicænam, qui libri Carolini dicti sunt, quin & in Synodo Parisiensi, & Francfurdiensi Græcorum sententia damnata est ex falsa persuasione, Græcos cultu latræ Imagines adorare: unde usque ad Sæculum 12um Galli septimæ Synodo obstiterunt: Tandem extinctam pene hærelin Iconomachorum rursus excitarunt Claudio Taurinensis Episcopus, Waldenses, Albigenses, Lutherani & Calvinistæ: quorum rationes sunt I. Deut. 5. v. 8. Deus expresse prohibet, *non facies tibi sculptile*. Et Concilium Eliberitanum can. 36. statuit, *picturas in Ecclesia esse non debere, ne, quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. Resp. Sculptile prohibetur factum, ut adoretur. Concilium Eliberitanum imagines pictas rejicit, tum ob metum idolatriæ, tum ne, si auferri non possent, ludibrio Paganorum exponerentur. II. S. Irenæus inter hæreses Carpocratis ponit cultum imaginis Christi,

sti, & Pauli, l. 1. c. 24. Tertullianus l. de Idol. c. 3. Imaginum artifices a diabolo esse afferit. S. Epiphanius hær. 79. hæreticos esse ait. qui imaginem B. V. circumferunt, & colunt. *Resp.* S. Irenæus & Tertullianus cultum idololatricum solum reprobant. Et S. Epiphanius loquitur de Collyridianis Beatissimam Virginem tanquam Deam honorantibus. III. Duo Concilia Constantinopolitana cultum S. S. Imaginum reprobarunt. Libri Carolini Synodum VII. cum cultu S. S. Imaginum: Item Conventus Parisiensis, & Concilium Francofurdiense reprobant. *Resp.* Concilia illa Constantinopolitana fuerunt illegitima Libri Carolini. & Synodus Parisiensis, ac Francofurdienensis Synodum Nicenam II. rejecerunt ex errore facti, putantes, cultum latræ ibi S. S. Imaginibus decretum suisse, & varios modos, thure, luminibus &c. in Gallia non usitatos honorandi S. S. Imagines improbarunt. Cultus vero duliæ aperte S. S. imaginibus afferitur tum in Libris Carolinis l. 2. c. 23. *Imagines in Ecclesiis habere non innimus*, tum in Synodo Parisensi in ep. ad Ludovicum: *Imagines sanctorum stulta presumptio non sunt confringenda*: tum in Concilio Francofurdieni, quod Synodum Nicenam ob infidelem translationem Actorum ejus in linguam Latinam, & quia needum ab Adriano P. publice pro cœcumenica declarata & approbata fuisset, rejicit.

§. 794.

Cæremo-
nia quid. Ad cultum Dei externum spectant etiam Ceremoniae, quæ sunt actus externi Religio-
nis, qui ad ornatum & pompam cultus Di-
vini, ad honorem Dei, Sacramentorum di-
gnitatem, & ad hominum utilitatem refe-
runtur.

Schol. Cæremoniæ ratione finis & effectus. 1. Aliæ *Quotuplex.* sunt institutæ ad *Justificationem*, uti Sacramenta, de quibus hic non loquimur: aliæ sunt institutæ ad *alios effectus spirituales* v. g. dæmones coercendos, uti *Exorcismi*, aqua benedicta: aliæ ad *ornatum*, & significationem, uti lumina cereorum. 2. Ratione institutoris, seu causæ aliæ sunt quasi ab *ipsa natura* institutæ, uti tollere manus, & oculos in cælum, dum oramus: aliæ a *Deo*, aliæ ab *Apostolis*. 3. Ratione causæ formæ aliæ sunt *immediate cultus Dei*, uti *Sacrificium* &c. aliæ *disponunt ad colendum Deum*, uti *jejunia* &c. 4. Ratione instrumenta cultus Divini uti *templa*, *calices* &c. 5. Ratione objecti materialis, aliæ versantur *circa personas*, uti *Exorcismi* &c. aliæ *circa locum*, uti *consecratio templi*, aliæ *circa tempus*, uti dies festi: aliæ *circa modum*, uti usus linguae Latinæ in administrandis Sacramentis: aliæ *circa ipsas res*, uti *benedictio aquæ* &c. 5. Ratione accidentium aliæ sunt *perpetuae*, aliæ *temporales*: aliæ *universales*, aliæ *particulares*: aliæ *liberæ*, aliæ *præceptæ*: Nos hic præcipue de illis Cæremoniis agemus, quæ ad *ornatum*, & cultum Dei externum præcise pertinent, & ab Ecclesia institutæ sunt, & quidem de generalibus: uti sunt: Usus Psalmodiæ, Cereorum, thuris, & variarum benedictionum. Reliquas Cæremonias in usu Sacramentorum adhiberi solitas, & illas, quæ ad Sacramentalia spectant, infra de Sacramentis agentes *commodius explicabimus*.

§. 795.

Ecclesia habet potestatem instituendi Cæremonias ad cultum Dei spectantes. Sic *imo. potest instituere* S. Paulus 1. Cor. 11. pollicetur se ordinaturum, quæ ad celebrandam S. S. Eucharistiam spectant. Item Apostoli act. 15. gentiles *Cæremonias.*

tiles a sanguine & suffocato abstinere jusserrunt, mutarunt diem Sabbati in Dominicum, instituerunt festa Paschatis &c. 2do. Tertullianus commemorat varias Cæremonias ab Ecclesia institutas in l. de cor. mil. Item Sacramentale S. Gregorii M. Euchologia Græcorum, scripta S. Isidori, Alcuini, Amalarii, Rabani &c. fidem faciunt, ritus, quos hodie in celebratione Sacramentorum, in officio Hebdomadæ Sanctæ, & aliarum solennitatum observat Ecclesia Latina, ante mille annos jam esse institutos. Unde Tridentinum Sess. 21. c. 2. declarat *hanc potestatem perpetuo in Ecclesia suisse, ut in Sacramentorum dispensatione salva illorum substantia ea statueret, quæ sumentium utilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire judicaret.* Et ipsi Protestantes in Confessione Helvetica confitentur: *Semper in ritibus & Cæremoniis Christi Ecclesiae usæ sunt libertate.* Et Confessio Augustana docet a. 15. ritus, qui sunt humana auctoritate instituti, servandos, ut, certæ feriæ, certæ cantiones piæ. 3to. Omni prorsus ætate certæ Cæremoniæ pro cultu Dei institutæ fuerunt: in lege naturæ Noe constructo Altari Deo obtulit: In lege scripta Synagoga nova Festa instituit: Judith. ult. Esdræ 9. Ergo etiam Ecclesia novas cæremonias potest instituere.

Usus Psal- Schol. 1. Igitur juvat hic generalium Cæremoniæmodiæ & rum antiquitatem nunc ostendere. 1mo. Psalmodiæ usus antiquissimus est. Ad Col. 3. Apostolus ait: Docentes & commonentes vosmetipos, Psalmis,

Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. S. Ignatium M. tradidisse Ecclesiae Antiochenæ formam alteriatim cantandi demonstrat Ruinart in Act. Mart. & confirmat S. Augustinus l. 4. conf. c. 6. Item ostendit Cardin. Bona in Harm. Psall. Eccl. p. 21. Scriptorum Sacerorum & profanorum testimoniis, antiquissimam esse hanc cantandi consuetudinem. Organa tamen & reliqua Musica instrumenta juxta D. Habert, primis Ecclesiae Sæculis videntur suisse in Ecclesia incognita, eorum tamen Sæculo 6to Fortunatus Pictaviensis meminit l. 2. c. 1. Sed eorum usus non ita universaliter receptus fuit, quin sæculo 13to visa sint parum congruere moribus Christianorum, unde S. Thomas 2. 2. q. 19. a. 2. ad 4. ait: *Hujusmodi musica instrumenta magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur intus bona dispositio.* In veteri autem testamento usus erat talium instrumentorum, tum quia populus erat magis durus, & carnalis, tum quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant. Quare nonnullæ Congregatioes Regulares strictiores organa in suis oratoriis non admittunt. Musorum instrumentorum usum in Ecclesiam introduxit S. Vitalianus Papa an. 660. & postericra Concilia, maxime Tridentinum Sess. 22. in decreto de vit. in Mis. tolerarant, & solum prohibuerunt, ne profana sacræ admisceantur, quæ sunt concentus, qui magis ad voluptatem, quam devotionem movent, & omnia instrumenta, quæ ad choreas, & ludos theatrales, ac Sæculi pompa servient. Hinc ne fideles per vanam melodiam alio avocentur, Concilium Braccarense II. a. 567. statuit, ne quid poetice compositum in Ecclesia psallatur: & a. 633. Concilium Toletanum IV. càn. 13. versus humano studio compositos rejiciens excipit eos, quos S. Hilarius, & Ambrosius ediderunt. Item Concilium Mediolanense I. tibias

tibias & cornua non adhibenda in Ecclesia statuit.

*Cereorum
usus.*

2do. Candelas & Cereos ad officia Divina accessos jam legimus Exod. 25. In Ecclesia eorum usum antiquissimum esse patet ex S. Gregorio Naz. or. 4. in Julian. S. Hieronymo l. 2. adv. Vigilant. Prudentio in Hymno de S. Laurentio. Constat etiam, olim Clericis curam accendendi cereos demandatam fuisse ex Concilio Carthaginensi 4to a. 398. can. 6. Hujus usus etiam meminit Sacramentale S. Gregorii, Rabanus &c. Eodem modo usum luminarium in vigiliis mortuorum probant acta proconsularia S. Cypriani apud Ruinart: & cereorum laudabilem usum confirmarunt miracula: arsisse cereos sine diminutione olei in templo Pictavienti; narrat S. Gregoriūs Turonensis de glor. Mart. c. 5. & plura refert Canisius de benedict.

*Thuris
usus.*

3to. De usu Thuris; praeterquam quod ejus Vetus Testamentum meminerit, habetur ejus antiquitas ex can. 3. Apost. ex Auctore operis de Eccl. Hier. c. 3. ex Actione 3tia Concilii Chalcedonensis, quae legi possunt apud Card. Bonam l. 1. c. 25. Testantur etiam per antiqua thuribula; quae laudat Anastasius in Sylvestro P. Sect. 36. & Leo ostiensis l. 1.

*Campa-
narum
usus &
benedi-
ctio.*

4to. Quantum attinet ad usum campanarum, certum est, quovis tempore fideles ad Ecclesiam aliquo signo convocatos esse: In veteri quidem Testamento tubis argenteis, & ductilibus: Primis vero Ecclesiæ Sæculis incomptum quidem est, quo signo Christiani convocati fuerint, nec unum; & idem ubique forte in usu fuit; signi tamen sonori jam Sæculo 4to meminit S. Ephrem. Paræn. 43. Et Græci quidem antequam Ursus Participatus Venetorum Dux circa annum 865. campanas quasdam Michaeli Imperatori dono mitteret, plebem convocabant tabula lignea, vel lamina ferrea malleo percussa: de quibus vide Magium de Tin-

Tintinabulis. At in Ecclesia Occidentali Campanarum jam fit mentio in Ordine Rom. in vita S. Eligii a 650. scripta l. 2. c. 21. & a Ven. Beda sub initium Sæculi 7timi l. 4. hist. Angl. c. 23. Qnis vero usum Campanarum induxerit, incertum est. Polyderus Virgil. de rer. invent. c. 12. &c. Ciaconius &c. Sabianiano P. a. 604. tribuunt: alii campanas referunt ad Sæculum 5tum a S. Paulino Nolano usurpatas, ac Campanas, vel Nolas, a Nola Campaniæ urbe dictas. Solemnis Campanarum Benedictio antiquior est Joanne XIII. P. uti ex ritualibus probant Bona l. i. de reb. Liturg. c. 22. & Martene de ant. rit. l. 2. c. 21. Dicuntur autem vulgo baptizari, non quasi gratiæ sint capaces, sed quia benedicuntur: imponitur illis nomen, ut quasi voce alicujus Sancti plebs ad laudem Dei convocetur: Benedicuntur, & inunguntur sicuti lapis a Jacob in titulum erectus, quia in Dei cultum consecrantur: adhibentur etiam in nonnullis locis patrini, ut Sacrorum signorum præsint custodibus, & hi eas pulsent juxta Ecclesiæ consuetudinem & finem his versibus expressum.

Laudo Deum verum, plebem voco, congregate
Clerum,
Defunctos ploro, nimbum fugo, Festaque honoro.

Admiranda de Campanis consecratis refert Gretferns l. 2. de Bened. c. 45. & Rocca c. 7. Immerito ergo Magdeburgenses hanc benedictionem carpunt, & Carolus M. in capitular. solos superstitiones ritus abrogari voluit.

5to. Tempiorum usus antiquissimus est: licet *Templo-*
enim primis Ecclesiæ Sæculis ob furentes perse- rum usus
cutiones non ita publice illa erigere liceret, sem- & dedi-
per tamen pro celebrandis Divinis loca quædam catio.
specialiter eligebantur, uti superior pars domo-
rum, ubi erant Coenacula; vel subterranea ocu-
lis impiorum impervia: Item Carceres: ubi Con-
fesso-

fessores Christi includebantur, vel Cryptæ; & Coemiteria, & Catacumbæ, vel a Græco κατά τύμπος juxta tumbas; vel a Latino Cymba, quod loco instar navis concava & longa essent, dictæ; Imo Baronius ad annum 57. Sanctorum Pii I. Eusebii, Optati, & Evaristi aliorumque profanorum Scriptorum testimoniiis probat, in ipso Ecclesiæ exordio plura templo Romæ fuisse, quæ modo Dominicum, modo Dominus Dei, modo Basilica, modo Memoria, modo Martyrium, modo Titulus vocabantur. Sane 1. Cor. 11. ædes, ad quas Apostolorum ætate fideles conveniebant, a privatis domibus distinguebantur. Et Philo apud Eusebium l. 2. hist. c. 17. de Christianis Alexandrinis refert, eos habuisse in singulis locis consecratam orationi domum, & in ea celebrasse castæ vitæ mysteria. Post persecutiones nulli dubium est de templis ex concessione Constantini M. ubique erectis. Templo autem eriguntur: tum ad sacrificandum, tum ad orandum, tum ad Martyrum reliquias honorifice asservandas, tum ad pascendum populum verbo Dei, & Sacramentis. Dedicationis Templorum ritus pariter est antiquissimus: dedicationem Templi Salomonici narrat Regum historia l. 3. c. 8. & dedicatio Templi etiam recensetur 1. Machab. 4. Romæ in Exequiis Ecclesiam dedicatam testantur antiquæ Martyrologia & Florentinus Exercit. 11. S. Cœcilia inducias mortis petiit, ut domum suam Ecclesiam S. Urbanus P. consecraret. Eusebius l. 10. hist. c. 3. commemorat festivitates Dedicationum: Et l. 4. de vita Constantini dedicationem Ecclesiæ Jerosolymitanæ refert. S. Gregorius l. 3. dial. c. 30. narrat, in consecratione templi S. Agathæ inde sub porcorum imagine immundos dæmones exiisse. Hinc Benedictus XIV. censet, hunc ritus esse institutionis Apostolicæ, & Card. Bonâ l. 1. Rer. Liturg. c. 20. ostendit, eum non ex cogitasse Evaristum P. qui solum quosdam ritus adjecit.

6to. Benedictio Candelarum in Festo Purificationis juxta aliquos a Sergio P. a. 687. instituta fuit. Verum ante illum hujus ritus jam meminerunt Sophronius, S Ildephonsus & Eligius. Alii cum Baronio in notis ad Martyrol. Gelasium P. a. 492. ejus auctorem statuunt, qui Luperca lia sustulit: sed ille nullam de hac benedictione mentionem fecit. Benedictus XIV. de Fest. B. V. cum Rocca putat, hanc cæremoniam institutam esse adversus lustrationes Amurbales, quibus Ethnici, ut iusta persolverent diis manibus, urbem accensis facibus februabant; tum quia haec lustrationes initio mensis Februarii fiebant, tum quia hoc confirmat Rabanus I. 2. de Inst. Cler. c. 33.

7timo. Benedictio Palmarum vetustior est, quam credit P. Martene, qui c. 20. de ant. Eccl. disc. Palma putat, eam modo post Sæculum 8tavum incepit. Nam P. Merati t. 1. p. 2. eam antiquorem probat ex Calendario Eccl. Rom. Sæculo 5to: ex libro Sacramentorum Gelasii Papæ, & ex Sacramentario S. Gregorii.

8vo. Ritum benedicendi cereum Paschalem in-stituit Zosimus P. a. 417. juxta Amalarium: eum Cerei Patamen vetustiorem esse putat Baronius ad an. 418. scholis. cum Ennodius circa annum 521. ejus tanquam ritus ætate majorum recepti meminerit: Reliquæ Cæremoniæ suis locis de Sacramentis & Sacramentalibus agentes explicabimus.

Schol. 2. Lutherani fatentur 1. aliquas cæremonias Solvuntur necessarias esse. 2. Illas Cæremonias tantum esse adhibendas, quæ in S. Scriptura habent mandatum vel exemplum, novas vero extra illas Ecclesiam instituere non posse. I. Quia Apostolus in ep. ad Coloff. docet, non esse ab hominibus petendam doctrinam de vero Dei cultu. Matth. 15. Christus reprehendit traditiones hominum. Prov. 30. dicitur: *non addas ad verbum Domini.* Et 4 Reg. 17. Samaritani a feris discepti sunt, quod

novis cæremoniis Deum colerent. *Resp.* Ab hominibus contraria Evangelio docentibus verus Dei cultus peti non debet. Christus rejicit traditiones Pharisaicas inanes, & legi Dei repugnantes. *Prov.* 30. prohibetur solum aliquid corruptipens legem Verbo Dei addere. Samaritani uniti sunt, eo quod una cum vero Deo idola colerent. *II. S. Augustinus ep.* 119. conqueritur, quod multitudine cæremoniarum Ecclesia onerata sit. *Resp.* S. D. de cæremoniis privata Auctoritate a mulierculis inventis loquitur. *III.* Usus cæremoniarum non discriminat veterem Legem a nova, ubi in *Spiritu & veritate* Deum adorare oportet. *Joan.* 4. Et videtur repugnare paupertati, & simplicitati Evangelicæ. *Resp.* Discrimen inter Judæos, & Christianos quoad cæremonias est, quod cultus veteris legis fuerit primario externus & corporalis, & internus a Deo etiam simul requisitus erat ex gratia Novi Testamenti: cultus vero Christianus est principaliter internus, & spiritualis a Spiritu fidei, & charitatis tanquam gratia Novi Testamenti procedens. Deinde aurum nostris cæremoniis usurpari solitum, non est ad ornatum hominis tantum creatum, cum Deus ipse illo tabernaculum suum ornari jussicerit.

§. 796.

Cæremoniæ sunt utiles.

Cæremoniæ sunt utiles, meritoriae, & pars cultus Divini. *imo.* Utilitas Cæremoniarum patet ex eo, tum quia devotionem internam conservant, nutriunt, & augent. *S. August.* 1. de cura pro mortu. c. 5. tum quia rudibus sunt loco Scripturæ, & picturæ, & repræsentant iis Redemptionis nostræ mysteria, ne oblivioni dentur: tñm quia per eas exercetur fides, & serviant ad Religions nostræ splendorem, & discernunt Catholicos

licos ab hæreticis. 2do. Cæremoniæ sunt meritoriæ, quia sunt opera virtutum, scilicet Religionis, & subinde aliarum virtutum, si cum fide & charitate fiant. (t. I. §. 385.) 3to. Sunt pars cultus Divini, quia externam Deo reverentiam exhibent. (§. 790. & §. 794.)

Schol. Calvinus putat, cæremonias nostras Ecclesiasticas esse inutiles. I. Quia Deus sola obedientia mandatorum suorum delectatur Jer. 7. & nes.

I. Reg. II. Numquid *vult Deus sacrificium, & non potius, ut obediatur voci Domini.* Resp. S. Scriptura obedientiam præ sacrificiis, sed sacrificia etiam vult fieri ex obedientia. II. Cæremoniæ Ecclesiasticae a paucis intelliguntur: Ergo utiles esse non possunt. Resp. Facile intelligi possunt, & rudibus explicantur, imo si etiam non intelligerentur, saltem rebus Sacris venerationem apud rudes conciliant.

§. 797.

A primis autem Ecclesiæ saeculis Cæremoniis in prima sui institutione mysticus *nigra spiritualem significacionem habent,* non pure litteralem & historicam originem. Nam *imo.* Deus *habent.* non solum inspirat, quomodo colendus sit ob sui gloriam, sed etiam ob nostram utilitatem: sed si Cæremoniæ non haberent spiritualem significacionem, non essent ad nostram utilitatem: Ergo eam habent. Unde S. Augustinus l. 6. cont. Faustum c. 5. ait: *Deus non frustra ea, quibus non indiget, sibi juberet offerri, nisi aliquid in iis ostenderet, quod nobis & nosse prodeisset, & talibus signis*

præfigurari oportet. 2do. Patet explicando myticam Cæremoniarum significationem. *Cantus Psalmorum*, concentus cœlestium virtutum. *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus* Deo in cœlo clamantium designat. *Cerei* accenduntur in typum luminis spiritualis, & lætitiae. *Thus* Deo in supremum latrice cultum adoleatur, & monet nos, ut bonus odor virtutum, & orationis nostræ ad Deum ascendat. *Campanarum* & *Templorum* significatio patet ex dictis. (§. 795. Schol. 1.) *Candelæ* in Festo Purificationis benedictæ, & accensæ. Iesum lumen ad revelationem gentium a Simeone superna illustratione cognitum nobis manifestant. *Palmarum* benedictio est commemoratio triumphalis ingressus Salvatoris nostri Jerosolymam, & pacis, ac gratiæ, ad quam Baptizandi in Paschate properabant. *Cereus*, *Paschalis* accenditur ob Mysterium Resurrectionis Christi ex Conc. Tolet. IV. c. 9. & ob Evangelicæ fidei ac gratiæ splendorem.

Sententia *Schol.* Claudius de Vert Monachus Cluniacensis in *Claudii de Vert.* opere Gallico: *Exlication simple, littérale & historique des Cérémonies de l'Eglise* contendit, S Cæremonias ex sui institutione nullam habere significati nem spiritualem, sed solum iustitias esse ad commoditatem ministrorum, & consuetudinem regionum: v. g. cereos ad illuminanda loca subterranea, ubi persecutionum tempore sacra siebant; Thus ad purgandum scotorem. Tournely ab errore vindicat Claudium de Vert, eo quod mysticam Cæremoniarum significationem non rejiciat, sicuti ipse de Vert ad Jurium scribens testatur. Eum tamen magno errore deceptum esse censuit Josephus Suefflon. Episcopus in epistola sua pastorali a. 1720. prodiitque aduersus

versus Claudium egregium opusculum Parisiis: Et hunc Auctorem nimium ausam fuisse censet Benedictus XIV. de Sabb. S. n. 393. & de Purificat. B. V. n. 22. P. Berti putat, Claudium rationes quidem Symbolicas in Cæremoniis agnoscere, sed quæ ipsarum institutionem modo sunt subsecutæ, ita ut primitus naturalem habuerint causam, postea vero ob mysticum Symbolum in illis excogitatnm usū retentæ fuerint.

§. 798.

Ceremoniæ ab Ecclesia institutæ non posse. *Cæremoniæ sub peccato obligant.*
sunt sine peccato omitti, & obligant ad
sui observationem etiam citra scandalum.
Nam 1mo. Ecclesia habet potestatem, cæremonias instituendi, (§. 795.) Ergo ei obediendum est; nam leges Ecclesiasticæ obligant etiam in foro conscientiæ. (§. 473.) Unde Tridentinum Sess. 7. can. 13. definit. *Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solemini Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni aut sine peccato omitti, aut in novos alios per quemque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.* 2do. Ordo & uniformitas in ministerio Ecclesiastico turbaretur, si cuivis vel novas cæremonias instituere, vel institutas omittere liceret: Ergo institutæ sub peccato observari debent.

Schol. Protestantes docent, observationem Cæremoniarum sub peccato præcipi non posse: I. Quia *objectiones*. Solvuntur S. Paulus 1. Cor 7. ne una quidem in re laqueum *nesciunt*, injicere ausus est. Et Gal. 5. non patitur, ut modo in servitutem fidelium conscientiæ redigantur. *Resp.* In primo loco S. Apostolus loquitur, de Virginitate, quæ utique præcepta non est:

Et in altero loco de servitute Legis Judaicæ, a qua liberati sumus. II. S. Augustinus in ep. ad Jan. scribit, nos habere liberas observationes, & pessime agere, qui Religionem servilibus oneribus premunt. *Re/p.* S. D. agit de cæremoniis. & consuetudinibus accessoriis privata auctoritate libere observandis institutis: uti ex contextu patet.

Resolvuntur casus. *Coroll. Præt.* Cæremoniæ nonnullæ urgente necessitate etiam in Sacramentorum administratione salva eorum materia, & forma omitti possunt.

2do. Non omnis Sacrorum rituum transgressio est grave peccatum secluso contempnu, sed attendendum est ad Cæremoniarum conditionem: si enim sint valde conspicuæ v.g. Sacræ Vestes in Missa, omissione earum est peccatum grave; si vero non sint ita conspicuæ, erit veniale. *3to.* Cæremoniæ universales in tota Ecclesia nonnisi a Papa ex gravi ratione mutari possunt: Cæremoniæ vero particulares ab Episcopis institutæ ab illis, vel eorum successoribus mutari possunt, nisi sint a Papa confirmatæ.

§. 799.

Sacrificium quid. Quartus actus Religionis elicitus est *Sacrificium*, quod est oblatio rei sensibilis a legitimo ministro Deo facta per realem ejus immutationem, ad testandum supremum Dei dominium, nostramque subjectionem.

Quotuplex.

Schol. Ad perfectum Sacrificium requiritur: 1. Ex parte ministri, quod sit Sacerdos publica, & legitima auctoritate ad sacrificandum destinatus. 2. Ex parte materiæ, quod sit res sensibilis. 3. Ex parte formæ, quod res illa immutetur. 4. Ex parte finis, quod soli Deo in protestationem supremi dominii offeratur. 5. Ut fiat in Altari. Sacrificia Veteris Legis ratione formæ, & finis simul dividebantur in *Holocaustum*, quod totum cre-

cremabatur: *Sacrificium pro peccato*, ubi victimam partim cremabatur, partim cedebat usibus Sacerdotum, & pro quibusdam tantum peccatis externis offerebatur: & in *hostiam pacificam*, ubi victimam partim cremabatur, partim usibus tum Sacerdotum, tum offerentium cedebat: hæc hostia oblata pro acceptis beneficiis, dicebatur *Sacrificium Eucharisticum*: vel oblata pro beneficio obtinendo, *Impetratorium*.

§. 800.

Porro *Sacrificium Deo offerendum* est. *Sacrificium Deo offerendum*. Quippe S. Scriptura notat in omni statu, Naturæ, Legis scriptæ, & Gratiæ *Sacrificium Deo oblatum* esse. Et Ratio est, quia naturalis ratio homini dictat, se propter defectus, quos in se experitur, subdi alicui enti supremo, scilicet Deo, a quo eget dirigi, & adjuvari, adeoque illi honorem esse deferrendum, & subjectionem protestandam, juxta modum humanæ naturæ, qui est, ut ad hoc rebus sensibilibus utatur: Ergo etiam recta ratio dictat, ut homo res sensibiles Deo offerat cum immutatione rei oblatæ in signum suæ subjectionis, quod fit per *Sacrificium*. Ex quo infert S. Thomas, oblationem *Sacrificii* esse juris naturæ, licet modus *Sacrificandi*, vel ex electione hominum, uti in lege naturæ, vel ex revelatione Dei, uti in Lege scripta, & gratiæ determinandus sit. Porro de *Sacrificio Novæ Legis* suo loco tractabitur.

§. 801.

His actibus Religionis modo explicatis *Superflua* per excessum opponitur superstitionis *per quid defensio*.

defectum Irreligiositas. *Supersticio*, est falsa Religio, vel cultus vitiosus veri, aut falsi Numinis.

Quotuplex.

Schol. Excessus in cultu Divino non est secundum quantitatem cultus absolute, nam quantumcumque homo Deum colit, nunquam eum pro debito colet; sed excessus est vel secundum objectum, si alius ut Deus colatur, qui Deus non est; vel secundum modum, & circumstantias, si verus Deus modo indebito colatur. Ideoque supersticio est vel cultus falsus, aut superfluus Dei, vel cultus indebitus creaturæ exhibitus. Supersticio, qua falsus Deus colitur; tres species continet, scilicet idolatriam, Divinationem, & vanam observantiam.

§. 802.

Eft peccatum. Supersticio, prout est falsa religio ob excessum ex parte modi colendi verum Deum, pro substrata materia peccatum mortale, vel veniale esse potest. Id quod patebit ex subiecto Corollario.

Resolvuntur casus. *Coroll. Pract. 1mo.* Peccat graviter peccato superstitionis, qui hodie Deum coleret per Circumcisionem, & cæteras Cæremonias Judaicas, quæ significabant Christum venturum, qui tamen jam venit, unde committeretur mendacium in materia Religionis. *2do.* Graviter peccat, qui falsas Reliquias publico cultui exponit, miraculum per aliquam imaginem factum esse fingit, aut falsas revelationes, ut lucrum acquirat. Item si quis ad movendum populum fingat aliquam historiam, vel miraculum in S. Scriptura repetiri, de se est peccatum mortale, injuriosum Primæ veritati, & auctoritati S. Scripturæ mendacium: Ignorantia tamen, & simplicitas subinde a peccato gravi excusat. *3to.* Superstitionem committit, qui colit

volit Deum modo ab Ecclesiæ praxi alieno: v. g. qui non vult orare; nisi ante iolis ortum, accenso certo candelarum certo ordine dispositarum numero, non audire Missam nisi sacerdotis, qui vocatur Joannes, non nere die Sabbati in honorem B. V. cum tamen alia opera servilia faciat &c. quæ omnia. absente tamen contemptu, & scandalo, ex simplicitate facta sunt saltem venialia.
4to. Oratio S. Christophori, & S. Coronæ ad accipiendam pecuniam est superstitionis, & graviter illicita, quia est invocatio demonis. 5to. Non est superstitionis Sacra, aut orationes certo numero offerre in honorem alicujus mysterii pie ab Ecclesia recoli consueti, v. g. S. S. V. Vulnerum, nisi huic determinato numero effectus ascribatur. 6to. Non est superstitionis, bibere benedictionem S. Joannis, per quem potum indicatur desiderium mutuae Charitatis, quam S. Joannes tantopere deprehendavit: vel significatur votum, ut haustus sit innoxius, sicuti S. Joannes venenum innoxie bibit, secus foret, si quis per hunc potum vellet honorare S. Joannem. 7timo. Jejunare in die Paschæ, non comedere de capite animalis in festo decollationis S. Joannis, sunt devotiones superstitionis, sed si ex simplicitate, & indiscretione procedant, plerumque non sunt peccaminosæ. 8vo. Preces, & Cruces, vi quarum aliqui sperant, se fore invisibles, seu invulnerabiles &c. sunt superstitionis, quia haec non sine temeritate a Deo petuntur, nec aliunde hunc effectum habent. Denique moneri debent rudes, ne rebus Sacris superstitionis admisceant, & rebus benedictis humili cum fiducia ita utantur, ut effectum eorum ex opere operato virtuti earum non ascrivant.

§. 803.

Superstitutionis prima species est *Idololatria*. *Idololatriæ* est cultus soli Deo debitus alicui creatura exhibitus.

Schol.

*Quotu-
plex.*

Schol. Idololatria alia est *materialis*, dum quis sine affectu interno solo metu mortis cultum latrentium creaturæ exhibet: alia est *formalis*, quæ vel est *perfecta*, quando quis cultum Divinum exhibet creaturæ v. g. idolo, cui falso creditur inesse Divinitas; quæ proinde conjuncta est cum infidelitate: vel est *imperfecta*, dum quis sciens, nullam creaturæ inesse Divinitatem, vel ex odio in Deum, vel desiderio aliquid ab idolo, dæmonie vel creatura obtinendi, ei cultum Divinum exhibet.

§. 804.

*Est mor-
tale pec-
catum.*

Idololatria est peccatum mortale gravissimum: Exodi 20. *Non adorabis ea* (idola) *neque coles*: Sicuti enim gravissimum in Republica crimen est, aliud quam legitimum Principem agnoscere, & colere, ita multo magis cultum creatori debitum creaturæ impendere.

*Resolvun-
tur casus.*

Coroll. Præf. *imo.* Idololatria etiam materialis est grave peccatum, utpote mendacium contra Religionem graviter pernitiosum, & contra præceptum, fidem externe profitandi. (§. 560.) In foro tamen interno ab excommunicatione immunis est, quia fides in corde retinetur. *2do.* Cultus externi signa alia sunt latræ proprie dictæ; & soli Deo debitæ: uti offerre Sacrificium, erigere templa, & Altaria: alia sunt indifferentia; uti inclinatio capitis, genuflexio, incensum, quæ determinantur ad certuni cultum ex determinatione, & intentione agentis. Unde si fiant Deo; spectant ad cultum latræ: si Beatissimæ Virginis, ad hyperduliam: si Sanctis, ad Duliam: si hominibus, ad cultum politicum. *3to.* Qui proprio sanguine, aut aliter se dæmoni devovet, & subservit, speciem idololatriæ committit: Item qui dæmonis dictis firmam fidem adhibet, nisi circa ea, quæ Exorcismis coactus edicit, licet nec

tunc

tunc illi credendum sit, si dicat, v. g. hanc esse Sagam, quam ex hac causa incarcerare non licet, si alia indicia defint.

§. 805.

Altera species superstitionis est *Divinatio*, *Divinatio* quæ est significatio occultotum ex pacto cum quid. dœmone.

Schol. Pactum cum dœmone vel est *expressum*, quod *Quotuplex*. fit vel verbis, vel expressa dœmonis invocatio- nē, aut explicito proposito; seu voluntate; ali- quid a dœmone discendi: aut sit factis, aliquid usurpanco, aut agendo, in quo quis scit, vel putat, dœmonem respondere, & cooperari. Vel est pactum *implicitum*; quando aliquis intendit quid scire per signa, aut facta, ex quibus occul- torum notitia nec naturaliter habeti, nec a Deo, vel bono Angelo sperari potest. Species Di- visionis per pactum expressum sunt: 1. *Præfigium*; quando dœmon sibi hominis, vel alterius animalis specie apparet. 2. *Divinatio per somnia*; dum in somno expectatur revelatio occultorum a dœmone. 3. *Necromantia*, dum adhibito san- guine, & certis carnibus, vel aliis signis evo- cati mortui videntur resurgere, loqui, & ignota docere. 4. *Pythonismus*, quando dœmon per homines arreptitos occulta revelat. 5. *Geomantia*, dum dœmon per signa apparentia in corpo- ribus terrestribus, ligno, lapide &c. occulta do- cet. 6. *Hydromantia*, dum per signa apparentia in aqua. 7. *Aeromantia*, dum per signa in aere. 8. *Pyromantia*, per signa in igne. 9. *Aruspici- um*, dum per signa in intestinis animalium dœ- moni imnolatorum occulta docet: quæ omnes species solum materialiter differunt. Species Di- visionis per pactum implicitum sunt. 1. *Astro- logia judicaria*, prædicens futura libere contin- gentia ex astris. 2. *Physiognomia*, quæ vel est

Meto-

Metoposcopia, ex vultu, & corporis constitutio-
ne, & *Chromantia*, ex lineamentis manuum fu-
tura prædicens. 3. *Divinatio per sortes*:

§. 806.

Divinatio Omnis Divinatio per pactum sive expre-
ſit grave ſum, ſive implicitum eſt per ſe peccatum
peccatum. mortale: Per Divinationem enim cum pacto
exprefſio cum dœmone, illi Divinus cultus
exhibetur, ſocietas cum infenſiſſimo Dei ho-
ſte initur, & adeſt præſentiſſimū periculum
Apoſtaſiæ. Per divinationem vero cum im-
plicito paſto eodem modo diſſerendū: quod
conſirnat Jeremias c. 10. dicens: *a signis*
cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia le-
ges populorum vanæ ſunt: Et cau. 25. q. 5.
referuntur plures canones contra Astrologos
ſtatuti.

Reſolivun- Coroll. Præl. 1mo. Divinatio cum paſto implictō
tur casus. fit veniale peccatum per ignorantiam non crassam
nec affeſtatam: vel propter imperfectionem actus;
quando certa fides non adhibetur, ſed tantum
timor, & ſuſpicio futuri eventus habetur: vel
quando jocī cauſa, aut ex levitate eventus futu-
rus inquiritur. 2do. Conjectare ex ſomniis na-
turalibus corporis complexionem, præſentem va-
letudinem; aut morbum futurem, item bonam;
vel malam animi affectionem, non eſt ſuperstitio-
rum; quia inter hæc habetur naturalis connexio.
Somniis vero casualibus firmam fidem dare; ſu-
perstitio eſt, maxime ſi ex iis futura libere con-
tingentia prædicantur. Non tamen videtur pec-
care mortaliter is, qui propter ſomnium præce-
dens ponit, vel omittit actionem indifferentem
ex timore mali in ſomniis oſtenſi, quia hoc po-
tius fit, ex anxi timore; quam firma fide. Ille
tamen graviter peccaret, qui ita a ſomniis depen-
deret,

deret, ut plerasque actiones suas secundum illa disponeret. Somniis a Deo immisis fides adhibenda est: Somniis vero a diabolo excitatis credere, est peccatum mortale, quod duplicitate committi potest: 1. Desiderando per somnium a dœmone doceri, & ideo certo corporis situ decumbendo. 2. Ex somnio futura contingentia libera temere conjiciendo. Somnium a Deo immisum a diabolico discerni potest, si ad bonum, & fugam peccati cum humilitate, & timore Dei provocet, a Deo: si ad malum, vel indiscretionem, a dœmone esse teneri potest. In dubio praestat judicare esse a dœmone, vel casuale. 3to. Ex motu, situ & oppositione astrorum licet certo praedicere effectus naturales necessario futuros v. g. Ecclipses: Item probabiliter licet praedicere eventus contingenter futuros, v. g. pluvias, tempestates, fertilitatem &c. Item generaliter licet conjectare temperamentum, & propensiones naturales prolixi ex aspectu astrorum in puncto nativitatis, quæ tamen conjectura ad effectus particulares se extendere non debet, cum inclinatio naturalis ope Divine gratiæ per virtutes vinci possit. Astrologia vero judiciaria, praedicens ea, quæ ex libertate hominis, & Dei arbitrio mere dependent, plane superstitionis est, & graviter peccat, qui ex Astrologia seu revolutione syderum certo praedicere vult pacis, & belli vicissitudines: ex Genethliaca futuros in vita eventus, v. g. Matrimonium cum tali persona: ex Astrologia electionum, quid singulis horis agendum sit, ut res bene succedat. A gravi tamen peccato excusatur, qui non ex solis astris, sed ex aliis simul circumstantiis, & qualitatibus personæ contingenter futurum probabiliter praedicit. Nec graviter peccat, qui ex vano timore potius, quam firma fide ob praedictionem Astrologi unam, vel alteram actionem indifferentem ponit, vel omittit: adeoque qui facit sibi futura a Cingaris præ-

prædici, si tantum curiositatis & risus gratia faciat, peccat tantum venialiter, licet raro absit peccatum scandali, inducendo alterum ad divinationem: si quis vero firma fide hoc faciat, graviter peccat. 4to. Metoposcopia, & Chiromantia, si probabiliter tantum conjectat de corporis valetudine, & temperamento, & consequenter de ingenio, & animi propensione, licita est, quia haec cognosci possunt; si vero prædicat futuros eventus liberos, est graviter peccaminosa. 5to. Sortes divisoriæ adhibitæ in electionibus, hæreditatibus, & litibus, ut sciatur, quid cuique tribuendum sit, licitæ sunt, quia sunt contractus; per quem partes æquale jus ad rem habentes ex mutuo consensu subeunt æqualem conditionem acquirendi, & perdenendi: non tamen licent in electionibus Ecclesiasticis c. *Ecclesia.* de Sortilijs etiam tempore pestis per sortes determinari potest, quisnam Sacerdos, vel medicus infirmorum curam suscipere debeat. Sortes consultoriæ ad indagandam Divinam voluntatem licitæ sunt, si usurpentur ex speciali instinctu Spiritus S. uti act. 12. v. 26. Vel si nullum aliud auxilium suppetat in re necessaria, & gravissimi momenti, alias sunt illicitæ, quia Deus non vult sortibus suam voluntatem indagari, sed per doctrinam Ecclesiæ, & hominum prudentum. Sortes divinatoriæ, quibus rei occultæ manifestatio, vel consilii directio expresse, vel tacite a dœmone imploratur, sunt omnino illicitæ. Usus tamen sortium, vulgo Lotterie, est licitus, dummodo absit dolus, & servetur justitia, quia est pactum mutuum, & spontaneum. 6to. Ars puncatoria, si ad quæstiones arte humana non resolvendas se extendat, est superstitionis: non vero illa, quæ hodie inventa est, ubi resolutio quæstionis qualiscunque in ipsa clave jam contenta ope calculi eruitur. 7timo. Graviter peccat, qui jubet prædici, vel ea credit, quæ ex speculis magicis prædicuntur, quorum usus omnino super-

superstitiosus est, nec naturaliter hanc vim habet.

§. 807.

Tertia species superstitionis est *Vana observantia*, quæ est applicatio medii non proportionati, vel naturaliter non connexi, nec *quid a Deo, nec ab Ecclesia instituti ad consequendum aliquem effectum.*

Schol. Vanæ observantiæ tres sunt species. 1. *Ars Quotunnotoria*, per quam adhibitis certis signis variæ plex. scientiæ absque labore comparantur. 2. *Observantia sanitatum*, quando per benedictiones insitatas, incantationes, infusflationes, scripturas, ligaturas &c. quæ vim naturalem medendi non habent, sanitas & immunitas a vulnere obtinetur. 3. *Observantia eventuum*, qua quis ex observatione rerum impertinentium mala vel sibi vel aliis eventura conjicit, ideoque aliquid facit, aut omittit.

§. 808.

Vana observantia ex genere suo est peccatum mortale; quia plerumque in illa intervenit occulta & interpretativa dæmonis invocatio, cum medium ad effectum omnino improportionatum adhibeatur. *Est per se mortale.*

Coroll. *Praef.* 1mo. *Ars notoria* ob tacitam dæmonis invocationem est peccatum mortale: licitum tamen est, uti scientia de naturali virtute alicujus herbae ope dæmonis acquisita, dummodo conservatio hujus virtutis, & usus scientiæ actualem dæmonis concursum non requirat. 2do. *Observantia sanitatum* est graviter peccaminosa: dñoscitur autem, si verba inepta, aut ignota, vel characteres peregrini adhibeantur: Item si inferantur fabellæ de febri, & spasmo Christi: Item

si circumstantiae ad sanitatem conferendam omnino inutiles, tanquam per se efficaces adhibeantur. Huc pertinet abusus rerum Sacrarum, & cultus superstitionis Sanctorum v. g. portare secum thaliterum iconem S. Georgii insignitum, ad vitandum periculosum lapsum ex equo: apponere stramen in forma crucis ad sistendum fluxum sanguinis ex natibus &c. si quis tamen haec, & alia ficeret ex maxima devotione erga S. Georgium, vel S. Crucem sine alia superstitione Ceremonia, nec infallibiliter ex sola applicatione effectum expectaret, non peccaret. 3ro. Observantia eventuum, si firma fides accedat, est peccatum mortale: v. g. si quis occurrente lepore recedat ab itinere &c. a simplicibus tamen saepe venialiter solum peccatur, tum propter ignorantiam, tum propter fidem firmiter non adhibitam: tum propter defectum seriae intentionis. 4ro. Si quis prudenter credat, medicum aliquem, vel chirurgum alias suspectum de mediis superstitionis scire etiam media licita, licet eos consulere, sed cum animo, utendi non nisi mediis licitis. Si dubitetur, an res applicanda habeat vim naturalem, nec ne, accendentibus gravibus rationibus pro licto ejus usu, dubium deponi potest, & res applicari; cum multarum rerum virtutes nobis sint incognitae, cum protestatione tamen, se nolle effectum, si subfit vis diabolica. Si vero satis constet, virtutem non esse naturalem, sed dubitetur, an sit a Deo vel a demone; presumendum est, esse a demone, quia Deus tales effectus non operatur, nisi in Sacramentis, & Sacramentalibus, nec temere ab eo expectandum est miraculum.

§. 809.

*Magia
quid.*

Ad vanam observantiam pertinet *Magia* superstitionis, quae est ratio efficiendi miraculi ministerio per signa ad hoc instituta ex pacto cum demone.

Schol.

Schol. 1. Magia superstitionis, seu diabolica, de qua *Quotu-*
etiam egimus (t. 1. 208. cum Schol.) differt a *plex.*
magia naturali, quæ per causas naturales mira ex
arte efficit. Si effectus magiae superstitionis tran-
fit in damnum proximi, vocatur *Maleficium*: si
ad excitandum carnalem amorem, vel odium er-
ga alium, dicitur *Punitrum*, seu *Veneficium*.

Schol. 2. Magorum potentiam, & Sagarum artes *Quomodo*
veluti inania phantasie deliramenta multi moderni *cum Ma-*
Doctores derident, de quorum opinione egimus *gis agen-*
tom. 1. §. 208. *cum Schol.* propter malam tamen *dum.*
persuasionem & intentionem opem a dœmone ef-
flagitandi ejusmodi homines graviter peccant, &
poteris etiam coerceri possunt. Interim tamen
magna prudentia & circumspectione confessarii
hac in materia procedere debent, nec nimium
proclives esse ad judicandum, hunc aut illam esse
a dœmone obsecros, insolitos morbos a maleficiis
proficiisci &c. nec sibi vel aliis rudibus, persua-
deant, tantam esse dœmonis Magorum & Sagag-
rum. potestatem ad mala fidelibus inferenda, aut
nimium faciles sint ad Exorcismos, conjuratio-
nes & nescio quæ media a nonnullis contra dœ-
mones excogitata. Quippe ex nimia facilitate
hæc credendi & Exorcismos passim usurpandi
multa absurdæ consequuntur; nam ruidis plebs
præsertim mulierculæ ejusmodis rebus facile fidem
præbent, & maritos suos filios vel filias, jumen-
ta & pecora a Magis & Sagis beneficio esse infe-
cta credunt, unde temeraria judicia, detrac-
tiones, injurictiæ, & alia gravia damna & peccata
sequuntur. His igitur omnibus pro viribus Ec-
clesiæ ministri se opponant, caveantque ne a per-
versis hominibus lucro inhiantibus vel male cre-
dulis mulierculis decipientur, quod jam multoties
contigisse non sine scandalo fidei nostræ adver-
soriorum, experientia docuit. Nihilominus quia
juxta dicta *tom.* 1. §. 208. *cum Sch.* Magia non
est omnino impossibilis, vel quia perversi quidam

homines opem a dœmone subiude implorant, hinc Corollarium Practicum sequenti Paragrapho subnexum Confessario necessariam pro hac materia instructionem suppeditabit.

§. 810.

Eft peccatum mortale Magia ex genere suo est peccatum mortale, quia continet societatem cum dœmone tale. Dei intensissimo hoste.

Resolvuntur casus. Coroll. 1mo. Magi a confessario præcipue interrogandi sunt de vitiis magiae annexis, scilicet de heresi, dum Magi credunt, dœmonem non esse damnatum: de Idolatria, dum dœmoni cultum Divinum per sacrificia exhibent: de Apostasia, dum Christum abnegant, & Baptismo renuntiant: de blasphemia in Deum, Christum, Beatisimam Virginem, & Sanctos: de Sacrilegio, dum S. S. Eucharistia & rebus sacris sæpe abutuntur: de Luxuria: de damnis proximo illatis, homicidiis, morbis, cœdibus animalium, vastationibus segetum. 2do. Maleficium duobus modis tolli potest. 1. Destruendo simpliciter signa, ex quibus maleficium per dœmonis pactum dependet, qui modus est licitus, quia amovens signa non intendit dœmonem invocare. cum nulum pactum cum dœmone ineat, sed potius pactum rescindere. 2. Per novum maleficium, qui modus nunquam est licitus: unde non licet petere a maleficio, ut maleficium novo maleficio dissolvat, quia sic petens eoipso cum dœmone communicaret: secus foret, si maleficus sine maleficio maleficium dissolvere posset: hinc licet Sagis abradere capillos, si illis relictis non sentiant torturam: Item licet repercutere sagam, a qua quis percussus est, ne noceat. In dubio vero, an magus maleficium novo maleficio tollat, non licet dissolutionem ab eo petere, sicuti nec, si adlit suspicio, ob periculum peccandi per commercium cum dœmone: de

de Auctore tamen maleficii facilius præsumi potest, eum signa a se posita sine novo maleficio destructurum, ad quod ex justitia tenetur, & verberibus etiam cogi potest. Si autem suspicio sit, quod alter modum licitum dissolvendi maleficia sine novo maleficio didicerit, ab eo peti potest, ut dissolvat, quia arte bona, quam male didicit, bene uti potest. 3to. Remedia contra maleficia alia sunt naturalia petita vel a pharmacis, vel destructione pacti, remotis signis: alia sunt supernaturalia, uti fiducialis sui commendatio in Divinam Providentiam, & custodiam S. Angeli Tutelaris: Exorcismi Ecclesiæ: devotus usus aquæ benedictæ: & S. Benedicti, ac S. Ignatii numismata, oleum S. Walpurgis, Ceræ Innocentianæ: Devotio erga Beatissimam Virginem immaculatae conceptam &c. 4to. Magus si patrum cum dœmone habeat, debet illud prius dissolvere & ejurare, antequam absolvatur; non tamen necesse est, ut poenitens petat sibi reddi chirographum a dœmone, in quo se forte illi subscrifit: si tamen poenitens aliud chirographum apud se habeat, illud destruere, & comburere debet. 5to. Subinde simpliciores se accusant, se esse sagas, propter nonnulla magica exercitia, quæ didicerunt, sine expresso pacto cum dœmone; tales vere poenitentes facilius absolvvi possunt, cum confilio, ut frequenter Sacraenta Pœnitentiæ, & S. S. Euçharistiæ suscipiant, & actus fidei, spei & Charitatis eliciant. 6to. Si quis pecuniam a dœmone acceperit, nec constet, a quo eam dœmon surripuerit, illam retinere potest, quia ex fundo maris, vel occulto thesauro ad neminem spectante a dœmone accipi potuit: si vero dominus constet, illi restitui debet, nec licet ea uti, si sit adulterina. Item si Magus alicui operam suam magicam præstítit, accepta mercede ad restitutionem non tenetur, quia opera est pretio æstimabilis. Ita censet P. Laymann, cui bene contradicit Ill. D. Godeau, quia si talis Magus ad

restitutionem non teneretur ars magica ad captandum lucrum sine justo titulo servire posset.

§. 811.

Vitia Religioso cultui Dei per defectum opposita. Religioni per defectum opponitur *Irreligiositas*: (§. 801.) seu defectus cultus Deo debiti. Alia directe tendit ad irreverentiam Dei, uti Tentatio Dei & blasphemia: *Tentatio Dei* est, quando quis aliquid dicit aut facit, per quod absque iusta causa explorat, an Deus habeat hanc vel illam perfectionem.

Quotus plex. *Schol.* Tentatio Dei alia est *expresa*. & *formalis*, quando quis expresse dubitans de aliqua perfectione Dei aliquid facit, vel dicit ex animo illam explorandi: v. g. quis dubitat de articulo fidei, & petit miraculum a Deo pro ejus confirmatione: vel præcipitat se ex turri, ad explorandam Omnipotentiam Dei in se conservando. Alia est Tentatio Dei *implicita* & *interpretativa*, quando quis nec dubitans de perfectione Dei, nec explorare voleans, aliquid petit, aut agit, quod ex se extraordinarium Dei auxilium requirit v. g. negligendo medicinas in infirmitate, & temere a solo Deo sanitatem expectando: vel in grave periculum non sine peccato evadendum se conjiciendo,

§. 812.

Eft per se mortale. Tentatio Dei per se est peccatum mortale: Nam tentans Deum vel dubitat de aliqua Dei perfectione, & ideo querit experimentum, ut certificetur; & sic agit contra reverentiam Dei: vel de Deo præsumit, & contemptis mediis ordinariis a Deo institutis ab ipso miraculose expectat effectum, quem intendit, quod est audacius & irreligious ac irres-

irreverenter cum Deo agere: Ergo graviter peccat.

Coroll. Præf. 1mo. Tentatio Dei formalis semper *Resolvuntur casus.* est peccatum mortale, nec datur in ea parvitas materiæ. Tentatio vero implicita per se quidem est peccatum mortale, saepe tamen est veniale, tum ob imperfectionem actus, ignorantiam, & similitudinem: tum ob levitatem periculi, quod quis adit: Nullum vero est peccatum, si ex gravi causa cum humili in Deum confidentia aliquid tentetur: proinde ut ejusmodi temeritates sint percata, tacite semper sine ulla utilitate, & necessitate extraordinarium Dei auxilium implorari debet. *2do.* *Purgationes vulgares*, per apprehensum ferrum candens, aquam ferventem &c. probando suam innocentiam sunt graviter prohibitæ. *l. 5.* decret. t. 38. sunt enim tentationes Dei, nec judex ex talibus sententiam ferre potest. *3to.* Tentat graviter Deum, qui temere, & sine justa causa se offert ad Martyrium, quia exponit se periculo lapsus: tunc autem est justa causa, si adsit præceptum Martyrii subeundi ad servandam multorum fidem, & salutem, vel ad blasphemias vitandas: vel si adsit consilium Martyrii, quando scilicet nil aliud sequitur, & expectatur, quam gloria Dei, & simul sentitur specialis instinctus. *4to.* Non tentat Deum, qui in gravi necessitate, humiliter roget Deum, ut sibi voluntatem suam vel per Confessarium, vel per internam illustrationem indicet, non tamen debet petere signum externum, quod jam est aliquid extraordinarium.

§. 813.

Ad irreverentiam Dei directe etiam tenet *Blasphemia*, quæ est verbum contumelie *mia quid.* adversus Deum.

Quotuplex.

Schol. Blasphemia, 1. alia est *cordis*, alia *oris*. 2. alia est *directa*, quæ Deum in seipso inhonorat: alia est *indirecta*, quando quis adverterenter loquitur verba, quæ ex modo proferendi & circumstantiis continent imminutionem Divini honoris, licet homo eam non intendat: uti si quis irrisorie vel detestative contra Sacraenta, Sanctos, & cultum Dei loquatur, vel in sanguinem Christi, & res Sacras contumelias effundat. 3 Blasphemia alia est *hæreticalis*, quæ hæresin continet, v. g. Deum esse injustum: alia est *Imprecatoria*, qua quis Deo malum imprecatur: v. g. pereat Deus. Alia est simpliciter *dehonestativa*, quando quis vera de Deo, sed ex ira & odio in Deum dicit, uti illa Juliani Apostatae: Vici Galilæe: vel quando quis creaturis aliquid tribuit, quod Deo competit: v. g. dœmon est Deo fidelior.

§. 814.

Est mortale.

Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale: Lev. 24. v. 16. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus eum obruet omnis multitudo populi.* Ratio est, quia omnis blasphemia infinitam Dei Majestatem positive dehonorat: Ergo ex se est gravis injuria Dei, adeoque peccatum grave.

Resolvuntur casus.

Coroll. Praef. 1mo. Blasphemia hæreticalis specie differt, quia opponitur etiam fidei: Item blasphemia in Deum, quæ cultui Latræ, & blasphemia in Sanctos, quæ etiam cultui Dulæ opponitur, probabiliter specie differunt. 2do. Ad quævis obvia S. S. Nomina Jesu & Mariæ proferre, non est blasphemia, sed tantum vana usurpatio Divini Nominis, adeoque absente contemptu tantum veniale. Asumptio ergo Divini Nominis licita est, si fiat ad exprimendum Dei dominium, fiduciam, amorem & devotionem erga Deum: Illicita vero est, quando fine omni reverentia,

rentia, necessitate vel utilitate ex sola consuetudine profertur: in quo errant illi, qui fere ad singulos sensus addunt. *Vey Gott, Gott weis, straf mich Gott.* Hæc plerumque fiunt indeliberate, adeoque raro sunt mortalia. Graviter vero peccatur, si Nomen Dei in contestationem malæ passionis, ex desperatione, odio Dei, vel ad confirmandum falsum per juramentum assumatur. *3to.* Pronuntiare nomen dæmonis sine imprecatione, & gravi scandaio, est tantum veniale, quia est contra decentiam Christianam: magis tamen decet personas sacras frequens dæmonis appellatio ob scandalum. *4to.* Si pœnitens se accuset: blasphemavi: attendat Confessarius. *1.* An verba sint blasphemæ, quia saepe maledicta, imprecations, juramenta cum blasphemia a rudibus confunduntur: *2.* An cum indignatione, & irreverentia sint prolata. *3.* An sint prolata ex animo Deum inhonorandi, & quidem cum advertentia blasphemiarum, ubi graviter peccatur. *4.* An sine advertentiâ ex consuetudine sint prolata, quam pœnitens non curat emendare, ubi tot mortalia committit, quot verba blasphemæ profert, quia voluntarie causam ponit: secus foret, si studeat se emendare, ubi indeliberatae blasphemiarum non sunt mortalia. Si pœnitens dicat, quod affectum indignationis nullo modo ad Deum extenderet voluerit, sed tantum ad hominem vel iumentum, ad verba attendi debet: si enim talia, vel tali modo prolata sint, ut enormem contumeliam Dei, & Sacramentorum significant v. g. *Sacraments - Vestien - Tausend Sacrament - Mordhöll - Sacrament excusari nequit a mortali, nisi ex defectu advertentie & voluntarii, & absolvit non debet, nisi firmo emendationis proposito concepto: si vero verba tantam contumeliam non continant, v. g. simpliciter nominando Sacramenta, &c. venialiter solum peccavit, & sub gravi obligatione tenetur deponere malam consuetudinem ob periculum blasphemiarum formalis.* *5to.* Non

Non peccat graviter per se loquendo, qui verba sacra immutat dicendo: *Sapermentum*, nisi forte audientes, non intelligentes scandalizentur. 6to. Qui indignatur tempestati, fine indignatione in Deum, solum venialiter peccat: Qui dicit: *videatur Deus mei oblitus esse*, absque eo, quod ita sentiat, plerumque solum venialiter peccat, quia hæc verba solum vehementiam doloris sui significant. Item qui diei nativitatis suæ maledicit, fine indignatione in Deum, non blasphemat. 7timo. Hæc verba: *Wotz Herr Gott*, non sunt blasphemæ, sed signa admirationis: sicut & hæc: *Wotz hundert Herr Gott*: *Gott's Sacrament*: *Gott's Creutz*: *Gott's Wunden*: *Gott's Blut*, fine animo asserendi centum Deos, vel blasphemandi, sunt tantum irreverentia Divini Nominis, & leviter peccaminosa: saepe tamen sunt peccata gravia ob periculum graviter blasphemandi & scandalum. Hæc verba vero: *Dass dich Gott schändt*, *Gott Sacrament schändt*, *Blut-Stern, Strahl-Sacrament*, *du Sacraments-Hir*, sunt formales blasphemiae, & graviter peccaminosa. Ad eradicandam denique malam blasphemandi consuetudinem juvat pœnitenti certas preces injungere, vel suadere, toties recitandas, quoties imposterum blasphemaverit.

§. 815.

Juramentum quid.

Quintus actus Religionis elicitus est *Juramentum*, quod est invocatio Divini Nominis in testimonium alicujus rei.

Quatu- plex.

Schol. Juramentum dividitur: In *solemne*, coram testibus & Notario; & in *simplex*, quod fit sine solemnitate. 2. In *Contestatorium*, quo Deus simpliciter in testem vocatur, v. g. Deum testor: & *Execratorium* & *imprecatorium*, quo Deus simul in testem & Vindicem vocatur: v. g. *puniat me Deus, nisi ira sit*. In *Affortorium*, quo juratur aliquid esse, aut non esse, aut non fuisse:

& in *Præmissorium*, quo aliquid futurum promittitur, quod duo affirmat, unum de præsenti, quod scilicet jurans habeat seriam voluntatem id faciendi, quod jurat: alterum de futuro, quod suo tempore sit impleturus id, quod promittit. Denique juramentum *commimatorium* est, quo quis cum juramento minatur, se aliquid facturem.

§. 816.

Juramentum est actus Religionis, eoque *Juramenti* licet, si debitæ conditiones concurrant. *Nam 1mo.* Deus ipse juravit Ps. 109. *Jura-est licitum*. *Dominus.* Et Hebr. 6. v. 13. *Quoniam-tum*. *neminem habuit, per quem juraret, majorem,* juravit per *semetipsum*. Item juramento usi sunt Sancti non solum veteris testamenti, uti Abraham Gen. 21. Isaac, c. 26. Jacob, c. 32. Moyses, Deut. 3. & 4. Sed etiam Sancti Legis Evangelicæ, uti S. Paulus Rom. 1. & 2. Cor. 1. *Testem Deum invoco.* Quod confirmat praxis Ecclesiae, quæ sœpe exigit juramentum vel in judicio, tit. de jurejur. vel ad abjurandam hæresin, & fidem profitendam. *2do.* Ratio est: origo & finis juramenti sunt bona, & licita: origo enim est fides, qua homines credunt, Deum esse infallibilem veritatem, & habere rerum omnium cognitionem, finis vero est terminandi obortas controversias: Ergo juramentum est licitum.

Schol. Apostolici, Cathari, Wiclesistæ, & Anabaptistæ negarunt, usum juramenti esse licitum. *objectione-* I. Matth. 5. v. 33. Christus ait: *Ego autem dico nes. vobis, non jurare omnino.* Et: *fit autem sermo vestier: est, est: non, non: quod autem his abundan-*

dantius est, a malo est. *Resp.* Prohibetur hic solum juramentum temerarium sine necessitate, & utilitate. II. S. Hieronymus in c. 5. Matth. & Tertullianus de Idol. docent, juramentum in se malum esse. *Resp.* Loquuntur de juramento temerario. III. Juramentum est res ordinis superioris, sive cultus Dei: Ergo nequit ordinari ad quid inferius: imo si sit cultus Dei, expedit saepe jurare, ad cultum Deo exhibendum *Resp.* Juramentum non ordinatur ad inferius tanquam ultimum finem, sed ultimato in Deum refertur: ut vero sit cultus Dei, debet habere debitas circumstantias; quae tamē rarius adsunt.

§. 817.

*Reqnista
ad jura-
mentum.* Igitur ad licite jurandum, requiritur: 1. Veritas ut nimirum res vera sit. 2. Judicium, ut ex justa causa necessitatis, vel utilitatis juretur. 3. Justitia, ut materia sit honesta. Ita Jer. 4. deceperit Deus: *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, iudicio & iustitia.*

*Resolvun-
tur casus.* *Curoll. Pract.* *imo.* Ad Juramentum essentialiter requiritur, ut fiat per Deum vel directe, seu expresse invocando Deum in testem, v. g. Juro per Deum: Deus sit Testis: quam vere Deus vivit: vel tacite & indirecte, quando per creaturas relative ad Deum, quatenus in iis perfectiones Dei specialiter relucent, juratur: v. g. juro per coelum. Eodem modo juratur per Crucem in ordinae ad Christum: Item per S Evangelia: si quis vero per creaturas ignobiles v. g. per paleas juraret, juramentum iecosum censetur. *2do.* Circa formulas jurandi inspicienda est intentio pœnitentis, an per eas vere jurare voluerit: sic haæ formulæ: Revera, Profecto, quam vere vivo: in rei veritate: sim fur, si non ita est: tam verum est, quam sol lucet: non sunt jura-
menta, nisi quis per conscientiam erroneam illa pro

pro juramentis haberet, sed tantum comparationes, quæ si res falsa sit, mendacium committitur. Item hæc: quod dico, est Evangelium, est instar fidei, tam verum est, quam Deus est: quam Christus est in Venerabili: tam innocens sum, quam Beatiissima Virgo Maria, plerumque tantum ex intentione proferentis sunt comparationes, non vero juramenta, cavendæ tamen sunt. Hæc vero formulæ: per animam meam: Deus scit: coram Deo loquor: per conscientiam, per fidem meam: fide Principiis: fide Sacerotali: de se loquendo non sunt formulæ jurandi, sed solum exprimunt, rem ita veram esse; quam vere anima est in corpore &c. unde si absit intentio jurandi, & hæc ab altero in nonnullis circumstantiis ut jūramenta non exigantur, obligant quidem ex virtute justitiæ, & fidelitatis, non vero ut juramenta ex virtute Religionis. Hæc autem formulæ: *Ven meinein Eyd:* sic me Deus adjuvet: juro per Deum, per Sanctos, Evangelium, Vulnera, Crucem Christi: nolo venire ad Deum: Deus in me non habeat partem: dæmon me vel te auferat, subito moriar, si non sit verum: sunt vera juramenta, ubi tamen semper ad intentionem proferentis respiciendum est. Jurare tamen per falsos deos, vel falsam Religionem, non est quidem juramentum, est nihilominus peccatum mortale, si serio fiat, quia honor soli Deo debitus dæmoni, vel falsæ Religioni tribuitur. *3to.* Materia juramenti assertorii est omne factum, quod ex certa causa sine prudenti fortidine coram Deo verum judicatur, de incognitis enim & dubiis jurare impium est. *4to.* Qui jurat deficiente veritate etiam in re levi, semper graviter peccat, juxta prop. 24. ab Innocentio XI. damnatam, quia Deum in testimonium falsi adducit. Excusantur tamen a gravi peccato mercatores, quando cum juramento affirmant: non possum, per Deum juro, merces minoris vendere, tanti constant, si absit mendacium, nec intendant de-
cipere

cipere emptores, quia communiter omnes norunt, quod lucrum & expensas negotiationis simul computent; plerunque tamen venialiter peccant, quia sine necessitate jurant. Item a mortali excusatur, qui invitatus ad convivium jurat: se non occupaturum primum locum, tum quia tacita conditio intelligitur, nisi vincat alterius comitate: tum quia saepe non intenditur juramentum. Item excusantur a mortali parentes, & domini jurantes, se tales poenam subditis infliguros, si postea eam non infligant: quia in juramentis his comminatoriis tacita conditio sub-intelligitur: nisi majus incommodum nascatur: nisi emendatio sequatur, nisi aliud expeditis fuerit: praesertim non obligat iuramentum, si parent ex zelo indiscreto poena inordinata se filios castigaturum juraverit. Peccari tamen potest in his juramentis, quia sine necessitate, & cum scandalo fiunt. 5to. Qui jurat ex defectu judicii sine necessitate, seu utilitate, venialiter peccat, modo absit scandalum. Qui vero inveteratam consuetudinem jurandi habet, sive res vera, sive falsa sit, peccat graviter, si ex magna negligentia omittat investigare veritatem, ob periculum falso jurandi. 6to. Si res mortaliter mala facienda iuramento confirmetur, est peccatum mortale: si venialiter mala, est veniale, & peccatum seu malum volitum in confessione exprimi debet. Qui jurat, se non facturum ea, quae sunt consilia, peccat venialiter, & iuramentum ejus non obligat. 7timo. Non licet jurare ficte, seu cum animo non jurandi ex prop. 25. ab Innocentio XI. damnata, quia taliter jurans a mendacio excusari nequit. Hinc qui jurat falsum sine animo jurandi in materia gravi, vel levi, semper graviter peccat, quia Deum in testem falsi adducit: qui autem jurat verum sine animo jurandi sine damno tamen proximi, tantum venialiter peccat, quia non est graviter Deo injuriosum, cum iuramentum super fictionem non cadat. Si tamen iudex

vel

non quidem ex virtute religionis, bene tamen ex justitia & ratione scandali orituri, obligat ad id, quod facte & dolose juratum fuit; alias enim alteri injuria fieret: si vero absit dolus, damnum & scandalum, nulla obligatio oritur. 8vo. Ex gravi causa licet petere juramentum ab eo, quem timeo pejeraturum, quia utor jure meo, & alter a perjurio abstinere potest: non autem licet alium inducere, ut aliquid tanquam verum ab eo habitum juramento confirmet, si inducens sciat esse falsum, quia hoc perjurium ex parte jurantis materiale, ex parte inducentis esset formale.

§. 818.

Juramentum promissorium validum debet *Conditiones*.
1. Esse de re honesta & licita, quia iura *nes &* mentum nequit esse vinculum iniquitatis. 2. *obligatio* *juramenti* Debet esse de re possibili; alias foret nuga *promissio-* *rii.*
3. Non debet esse in præjudicium vel damnum tertii, quia esset peccaminosum. 4. Si soli Deo fiat, debet esse de meliori bono, uti infra de voto dicetur. Sub his conditionibus juramentum promissorium vim obligandi habet. Matth. 5. *Redde Dominc jura-* *menta tua.* Hæc tamen obligatio solum est gravis in materia gravi, levis vero in materia levi: sicut enim nullum est peccatum, non implere juramentum de re mala, sic folium veniale erit, si iurit de re bona sed levi.

Schol.

Solvuntur Schol. Dicis I. Perjurium ex defectu veritatis præ-
objectionis. sentis est mortale: Ergo etiam ex defectu veri-
tatis de futuro. *Re/p.* Disparitas est, quando
deest veritas de præsenti, Deus invocatur, ut
testificetur falsum pro vero: quando vero deest
veritas in futurum, seu executio rei promissæ,
Deus invocatur ad testificandum verum, quia non
invocatur in testem executionis juramenti, sed
in testem sinceræ promissionis, & sequentis obli-
gationis. II. Qui promissionem juratam violat,
facit dictum suum præteritum, scilicet, se aliquid
esse facturum, falsum: Ergo facit, ut Deus in
confirmationem falsi adductus fuerit; alias jura-
mentum promissorium falsum non esset perjurium.
Re/p. Qui promittit, se aliquid facturum, non
affirmat se vere, & reipsa facturum esse, cum
hoc ob varia impedimenta, quæ obstare possunt
tempore executionis, nesciat, sed tantum se obli-
gat ad faciendum: unde juramentum promissio-
rium falsum, est tantum in proprio perjurium,
quatenus illi deest conformitas dicti cum facto,
cui opponitur infidelitas.

Resolu- *Coroll.* **Praff.** *1mo.* Effectus juramenti promissorii
tur casus. libere facti est obligatio Religionis erga Deum,
quæ est personalis, & non transit ad hæredes
jurantis: & obligatio justitiae erga illum, cui
aliquid jurato promittitur, si acceptaverit, quæ
est realis, & transit ad hæredes, qui rem pro-
missam promissario dare tenentur. Ex juramen-
to de re indifferenti non oritur obligatio, quia
talis foret otiosa actio, adeoque mala (§. 438.
Schol. 2.) Si vero actio in specie indifferens ordi-
netur ad finem honestum, oritur obligatio,
quia induit honestatem aliquius virtutis. *2do.*
Si juramento promissorio deſit animus implendi,
peccatur graviter ex defectu veritatis requisitæ,
etſi res levis fuerit. Si promissio ſit de re ma-
la, & vana, adeoque non implenda, & tamen
impleteatur, quaſi Deo placeret, committitur blas-
phem-

phemia: si impleatur quasi ex obligatione juramenti, est supersticio, & zelus sine scientia, quæ in confessione explicari debent. *3to*. Si juramentum promissorum sit de re levi, non implendo, leviter: si de re gravi, graviter peccatur. Si tantum modica pars non impletur, non est mortale. Si quis alteri pro re turpi patranda jurato v.g. ducatum promisit, ea commissa eum solvere debet, quod nihil mali est. Juramentum de non petenda relaxatione juramenti invalidum est, quia ex causa eam petere melius est, quam non petere. *4to* Juramentum gravi metu injuste incusio extortum v.g. a latrone ad dannam pecuniam, est validum, & obligat, utpote simpliciter voluntarium: facile tamen rescindi, & dispensari potest, etiam sine consensu ejus, cui præstitum est, in poenam tum criminis, tum injuriæ illatæ. *5to* In quovis juramento promissorio tacitæ hæ conditiones imbibuntur: si potero: salvo jure superioris: si promisarius obligationem non remittat: si res notabiliter non mutetur: si gravissima incommoda non obstant.

§. 819.

Juramento opponitur Perjurium, quod *Mendacium* fit mendacium, de hoc prius agendum *cum quid.* est. *Mendacium* igitur est locutio contra mentem. Seu sermo prolatus cum intentione dicendi falsum.

Schol. Mendacium ratione finis aliud est *officium*, *Quotum* quod causa propriæ vel alienæ voluntatis dici plexatur: aliud est *officium*, quod causa propriæ, vel alienæ utilitatis profertur, aliud est *perniciendum*, quod alicui injuste nocet: *Restrictio mentalis*, est actus mentis, quo dum loquimur, verba restringimus, aut detorquemus ad aliud quid, quam significant. *Restrictiones* aliæ sunt *pure*, & *strictæ mentales*, quæ tantum sunt in mente, &

per verba nullo modo manifestantur: aliæ sunt late tales, quæ aliquo modo ab audientibus ex signis externis cognosci possunt.

§. 820.

Perjurium est mendacium juramento firmatum. quid.

Perjurium est Juramentum falsum, seu est mendacium juramento firmatum.

§. 821.

Mendacium est perjurium est peccatum.

Mendacium sive verbis sive factis, sicut & Perjurium in nullo casu est licitum. Exod. 23. *Mendacium fugies.* Et S. Augustinus integrum librum scripsit contra mendacium occasione Christianorum, qui putabant, sibi licere, se Priscillianistas simulare, ut veros Priscillianistas detegerent. Ratio est, quia omne mendacium per se potest audiētem in errorem inducere, & si mendacium liceret, nullus alteri crederet, quo modo fraudibus lata via aperiretur; & Perjurium est contra reverentiam Deo debitam: Ergo est illicitum.

2. Etiam non licet uti restrictione pure mentali, uti patet ex prop. 26. ab Innocentio XI. damnata. Quippe restrictiones pure mentales sunt mendacium, quia sunt locutiones contra mentem, & mendaciis laxam viam patefaciunt: Ergo non licent.

Solvuntur obiectiones. Schol. Dicis I. Verba loquentis sumenda sunt juxta intentionem loquentis, non vero audientis *Resp.*

Verba sumenda sunt juxta intentionem sine dolo loquentis, ita ut intentionem ejus significant. II. Verba restrictione utentis concordant ejus menti; nam ejus mens est dicere, quod ipsa concipit.

Resp.

Resp. Sed auctu non dicit, quod concipit. III.
Licet celare suam mentem, quod facit utens restrictione. *Resp.* Licet celare, sed sine mendacio.

Coroll Pratt. 1mo. Mendacium jocosum, & officiosum ex genere suo sunt tantum peccata venialia. pernitiosum vero pro gravitate, vel levitate damni illati mortale, vel veniale esse potest. 2do. Restrictio pure mentalis juramento stipata est grave peccatum: si vero non sit pure mentalis, & sensus ex signo, & circumstantiis cognosci possit, urgente causa gravissima vitandæ moris, vel pœnæ æquivalentis; salvandi secreti Principis, aut sigilli confessionis, ea uti licet, quia est tantum occultatio veritatis: si tamen judex omnem restrictionem excluderet, non liceret ea uti. Porro de dispensatione in Juramento, infra de voto agemus.

Resolvuntur casus.

§. 822.

Sextus actus Religionis elicitus est *Votum*, quod est promissio deliberata Deo *fa-quid.* Æta de meliori bono, id est, quod per se loquendo melius est, quam ejus oppositum.

Schol. Votum 1. aliud est *absolutum*, aliud *conditionatum*. 2. Aliud est *solemne*, quod fit cum *plex.* solennitate, vel per susceptionem S. Ordinis, vel per Religiosam Professionem: aliud est *simplex*, quod fit sine his solennitatibus. 3. Aliud est *reale*, quando v. g. pecunia, vel alia res pretio æstimabilis Deo promittitur: aliud est *personale*, quando actio humana, vel ejus omissione Deo promittitur. v. g. Jejunium, abstinentia a lusu: aliud est *mixtum*, quando res, & actio promittuntur: uti peregrinatio cum oblatione calicis.

§. 823.

Votum est actus Religionis, & statui *Votum est* Legis Evangelicæ conveniens: nam pro-*actus Religiosi.* missio

missio & testificatio nostræ observantiae er-
ga Deum est actus Religionis: (§. 777.)
Sed votum est talis promissio &c. (§. 822.)
Ergo est actus Religionis; & consequenter
etiam statui Legis Evangelicæ conveniens.

§. 824.

Requisita ad Votum. Ad Votum requiritur: 1. Deliberatio
ad Votum. (§. 822.) 2. Promissio inducens obligatio-
nem, ut differat a proposito. 3. Ut Deo
fiat, quia est actus Religionis, & Latriæ.
(§. 823.)

Resolvuntur causas. Coroll. Praff. 1mo. Nullum est votum, quod fit
sine animo promittendi se obligandi, & cum
ignorantia invincibili obligationis. Et vero de-
liberatio ad votum sufficit, quæ sufficit ad pec-
catum mortale. ut nimis quis sciat obligatio-
nem voti, & advertenter judicet, materiam esse
voto competentem, & Deum honorare velit.
Unde vota ebrii, dormientis, & amentis nulla
sunt 2do Si quis ex metu auferente usum ra-
tionis ad vovendum coactus fuerit, jure naturæ
votum est irritum. Metus vero ab intrinseco,
& causa naturali ortus votum non invalidat,
quia est voluntarium. Metus ab extrinseco in-
cussus v. g. a latrone, non tamen ad extorquen-
dum votum, illud non invalidat, quia sponte,
ut medium evadendi, eligitur: si vero metus in-
juste & directe incussus sit ad extorquendum vo-
tum, est quidem jure naturæ, & Divino vali-
dum, sed a jure Ecclesiastico vota religiosa, imo
etiam juxta P Sanchez omnia vota irritantur.
3to Non valet votum indirecte tantum in causa
volitum, nisi quis ante potiram causam in obli-
gationem consenserit De votis dubiis dictum
est. (§. 444 Coroll.) 4to. Vovens B. V. Ma-
triæ, vel Sanctis, censetur implicite vovere Deo
coram

coram Sanctis, & in honorem Sanctorum: Quo modo communiter censentur rudes votare, nisi vellent expresse votare Sancto, nil cogitando de Deo, quod votum non esset proprie dictum, obligaret tamen, & ab Episcopo dispensari posset.

§. 825.

Ad materiam voti requiritur: 1. Ut sit *Materia* voventi possibilis. 2. Ut sit moraliter bona *voti*. vel in se, vel ex fine voventis, vel ex circumstantiis. 3. Ut sit de meliori bono, (§. 822.) quia Deo magis placet majus bonum, quam minus, qui proinde minus non acceptat, ne homo se obliget ad omittendum majus bonum.

Coroll. Præf. 1mo. Invalidum est votum de facto *Resolutio* alieno, sed solummodo eatenus valet, quatenus *cavuum*. obligat ad illud procurandum: sic parentes, voventes filios suos certo ordini Religioso, tenentur persuadere illis, ut eum ingrediantur: filii autem hoc voto non tenentur, nisi illud adepto usu rationis ratificant. Invalidum etiam est votum de re physice, vel moraliter impossibili, v.g. vitandi omnia venialia, ad quod specialissima gratia requiritur. Valet tamen votum vitandi venialia plene delibera, vel venialia in certa specie v.g. non mentiendi. 2do. Materia voti sunt omnes actus positive boni, virtutes, Confilia Evangelica, præcepta. Res vero indifferentes in specie non sunt materia voti, & eam votans peccans peccat venialiter. Vovens vero rem mortaliter, vel venialiter malam vel propter finem malum, graviter peccat ob gravem irreverentiam, & votum non obligat. 3to. Melius bonum. quod est materia voti, debet sumi comparative ad oppositum: unde quia melius est servare confilia Evangelica, quam non servare, non

valent vota illis opposita, de non ingredienda Religione, de ineundo matrimonio etiam cum paupere sub titulo pretatis: valet tamen hoc votum conditionatum, si matrimonium inire voluero, contraham cum hac paupere. *4to.* Invalidum est *votum*, si ignorantia, vel error etiam culpabilis, circa substantiam, circumstantias magni momenti & causam finalem voti subdit, quia deest voluntarium, & his cognitis votum factum non fuisset: valet vero *votum*, si error sit circa mera accidentalia exigni momenti, nisi intentio primario illis alligata fuerit; vel circa causam mere impulsivam, nisi faciat votum conditionatum.

§. 826.

Votum obligat.

Omne votum validum obligat ex virtute Religionis ad id praestandum, quod promissum est: adeoque ejus transgressio ex genere suo est peccatum mortale. Eccl. 5. *Quodcunque voveris, redde, multoque metius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.* Ratio est: omnis promissio jure naturae obligat: (§ 698.) Sed votum est Promissio: (§ 822.) Ergo obligat.

Resolutio-

Pratt 1mo Votum obligat secundum intentionem voventis, quia est lex privata sibi impedita. Excipluntur vota solemnia, quæ in materia gravi graviter, in levi leviter obligant. In reliquis vovens se obligare potest sub veniali, etiam in materia gravi, vel sub sola poena: ad levem vero materiam nequit se obligare graviter, quia Deus obsericum animæ hoc non acceptat. Si de intentione voventis non constet, verum in materia gravi a lege Diina vel Ecclesiastica sub peccato gravi præcipi solita graviter, in levi leviter obligat: si nec ex intentione, nec verbis, nec materia dubium solvi possit vovens minus eligere.

eligere potest, quia libertas est in possessione, quod tamen alii probabilius negant. *2do.* Si vovens certum tempus non designavit, debet implere votum, quamprimum moraliter loquendo, sine notabili incommodo implere potest: si sit spes, ut utilius, & devotius impleat, differre potest. Si certo diei impletio voti præcise allegetur, eo die impleri debet, non implendo peccatur, & obligatio postea implendi extinguitur: si autem non sit affixa certo diei præcise ob specialem rationem, obligatio cum die non expirat, licet peccetur, quia virtualiter sunt duo vota, faciendi, & non differendi, unde postea adhuc impleri debet: Dilatio tamen executionis voti non excedit veniale, nisi sit periculum non implendi. Si voto nullus terminus præfigatur, censetur esse perpetuum. *3to.* Qui vovit singulis diebus anni jejunare, non tenetur diebus Dominicis, & in Festo Nativitatis D. nec quando ob senii infirmitates excusatur, nisi expresse aliter intenditur. *4to.* Si una pars voti fiat impossibilis, debet servari altera, quando partes voti divisi sunt: si vero per modum unius ob naturalem connexionem sunt promissæ, quando una pars fit impossibilis, cessat obligatio quoad alteram, ob præsumptam voluntatem voventis. Cessante principali in voto cessat accessorium, nisi aliter vovens intenditur; non vero vicissim. Vovens peregrinationem præcise, eques, vel pedes, vel aliorum negotiorum causa iter faciens, eam implere potest. *5to.* *Votum poenale*, vel tantum ad poenam obligare potest ex intentione voventis, vel ad rem, & poenam simul: & quando quis excusat a voto, excusatur etiam a poena, ad quam, si sit gravis, non tenetur, si leviter solum contra votum peccet, ex defectu intentionis se obligandi: immo si poena gravissima fuerit, quæ iterari non solet, censetur vovens solum prima vice se ad eam obligasse, secus si sit moderata, quam toties su-

bire debet, quoties peccat. Qui vovet absolute non ludere, non cogitando de lusu non moderato, vel moderato, non tenetur a moderato abstinere, nisi hoc expresse vovisset. *6to.* *Votum conditionale* non obligat, nisi conditione impleta, quæ conditio si pendeat ab arbitrio voventis, sine peccato, nisi sit præcepta, ab illo omitti, & non poni potest: si alterius arbitrio sit commissa, adhuc impediri potest, modo fraus, vis metus non interveniat, quia aliquis non vovit, ne conditionem licitis mediis impeditat. Si conditio dependet a voluntate voventis, debet expectari, donec probabiliter sit futura. Vota hominibus rudibus non facile suadeantur, nec ab iis fiant fine consilio viri prudentis.

§. 827.

Obligatio voti tollitur 1mo. per notabilem mutationem materiæ: si enim hæc ab initio occurrit, votum factum non fuisset, adeoque rationabiliter præsumi potest, quod ad eam intentio voventis se non extenderit.

Resolvuntur causas. *Coroll. Præf.* *1mo.* Si materia fiat impossibilis, illicta, indifferens, & majoris boni impeditiva, obligatio voti tollitur. Si major difficultas non oriatur ex ipsa re, sed ex malitia voventis, obligatio voti non cessat, quia vovens eam tollere potest. Si vero ex propria culpa materia voti facta est impossibilis omnino, vel inutilis, obligatio voti cessat, & sufficit, de culpa dolere. *2do.* Obligatio voti cessat per cessationem finis & motivi principalis.

§. 828.

Per Irritationem. Obligatio voti tollitur *2dō* per *Irritationem*, quæ est annullatio voti facta proprio nomine ab eo, a cuius potestate dominativa depen-

dependet vel voluntas voventis, vel res, de qua fit votum: si enim vel persona vovens, vel res devota alteri subiecta sit non potest sine domini consensu firmiter obligari, adeoque ejusmodi vota includunt hanc conditionem: si Dominus meus consentiat: Ergo illo non consentiente obligatio voti tollitur.

Coroll. Praet. 1mo. Maritus potest irritare vota uxoris juri conjugali, educationi prolium, & gubernationi domus præjudiciosa, quia in his uxor viro est subiecta; non vero in aliis v. g. moderata eleemosyna de bonis propriis, jejunio, oratione &c. licet, si maritus etiam hæc iniquius ferat, vota illa utpote majoris boni, seu pacis impeditiva, obligare desinat. *2do.* Uxor vota mariti juri matrimoniali præjudiciosa irritare potest: personalia quidem, quæ juri suo derogant v. g. longas peregrinationes, excepta peregrinatione Jerosolymitana in subsidium terræ Sanctæ: realia vero, si cedant in detrimentum dotis. Vota tamen hæc irritata vel potius suspensa reviviscunt, quando desinunt alteri præjudicare. Votum non petendi debitum alter conjux irritare nequit, non enim tenetur quis petere debitum, sed reddere: subinde tamen ad vitandas discordias votum hoc non obligat. Si conjuges mutuo consensu castitatem voverint, mutuo consensu votum relaxare non possunt, sicuti nec si unus licentiam alteri absolute ad hoc dederit, quia cesserunt juri suo, nisi forte una pars reservando sibi jus suum hoc solum permisisset. *2do.* Pater, Tutor, Curator potest directe irritare omnia vota personalia & realia etiam reservata, & in favorem tertii emissa a prolibus ante pubertatem; post pubertatem vero sola v. ta realia irritari possunt, quia tunc proles quoad personam est sui juris. *3to.* Dominus indirecte tantum illa vota servi, & ancillæ irritare potest, quæ servitium sibi debitum impediunt, quæ

quæ tamen finita servitute denuo obligant. *4to.*
 Superiores Regulares possunt directe irritare vota
 suorum Religiosorum, exceptis votis substantia-
 libus, & voto transeundi ad Religionem strictio-
 rem. *5to.* Irritatio voti sine justa causa valida
 est, sed illicita, quia quis jure suo abutitur.

§. 829.

Per Dispensatio- Obligatio voti tollitur *3to* per *Dispensa-*
nem. quæ est totalis relaxatio obligationis
 ex voto contractæ facta ex justa causa nomine
 Dei ab eo, qui in voventem habet jurisdictionem spiritualem.

Resolvun- *Coroll. Præf.* *1mo.* Ad validam dispensationem re-
tur casus. quiritur justa causa, v. g. imperfecta deliberatio,
 turbatio, metus, dolus, error in votando occurrens. Item damnum spirituale vel corporale,
 maxima difficultas in implendo voto, & majus
 bonum ex dispensatione oriturum: si de justitia
 causæ dubitetur, dispensationi conjungenda est
 commutatio voti; & si quis bona fide, putans
 causam esse justam, dispensarit, quam postea insuffici-
 entem esse cognoscit, præsumere potest,
 Deum infinite bonum dispensationem acceptare.
2do. Ad dispensationem requiritur potestas ordinaria, vel delegata. Ordinariam habet Papa in
 tota Ecclesia: Episcopus in sua diœcesi, exceptis
 votis Papæ reservatis: Prælati ordinum exem-
 ptorum cum suis Regularibus etiam Novitiis circa
 vota in Sæculo, vel Novitiatu facta: Superiores
 locales respectu suorum Religiosorum, qui
 omnes etiam secum ipfis dispensare possunt, dan-
 do jurisdictionem suo confessario. Delegatam ha-
 bent, quibus ab Ordinariis concessa fuit. *3to.*
 Vota Papæ reservata sunt: *i.* Votum castitatis
 perpetuae, & integræ: non vero votum castitatis
 ad tempus, neç votum non nubendi, nec votum
 non petendi debitum, nec votum non fornican-
 di,

di, quia non sunt vota castitatis perfectæ, & integræ. 2. Votum ingrediendi Ordinem Religiosum ab Ecclesia approbatum: non vero votum ingrediendi strictiorem ordinem, quod ab Episcopo relaxari potest, ut quis minus strictum ingrediatur: nec reservatur votum poenale, alternativum, & metu injusto etiam levi extortum. 3. Votum peregrinandi Jerosolymam ad S. Sepulchrum. 4. Peregrinandi Romam ad limina S. S. Apostolorum Petri & Pauli. 5. Peregrinandi Compostellam ad S. Jacobum: scilicet devotionis causa. 4to. In votis Papæ reservatis Episcopus dispensare potest, si urgeat necessitas, & difficilis sit Romam accessus. 5to. Dispensatio Romæ petitur a S. Poenitentiaria, & litteræ dispensationis ad oratoremmittuntur, qui clausas debet tradere Confessario, cui inscribuntur, qui debet esse Doctor Theologiæ, & causas dispensationis discutere, an subsistant, & opera ibi praescripta oratori intimare: deinde excepta ejus Sacramentali confessione, & absolutione data subjugat: Item auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata tibi votum N quod emisisti, in opera pietatis, quæ tibi praescripsi, dispensando commuto in nomine P. & F & S. S. deinde litteræ combuti debent, ne serviant pro foro externo. Vid. Theol. mor. R.P. Voit.

§. 830.

Quarto obligatio voti tollitur per *Commutationem*, quæ est substitutio alterius operis honesti in locum illius, quod promissum *nem.* est, sub eadem obligatione.

Coroll. Pract. *imo.* Commutatio voti est triplex: *Resolvuntur causas.*

1. Operis pronissi in melius, quæ potest fieri
sine alia causa ab ipso votente, exceptis votis
reservatis, quæ non nisi in ingressum Religionis
mutari possunt, & exceptis iis, quæ cedunt in præ-
judicium tertii, qui per acceptationem jus in pro-
missum

missum acquisivit. *2do.* Commutatio fit in *opus æquale*, quæ probabilius ab ipso yovente fieri nequit, quia est actus jurisdictionis Ecclesiasticæ. *3to.* Commutatio fit in *opus minus* bonum: ad quam requiritur tum rationabilis causa, tum legitima potestas in commutante, ordinaria, vel delegata. Si opus fit notabiliter minus, intervenit in commutatione dispensatio. *4to.* Qui possunt dispensare, possunt etiam commutare, sed non econtra: unde qui potest commutare, non autem dispensare, debet commutare in æquale, quæ æqualitas moraliter accipi debet secundum prudens judicium, nec parvus defectus pro culpa reputandus est. Commutatio tamen fieri potest extra Confessionem juxta P. La Croix, quia nullibi in Confessione facienda præscribitur. Hucusque dicta de voto valent etiam de juramento.

§. 821.

Status Religiosus quid.

Inter reliqua vota præcipua sunt tria vota solemnia Religiosa. de quibus nunc agendum est. Igitur *status Religiosus*, est fidelium ad Christianæ Charitatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ stabilis in communivendi modus ab Ecclesia approbasus.

Origo ejus.

Schol. 1. Nomen Religiosi derivatur a Religione, & significat Dei cultorem strictius sumptum appropriatur illis, qui abdicatis rebus omnibus Divino cultui se totos mancipant, & antonomastice *Religiosi*, Græce, *Therapeutæ*, id est, Dei cultores, & *Ascetæ*, vocantur. Nomen vero *Monachi*, solitarium significat, vere enim solus est, qui relinquit seipsum, & coetera, ut soli Deo vacet. Nomina ergo Religiosi & Monachi sunt Synonima, & pronoscue a Veteribus usurpantur: usum tamen, & consuetudine nunc *Monachi* nomen iis tribuimus, qui a frequentia hominum separati vitam

vitam solitariam ducunt, uti Benedictini, Cistercienses, Carthusiani &c. Religiosos vero vocamus, qui in populo versantur, & Pastorum sunt adjutores in concionibus, & Sacramentorum administratione, uti mendicantes, Canonici Regulares: a regula autem, sub qua vivunt tam Monachi, quam Religiosi, vocantur *Regulares*. Prima monasticæ vitæ incunabula in Oriente Sæculo 3to statuit D. Calmet com. in Reg. S. Ben. ubi S. Nicon habitum monasticum de manu Theodori Ciziceni Episcopi suscepit. Circa an. 200. S. Paulus eremum petiit, & circa an. 270. S. Antonius monasticæ vitæ fundamenta posuit, quem sub initium Sæculi 4^{ti} S. Hilarion secutus fuit, & inter annum 340. & 350. S. Pachomius monasterium Tabannense fundavit. In occidente circa medium Sæculi 4^{ti} innotuit institutum vitæ monasticæ occasione S. Athanasii Romæ commorantis, & ad illud plures permoveventis. Hoc S. Eusebius Vercellensis an. 350. in Cathedralem suam Ecclesiam introduxit, quem deinde alii in extuendis monasteriis sunt secuti. Primis illis sæculis Monachi nullam certam Regulam profitebantur, sed quidquid ad eorum profectum necessarium erat, a superioribus ordinabatur, & illis pro regula erat: Hinc veterum Patrum regulæ fuerunt tantum institutiones privatæ, & ipsa regula S. Augustini ad unius Parthenonis, cui soror sua præfuit, institutionem extemporanea scriptio fuit. Ideo antiquæ regulæ passim mutatae, & plures subinde in uno monasterio observatae fuerunt. Verum S. Benedictus vagam illam regularum observantiam, & mutandi licentiam prudenter correxit, dum formulæ Professionis observationem S. Regulæ suæ inferuit, a qua recedere non liceret. Cum ergo antiquæ Monachorum regulæ a voluntate superiorum dependerent, mirum non est, si in iis nec Papæ, nec Episcoporum confirmatio habeatur, quam modo Innocentius III. c. fin. de Rel. dom. exegit. Illud etiam

etiam notandum, quod nulla olim usque ad Sæculum 11mo Religiosorum Ordinum diversitas fuerit, ubi modo ob vestium, & Regularum diversitatem major Monachorum distinctio facta fuit. Denique Sæculo 12mo Auctore S. Francisco Seraphico Ordines mendicantium inceperunt.

**Status
Prælato-
rum per-
fector est
status Reli-
gioſo.**

Schol. 2. Status Prælatorum Ecclesiæ est perfectior statu Religiosorum, & major sanctitatis perfectio requiritur in Prælatis, Episcopis & Parochis, quam in Religiosis. Nam i. Joan. 10. lex Pastoribus imponitur, ut animam suam ponant pro omnibus, cum tamen cæteris fidelibus etiam Religiosis tantum præcipiatur, ut diligent proximum sicuti semetipſos. 2. Ita tenent P. P. S. Chrysostomus l. 6. de Sacerdot. ait: *Si talem mihi aliquem adducas monachum, qualis, ut secundum exaggerationem dicam, Heliæ fuit, non tamen illi comparandus est, qui traditus populis, & multorum ferre peccata compulsus immobilis perseverat & fortis.* Et S. Augustinus ep. 60. scribit, non nisi probatores inter monachos in Clerum solete assumi, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum Clericum faciat. 3. Ratio est ex S. Thoma 2. 2. q. 187. a. 7. quia nobilius & perfectius est. dare, quam accipere, agere, quam pati, quia actus est ultimæ rei perfectio; sed monachorum status est ad accipienda Divina, Prælati vero se habent, ut monachorum perfectores: Ergo horum status est perfectior. Non obstat I. quod Religioli non vero Prælati observent illud Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes.* Et quod vita contemplativa monachorum præferatur vitæ activæ Prælatorum, Luc. 10. *Maria optimum partem elegit.* *Resp.* In abdicatione actuali rerum tempore ralium perfectio essentialiter non consistit, sed illa est tantum instrumentum non quidem absolute necessarium, sed valde idoneum ad acquirendam perfectionem: abdicatione vero temporalium in præparatione animi,

Ita ut quis paratus sit, omnia dimittere, si opus fuerit, essentialiter spectat ad perfectionem, quam etiam Prælati habere debent. Deinde officium Pastorale pertinet ad vitam activam simul & contemplativam, non vero ad activam tantum, quæ unice non est melior vita contemplativa. II. Si Prælati in Sæculo inter honores, & opes viventes essent monachis sub arcta disciplina degentibus meliores & perfectiores, monachi merito cum Psalmista gemere possent Ps. 72. *Ergo sine causa justificavi cor meum.. Et castigatio mea in matutinis.* Resp. Non dicimus, Prælatos omnes esse monachis actu perfectiores. cum multi monachi eos sanctitate supererent, sed tantum dicimus statum Prælatorum maiorem sanctitatem exigere, quam statum monachorum. III. Perfectius est Deum diligere: quam proximum: sed status monachorum tendit ad dilectionem Dei, status Prælatorum vero ad dilectionem proximi: Ergo est perfectior. Resp. Status Prælatorum tendit ad dilectionem proximi ex ferventiori charitate in Deum.

§ 832.

Vota monastica sunt licita, & statui Legis Evangelicæ convenientia. Nam *imō. naſtīca* Marci 10. v. 19. Christus laudat eos, qui *sunt licita* propter eum patrem & matrem, demus & agros reliquerunt. Et Matth. 19. vult, ut dives omnia bona vendat, & det pauperibus. Et 1. Cor. 7. Apostolus Virginitatis, & castitatis votum commendat: Et 1. Tim. 5. illud non servantibus dicit: *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* Obedientiam vero paupēris Scriptura commendat: Ergo sunt de meliori bono, adeoque vota

vota de iis facta sunt licita (§. 822. 823.)
 2do. Hæc vota ab ipsa Religiosorum institu-
 tione semper approbata, & laudata fuerunt.
 Ex veteribus S. Augustinum in Ps. audivisse
 sufficiat: *Sunt etiam vota propria singulorum: alius votet Deo castitatem . . . alius votet relinquere omnia distribuenda pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum: magnum votum votet.* 3to. Ratio
 est: per tria vota Religiosa tolluntur præ-
 cipua impedimenta Christianæ perfectionis:
 per votum castitatis, voluptas carnalis; per
 votum paupertatis, cupiditas habendi, &
 per votum obedientiæ, superbia, quæ sunt
 omnium vitiorum radices: Ergo hæc vota
 tanquam de meliori bono sunt licita, & va-
 lida, & consequenter etiam obligant. (§.
 826.)

Solvuntur Schol. Lutherus & Calvinus rejiciunt vota mona-
 stica, & docent, ea nullam obligationem indu-
 cere. I. Vota monastica supponunt nos per pro-
 fessionem Evangelii non esse perfectissime Deo
 obstrictos: & Apostolus Col. 2. rejicit omnem
 cultum a Deo non præscriptum, & præcipue vo-
 ta monachorum, quæ sunt rationem habentia sa-
 pientiæ in superstitione, & humilitate (hoc est
 sui dejectione) & non ad parcendum corpori,
 cui per fictas austeritates subtrahuntur necessaria
 ad viictum, & vestitum. Et 1. Cor. 7. ita ad
 Virginitatem hortatur, ut nolit aliquem obligare.
Respo. Præter præcepta dantur etiam consilia Evan-
 gelica, ut perfectius præcepta impleantur: ad
 hæc votis se obstringere bonum est, ne fragilitas
 nostra labatur. Vota ergo monastica fundamen-
 tum suum habent in S. Scriptura, & Evangelio:
 in epistola vero ad Col. S. Paulus refutat hæreti-
 cos Simonianos, qui Angelos Christo præfere-
 bant,

bant, & docebant, per eos accessum ad Deum patere, & ideo ad illos consugiendum esse: sicutque novam Religionem commenti a vino, carne, & venere abstinentum esse dicebant: ita S. Clemens I. 5. strom. Virginitas ante emissum votum est tantum Consilium, sed voto emisso, cu[m] lege privata sibi ipsi imposta obligat. II. Admissis votis monasticis non servatur Evangelium eo modo, quo servari debet; per vota enim consilia Evangelica fiunt præcepta, cum tamen Christus ad consulendum melius saluti nostræ voluerit, ut consilia remanerent. Certe omne opus vel bonum est, adeoque præceptum; vel malum, adeoque prohibitum: Ergo voveri nequit. *Resp.* Evangelium non prohibet, ut consilia ad maiorem salutis nostræ securitatem voveamus, quo modo voventibus solum ex lege privata sibi imposta fiunt præcepta, & respectu Evangelii non præcipientis, ut voveantur, sed hoc libero nostro arbitrio relinquentis, consilia manent. Præter bonum datur majus bonum, quod non præcipitur, sed tantum consulitur, quod voveri potest, imo etiam præcepta voveri possunt. III. Paupertas media subtrahit, pauperibus subveniendi: Castitas in incontinentibus mala est: obedientia a melioribus officiis retrahit: solitudo ad officia reipublicæ, & animarum saluti præstanta ineptam hominem reddit: Ergo vota monastica non valent. *Resp.* Per divites in mundo satis adhuc pauperibus provideri potest, & nonne Religiosus omnibus suis bonis renuntians sat amplam eleemosynam vel pauperibus, vel monasterio pro alendis Christi pauperibus erogat. Castitatis votum infirmi emittere non deberent, quodsi emiserint, utantur mediis præscriptis, & votum servabunt. Obedientia ad meliora etiam hominem promptum reddit, & vita claustral is ad officia sacra reipublicæ, & saluti animarum præstanta optime disponit: Quot Pontifices, Episcopos & Apostolos Ecclesiæ status Religiosus dedit? Ubi-

nam Divina celebrantur ferventius, conciones fiant, confessiones excipiuntur, studia sacra florent, quam apud Religiosos? qui ad omnia officia paratos se sintunt, si a superioribus vocati fuerint. Reliqui domi in monasterio pro publicis necessitatibus orant, Divina in choro celebrant, gemunt pro peccatoribus, student, se humiliant, laborant in opere sibi injuncto: Quomodo ergo D. Schubert dicere audet, Religiosos sibi solis, & non aliis æternam gloriam promereri posse, & violare officia sibi, reipublicæ, & proximo debita, quæ sane a nullo melius, quam a Religiosis expleri possunt.

§. 833.

Requisita ad statum religiosum. Ad statum Religiosum hæc conditiones requiruntur. *1mo.* Tria vota substantialia Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ. *2do.* Ut per hæc vota vovens constituatur sub alterius, scilicet Religionis, potestate. & ut Religio hanc traditionem acceptet, quia status firmus esse debet, ad quod mutua inter Religionem & Religiosum obligatio esse debet. *3to.* Ut hæc vota fiant in Religione ab Ecclesia approbata c. ne nimia de Rel. dom.

Resolvuntur casus. *Coroll. Praet.* *1mo.* Ad essentiam status Religiosi requiritur, ut vota sint solennia, *2do.* Qui in ordinibus militaribus castitatem conjugalem tantum vovent, vel qui editis votis paupertatis, & castitatis obedientiam Episcopo vel confessorio præstandam vovent, non sunt Religiosi.

§. 834.

Novitiatus requiritur. Ante Professionem præmitti debet annus integer Novitiatus. Ita Tridentinum Sess. 25. de Regul. c. 15. & 16.

Coroll.

Coroll. Pract. 1mo. Decens est, ut liberi consilium *Resolvimus* parentum praingressu Religionis exquirant, quem tur *casus* si parentes malitiose impedian, iis invitatis eam *maxime* ingredi possunt c. *cum virum*. de Regul quia *de voto* quoad statum sunt sui juris. In necessitate vero *ingre-* extrema vel gravi parentibus subvenire, & in diendi gressum differre debent, nisi manifesto peccandi *Religio-* periculo in saeculo se exponerent; tunc enim amor *nem-* propriæ salutis præponderat. *2do.* Vovens ingredi Religionem determinatam, si non recipiat, non obligatur ad aliam: si indeterminatam voverit, & post supplicationem ad 5 vel 6 monasteria admissus non fuerit, extra regionem suam pro admissione confugere non debet. Item vovens Religionem strictiorem peccat, ingrediendo laxiore, licet professio sit valida c. qui de Regul. in 6 & liberatur a voto, quia Religio laxior jus in eum acquisivit. *3to.* Non satisfacit voto, qui ingreditur religionem, & statim egreditur, sed exerciri debet, an possit manere: si vero deinde ex justa causa egrediatur, satisfecit voto, nisi forte ex culpa sua dimissus fuerit. *4to.* Novitii regula Ordinis sui sub culpa non obligantur, debent tamen obedire præpositis suis; gaudent privilegio fori, & canonis. excommunicari possunt a superiore, & nonnulla eorum peccata Prælatus reservare potest. Renuntiare bonis suis Novitus nequit, nisi duobus ultimis mensibus. Vide Inst. J. E. tom. 1. §. 293. *sqq.*

§. 835.

Ad Professionem validam, requiritur: 1. *Requisita* Capacitas personæ voventis. 2. Consensus ad *Pro-* & acceptatio Religionis, & ejus, ad quem *professionem* spectat. 3. Ut professio fiat sponte gravi metu non cogente. Ita Jus Canonicum de Regul.

Resolvuntur casus.

Coroll. Praet. 1mo. Ad validam Professionem requiritur, ut quis anno integro completo in Novitatu steterit, & annum 25 aetatis compleverit, nec ullum impedimentum ab iordine arcens habeat. *2do.* Nietus gravis, & injustus ipso jure infirmat professionem, ita ut nulla oriatur obligatio c. ult. qui Clerici. Item professus intra quinquennium reclamare potest; postea vero non amplius auditur. Quodsi professio ipso jure irrita fuerit, subsequente tamen expressa vel tacita ratificatione convalescit. Vide Inst. J.E. tom. I. §. 297. *sqq.*

§. 836.

Religiosus tenetur ad perfeccio- *nem.* Quilibet Religiosus vi professionis suæ sub peccato mortali tenetur tendere ad perfectionem: quippe status Religiosus est status perfectionis acquirendæ ex natura sua: (§. 831.) Ergo Religiosus vi illius tenetur tendere ad perfectionem.

Resolvuntur casus. *Coroll. Praet. 1mo.* Religiosus non tenetur tendere ad perfectionem per omnia opera consiliorum, & supererogatoria, sed tantum per illa, quæ sunt secundum Regulam, & observantiam suæ Religionis, quia ad aliam perfectionem se non obligavit: unde hæc obligatio non est distincta ab obligatione servandi vota, & observantias regulares suæ Religionis, sed in ea imbibita, ideoque non committit duplex peccatum Religiosus in confessione detegendum, qui contra votum & hoc præceptum delinquit, quia obligatio una est. *2do.* Religiosus peccat mortaliter contra obligationem tendendi ad perfectionem, si consilia & media sui status ad perfectionem conductentia ex contemptu, vel animo, nolendi se legibus suæ Religionis subjicere, vel quia illa inutilia reputat, omittit; non vero si omittat subinde, vel quia videt ea non esse absolute necessaria ad salutem, vel non graviter præcipi, vel alia passione vin-

vincitur. *3to.* Religiosus peccat mortaliter, quando transgreditur Regulam vel aliam obseruantiam sub veniali obligantem eo fine, ut impedit perfectionem. Item quando proponit, nullo modo curare perfectionem, vel non progredi ad perfectionem: Item quando pravo suo exemplo alios inducit ad regulæ relaxationem. Non tamen erit mortale transgredi obligationes, & consuetudines Religionis in materia levi ex pravo usu, quia leviter solum a perfectione avertunt; nec est mortale aliquod præceptum regulæ non obligans sub mortali, sine contemptu, & scandalo saepius frangere, si per obseruantiam reliquarum ad perfectionem tendatur. *4to.* Religiosus volens servare omnia in sua Religione sub mortali obligantia, omittens tamen ex prava consuetudine leviter obligantia, vel proponens, ea non curare, juxta multos graviter peccat, tum ob contemptum virtualem; tum ob præceptum Tridentini Sess. 25. c. 1. de Regul. Salmanticensis quidem putant, eum non peccare graviter, quia eo ipso, quod vult exequi omnia vota, & præcepta gravia, vult ire ad perfectionem vitæ, & multa consilia observare, quæ licet suppositis votis videantur esse præcepta, quia tamen libere ad ea se obligavit, absolute sunt consilia, ad quæ alii Christiani non obligantur: Item quia per hoc propositum leviter solum deficit quis ab obligatione tendendi ad perfectionem, cum perfectio essentialis in observatione votorum, & aliorum sub mortali obligantium consistat. Interim tamen ordinarie talis Religiosus in dicto casu peccat mortaliter, tum ob scandalum, & relaxationem disciplinæ, quam causat: tum ob manifestum periculum transgressionis votorum, & formalis contemptus. Unde cum P. Sanchez tenendum est, mortaliter esse impossibile, in proposito casu, hæc absit, adeoque talem Religiosum communiter peccare mortaliter. Vide meas Inst. Theol. mysticæ tom. I. §. 21. *sqq.*

§. 837.

Votum Paupertatis quid. Ad perfectionem Religiosus potissimum tendit per tria vota substantialia: Quorum primum est *Votum Paupertatis*, sive premissio Deo facta nihil imposterum proprium habendi, c. cum ad monasterium de statu Morach.

An depositum Religiosorum licet.

Schol. Quæritur, an voto paupertatis repugnet, si Religiosus habet peculium, seu depositum a voluntate superioris dependens, & ad nutum revocabile. Affirmat P. Conçina: sed contraria sententia negativa est probabiliior: 1. Quia Religiosus nullum habet in illud dominium, afferatur pleniusque in loco communi, proprietas est penes monasterium, usus ejus a voluntate superioris dependet, & ad ejus nutum est revocabilis, est ad bonum communitatis, consulitur per illud indigentiae Religiosorum a monasterio alias sublevandas, & ad solos honestos usus permittitur: Ergo voto paupertatis non repugnat. Certe Tridentinura, quando Sess. 25. c. 2. statuit: *Nemini liberare bona tanquam propria, aut etiam nomine Conventus possidere, vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, conventuque incorporentur;* solum loquitur de usu irrevocabiliter concessio, & solum confirmat jus antiquum, secundum quod solum erat prohibitum peculium ex levi causa concessum vel indifferenter, & generaliter ad omnes usus, vel quod ad nutum superioris non erat revocabile. Sane Benedictus XIV. in oper. de Canoniz. probat, hoc depositum, quando in aliquo monasterio est in usu, non officere servo Dei ad obtinendam ejus Beatificationem-

Resolutio- Coroll. Præf. 1ma. Religiosus nequit habere proprium nec in bonis mobilibus nec immobilibus, ita ut de illis libere disponere possit: retinet tamen dominium famæ & honoris, & suorum manuscriptorum, & capax est juris eligendi, praesentandi, & beneficiorum regularium. 2do. Religio-

ligiosus peccat contra votum Paupertatis. si rem aliquam domi vel foris, etiam quæ ad vietum, & vestitum spectat sine consensu superioris expressio, tacito, vel præsumpto accipiat, retineat, occultet, absumat, permutet, vel alteri donet. Sufficit vero consensus tacitus Prælati, si sciat subditum aliquid accipere &c. & non prohibeat. Unde si in aliqua Religione vigeat consuetudo aliquid recipiendi vel expendendi non petitæ licentia superioris, excusari potest in rebus levibus Religiosus per tacitam licentiam. Item si superior subdito donet, vel ab aliis donata permittat rosaria &c. quibus scit, eum non indigere, spectata eorum natura, dat tacite licentiam, ea pro more aliis donandi. Consensus præsumptus sufficit, quando quis ob justam causam sibi persuadet, si Prælatus sciret, se talem rem accipere, eum contentum fore. Licet vero subinde Prælatus sit invitus, quod clam eo quid accipiatur, & absumatur, si tamen non sit invitus quoad rem ipsam, quam rogatus facile concederet, peccatur quidem venialiter, sed non contra votum paupertatis. 3to Religiosus peccat contra paupertatem, si comestibilia sine licentia superioris accipiat & absumat; imo si quid clam e rebus monasterii accipiat, furtum committit. ad quod tamen major quantitas requiritur, quia non dominium sed solum usum sibi vindicat. Eodem modo est contra paupertatem usum alicujus rei v. g. libri sine liceptia superioris sibi arrogare, vel alteri concedere, aut commodare, ubi tamen parvitas materiæ ex tempore usus æstimanda sœpe a mortali excusat. In depositum vero rem alienam accipere, non repugnat quidem Paupertati, est tamen contra ejus perfectionem. 4ta. Permutare res magni momenti sine licentia Prælati, tanquam actus dominii, est peccatum mortale. nisi forte Prælatus quoad solum modum sit invitus. Item peccatum est, pecuniam ad certum usum concessam in alium convertere, res ad usum

concessas per negligentiam destruere, donata ab aliis
 sine licentia retinere, ea abscondere, ne superior
 libere illa auferre, vel si ab eo acceperit, revo-
 care possit, quia haec omnia sunt actus dominii.
 Religioso prohibiti. 5to. Peccant oeconomici Re-
 ligiosi, si rem aliquam domesico vel extraneo
 contra Regulam & voluntatem Praelati largian-
 tur. Ipsi etiam Praelati peccant, si bona mona-
 sterii contra regulam, & consuetudinem expen-
 dant, & donatio, vel alienatio est irrita, ac re-
 stitutioni obnoxia, quia non sunt domini, sed
 tantum administratores. Materia vero gravis con-
 tra votum paupertatis est determinanda sicuti in
 furto, juxta P. Laymann. 6to. Regulari benefi-
 cium Ecclesiasticum legitime obtinenti competit
 administratio reddituum, quos ad sui decentem
 sustentationem & pias causas applicare potest: re-
 siduum ad Ecclesiam, cui deservit, spectat. Re-
 gularis extra monasterium in peregrinatione, vel
 Universitate degens licentiam habet, pecuniam in
 sui sustentationem & moderatas eleemosynas
 expendendi. 7timo. Licet Praelatus concedere
 possit, ut ex rebus monasterii vel largitione pa-
 rentum Religioso pro victu, & vestitu anni redi-
 tus, a Praelato tamen revocabiles assignari pos-
 fint, hoc tamen sine gravissima causa juxta Tri-
 dentinum Sess. 25. c. 2. practicandum non est:
 & melius semper est, si pecunia Religioso ad ho-
 neros usus concessa apud Priorem deponatur.
 8vo. Praelatus non potest concedere, ut Religio-
 sus bona sibi quoque titulo obvenientia in va-
 nos, superfluos, & pretiosos usus statum suum
 dedecentes expendat, sed tum Praelatus tum sub-
 ditus contra votum paupertatis peccant, & do-
 natio, ac alienatio est irrita, ac restitutioni ob-
 noxia: penas tamen Canonicas retinens cum li-
 centia non incurrit. 9no. Religiosus non peccat
 contra votum paupertatis, si donationem pecu-
 niæ sibi factam non acceptet, quia nullum domi-
 nium fine acceptance in eum transfertur: imo
 etiam

etiam donare volentem rogare potest, ut alteri suo consanguineo donet, quia sic merus est internuntius: Item potest pecuniam a divite accipere, ut eam nomine divitis pauperibus distribuat, quia sic est merus eleemosynarius. Si vero rem donatam sine superioris licentia, licet in favorem alterius acceptet, peccat contra votum paupertatis, quia jus pretio æstimabile, & dominium in se transfert, & post acceptationem nequit petere, ut alteri detur, vel libere pauperibus donare.

10mo. Prælatus Religioso usum rei irrevocabilem concedere nequit, ideoque si etiam proinittat, se non revocaturum, tamen revocare potest.

11mo. Voluntas testatoris relinquentis monacho hæreditatem, vel legatum, ea lege, ut ad ipsum, non vero ad monasterium spectet, ita explicari debet, uti servari potest, scilicet, ut usus cum dependentia a consensu Prælati ad Religiosum pertineat, quod si igitur Prælatus non consentiat, corruit legatum, si consentiat, dominium juris monasterio æquiritur. Legatum vero ita relictum, ut dominium monacho sine dependentia a Prælato proprium sit, nullum est; plerunque tamen talis modus impossibilis pro non adjecto haberri potest, si de mente testatoris dubitetur.

12mo. Poenæ Religiosi proprietarii sunt, ut in loco sacro non se peliatur, si imponitens decesserit, sed in sterquilino una cum sua pecunia.

c. Monachi. de statu Mon. deinde ut vivus e monasterio expellatur, vel hodie in carcerem monasterii detrudatur.

c. cum ad monasterium. de stat. mon. Denique ut biennio activa & passiva voce sit privatus. Trident. Sess. 25. c. 2. de Regul. Sed hæ poenæ tantum incurvantur a retinentibus proprium, non vero ab iis, qui sine superioris licentia aliquid alienant, vel absumunt, licet contra votum paupertatis peccent.

§. 838.

Votum Castitatis. Alterum Votum substantiale Religionis est *Votum Castitatis*, seu promissio Deo facta, abstinendi ab omni delectatione venerea interna & externa, in & extra Conjugium.

Schol. Quomodo hoc votum violetur patet ex dictis (§. 650. & seq.) & dicendis infra de matrimonio.

§. 839.

Votum Obedientiae. Tertium Votum est *Votum Obedientiae*, seu promissio Deo facta superiori suo justa præcipiente obediendi.

Resolvuntur casus. *Coroll. Praef.* 1mo. Religiosus violat votum obedientiae, si non præstet ea, quæ superior præcipit cum voluntate sub culpa obligandi, dummodo directe, vel indirecte sint Regulæ conformia; animus vero obligandi ex verbis colligitur, si addat: in virtute S. Obedientiae &c. 2do. Si Regula Ordinis obliget sub peccato, ejus transgressio est contra votum obedientiae, secus, si non obliget, ubi tamen superior potest transgressorum peccatum statuere, cum obligatione eam ex voto obedientiae suscipiendo. Qui autem Regulam sub peccato non obligante transgreditur, plerumque ob tempore. & pravum affectum venialiter peccat, immo mortaliter, si ob datum scandalum disciplina relaxetur. 3^{tio}. Regulares professi non tenentur acceptare novam Regulam, vel arctiorum vivendi modum, quem nec implicite nec explicite professi sunt, nisi hic esset medium necessarium ad observationem votorum substantialium: unde regularis cogi non potest ad amplectendam strictioris primævæ regulæ observantiam, si in tempore immemoriali non sit observata, quia presumitur, quod voentes regulam observare voluerint, sicut tunc ejus observatio cum approba-

tione superiorum in usu erat. Si vero strictior regulæ observatio necessarium medium foret ad conservationem ordinis, ob vota neglecta, scandalum publicum, & studium perfectionis a sequendæ neglectum, alias dissolvendi, tenentur Professi reformationem acceptare vel maxime, si a majore parte capituli, vel summo Pontifice fiat.

§. 840.

Status Religiosæ Professionis pér se est *Status indissolubilis*: Nam in Professione Religiosa *Religious* intervénit mutuus contractus, quo *Religious* *est indissolubilis*. *se Religiōni tradit*, & *Religiō traditio nēm acceptat*. & se mutuo obligat ad eum alendum, docendum, & gubernandum: sed hic contractus ex neutra parte mutuo etiam consensu dissolvi potest, cum resultet novus status fixus, & permanens, scilicet status Religiosus, qui quoad essentiam suam est immutabilis: (§. 831.) Ergo status Religiosæ professionis est indissolubilis.

Schol. Quæritur, an summus Pontifex in votis substantialibus Religiosorum dispensare possit. Re-in votis spondetur Affirmative: nam 1. summi Pontifices *Religious* jam dispensarunt, uti Alexander III. cum *Justini Veneto Benedictio*: *Benedictus IX.* cum *possit*. Casimiro monacho Cassinensi, ut pro bono regnum nuberent. 2. Nil obstat, quia dispensare possint: Nil ex parte voti, quia etiam in aliis votis dispensare possunt: Nil ex parte solennitatis, quia est introducta ab Ecclesiis: Ergo dispensare possunt Non obstat I. S. Thomas 2. 2 q. 8 a. 11. docens, Papam posse dispensare cum Sacerdotibus in voto castitatis, non vero cum Religious. *Resp* S. D. solum vult, quod Papa non possit dispensare cum monacho in voto castitatis, ita ut simul monachus maneat: quo sensu etiam intel-

intelligitur Innocentius III. in e. cum ad monasterium. de statu Monach. ubi dicit: *Abduatio proprietatis, sicut & custodia castitatis a deo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.* II. Res usi tradita nequit alteri concedi: sed Religiosus per vota Deo est traditus, & Religioni: Ergo nequit per matrimonium alteri concedi. *Rejp.* Papa nomine Dei & Religionis obligationem remittere potest. III. Res semel consecrata nequit amittere consecrationem: Ergo nec Religiosus. *Rejp.* Res Deo consecrata si destruatur, amittit consecrationem, & eodem modo monachus, si definit esse monachus.

Resolvuntur casus. Coroll. *Præt.* 1mo. Religiosus ad Episcopatum promotus non absolvitur a tribus votis substantiis: unde nequit de ulla bonis testari ad eas vero observantias regulares tantum tenetur ex decentia, quæ non pugnant cum statu suo, nec eum dedecent, & in vestibus saltu colorem sui ordinis servare debet. 2do. Religiosus e Religione ob culpam ejectus manet verus Religiosus, & votis adstrictus, & rerum, quas acquirit, administrationem tantum, & usum habet, dominium vero vel ad Ecclesiam diocesanam, ubi beneficium habet, vel si nullum habeat; ad Romanam Ecclesiam pertinet: Religiosi vero fugiti bona ad monasterium spectant, quia quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit. *Hodie* ejactio e monasterio ob plurimas inconvenientias non est in usu, sed incorrigibiles in monasterio incardinantur. 3to. Religiosus a Religione minus stricta ad strictiorem transire potest: & Religiosus in uno monasterio professus ob justam causam cogi potest, ut transferat se ad aliud monasterium ejusdem ordinis; modo monasteria sint sub eodem Generali Ordinis, secus si singula subsint Abbatiis suis sub Episcopo, ubi cogi nequit, quia obedientiam in hoc solum conventu vovit. Si vero monachus in aliud monasterium transferatur, ibi per-

perpetuo mansurus, neque dos priori monasterio allata neque hæreditas jam acquisita, vel ante professionem in altero monasterio monacho accedens ad hoc secundum monasterium, sed ad prius illud spectat. Plura de Regularibus spectantia ad Jus Canonicum vide in meis Inst. J. E. tom. 1. *toto tit. 15.*

§. 841.

Actus Religionis elicitos primarios hactenus consideravimus, nunc ad secundarios pergimus, qui sunt media ordinata ad priorum exercitium, & sunt observatio Diei Dominicæ & Festorum, Primitiæ, oblationes, Decimæ, beneficiorum dotatio, & Immunitas Ecclesiastica. *Observatio Diei Dominicæ & Festorum*, est actus Religionis, quo Diem Dominicum, vel Festum specialiter cultui Dei consecramus.

Schol. i. Observatio diei Dominicæ præcipitur Exo-
di 20. v. 8. *Memento*, ut diem Sabbati Sanctifi-
cet. Hoc præceptum prout præcipit, tempus cæ.
aliquid impendi cultui Divino, est naturale, qua-
tenus vero diem septimum designat, est Cæremo-
niale, & in novo Testamento abrogatum, in
quo Ecclesia mox Apostolorum tempore loco
Sabbati diem Dominicum instituit, in memoriam
mundi eo die creati, & a Christo recreati,
qui hoc die natus est, & ab inferis resurrexit:
unde act. 20. legimus, fideles convenisse ad fran-
gendum panem una Sabbati, id est, prima die
hebdomadis, juxta phrasin Hebraicam. Præcipua
inter dies Dominicas est *Dominica Resurrectionis*, *Celebran-*
Pascha dicta. Circa tempus celebrandi Festum *di Pascha*-
Paschæ controversia orta est a. c. 170. inter Ani-
tis tem-
cetum Papam & S. Polycarpum Smirnensem Epi-
copum discipulum S. Joannis Evangelistæ, quem
S. Apicetus adducere non potuit, ut abjiceret
morem

morem Ecclesiarum Aſiæ, Pascha luna 14ta qua-
tuaque die occurrente cum Judæis celebrantem,
quia ſic S. Joannes Evangelista celebraverat vin-
culum tamen charitatis ruptum non fuit. Sæculo
2do ſub Viſtore P. hæc controverſia magis exar-
ſit inter hunc Papam, & Episcopos Aſiæ, maxi-
me Polycratem Ephesiōrum Episcopum. & in va-
riis Conciliis statutum fuit, ut Pascha die Domini-
nica proxime ſequente lunam 14tam poſt æqui-
noctium vernum celebraretur: id quod tandem
Concilium Niſenū I. definivit. Hæc contro-
verſia non ad fidem, ſed disciplinam ſpectabat, &
Quartadecimani non vocabantur hæretici ideo,
quod Pascha luna 14ta celebrent, ſed quia con-
tra definitionem Eccleſiæ agentes præſumebantur
Nazareos ſectari, qui legis obſervantiam cum
Evangelio conjunglebant: vel nomen hæretici latius
pro qualibet ſecta ab Eccleſia quocunque mo-
do diſſidente uſurpabatur.

Festa quis Schol. 2. Præter diem Dominicam Eccleſia rationa-
biliter instituit alia Festa ad recolenda Redemptio-
nis noſtræ beneficia, vel Sanctorum merita &
exempla. Instituere autem festa pro tota Eccleſia
potest Papa, & Episcopus in ſua diceceſi, qui
olim consenſum populi ad hoc requirebat, ne ni-
mium festis gravaretur, quod tamen hodie abro-
gatum eſt: Episcopus tamen ſine consenſu po-
puli festa abrogare potest. Interim Festa novæ
ab Episcopo instituta etiam Regulares exempti
obſervare tenentur: juxta Trident. Seſſ. 25. c. 12.
de Regul.

Quid Do- Schol. 3. In obſervatione diei Dominicæ, & Festi
minica, &
Festo præ- cipiatur. duo ſunt conſideranda: primo ſinis, qui eſt cul-
tus Divinus: alterum remotio impedimentorum a
cultu Divino, qualia ſunt opera fervilia. Eccleſia ergo merito in Nova Lege determinavit, obſervationem diei Dominicæ, & Festorum fieri debere per auditionem Miſſæ, de quo præcepto
agemus inferius de Sacrif. Miſſæ: & per ceſſatio-
nem

nem ab operibus servilibus: de quo præcepto hic agimus: *Opera autem servilia illa dicimus, quæ versantur circa materiam externam, & vel mechanica, aut illiberalia sunt, vel laborem corporis tantum requirunt, & a mercenariis vel servis fieri solent.*

§. 842.

Omnes fideles tenentur sub peccato mortali, vacare integro die Dominico, & Festo *minico* & ab omnibus operibus servilibus. Ita patet *Festo præceptum propositione 52 ab Innocentio XI. damnata: Præceptum servandi festa non obligat sub mortali seposito scandalo, si absit contemptus.* Ratio est, quia hæc obligatio ex virtute Religionis ad debitum Dei, & Sanctorum cultum est imposta: Ergo sub gravi peccato obligat.

Coroll. Praet. 1mo. Abstinendum est ab operibus servilibus die Dominico, & festo, toto die naturali ab hora 12ma nocturna, usque ad horam 12mam noctis sequentis: datur tamen parvitas materiæ, & temporis, adeoque venialiter solum peccat, qui absente scandalo, & tumultu per duas tantum horas laborat, quia non censetur esse pars diei notabilis: ultra eas vero laborare, peccatum mortale erit. *2do.* Suere, fabricare, arare, mettere, fodere &c. sunt opera servilia, adeoque prohibita: opera vero liberalia, uti legere, scribere, docere &c. & opera media inter servilia, & non servilia, uti iter facere pedibus, equo, currū, vel navi, jumenta sine onere ducere, non sunt prohibita: prohibetur tamen currus jumentis ducere, vel naves mercibus onustas, licet, si tale iter ante festum incepsum fuerit, ob damnum emergens, vel publicam utilitatem in festo continuari possit. *3to.* Licitas sunt die festo opera, ad quotidiana-

tidianum usum, necessitatem, victum, & dispositionem corporis, vestium, & domus necessaria v. g. coquere cibos, sternere lectum, verrere conclave. Item licitum est transcribere, quod est opus Grammaticæ, & pingere, vel recreationis causa, vel sine apparatu & magno labore, quod perinde ac scribere in ducendis lineis, & formandis figuris consistit, non vero colores terere: Item licet Typographis characteres ordinare, non vero chartæ imprimere, imo multi Doctores probabilius etiam ordinationem characterum illicitam esse docent. 4to. Saltem per consuetudinem licitum est die festo sine strepitu & apparatione venari; & Barbitonsores barbam radere, & venam secare possunt: pessima tamen est consuetudo, quod Barbitonsores, Ianones, Pistores, & capillorum conciunatores tuto matutino tempore diei festi laborent. 5to. Opus die festo licitum, v. g. instrumento musicō ludere, per hoc non sit illicitum, quod fiat lucri gratia, quia sic non sit opus servile.

§. 843.

Actiones judiciales prohibentur. Præter opera servilia diebus Dominicis & Festis prohibentur actiones judiciales, quæ spectant ad decisiones causarum civilium, & criminalium, sæcularium, & Ecclesiasticarum, & quæ fiunt cum strepitu judiciali; item mercatus, & negotiatio strepitosa: ex c. i. & ult. de Feriis. Hæc enim valde distrahunt animum, & hominem a cultu Divino avocant.

Resolvuntur causas. Coroll. Præd. 1mo. Non licet die festo citare reum, examinare testes, exigere juramentum judiciale, proferre, & exequi sententiam, quæ erit irrita: In causa tamen necessitatis, & pietatis judicia institui possunt, quales causas sunt; causæ alimenterorum, carceratorum, pupillorum, viduarum, misse.

miserabilium personarum, & quæ moram non patiuntur. Latro etiam de fuga suspectus potest capi die festo, & incarcерari. Item in parvis oppidis agitari possunt causæ civiles, si aliis diebus rustici convenire non possint. 2do. Licet ferre excommunicationem in aliquem die festo, nec prohibentur actus extrajudiciales, v. g. Si Advocatus die festo judicem informet, si arbiter, non procedens ut Judex, arbitrium suum dicat. 3to. Mercatus prohibetur die festo: permititur tamen distractio quarundam rerum ad viatum quotidianum necessiarum. Consuetudo etiam in quibusdam locis licitas facit solennes nundinas diebus Dominicis & festis, quas tamen moderari oportet, & maxime ne ante peractam rem Divinam incipient.

§. 844.

Causæ excusantes a præcepto, abstinen- *Causæ excusantes ab hoc præcepto.*
di ab operibus servilibus, sunt: 1. Dispensatio Episcopi, & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum, vel consuetudo hanc facultatem ei tribuit. 2. Consuetudo a Prælatis cognita & tolerata. 3. Pietas in Deum. 4. Charitas erga proximum. 5. Necessitas publica vel privata, propria, vel aliena.

Coroll. Praet. 1mo. Per consuetudinem in quibusdam locis licet molere die festo, non tamen frumenta advehere, vel farinam avehere. Item die Dominica sub vesperam tempore Missis parare necessaria pro labore sequentis diei v. g. acuere falces &c. 2do. Ob pietatem in Deum licita sunt opera proxime ad cultum Dei spectantia v. g. pulsare campanas, circumferre imagines, cruces & vexilla in supplicatione: ornare vero Altaria, vel templa verrere &c. debent anticipari, si vero differantur in Festum, sunt tantum venialia. 3to.

Ob Charitatem erga proximum licet succurrere infirmis, fodere sepulchrum pro mortuo illo die sepeliendo. *4to.* Ob publicam necessitatem licet reficere pontes, fontes, vias publicas, parare ea, quae spectant ad publicam populi festivitatem, & adventum magni Principis, fœnum & frumentum demessum domum avehere ob periculum, ne ob pluviam corrumpantur, ubi tamen semper tutius venia a Parocho petitur. Excusantur etiam Chirurgi, & Pharmacopolæ laborantes pro ægrotis: Conflatores vitri, coctores calcis, & laterum, quorum opus semel ceptum sine damno interrumpi nequit. *5to.* Si opifex v. g. Sartor culpa sua, vel ob alios labores non necessarios se in necessitatem conjecerit, ut nonnisi die festo promissas vestes confidere possit, & ideo in festo laboret, peccat graviter: si vero bona fide putavit, se eas ante festum adhuc confidere posse, nec se commode excusare potuerit, non peccat graviter, si, ad notabile damnum vitandum, die festo, conficiat: certo vero excusatur, si vestes sint necessariæ pro funere, nuptiis &c. ubi lex non obligat. *6to.* Ancillæ, si aliis diebus ob negotia & voluntatem Domini eis non liceat vestes suas reficere, non peccant refiendo diebus feriatis ob necessitatem privatam: Domicellis vero non licet die feriato acu pingere, nere &c. nisi forte aliter gravis tentatio vinci non possit. *7timo.* Famuli & ancillæ non peccant, si jubeantur ab hero die feriato laborare, si sine gravi incommmodo imperium detrectare non possint: si tamen saepius fieret, deberent dominum deserere, si alium invenire possint: Herus vero jubens graviter, vel leviter peccat, pro notabili parte temporis. quo laborem præcipit, quem nequidem famulo hæretico, vel infideli injungere potest, quia labor domino imputatur; imo si sex famulis mandaret, ut singuli una hora laborent, ita ut sex horis successive labor perficeretur, peccaret mortaliter, si vero una hora a sex famulis perficeretur, probabi-

babiliter tantum venialiter peccaret, quia non videtur graviter dehonori dies feriatus. *8vo.* Ut opus servile die festo in dictis casibus liceat, debet fieri sine scandalo, & si causa excusans sit manifesta, non requiritur dispensatio, secus vero, si dubia fuerit.

§. 845.

Alter actus Religionis elicitus secunda-*Primitiae* rius sunt *Primitiae*, seu primi fructus agro-*quid.* rum, vinearum, hortorum, arborum &c. Deo in signum gratitudinis erga illum oblati. De his nullum quidem adest Ecclesiæ præceptum, per consuetudinem tamen introduci possunt.

§. 846.

Tertius Actus Religionis elicitus secun-*Oblationes* darius sunt *Oblationes*, seu dona, quæ sine nos. sui immutatione offeruntur, immediate tamen Deo, seu cultui Divino deputanda, vel usibus ministrorum.

Coroll. Praef. *1mo.* Ad oblationes, licet de se sint *Resolvuntur causas.* liberæ, aliquis ex quatuor causis obligari potest. 1. Ex contractu, concedendo alicui Ecclesiæ fundum, ut certis temporibus oblationes faciat. 2. Ex deputatione ratione legati, & hæreditatis acceptæ. 3. Ex necessitate Ecclesiæ. 4. Ex consuetudine. *2do.* Oblationes a populo Deo factæ spectant ad Sacerdotes, ut eas fideliter dispensent, partim in cultum Divinum: partim in proprios usus, partim in usus pauperum.

§. 847.

Quartus actus Religionis elicitus secun-*Decimæ* darius sunt *Decimæ*, quæ sunt decima pars *quid.*

bonorum mobilium juste quæsitorum Ecclesiæ ministris solvenda. c. transmissæ. de Decim.

Quotuplex.

Schol. Decimæ aliæ sunt *prædiales*, quæ proveniunt ex agrorum, & prædiorum fructibus, uti vino: tritico &c. aliæ sunt *personales*, quæ proveniunt ex lucro per laborem, & industriam acquisito, ex negotiatione, opificio &c. Aliæ sunt *mixtæ*, quæ partim ex labore, & industria, partim ex prædiorum fructibus proveniunt, uti fœtus animalium, lac, butyrum &c.

§. 848.

Cujus juris sint.

Decimæ materialiter, & secundum substantiam spectatæ, quatenus sunt necessarium stipendium ministrorum Ecclesiæ, a jure naturali & Divino descendunt. Ita definiuit Concilium Constantiense Sess. 8. contra Wiccleffum: Ratio enim naturalis dicitur, ut illi, qui cultui Divino ad salutem totius populi ministrant, populus necessaria pro sustentatione ministret: Hinc Apostolus I. Cor. 9. v. 11. ait: *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus.* Et v. 13. *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Et Luc. 10 Christus ait: *dignus est operarius mercede sua.*

2do. Quodsi tamen Decimæ spectentur secundum determinationem, & aliquotam, in veteri Lege erant juris Divini, in Nova vero sunt tantum juris Ecclesiastici. Quoad veterem Legem patet ex Exod. 22. & Lev. 27. ubi statuitur, ut duodecim Tribus decimam par-

partem suorum proventuum Levitis darent, tum ut præ paupertate ab aliis non despicerentur: tum ne populus ex avaritia legem naturalem de sustentandis ministris Dei vio-
laret. Sed in Lege Nova decimas quoad quotam esse tantum juris Ecclesiastici, ex eo patet, quia in hac lege nullum adest præceptum de decima parte solvenda, sed tantum de sustentatione ministrorum Ecclesiae, sive decima pars sit, sive alia; unde etiam Ecclesia pro varietate temporum aliam, quam decimam partem determinare potest, & defacto in nonnullis locis undecimam, in aliis decimam tertiam determinavit. Certe pri-
mis Ecclesiae sæculis sævientibus persecutio-
nibus decimæ solutæ non fuerunt. Sæculo 4to Patres populos ad solvendas decimas multum hortabantur, nullum tamen de iis præceptum aderat. Sæculo 6to in Ecclesia orientali Episcopi ad solvendas decimas sub poena excommunicationis fideles cogebant, l. 39. Cod. ubi hic mos improbatur, & consuetudo non solvendi decimas, apud Græcos invaluit, & alia tributa pro Sacerdotum sustentatione instituta fuerunt. Nov. 3. In Ecclesia Latina modo Sæculo 5to aliqua obligatio, solvendi decimas, imposta fuit; & Sæculo 6to Synodus Matisconensis can. 5. præceptum hoc clare expressit, & Capitula-
ria Regum Francorum idem expresse statue-
runt. Sæculo 8vo eandem obligationem Prin-
cipes urgebant, nec tamen omnes populi ubique obedierunt. Tandem Sæculo 10mo decreta de solvendis decimis generalia a sum-

mis Pontificibus edita fuerunt, & sub censuris decimarum solutio præcepta fuit.

3tio. Ex quibus colligitur, eum etiam contra justitiam peccare, qui decimas defraudat; ita Tridentinum declarat Sess. 25. c. 12. de ref. *Omnibus, cujuscunque gradus & conditionis sunt, ad quos decimarum solutio spediat, præcipit, ut eas, ad quas de jure tenentur integre persolvant, qui vero eas subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab eo criminis nisi plena restitutione secuta absolvantur.* Ratio est, quia decimæ sunt justum stipendium Ecclesiæ ministris pro sustentatione assignatum; Ergo eas defraudare non solum est contra Religionem, quia decimæ Deo in ministris suis consecratæ sunt, sed etiam contra justitiam.

Solvuntur Schol. Dicis I. c. Tua. de dec. & c. tua nobis. dicitur, decimas Divina constitutione deberi: & Deum præcepisse, decimas sibi solvi in signum universalis dominii. Et cau. 16. q. 1. c. ult. dicuntur esse juris Divini. *Resp.* Quoad congruam ministeriorum sustentationem, non vero quoad quotam; quoad hanc enim ab Ecclesia statutæ sunt ad imitationem legis Divinæ olim Judæis datæ. II. Christus cum Matth. 23. dixisset: *decimatis mintam, & annuitum.* Subjungit: *oportuit hæc facere, & illa non omittere.* *Resp.* Hoc dictum est eo tempore, quo vigebat lex Mosaica. III. Matth. 5. Christus jubet, ut justitia nostra plus abundet, quam illa Pharisæorum: sed hi solvebant decimas: Ergo & nos solvere debemus. *Resp.* Justitia nostra debet esse major non in solvendis decimis, sed in reformatis afflictibus internis.

Resolvuntur casus. Coroll. Praff. 1mo. Qui decimas defraudat, contra Religionem, & justitiam peccat, & tenetur ad restitu-

restitutionem. 2do. Decimæ solvi debent secundum locorum consuetudinem, & non satisfaciunt, qui deteriores portiones offerunt, sed solvi, sicuti bona fide occurrunt, debent.

§. 849.

Omnis, & soli illi tenentur ad solven- *Quinam*
das decimas, qui prædia, fundos, vel alias *teneantur*
res frugiferas titulo non spirituali possident, *ad deci-*
quæ decimæ de jure communi solvendæ sunt mas.
propriis Parochiis. c, *cum sint.* dé Dec. nam
decimæ dantur tanquam stipendum pro spi-
rituali cura & ministerio fidelibus exhibito,
quod ad Parochos pertinet.

Coroll. Præd. 1mo. Judæi, & alii non baptizati, *Resolvun-*
Item Papa, Episcopi & Parochi per se debito per- *tur casus.*
sonali ad decimas non obligantur, nam infideles
a Præpositis Christianis nil recipiunt, & Papa,
Episcopus & Parochi ipsi sunt Pastores: nec Reli-
giosi ex terris, quas propria industria modo
coluerunt, cum antea essent steriles, quæ vocan-
tur *Novalia* gloss. in c. Commissum de Dec. 2do.
Ad decimas præstandas ex debito reali orto ex
re decimi obnoxia, antequam ad alterius posses-
sionem deveniret, omnes cujuscunque status, &
Ordinis, etiam Papa, Episcopi, & Parochi in
aliena Parochia titulo temporali prædia possiden-
tes, & Religiosi, imo & infideles obligantur,
nisi justo titulo eximantur. 3to. Pauperes, qui
deductis decimis se, & suos alere non possunt,
dilatationem solutionis decimarum petere debent,
& in extrema necessitate ab omni obligatione li-
berantur. 4to. Parochi super perceptione deci-
marum habent fundatam in jure intentionem ad-
versus quemcunque, cui incumbit onus probandi,
quod jus decimarum aliunde habeat. 5to. Deci-
mæ prædiales solvendæ sunt illi parochiæ, ubi

prædia sita sunt, quia hoc onus est reale; decimæ mixtæ illi Parochiæ debentur, ubi pecora paescunt, accubant, & dormiunt. *6to.* Clerici ex redditibus Ecclesiasticis beneficiorum ad decimas non obligantur, tum quia Ecclesia vult, ut redditus illis sine diminutione proveniant, tum quia novum genus exactio[n]is est, ut Clerici & Clericis decimas exigant.

§. 850.

Modi acquirendi jus decimarum & immunitatem ab iuriis. Jus decimarum a personis Ecclesiasticis per permutationem, transactionem, compromissum, cum auctoritate Ordinarii acquiri potest. Immunitas vero a solvendis decimis, per Privilegium, consuetudinem, Præscriptionem, & Transactionem, vel remissionem obtineri potest. Ita patet ex tit. de dec.

Resolvuntur easius. Coroll. *Praet. imo.* Jus decimarum, si sumatur proprie, prout est fundatum in spirituali officio, sine Simonia vendi, vel cum re temporali permutari non potest: si vero spectetur materialiter pro sola utilitate fructuum percipiendorum, præcisum a spirituali jure, ac titulo, vendi, locari, & persona laicæ concedi potest, nisi a S. Canonibus prohibeatur, quia sic est quid temporale. Hinc Papa redditus decimarum ex justa causa Principibus in remunerationem beneficiorum, vel cum onere dotandi, & fundandi Ecclesiæ concedere potest, dummodo Parochis de congrua sustentatione provideatur. Item omnes beneficiati, & Rectores Ecclesiæ Episcopis etiam inferiores jus habent, temporales decimarum proventus vendendi, vel locandi, dummodo dominium ab Ecclesia non alienetur. *2do.* Episcopi, & Prælati inferiores proventus decimarum Ecclesiæ suæ olim laicis in feudum perpetuum concedere poterant, quod tamen prohibitum fuit in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. a. 1580. Hinc laicus dei-

decimas post hoc Concilium ab Episcopo in feudum perpetuum concessas restituere debet: si vero eas a tempore immemoriali possideat, in dubio præsumitur eas ante Concilium hoc acquisivisse: imo hodie adhuc Episcopi laicis decimas in feudum ad dies vitæ concedere possunt; nam sola concessio in feudum perpetuum est prohibita. *3to.* Jus decimarum a quibuscumque Clericis, aut conventu Religioso contra proprium Parochum præscribi potest, cum titulo spatio 40 annorum, sine titulo vero tempore tam longo, ut nulla initii extet hominum memoria. c. ad aures de præscript. Laici vero non possunt per præscriptionem acquirere decimas etiam tempore immemoriali, uti P. Laymann colligit ex c. causam. de Præscript. tanti tamen temporis posseſſio eum bona fide facit præsumptionem tituli, quæ tamen præsumptio cessat, si constet, jus decimarum sine titulo, id est, legitima Praelati Ecclesiastici concessione translatum suisse ad laicum. *4to.* Immunitas a solvendis decimis obtinetur per privilegium c. tua. de decim. quo Religiosi eximuntur a decimis de Novalibus, quæ propriis sumptibus, & manibus excolunt, de hortis, & foetibus animalium suorum. Item immunitas a solvendis decimis etiam prædialibus non solum a Clericis, sed etiam a laicis præscribi potest cum titulo annis 40. sine titulo tempore immemoriali: Et in c. ex multiplici. de Dec. acc. statutum. de Transact. transactio super decimis. & c. quo circa de priv. remissio decimarum approbatur. *5to.* Dantur etiam *Decimæ mere laicales*, seu profanæ, quæ sunt genus quoddam tributi, quod olim domini temporales prædiis suorum subditorum imponere solebant. Reliqua ad Canonistas spectant: Et videri possunt in Inst. J. E. tom. 2. tit. 13.

§. 851.

Beneficium Ecclesiasticum quid. Quintus actus Religionis elicitus secundarius est dotatio Beneficiorum Ecclesiastico-rum. Est autem *Beneficium Ecclesiasticum*, jus perpetuum recipiendi redditus ex bonis Ecclesiæ ratione spiritualis officii, Ecclesiastica auctoritate constitutum.

Quotuplex.

Schol. Materia de Beneficiis a Canonistis fusa per tractatur: & videri potest in Inst. J. E. tom. 2. toto tit. 12. quantum ad Theologos spectat, non trandum, primis Ecclesiæ saeculis bona Clericorum fuisse communia dispensatione penes Episcopum relictæ. At vero crescente numero Clericorum summi Pontifices jusserunt, hæc bona in quatuor portiones dividi, quarum 1ma Episcopo, 2da Clero, 3ta fabricæ Ecclesiæ, 4ta pauperibus assignata fuit. cau. 12. q. 2. c. *concessio.* *Beneficium Ecclesiasticum* 1. aliud est *Sæcularare*, quod Clericis saecularibus: aliud *Regulare*, quod Regularibus competit. 2. *Beneficium* aliud est *duplex*, quod aliquam præminentiam, jurisdictionem, & administrationem habet, uti Papæ, Episcopi. Si habeat præminentiam cum jurisdictione fori exterioris, dicitur *Dignitas*, uti omnis Prælatura saecularis. & Regularis, & Vicariatus generalis; si habeat præminentiam in Ecclesia, & Choro sine jurisdictione fori exterioris, dicitur *Personatus*: Si habeat administrationem sine jurisdictione fori exterioris, dicitur *Officium*, quale habet Custos, Thesaurarius, Primicerius. Aliud est beneficium *simplex*, quod nec jurisdictionem, nec præminentiam, nec administrationem habet, uti Canonicatus. 3. Aliud *Beneficium* est *curatum*, quod curam animarum annexam habet: aliud *non curatum*, quod hanç curam non habet. 4. *Beneficium* aliud est *titulare*, quod in titulum perpetuum confertur, & non ad nutum, sed ex gravi causa tantum est auferibile: aliud est *manuale.*

nuale, quod ad nutum conferentis est auferibile.
5. Beneficium aliud est *Electivum*, quod per electionem: aliud est *Patronatum*, quod per collationem Patroni: aliud libere *collativum*, quod per liberam collationem confertur,

§. 852.

Beneficia Ecclesiastica quatuor modis *li.* *Modi acci-
cite* acquiri possunt: 1. *Electione & confirmatione.* *quirendi
beneficia.*
2. *Postulatione & confirmatione.*
3. *Præsentatione Patroni prævia cum subse-
quente institutione.* 4. *Libera Collatione.*
Electio, est Personæ idoneæ ad Ecclesiam va- *Electio*
cantem per vota capitularium seu eligentium *quid.*
canonica vocatio.

Schol. Varia olim suit Ecclesiæ disciplina circa mi- *Disciplina
nistrorum suorum electiones.* Primis temporibus *circa ele-
populus* cum Clero ad electionem concurrebat: *tionem.*
præcipuas tamen partes in electione Episcoporum
semper habuit Metropolitanus, & comprovinciales
Episcopi, qui etiam electum a populo ob crimina
rejecere, imo sine populi electione Episcopum or-
dinare poterant; unde electio populi nullum jus
ad rem tribuebat Episcopo, sed potius erat postu-
lacio. Sed populo nimium excrescente, & tur-
bas in electionibus *moveente circa Sæculum 12mum-*
populus exclusus fuit: itno jam antea in nonnullis
Ecclesiis Reges & Principes loco populi po-
stulabant, maxime cum Imperatores multa Rega-
lia Episcopatibus concessissent, & Episcopos tan-
quam Principes Imperii, & suos Vasallos tractas-
sent, ita ut etiam per baculum, & annulum eos
investirent: qua de re, & cum sæpe personæ in-
dignæ instituerentur, graves discordiæ inter Sa-
cerdotium, & Imperium exarserunt, & per Cal-
listum Papam, & Henricum V. Imperatorem tan-
dem conventum fuit, ut non nisi per solum scep-
trum ab Imperatore investitura fieret, non vero
per

per annum, & baculum, quæ sunt signa potestatis spiritualis. Populo igitur excluso electio penes Clerum mansit; sed hoc etiam nimium aucto, & tumultus excitante, jus electionis ad capitula Cathedralia, seu Canonicos cum suo Episcopo in communi regulariter viventes Sæculo 13to devolutum fuit, sicuti jam Sæculo 12mo jus eligendi Papam ad Cardinales devenit. Hoc jus apud Capitula Cathedralia permanxit usque ad tempora Bonifacii VIII. Clementis V. Joannis XXII. Benedicti XII. ubi hoc jus Papæ reservatum fuit: in Extrav. *Ad Regimen*. Sed huic reservationi opposuit se natio Germanica, & Gallica, donec tandem a. 1516. Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. Galliæ Regem ereta fuerunt, in quibus abrogatis reservationibus nominatio Episcoporum Regi, confirmatio Papæ delata fuit. Sed & inter Nicolaum V. Papam, & Fridericum III. Imperatorem Concordata Germaniæ inita sunt, vi quorum in Germania capitulis Cathedralibus, & monasteriis &c. competit jus eligendi, reservata Papæ confirmatione.

Forma electionis. *Schol. 2.* Forma electionis præscribitur in jure Canonico: scilicet Exequiis defuncti Prælati celebratis, die electionis ab Ordinario assignato, celebratur Missa de Spiritu S. sub qua eligentes celebrant, vel communicant, & dicto hymno de Spiritu S. pergunt ad locum electionis; quæ fit vel per *inspirationem*, persona a Deo visibili signo demonstrata: vel per *quasi inspirationem*, si omnes subito sine prævio tractatu in unum concludent: vel per *scrutinium*, quando vota singulorum per tres scrutatores secreto exquiruntur, in scripto notantur, & ille pro electo habetur, in quem major pars eligentium convenit: vel per *Compromissum*, quando eligentes facultatem eligendi in unum, vel plures transferunt.

Schol. 3. Electionem sequitur *Confirmatio*, quæ *Forma* olim usque ad Sæculum 12mum ad Metropolitæ-*confirmatio-*num simul, & Concilium Provinciale pertinuit: *tionis.* Sæculo 13to ad solum Metropolitanum: Sæculo 14to ad Papam devoluta est. Praxis confirmatio-nis Romæ est: Examinata electione & persona electi, & Protocollo una cum voto Nuntii Apo-stolici Romam misso ad consistorium Cardinalium, sit novus processus. Deinde res proponitur in Consistorio Papali, referente Cardinale, & votum suum addente, sicque in primo Consistorio sit tan-tum *Præconizatio* electi: in 2do vero Consistorio Cardinalis referens Papam & Cardinales de qual-itatibus promovendi informat, vocaturque *Præ-sentatio*: qua facta Papa votis Cardinalium collec-tis eum Episcopum pronuntiat dicens: Au-*toritate* Dei Omnipotentis P. & F. & S. S. & B. B. Apostolorum Petri & Pauli ac nostra, Ecclesiam N. providemus N. ipisque illum in Episcopum præficiimus, & Pastorem, curam, & administra-tionem eidem in spiritualibus, & temporalibus committimus.

§. 853.

Ad electionem jure Divino non requiritur *Eleccio* consensus populi. Nam nullibi in S. Scri-jure Di-ptura præcipitur convocatio populi ad elec-tionem ministrorum Ecclesiæ, siquidem in electione S. Matthiæ, & septem Diaconorum habetur solum exemplum, non vero præce-ptum, certe S. Matthias a solo Deo electus fuit: *Ostende, quem elegeris:* & electio septem Diaconorum ab Apostolis fideli populo com-missa fuit: *Considerate ergo fratres viros ex vo-bis.* Ergo jure Divino populo non competit. Deinde ex dictis (§. 852. Schol. 1.) con-*stat*, variam fuisse veteris Ecclesiæ circa elec-tiones

ctiones disciplinam; electio quippe ad Metropolitanum; & comprovinciales Episcopos spectabat, postulatio ad populum, vel subinde ad Principes; imo Apostoli, & eorum discipuli irrequisito Magistratu Episcopos elegerunt: certe si jure Divino electio ad populum, & Principes pertineret, tot mutationes subire non potuisset. Vid. Van Espen Jus Eccl. de elect.

Solvuntur Schol. Protestantes docent, jus eligendi ministros Ecclesiæ ad plebem totam, vel saltem Principes sæculares spectare. I. Quia hoc jus jam olim Imperatores, & Reges Francorum exercuerunt, uti patet in Carolo M. donec tandem a Gregorio VII. sub praetextu Simoniae illis ablatum fuerit. **Resp.** Imperatores jus nominandi Episcopos a Papa acceperunt; tota certe historia probat, olim penes Clerum, & populum postulantem jus electionis fuisse. Simoniam autem in collatione Episcopatum tempore S. Gregorii VII. intervenisse omnes norunt; unde merito illis Imperatoribus hoc jus nominandi ablatum fuit. II. Hadrianus I. jus eligendi sumnum Pontificem Carolo M. concessit, uti patet ex c. Hadrianus. d. 63. quod idem Leo VIII. Ottoni Imperatori ejusque successori concessit. d. 63. can. 23. **Resp.** Hadrianus Carolo M. hoc jus nunquam concessit, cum nec Carolus, nec ejus filii hoc jure usi fuerint, nullusque antiquus hujus concessionis meminerit excepto Sigeberto, licet eum Papa ob auxilium contra Desiderium Longobardorum regem sibi latum Romæ honorifice excepere; adeoque citatus canon est spurius. Leo VIII. fuit Antipapa, & canonem citatum ab eo latum non fuisse Baronius in Annal. solide probat.

Resolvuntur casus. **Coroll.** **Praef.** *imo.* Illi soli habent vocem activam, seu eligere possunt, qui sunt membra capituli. **c. 16. de elect.** Extraneæ tamen personæ Ecclesiasticæ

fasticæ vel ex Privilegio Papæ, vel per compromissum unanime capitularium, vel per jus Patronatus, vel per præscriptionem 40 annorum, etiam sine titulo jus eligendi acquirere possent: laici vero hujus juris, utpote spiritualis, sunt incapaces, & admissio laico electio nulla est, & eum admittentes per triennium ob officio, & beneficio, & jure eligendi suspenduntur. c. 43. de elect. ex privilegio tamen Papæ laico jus eligendi competere potest. 2do. Novitii, laici conversi in conventu Sacerdotum, & qui non sunt subdiaconi ordinarie loquendo juxta Trident. Sess. 22. de ref. c. 4. Excommunicati, suspensi ab officio, interdicti personaliter, denuntiati, & vitandi, Religiosi proprietarii per biennium, eligentes indignum, pro illa vice, eligere non possunt. tit. de elect. Item absentes a loco electionis, nisi justa causa subsit, ubi per procuratorem de capitulo eligendum, vel apud Regulares per litteras, vel per Procuratorem sine speciali tamen mandato ad certain personam, quia apud Regulares sub poena nullitatis vota debent esse secreta juxta Trid. Sess. 25. de Reg. c. 6. Absentes autem vocati debent, si non sint nimis remoti, c. 42. de elect. & aliquis non vocatus de contemptu agere, & electionem irritare potest. c. 48. de elect. 3to. Capitulares eligere non possunt, si tempus electionis a jure præscriptum elapsum fuerit, scilicet 3 mensium in Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus; & 6 mensium in aliis collegiatis. c. 41. de elect. & c. 2. de Præb. ubi jus eligendi ad Episcopum, seu superiorem confirmantem devolvitur. Currit autem hoc tempus a die scientiae mortis defuncti, & si electio ex justa causa effectum non habuerit, de novo currere incipit. V. P. Engl. in Coll. jur. Can. Et Inst. J. E. tom. I. §. 176. *qq.*

§. 854.

§. 854.

Postulatio quid. Alter modus acquirendi beneficia est *Postulatio*, quando persona aliquo impedimentoo laborans, & propterea dispensatione opus habens postulatur a superiore dispensare valente.

Resolvuntur casus. Coroll. Præf. 1mo. Postulatio differt ab electione, quia postulatus non simpliciter, sed sub conditione dispensationis obtainendæ consentire potest: deinde electio post publicatum scrutinium mutari nequit, bene vero postulatio. 2do In electione sufficit, ut major pars Capituli in electum consentiat: postulatio vero, si concurrat cum electione, dum aliqui postulant, alii eligunt, requirit duas tertias postulantium: c. 40 de electi in vero omnes postulent, major pars sufficit. VId. Inst. J. E. tom. I. §. 190. sqq.

§. 855.

Jus Patronatus quid. Tertius modus acquirendi beneficia est per præsentationem Patroni. Est autem *Patronatus* jus nominandi, seu præsentandi aliquem instituendum ad beneficium Ecclesiasticum.

Origo ejus. Schol. 1. Nomen Patroni, prout hodie sumitur, multis saeculis ignotum fuit, non tamen res hoc nomine significata. Veteres nomine Fundatoris utebantur, cui eadem jura, quæ hodie Patronis, competebant, & eorum nomina Saeculo 5to Ecclesiis inscribebantur; unde dicebatur: v. g. Basilica Constantiniæ. Deinde certum est, quod jam tempore Justiniani Imperatoris jus præsentandi administratores, Praefectos, & Presbyteros monasteriorum, & Xenodochiorum ad fundatores laicos spectaverit Leg. 46. de S. S. Eccl. quod ipsum ad eorum etiam hæredes transiit, quibus

etiam fundatoribus jus petendi alimenta ex fundatione suit, si quando ad egestatem redacti fuissent. Præterea fundatores eorumque hæredes loca a se fundata defendere poterant, unde nomen *Advocati*, *Patroni* & *defensoris* sortiebantur; licet præter illos alii etiam defensores potentiores constituerentur. Nulla autem olim inter Jus Patronatus Ecclesiasticum, & laicum differentia suit, sed modo Sæculo qno in Synodo VIII. aliquod distinctionis vestigium deprehenditur. Jus Patronatus laicum ortum est ex oratoriis, & facellis, quæ Nobiles circa suos fundos, vel in suis ædibus extruebant, ne ad Parochiale Eccleiam longius ire cogerentur: his pro sacris faciendis cum consensu Episcopi certos Presbyteros præficiebant, quæ oratoria tandem in beneficia simplicia, vel etiam Parochias mutata fuerunt, quin & subinde pro persolvendo officio Divino monasteria, vel Ecclesias collegiatas addiderunt, & jus præsentandi apud illos Nobiles permanxit.

Schol. 2. Jus Patronatus aliud est *hæreditarium*, quod *Quotu-*
miliare, quod transit ad hæredes etiam extraneos; aliud est *sa-*
plex, *attivum*, quo quis potest præsentare, aliud *passivum*, quo aliquis ex certa fa-
milia præsentari debet. 3. Aliud est *reale*, quod certo loco, seu prædio &c. aliud *personale*, quod certæ personæ adhæret. 4. Aliud est *Ecclesiasti-*
cum, quod competit personæ Ecclesiasticæ ratio-
ne dignitatis, Ecclesiæ aut beneficii Ecclesiastici: aliud est *laicale*, quod alicui laico, vel Clerico
competit ratione proprii patrimonii, vel succes-
sionis paternæ, aut alterius tituli sœularis: aliud
est *mixtum*, quod partim nomine Ecclesiæ ad
clericum, partim ex alio titulo ad eum spectat,
v. g. si aliqua Ecclesia fundavit aliam, quam
deinde laicus dotavit.

Probl. Pract. 1mo. Jus Patronatus acquiritur ex *Resolvun-*
fundatione, dando solum fundum; *ædificatione*, tur casus.
S s 2 suis

suis sumptibus Ecclesiam etiam collapsam extruendo, c. quoniam. de jur. Patr. *dotatione*, Ecclesiæ redditus sufficientes assignando, *prescriptione* contra Ecclesiam patronatam 40 annorum, contra liberam tempore immemoriali, & ex Privilegio a Papa concessso. c. 2. de reb. Eccl. non alien. in 6. 2do, Jus Patronatus transit in hæredes secundum stirpes. Clem. 2. de jur. Patr. Item in alium transfertur *donatione*, arg. c. *nullus*. de jur. Patr. ubi tamen requiritur consensus Episcopi, si laicus donet laico, non vero si loco Ecclesiastico, vel compatriono c. un. eod. *Permutatione*, arg. c. *nemini*. 16. q. 7. ubi iterum requiritur coniensus Episcopi, si fiat in laicum, secus si in Ecclesiam. *Venditione* universitatis v. g. si totum castrum habens jus Patronatus vendatur; quod tamen ideo carius vendi non potest. c. de jure eod. 3to. Jus Patronatus fundatoribus, ædificatoribus, & dotatoribus Ecclesiarum debetur ex justitia: Ejus capaces sunt non solum Clerici, sed etiam laici masculi. & foeminæ c. *cum autem*. eod. sed cum hoc discrimine, quod patronus Ecclesiasticus a die notitiæ sex, laicus vero quatuor tantum. c. un. de jur. Patr. in 6. mixtum vero jus etiam sex menses ad præsentandum habeat. Deinde si Patronus Ecclesiasticus idoneum præsentavit, variare nequit, bene vero laicus saltem accumulative, ut Episcopus unum feligat. c. *pastoralis*. h. Item Patronus Ecclesiasticus indignum præsentans ea vice jure suo privatur, non vero laicus. arg. *cum vos*. de off. jud. 4to. Patrono quatuor jura competit: jus præsentandi: honor præcipuus in sessionibus, & processionibus: alimenta in casu inopiae ab Ecclesia recipiendi: denique Ecclesiam defendere, ejusque curam gerere debet. Vide Inst. J. E. tom. 2. §. 491. *sqq.*

§. 856.

Quartus modus acquirendi beneficia est *Collatio* per collationem, quæ vel ad Papam, vel *quid.* Episcopum, & alios Collatores spectare potest. Vide Inst. J. E. tom. 2. §. 475.

§. 857.

Electores, Patroni, & collatores beneficiorum maxime curatorum tenentur in conscientia ad præferendum inter dignos digniores, nam hoc exigit favor Ecclesiæ, & animalium, quibus in quantum fieri potest, consulendum est: Unde propositio 47 docens, Tridentinum per digniores excludere tantum indignos, non vero dignos ab Innocentio XI. damnata est.

Coroll. Præf. 1mo. Ut quis sit idoneus ad beneficium Ecclesiasticum simplex requiritur 1. ætas 14. annorum: pro dignitate & personatu non curato 22. pro beneficio curato 25. pro Episcopatu 30. annorum. 2. Torus legitimus. 3. Status clericalis, adeoque saltem prima tonsura. 4. Cœlibatus, nisi quis forte consentiente conjugi perpetuum castitatem voverit, nec bigamus sit. 5. Absentia censure, & irregularitatis. 6. Probitas morum, & debita scientia. 7. Intentio status clericalis, & parentia alterius beneficii incompatibilis. 2do. Peccat mortaliter, qui beneficium indigno confert, & si ex defectu alicujus requisiti invalida sit provisio, provisus etiam ante sententiam judicis beneficium resignare debet, nisi dispensationem, & tituli revalidationem obtineat: invalide tamen provisus, qui per tres annos beneficium bona fide possedit, postea in conscientia tutus erit. 3to. Beneficium conferre digno prætermisso digniore peccatum est maxime in beneficio

ficio curato, licet collatio ob bonum pacis sufficiat: major vero dignitas non præcise ex majori doctrina, & probitate, sed utilitate desumenda est, quia attendenda est relate ad bonum communione. Vide Inst. J. E. tom. 2. §. 511.

§. 858.

Obligationes Beneficiatorum sunt: 1. *Habitus*, & *Tonsuræ Clericalis* gestatio. 2*do.* *Recitatio Horarum Canonicarum*, de quibus inferius de *Sacr. Ordinis* agemus. 3*to.* *Residentia*, quæ in beneficiis curatis est de jure Divino, Ecclesiastico, civili & naturali. 1*mo.* *Esse de jure Divino* patet ex Tridentino Sess. 23. cap. 1. ubi ait: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere . . . quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, sed mercenariorum more deserunt.* Unde multi in Tridentino institerunt pro definienda hac sententia, sed Italis reclamantibus res expresse definita non fuit, satis tamen ex hoc loco eruitur. *Jus Ecclesiasticum* patet ex toto titulo de *Cler.* non resid. *Civile* constat ex variis Principum constitutionibus. *Naturale* patet ex eo, quia beneficiati curati sunt Pastores, qui pascere non possunt, nisi resideant: Quare hic nec Papa dispensare potest, sed tantum declarare, *jus Divinum* ad hunc vel illum casum non extendi.

Resolutio- *Coroll. Pract. 1mo.* Causæ justæ a residentia excusantes sunt: 1. *Charitas*, quando quis ad sedandas lites &c. a loco beneficij recedit. 2. *Propter aeris intemperiem*, vel *persecutionem Tyranni*, vel

vel capitales iniurias, vel prosequendam litem super juribus beneficij, vel sacram peregrinationem, habita Praelati licentia. 3. Si quis absit ex mandato Papæ, vel in Apostolicæ sedis officio occupetur. 4. Si quis absit ob negotia Ecclesiæ, vel studium Theologicum ad quinquennium. 2do. Episcopi per duos vel tres menses: Item Canonici per tres menses: Parochi, constituto tamen prius Vicario per anni decursum ad breve etiam tempus, sine damno tamen gregis, abesse possunt. Vide Inst. J. E. tom. I. §. 207. & §. 248.

§. 859.

Ordinarie non est licitum, quod Clericus *Pluralitas* habeat plura beneficia, quando unum sufficit ad honestam ejus sustentationem, vel si *beneficio-
rum est
illicita.* duo illa beneficia sint incompatibilia, qualia sunt, quæ continuam personalem residentiam postulant, vel in eadem Ecclesia ad eundem finem instituta sunt, & idem officium eodem tempore persolvendum postulant. Ita statuitur c. *is qui.* de Præb. in 6. & ratio est, quia alias Ecclesiastici redditus male, & intolleranter dispensarentur, & cultus Divinus imminueretur, id quod primæ beneficiorum institutioni repugnat.

Coroll. Præf. 1mo. Lcite aliquis obtinere potest *Resolvuntur casus.* duo beneficia compatibilia, qualia sunt simplicia non requirentia residentiam personalem, vel quæ sunt in diversis Ecclesiis, & incompatibilem residentiam non exigunt, vel quibus in eadem Ecclesia satisfieri potest, si tamen hæc ad congruam sustentationem requirantur. 2do. In pluralitate beneficiorum Papa dispensare potest: 1. Ob necessitatem in defectu Clericorum. 2. Ob utilitatem Ecclesiæ, quando unus solus censetur sua auctoritate, potentia &c. magis profuturus quam

plures alii. 3. Ob evidentem meritorum prærogativam. c. *de multis.* de Præb. qui sine dispensatione plura beneficia recipit, & retinet, per receptionem secundi mox priori beneficio quoad titulum, seu jus retinendi, non vero quoad possessionem, ante sententiam judicis, est ipso jure privatus: Trident. Sess. 7. de ref. cap. 4. & si prius beneficium cum secundo retinere contendet, etiam secundo privatus existit. l. c. Vida Inst. J. E. tom. 2. §. 510.

§. 860.

Clerici sunt dominum redditum Ecclesiasticorum dominium acqui-
mini redditum. runt: Nam Tridentinum Sess. 23. & 24. non distinguit inter fructus ad sustentationem necessarios, & superfluos: Ergo clerici utrosque faciunt suos, si praescriptas conditiones impleant, sicut illis indistincte privantur, si negligant. Deinde omnes redditus beneficiales indistincte beneficiatis assignati sunt per modum mercedis, & stipendii propter ministerium sacrum: Ergo omnes suos faciunt.

2. Hoc tamen dominum Clericorum non est omnino liberum, sed restrictum adjectione oneris, ita ut ex justitia teneantur superflua suorum redditum in plium aliquem usum erogare, & si in usus profanos expendant, restituere debeant. Ita colligitur ex c. *Epi-*
scopi. 12. q. 1. Deinde Doctores communiter docent, beneficiatos mortaliter peccare, si redditus superflorum in notabili quantitate in usus profanos expendant, sed non peccant contra Charitatem præcise, quia, si nulli etiam essent pauperes, tamen peccarent: Er-

go

go peccant contra iustitiam. Rursus Sacri Canones vocant bona Ecclesiæ res Dei, patrimonium Christi, vota fidelium, pretia peccatorum, id est, a fidelibus Deo in manibus Prælatorum oblata, ut per eos ad plium usum convertantur: Ergo cum redditus superflui beneficiatis assignantur, fit cum annexo onere, ut quod superest, in plium usum convertatur, ideo fideles superflua illa beneficiatis assignarunt. Unde S. Bernardus ep. 2. ait: *Quidquid praeter necessarium vicium & vestitum de altari relines, trum non est, rapina est, Sacrilegium est.* Et Tridentinum Sess. 25. c. 1. de ref. Episcopis cinnino interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresque suos augeant, cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent. Denique Clerici prohibentur testari de bonis Ecclesiasticis: c. 1. & 2. de Test. Ergo ad ipsos pleno jure non spectant, sed cum onere superflua restituendi. Sane ante divisionem ex iustitia bona superflua debuerunt dari pauperibus: Ergo etiam post illam; nam per divisionem natura eorum & mens fundatorum mutata non est.

Schol. Dicis I. Beneficiati fructus faciunt suos, & *Solvuntur* donationes ex superfluis ab illis factæ nec ab Ec-
clesia, nec a republica irritantur: Ergo ex justi-
tia ea erogare non debent. *Re/p.* Dominum il-
lud est restringum ad pios usus, cum onere resti-
tuendi, si non fiat: donationes vero illæ tantum
sunt validæ in foro externo, ad evitandas lites;
cum bona Ecclesiastica Clericorum, a patrimonia-
libus non semper discerni possint. II. Levitæ
olim

olim superflua in bonos, & pios usus erogare non tenebantur: Ergo nec nostri Clerici. *Resp.* Etiam Levitæ ad hoc tenebantur. & contra Clericos specialiter pugnat mens fundatorum. III. Beneficiatus ex superfluis potest solvere debita, pensiones instituere; pauperes ea rapere non possunt, & S. Thomas quodl. 6. q. 6. a. 2. docet, quod talis non teneatur ad restitutionem. *Resp.* Clericus, si non habeat bona patrimonialia, ex Ecclesiasticis sibi tanquam pauperi applicatis debita solvit: Pensiones constitui debent pro Clericis pauperibus: Nullus vero pauper novit bona Clerici superflua, & si sciat, determinatum jus præ alio paupere non habet, adeoque propria auctoritate auferre nequit. S. Thomas videtur nobis contrarius, & forte loquitur in supposito, quod pauperibus sua pars jam sit subtracta.

Resolvuntur casus. Coroll. Præf. 1mo. Bona patrimonialia Clericorum, ex hæreditate, donatione &c. acquisita pleno jure ad eos spectant, sicuti etiam bona quasi patrimonialia ob Missas quotidianas, Sacramentorum administrationem, & funeralia accepta. 2do. Reditus etiam Ecclesiastici necessarii ad honestam, & decentem vitæ sustentationem pleno jure ad Clericos spectant, & si quid de his per parsimoniam suam sibi subtrahant, libere de eo disponere possunt, imo licet bona patrimonialia habeant, illis servatis ex bonis Ecclesiasticis sustentationem suam accipere possunt; quia, qui servit altari, vivit de altari. 3to. Nomine honestæ sustentationis intelliguntur omnia ad ipsum beneficiatum, & familiam suam statui suo convenienter alendam, hospitalitatem exercendam erga consanguineos, amicos, & peregrinos, ad donationes remuneratorias, & honestas recreations secundum merita, & onera necessaria. 4to. Beneficiatus redditus superfluos etiam consanguineis suis indigentibus, considerato statu eorum, qui per ipsum beneficiatum magis elevatur, erogare potest. Potest

test etiam consanguineum suum ex bonis Ecclesiasticis in studiis alere, si vel pater ejus sit indigens, vel quia pater eum cum tantis expensis alere non tenetur, in quo tamen alimenta naturali jure debita a patre alias danda subtrahi deberent. *5to.* Beneficiati de jure, de bonis Ecclesiasticis superfluis nec ad pias causas testari possunt: consuetudo tamen eorum testamenta quidem tolerat, sed non approbat. Unde legatarii, vel hæredes, excepta causa pia, qui hoc norunt, bona ex tali illegitimo testamento acquisita restituere tenentur, nisi eos bona fides excuset. *Vid. Inst. J. E. tom. 2. §. 520. sqq.*

§. 861.

Beneficium vacat, vel ex dispositione *quomodo* ju-
ris, vel per sententiam judicis, vel per mor *beneficium*
tem beneficiati, vel per *resignationem*, vel *vacet*.
per Permutationem;

Coroll. Præd. 1mo. Resignatio beneficii in favorem *Resolvun-*
tertii debet fieri in manus Papæ: si quis vero *tur casus.*
simpliciter resignet, & per modum *recommendationis* tantum certam personam nominet, potest
fieri in manus Episcopi. Similiter *resignatio* be-
neficii cum *reservatione pensionis annuæ regula-*
riter nonnisi in manus Papæ fieri potest. *2do.*
Permutatio beneficiorum privata *authoritate facta*
est illicita: licet tamen, si permутantes ea resi-
gnent in manus Ordinarii, dicentes, quod *causa*
permutationis faciant, qui *judicabit*, num admit-
tenda sit, nec ne. *Clem. un. de rer. permut.* *Vi-*
de Inst. J. E. §. 522. sqq. tom. 2.

§. 862.

Vitium, quod in conferendis, & acqui- *Simonia*
rendis beneficiis Ecclesiasticis maxime inter- *quid.*
venire potest, est *Simonia*, seu studiosa vo-
luntas

luntas emendi, vel vendendi aliquid spiritusle, aut spirituali annexum, pretio temporali.

Quotuplex.

Schol. Simonia a Simone mago dicta 1. alia est *juris Divini*, ob intrinsecam malitiam prohibita, quando pro pretio temporali datur res in se spiritualis v. g. gratia, Sacra menta &c. alia *juris Ecclesiastici*, quæ ideo mala est, quia ab Ecclesia prohibita v. g. permutatio beneficiorum sine licentia. 2. Utraque triplex est. *Mentalis*, seu actio externa facta ex intentione Simoniaca, exterius tamen non manifestata, vel sine pacto expresso, v. g. si quis alteri exhibeat temporale, ut ad spirituale eum obliget, vel econtra. *Conventionalis*, seu pactio Simoniaca expressa necdum executioni mandata: si ex neutra parte traditio facta sit, dicitur *pure conventionalis*, si tantum ex una parte, dicitur *mixta*. *Realis* est pactio Simoniaca ex utraque parte per datum & acceptum completa. Simonia *Confidentialis* est, quando quis propria auctoritate beneficium alteri quo-cunque modo procurat cum certa confidentia, id est, pacto expresso, vel tacito, ut is, cui procuratur: idem beneficium, vel procuranti, vel alteri refignet, aut pensionem, vel fructus ex eo præstet.

§. 863.

Simonia ex genere suo est peccatum mortali peccatum: Ex Act. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimat pecunia possideri.* Ideo Sacri Canones Simoniām vocant execrabile vitium, turpissimum lucrum, Simoniacam pestem, hæresin &c. c. reprehenduntur. 1. q. 1. Et Ratio est, quia malitiosum est, rem sacram, & spiritualem ita vilipen-

lipendi, ut non pluris æstimetur, quam ali-
quid temporale, quod facit Simonia.

Coroll. Præf. 1mo. Ad Simoniam requiritur, ut *ma- Resolvun-
teria* sit *spiritualis* ex se, institutione Dei, vel *tur casus.*
Ecclesiæ, ad animæ salutem, & ordinem bono-
rum supernaturalium spectans, uti gratia, Sacra-
menta &c. vel ut sit materia *spirituali annexa*,
aut antecedenter, quia ordinatur ad beneficia, &
officia Ecclesiastica, uti electio &c. aut conco-
mitanter. uti labor in administratione Sacraumen-
torum: aut consequenter, quæ officium Eccle-
siasticum supponit, uti jus recipiendi redditus Ec-
clesiasticos. *2do.* Requiritur, ut *preium*. vel
quasi *preium*, sive *munus* sit temporale (excepta
Simonia confidentiali.) Hoc *preium* potest esse
vel *munus a manu*, uti pecunia, & omnia bona
mobilia, & immobilia, seu res temporales *precio*
æstimabiles, item remissio debiti, vel *promissio*
remittendi, dilatio solutionis, anticipata solutio
&c. vel potest esse *munus a lingua*, uti laus,
recommendatio, & Patrocinium apud Principem
cum *pacto*, ut conferatur res *spiritualis*: vel po-
test esse *munus ab obsequio*, seu servitia alicui præ-
stanta sub obligatione, conferendi rem *spiritua-*
lem, aut *spirituali annexam*: non tamen est Si-
monia alicui gratis servire, cum spe, ut in re-
munerationem quis Ecclesiasticum beneficium ob-
tineat, nec collator eam committit, si in remu-
nerationem alteri beneficium conferat. *3to.* Re-
quiritur *emptio* & *venditio* sive *pactum* seu *con-
tractus* non mere gratuitus: si vero sub alio titu-
lo v. g. gratitudinis aliquid promittatur, vel de-
tetur, non est quidem de se Simonia expressa, sae-
pe tamen palliata, ob pactum implicitum: unde
haec verborum formula: ero tibi gratus, si be-
neficium conferas, Simoniam sapiunt, si per ea
exprimatur intentio, se, vel alterum obligandi:
si non detur, vel promittatur in signum puræ
gratitudinis antidotalis: si promittatur, vel de-
tetur

tur temporale pro spirituali, ut motivum dandi spirituale: uti patet ex propos. 45. ab Innocentio XI. & 22. ab Alexandro VII. damnata. 4to. In Simonia non excusat a mortali levitas materiæ, sed tantum inconsideratio, & ignorantia juris, & facti leviter culpabilis. 5to. Qui offert pecuniam pro admissione ad ordinem Religiosum cum obligatione, se admittendi, committit Simoniam c. *non satis.* de Sim. Non tamen est Simonia, si superiores aliquid exigant nomine dotis pro oneribus sustinendis a monasterio in gratiam supplicantis: uti concessit Clemens VII. monilibus, dummodo nil temporale pro ipso ingressu accipiatur. Si vero monasteria sint sufficienter fundata, hoc non omnes concedunt, & confuetudo contraria ex eo solum excusari potest, quod nostris temporibus primæ fundationes valde imminuantur, ut proinde aliunde succurrentum sit, ne corruant: dare vero munuscula senioribus, pro captanda eorum benevolentia in admissione sine obligatione, vel aliquem munusculis ad Religionem alicere, non est Simonia 6to. Parochus exigendo jura stolæ secundum justam taxam suæ dicecessis, non peccat, nisi cum scandalo Sacramenta administrare nollet, nisi jura solvantur. Si vero statutam taxam excedat, vel pro iis functionibus aliquid exigat, pro quibus ex more recepto nihil solvi solet, Simoniam committit, quia nullum titulum habet, qui non est labor sacræ functioni intrinsecus ab ea indistinctus, sed congrua sustentatio, quam Episcopus per suam taxam determinavit. 7timo. A Simonia excusat ignorantia invincibilis, non vero crassa, & supina. Item Simonia non est, redimere pretio temporali vexam injustam circa jus quæsitum in re spirituali: secus est, si vexa justa fuerit. Item si quis in jure acquirendo injuste vexetur ab iis, qui jus concedere possunt, est Simonia. aliquid iis dando, ut a vexa defistant: c. *Matthæus:* de Sim. quia sic pro voto aliquid datur: si vero facta institu-

stitutione sola possessio injuste negetur, licet vexam pecunia redimere, quia possessio solum est quid spirituale ratione tituli, qui jam acquisitus supponitur. Non est tamen Simonia circa jus beneficii acquirendum injustam vexam pretio redimere ab iis, qui tantum obesse poslunt, v. g. difflamando, collatorem impediendo. 8mo. Non est Simonia, res sacras cum rebus sacrarum permuteare, exceptis beneficiis, quorum permutatio propria auctoritate fieri nequit: licet etiam vendere Ceram benedictam, Reliquias pretiosas capsulis inclusas, rosaria indulgentias habentia, in quibus sola materia emitur, secus foret, si ratione rei sacrae pluris venderentur. Sacram sepulturam emere etiam Simoniacum est, nisi quid solum detur pro loco honoratori v. g. in templo, quo modo etiam pro scanno comnodiori in templo aliquid solvi potest, maxime si pretium pro conservatione Ecclesiæ impendatur. 9mo. Per se Simoniacum est, aliquid pro dispensatione in voto &c. solvere: subinde tamen juste aliquid pro sustentatione officialium, & necessitatibus Ecclesiæ, ac in poenam petentis & præcedentis delicti exigitur. 10mo. Non est Simonia, si in ludo unus exponat pecuniam, & alter Missam, quia tantum offertur executio rei spiritualis, loco executionis rei temporalis alias tradendæ. Talis tamen laus scandalum creat. 11mo. Simonia est, emere titulum ordinationis jam constitutum, non vero emere censum ex alterius prædio, ut quis ordinari possit, quia ante ordinationem est res mere temporalis. 12mo. *Simonia Confidentialis* his partis innititur. 1. Resignatione beneficii cum reservatione accessus, ut procuranti, vel alteri determinato accessus ad illud pateat facta sine consensu Papæ. 2. Resignatione cum reservatione ingressus, quando possessio beneficii nondum obtenta alteri ceditur, ut quis post ejus mortem, vel resignationem ejus possessionem capiat. 3. Cum reservatione regresus, quando quis beneficium

cium possessum alteri cedit, cum pacto, ut post mortem, vel resignationem ejus libere ad illud regredi possit. 4. Si certae pensiones propria auctoritate procuranti, vel alteri reserventur.

§. 864.

Poenæ Si- moniæ. Pœnæ ob ordinationem Simoniacam sunt:

1. Excommunicatio Papæ reservata, quæ tam ab ordinante, quam ordinato incurritur. Extrav. *cum detestabile.* 2. De Sim. inter com. 2. suspensio, qua ordinans a collatione Ordinum & munerum Pontificalium, ordinatus vero a susceptione Ordinum, & exercitio susceptorum suspenditur. c. *si quis ordinauerit.* de Sim.

2. Pœnæ ob ingressum Religionis simoniacum sunt: 1. Excommunicatio Papæ reservata in dantes, & recipientes, si personæ sint singulares, & si suscipiens sit integrum Capitulum, suspenditur ab officio Extrav. 1. de Sim. int. com. 2. Detrusio taliter Professi in arctius monasterium l. c. nam professio est valida.

3. Pœnæ in Simoniacos circa provisionem beneficiorum, officiorum, dignitatum, Prælaturarum sunt: 1. Nullitas provisionis, ita, ut ante omnem sententiam nec beneficium retineri, nec fructus percipi possint. 2. Excommunicatio Papæ reservata in omnes ad hanc Simoniam cooperantes. 3. Inabilitas provisi ad idem beneficium de novo acquirendum, & alia beneficia obtinenda: 4. Privatio beneficiorum prius habitorum, & dispositio

positio ab altaris ministerio, faltem post sententiam judicis.

Coroll. Pratt. 1mo. Qui ignoranter Simoniace pronotus est, quia aliis ipso infcio pretium dedit, nullam penam, nisi nullitate provisioris, & inhabilitatis ad idem beneficium incurrit: & ideo fructus bona fide consumptos non tenetur restituere; imo post triennium, quo bona fide beneficium possedit, nec hoc, nec fructus extantes, quia præscriptum. *2do.* Ob Simoniam mentalem nulla pena incurritur, similiter nec ob Simoniam conventionalem, licet mixta fuerit, quia de his jura nihil expresse statuunt: bene tamen ob Simoniam confidentialem ex Bulla S. Pii V. *Intollerabilis.* Adeoque ob omnem & solam Simoniam realem utrinque completam, in susceptione Ordinum, ingressu Religionis, & in provisione beneficiorum commissam, ipso jure & facto incurrintur penae Simoniacorum, et si Simonia occulta foret Extrav. *deteſtabile.* de Sim. Ceterum aliae etiam Simoniæ in aliis materiis commissæ ad judicem delatae arbitaria pena plecti possunt. *3to.* Per se solus Papa a censuris absolvere, & in penis dispensare potest; si tamen delictum sit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, Episcopus a censuris absolvit, sicuti etiam cum illo, qui beneficium Simoniace obtentum sponte, & ante sententiam condemnatoriam dimisit. *4to.* Pretium temporale pro re mere spirituali sine commodo temporali ante sententiam judicis jure naturæ restituendum est: si vero res annexum habeat commodum temporale, v. g. si castrum pluris vendatur ob jus patronatus, pretium pro fundo retineri potest, non vero excessus. Pretium vero pro beneficio Ecclesiastico acceptum jure positivo restituui debet vel Ecclesiæ beneficiali, vel pauperibus: c. *de hoc.* de Sim. imo ante sententiam judicis juxta

juxta nonnullos, ipsi danti; quodsi tamen pactum ante collationem rescissum fuit, danti restitui debet. Vide Inst. J. E. tom. 3. §. 1174. sqq.

§. 865.

Immunitas Ecclesiastica rius est observantia immunitatis Ecclesiasticae: Est autem *Immunitas Ecclesiastica* jus, quo Personae, res & loca Ecclesiastica a publicis oneribus saecularibus libera sunt.

Quotuplex. Schol. Immunitas Ecclesiastica triplex est: *Personalis*, quæ convenit personis Ecclesiasticis, & in privilegio fori, canonis & exemptione ab oneribus saecularibus consistit. Immunitas *realis* competit rebus Ecclesiasticis, quæ a jurisdictione saecularium, eorumque exactionibus, & oneribus sunt liberæ. *Immunitas localis* competit Ecclesiis, aliisque locis Ecclesiasticis, ne actus profani in illis exerceantur: & quod *jure Asyli*, gaudent, ne scilicet delinquentes ad loca sacra confugientes inde per vim extrahantur.

§. 866.

Privilegium fori est immunitas, vi cuius *privilegium fori* Personæ Ecclesiasticae a jurisdictione, & *foro saeculari* eximuntur, & ad forum, & *juridicem saecularem* trahi non possunt. t. de for. comp. & t. de Imm. Eccl. Porro haec Exemptio Personarum Ecclesiasticarum a jurisdictione laicorum quoad spiritualia est a jure Divino. Ita docet Concilium Lateranense sub Leone X. Sess. 9. ubi dicitur, quod a jure tam Divino quam humano potestas nulla in Ecclesiasticas personas laicis concessa fit. Item Tridentinum Sess. 25. de ref. c. 20. ait, Eccle-

Ecclesiæ & Personarum Ecclesiasticarum immunitatem *Dei ordinatione*, & canonice sanctionibus institutam esse. Et Ratio est: quia nulla jurisdictionis propria virtute se extendit ultra genus sui objecti proprii: sed causæ spirituales sunt extra genus jurisdictionis sacerdotalis; nam jurisdictionis Ecclesiastica penitus diversa est a jurisdictione civili; quia illa spiritualis, ac supernaturalis est, tum ratione originis, tum ratione finis: hæc naturalem habet originem, & temporalem pacem, ac tranquillitatem tanquam finem spectat: Ergo ad causas spirituales se non extendit. Et quidem jure Divino, quia a Christo immediate descendit, qui solos Apostolos in causis spiritualibus judices constituit, Matth. 18. *Quæcunque ligaveritis Eccl. & eorum successores, quos Spiritus S. posuit, regere Ecclesiam Dei.*

Schol. Quæritur, an exemptio Personarum Ecclesiasticarum a foro sacerdotali quoad causas civiles, *ptio quoad & sacerdotiales etiam sit juris Divini.* Plurimorum *causas ci-*
sententia hodie est, quod hæc exemptio quoad *viles sit* causas civiles sit tantum juris humani ex privi-*juris Di-*
legio & concessione Imperatorum descendens vini.

Nam 1. nullus locus pro exemptione Clericorum a jurisdictione Principis in causis civilibus, nec ex verbo Dei scripto, nec tradito afferri potest.
2. Vix probari potest, quod Clerici sub Imperatoribus Christianis semper hoc privilegium habuerint: imo habemus varias in diversis regnis hujus privilegii mutationes, quod in jure Divino fieri non potuisset: Ergo descendit ab Imperatoribus, qui hanc in causis civilibus exemptionem Clericis concesserunt, tum ne in causis civilibus a suis officiis abstraherentur, tum ne in causis criminalibus vilesceret

status Ecclesiasticus : præcipue vero Theodosius, & Valentinianus in c. Theodos. l. 45. de Episc. & Fridericus II. amplum privilegium Clericis concessit in Authent. statuimus. c. de Episc. & Cler.

Revolvuntur casus. **Coroll. Præf. imo.** Causæ mere Ecclesiastice & spirituales sunt, quæ de fide, doctrina, Sacramentis, ministrorum ordinatione, officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, consecratione vasorum & Virginum, Sacramentalibus, Reliquiis, cultu & Canonizatione Sanctorum, veterum, & festorum observatione, dispensationibus &c occurront, & ubi agitur de criminibus Ecclesiasticis. **2do.** Non tantum Clerici, sed etiam omnes Regulares utriusque sexus, ejam Novitii, & laici, conversi a sæculari potestate sunt exempti l. 16. c. Theod. Item Clerici minoribus tantum ordinibus, vel prima tonsura tantum initiati privilegio fori gaudent, c. 2. de for. comp. dummodo vel beneficium Ecclesiasticum habeant, vel habitum, & tonsuram Ecclesiasticam deferant, & alicui Ecclesiæ deserviant, vel in seminario Clericorum versentur. **3to.** Clericus non potest renuntiare privilegio fori, utpote toti Ordini Clericali concessso: ideoque non possunt Clerici coram judice sæculari litigare. c. 12. de for. comp. & judex sæcularis in casibus non permisssis Clericum ad suum forum trahens incurrit excommunicationem c. 15. & 2. c. de foro comp. Clericus tamen actor contra laicum in foro sæculari agere potest. c. cum sit de for. comp. **4to.** Clericus in flagranti crimine deprehensus, aut suspectus de proposito illud patrandi, a sæculari judice capi potest, ut judici Ecclesiastico tradatur, si crimen sit grave, necessitas capiendi, modus non excedatur, & fiat de mandato Prælatorum saltem tacito. Laymann l. 4. t. 9. c. 4. **5to.** Clericus debitor, si fugam meditetur, in necessitate a judice sæculari, vel creditore interim capi potest, ut judici Ecclesiastico sistatur, & ad solutionem cogatur.

cogatur. Idem ibid. c. 9. 6to. Clericus a judece saeculari ad testimonium dicendum cogi nequit, nisi cum licentia sui Ordinarii. Plura Canonistae. Vide Inst. J. E. tom. 3. §. 926. sqq.

§. 867.

Privilegium *Canonis* est, ut, si quis sua- Privile-
dente diabolo, id est, ex prava affectione gium Ca-
interna, & animo graviter laedendi in cor- nonis.
pore, vel honore, Clericum percutiat, aut
violentas manus injiciat, excommunicatus
fit. c. si quis suadente. 17. q. 4.

Coroll. Præf. 1mo. Privilegium canonis competit etiam omnibus utriusque sexus Religiosis, eorumque Conversis, & Novitiis, tertiaris sub habitu, regula, & obedientia viventibus. 2do. Hanc excommunicationem ipso facto incurrit, qui Clericum etiam sola prima tonsura initiatum &c. per gravem injuriam occidit, mutilat, vulnerat, confuscat, crines evellit, res illi adhaerentes per vim aufert, lacerat, equum, vel currum fistit, in custodia detinet, percutit, aqua, pulvere, lapillis insequitur &c. 3io. Hanc excommunicationem etiam incurruunt mandantes, consulentes, ex officio non impedientes effectu secuto, & consilio retractato non intimato. c. quantæ. de fent. Excom. 4to. Excommunicationem hanc non incurrit, qui dilacerat, percutit vestimenta Clerico non adhaerentia: qui ei aliquid adhaerens frauduleter surripit: qui verbis contumeliosis afficit: qui tantum leviter, aut ex joco, aut subita cholera percatit: qui in die parvices Clericum Christi personam agentem gravius percutit, etiam ex odio peccaminoso: qui cum legitima facultate correctionis causa percutit: qui in sui defensionem aggressorem detinet, repellit, domo ejicit, si alia via non suppetit: qui ignorans esse Cleri-

*Resolvun-
tur casus.*

cum percutit. *5to.* Privilegium Canonis amittunt clerici in conjugio viventes, si habitum, & tonsuram non deferant; vel in majoribus degentes, qui dimissio habitu, & tonsura fæcularibus negotiis se immiscent, si tertio ab Episcopo moniti se emendare contempserint. *c. contingit.* de sent. Excom.

§. 868.

Immunitas Clericorum Personalis quoad exemptionem ab oneribus tutelæ, curatelæ, operarum personalium, & teloniorum personalium, in quantum hæc eorum vocationi, officiis & congruæ sustentationi officiunt, est juris Divini. Quippe jure Divino prædicatio Evangelii, & cultus Divinus a Clericis ad hoc specialiter deputatis impediri non potest; nam Deus jam olim in veteri Testamento, ministros suos ab exactiōnibus ideo liberos esse voluit Exod. 30. v. 12. Num. 1. v. 47. Quæ leges, in quantum sunt morales, etiam in Novo Testamento obligant: Ergo immunitas Clericorum quoad hæc est juris Divini. Deinde qui servit altari, jure Divino potest vivere de altari: Ergo per dicta onera Clerico altari servienti congrua sustentatio subtrahi non potest.

§. 869.

Immunitas realis bonorum Ecclesiastico-rum, quatenus ad necessariam, & congruam sustentationem ministrorum Ecclesiæ spectant, est juris Divini, uti ex dictis patet (§. 868.) adeoque oneribus realibus & mixtis a Magistratibus laicis gravari non possunt. c. 4. de cens. in 6.

Schol.

Schol. 1. Onera realia seu *exactiones reales* sunt, *Exactio-*
quæ ipsis rebus imponuntur, sine respectu ad per-*nes quo-*
sonas possidentes v. g. fundis, agris, domibus, *tuplices*.
& vocantur *tributa*, seu contributiones ordinariæ,
vulgo ordinare Steuer und Ullagen, quo referuntur
Accisæ, Aufschlag, quæ imponuntur rebus usu
consumptilibus vendendis v. g. vino, carnibus
&c. & *indebita*, Umgeld, quando ultra accisas
pecuniarias de potulentis certa quantitas, v. g.
6 mensuræ de singulis urningis, pendenda est Prin-
cipi. *Onera mixta*, seu actiones mixtæ sunt,
quæ exigunt personalem laborem simul & sum-
ptus v. g. ire ad bellum propriis expensis: vel
imponuntur subditis cum respectu ad eorum bo-
na, & annuos redditus, adeoque personis imme-
diate, mediate vero bonis imponuntur, uti *col-*
leffæ & *contributiones extraordinariae*: quo etiam
spectant præstationes teloniorum, nempe *vestigal-*
lia, Zoll, quæ exiguntur de bonis per terram; &
Portatoria, Mauth, quæ de bonis per aquas in
vel exportatis, aut advectis exiguntur.

Schol. 2. Certum quidem est bona Ecclesiastica ad *Immuni-*
Ecclesiæ, & ministrorum ejus conservationem *tas quoad*
superflua; item bona Clericorum patrimonialia ab bona cuius
omnibus exactiōibus esse liberata. c. *non minus juris*.
de immun. Eccl. & c. *adversus*. de immun. Eccl.
sed non pauci Theologi docent, hanc immunita-
tem quoad bona illa superflua & patrimonialia
Clericorum esse tantum juris humani profectam
immediate ex Christianorum Imperatorum, &
Regum privilegiis, quæ exemptionum privilegia
a summis Pontificibus, aliisque Ecclesiæ Prælatis
non tantum acceptata, sed etiam propriis sanctio-
nibus confirmata sunt. Nam olim a tributis com-
munibus hæc bona exempta non erant, uti patet
ex S. Ambroſio relato can. 27. cau. II. q. I. *Si*
tributum petit Imperator, non negamus. *Agri*
Ecclesiæ solvunt tributum. Tempore Justiniani Im-
peratoris necdum Ecclesiæ a tributis immunes
T t 4 erant,

erant, uti patet ex Nov. 37. Clodovæus Rex Galliæ Ecclesiæ agris imminunitatem indulxit. Ludovicus Pius a. 816. mansum unum Ecclesiæ, quantum per animum par boum arare potuit, hoc est, bona Ecclesiæ dotalia immunitate donavit, quæ immunitas non tantum Ecclesiis Parochialibus, sed & Cathedralibus & monasteriis competit; imo Imperatores in Capitularibus eam ad omnes fundos Ecclesiæ extenderunt, licet terræ de novo Ecclesiæ acquisitæ ea non gauderent, si ante acquisitionem illam non obtinuerint. Denique Fridericus II. Auth. *Item nullæ, c de Episc. & Cler.* eandem immunitatem concessit. Sæculo ^{xi}mo immunitas ab exactionibus ad bona Clericorum etiam patrimonialia extendi cepit, tum in citata Authentica, tum ex decretis Concilii Lateran. sub Innocentio III. & alterius sub Leone X. &c & in c. quanquam de cens. in 6. hodie tamen hæc immunitas in variis locis maxime in Gallia non obtinet, adeoque non est juris Divini.

§. 820.

An Papa immunitati derogare potest. Immunitati Ecclesiasticæ tam personali, quam reali, quatenus non est juris Divini, summus Pontifex, per speciale privilegium ob justam causam Principi sacerdotali datum, ex aliqua parte derogare potest.

An fine consensu Papæ. Schol. Nonnulli Publicistæ recentiores volunt, Immunitatem Ecclesiasticam maxime eam, quæ est juris humani, sine concessione Papæ a Principibus sacerdotalibus abrogari posse. Verum hæc sententia non palcat: 1. Quia immunitate hac privari non possunt nisi subditi: sed post concessa hæc exemptionis privilegia ab ipsis Principibus sacerdotalibus, & a Papa & Ecclesia acceptata, personæ Ecclesiasticæ non amplius subditæ sunt sacerdotali potestati: Ergo non possunt hæc immunitate saltem fine consensu Papæ privari. 2. Privilegium immu-

immunitatis personis Ecclesiasticis concessum est ad convenientem statum & gubernationem Ecclesiae: Ergo sine consensu supremi illius Rectoris a Principibus laicis abrogari non potest, qui non possunt licite revocare prædecessorum suorum iudicata in bonum communem concessa. Non obstat I. quod bona Ecclesiastica sint pars territorii, & possessio eorum sit jus politicum. *Resp.* Sunt pars territorii, sed speciali exemptione gaudens, & jus eorum ad forum Ecclesiasticum ex ipsorum Principum privilegio translatum fuit. II. Bona Ecclesiastica recipiunt commodum protectionis publicæ Regiae: Ergo etiam onus exactiorum sentire debent *Resp.* Sentire possent, nisi ad bonum commune Ecclesiae illis relaxatum suisset. III. Exemptio hæc a prædecessoribus Regibus facta est in præjudicium eorum successorum, & damnum reipublicæ: Ergo eos non stringit. *Resp.* Præjudicium, & damnum hoc nullum est, nam per consensum Papæ expeditum, & ex justa causa concessum facile tollitur. Porro quid Princes saeculares circa exactiones a bonis Ecclesiastico-rum possint, ex eorum Privilegiis innotescet: in casu necessitatis cum consensu Papæ clericorum adjutorium certe non deerit. Vide Inst. J. E. tom. 2. §. 580. *sqq.*

§. 871.

Immunitas Ecclesiastica localis consistit *Jus asyli* tum in reverentia locis sacris exhibenda, *quid.* per hoc, quod actus profani in illis exerceri non possint; tum in *jure Asyli*, quod est privilegium, quo malefactoribus ad Ecclesiás, loca sacra, & Religiosa confugientibus securitas præstatur, ne inde vi extrahi possint, praesertim ad poenam in vita, & membris irrogandam.

§. 872.

Eft juris humani. Jus Afyli non est juris Divini, uti patet tum ex silentio S. Scripturæ N. L. in qua nullum resuscitatæ Legis Mosaicæ de Afylis Deut. 19. v. 5. vestigium apparet: tum ex Traditione trium primorum sæculorum, in quibus de hoc jure nulla mentio occurrit. Igitur est juris humani legibus tum civilibus, tum canonicis constitutum. Primus, qui hoc jus statuit, fuit Constantinus M. juxta Baronium ad an. 324. & postea Theodosius M. I. 1. c. Theodos. de his, qui confugiunt &c. & postquam ab Arcadio Imperatore suafu Eutropii abrogatum esset, idem Arcadius al laborante S. Chrysostomo illud restituit: & Honorius, Theodosius II. 1. 2. c. de his &c. ac Denique Carolus M. c. reum. 17. q. 4. confirmavit. Hæc Imperatorum privilegia Ecclesia recepit, & in multis Conciliis, Aurelianensi, Arausianico &c. c. id. 17. q. 4. canonizavit. Accesserunt deinde decreta summorum Pontificum Bonifacii V. a. 618. Nicolai I. a. 858. Innocentii III. c. inter alia. de immun. Eccl. Gregorii XIV. & Benedicti XIII.

Origō ejus.

Schol. Jus Afyli non semper eodem modo in usu fuit: originem suam multum ex eo traxit, quod Episcopi olim saepius pro delinquentibus apud Imperatores intercesserint, judicantes, quod si rei mortis statim ad supplicium raperentur, non possent se ad eam sine peracta debita poenitentia sufficienter præparare. Quare ad Episcoporum instantiam a poena mortis absoluti gravem ab eis poenitentiam pro satisfactione acceperunt. Non nulli etiam Episcopi ideo reorum patrocinium suscep-

sceperunt, ut vexa processus summarii & tumultuarii in causis criminalibus olim usitati evitaretur.

Coroll. Praet. 1mo. Jure Asyli gaudent omnes Ecclesiae auctoritate Episcopi ad celebranda Divina destinatae, etiam non benedictae, nec consecratae, interdictae, pollutae, dirutae cum spe reædificationis, ædificari coeptae, ubi Area ab Episcopo designata jure asyli gaudet: quod etiam spectat ad partes Ecclesiae exteriores, porticus, parietes, sacrificiam, turrim, tectum, cryptas subterraneas, scalas ad templum, portam ejus apprehensam. Item ad facella, & oratoria publica, Cœniteria etiam ab Ecclesia separata, Palatium Episcopi, & juxta Matthæuccium, domum Parochi. Item ad omnia ædificia domus, vel conventus Religiosi, hortos, stabula, horrea, intra eundem murum conclusa, hospitalia auctoritate Episcopi cum facello ad celebrandum ercta, Tabernaculum, in quo actu S. Eucharistia servatur, ita, ut etiam confugiens ad Sacerdotem eam in platea portantem capi non possit. *2do.* Jure asyli gaudent omnes baptizati utriusque sexus, Judæi, & pagani, si serio converti velint, suspensi, interdicti, excommunicati, banniti, & condemnati ob crimen non exceptum, e carcere fugientes *3to.* Crimina, ob quæ jus asyli non conceditur ex constitutione Gregorii XIV. sunt: Publicum latrocinium, viarum graffatio animo spoliandi viatores effectu subsecuto, depopulatio agrorum, Assassinum, homicidium, vel mutilatio in parte corporis principali, si fiat in loco jus asyli habente; homicidium proditorum ab amico vel inimico sub specie amicitiae patratum; Hæresis non tolerata; crimen læsæ Majestatis. His delictis Benedictus XIII. in Bulla: *Ex quo, sequentia addidit:* homicidium præmeditatum, & deliberatum; Provocantem ad duellum, & occidentem, mandatum ad homicidium: falsificationem litterarum Apostolicarum: furtum & falsitatem

tatem commissam a ministris montis pietatis, publicorum teloniorum, Banci pro deposito Principis, vel privatorum: conflantes; adulterantes. & tondentes monetas aureas, & argenteas, & fraudis concios, ac participes: fraudulentam sub u nomine cariae in alienas domos ingestionem cum rapina. homicidio seu mutilatione domesticorum vel extraneorum. Benedictus XLV. in Constit. *Detectabilem*. privat jure asyli occidentem alterum in duello, etiam extra locum conflictus mortuum; imo etiam si tantum vulneraverit, confugiens ad asylum ex decreto Episcopi cum assistentia personae Ecclesiasticee extrahi, & incarerari potest, ita tamen, ut si vulneratus tempus a lege statutum supervixerit, percussor a judice restitui debeat. Desertores etiam militiae jure asyli privatos esse, declaravit S. Congregatio. 4to. Injuste extrahens fugitivum e loco immuni gravior peccat, & una cum mandante ipso facto incurrit excommunicationem majorem, quæ an Papæ vel Episcopo reservata fit, adhuc disputatur. 5to. Peccat gravior, qui impedit reum, ne confugiat ad immunitatqm, aut ex hac expellit, nisi forte in hac se indecenter gereret: confuga interim ex bonis loci immunis alendus est, licet expensæ ab eo repeti possint; illi etiam suaderi potest, ut discedat, si fuga secura præstetur. Judici autem sacerdotali licet custodiam militarem extra locum asyli constituere, ad reum egredientem capiendum. Quamduo vero in asylo est, non potest ad mortem, vel poenam corporalem condemnari, sed tantum ad multam pecuniariam c. regm. 17. q. 4. 6to. Modus extradendi reum ex asylo est: 1. Præmittitur cognitio, an reus jure asyli gaudeat. 2. Obtenta licentia Episcopi in præsentia personæ Ecclesiasticee judex sacerdotalis eum extrahat, & si Episcopus nollet dare licentiam extrahendi reum notorium delicti excepti, judex laicus minori tamen, quo fieri potest, tumultu, eum extrahere posset: imo quando moraliter

raliter credibile est, crimen esse exceptum, delinquens potest, & debet extradi judici petenti, modo ille se obliget; ad eum Ecclesiæ restitendum, si postea diluantur indicia, ex quibus delictum videbatur exceptum. Vide Inst. J. E. tom. 2.

§. 573. *sqq.*

§. 873.

Qui immunitatem Ecclesiasticam violat, *Sacrilegium* comittit, quod est indigna & irreversa rei sacræ tractatio. Res autem *Sacra* dicitur, quæ publica institutione, Authoritate, & ritu ad cultum Dei deputata est.

Schol. Sacrilegium aliud est *Personale*, seu indigna *Quotuplex.* personæ sacræ tractatio: aliud *Reale*, seu violatio rerum sacrarum publica auctoritate ad cultum Divinum ordinatarum. Aliud *Locale*, seu violatio loci sacri ab Episcopo consecrati, aut ejus authoritate ad publica Divina officia deputati.

§. 874.

Sacrilegium est per se peccatum mortale; quia opponitur excellentissimæ virtuti *Eft mortale* tale. morali, scilicet Religioni habetque gravem repugnantiam cum sanctitate rei sacræ, ei- que gravem injuriam infert.

Coroll. *Praed.* *imo.* Sacrilegium personale quatuor modis committitur. 1. Inferendo manus violentas in Clericum, vel Religiosam personam. (§. 867.) 2. Subjiciendo personas Ecclesiasticas judicio saeculari. (§. 866.) 3. Gravando necessaria Clerici &c. sustentationi tributis, & eum per onera publica ab officio suo impediendo. (§. 868. & seq.) 4. Violando luxuriose personam Deo per votum castitatis consecratam. (§. 657.) *2do.* Sacrilegium realē

reale committitur: 1. Circa Sacra menta, ea invalidae, vel indigne in statu peccati mortalis administrando, & suscipiendo. 2. Tangendo illicite, & irreverenter S. S. Eucharistiam, quod extra casum necessitatis a laico factum foret peccatum mortale: vasa vero sacra, & utensilia a laico vel sub veniali, vel occurrente quacunque necessitate sub nullo peccato tangi possunt. 3. Indigne tractando res sacras, profanando ad usus vanos adhibendo. 3to. Sacrilegium locale committitur, violando loci sacri immunitatem: (§. 872.) polluendo Ecclesiam, aut coemiterium modis in tr. de Euch. recensendis: Exercendo in templo arctionem profanam, quæ vel ex natura sua vel prohibitione juris sanctitati loci repugnat, uti exercere in Ecclesia judicium saeculare, maxime criminale, Negotiationem, mercaturam solennem, tripudia, clamores, ludos profanos, commissationes &c. 4to. Ad crimen Sacrilegii non requiritur intentio inhonorandi res sacras, sed sufficit deliberata indigna tractatio. Rosaria in Coemiterio & alia ad cultum Divinum venalia exponere non est quidem irreverentia, praestaret tamen omittere, maxime vero suspectos libellos, & miracula non satis approbata ineptis carminibus & cantu declamari solita, quæ non raro in Religio- nis nostræ contemptum cedunt.

§. 875.

*Pietas
quid.*

Post Religionem sequitur jam nunc altera pars potentialis justitiae, scilicet *Pietas*: (§. 673.) quæ est virtus, per quam sanguine conjunctis, patriæque benevolis officium, & debitus cultus tribuitur.

§. 876.

*Pietas er-
ga pa-
rentes.*

Pietas potissimum exhibenda est Parentibus a liberis, vi cujus debent illis amorem, obe-

obedientiam, & reverentiam, in quibus, si notabiliter deficiant, mortaliter peccant. Nam Exod. 20. v. 12. præcipitur: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Obedientiam filii inculcat S. Paulus Eph. 6. *Filii obedite parentibus vestris in domino.* Item Rom. 1. v. 30. & 2. Tim. 3. 2. & Eccli. 3. v. 2. Reverentia præcipitur Eccl. 7. v. 9. *In opere & sermone, & in omni patientia honora patrem tuum.* Et Prov. 30. v. 17. *Oculum, qui subsannat patrem... effodiant eum corvi de torrentibus.*

Coroll. Præct. 1mo. Liberi tenentur parentes suos *Resolvuntur casus.* amare interne, bene volendo illis, externe omne malum, & injuriam ab illis propulsando, benevolentiae signa ostendendo, in necessitate subveniendo. Unde peccant, si parentes odio, malevolentia, & indignatione prosequantur: si eis in necessitate spirituali, & corporali non subveniunt: si ultimam eorum voluntatem non impleant, si mortem, & grave malum illis optent. *2do.* Liberi tenentur obedire patentibus in omnibus honestis, & licitis, ita ut inobediendo per se graviter peccent, nisi eos levitas materiæ, inadvertentia, & juvenilis incuria, & quia saepe tantum est consilium, a peccato gravi excusat dummodo contemptus parentum absit, qui, si saepissime proles præceptum transgrediatur, virtualiter saltem intervenit. *3to.* Liberi tenentur parentibus exhibere reverentiam internam, eos ut superiores agnoscendo, & reverentialiter timendo: & externam in verbis, signis, & factis. In quo liberi pro ratione materiæ graviter, vel leviter peccant, qui verbis duris & inurbanis, contumeliis, & maledictionibus parentes afficiunt, illis illudunt, eos ad dignitates evesti despiciunt, cognoscere nolunt, negant, erubescunt, ubi graviter peccatur,

tur, nisi gravis justaque causa magni damni vi-
tandi sublit, ut debitus amor & reverentia in
corde solum retineatur. Item graviter peccant
liberi, qui parentes deliberate etiam leviter foliis
verberant, imo brachium, vel instrumentum ad
verberandum levant: nisi forte brachium levent
ictus declinandi gratia. Item graviter peccat,
qui patrem in judicio sive criminaliter, sive ci-
viliter accusat, vel testem contra eum agit, ex-
cepto crimine hæresis & læsa Majestatis per con-
jurationem contra Principem. Potest tamen filius
a Patre injuste læsus vel alimentis privatus abso-
lute officium judicis implorare. Item contra re-
verentiam peccatur, non exhibendo parentibus
consueta signa honoris assurgendo, caput dete-
gendo &c. ubi tamen sepe inadvertentia, secluso
pravo affectu, a mortali excusat.

§. 877.

Obliga- Econtra parentes jure Divino, & natu-
tiones pa- rali tenentur liberos suos amare, & honeste
rentum. educare. Ita præcipitur Eccl. 7. v. 25. *Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos a puer-
ritia.* Et Eph. 6. *Et vos pares nolite ad ira-
cundiam provocare filios vestros, sed educate eos
in disciplina, & correptione Domini.* Ratio
patet ex ipso instinctu naturæ, quo videmus
ipsa bruta amare sœtus suos, eisque neces-
faria ad vitam conquerere.

Resolvun- Coroll. Praet. *imo.* Peccant parentes, si liberos suos
tur casus. odio prosequantur, mala illis imprecantur, & in
necessitate non succurrant. *2do.* Educatio est du-
plex: Corporalis, quæ exigit, ut parentes tripli-
cem providentiam liberis impendant: *1.* Vitæ;
ab ipso conceptu sedulam prolium curam gerend-
do, & omnia vitæ nociva ab iis avertendo.
2. Victus, necessaria ad victum, & amictum
statui

statui convenientem procurando. 3. Statns, proles ita educando, ut suo tempore honeste se sustentare possint. Hinc matres peccant graviter, infantes in lecto lateri suo proxime admoventes cum præviso periculo oppressionis eorum in somno. Item patres graviter peccant, qui uxores prægnantes dure tractant, & percutiunt, cum damno fœtus in utero existentis: Item, quando tempore menstrui exercent impuras commixtiones cum evidenti periculo abortus, aut prolis monstræ, infirmæ, fatuæ concipiendæ. Item peccant parentes, qui dissipant bona temporalia, quia sunt causa paupertatis prolium, cum multis malis inde emergentibus. Peccant graviter matres, quæ proles ante templum, hospitale, vel in platea exponunt, nisi gravissima causa subsit, vel quia non possunt alere, vel sine gravissimo damno famæ retinere; tum quia pietati naturali hoc repugnat, tum quia proli est injuriosum. In gravi vero necessitate tenetur mater in expositione infantis curare, ne frigore pereat, aliove modo damnum salutis corporis, & animæ incurrat. Item mater tenetur per se ipsam ordinarie lactare infantem, & si sine justa causa alteri nutrici bona tradat, venialiter peccat, mortaliter vero, si tali tradat, unde notabile damnum proli immineat. 3to. Educatio spiritualis requirit a parentibus. 1. Doctrinam in fide, necessariis ad salutem, moribus, & scientiis, vel per se, vel per bonos instructores. 2. Bonum exemplum, quo parentes filiis prælucere debent. 3. Correptionem seriam & discretam. Unde graviter peccant parentes, qui proles in necessariis ad salutem non instruunt, earum vitia corrigere negligunt: suspecta consortia frequentare sinunt: nimia severitate eas corrigit, unde eas itepidas reddunt, & variis morbis per totam vitam exponunt: eas vel ad matrimonium, vel statum Religiosum invitatis cogunt. 4to. Tutores graviter peccant, si bona Tutorum pupilli obligatio.

pupilli negligant, pecuniam ad usus non necessarios cum damno concedant, & tenentur ad restitutionem. Tutores enim tenentur amare pupillos, & curam eorum in spiritualibus & corporalibus gerere. Pupilli vero tenentur suis tutoribus exhibere amorem, reverentiam, & obedientiam, adeoque in materia gravi non obediendo graviter peccant.

§. 878.

Observantia quid. Tertia pars potentialis Justitiae est *Observantia*, quæ est virtus, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, maxime superiores nostros, quodam cultu, & honore prosequimur.

Eius affectus. Schol. Partes observantiæ sunt: *Dulia*, quæ honorem, & debitam servitatem exhibet dominantι per signa externa, scilicet actiones honorificas, verba honorifica, & res exteriores v. g. oblationes munerum. Et *Obedientia*, quæ est virtus, per quam quis superioris sui præcepto obtemperat, ex intentione satisfaciendi ejus præcepto, cui opponitur *Inobedientia*, quæ est transgressio præcepti ex illius vel præcipientis contemptu.

§. 879.

Obligatio subditorum erga Præpositos spirituales. Subditi tenentur Præpositis suis spiritualibus exhibere reverentiam, amorem, obedientiam, & necessaria vitæ subsidia. Eccl. 7. v. 21. *In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica:* Ergo spiritualibus Præpositis subditi debent reverentiam.

1. Thess. 5. v. 12. *Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præfunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in Charitate propter opus illo-*

illorum: Ergo subditi debent amorem. Hebr. 13. v. 17. *Obedite præpositis vestris, & subjaceite illis*: Ergo debent obedientiam. 1. Tim. 5. v. 17. *Dignus est operarius (qui laborat in verbo & doctrina) mercede sua*. Ergo debent subsidium necessarium.

Econtra Præpositi spirituales tenentur filii *Præpositi suis spiritualibus*. 1. Exhibere paternum ^{torum erga subditos.} amorem: Joan. 10. v. 11. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*. 2. Curam pro salute animæ: 1. Pet. 5. v. 3. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei*. 3. Doctrinam: 2. Tim. 4. v. 2. *Prædicta verbum, in sua opportune, importune: argue, obsecra in omni patientia & Doctrina*. 4. Bonum exemplum: 1. Tim. 4. v. 12. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate*.

Coroll. Præst. 1mo. Præpositi spirituales peccant *Resolvuntur casus.* graviter negligendo animas in cura, & administratione Sacramentorum, omissendo conciones, & Catecheses, scandala præbendo, vel non tollendo. *2do.* Superior regularis tenetur velut pater subditis suis regularibus providere de spirituallibus & corporalibus: Item religiosam disciplinam fortiter, & suaviter urgere, delinquentes paterne monere, & corrigere, & peccat graviter, si minimos defectus in iis, quos aversatur, gravissime puniat, gravissimos vero in iis, quos amat, dissimulet: subditi vero illi debent amorem, reverentiam, & obedientiam. *3to.* Præceptores & instructores tenentur sollicite promovere profectum discipulorum suorum in pietate, & litteris: eorum peccata corrigere, & bono exemplo illis prælucere: discipuli vero debent præceptoribus suis amorem, reverentiam, & obedientiam, ubi

tamen non tam facile peccant graviter, nisi materia gravior fuerit.

§. 880.

*Obligatio Subditi tenentur Magistratu*s* suo sacerdotali exhibere: 1. Amorem. 1. Tim. 2. jubet subditorum erga Apostolus fieri orationes pro Regibus. 2. Reverentiam. 1. Pet. 2. *Regem honorificate.* 3. Obedientiam, nam Tit. 3. scribit Apostolus, Christianos monendos esse, *Principibus & Potestatibus subditos esse, dicto obedire.**

*Obligatio Econtra Magistratus sacerdotalis subditis exhibere debet: 1. Amorem, & benevolentiam. Job. 29. *Oculus sui cæco, & pes claudo.* 2. Administrationem justitiae Sap. 1. *Diligite justitiam, qui judicatis terram.* 3. Impedire damna communia. Prov. 20. *Rex, qui sedet in solio, dissipat omne malum intuitu suo.* 4. Scelera plectere. Prov. 20. *Dissipat impios rex sapiens, & incurvat super eos forniciem.**

Resolvuntur casus. Coroll. Pratt. 1mo. Magistratus sacerdotalis graviter peccat, per negligentiam, conniventiam, injuriam, oppressionem innocentum, tolerata publica scandala. Item si abjecta subditorum cura eam ministris vel malis, vel non satis capacibus relinquit. 2do. Si advertat, ex impunitate delicti augeri audaciam, turbarique rempublicam. Peccat graviter, si non puniat reum graviter delinquentem, & fit particeps peccati alieni: secus est, si ex justa causa parcat. 3to. Subditi peccant graviter, vel leviter pro ratione materiæ, si Magistratu*s* amorem, reverentiam, & obedientiam denegent.

§. 881.

§. 881.

Famuli, & ancillæ tenentur dominis suis *Obligatio præstare*: 1. Reverentiam. I. Tim. 6. v. 1. *domino-*
Quicunque sunt sub jugo servi, dominos suos rum erga
omni honore dignos arbitrentur. 2. *Obedien-*
tiam. Eph. 6. v. 5. *Servi obedite dominis car-*
nalibus cum timore. 3. *Fidele obsequium.* Tit. 2,
 v. 9. & 10. *Hortare servos, dominis suis sub-*
ditos esse in omnibus placentes, non contradicen-
tes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bo-
nam ostendentes.

Econtra domini tenentur servis suis præ-
 bere justam mercedem, & sustentationem
 congruam: Col. 4. v. 1. *Domini! quod ju-*
stum est, & æquum, servis præstate. 2. Amo-
 rem, & convenientem benevolentiam. Eccli.
 4. v. 35. *Noli esse sicut leo in domo tua, ever-*
tens domesticos tuos, & opprimens subiectos tibi.

Coroll. Præf. 1mo. Famuli & ancillæ peccant gra- *Resolvun-*
 viter per gravem irreverentiam, contemptum, *tur casus.*
 & inobedientiam erga dominos: quando otian-
 tur, non fideliter laborant, defraudant, damnum
 inferunt, aut non præcavent, aut ante conven-
 tum tempus famulatum deserunt. 2do. Innocen-
 tius XI. hanc propositionem 51. damnavit: *Fa-*
mulus, qui submissis humeris scienter, id est, non
dubitans de flagitio a domino præstanto, adjuvat
herum suum ascendere fenestram ad suprandam
virginem, & multoties ei subservit, deferendo sca-
lam, aperiendo januam, aut quid simile cooperan-
do, scilicet scribendo vel deferendo litteras, con-
cubinam adducendo, non peccat mortaliter, si id
faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domi-
no male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne
domo expellatur. Imo nec metus mortis juxta
 La Croix excusat. 3to. Peccata dominorum erga

fervos pro substrata materia gravia, vel levia sunt, iracundia, nimia austерitas, percussio gravis, & injuriosa, subtractio injusta mercedis, omisso correctionis.

§. 882.

Gratitudo quid. Quarta pars potentialis Justitiae est *Gratitudo*, quæ est virtus respiciens debitum ex beneficio ad illud aliquo modo compensandum, vel agnitione beneficij accepti, & amore benefactoris, vel gratiarum actione, vel altero beneficio. Huic opponitur *Ingratitudo*, quæ est contemptus beneficij, vel benefactoris.

§. 883.

Ingratitudo est peccatum. Omnis ingratitudo est peccatum, quia adversatur rectæ rationi, & ideo etiam 2. peccatum. Tim. 3. inter peccata recensetur: *blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati.*

Resolvuntur casus. Coroll. Præst. Ingratitudo formalis, quando beneficium, & benefactor contemnitur, est speciale peccatum, utpote speciali virtuti gratitudinis opposita, quæ pro substrata materia, & contemptu potest esse vel peccatum mortale, vel peccatum veniale.

§. 884.

Vindictio quid. Quinta pars potentialis justitiae est *Vindictio*, sive ultio injuriæ per aliquod malum peccanti inflictum: seu est redditio mali pœnalis pro malo culpabili. Huic per excessum in pœna opponitur *Crudelitas*: & per defecum nimia *Indulgentia* in puniendo.

Crudelitas.
Indulgentia.

§. 885.

§. 885.

Sexta pars potentialis iustitiae est *Affabi-Affabilitas*, seu *Urbanitas*, quæ est virtus, qua *tas quid.* quis ex debito vitæ socialis in communi convictu se decenter habet ad alios spectata conditione personarum, & circumstantiis, ut neque nimis blande neque nimis aspere se gerat in confortio. Illi per excessum opponitur *Adulatio*, quando quis supra modum alias *Adulatio.* verbis, vel factis extollere, & delectare cupit in communi confortio. Et per defectum *Morositas*, quando quis se difficilem præbet *Morosi-* in confortio contradicendo, ex animo non *tas.* placendi, aut alios contristandi, ut suis moribus obsequantur. Quæ duo vitia, cum charitati graviter non repugnant, sunt per tantum peccata venialia.

Coroll. Praet. Adulatio potest esse peccatum mortale *Resolvun-* ratione materiæ, quando quis laudat peccatum *tur casus.* mortale alterius: deinde ratione intentionis, inferendi grave damnum alteri, spirituale, vel corporale: denique ratione effectus, quando quis per adulacionem dat alteri ansam peccati mortalis, quod prævidere, & avertere poterat, & debebat.

§. 886.

Septima pars potentialis iustitiae est *Li-Liberalitas*, quæ est virtus moderans amorem *tas quid.* divitiarum, & reddens hominem promptum ad eas erogandas, quando dictat recta ratio. Illi per defectum opponitur *Avaritia*, quæ est *Avaritia.* immoderatus amor divitiarum: & per excessum *Prodigalitas*, quæ est erogatio superflua rerum suarum.

§. 887.

Avaritia Avaritia prout opponitur liberalitati,
& Prodigalitas sicuti & Prodigalitas ex genere suo sunt peccata venialia, quia sunt excessus in re indiferente, & de se licita.
quale peccatum.

Resolvuntur casus. Coroll. 1mo. Avaritia fit peccatum mortale, quando homo ita inordinate appetit, & amat dignitatis, ut in illis ultimum finem constituat, vel quando amori proximi graviter repugnat, injuste ejus bona auferendo, detinendo, & in necessitate non succurrendo. 2do. Filiæ avaritiæ sunt: obduratio cordis erga egenos: Inquietudo mentis: Proditio, Fraus, Perjurium, Furtum, Perfidia, Oppressio pauperum, & omnis Injustitia. 3to. Prodigalitas potest esse peccatum ratione finis mortaliter mali; deinde ratione damni emergentis: si prodigus fiat impos ad debita solvenda, vel familiam alendam. Denique ratione specialis obligationis, superflua in piis causas erogandi, uti in beneficiatis Ecclesiasticis. (§. 860.) Hæc de virtutibus Cardinalibus, & vitiis illis oppositis ad majorem Dei gloriam dicta sint, qui nos faciat ire de virtute in virtutem, ut tandem videamus Deum deorum in Sion.

U. I. O. G. D.

INDEX

RERUM MEMORABILIA LOCUPLETISSIMUS.

A.

- Abortus* procuratio est mortale peccatum. 489.
Resolvuntur Casus. *ibid.*
- Abstinētia* quid. 349. *Gradus abstinentiæ.* *ibid.*
- Accessio* quid & quotplex. 415. *seq.*
- Accusator*, seu *Actor* quis esse possit. 527. Resolvuntur Casus. *ibid.*
- Acedia* quid. 319. Est mortale peccatum ex genere suo. *ibid.* Resolvuntur Casus. 320.
- Actio* quid & quotplex. 399.
- Actions* judiciales prohibentur die Dominica & Festis. 626.
- Actus* humanus quid & quotplex. 1. *Oeconomia actus humani.* 2. *Actus moralis* quid & quotplex. 34. *Actus humani suam bonitatem & malitiam defumunt ab objecto,* 35. *a circumstantiis,* 36. & *a fine.* 37. Resolvuntur Casus. 38. An *Actus malus* ex fine simpliciter malus sit. *ibid.* An *circumstantia venialiter mala actum vitiet.* 39. An *idem actas plures bonitates vel malitias habere possit.* *ibid.* Ut *actus* sit *malus*, sufficit *malitia* indirecte *volita.* *ibid.* An *actus malus* in *bonum finem* *relatus bonus* sit. 40. An *actus bonus* *debeat esse conformis* *divinæ voluntati.* *ibid.* Quomodo *volito* *divino materiali conformare* nos possimus. 41. An *detur actus* *indifferens.* 42. *Actus externus* non auget, *præmium* *essentialiæ,* 45. bene vero *accidentale.* 46. Quid *eventus*, *prævisus addat.* 47.

Index Rerum memorabilium.

Adoratio quid & quotuplex. 546. Deus etiam externe est adorandus. 547.

Adulatio quid. 679. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Adulter tenetur ad restitutionem. 496. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Adulterium quid & quale peccatum. 377. Resolvuntur Casus. 378.

Advocati obligationes. 532. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Affabilitas quid. 679.

Animæ purgantes an orari possint. 540.

Appellatio licet. 533. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Affecuratio quid. 473.

Asyli jus quid. 665. Est juris humani. 666. Ejus origo. *ibid.* Resolvuntur Casus. 667.

Aucupium quid. 411.

B.

Bellum quid. 326. An sit licitum. *ibid.* Resolvuntur Casus. 328.

Beneficium ecclesiasticum quid & quotuplex. 636. Modi acquirendi Beneficia. 637. Subjectum Beneficii. 645. Resolvuntur Casus. *ibid.* Obligationes Beneficiatorum. 646. Resolvuntur Casus. *ibid.* Pluralitas Beneficiarum est illicita. 647. Resolvuntur Casus. *ibid.* Quomodo Beneficium vacet. 651. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Bestialitas quid & quale peccatum. 384. Resolvuntur Casus. 385.

Blasphemia quid & quotuplex. 585. Est mortale. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Bona incerta quæ. 412. Bona derelicta quæ. 414. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Bona animæ. In his alium vi vel fraude lærere est contra justitiam. 475. Resolvuntur Casus. *ibid. seq.*

C. Cam.

Index Rerum memorabilium.

C.

Cambium quid & quotuplex. 462. *Cambium* est licitum. 463. In qua specie pecunia solvenda. *ibid.*

Campanarum usus & benedictio. 562.

Candalarum benedictio. 563.

Canones Apostolorum an sint genuini. 120.

Canonis Privilegium quid. 661. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Casitas quid & quotuplex. 367.

Censura quid & quotuplex. 132. Ecclesia censuras ferre potest. 133. Solvuntur objectiones. 135. Omnis Prælates ecclesiasticus censuras ferre potest. 136. Resolvuntur Casus. *ibid.* Subjectum censuræ. 137. Resolvuntur Casus. 138. Delictum quale esse debeat pro censura. 139. Resolvuntur Casus. 140. Causæ a censura excusantes. *ibid.* Resolvuntur Casus. 141. Censura quomodo tollatur. 142. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Census quid & quotuplex. 458. *Census* realis est licitus. 459. Solvuntur Objectiones. *ibid.* An census personalis liceat. 460. An census Germanicus sit licitus. *ibid.* Resolvuntur Casus. 462.

Cerei Paschalis benedictio. 563.

Ceremonia quid. 558. Ecclesia potest instituere Ceremonias. 559. Usus Psalmodiæ & Musicæ, & ceterarum. 560. *seq.* Ceremoniæ sunt utiles. 566. Solvuntur Objectiones. 567. Ceremoniæ spiritualem significationem habent. *ibid.* Sententia Claudii du Vert. 569. Solvuntur Objectiones. *ibid.* Resolvuntur Casus. 570

Cereorum usus. 562.

Charitas quid & quotuplex. 285. Objectum materiale. 286. & formale Charitatis. 287. An charitas Dei & Proximi sit una specie. 288. Charitas est quid creatum. *ibid.* An charitas sit vera amicitia inter Deum & hominem. 289. Charitas est excellentior omnibus virtutibus. 290. Charitatis prærogativæ. 291. Semper augeri potest. *ibid.* Quo-

Index Rerum memorabilium.

Quomodo augeatur. 292. Status puri amoris Quietistarum non datur. 293. Charitas amitti potest. 293. Et per mortale perditur. 296. Actus charitatis quid. 297. Datur præceptum diligendi Deum actu explicito. 298. Deus appretiative super omnia amandus 299. An homo opera sua ad Deum explicite virtualiter referre teneatur. 300. Non est contra charitatem servire Deo propter mercedem æternam. 303. Resolvuntur Casus. *ibid.* Homo debet diligere seipsum. 305. An magis se, quam Proximum diligere debeat. *ibid.* Homo debet diligere Proximum. 306. Resolvuntur Casus. 307. Inimici diligendi sunt. 308. An dilectio amici sit melior dilectione inimici. 309. Resolvuntur Casus. *ibid.* Actus externi charitatis 312.

Clerici directe tenentur legibus civilibus. 166. Resolvuntur Casus. 168. Sunt Domini reddituum. 643. Resolvuntur Casus. 650.

Codicillus quid. 437.

Collatio vespertina unde. 357.

Collatio Beneficii quid. 645.

Collectiones Canonum, & corpus Juris canonici 116.

Commodatam quid. 430. Ejus obligatio. 431. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Compensatio occulta licet. 509. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Concupiscentia quid & quotuplex. 12. Antecedens auget voluntarium ratione Objecti, minuit vel tollit ratione circumstantiarum, 13. consequens auget voluntarium. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Correttio fraterna quid. 315. Est de Præcepto. *ibid.* Resolvuntur Casus. 316.

Conduccio quid. 468. Obligationes Conductoris. 469.

Conscientia quid & quotuplex. 49. Conscientiam rectam sequi debemus. 52. Conscientia invincibiliter erronea obligat ad sequendum; 53. vincibiliter erronea non obligat: non licet tamen contraria non depositam agere. 54. Solvuntur Objectio-

Index Rerum memorabilium.

nes. 55. Resolvuntur Casus. *ibid.* Cum conscientia dubia non licet operari, 56. secus si sit speculatively dubia. 57. Resolvuntur Casus. *ibid.* Non licet operari juxta opinionem tenuiter probabilem. 59. Resolvuntur Casus. *ibid.* Non licet in Sacramentis conferendis sequi probabilem. 60. Tutius sequendum, quando de vitando dāmno a peccato distincto agitur. 63. Tutius non semper sequendum. 64. Solvuntur Objectiones. 65. An liceat sequi probabilem relicta probabiliori. 66. Rationes pro sententia probabiliori. 67. Solvuntur Objectiones. 68. Rationes pro tutiori sequendo. 69. Dictamen ultimum practicum certum esse debet. 70. Solvuntur Objectiones. *ibid.* Resolvuntur Casus. 71. licet agere contra scrupulos. 72. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Confuetudo quid & quotuplex. 171. Consuetudo facit legem. *ibid.* Requisita ad Consuetudinem. 172. Consuetudo potest abrogare legem. *ibid.* Resolvuntur Casus. 173.

Contentio quid. 324.

Contractus quid & quotuplex. 422. Ad contractum requiritur consensus internus, liber, manifestatus. 423. Resolvuntur Casus. 424. Persona habilis ad contrahendum. 425. Resolvuntur Casus. *ibid.* Contractus debet esse legitimus, circa materiam honestam & possibilem. 426. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Contractus Societatis quid & quotuplex. 464. Contractus Societatis licet. 465. Resolvuntur Casus. 467.

Contractus trinus quid. 464. An licitus sit. 465. An contractus duplex sit illicitus. 466.

Contumelia quid. 502. Resolvuntur Casus. 503.

Convitium quid. 503.

Crux Christi recte colitur. 550. Solvuntur Objectiones. 551.

Curiositas quid. 392. Quot modis per eam peccetur. 393.

Index Rerum memorabilium.

D.

Decimæ quid. 629. Quotuplicis generis. 630.
Cujus juris sint. *ibid.* Solvuntur Objectiones. 632.
Quinam teneantur ad Decimas. 633. Modi acqui-
rendi jus Decimarum, & immunitatem ab iis. 634.
Resolvuntur Casus. *ibid.*

Decretales Siricio antiquiores an fint genuinæ.

119.

Degradiatio quid. 156. Modus degradandi. 157.

Deleßatio morosa est peccatum. 198. 387. Re-
solvuntur Casus. 199. 388.

Depositio quid. 156.

Depositum quid. 431. Ejus obligatio. 432. Re-
solvuntur Casus. *ibid.*

Depositum Religiosorum an liceat. 616.

Desideria mala sunt peccata. 198.

Desperatio quid. 283. Est peccatum mortale.
ibid. Resolvuntur Casus. 284.

Detractio quid. 497. Quot modis fiat. *ibid.*
Est mortale cum onere restituendi. 498.

Devotio quid. 534. Causæ Devotionis. *ibid.*

Deus nequit esse causa peccati. 205. Solv.
Object. 207.

Discordia quid. 324.

Dispensatio quid & quotuplex. 128. Requisita
ad illam. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Distinctio specifica peccatorum unde sit. 180.
Unde sumatur distinctio numerica peccatorum. 183.

Divinatio quid & quotuplex. 575. Est grave
peccatum. *ibid.* Resolvuntur Casus. 576.

Divisio rerum est justa & conveniens. 408.

Dominicæ observatio. 623. Origo Dominicæ.
ibid. Quid in Dominica præcipiatur, & prohibe-
atur. 624. Resolvuntur Casus. 625. Causæ excu-
fantes ab hoc præcepto. 627. Resolvuntur Casus.
ibid.

Dominium quid & quotuplex. 399. An detur
Dominium duorum in solidum. 400. Objectum Do-
minii. 460. Resolvuntur Casus. *ibid.* Subjectum
Domi-

Index Rerum memorabilium.

Dominii. 407. Ad acquirendum Dominium in genere requiritur titulus & traditio. 411. Modis acquirendi Dominium. *ibid.*

Dominorum obligatio erga famulos. 677. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Donatio quid. 429. Donatio obligat. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Duellum quid & quotuplex. 491. Est graviter illicitum. 492. Resolvuntur Casus. *ibid.*

E.

Ebrietas quid. 364. Est mortale peccatum. *ibid.* Solv. Object. *ibid.* An Lot & Noe peccaverint se inebriando. 365. An liceat se inebriare pro vita & sanitate servanda. *ibid.* Resolvuntur Casus. 366.

Electio quid. 637. Disciplina circa electionem. *ibid.* Forma electionis. 638. Forma Confirmatio-
nis. 639. Electio jure divino ad populum non spectat. Solv. Object. 640. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Eleemosyna quid & quotuplex. 312. datur præceptum eleemosynæ. 313. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Emphyteusis qnid & quotuplex. 470. Ejus obligationes. *ibid.*

Emptio quid. 444. Requisita ad emptionem. 445.

Epikia quid. 130.

Eutrapelia quid. 393.

Excommunicatio quid & quotuplex. 144. Excommunicationes latæ sententiæ non sunt perniti-
sæ. 145. Solv. Object. *ibid.* Effectus excommu-
nicationis. 146. Resolvuntur Casus. 148. Ex-
communicationis minoris effectus. 150. Resolvun-
tur Casus. *ibid.*

Executor Testamenti ad quid teneatur. 442. Re-
solvuntur Casus. 443.

F. Fal-

Index Rerum memorabilium.

F.

Falcidia quid. 439.

Festorum observantia. 623. Quis instituat. 624.
Quid in festo præcipiatur, & prohibetur. *ibid.*
Resolvuntur Casus. 625.

Feudum quid & quotuplex. 471. Ejus obliga-
gationes. 472.

Fideicommissum quid. 438.

Fidejusso quid. 473.

Fides Theologica quid. 226. Qualis virtus,
ibid. Explicatur definitio. *ibid.* Fides contra Dei-
tas vindicatur. 227. Objectum materiale fidei.
228. An revelationes privatæ sint de fide. *ibid.*
An conclusiones theologicæ. 229. Symbola fidei.
ibid. Objectum formale fidei. 232. An & quo-
modo auctoritas Ecclesiæ concurrat. *ibid.* Fidei
falsum subesse nequit. 233. Solv. Object. 234.
Certitudo fidei summa est. 235. Objectum fidei est
obscurem. 236. An obscuritas fidei stet cum evi-
dentialia in attestante. *ibid.* Mysteria fidei sunt evi-
denter credibilia. *ibid.* Actus fidei quid. 238. Re-
quisita ad actum fidei. 239. Ad actum fidei requi-
ritur evidentialia credibilitatis. *ibid.* An requiratur
pia motio voluntatis. 240. Actus fidei est necessa-
rius necessitate medii. 241. Quænam explicite cre-
denda. 242. An fides explicita Incarnationis, &
S. S. Trinitatis necessaria. 243. Systema Jurii. 247.
Resolvuntur Casus. 248. Credenda & scienda ne-
cessitate præcepti. 249. Resolvuntur Casus. 250.
Datur præceptum ad eliciendum actum fidei inter-
num. 251. Resolvuntur Casus. *ibid.* Non licet
exterius fidem negare. 252. Resolvuntur Casus.
254. Fides manet in peccatoribus. 257. Solv.
Object. *ibid.* An fides in damnatis maneat. 258.

Fori privilegium cuius juris. 658.

Fornicatio quid. 373. Est mortale. 374. Re-
selvuntur Casus. 375.

Fortitudo quid, ejus objectum. 339. Partes
fortitudinis, seu virtutes fortitudini adnexæ. *ibid.*
Vitia fortitudini opposita. 345.

Fur-

Index Rerum memorabilium.

Furtum quid & quotuplex. 504. Est mortale.
Resolvuntur Casus. 505. In extrema necessitate
aliena auferre licet. 508. Fur debet restituere.
Resolvuntur Casus. 510.

G.

Gratitudo quid. 678. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Gravitas peccatorum unde sumatur. 187.

Gula quid. 362. Est peccatum vel mortale vel
veniale. *ibid.* Quinque modis fit. *ibid.* Est pec-
catum capitale. 363. Resolvuntur Casus. *ibid.*

H.

Habitatio quid. 403.

Hæres quid & quotuplex. 433. Quinam hære-
des institui possint. 440. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Hæresis quid & quotuplex. 260. An unum ar-
ticulum negans fidem retineat. 261. Hæresis est
grave peccatum. 263. Resolvuntur Casus. *ibid.*
Hæretici excommunicantur. 265. Resolvuntur Ca-
sus. *ibid.* Lectio librorum hæreticorum prohibe-
tur. *ibid.* Resolvuntur Casus. 266.

Homicidium quid & quotuplex. 478. Licet
malefactores occidere. 479. Solv. Object. Wal-
denium. *ibid.* Resolvuntur Casus. 480. De ho-
micio casuali. 493. Restitutio pro homicidio fieri
debet. 494. Resolvuntur Casus. 495.

Hypotheca quid. 403.

I.

Idololatria quid. 573. Est mortale peccatum.
574. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Jejunium quid & quotuplex. 349. Est actus
virtutis. 350. Solv. Object. *ibid.* Jejunium jure
naturæ præceptum est. 351. Tempora jejunii apte-
deter-

Index Rerum memorabilium.

determinavit Ecclesia. 352. Quadragesimalis jejunii origo. *ibid.* Jejunium feriæ sextæ & Sabbati. 353. Jejunia quatuor temporum. *ibid.* Jejunia reliqua. 354. Jejunia Ecclesiastica obligant sub mortali. 355. Solv. Object. 356. Requisita ad Jejunium Ecclesiasticum. *ibid.* Abstinentia a carne. *ibid.* una refectio, 357. tempus refectionis. 358. Causæ a jejunio excusantes. 360. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Ignorantia quid & quotplex. 14. Antecedens causat involuntarium, concomitans nec vol- nec involuntarium, consequens voluntarium simpliciter, involuntarium secundum quid 15. Resolvuntur Casus. 16. *Ignorantia invincibilis excusat a lege.* 125.

Imagines sacras honorare licet. 553. Usus imaginum origo. 555. In quo consistat cultus sacramentum imaginum. *ibid.* Solv. Object. Iconomachorum 556.

Immunitas Ecclesiastica quid. 658. Quotplex. *ibid.* An exemptio quoad causas civiles sit juris divini. 659. Resolvuntur Casus. 660. Immunitas personalis cuius juris. 662. Immunitas realis. *ibid.* Immunitas quoad Bona cuius juris. 663. An Papa immunitati derogare possit. 654. An sine consensu Papæ immunitati derogari possit. *ibid.*

Impotentia quæ & quando excusat ab observa-
tione legis. 125.

Improperium quid. 503.

Imprudentia quid & quale peccatum. 337.

Incestus quid & quale peccatum. 378. An omnes incestus sint ejusdem speciei. 379. An Lot incestum commiserit. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Indulgentia quid. 679.

Infidelitas quid & quotplex. 258. Positiva est peccatum. 259. Infideles ad fidem non sunt cogendi. *ibid.* An ritus infidelium tolerandi. 260. Non licet cum infidelibus communicare. 262.

Index Rerum memorabilium.

Ingratitudo quid. 675. Est peccatum. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Inimici diligendi sunt. 308. Resolvuntur Casus. 310.

Injustitia quid & quotuplex. 474.

Intellectus quomodo voluntatem moveat. Quiam actus imperio rationis subsint. 5.

Interdictum quid & quotuplex. 353. Interdicti effectus. 154. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Interpretatio legis quid & quotuplex. 130. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Inventio quid. 412.

Invidia quid. 320. Est mortale peccatum ex genere suo. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Involuntarium quid & quotuplex. 7.

Ira quid & quale peccatum. 388. Filiæ iræ. 389. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Judex in civilibus probabiliorem sequi debet & in criminalibus, quando agitur de condemnando, 61. non quando agitur de absolvendo. 62. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Judicium temerarium quid. 503. Resolvuntur Casus. 504.

Judicium quid & quotuplex. 523. Personæ ad judicium requisitæ. 524. Judicis obligationes. *ibid.* An secundum allegata probata procedere debeant. 525. Resolvuntur Casus. 526.

Juramentum quid & quotuplex. 588. Est licitum. 589. Solv. Object. *ibid.* Requisita ad juramentum. 590. Resolvuntur Casus. *ibid.* Conditiones & obligationes juramenti promissorii. 593. Solv. Object. 594. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Jus Canonicum qualem auctoritatem habeat. 118. Juris civilis corpus unde. 169. *Jus gentium* quid. 175.

Index Rerum memorabilium.

Jus activum quid & quotuplex. 398. *Differ-
entia inter jus in re, & ad rem.* *ibid.*

L.

Legatum quid. 438. *Resolvuntur Casus.* *ibid.*
Lex quid & quotuplex. 74. *Debet ferri in bo-
num commune.* *ibid.* *Solv. Object.* 75. *Debet al-
iquo modo promulgari.* 76. *An promulgatio sit de
essentia legis.* *ibid.* *Potestas legislativa Rectori aut
communitati competit.* *ibid.* *Lex æterna quid.* 77.
An in Deo, & pro quibus detur. *ibid.* *A lege
æterna omnes leges derivantur.* 78. *Solv. Object.*
ibid. *Lex naturæ quid,* 79. *quotuplex.* 80. *Da-
tur lex naturalis.* 81. *Principium essendi, existen-
di, & cognoscendi juris naturæ.* 82. *An detur
ignorantia invincibilis juris naturæ.* 84. *Lex ná-
turæ omnes obligat.* 85. *An Deus in hac lege di-
spensare possit.* 86. *An in lege naturæ detur epi-
kia.* 88. *Lex positiva divina quid & quotuplex.*
ibid. *Lex antiqua a Deo est.* 89. *Moyses eam
tantum promulgavit.* 90. *Bona est.* 91. *Solv.*
Object. *Manichæorum.* *ibid.* *Lex vetus obligabat*
Judæos. 92. *Lex vetus a Christo abrogata fuit.*
93. *Quo tempore.* *ibid.* *Lex evangelica est vera*
Lex. 98. *Solv. Object.* *Lutheranorum.* 99. *Pro-
ponit etiam consilia.* 101. *Durabit usque ad finem*
sæculi. *ibid.* *Lex humana quid.* 102. *Leges hu-
manæ sunt necessariae.* *ibid.* *Ecclesiæ pastoribus*
competit potestas legislativa. 103. *Jurisdictio spi-
ritualis & civilis in eadem persona convenire po-
test.* 107. *Lex Ecclesiastica obligat in conscientia.*
108. *Resolvuntur Casus.* *ibid.* *Ut obliget lex Ec-
clesiastica, promulganda est.* *Qualis promulgatio*
requiratur. 110. *Resolvuntur Casus.* 111. *Lex*
Ecclesiastica non pendet ab acceptatione populi. 112.
Resolvuntur Casus. 113. *Materia legis Ecclesiasti-
cæ.* *An actus mere interni præcipi possint.* 114.
Resolvuntur Casus. 116. *Soli subditi tenentur le-
gibus,* 121. *Resolvuntur Casus.* *ibid.* *Requisita ad*
obser-

Index Rerum memorabilium.

observationem legis. 123. Resolvuntur Casus. 124. Causæ excusantes ab observatione legis. 125. Lex cessat per abrogationem, derogationem, irritacionem, item celiante fine totali. 127. Resolvuntur Casus. *ibid.* Item per dispensationem. 128. Lex civilis quid & quotplex. 157. Leges civiles obligant in conscientia. 158. Solv. Object. 159. An leges civiles irritantes obligent in conscientia. 160. Leges poenales obligant ad poenam. An ad culpam? 161. Resolvuntur Casus. *ibid.* Lex civilis debet promulgari. 162. Resolvuntur Casus. 163. Lex civilis non pendet ab acceptatione populi. *ibid.* Solv. Object. 164. Qui leges civiles ferre possint. 165. An hæc potestas sit in principe immediate a Deo. *ibid.* Subjectum legis civilis. 166. Materia legis civilis. 168. Modus tollendi legem civilem. 170.

Libellus quid. 472.

Liberalitas quid. 680.

Libertas quid & quotplex. 16. 17. Radix libertatis. 18. Homo est liber a necessitate. 19. Systema Lutheranorum circa libertatem. 25. Jansenii Systema de libertate. 26. Solv. Object. 27. An ad effientiam libertatis requiratur indifferentia. 28. An potentia peccandi spectet ad effientiam libertatis. 30. Ad merendum & demerendum requiritur libertas indifferentiae. 31. Solv. Object. 33.

Liberorum obligationes erga Parentes. 670.

Locatio quid. 468. Obligationes locatoris. 469.

Lot an peccaverit offerendo filias ad stuprum Sodomitis. 11.

Ludus quid. 467. Est licitus. *ibid.* Resolvuntur Casus. 468.

Luxuria quid & quotplex. 370. Est mortale peccatum. 371. In luxuria non datur parvitas materiæ. *ibid.* Est peccatum capitale. Ejus filiæ. *ibid.* Actus luxuriæ imperfecti. 385. *seq.*

Index Rerum memorabilium.

M.

Macula peccati quid. 210.

Magia quid. 580. Quotuplex. 581. Quomodo cum Magis agendum. *ibid.* Est peccatum mortale. 582. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Magistratus obligatio. 676. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Martyrium quid & quotuplex. 340. Requisita ad Martyrium. 341. Milites contra infideles pugnantes an Martyres sint. 342. Cura Ecclesiæ in discernendis veris Martyribus. 343. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Medici & *Chirurgi* probabilius sequi debent. 63.

Mendacium quid & quotuplex. 595. Est peccatum. 596.

Metus quid & quotuplex. 9. Non tollit voluntarium, sed minuit. 10. Solv. Object. *ibid.*. Resolvuntur Casus. 11,

Monopolium quid. 448. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Montes pietatis quid, & an liceant. 456.

Morositas quid. 679.

Motiva credibilitatis quæ. 237.

Motus primo - primi non sunt peccata. 194. Solv. Object. Protestantium. 197.

Mutilatio est peccatum. Resolvuntur Casus. 491. Restitutio pro mutilatione facienda. 494.

Mutuum quid. 450. Obligationes mutui. *ibid.* Resolvuntur Casus. 451.

N.

Necessitas quotuplex. 18.

Negotiatio quid. 449. Resolvuntur Casus. *ibid.*

O. Ob-

Index Rerum memorabilium.

O.

Oblationes quid. 629. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Observantia vana quid & quotuplex. 579. Est per se mortale. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Observantia quid. 674. Ejus actus. *ibid.*

Occisio sui ipsius est illicita. 481. Resolvuntur Casus. *ibid.* Non licet alium privata auctoritate occidere. 483. Resolvuntur Casus. *ibid.* Licet injustum vitae aggressorem occidere, *ibid.* item aggressorem Bonorum, 484. non vero famæ. 485. Solv. Object. *ibid.* Resolvuntur Casus. 487.

Occupatio quid & quotuplex. 411.

Odium quid & quotuplex. 317. Est peccatum mortale. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Omissio. An ad omissionem voluntariam requiratur obligatio ponendi actum. 7.

Opera servilia prohibentur die Dominica & Fefsto. 625.

Oratio quid. 535. Proprietates ejus. *ibid.* Quotuplex. *ibid.* Est necessaria ad salutem. 536. *Oratio* mentalis est necessaria. 537. Deus rogari debet. *ibid.* Omnes homines orare possunt. 540. Solv. Object. 541. Non est orandum singulis momentis. 542. Præceptum orationis quando obliget. *ibid.* Quid orandum. 543. Explicatio orationis Dominicæ. *ibid.* Conditiones bonæ orationis. 544. Pro quibus orandum. *ibid.* An anima Trajani ex inferno liberata sit. 545.

P.

Paetum legis commissoriæ quid. 473. Paetum antichreticum. *ibid.*

Palmarum benedictio. 565.

Index Rerum memorabilium.

Pastores Ecclesiæ habent potestatem legislativam. 103.

Patronatus jus quid. *Otigo ejus.* 642. *Quotuplex.* 643. *Resolvuntur Casus.* *ibid.*

Peccatum quid. 176. An formale peccati sit privatio. 178. *Distinctio specifica peccatorum unde.* 180. *Divisio peccati.* *ibid.* An detur peccatum philosophicum. 181. *Peccata capitalia, in Spiritum S. in cœlum clamantia.* 182. *Resolvuntur Casus.* 183. *Distinctio peccatorum numerica unde sumatur.* *ibid.* *Resolvuntur Casus.* 184. Peccata non sunt æqualia. 186. *Gravitas peccatorum unde sumatur.* 187. *Resolvuntur Casus.* 188 *Peccatum mortale quid & quotuplex.* 189. Quis sit ultimus finis peccantis mortaliter. *ibid.* An mortale in ratione offendæ sit gravitatis infinitæ. 190. *Requisita ad mortale.* 191. Quomodo peccatum fiat. *ibid.* *Resolvuntur Casus.* 192. Mortale subinde fit veniale. 194. Causa efficiens peccati. 200. *Subiectum peccati.* *ibid.* Ignorantia est causa peccati. 202 *Solv. Object.* 203. Effectus peccati sunt corruptio boni naturalis, 209. *macula peccati,* 210. & reatus poenæ. 211. *Peccatum veniale quid.* 214. Dantur peccata venalia. 215. *Solv. Object.* 217. An in statu innocentiae potuerit homo peccare venialiter. 218. An veniale stet cum solo originali. 219. Quomodo peccata venalia in mortale abeant. *ibid.* *Resolvuntur Casus.* 220. Effectus peccati venialis macula & reatus poenæ temporalis. 221. Quomodo veniale mortali conjunctum puniatur. 222. Veniale disponit ad mortale. 223. *Peccata contra naturam quæ.* 38.

Perjurium quid. 596. Est peccatum. *ibid. Solv. Object.* *ibid.* *Resolvuntur Casus.* 597.

S. Petrus, observando Legalia an peccaverit. 95.

Pictas erga Parentes. 670. *Resolvuntur Casus.* 671. *Obligationes Parentum.* 673.

Index Rerum memorabilium.

- Pignus* quid. 472.
Piscatio an & quibus licita. 411.
Pœna quid & quotuplex. 170. Jus puniendi
foli imperanti competit. 171.
Pœna damni & sensus. 212. Quænam sit gra-
vior. 213. An utraque sit infinita. *ibid.* An mor-
tale ex se inducat pœnam æternam. *ibid.*
Pollutio quid & quale peccatum. 381. Resol-
vuntur Casus. 382.
Postulatio quid. 642. Resolvuntur Casus. *ibid.*
Præcepta Ecclesiæ quæ. 116.
Prælatorum status perfectior est statu religioso.
608.
Præpositorum obligationes erga subditos. 675.
Resolvuntur Casus. *ibid.*
Præscriptio quid. 417. Requisita ad Præscriptio-
nem. *ibid.* Præscriptio dominium transfert. 418.
Solv. Objec. 419. Resolvuntur Casus. 420.
Præsumptio quid. 284. Resolvuntur Casus. 285.
Primitiæ quid. 629. Resolvuntur Casus. *ibid.*
Princeps sacerularis nequit ferre leges Ecclesiasti-
cas. 106.
Privilegium quid & quotuplex. 131. Resolvun-
tur Casus. *ibid.*
Prodigalitas quale peccatum. 680. Resolvun-
tur Casus. *ibid.*
Promissio quid. 428. Promissio nuda sub ve-
niali obligat. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*
Prudentia quid; ejus actus. 334. Partes inte-
grales Prudentiæ. 335. Partes Prudentiæ subjecti-
væ. 336. Partes potentiales. *ibid.*

Q.

Quietistarum error. 294.

Index Rerum memorabilium.

R.

Raptus quid. 377. An Benjamitæ peccaverint filias Israelitarum rapiendo. *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.*

Reatus poenæ quid. 212.

Rei obligationes. 529. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Religio quid. 533. Ejus proprietates. 534.

Religious Status quid. 606. Ejus origo. *ibid.*

Requisita ad statum religiosum. 612. Resolvuntur Casus. *ibid.* Novitiatus requiritur. *ibid.* Resolvuntur Casus maxime de voto ingrediendi Religionem. 613. Requisita ad Professionem. *ibid.* Resolvuntur Casus. 614. Religiosus tenetur tendere ad Perfectionem. *ibid.* An depositum Religiosorum liceat. 617. Resolvuntur Casus. *ibid.* Status religiosus est indissolubilis. 621. An Papa in votis religiosis dispensare possit. *ibid.* Resolvuntur Casus. 622.

Reliquiæ Sanctorum merito coluntur. 552. Solv. Object. 553.

Res vacantes fiunt primo occupantis. 412.

Restitutio quid. 511. Ejus radices. *ibid.* Est necessaria. 512. Solv. Object. *ibid.* Resolvuntur Casus. 513. Qualis culpa ad restitutionem requiratur. 514. Culpa juridica quotuplex 515. Resolvuntur Casus. *ibid.* Personæ ad restituendum obligatæ. 516. Resolvuntur Casus. *ibid.* Domino restituendum. 519. Ordo in restitutione servandus. 520 Resolvuntur Casus. *ibid.* Quando restituendum sit. *ibid.* Resolvuntur Casus. 521. Ubi. Resolvuntur Casus. *ibid.* Quæ causæ a restitutione excusent. *ibid.* Resolvuntur Casus. 522.

Restitutio mentalis quid. 595.

Revelationes privatæ an sint de fide. 228.

Ritus Sinenses & Malabarici, quid de iis sentiendum. 253.

Rixa quid. 325.

Index Rerum memorabilium.

S.

Sacrificium quid & quotuplex. 570. *Sacrificium Deo offerendum.* 571.

Sacrilegium quid & quotuplex. 669. Est mortale *ibid.* Resolvuntur Casus. *ibid.* *Sacrilegium carnale* quid & quale peccatum. 380. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Sancti invocari possunt. 538. Solv. Object. 539. *Cultus Sanctorum* est licitus. 547. Solv. Object. 548. Quinam Sancti publice coli possint. 549.

Scandalum quid & quotuplex. 321. Est ex genere suo peccatum mortale. 322. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Schisma quid. 325.

Scrupuli. Licet agere contra scrupulos. 72. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Servitus quid & quotuplex. 404. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Simonia quid & quotuplex. 651. 652. Est peccatum mortale. *ibid.* Resolvuntur Casus. 653. Pœnæ Simoniæ. 656. Resolvuntur Casus. 657.

Sodomia perfecta & imperfecta quid. 383. Resolvuntur Casus. 384.

Spes quid. 270. Objectum materiale spei. *ibid.* Bona creatæ quomodo sint objectum spei. *ibid.* Objectum formale spei. *ibid.* An pro alio, & in homine sperare possimus. 272. Spes a fide & charitate distinguitur. *ibid.* Spes est certa ratione sui, 273. incerta respectu nostri. 274. Non datur in hac vita status sine omni timore & spe. 275. Actus spei quid. 280. Est necessarius ad salutem. *ibid.* Resolvuntur Casus. 281. Spes manet in peccatoribus. 282. In quibus non maneat. *ibid.* An supposita revelatione damnationis salus sperari possit. *ibid.*

Spon-

Index Rerum memorabilium.

Sponso quid. 468.

Sprator tenetur ad restitutionem. 496. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Stuprum quid. 376. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Subditorum obligationes erga Præpositos spirituales. 674. Eorum obligatio erga Magistratum. 676.

Substitutio quid & quotplex. 439.

Superbia quid. 390. Filiæ & species superbiae. *ibid.* Resolvuntur Casus. 391.

Supersticio quid & quotplex. 571. Est peccatum. 572. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Suspensio quid. 150. Effectus suspensionis. 151. Resolvuntur Casus. 152.

Suspicio temeraria quid. 504. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Sufurratio quid. 502.

Symbola fidei. 220. Symbolum Apostolorum vindicatur. 230. Auctor Symboli Quicunque. 231.

T.

Taffus impudici sunt peccatum mortale. 385. Resolvantur Casus. 386.

Temperantia quid. 348. Partes ejus integrales *ibid.* Partes subjectivæ. 349.

Templorum usus & dedicatio. 563.

Tentatio Dei quid & quotplex. 584. Est perse mortale. *ibid.* Resolvuntur Casus. 585.

Testamentum quid. 432. Ejus species. 433. Requisita ad Testamentum solenne. 434. Resolvuntur Casus. 435. Requisita ad Testamentum privilegiatum. 436. Resolvuntur Casus *ibid.* Quinam testari possint. 440. Resolvuntur Casus *ibid.* Testamentum revocari potest. 442. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Testis

Index Rerum memorabilium.

Tefsis quis. 531. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Thesaurus quid. 412. Resolvuntur Casus. 414.

Thuris usus. 562.

Timor Dei quid & quotuplex. 274. Timor mundanus malus. 276. Timor serviliter servilis malus est. 277. Timor servilis est bonus. *ibid.* Solv. Object. 278. Proprietates timoris servilis. 279. Timor filialis optimus. *ibid.* Proprietates timoris filialis. *ibid.*

Tolerantia Deistarum refutatur. 246.

Trebellianica quid. 439.

Tutorum obligatio. 674.

V. U.

Venatio quid. 411. Resolvuntur Casus. 412.

Venditio quid. 444. Pretium in venditione quotuplex. *ibid.* Paæta venditioni addi solita. *ibid.* Requisita ad venditionem. 445. Resolvuntur Casus. *ibid.*

Vindicatio quid. 679.

Violentia quid & quotuplex. 8. Violentia absoluta tollit voluntarium. *ibid.* Violentia secundum quid voluntarium minuit. *ibid.* Solv. Object. & resolvuntur Casus. 9.

Virginitas est licita. 368. Solv. Object. 369. Est melior matrimonio. *ibid.*

Virtus quid & quotuplex. 225. Virtus Theologica quid & quotuplex. 226. Virtus moralis quid & quotuplex. 332. Virtus moralis in medio consistit. *ibid.* Sine Charitate veræ virtutes morales, sed non perfectæ acquire possunt. 333. Virtutes Cardinales quid & quot. 334.

Vitium quid. 176. An vitium sit contra naturam hominis. *ibid.*

Voluntarium quid & quotuplex. 6.

Index Rerum memorabilium.

Voluntas an necessario bonum appetat. 3. An voluntas ultimum rationis judicium semper sequatur. 4.

Votum quid & quotuplex. 597. Est actus Religionis. *ibid.* Requisita ad votum. 598. Resolvuntur Casus. *ibid.* Materia voti. 599. Resolvuntur Casus. *ibid.* Votum obligat. 600. Resolvuntur Casus. *ibid.* Obligatio voti tollitur per mutationem materiæ, 602. per irritationem, *ibid.* per dispensationem, 604. per commutationem. 605. Vota monastica sunt licita. 609. Solv. Object. 610. Examinantur in specie tria vota Religiosorum. 616. *seq.*

Usurā quid & quotuplex. 452. Est illicita. *ibid.* Solv. Object. 454. Resolvuntur Casus. 456.

Uſus quid. 401. An usus in rebus uno actu consumptibilibus a dominio separari possit. *ibid.* Resolvuntur Casus. 402.

Uſusfrudus. quid. 400. Resolvuntur Casus. *ibid.*

ERRATA TOMI II.

<i>lin.</i>		<i>corrige</i>
35.	cu	cum
22.	lætæ	latæ
7.	tom. II. §. 565.	tom. III. pag. 131.
16.	qæ	quæ
16.	nequeat	<i>adde probare</i>
16.	interpretationis	impetrationis
23.	humanitate	humilitate
12.	Et	Ea
30.	tumporalis	temporalis
30.	palcet	placet

THE PRACTICAL USE OF

